03 -04- 2015
022-03/15-12/23 50301
65-15-01 CD+1

HRVATSKI SABOR

KLASA: 021-12/15-09/20
URBROJ: 65-15-03

Zagreb, 1. travnja 2015.

04

VLADI REPUBLIKE HRVATSKE

Na temelju članka 214. stavak 4. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem, radi davanja mišljenja, ***Izvješće o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014. godinu,*** koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora, sukladno odredbi članka 17. stavka 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom ("Narodne novine", broj 107/07), dostavila pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, aktom od 31. ožujka 2015. godine.

PREDSJEDNIK

Josip Leko

REPUBLIKA HRVATSKA
65 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB, Trg Sv. Marka 6

Primljeno: 01-04-2015		
Klasifikacijska oznaka:	Org. jed.	
021-12/15-09/20	65	
Urudžbeni broj:	Pril.	Vrij.
41102-15-01	6	01

REPUBLIKA HRVATSKA
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

Broj: POSI.R – 051-10-27/15-01/01
Zagreb, 31. ožujak 2015.

Hrvatski Sabor
Trg sv. Marka 6-7
10 000 Zagreb
n/p predsjednik Josip Leko

Predmet: Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014. godinu
- *dostavlja se*

Poštovani,

Sukladno čl. 17 st. 1 Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dostavlja Vam tekst Izvješća o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014. godinu u pisanom - papirnatom i digitalnom obliku - na CD-disku.

Sukladno čl. 12 st. 5 Uredbe o sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti i Izvještaja o primjeni fiskalnih pravila (NN, br. 78/11) dostavljamo Vam Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku 2014. godinu.

S poštovanjem,

REPUBLIKA HRVATSKA – PRAVOBRANITELJICA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

PRAVOBRANITELJICA ZA OSOBE S INVALIDITETOM
Anka Slonjšak, dipl. oec.

Privitak :
-Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
-Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014., sažetak u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
-Izjava o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku godinu 2014. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u

IZVJEŠĆE O RADU 2014.

REPUBLIKA HRVATSKA

PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE
S INVALIDITETOM

IZVJEŠĆE
O
RADU 2014.

Zagreb, ožujak 2015.

SADRŽAJ:

1. UVOD *7*
2. STATISTIČKI PODACI O RADU POSI *9*
2.1. POJEDINAČNI SLUČAJEVI 10
2.1.1. Detaljnija obrada rada Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom po podnescima građana 10
2.2. IZMJENE, DOPUNE, DONOŠENJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROPISA 15
2.3. POSI INICIJATIVE 16
3. AKTIVNOSTI POSI *17*
3.1. PRIJEDLOZI IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA 17
3.2. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA 23
3.2.1. Suzbijanje diskriminacije 23
3.2.2. Razumna prilagodba 31
3.3. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST 34
3.4. ŽENE S INVALIDITETOM 35
3.5. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA 43
3.5.1. Zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom 47
3.6. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI 52
3.7. ZDRAVLJE 55
3.7.1. Ortopedska i druga pomagala 56
3.7.2. Bolnička medicinska rehabilitacija i fizikalna terapija u kući 60
3.7.3. Stomatološka zaštita 67
3.7.4. Mentalno zdravlje i usklađenost propisa 68
3.8. JEDNAKOST PRED ZAKONOM 71
3.9. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU 75
3.10. ODGOJ I OBRAZOVANJE 77
3.10.1. Predškolski odgoj 78
3.10.2. Osnovnoškolsko obrazovanje 82
3.10.3. Srednjoškolsko obrazovanje 87
3.10.4. Visokoškolsko obrazovanje 90
3.11. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA 97
3.11.1. Radna terapija 97
3.11.2. Profesionalna rehabilitacija 99
3.12. ZAPOŠLJAVANJE I RAD 101
3.12.1. Prava iz radnog odnosa 112
3.13. PRISTUPAČNOST, MOBILITET I STANOVANJE 114
3.13.1. Pristupačnost 115
3.13.1.1. Pristupačnost javnih ustanova *116*
3.13.2. Mobilitet 125
3.13.2.1. Cestovni promet *125*
3.13.2.2. Pomorski i željeznički promet *140*
3.13.2.3. Pristupačan turizam *142*
3.13.3. Stanovanje 145
3.14. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI 150
3.14.1. Pravo na status roditelja njegovatelja i status njegovatelja 151
3.14.2. Proces deinstitucionalizacije 158

3.14.3. Usluga asistenta 162
3.15. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA **164**
3.15.1. Socijalna skrb 165
3.15.1.1. Pristup socijalnim naknadama *167*
3.15.1.2. Osobna invalidnina i prihod *170*
3.15.1.3. Centri za socijalnu skrb *171*
3.15.2. Mirovinsko osiguranje 178
3.16. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU **185**
3.17. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA OSOBA S INVALIDITETOM **191**
3.17.1. Podrška radu udruga i provođenju aktivnosti 193
3.18. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU **197**
3.18.1. Kultura 198
3.18.2. Sport 202
3.19. MEĐUNARODNA SURADNJA **204**
3.19.1. Podnošenje Paralelnog izvješća o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom 204
3.19.2. Skupovi u organizaciji POSI i sudjelovanje na međunarodnim skupovima 205
3.19.3. Studijske posjete Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 208
3.20. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI **212**
3.20.1. Organiziranje događanja i posjeti županijama 212
3.20.2. Predavanja na obrazovnim ustanovama 222
3.20.3. Sudjelovanje ureda u medijima 225
3.20.4. Sudjelovanje na stručnim skupovima i događanjima 231
3.21. RIZIČNE SITUACIJE I HUMANITARNA KRIZNA STANJA **232**
4. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE UREDA ***234***
4.1. OPĆE POSLOVANJE U 2014. GODINI **234**
4.2. FINANCIJSKO POSLOVANJE **235**
5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE ***236***
6. LITERATURA ***242***
7. PRILOZI ***244***
Prilog 1. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA **244**
Prilog 2. PODACI ZAVODA ZA VJEŠTAČENJE, PROFESIONALNU REHABILITACIJU I ZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM **246**
Prilog 3. PRISTUPAČNOST CENTARA ZA SOCIJALNU SKRB **248**
Prilog 4. ISTRAŽIVANJE NAPLATE PARKIRANJA OSOBA S INVALIDITETOM NA PARKIRALIŠNIM MJESTIMA **251**
Prilog 5. PODACI IZ ISTRAŽIVANJA PRISTUPAČNOSTI NARODNIH KNJIŽNICA U RH **254**
Prilog 6. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI **257**
Prilog 7. SUDJELOVANJE U MEDIJIMA **264**

PREGLED KRATICA

Kratica	Naziv
OSI	Osoba/e s invaliditetom
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
RH	Republika Hrvatska
NN	Narodne novine
CZSS	Centar za socijalnu skrb
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
PU	Policijska uprava
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
MZ	Ministarstvo zdravlja
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPPI	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
DV	Dječji vrtić
OŠ	Osnovna škola
SŠ	Srednja škola
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
DPS	Državni pedagoški standard
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
KZ	Kazneni zakon
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UDU	Ured državne uprave
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UN	Ujedinjeni narodi
VE	Vijeće Europe
EU	Europska unija

1. UVOD

Sukladno djelokrugu rada propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na zaštiti, praćenju i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom u RH. Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

Zastupnici u Hrvatskom saboru raspravljali su o Izvješću o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu koji je podnijela Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Prethodno se o Izvješću očitovala Vlada RH, a raspravili su ga saborski odbori za obitelj, mlade i sport, ravnopravnost spolova, ljudska prava i prava nacionalnih manjina te zdravstvo i socijalnu politiku. Rasprava je zaključena 18. lipnja 2014. godine. Izvješće je prihvaćeno na 13. sjednici 4. srpnja 2014. (jednoglasno, 109 glasova "za").

Izvješće za 2014. godinu daje prikaz rada pravobraniteljice na svakom području njezina djelovanja – postupanje po pojedinačnim pritužbama radi povrede prava osoba s invaliditetom, aktivnosti u području praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom, kao i druge aktivnosti i obaveze koje proizlaze iz Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07). Svako opisano područje sadrži istovremeno prikaz pritužbi i problema na koje one ukazuju, te aktivnosti pravobraniteljice vezano uz promjene zakonodavstva ili prakse koje bi doprinijele poboljšanju položaja osoba s invaliditetom, odnosno usklađivanju zakona RH sa odredbama KPOSI. Upravo aktivnosti na poboljšanju položaja osoba s invaliditetom, izgradnji cjelovitog sustava zaštite prava osoba s invaliditetom, te promicanju njihovih prava i interesa prisutne su tijekom 2014.g. u velikoj mjeri.

Iz tog je razloga značajno povećana aktivnost pravobraniteljice u području zakonodavstva – Ured je uputio 99 prijedloga i mišljenja za izmjene, dopune i donošenje novih propisa. Pravobraniteljica i/ili zamjenici sudjelovali su u 20 sjednica radnih tijela Hrvatskog sabora gdje se raspravljalo o primjeni, izmjenama i dopunama postojećih ili donošenju novih propisa.

Osim toga, pravobraniteljica je organizirala i druge aktivnosti – stručne sastanke, međunarodnu aktivnost, sudjelovala u medijima i stručnim skupovima te drugim aktivnostima usmjerenim na povećanje vidljivosti osoba s invaliditetom u društvu.

Sukladno svojim ovlastima iz čl. 17.st.2.Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom i čl.33.t.2. Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (dalje: KPOSI), pravobraniteljica je izradila dva značajna posebna izvješća. Hrvatskom Saboru uputila je Posebno izvješće o pravima osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra, a UN Odboru za prava osoba s invaliditetom Paralelno izvješće o provedbi UN KPOSI u Republici Hrvatskoj. Oba izvješća trebaju doprinijeti boljem položaju osoba s invaliditetom.

Kao i svih dosadašnjih godina, pravobraniteljica u svojem radu intenzivno surađuje sa osobama s invaliditetom putem njihovih organizacija civilnog društva, saveza i udruženja održavajući sastanke, komunicirajući pojedinačno te posjetama udrugama radi uvida u njihov položaj i aktivnosti, te podržavajući njihove inicijative i surađujući na njihovim projektima.

Broj pojedinačnih pritužbi građana i ove godine bilježi povećanje, u odnosu na 2013. godinu ono je 24%, i to najviše u područjima koja se odnose na socijalnu skrb, rad i zapošljavanje, pristupačnost i mobilnost, obrazovanje i mirovinsko osiguranje. To dokazuje da osobe s invaliditetom u sve većoj mjeri sebe percipiraju kao osobe koje imaju pravo živjeti aktivno, u zajednicama u kojima žive te da je

potrebna šira podrška društva koja će ih u tome podržati. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom traži od države potpisnice da zakonodavstvo i praksa budu tako usklađeni da osiguravaju izjednačavanje položaja osoba s invaliditetom sa svim građanima, a to je moguće samo pružanjem dodatne podrške, razvojem usluga u zajednici, kako bi svaka osoba s invaliditetom ostvarila socijalnu sigurnost i dobrobit, ali dobila i priliku sudjelovati u razvoju društva. Upravo u tim područjima pritužbi uočavamo nedovoljno postignuće u dostizanju vrijednosti i prava definiranih KPOSI. Najznačajnije u tom kontekstu smatramo područje obrazovanja i osiguravanje podrške asistenata/pomoćnika u nastavi. Od ukupno 662.650 djece, u svim odgojno-obrazovnim institucijama uključeno je i 23.480 učenika s teškoćama u razvoju u vrtiće i osnovne škole, dok je točan broj učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama – nepoznat. Za 1.696 učenika s teškoćama osigurani su i pomoćnici u nastavi i to u osnovnim i srednjim školama, ukupno 1022 pomoćnika.

Značajnije promjene zakonodavstva dogodile su se u Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu – ZPRZOSI) – kvotno zapošljavanje. To je široko otvorilo vrata rada osobama s invaliditetom, međutim sve je vidljivije da osobe s invaliditetom ne mogu zadovoljiti zahtjevima traženih radnih mjesta ne zbog svog invaliditeta, nego manjkavog obrazovanja i neosiguravanja podrške na radnom mjestu. To znači da puno dubokih promjena u sustavu obrazovanja još moramo učiniti – uz podršku i prilagodbe učeniku s teškoćama u razvoju, treba pogotovo raditi na području srednjoškolskog obrazovanja, visokoškolskog obrazovanja, te nomenklaturi zanimanja.

Donošenjem novog (naknadno suspendiranog) Obiteljskog zakona i ukidanjem potpunog lišavanja poslovne sposobnosti učinjeni su konkretni mali pomaci i postavljeni temelji na kojima tek treba graditi stvarnu jednakost pred zakonom osoba s invaliditetom. Sama činjenica da je neizvjesno njegovo ponovno stupanje na snagu, za osobe lišene poslovne sposobnosti nije ohrabrujuća. Međutim, ovaj trenutni zakonodavni zastoj ne treba biti, zapreka za minimalna ograničenja ljudskih prava od strane svih sudionika u postupcima lišavanja poslovne sposobnosti i skrbništva

Razvijanjem širokog spektra usluga u zajednici podržat će se obrazovanje i zapošljavanje osoba s invaliditetom, ali i omogućiti ostvarivanje prava na život u zajednici za više tisuća osoba koje su još uvijek smještene u domovima socijalne skrbi. Republika Hrvatska započela je proces deinstitucionalizacije korisnika, te transformaciju nekih domova u socijalnoj skrbi. Bilježimo vrijedne pomake u načinu života i podrški koju dugotrajno smještene osobe s intelektualnim i mentalnim teškoćama sada dobivaju. Međutim, želimo da liste čekanja za smještaj u dom budu zamijenjene ponudom kvalitetnih različitih i lako dostupnih usluga podrške životu u zajednici. U svim sredinama koje smo obišli uočavamo nedostatak kvalitetnih socijalnih usluga i sustavnih strategija unaprjeđenja položaja osoba s invaliditetom u pojedinim regijama. Ne smijemo zaboraviti da su različiti oblici podrške i usluge potrebni ne samo u velikim i većim gradovima, nego na cjelokupnom teritoriju zemlje.

Unatoč donesenoj regulativi u području socijalne skrbi koja treba pridonijeti ujednačenim kriterijima i kvaliteti usluga, brine činjenica da je gospodarska situacija u zemlji prepreka za zamah u širenju mreže pružatelja usluga, osnivanja centara za usluge u zajednici, razvoju pružatelja socijalnih usluga.

Obrazovanje, zapošljavanje, neovisno življenje i kvaliteta života osoba s invaliditetom nisu moguće bez osiguravanja pristupačnosti, odnosno uklanjanja arhitektonskih i komunikacijskih barijera. Pristupačno okruženje treba biti razumijevano kao zajednički nedjeljivi prostor koji jednako pripada svima – osobama s invaliditetom i onima bez invaliditeta. Iako godinama ukazujemo da su u ovom području pomaci gotovo nevidljivi – još uvijek izostaju konkretne aktivnosti, programi i mjere.

Prosvjed roditelja djece s teškoćama u razvoju početkom prošle godine je sa stajališta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sasvim opravdan. Razlog prosvjeda je bio smanjivanje

prava na usluge i pomagala. Međutim, unatoč prosvjedu, kroz 2014., nastavio se negativni trend restrikcija koji je rezultirao mnogim izmjenama vrlo važnog podzakonskog akta u bitnome na štetu osoba s invaliditetom kao i nepoduzimanjem nužnih mjera radi izvaninstitucionalnog liječenja osoba sa mentalnim poteškoćama. S rastućim nezadovoljstvom i siromaštvom zamjećujemo širenje stava osoba s invaliditetom da su diskriminirane, da su u različitim područjima svog života u nepovoljnijoj situaciji, a sve je vidljivo iz drastičnog porasta pritužbi na diskriminaciju za 89 % u odnosu na prošlu godinu.

Sukladno preporukama koje smo dali i u našem Posebnom izvješću iz 2012. o podizanju razine svijesti o primjeni KPOSI, treba još jednom naglasiti da je potreban kontinuiran rad na usklađivanju sa odredbama KPOSI zakonodavstva i prakse državnih institucija, ali i sa njezinom glavnom porukom – osobe s invaliditetom imaju pravo na različitost i unatoč različitosti imaju pravo biti jednako prihvaćene i dobiti podršku kako bi bile u svojim mogućnostima izjednačene s drugima.

Osobe s invaliditetom sposobne su dati svoj doprinos društvu, svojoj obitelji i sebi, a mi smo ti koji im trebamo dati priliku. Predrasuda o osobama s invaliditetom kao „manje sposobnima “, „slabijima“, i „nemoćnima“ potiče na karitativan odnos prema njima – tim se osobama daje socijalna pomoć (uglavom niskih iznosa), na njih se ne računa u svijetu rada, oni su trošak i teret državnom proračunu. Od ukupno 515 782 osoba s invaliditetom pretpostavljamo da je barem polovica onih koji bi mogli raditi kada bi im se osigurala podrška u školovanju i radu. Najmanje je toliko i članova njihovih obitelji koji bi također mogli više dati društvu kada bi njihovoj djeci, suprugama i muževima, majkama i očevima sustav osigurao njegu, pratnju, rehabilitaciju, pomagala, asistenta… Ne moramo čekati da nam se iz EU to kaže, možemo i sami izračunati da nismo toliko bogato društvo da bi se olako odrekli doprinosa osoba s invaliditetom, da većinu tih osoba smatramo neaktivnima dijeleći im sitne novčane naknade kao „odštetu za njihovu nesreću“ generirajući nezadovoljstvo.

Ako rehabilitacija, pomagala i asistent i bilo koji drugi oblik podrške osobama s invaliditetom omogući učenje i rad, oni će svojim znanjem, radom i iskustvom doprinijeti razvoju ovog društva. Sve javne politike, zakonodavstvo i odluke koje donosi bilo koja organizacija, institucija ili poslodavac ne smiju zanemariti da su osobe s invaliditetom potencijalna snaga a ne slabost pa ih kao takve treba i tretirati u zakonima, odlukama i programima koje provodimo.

U nastavku ovog izvješća prikazati ćemo statističke podatke o radu Ureda, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti pravobraniteljice, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke koje je pravobraniteljica upućivala raznim državnim tijelima te prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima.

2. STATISTIČKI PODACI O RADU POSI

U 2014. godini, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zabilježila je daljnji porast obraćanja građana, što je pokazatelj sve veće prepoznatljivosti pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom kao neovisne institucije u zaštiti prava, ali isto tako i svjesnosti građana o svojim pravima te nezadovoljstva jer ih ili ne mogu ostvariti ili ih ostvaruju otežano budući da postojeći sustav nedovoljno prepoznaje i podupire mogućnosti osoba s invaliditetom. Kao i u prethodnim razdobljima građani su se obraćali pisanim i telefonskim putem te osobnim dolascima. Na temelju zaprimljenih pritužbi - pritužbi, zamolbi, prijedloga i dr., postupali smo u svrhu zaštite i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom sukladno Ustavu, međunarodnim ugovorima i zakonima.
Najčešće su nam se obraćale stranke osobno, zatim roditelji, institucije koje su nam prosljeđivale podneske građana, drugi članovi obitelji, udruge osoba s invaliditetom, a bilo je i pritužbi od strane odvjetnika te drugih pravnih i fizičkih osoba.

PREGLED RADA I BROJČANI POKAZATELJI U 2014. TE USPOREDBA S PRETHODNOM GODINOM

Aktivnosti	*2014*	*2013*	*Postotak %*
Pojedinačni slučajevi	*Zaprimljeno 1450 podnesaka*	*1185*	*+22,4%*
Zakonodavne promjene	*83 prijedloga*	*62 prijedloga*	*+33,8%*
Posebna izvješća	*2*	*-*	*+100 %*
Preporuke, upozorenja i pisma podrške	*218 upućeno pravnim i fizičkim osobama*	*257*	*-15%*
Posjeti i uvidi u ustanove u kojima borave, rade ili su smještene osobe s invaliditetom	*43*	*33*	*+30,3%*
Pritužbe na diskriminaciju	*Zaprimljen 91 podnesak*	*48*	*+89 %*

Druge aktivnosti	
Sudjelovanja i predavanja na događanjima	***211***
Organiziranja događanja na vlastitu inicijativu	***42***
Međunarodne aktivnosti	***30***
Istraživanja	***10***
Sudjelovanja u medijima	***214***

2.1. POJEDINAČNI SLUČAJEVI

PODNESCI	2012.	2013.	2014.
Pisanim putem	726	811	1037
Telefonskim putem i osobnim dolascima	557	544	676
UKUPNO	1283	1355	1713

U usporedbi s prethodnim razdobljima vidljiv je kontinuirani rast zaprimljenih pritužbi iz godine u godinu. U odnosu na 2013. godinu u pisanim podnescima za **226 pritužbi**, **odnosno za 28 %,** dok je broj pritužbi zaprimljenih telefonskim putem i osobni dolaskom bio **132, što predstavlja porast od 24 %.**

2.1.1. Detaljnija obrada rada Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom po podnescima građana

U 2014. godini pravobraniteljica je u 1713 (206 iz prethodnih razdoblja i 1507 iz ove) pritužbi (pojedinačni predmeti, razne zamolbe, zamolbe i pritužbe telefonom i e-mailom) **u svrhu zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom imala 2314 postupanja.** Pod postupanja smatramo radnje Ureda pravobraniteljice sukladno djelokrugu rada a koje su se najčešće odnosile na davanje preporuka, mišljenja, upozorenja, savjeta, traženje izvješća te drugih raznih intervencija.

Od navedenog broja u 2014. godini zaprimljeno je 1507 pritužbi (831 pisanim i 676 telefonskim putem i osobnim dolaskom) u kojima je bilo 1974 postupanja.
Od toga se **137 postupanja** Ureda odnosilo na upozorenja i preporuke upućene različitim institucijama ili tijelima, dok su **34 preporuke ili pisma potpore** upućene pojedincima i udrugama radi

provođenja istraživanje i projekata koji su se odnosili na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Na savjetovanje građana putem telefona i razgovorom tijekom sastanaka, odnosilo se **955 postupanja u 676 prijave i upita stranki.**

Podaci o riješenim postupcima u 2014. godini, a koji se odnose na prethodna razdoblja

U 2014. godini je pisanim putem zaprimljen **831 podnesak, riješeno 672, a proslijeđeno ih je u 2015. godinu 159.**
U nastavku je obrada podataka koji se odnose isključivo na podneske građana iz 2014. godine

Godina	Riješeno u 2014.	Proslijeđeno u 2015.
2010.	2	/
2011.	6	/
2012.	13	2
2013.	185	/
UKUPNO	206	2

Podaci o obraćanjima građana

Vrste kontakata	Broj podnesaka	Broj upućenih preporuka, upozorenja, savjetovanja te drugih vrsta intervencija POSI
Pritužbe upućene pisanim putem	**661**	**833**
Razni podnesci koji nemaju karakter pritužbe upućeni pisanim putem	170	186
Osobnim dolaskom i telefonskim putem	676	955
Ukupno	1507	1974

Podaci o pritužbama građana po područjima i povredama prava

U sljedećoj tablici su prikazana područja u kojima je po **661** pritužbi građana zaprimljenim u 2014. godini isključivo pisanim putem (redovnom poštom, faksom i elektronskom poštom) bilo **833** postupanja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

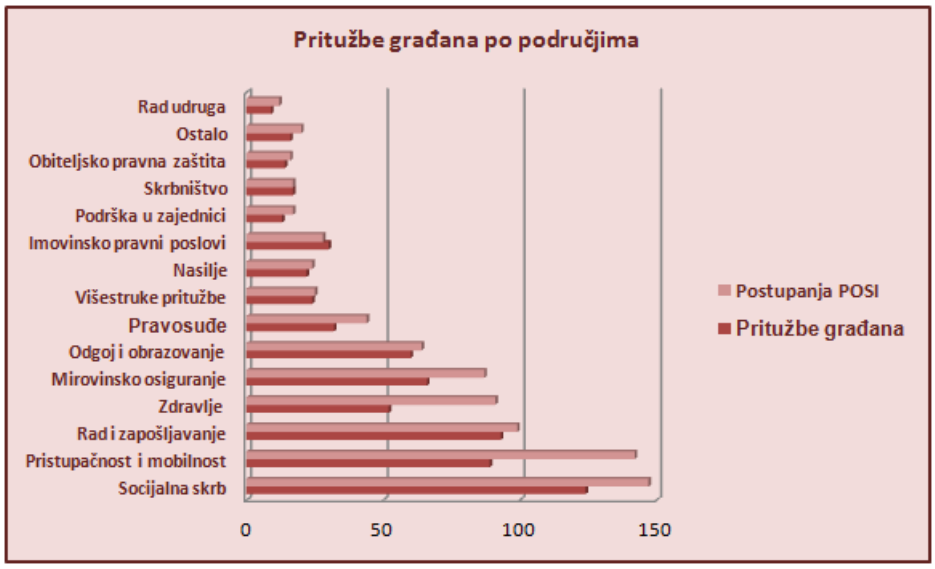

Najviše zaprimljenih pritužbi bilo je u području **socijalne skrbi – 124 (19%)** gdje se postupalo[1] **147** puta, a koji su se uglavnom odnosili na ostvarivanje materijalnih prava i stambeno zbrinjavanje. U području **neovisnog življenja u zajednici** – prava na osobnog asistenta i druge oblike podrške bilo je **13 (2%)** pritužbi u kojima je bilo **17** postupanja Ureda pravobraniteljice. U području **skrbništva** zaprimljeno je **17 (3%)** pritužbi u kojima se **17** puta postupalo, a vezano za zaštitu prava osoba lišenih poslovne sposobnosti, dok je u području **obiteljske pravne zaštite** bilo **14 (2%)** pritužbi gdje se postupalo **16** puta.

Rad i zapošljavanje su područja u kojima je bilo **93 (14 %)** pritužbi**,** odnosno **99** postupanja. Stranke su se prituživale na postupak zapošljavanja, dokazivanje invaliditeta te podnosile pritužbe radi diskriminacije i općenito ostvarivanja prava iz Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.

U području **pristupačnosti i mobilnosti** bilo je u **89 (13 %)** pritužbi **142** postupanja koja su se odnosila na nepristupačnost građevina javne namjene (arhitektonske i komunikacijske prepreke), nepoštivanje propisa vezano uz korištenje znaka pristupačnosti, uskraćivanje razumne prilagodbe u području stanovanja.

Mirovinsko osiguranje je područje u kojem smo postupali **87** puta u **66 (10%)** pritužbi. Najčešće se radilo o pritužbama na ishode postupaka radi ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu, obiteljsku mirovinu, visinu naknade za tjelesno oštećenje i savjetovanja o pravima.

U području **zdravstvene zaštite** zabilježeno je **91** postupanje u **52 (8 %)** pritužbi koji su se većim dijelom odnosili na dostupnost zdravstvenih usluga te ostvarivanje prava iz zdravstvenog osiguranja.

U području **odgoja i obrazovanja** bilo je **64** postupanja u **60 (9 %)** pritužbi koji su se uglavnom odnosili na kršenje prava na inkluzivno obrazovanje od predškolskog odgoja pa do visokoškolskog obrazovanja.

U **višestrukim pritužbama** stranke su se prituživale na povredu prava u više područja (na primjer istovremeno na područje socijalne skrbi i zdravstva), gdje je bilo **24 (4 %)** pritužbe te po istima **25** postupanja.

U području **pravosuđa** je bilo **44** postupanja u **32 (5 %)** pritužbi. Najčešće se radilo o postupanjima u pritužbama stranaka da se utječe na ostvarivanje njihovih prava kao osoba lišenih slobode te zbog dugotrajnosti postupaka. U području **suzbijanja nasilja** bilo je **24** postupanja u **22 (3 %)** pritužbe koje su se najviše odnosile na obiteljsko nasilje.

Zatim slijede područja **imovinsko pravnih poslova** gdje je bilo **28** postupanja u **30 (4 %)** podneska (uglavnom vezano za stambena pitanja), **20** postupanja je bilo u **16 (2%)** zaprimljenih pritužbi iz područja **ostalo,** koje su se odnosile na razna područja dok je **12** postupanja bilo u **9** zaprimljenih pritužbi vezano za pritužbe u području **rada udruga**.

U sljedećim tablicama prikazani su podaci o povredama prava po pritužbama građana iz 2014. (prikazani u gornjoj tabeli) nakon što su provedeni postupci odnosno zaključeni predmeti.

[1] Pod postupanja smatramo radnje Ureda pravobraniteljice sukladno djelokrugu rada a koje su se najčešće odnosile na davanje preporuka, mišljenja, upozorenja, savjeta, traženje izvješća te drugih raznih intervencija.

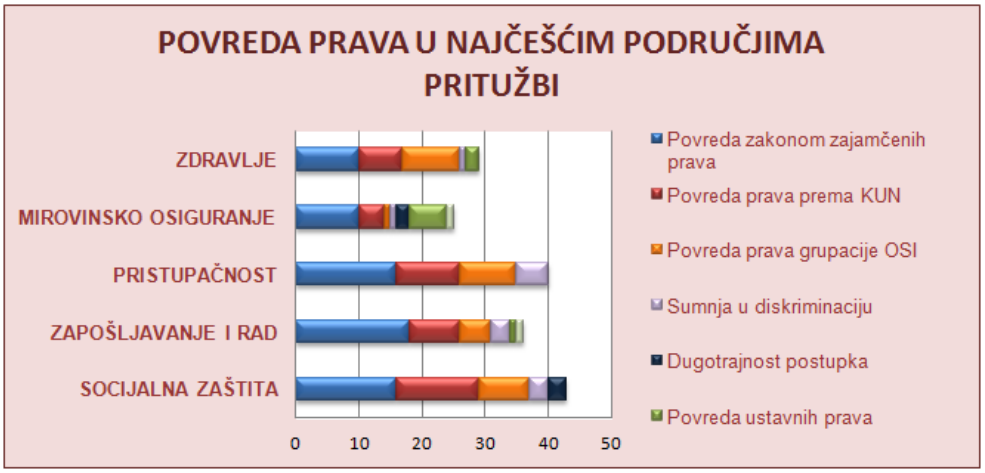

Usporedba najčešćih područja u kojima je Pravobraniteljica postupala od **2011.-2014**. godine po pritužbama građana (izražene su u postocima%)

2011.		2012.		2013.		2014.	
Socijalna zaštita	**23%**	**Socijalna zaštita**	**21%**	**Socijalna zaštita**	**19%**	**Socijalna zaštita**	**19%**
Pristupačnost	**12.3%**	**Pristupačnost**	**11%**	**Pristupačnost**	**15%**	**Rad i zapošljavanje**	**14%**
Zdravlje	**11.7%**	**Rad i zapošljavanje**	**10%**	**Zdravlje**	**14%**	**Pristupačnost**	**13%**
Rad i zapošljavanje	**10.8%**	**Odgoj i obrazovanje**	**9%**	**Rad i zapošljavanje**	**12%**	**Mirovinsko osiguranje**	**10%**
Mirovinsko osiguranje	**7.3%**	**Zdravlje**	**8%**	**Obrazovanje**	**12%**	**Obrazovanje**	**9%**

Prikaz po županijama

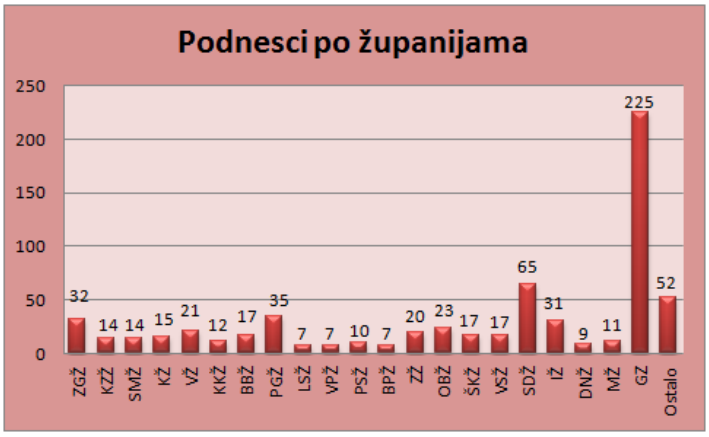

Legenda:
BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska, BPŽ - Brodsko-posavska, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska, IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka, KKŽ - Koprivničko-križevačka, KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska, OBŽ - Osječko-baranjska, PSŽ - Požeško-slavonska, PGŽ - Primorsko-goranska, SMŽ - Sisačko-moslavačka, SDŽ - Splitsko-dalmatinska, VŽ - Varaždinska, VPŽ -Virovitičko-podravska, VSŽ - Vukovarsko-srijemska, DŽ – Zadarska, ZGŽ - Zagrebačka, ŠKŽ - Šibensko-kninska, GZ - Grad Zagreb

U gornjoj tablici obrađene su zaprimljene pritužbe po županijama. Kao i prethodnih godina najviše se postupalo po pritužbama s područja Grada Zagreba - **225** i Splitsko - dalmatinske županije – **65**.
Najmanji broj pritužbi zaprimljen je iz područja triju županija – Dubrovačko - neretvanske, Virovitičko - podravske te Ličko-senjske županije - njih 7 po svakoj županiji.
U *„ostalo“* se nalaze pritužbe zaprimljene od nepoznatih pravnih i fizičkih osoba, putem elektroničke pošte ili faksom, a da nije poznato iz kojeg su područja RH.

Uspoređujući navedene podatke s prethodnim godinama, vidiljivo je da najveći broj građana podnosi pravobraniteljici pritužbe s područja Grada Zagreba te Splitsko - dalmatinske županije, dok je najmanji broj pritužbi iz triju županija – Dubrovačko - neretvanske, Virovitičko - podravske te Ličko-senjske županije - njih 7 po svakoj županiji.
Navedeni podatak govori da se radi o županijama u kojima su građani daleko manje upoznati sa svojim pravima, ali isto tako vrlo često oni naglašavaju kako je važno i potrebno pravobraniteljstvo za osobe s invaliditetom i u drugim područjima*, a ne samo Zagrebu jer kada se sjedište nalazi samo u središnjici, terenskim radom je gotovo nemoguće stvoriti „klimu“ kontinuirane prisutnosti pravobraniteljstva u svim područjima RH pa se tako može čuti u razgovorima rečenice poput „ah pa vi ste u Zagrebu kako će te vi odmah reagirati ako niste tu fizički prisutni“ ili „nemam ja novaca dolaziti u Zagreb ili slati poštom“ i dr.

*Ured je zaprimio nekoliko molbi i preporuka koje govore o potrebi otvaranja područnih pravobraniteljskih ureda odnosno pojačanom terenskom radu i nužnosti prisustva pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u njihovim sredinama. (npr. Osječko-baranjska županija)

Prikaz po podnositelju

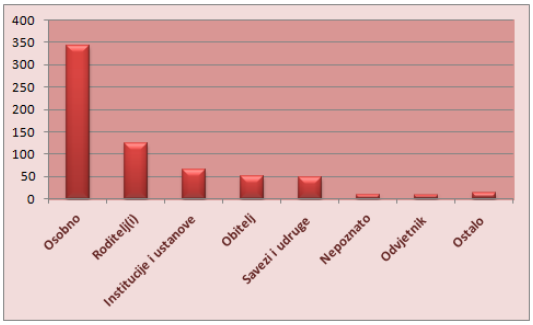

Najviše pritužbi, radi razmatranja pitanja od značaja za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom podnijeto je osobno – ukupno **342.** Od saveza i udruga osoba s invaliditetom zaprimljeno je **49,** koje su se odnosile na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga što je u odnosu na prethodno razdoblje manje za **7** pritužbi. U **123** se postupalo na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom.

Zabilježeno je **66** pritužbi institucija i ustanova, što je porast u odnosu na prethodno razdoblje za **10** pritužbi. U **51** slučaju pritužbe su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom što je više za **13** pritužbi u odnosu na prethodno razdoblje. Od odvjetnika smo zaprimili **8**, nepoznato ih je **10**, dok su **13** pritužbi podnijeli prijatelji, poznanici i skrbnici.
Uspoređujući podatke iz prethodnih godina uočili smo da se i dalje najveći broj podnositelja odnosi na same osobe s invaliditetom. Međutim, bilježimo porast pritužbi u kojima je postupala pravobraniteljica, a gdje su podnositelji roditelji djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom.

Podaci o radu na ostalim podnescima

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe

U 2014. godini radilo se također i na slučajevima koji su zaprimljeni pisanim putem, a nemaju karakter pritužbe, takvih je bilo 60: poput traženja različitih savjeta od strane pravnih i fizičkih osoba, obavještavanja o poduzetim radnjama, traženja mišljenja o npr. diplomskim radovima, istraživanjima i dr. Pravobraniteljica je također dala **34** preporuke ili pisma potpore upućene pojedincima i udrugama radi provođenja istraživanja i projekata koji su se odnosili na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Savjetovanje osoba s invaliditetom putem telefona i osobnim dolaskom

Tijekom 2014. godine vidljiv je značajan porast obračanja građana – 676 osoba, putem telefona i osobnim dolaskom. Značajan broj njih savjetovan je razgovorom na pojedinačnim sastancima (njih

131), a zatim su savjetovanja nastavljena telefonskim putem. Velik broj savjetovanja je odrađen telefonskim putem (njih 955). U takvim slučajevima nisu otvoreni predmeti, međutim smatramo ih jednako važnim upravo zbog činjenice da se osobe s invaliditetom zbog težine invaliditeta i ovisnosti o drugim osobama i uslugama u zajednici koje nedostaju, otežano kreću i da Ured djeluju na području cijele Hrvatske, stoga su rijetki primjeri onih koji mogu doći u Ured te se savjetovati osobnim putem. Upravo iz tih razloga smatramo navedene načine savjetovanja bitnim. Stoga u radu, zaposlenici jedno veće razdoblje radnog vremena posvećuju navedenom kako bi građanima odgovorili na njihove zahtjeve.
Složenost situacije osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju posebno se ističe u sredinama koje su izolirane i udaljene od urbanih središta ali isto tako i zbog sve težih uvjeta života. Neki od njih žive u obiteljima ili s nekim bližnjim ili možda u institucijama ili samačkim kućanstvima gdje nemaju priliku odnosno mogućnost zatražiti rješavanje svojih problema ili potreba na drugačiji način osim putem telefona.

Kao primjere pitanja u vezi kojih su osobe tražile savjetovanje o primjeni propisa u njihovom konkretnom slučaju navodimo:

- *Prava z sustava socijalne skrbi;*
- *Pravo na status roditelja njegovatelja*
- *Pravo na osobnu invalidninu*
- *Stambeno zbrinjavanje*
- *Pravo prednosti pri zapošljavanju*
- *Prava iz Zakona o prof. reh. i zap. OSI*
- *Prava iz radnog odnosa (razumna prilagodba)*
- *Pravo na asistenta/pomoćnika u nastavi;*
- *Ostvarivanje mirovine*
- *Dokazivanje invaliditeta i dr.*

Prema postupanjima zamijećeno je da su najčešća područja; socijalna zaštita (socijalna skrb, stambeno zbrinjavanje, skrbništvo i podrška neovisnom življenju), zapošljavanje i rad te mirovinsko osiguranje.
Unatoč činjenici da bi navedena savjetovanja trebale većinom odraditi nadležne institucije, zaposlenici Ureda u savjetovanjima iznalaze najbolja rješenja kako bi stranka dobila potpunu i točnu informaciju. U Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaposlenici/ce svojim djelokrugom rada i ovlastima maksimalno izlaze u susret strankama koje se obraćaju iz cijelog područja Republike Hrvatske.

2.2. IZMJENE, DOPUNE, DONOŠENJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROPISA

	Broj prijedloga	Postupanja POSI
Dostavljeni propisi na mišljenje od nadležnih tijela	42	45
Inicijative POSI	23	40
Prijedlozi pojedinaca i udruga	18	14
UKUPNO	83	99

Pravobraniteljica je dala ukupno 99 mišljenja ili prijedloga izmjena i dopuna u 62 propisa (zakoni, podzakonski akti, nacionalni planovi, strategije i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata). Od toga broja je pravobraniteljica u **23 propisa na vlastitu inicijativu** imala **40 postupanja** koja su se odnosila na izmjene, dopune ili donošenja novih propisa. Ostala postupanja odnosila su se na dostavljene prijedloge od udruga i državnih tijela nadležnih za pojedine propise. Više se nalazi u području *Prijedlozi izmjene i dopune zakona i drugih propisa.*

Pravobraniteljica i/ili zamjenici sudjelovali su u **20** sjednica radnih tijela Hrvatskog sabora gdje se raspravljalo o primjeni, izmjenama i dopunama postojećih ili donošenju novih propisa.

Podaci o propisima te usporedba s prethodnim razdobljem

PROPISI	2013.	2014.
Dostavljeni propisi na mišljenje od nadležnih tijela	20	42
Inicijative POSI	22	23
Prijedlozi pojedinaca i udruga	20	18
UKUPNO	**62**	**83**

U navedenoj tablici usporedivši 2014. S 2013. godinom, vidljiv je porast dostavljenih propisa od strane nadležnih tijela, odnosno predlagatelja.

2.3. POSI INICIJATIVE

Inicijative	Aktivnosti
Propisi (zakonski i podzakonski akti, planovi, strategije)	U 21 propisu dano je 40 mišljenja i prijedloga
Posebna izvješća	2 – alternativno izvješće o primjeni KUN i izvješće o pravima osoba s poremećajem iz autističnog spektra i autizma
Sastanci	31
Preporuke – opće	32 preporuke upućene jedinicama lokalne i regionalne samouprave, tijelima državne vlasti te drugim pravnim osobama
Preporuke - pojedinačne	111 preporuka upućenih na osnovu pojedinačnih slučajeva
Obilasci	37
Razna događanja	11 različitih aktivnosti
Mediji	34 priopćenja i 6 predmeta obrađenih prema medijskim člancima
Istraživanja	10 – u područjima pristupačnosti, socijalnoj skrbi, obrazovanju i kulturi
Razni upiti	23 traženja različitih informacija,izvješća i dr.

Obilasci

U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, u **11 županija** ostvareno je **43** obilaska. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, udomiteljske obitelji i obiteljske domove, obrazovne ustanove, centre za medicinsku rehabilitaciju, privatne osobe, stambene zajednice i prostorije udruga osoba s invaliditetom. Tijekom obilazaka održani su razgovori sa korisnicima, štićenicima i učenicima, obiđeni su prostori te su održani sastanci s predstavnicima institucija i ustanova. Održan je i značajan broj sastanaka sa predstavnicima županija, gradova i centara za socijalnu skrb. Obiđeni su i posjećeni sljedeći prostori: Dom za starije i nemoćne osobe Svjetlost te dvije obitelji u Gradištu, Udruga distrofičara, cerebralne i dječje paralize i ostalih tjelesnih invalida Županja, Dom Lekić - Centar za rehabilitaciju Varaždin 2 puta, Pučko otvoreno učilište Velika Gorica, Udruga invalida rada Zagreba, udomiteljska obitelj iz Sesveta, udruga Ludbreško sunce te stambene zajednice Sunčeve zrake i Sunčev sjaj u Ludbregu, Udruga Amore vera iz Dugog Sela, Centar za rehabilitaciju Stančić, stambena zajednica Sopnica - Novi Jelkovec u Zagrebu, Dom za starije i nemoćne osobe Koprivnica, Specijalna bolnica za kronične bolesti dječje dobi Gornja Bistra, Turističko

kulturno - informativni centar te crkva u Lepoglavi, Društvo distrofičara Istre, udruga Baranjski leptirići iz Belog Manastira, udruga Zvijezdice iz Gunje te dvije obitelji u Gunji, udruga Bubamara iz Vinkovaca, obitelj u Ogulinu, zaštitna radionica Centaroprema Rijeka, Društveni centar u Hrvatskoj Kostajnici, udruga osoba s invaliditetom Loco-Moto iz Slavonskog Broda, Centar za rehabilitaciju i odgoj djece Zlatni cekin u Slavonskom Brodu, udruga za pomoć osobama s autizmom Nova Gradiška te osnovna škola Ljudevita Gaja u Novoj Gradiški, udruga Vukovarski leptirići, udruga za osobe s intelektualnim teškoćama Golubica u Vukovaru te stambena zajednica udruge Golubica, stambena zajednica Novi Zagreb, stambena zajednica Sv. Klara, udomiteljske obitelji u Šašinovcu i Prekvršju u okolici Sesveta, Dom za starije i nemoćne osobe Trnje te Muzej antičkog stakla u Zadru.

Organiziranje događanja

Pravobraniteljica je organizirala **11 aktivnosti** - obilježavanje Međunarodnog dana žena povodom kojeg su korisnice Centra za rehabilitaciju Varaždin posjetile Srednju strukovnu školu u Varaždinu gdje su dobile kozmetički i frizerski tretman te je organizirano zajedničko druženje; stručni skup u Zadru na temu: „*Važnost i uloga tehničke struke u osiguravanju i ostvarivanju pristupačnosti - prava osoba s invaliditetom*“, posjet gradovima i savjetovanja sa gradskim upravama i predstavnicima civilnog društva-Lepoglava, Beli Manastir, Gunja, Županja, Slavonski Brod; zatim povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i Dana ljudskih prava stručni skup na temu „Razumna prilagodba - osnovni preduvijet obrazovanju, radu i zapošljavanju“ te stručni skup na temu „Zločin iz mržnje“. Također je na inicijativu pravobraniteljice održan sastanak nadležnih Ministarstava i prosvjednika HRVI prve skupine te je organiziran posjet učenika s teškoćama srednjih strukovnih škola Hrvatskom saboru i sastanak s Predsjednikom sabora.

3. AKTIVNOSTI POSI

3.1. PRIJEDLOZI IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA

Ured pravobraniteljice je tijekom 2014. godine uputio 99 mišljenja nadležnim tijelima na 62 propisa. Od tog broja 45 mišljenja na 42 dostavljena prijedloga zakona ili drugih propisa od strane predlagatelja, na vlastitu inicijativu uputila je 40 prijedloga za izmjenu 23 propisa kojima se uređuju pitanja od značaja za osobe s invaliditetom dok su u tri dostavljena propisa upućena izvješća. Ured je od pojedinaca te organizacija civilnog društva zaprimio 18 prijedloga za izmjenu propisa te je uputio 14 mišljenja.

Prijedlozi za izmjenu i mišljenja dani su na sljedeće propise: *Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika, Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i centrima za profesionalnu rehabilitaciju, Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju, Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom, Obiteljski zakon, Zakon o udrugama, Zakon o socijalnoj skrbi, Nacionalna strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, Kazneni zakon, Zakon o radu, Prijedlog Zakona o državnoj službi, Zakon o državnim službenicima, Poglavlje 11.2. i 11.3. Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Zakon o sigurnosti prometa na cestama, Pomorski zakonik, Prijedlog Direktive Vijeća o primjeni načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovu vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili seksualnu orijentaciju („Anti-diskriminacijska direktiva“), Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima, Zakon o porezu na dohodak, Nacrt prijedloga Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, Izmjena i dopuna Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu, Pravilnik o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu, Zakon o porezu na promet nekretnina, Pravilnik o elektroničkom zapisu podataka iz područja radnih odnosa, Nacrt prijedloga Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama, Pravilnik o znaku pristupačnosti, Zakon o*

izmjenama i dopunama zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, *Zakon o sportu, Nacrt prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na financijsku pomoć za podmirenje dijela troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studente s invaliditetom poslijediplomskih studija, Dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole, Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Zakon o privremenom uzdržavanju, Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014.-2020.), za razdoblje 2014.-2016., Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama, Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine*, *Nacrt Pravilnika o elementima koji se odnose na podobnost, Nacrt Pravilnika o načinu vođenja očevidnika i spisa predmeta osoba pod skrbništvom, Nacrt Pravilnika o obveznom sadržaju obrasca plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi*, *Nacrt Pravilnika o sadržaju obrasca mišljenja obiteljskog doktora medicine osobe lišene poslovne sposobnosti o stanju zdravlja štićenika, Nacrt Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati organizacije*, *Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga, Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, Pravilnik o obiteljskoj medijaciji, Pravilnik o obveznom savjetovanju, Pravilnik o provođenju nadzora nad ostvarivanjem osobnih odnosa djeteta i roditelja, Pravilnik o utvrđivanju mišljenja djeteta, Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja, Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući, Zakon o izmjeni i dopuni zakona o smanjenju mirovina određenih, odnosno ostvarenih prema posebnim propisima o mirovinskom osiguranju, Zakon o mirovinskom osiguranju, Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije, 2014.-2018., Akcijski plan Dubrovačko-neretvanske županije, Nacrt prijedloga zakona o izmjenama i dopunama zakona o proračunu s konačnim prijedlogom zakona, Pravilnik o minimalnim uvjetima prostora, opreme i broja potrebnih stručnih i drugih radnika za soc. skrb i podružnice*, *Zakon o predškolskom odgoju, Odluka jedinica lokalne samouprave o upisu djece u vrtić, Nacrt prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na financijsku pomoć za podmirenje dijela troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studente s invaliditetom poslijediplomskih studija, Zakona o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju.*

Od 59 propisa koje je pravobraniteljica razmatrala (ukupno ih je bilo 62, ali se 3 odnose na davanje izvješća), 22 su u razmatranju ili su povučeni iz procedure ili na njih nije imala primjedbi. Djelomično ili u potpunosti su uvaženi prijedlozi i mišljenja u 38% propisa, odnosno njih 14 koje navodimo u nastavku:

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje i Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika

U novom Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13, 153/14) koji je stupio na snagu 01.01.2014. godine djelomično su uvažene primjedbe i prijedlozi pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Tijekom protekle godine uočene su određene teškoće u provedbi tog Zakona, osobito u svezi kvotnog zapošljavanja. Izmjenama Zakona krajem 2014., uvaženi su prijedlozi koje smatramo iznimno bitnim, a na koje upozoravamo više godina.

To se odnosi na propisivanje postupka primjene djelotvornih sankcija od strane nadležne inspekcije za javno pravna tijela koja su dužna prilikom zapošljavanja dati prednost osobi s invaliditetom pod jednakim uvjetima u slučajevima kada se utvrdi povreda prava prednosti pri zapošljavanju, što smatramo značajnom antidiskriminacijskom mjerom. Poslodavci koji ne ispunjavaju obvezu kvotnog zapošljavanja (postoje i zamjenske kvote), dužni su uplaćivati propisanu novčanu naknadu, ali je novi Zakon propisao da obvezu novčane naknade utvrđuje i obračunava Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Izmjenom su proširene zamjenske kvote, utvrđena je i jedinstvena kvota od 3 % za sve poslodavce na koje se odnosi obveza kvotnog zapošljavanja.

Druga važna izmjena je zakonom propisana namjena sredstava uplaćenih s osnova novčane naknade u svrhu isplate poticaja i nagrada pri zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Smatrajući da nalaz i mišljenje prvostupanjskog tijela, koji bi se trebao smatrati dokazom invaliditeta, osim podataka o invaliditetu sadrži i neke druge osobne ili povjerljive podatke (za poslodavca nebitne), zalagali smo se da se imenuje neovisno javno pravno tijelo ovlašteno donositi rješenja o invaliditetu i preostaloj radnoj sposobnosti. Prijedlog nije uvažen.
Predlagali smo i da se osnivanje centara za profesionalnu rehabilitaciju može davati u koncesiju, a zakon je u odredbi koja regulira osnivanje ovih centara dao mogućnost da iznimno centre za rehabilitaciju mogu osnivati zajednički Republika Hrvatska, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i druga pravna osoba.
U travnju 2014. doneseni su slijedeći pravilnici: Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom, Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom, Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom, Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom.
Budući da je Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom isključio osobe s gubitkom, odnosno funkcionalnim poremećajem gornjeg ili donjeg ekstremiteta te one kod kojih bolesti, odnosno ozljeda u bitnome utječu na izvršavanje životnih i radnih aktivnosti, pravobraniteljica je predložila hitnu izmjenu odredbe čl. 4. kako bi se u 2014. godini u očevidnik zaposlenih osoba mogle upisati i ove osobe.
Prijedlog čl. 4. je uvažen drugom izmjenom Pravilnika:
„(3) U očevidnik se kao osoba s invaliditetom iz stavka 1. točke 4. ovoga članka upisuje osoba koja ima utvrđeno najmanje:
-70% tjelesnog oštećenja radi gubitka sluha,
-70%tjelesnog oštećenja radi gubitka odnosno funkcionalnog poremećaja gornjeg ekstremiteta
-60% tjelesnog oštećenja radi gubitka odnosno funkcionalnog poremećaja donjeg ekstremiteta
- 80% jednog tjelesnog oštećenja bilo koje druge vrste,
- 90% ukupnog tjelesnog oštećenja, u slučaju više različitih tjelesnih oštećenja, s time da najmanje jedno tjelesno oštećenje koje se zbraja iznosi 60 % oštećenja donjeg ekstremiteta te 70% oštećenja gornjeg ekstremiteta ili oštećenja bilo koje druge vrste

S obzirom na višestruke poteškoće u svezi utvrđivanja, odnosno dokazivanja invaliditeta, druga izmjena spomenutog pravilnika razriješila je dvojbe po pitanju utvrđivanja invaliditeta bez obzira na vrstu i stupanj temeljem uvjerenja Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, koje se donosi na temelju nalaza i mišljenja Centra za profesionalnu rehabilitaciju. Međutim, da bi se u prijelaznom periodu premostila praznina dok ne budu osnovani centri za profesionalnu rehabilitaciju, u prijelaznim i završnim odredbama Pravilnika propisano je da će do početka rada centara za profesionalnu rehabilitaciju ova uvjerenja izdavati Povjerenstvo ranije spomenutog Zavoda.
Slijedom pritužbi zaštitarskih tvrtki o nemogućnosti ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja, izmijenjena je odredba u Pravilniku o kvotnom zapošljavanju osoba s invaliditetom na način da su iz ukupnog broja zaposlenih na temelju kojeg se utvrđuje kvota izuzeti oni radnici zaposleni na poslovima Oružanih snaga RH, policijskim poslovima, poslovima zaštite i spašavanja te drugim poslovima na kojima se primjenjuju posebni propisi o zaštiti na radu temeljem Zakona o zaštiti na radu. Jednako tako uvažen je naš prijedlog prema kojemu će poslodavci, ako smatraju da se na određenom radnom mjestu zbog posebnih uvjeta ne mogu zaposliti osobe s invaliditetom, zatražit suglasnost Zavoda za vještačenje i profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom uz prethodno mišljenje Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnosti na radu.

Obiteljski zakon
Prijedlozi koje smo tijekom 2013. i 2014. godine uputili glede ObZ-a temelje se na Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Uputili smo ih u cilju osiguranja jednakih prava i minimalnih ograničenja osobama lišenim poslovne sposobnosti, ne samo u dijelu ObZ-a koji uređuje prava i položaj osoba lišenih poslovne sposobnosti nego i u drugim odredbama, osobito onima koje se tiču

izvršavanja sadržaja roditeljske skrbi osoba lišenih poslovne sposobnosti. Smatrajući da je već sada u pravni sustav RH potrebno ugraditi i podršku kod odlučivanja, predložili smo uvođenje instituta pomoćnika osobi s invaliditetom kao podrška u odlučivanju umjesto skrbništva kao zamjenskog odlučivanja, što nije uvaženo.

Početkom 2014. godine Ministarstvu socijalne politike i mladih dostavljeno je zadnje mišljenje s prijedlozima na Konačni prijedlog ObZ-a, naročito u dijelu koji se odnosi na položaj i prava osoba lišenih poslovne sposobnosti, a u cilju što manjeg ograničavanja prava i to:

- u odredbama koje uređuju roditeljsku skrb osobe lišene poslovne sposobnosti, predlagali smo i zastupali stajalište da osoba koja je lišena poslovne sposobnosti ne može skrbiti o djetetovim pravima u onom dijelu u kojem ne može skrbiti niti o svojim pravima i interesima, dakle, smatramo da samo u dijelu u kojem je lišena poslovne sposobnosti treba nastupiti mirovanje roditeljske skrbi. Kada se radi o ostalim segmentima skrbi o djetetu smatramo da je potrebno i prema osobama lišenim poslovne sposobnosti primijeniti odredbe ObZa i mjere obiteljsko – pravne zaštite jednako kao i prema drugim roditeljima u slučajevima ugrožavanja interesa djeteta i nemogućnosti skrbi o djetetu i njegovim pravima. Navedeni prijedlog je uvažen.
- u odredbi koja se odnosi na razloge lišavanja poslovne sposobnosti predlagali smo da se osobu može lišiti poslovne sposobnosti ako ugrožava prava i interese drugih osoba samo ukoliko se radi o osobama o kojima je dužna skrbiti, što podrazumijeva one prema kojima postoji zakonska obveza uzdržavanja (djeca, bračni drug, radno nesposobni roditelji). Ovakvim bi se određenjem također postigla bolja zaštita osoba o kojima osobe lišene poslovne sposobnosti imaju zakonsku obvezu skrbiti. Navedeni prijedlog je uvažen.
- predlagali smo brisanje odredbe koja propisuje da ukoliko osoba lišena poslovne sposobnosti ne da pristanak na posvojenje, odluka suda može nadomjestiti njezin pristanak. Smatramo da ne bi smjela postojati zakonom popisana pretpostavka da sama činjenica lišavanja poslovne sposobnosti pretpostavlja nemogućnost ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi. Prijedlog nije uvažen.
- sukladno čl. 23. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja roditeljima s invaliditetom jamči pružanje odgovarajuće pomoći u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece, predlagali smo da se odredbe ObZa prema kojima roditelj koji „zloupotrebljava ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnost i prava ili svojim ponašanjem pokazuje nezainteresiranost za dijete“ ima pravo biti upozoren na propuste i dobiti intenzivnu stručnu pomoć na jednaki način - moraju odnositi i na osobe s invaliditetom, odnosno da i osobe s invaliditetom imaju pravo na pomoć u ostvarivanju roditeljske skrbi. Prijedlog nije uvažen.
- predlagali smo da bi zakon trebao dopustiti mogućnost da vještaci u sudskim postupcima lišavanja poslovne sposobnosti budu osim liječnika/doktora medicine i drugi stručnjaci odgovarajuće struke (psiholozi, edukacijski rehabilitatori i sl.). Prijedlog nije uvažen.
- zbog potrebe za minimalnim ograničenjima i poštivanje prava na izbor, želje i vlastito mišljenje, predložili smo da se zakonom predvidi mogućnost da štićenik predloži osobu za skrbnika te da se prijedlog uvaži ukoliko to nije u suprotnosti s njegovom dobrobiti. Prijedlog nije uvažen.
- predložili smo da se skrbniku ne bi trebalo zakonski onemogućiti sklapanje ugovora u ime i za račun štićenika samo zbog bojazni od budućih zlouporaba. Također, smatramo da se istim štiti pravo štićenika na izbor i kad sklapanje ugovora odobri Centar za socijalnu skrb.
- predlagali smo da se ObZ-om propiše da odluke o prekidu trudnoće i sterilizaciji treba donositi samo osoba na koju se ovi postupci odnose, bez obzira je li lišena poslovne sposobnosti ili nije, jer je mogućnost zamjenskog odlučivanja o ovom pitanju u suprotnosti s Konvencijom. Prijedlog nije uvažen.
- predlagali smo da se u odredbi koja regulira uzdržavanje punoljetnog djeteta koje zbog bolesti ili drugog oštećenja nije sposobno za rad trebaju propisati minimalni iznosi za mjesečno uzdržavanje punoljetnog djeteta nesposobnog za rad iz razloga što su takvi iznosi osnova za određivanje privremenog uzdržavanja prema Zakonu o privremenom uzdržavanju koji kao ovlaštenike ovog prava ne bi smio izostaviti ove osobe. Prijedlog nije uvažen.

Zakon o udrugama

Tijekom javne rasprave i na sastancima održanim u 2013. i 2014. godini predložili smo Ministarstvu uprave izmjenu i dopunu onih članaka koji su ograničavali pravo na učlanjenje osoba s invaliditetom u organizacije kroz koje mogu učinkovito zastupati svoja prava i interese. Predložili smo da se u cilju usklađivanja ovog Zakona s načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom zajamči pravo učlanjivanja u organizacije osoba s invaliditetom te da lišavanje poslovne sposobnosti ne bude zapreka učlanjivanju, iz razloga što bi uvjetovanje učlanjivanja uz suglasnost skrbnika bilo u suprotnosti s Konvencijom koja izričito navodi obavezu države da osigura djelotvorno i potpuno sudjelovanje osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima i da se za takvo sudjelovanje osigura podrška. Učlanjivanje za koje je potrebna pisana suglasnost skrbnika neće biti na ravnopravnoj osnovi s drugima. Prijedlog je uvažen.

Također smo predložili i zalagali se da se posebnim odredbama Zakona o udrugama uredi financiranje udruga osoba s invaliditetom, na način da se jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave obvežu na pružanje financijske potpore programima udruga osoba s invaliditetom na lokalnoj i regionalnoj razini, a sukladno aktivnostima četvrte mjere iz poglavlja 2.14. Udruge osoba s invaliditetom u civilnom društvu - Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015. godine. Prijedlog nije uvažen.

Zakon o socijalnoj skrbi

U postupku donošenja Zakona o socijalnoj skrbi predlagali smo reguliranje prava na status roditelja njegovatelja, izmjenu odredbe koja se odnosi na cenzus i utvrđivanje prihoda kod priznavanja osobne invalidnine, drugačije uređenje odredbi koje reguliraju pravo na troškove prijevoza učenika s teškoćama u razvoju, odredbe koje se odnose na naknadu do zaposlenja te odredbe koje se odnose na neke usluge i pružatelje usluga. Prijedlozi su djelomično uvaženi.

(*Više o navedenim prijedlozima se nalazi u ovom izvješću u području pod nazivom Socijalna skrb)*

Nacionalna strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije

Tijekom rasprava u 2013. i 2014. godini upućeni su prijedlozi koji su se odnosili na područja obrazovanja na svim razinama, od osnovnoškolskog do visokoškolskog obrazovanja te usklađivanja sa odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Prijedlozi su djelomično uvaženi.

Nacrt prijedloga Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja

Tijekom 2013. i 2014. godine sudjelovali smo u javnim raspravama, sjednicama saborskih odbora i sastancima te u nekoliko navrata upućivali mišljenja i prijedloge, ali iskazivali i stanovite dvojbe na prijedlog Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja. Razlozi za to proizašli su iz primarnog interesa pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da se osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju omogući ostvarivanje prava iz različitih sustava na jednostavniji način nego do sada, da im cijeli sustav procjena bude pristupačan i usredotočen na njihove potrebe, visoko stručan i profesionalan. Koncept jedinstvenog tijela temeljen ne samo na oštećenju zdravlja, nego i svih okolišnih čimbenika koji mogu utjecati na oštećenje – bez obzira da li ga umanjuju ili pak otežavaju, mora primarno biti u interesu korisnika, ali i biti jamstvo kvalitativnog pomaka u pravcu veće objektivnosti i ujednačavanja kriterija u postupanju. Neki od naših prijedloga tijekom rasprave o prijedlogu ovog zakona uvaženi su, upotpunjeni podacima kao što su godišnji broj vještačenja u svim sustavima u kojima se u svrhu ostvarivanja pojedinih prava provodilo vještačenje. Dvojbe oko toga hoće li tako institucionalizirano jedinstveno tijelo vještačenja (izdvojeno u zasebnu ustrojbenu jedinicu Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom kao visoko diferencirana profesionalna stručna služba) moći odgovoriti na složenost zahtjeva pojedinih područja u ime kojih će provoditi vještačenja, nisu otklonjene niti nakon donošenja ovog Zakona - unatoč tome što roditelji djece s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom imaju velika očekivanja od ovog tijela i unatoč tome što je osnivanje jedinstvenog tijela vještačenja jedna od mjera Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007.-2015. Voljeli bismo da vrijeme iza 01.01.2015. demantira naše dvojbe. Jedino naše očekivanje je da ovakvo zakonsko uređenje

sveobuhvatnog područja vještačenja djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom, osigura učinkovitije i racionalnije ostvarivanje njihovih prava.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

Tijekom donošenja Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, u 2013. i 2014. godini sudjelovali smo u definiranju odredbe čl. 26. prema kojoj je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ovlaštena poduzimati mjere te provjeravati opravdanost smještaja bez pristanka, tj. smještaja u onim slučajevima kada pisani pristanak za smještaj u psihijatrijsku ustanovu daje zakonski zastupnik osobe.
Članak 26: (1) Psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika, obavijestiti pravobranitelja za osobe s invaliditetom.
(2) Pravobranitelj za osobe s invaliditetom provjerit će opravdanost smještaja bez pristanka ako je pisani pristanak dao zakonski zastupnik i o tome sastaviti pisanu bilješku koja se unosi u medicinsku dokumentaciju osobe s duševnim smetnjama.
(3) Ako pravobranitelj za osobe s invaliditetom posumnja u opravdanost smještaja bez pristanka bez odgode će o tome obavijestiti nadležan sud koji će na odgovarajući način primijeniti odredbe ovoga Zakona o postupku prisilnog smještaja.
(4) Ako se osoba smještena bez pristanka u bilo kojem trenutku usprotivi pristanku zakonskog zastupnika, psihijatrijska ustanova obvezna je bez odgode, a najkasnije u roku od 12 sati od protivljenja, neposredno ili telekomunikacijskim sredstvima dostaviti nadležnom sudu obavijest o prisilnom zadržavanju zajedno s medicinskom dokumentacijom. Bilješka o protivljenju s naznakom trenutka protivljenja mora se unijeti u medicinsku dokumentaciju.
Prijedlozi su prihvaćeni.

Pravilnik o znaku pristupačnosti

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je tijekom proteklog višemjesečnog razdoblja uputio niz preporuka i prijedloga u svrhu poduzimanja mjera i aktivnosti kako bi se izmijenio Pravilnik o znaku pristupačnosti (NN br. 78/08), odnosno odredbe navedenog Pravilnika s obzirom na ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju kao i unaprjeđenje provedbe odnosno izdavanje znaka pristupačnosti od strane ureda državne uprave po županijama.
Jedan od prijedloga bio je da se izmijeni članak 11. s obzirom na administrativnu zahtjevnost izmjene svih rješenja o znaku pristupačnosti odnosno zamjene starih znakova novim. Predložili smo da se Pravilnik izmijeni na način da rješenja o znaku pristupačnosti ostanu vrijediti do isteka valjanosti, a da sva novoizdana rješenja budu u skladu s novim znakom u EU formatu. Prijedlog je uvažen. Kako bi se spriječila daljnja zlouporaba te poboljšala provedba navedenog Pravilnika u praksi, sukladno čl. 7., 8. i 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07.), dali smo niz prijedloga koji nisu do kraja ovog izvještajnog razdoblja uvaženi, a detaljnije su opisani u ovom izvješću u području mobilitet – cestovni prijevoz - pravo na znak pristupačnosti.

Dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole

Ministarstvo obrazovanja, znanosti i sporta objavilo je na kraju školske godine 2013./14. dokument koji odražava pomanjkanje uvida u mogućnosti i sposobnosti učenika s invaliditetom.
Taj jedinstveni dokument opisuje strukovna područja, zanimanja, opis zanimanja te zdravstvene zahtjeve i na kraju zdravstvene kontraindikacije za ta zanimanja prema kojima se djeca s teškoćama u razvoju ne bi mogla školovati i pripremati za brojna zvanja, unatoč tome što osobe oštećenog vida, sluha, osobe s motoričkim teškoćama uspješno rade u zanimanjima za koja prema ovom dokumentu postoje zdravstvene kontraindikacije. Zatražili smo od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta da povuče ovaj dokument te da ga se doradi na način da se u Povjerenstvo uključe osobe koje poznaju invaliditet u kontekstu socijalnog modela. Ministarstvu smo uputili i konkretne prijedloge članova povjerenstva, s obzirom da je rečeno kako će se u rujnu 2014. osnovati radna skupina koja će raditi na izmjeni onih dijelova koji su diskriminirajući i stavljaju u nepovoljni položaj učenike s invaliditetom,

a najavljeno je da će se sam naziv gore navedenog dokumenta izmijeniti te da će se raditi na doradi dokumenta u kojem neće postojati kontraindikacije, već smjernice za upis u škole. Do kraja izvještajnog razdoblja nemamo saznanja o učinjenim izmjenama.

Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući
Na snazi je Pravilnik (NN, br. 46/07 s izmjenama NN, br. 64/08., 91/09 i 118/09). S obzirom na to da je pravobraniteljica tijekom proteklog razdoblja najčešće zaprimala pritužbe koje se odnose na pratnju (drugu osobu) odrasloj osobi za vrijeme trajanja bolničke medicinske rehabilitacije, uputila je prijedlog o potrebi priznavanja prava na smještaj druge osobe uz osobu s invaliditetom za vrijeme bolničkog liječenja. Prijedlog je uvršten u Nacrt novog Pravilnika čije donošenje se očekuje tijekom 2015. godine.

Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima (NN, broj: 7/12., 14/12., 23/12., 25/12., 45/12., 69/12., 85/12., 92/12., 119/12., 147/12., 21/13., 38/13., 93/13., 119/13., 125/13., 129/13., 136/13., 141/13., 154/13., 11/14., 12/14., 22/14., 34/14., 45/14., 54/14., 59/14., 86/14., 92/14., 119/14. i 129/14)
Prijedlozi su djelomično uvaženi i to:
- Ministarstvo zdravlja je izmijenilo i dopunilo Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima (NN, br. 129/14) u dijelu koji se odnosi na pomagala - indikaciju broj 167. u smislu da pravo na antidekubitalni madrac imaju i „osobe s paraplegijom i osigurane nepokretne osobe s dekubitalnim ulceracijama kože (stupanj 3-4)“. Prije izmjene odredba je glasila: „samo osobama s paraplegijom kada uz senzomotorni gubitak postoje dekubitalne ulceracije kože (stupanj 3-4) na više različitih lokacija, kod potpuno nepokretnih osoba koje imaju dekubitalne ulceracije kože (stupanj 3-4)“.
- Pravilnik je izmijenjen (NN, br. 149/14 od 16.12.2014) tako da sporna odredba sada glasi: „Za pomagala utvrđena Popisom pomagala u skupini invalidskih kolica, a prije odobrenja novog istovrsnog pomagala i u skupini slušnih pomagala, a prije odobrenja novog istovrsnog pomagala ili njegovog dijela, obvezno se provodi provjera funkcionalnosti pomagala od strane nadležnog doktora specijalista iz djelatnosti koji je ovlašten za propisivanje određenog pomagala. Prije odobrenja novog rezervnog dijela u skupini invalidskih kolica provjeru funkcionalnosti za sve rezervne dijelove provodi i odobrava Zavod.“
Prije izmjene Pravilnika, kontrolu funkcionalnosti pomagala ili njegovog djela provodio je liječnik specijalist, npr. ortoped. Prijedlog je uvažen.

3.2. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

3.2.1. Suzbijanje diskriminacije

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, tijekom 2014. godine, postupala je u ukupno 125 pritužbe koje se tiču suzbijanja diskriminacije. Također se postupalo i u 13 nedovršenih predmeta iz 2013. godine.
Od ukupnog broja (138) pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sumnja na diskriminaciju u 26 pritužbi u kojima je postupano sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („NN“, br. 85/08., 112/12.) – (vidi tablice u prilogu 1).
Od ukupno 125 pritužbi u kojima je Ured postupao tijekom 2014., zaprimljena je 91 pritužba od građana.

Što se tiče pritužbi u kojima Ured sumnja na diskriminaciju, one u postotcima iznose 19% od ukupnih pritužbi u području suzbijanja diskriminacije. Time bilježimo rast u odnosu na 2013. kako u ukupnom broju pritužbi (>2x) tako i u postotku (4%) onih pritužbi gdje Ured sumnja na diskriminaciju.

Usporedba statističkih podataka iz 2012., 2013. i 2014. o pritužbama na diskriminaciju na temelju invaliditeta, razvrstani prema područjima nalaze se u sljedećoj tabeli:

Područje	Broj pritužbi			Sumnja na diskriminaciju
	2012	2013	2014	Predmeti iz 2013 i 2014.
Rad i radni uvjeti	10	14	32	6
Obrazovanje, znanost i sport	9	7	12	3
Pristup dobrima i uslugama	14	16	34	8
Zdravstvena zaštita	1	1	10	1
Socijalna zaštita	2	6	31	3
Pravosuđe i uprava	1	4	1	/
Stanovanje	/	/	3	3
Javno informiranje i mediji	/	/	1	1
Diskriminacija općenito	/	/	1	1
Ukupno	**37**	**48**	**125**	**26**

U gore navedenoj tablici vidljiv je porast broja pritužbi u kojima je Ured postupao u razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće.

Nadalje, Ured je u 2014. predložio Ustavnom sudu RH pokretanje postupka ispitivanja suglasnosti pojedinih odredbi Zakona o socijalnoj skrbi s Ustavom RH, dok o istom takvom prijedlogu iz 2013., a vezanom za Zakon o sportu (čl. 4.) Ustavni sud još nije odlučio. Odredbe oba Zakona, Ured osporava radi sumnje u diskriminatornost istih na osnovi invaliditeta.

U nastavku donosimo predmete koji opisuju probleme s kojima se osobe s invaliditeom susreću u ovom području i prijedlog Ustavnom sudu vezan za Zakon o socijalnoj skrbi.

Primjer 1: Iz medija (www.in-portal.hr) doznajemo da se osoba s invaliditetom prijavila na sudjelovanje u televizijskoj emisiji. Isti je u prijavi naveo da je slijepa osoba. Telefonski je kontaktiran od djelatnika televizije radi dogovora oko audicije. U telefonskom razgovoru mu je rečeno da će s njim biti obavljen razgovor, snimanje, te da će onda za PC-em odgovoriti na pitanja slična onima u emisiji. Pritužitelj je, a kao što je i naveo u prijavi za sudjelovanje u televizijskoj emisiji, ponovio da je slijepa osoba i da će mu pitanja netko trebati pročitati, no da on to ne smatra problemom jer na taj način i inače nastupa u sličnim televizijskim emisijama. Također je napomenuo, da problema neće biti ni vezano za „slikovno pitanje“ koje je dio emisije jer će mu brat (s kojim nastupa u paru) pomoći oko toga. Djelatnik televizije također mu je potvrdio da će se zajedno snaći te da će biti ponovo kontaktiran. Pritužitelj je ponovno kontaktiran od djelatnika televizije te mu je rečeno da ne treba dolaziti na audiciju jer da u emisiji ne može nastupiti. Tako su naime, odlučili producenti iste, a radi njegovog problema s vidom jer da nije u pravednoj situaciji, obzirom da u slučaju da mu brat ne odgovori ni na jedno „slikovno pitanje“ da tada ni on (pritužitelj) mu ne može pomoći jer je slijep te da je time on, pritužitelj onda zakinut.
Također iz medija (www.tportal.hr) doznajemo i odgovor televizijske kuće na prethodno, a on je; da je problem to što u emisiji postoje pitanja u vizualnoj formi, a ne samo govornoj. U djelu emisije u kojem su pitanja vizualna dozvoljeno je dogovaranje s parom, za razliku od govornih pitanja. Budući da svi natjecatelji trebaju imati iste mogućnosti odgovaranja, produkcija je odlučila zahvaliti pritužitelju na interesu za sudjelovanjem u emisiji zato što ne bi bio u mogućnosti ravnopravno sudjelovati s ostalim parovima jer postoji mogućnost da njegov par, a radi sljepoće pritužitelja, ne prepozna predmet ili osobu na slici te bi time odgovor bio netočan, a što smatraju nepravednim prema pritužitelju. Napominju, kako su u emisiji sudjelovale osobe s invaliditetom jer je scena napravljena tako da se može prilagoditi različitim potrebama. Na kraju, navode da ne smatraju da su takvim postupkom diskriminirali pritužitelja već su mišljenja da bi diskriminacije bilo da je pritužitelj sudjelovao u emisiji bez istih mogućnosti kao i ostali.

Postupanje Ureda: Televizija odgovara da je emisija njihova produkcija, no rađena po licenciji koja podliježe strogim pravilima koja nisu ovlašteni mijenjati. Napominju, ukoliko će postojati ikakva mogućnost modificiranja formata na način da pritužitelj u istom može sudjelovati da će ga na sudjelovanje rado pozvati.

Na temelju čl. 13. u vezi s čl. 12. st. 2. toč. 3. Zakona o suzbijanju diskriminacije („NN“ br. 85/08., 112/12.) i čl. 9. st. 1. i 10. st. 2. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, preporučamo izmijeniti format emisije na način da se „vizualno“ pitanje zamjeni pitanjem za koje kao uvjet odgovaranja na isto neće biti posjedovanje osjetila vida. Izmjenu preporučamo provesti u prvom sljedećem mogućem terminu emitiranja emisije. Tražimo očitovanje o poduzetom povodom preporuke u roku od 15 dana od dana zaprimanja iste pod prijetnjom postupanja sukladno čl. 10. st. 3. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom. Navedeno traženje obrazlažemo na sljedeći način;

Analizom predmeta i gledanjem emisije zaključujemo da nema osnova za sumnju na diskriminaciju osnovom invaliditeta (slijepa osoba), a oblikom propuštanja razumne prilagodbe iz čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije. Prema točki 21., uvodnih odredbi Direktive Vijeća Europske unije 2000/78/EZ o uspostavi općeg okvira za jednak tretman u zapošljavanju i radu, kriteriji za procjenu je li neka prilagodba u granicama pravnog standarda „razumne prilagodbe“ (predstavlja li proporcionalno opterećenje) za onog tko ju je obvezan provesti su: financijski i ostali troškovi koji nastaju prilagodbom; veličina i raspoloživa sredstava organizacije ili poduzeća; te mogućnost pokrivanja troškova prilagodbe iz javnih fondova ili raspoloživost nekih drugih sredstava pomoći. I dok za televiziju, mišljenja smo, ne bi bilo neproporcionalnog opterećenja pri provođenju prilagodbe, samu prilagodbu, radi prirode iste, teško da je moguće učiniti. Naime, u tzv. „vizualnom“ pitanju prikazuju se pretežno fotografije osoba koje je teško moguće taktilno prikazati na način da ih slijepa osoba bez većih problema prepozna, a što je uvjet za bodovanje tog dijela.

Činjenica pak, da su ovom naizgled neutralnom praksom (jedno pitanje u emisiji zahtjeva posjedovanje osjetila vida), slijepe osobe osnovom svog invaliditeta (sljepoće) stavljene u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji (sudionike emisije bez invaliditeta) ne može se opravdati objektivno opravdanim legitimnim ciljem, a sredstva za postizanje tog legitimnog cilja nisu primjerena i nužna.

Time je ostvareno biće neizravne diskriminacije osnovom invaliditeta iz čl. 2. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Naime, objektivnog opravdanja legitimog cilja (sudjelovanja u emisiji) nema, jer je televizija na temelju ustaljenosti (naizgled neutralne) prakse (jedno pitanje u emisiji zahtjeva posjedovanje osjetila vida) jednostavno pretpostavila da će ona poslužiti ostvarivanju tog legitimnog cilja (sudjelovanja u emisiji). Televizija teško da može potvrditi da ne postoji druga neutralna praksa (mjera) koja bi na jednak način mogla ostvariti taj legitimni cilj (sudjelovanja u emisiji), ali s manje štetnih posljedica za društvenu skupinu osoba s invaliditetom, koju svojim učinkom dovodi u nepovoljni položaj u odnosu na dominantnu društvenu skupinu, osobe bez invaliditeta. Također, televizija teško da može potvrditi da je legitimini cilj (sudjelovanja u emisiji) koji ova praksa (mjera) postiže od takve vrijednosti da je opravdano staviti sa strane društveni interes za postizanje stvarne jednakosti tradicionalno diskriminirane skupine, osoba s invaliditetom.

Je li baš ta praksa (jedno pitanje u emisiji zahtjeva posjedovanje osjetila vida) jedina primjerena za ostvarivanje legitimnog cilja (sudjelovanja u emisiji)? Mišljenja smo da nije.

Na kraju, teško da televizija može potvrditi nužnost takve prakse. Naime, da legitimni cilj (sudjelovanja u emisiji) uopće ili u najvećoj mjeri ne bi mogao biti ostvaren i bez sporne prakse odnosno da ne postoji niti jedna druga praksa koja može ostvariti legitimni cilj na podjednako kvalitetan način, ali s manje štetnih posljedica za slijepe osobe.

Ishod: Televizija u međuvremenu gubi pravo na produkciju emisije i prestaje je emitirati. Iskazuje spremnost, ukoliko će ponovno pristupati vlasniku formata emisije radi stjecanja prava na produkciju iste, uputiti im našu preporuku kako bi ishodili pravo na izmjenu produkcijskih uvjeta.

Primjer 2: Pravobraniteljici se obratila pritužiteljica pritužbom na diskriminatorni odnos prema njoj kao osobi s invaliditetom, u postupku razvoda i odluke o povjeravanju djeteta. Navodi da jedino iz razloga njezine slabovidnosti Centar za socijalnu skrb daje mišljenje sudu da se dijete povjeri ocu, a njoj odrede susreti i druženja svaki drugi vikend, iako je u mišljenju stručnog tima navedeno da otac ograničavanjem kontakata krši prava djeteta. Iz navedenih mišljenja Centra za socijalnu skrb uočavamo sljedeće; Od kada ne žive zajedno, majka viđa dijete svaka tri dana na dječjem igralištu ili čekaonici kolodvora, po sat vremena, u očevoj nazočnosti. Takav način viđanja odredio je otac, verbalizirajući da se boji za djetetov život. Glavnu ulogu u odgoju djeteta imaju očevi roditelji (vidljivo iz nalaza psihologa). Otac djeteta je nezaposlen, ne ostvaruje prihode, živi sa roditeljima i bratom u stambenom prostoru kojeg čine dnevni boravak, kuhinja, dvije spavaće sobe, kupaonica i ostava, a otac koristi jednu sobu u kojoj su ležajevi za njega i dijete. Majka je zaposlena kao njegovateljica. Živi u stanu. Stručni tim Centra za socijalnu skrb na osnovu mišljenja psihologa i socijalnog radnika donosi zaključak da obzirom na činjenicu da dijete od prestanka bračne zajednice živi sa ocem u poznatom stambenom okruženju, treba i nastaviti živjeti sa ocem, a sa majkom održavati susrete i druženja svaki prvi i treći vikend u mjesecu, od petka u 16,00 do nedjelje u 18,00 sati u kućanstvu majke. Prigovor Centra majci odnosi se na njezinu pasivnu ulogu u nastojanju da ima što češći i duži kontakt s djetetom. Međutim, iz dokumentacije je vidljivo da je majka tražila da sud odredi privremenu mjeru da dijete živi s njom, upozoravala Centar da su kontakti s djetetom prerijetki i da se odvijaju u neprimjerenim uvjetima, uz prisustvo oca. Centar joj u tom smislu nije pružio pomoć. Iz mišljenja Centra ne možemo razaznati na kojoj je bitnoj činjenici temeljio svoje mišljenje da kontakte sa djetetom, koji su se odvijali svaka tri dana (u čekaonici kolodvora i obližnjem igralištu u očevoj nazočnosti), sada treba zamjeniti sa onima svaki drugi vikend. Odluku o povjeravanju djeteta donosi sud, ali poznato je da se u većini slučajeva ona temelji na mišljenju centra za socijalnu skrb. Na osnovu navedenog, sumnju majke da je stavljena u nepovoljniji položaj od drugih majki u usporedivim situacijama radi svojeg invaliditeta (slabovidnosti) držimo vjerojatnom.

Postupanje Ureda: Od Centra tražimo da nam obrazlože sljedeće: što su konkretno predlagali majci kako bi ostvarila kvalitetnije i intenzivnije kontakte sa svojim djetetom umjesto onih na željezničkom kolodvoru, te što je ona poduzela; da li je za (zdravo dvogodišnje) dijete poznato okruženje primarna potreba čak i u odnosu na ulogu i blizinu majke, koja je prema mišljenju psihologa Centra – neophodna; stav da je za dijete „bolje da ostane živjeti u poznatom okruženju“; razloga zbog kojih zaključak i prijedlog Centra nije usklađen sa mišljenjima psihologa i socijalnog radnika Centra. Centar odgovara da se nisu odnosili diskriminatorno prema majci o čemu prilažu i izjavu koju su na tu okolnost uzeli od iste. Pasivnost majke tumače činjenicom što nije željela prihvatiti prijedlog Centra da kontakte sa djetetom pokuša ostvarivati u kućanstvu oca.

Nakon očitovanja Centra istima upućujemo preporuku u kojoj navodimo kako smatramo da je najbolji interes djeteta imati roditeljsku skrb oba roditelja te je njegov najbolji interes potrebno razmatrati i u kontekstu aktivnog poticanja odnosa djeteta s drugim roditeljem s kojim dijete ne živi. Ne ulazeći u konkretan prijedlog Centra o povjeravanju djeteta i održavanju osobnih odnosa roditelja i djeteta, iz dokumentacije, posebno iz očitovanja Centra, sporno nam je nekoliko elemenata postupanja istog. U nalazima psihologa i socijalnog radnika nije vidljivo da su prvenstveno razmatrali najbolji interes djeteta, a to je svakako najvažnija uloga centra u ovakvim postupcima. U nalazu psihologa nije vidljivo da su analizirane roditeljske vještine u svakodnevnoj brizi o djetetu i motivacija roditelja, niti je ispitana interakcija djeteta u odnosu na svakog roditelja, a što je osnova za davanje mišljenja i prijedloga Centra. U mišljenju Centra izostaje analiza oboje roditelja, nije jasno vidljivo koje su to očeve kvalitete koje ga čine podobnijim roditeljem niti koji su to nedostaci majke zbog kojih se može pretpostaviti da je ona manje kvalitetan roditelj. Umjesto jasne slike roditeljskih vještina, motivacije, interakcije s djetetom, kao i funkcionalnosti u odnosu na svakodnevnu skrb o djetetu, Centar zaključno u svojoj preporuci s kim će dijete živjeti, isključivu prednost daje boravku djeteta u dosadašnjoj sredini. U svojem očitovanju Centar navodi da su roditelje djeteta pozivali u tri navrata u postupku savjetovanja, tijekom kojih je otac djeteta usmeno upozoravan na neprimjerenost održavanja susreta i druženja majke na kolodvoru, ali se on na ta upozorenja oglušio. Centar nakon toga nije poduzimao i neke druge, teže mjere od usmenog upozorenja i savjeta. Psiholog Centra

konstatirao je da je blizina majke nužna za djetetov razvoj, a da otac djeteta sprječava kvalitetne susrete majke i djeteta. Proizlazi da Centar svojim nepostupanjem u stvari pogoduje roditelju koji krši pravo djeteta na kvalitetne susrete s roditeljem s kojim ne živi. Iz dokumentacije je vidljivo da je majka u više navrata tražila pomoć i intervenciju Centra zbog neprimjerenih kontakata, ali Centar u tom smislu nije dovoljno poduzeo. Centar priznaje da nije dobio potpunija i adekvatnija saznanja o majčinoj brizi za dijete, odgojnim postupcima i sl., opravdavajući taj nedostatak uvida nedonošenjem sudske odluke, međutim, centar ima mogućnost primjene mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta putem koje bi mogao dobiti takav uvid. Također Centar nije kod suda požurivao odluku i dovršetak postupka. Smatramo da izostanak poduzimanja daljnjih mjera prema ocu djeteta koji evidentno krši pravo djeteta na susrete s majkom, kao i tolerantan odnos prema roditelju koji ne poštuje upozorenje Centra, jest moguća posljedica diskriminatornog stava prema majci zbog njezina invaliditeta. Nadalje, upitan je prijedlog Centra da majka viđa svoje dijete u kućanstvu bake i djeda. Znajući za narušenu dinamiku između majke i djetetove bake pa i oca - nejasno je kako bi viđanje majke i djeteta u tom kućanstvu bilo u interesu djeteta. Ostaje sumnja da je u pozadini takvog prijedloga stav djetetovog oca da se susreti mogu odvijati jedino u kontroliranoj sredini (jer je inače djetetova sigurnost ugrožena), čime se pogoduje njegovoj manipulaciji da je zabrinut za djetetovu sigurnost. Istovremeno, Centar nije ispitao i utvrdio funkcionalnost majke u odnosu na dijete zbog njezinog oštećenja vida, kako bi otklonili svaku sumnju da bi to oštećenje moglo biti zapreka ostvarivanju njezine roditeljske skrbi. U odnosu na prijedlog Centra da se susreti i druženja odvijaju svaki 1. i 3. vikend u mjesecu, smatramo primjerenijim prijedlog održavanja susreta svakog drugog vikenda, upravo radi kontinuiteta susreta djeteta s majkom. Zbog svega navedenog i dalje smo mišljenja da u postupanju i odnosu Centra postoje elementi diskriminacije na osnovi invaliditeta pritužiteljice, pobliže opisani čl. 2. st. 1. (izravna diskriminacija) Zakona o suzbijanju diskriminacije („NN“ br. 85/08., 112/12.), a koji bi se teško mogli podvesti pod iznimku iz čl. 9. istog Zakona. Sukladno čl. 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom preporučujemo Centru da do završetka brakorazvodne parnice, a i kasnije, koristeći sve zakonom predviđene mogućnosti i mjere, prije svega zaštiti najbolji interes djeteta i njegovo pravo na skrb oba roditelja. Isto tako, preporučujemo poštivati i odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („NN“ Međ. ugo. br. 6/07., 3/08., 5/08.), koje nalažu u svim pitanjima vezanim uz brak, obitelj, roditeljstvo i osobne odnose osigurati prava i odgovornosti osoba s invaliditetom u pogledu dodjeljivanja djece te osigurati odgovarajuću pomoć osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece.
Dodatnu uputu kako se „postaviti“ prema Centru i Sudu dajemo i pritužiteljici.
Ishod: Pritužiteljica je zadovoljna postupanjem Ureda.

Primjer 3: Pritužitelj u slobodno vrijeme odlazi u caffe bar. Od siječnja 2014. konobari zaposleni u caffe baru u više navrata odbili su poslužiti pritužitelja, navodeći kako postupaju po uputama vlasnika caffe bara. Na izričite upite pritužitelja zašto ga se odbija poslužiti, konobari mu odgovaraju kako vlasnik caffe bara ne želi da mu tužitelj dolazi u caffe bar. Prijatelji s kojima bi pritužitelj dolazio u caffe bar uredno su posluživani dok je isto pritužitelju uskraćeno počev od siječnja 2014.
Pritužitelj ustaje tužbom radi diskriminacije pred nadležnim Općinskim sudom. Punomoćnik pritužitelja poziva nas da, primjenom odredbe čl. 21. Zakona o suzbijanju diskriminacije, razmotrimo mogućnost uključivanja u sudski postupak kao umješač na strani tužitelja.
Postupanje Ureda: Nakon što smo razmotrili tužbu pritužitelja, obavili konzultacije sa njegovim punomoćnikom, odlučujemo se miješati u sudski postupak na strani tužitelja.
Ishod: Umješali smo se u postupak. Isti je u tijeku.

Primjer 4: Ministar znanosti, obrazovanja i sporta imenovao je Povjerenstvo za izradu Jedinstvenoga popisa zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole. Povjerenstvo je multidisciplinarno radno tijelo, sastavljeno od relevantnih predstavnika struke (uglavnom doktora medicine) i nadležnih obrazovnih institucija. Sukladno zadaći, Povjerenstvo je izradilo dokument „Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole“. Taj dokument na oko 300 stranica opisuje

strukovna područja, zanimanja, opis zanimanja, te zdravstvene zahtjeve i na kraju zdravstvene kontraindikacije za ta zanimanja. Tako npr. kod zanimanja slastičar opisano je da on: „Izrađuje kolače, kreme, sladoled, razne dekorativne ukrase i ostale slastice. Osim izrade navedenih proizvoda, posao uključuje naručivanje i pripremu sirovina i materijala. Za izradu tijesta za kolače i biskvita, slastičar priprema kalupe, oblikuje tijesto, stavlja ga u kalupe ili limove, te nadzire njegovo pečenje. Pripremljene biskvite i tijesta za kolače premazuje ili puni kremom, koju također sam priprema. Kolače ukrašava glazurom, voćem, šećerom u prahu, jestivim ukrasima te ih reže na prikladnu veličinu i oblik. U svom se radu služi raznim kuharskim i slastičarskim priborom, alatima i strojevima, a posao obuhvaća i njihovo održavanje, čišćenje i provjeru ispravnosti. Mora poznavati osnove sigurnosti na radu, protupožarne zaštite i zaštite okoliša. Među kontraindikacijama za to zanimanje navedena je i teža nagluhost u govornom području ili gluhoća te oštećenje govora koje utječe na komunikaciju. Time osoba s oštećenjem govora ne može se školovati za slastičara. Osobe sa gluhoćom ili težom nagluhosti ili s teškoćama govora, prema ovom dokumentu ne mogu se obrazovati gotovo niti za jedan posao. Naime, u svakom poslu ljudi komuniciraju, pa je to kontraindikacija za njihovo obrazovanje, a kasnije i rad. Gluha i nagluha osoba prema predmetnom dokumentu ne može biti niti fotograf, zidar, pomoćni zidar koji: „Priprema materijale za izvođenje zidarskih radova, pomaže pri postavljanju različitih vrsta zidova, koristi zidarski alat i sredstva na ispravan način“. Ne može biti ni upravni referent, ekonomist, administrator. Sporni dokument dolazi u trenutku kada je u saborsku proceduru upućen Prijedlog Zakona o hrvatskom znakovnom jeziku i drugim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj. Njime se pak, istim osobama priznaje pravo na sve oblike prilagođene komunikacije u svrhu izjednačavanja pristupa obrazovanju, radu, socijalnom okruženju, te ravnopravnom ostvarivanja svih ljudskih prava. U preambuli Jedinstvenog popisa navodi se da je namjenjen učenicima, roditeljima/skrbnicima, djelatnicima školskih ustanova, liječnicima školske medicine, liječnicima medicine rada, djelatnicima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje te svim nositeljima odgojno-obrazovne djelatnosti, a radi osiguranja jasnije i jedinstvene informacije o zdravstvenim preduvjetima prilikom upisa u I. razred srednje škole te usklađivanja popisa zdravstvenih kontraindikacija za svaki od srednjoškolskih obrazovnih programa. Jedinstveni popis definira ograničenja za daljnje školovanje gotovo svima koji nemaju uredan vid, sluh, njuh, koštano-mišićno tkivo ili imaju oštećenje sluha u govornom području.

Postupanje Ureda: Održali smo sastanak u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta na kojem su pored predstavnika Ministarstva nazočili predstavnici radne skupine, predstavnici gluhih, slijepih i glugoslijepih osoba. Na sastanku su otvorena mnoga sporna pitanja i nastojalo se demistificirati teškoće ili invaliditet kao zapreku za određene srednjoškolske programe i zanimanja. Suglasje da se Jedinstveni popis modificira osobito u dijelu koji govori o zdravstvenim preduvjetima i zdravstvenim kontraindikacijama za brojne strukovne programe nije postignut.

Nejasno je kome je namjenjen ovaj dokument, obzirom na više puta iznesenu tvrdnju predstavnika Ministarstva da se isti ne odnosi na djecu s teškoćama u razvoju jer ista prema Odluci o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole u školskoj godini 2014./2015. imaju pravo izravnog upisa u primjerene programe na temelju rješenja nadležnog županijskog odnosno gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba o primjerenom programu obrazovanja tijekom osnovnoškolskog obrazovanja i stručnog mišljenja s prijedlogom najmanje tri odgovarajuća programa srednjoškolskog obrazovanja. Ukoliko je riječ o preporukama za stručnjake koji će procjenjivati sposobnosti i mogućnosti, obzirom na postojeće zdravstveno stanje i druge čimbenike koji utječu na tijek i ishode obrazovanja, onda ne bi trebao imati obilježja jedinstvenog popisa zdravstvenih kontraindikacija jer ako se nešto definira kao kriterij onda obvezuje na primjenu.

Obzirom da dokument daje cjelovit pregled sadržaja i obrazovnih programa, Ured predlaže Jedinstveni popis doraditi, a u radnu skupinu uključiti osobe s invaliditetom i stručnjake, prvenstveno rehabilitatore i praktičare koji posjeduju znanja i iskustva o sposobnostima i mogućnostima osoba s invaliditetom, ali i o potpornim tehnologijama i drugim oblicima podrške koje doprinose izjednačavanju mogućnosti.

Mišljenja smo da navedene zdravstvene kontraindikacije kod brojnih zanimanja mogu dovesti do ograničenja u izboru i otežati pristup obrazovnim programima za djecu sa teškoćama, pa također

predlažemo iz dokumenta izostaviti iste. Time će ostati u nadležnosti specijalista školske medicine i službi za profesionalno usmjeravanje i praćenja rezultata osnovnoškolskog odgojno obrazovnog razvoja jer se tako postiže usmjerenost na najbolji interes učenika i usredotočenost na sposobnosti, a ne ograničenja. Pitanje različitih vrsta potpora sukladno potrebama učenika s teškoćama prvorazredno je pitanje na koje ovaj dokument mora dati odgovor.
Ishod: Resorno Ministarstvo prihvatilo je prijedlog Ureda za uključivanjem osoba s invaliditetom i stručnjaka u Radnu skupinu i zatražilo Ured popis istih. Ured je popis i dostavio. Ministarstvo traži skraćivanje istog. Ured dostavlja skraćeni popis. Do završetka rada na ovom Izvješću Ured nema povratnu informaciju radili li se i dalje i u kojoj je fazi izrada Jedinstvenog popisa zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole.

Osobna invalidnina i prihod

Temeljem čl. 38. st. 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske ("NN" br. 49/02.) podnosimo prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti Zakona o socijalnoj skrbi („NN“ br. 157/13.) i to: → čl. 54. st. 2. alineje 2. i 3., koje glase: „- osobi koja ima u vlasništvu drugi stan ili kuću, osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, a koji može otuđiti ili iznajmiti i time osigurati sredstva za uključivanje u zajednicu; - osobi koja ima u vlasništvu poslovni prostor koji ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti“; → dijela čl. 55. st. 1. koji glasi: „za osobu koja nema vlastiti prihod“; → čl. 55. st. 2. koji glasi: „Ako osoba iz čl. 54. st. 1. ovoga Zakona ostvaruje prihod po bilo kojoj osnovi, osobna invalidnina utvrđuje se kao razlika između iznosa iz stavka 1. ovoga članka i prosječnog prihoda ostvarenog u prethodna tri mjeseca prije mjeseca u kojem je podnesen zahtjev, odnosno u kojem je pokrenut postupak po službenoj dužnosti.“; → čl. 55. st. 3. koji glasi: „U prihod iz stavka 2. ovoga članka ne uračunava se zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja koja je ostvarena na temelju ovoga Zakona, mirovina do iznosa najniže, odnosno minimalne mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža, ortopedski dodatak, sredstva za uzdržavanje koje dijete ostvaruje na temelju propisa o obiteljskim odnosima i doplatak za djecu.“, s odredbama čl. 14. i čl. 57. st. 2. Ustava Republike Hrvatske („NN“ br. 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10., 5/14. - pročišćeni tekst, Ustavni sud Republike Hrvatske, 15. siječnja 2014.) i s odredbama čl. 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe ("NN – Međ. ugo." br. 18/97., 6/99., 8/99., 14/02. i 1/06.) i čl. 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju, te s čl. 3. i 5. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („NN – Međ. ugo.“ br. 6/07., 3/08., 5/08.).
Naime, svrha osobne invalidnina kao prava iz sustava socijalne skrbi određena je samim Zakonom o socijalnoj skrbi koji u čl. 54. st. 1. navodi da se: „Pravo na osobnu invalidninu priznaje osobi s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, u svrhu zadovoljavanja njezinih životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice.“ Ovako definirana svrha priznavanja prava na osobnu invalidninu u skladu je sa tzv. socijalnim modelom invaliditeta te jednim od osnovnih načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom. I Ustav Republike Hrvatske navodi da država posebnu skrb posvećuje uključivanju osoba s invaliditetom u društveni život. Osobna invalidnina bi trebala predstavljati naknadu kojoj je svrha izjednačavanje položaja osoba s najtežim invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta. Međutim, daljnje odredbe Zakona o socijalnoj skrbi kojima su regulirani uvjeti za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu nisu u skladu sa ovim načelima, odnosno samom svrhom invalidnine propisane Zakonom. Osobna invalidnina je naknada koja bi trebala ovisiti isključivo o stupnju težine invaliditeta. Ona nije zamišljena kao naknada koja služi za podmirenje osnovnih životnih potreba. Ovo jasno proizlazi i iz činjenice da se, sukladno odredbama Zakona, može ostvarivati istodobno uz zajamčenu minimalnu naknadu kojoj je svrha zadovoljavanje osnovnih životnih potreba osobe koja nema dovoljno sredstava za njihovo podmirenje. Unatoč svemu navedenom, Zakonom o socijalnoj skrbi propisano je da ostvarivanje prava na osobnu invalidninu ovisi o prihodu koji pojedinac ostvaruje odnosno imovini koju ima u vlasništvu. Ali i tu zakonodavac radi razliku, ovisno o izvoru prihoda, pa tako u čl. 55. st. 2. Zakona navodi da se propisani iznos osobne invalidnine iz stavka 1. umanjuje za ostvareni prihod. No potom u stavku 3. taksativno navodi što se ne uračunava u taj prihod: zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja

koja je ostvarena na temelju ovog Zakona, mirovina do iznosa najniže, odnosno minimalne mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža, ortopedski dodatak, sredstva za uzdržavanje koje dijete ostvaruje na temelju propisa o obiteljskim odnosima i doplatak za djecu. Vezano uz imovinski cenzus, Zakon propisuje da osobnu invalidninu unatoč utvrđenom teškom invaliditetu ne može ostvariti osoba koja ima u vlasništvu drugi stan ili kuću, osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, ili poslovni prostor kojeg ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti, a koji može otuđiti ili iznajmiti i time osigurati sredstva za uključivanje u zajednicu. Smatramo da ovakvom zakonskom regulacijom, dakle vezanošću osobne invalidnine uz prihodovni i imovinski cenzus odredba o svrsi samog prava gubi svoje značenje. Ovakvo određenje nije suglasno niti s ustavnom odredbom o dužnosti države da skrbi o uključivanju osoba s invaliditetom u društveni život. Naime, da bi se osobe s invaliditetom uključile u društveni život na ravnopravnoj osnovi s drugima, njima su potrebne određene prilagodbe. Kako im takve sveobuhvatne prilagodne nisu u sustavu osigurane na drugi način, država ima kroz naknadu (osobnu invalidninu) osigurava da sami osiguraju potrebnu prilagodbu. Osim navedenog, Zakonom je ustanovljena nejednakost između osoba s istom težinom invaliditeta, ovisno o tome jesu li one zaposlene ili ostvaruju mirovinu. Ukoliko osoba s teškim invaliditetom ostvaruje mjesečni prihod od npr. 1.500,00 kn. od rada, primjerice na temelju ugovora o djelu, neće ostvariti pravo na osobnu invalidninu, a osoba koja ostvaruje mirovinu u istom iznosu istodobno će ostvarivati i puni iznos osobne invalidnine. Ukoliko osoba ostvaruje prihod u vidu stipendije za školovanje, također će se osobna invalidnina ukinuti ili umanjiti za iznos stipendije. Nadalje, samac bez ikakvih prihoda ima sukladno Zakonu pravo na zajamčenu minimalnu naknadu u iznosu od 800,00 kn. mjesečno. Ukoliko je to osoba s teškim invaliditetom (npr. potpuno nepokretna) imala bi pravo uz taj iznos ostvariti i puni iznos osobne invalidnine, odnosno još 1.250,00 kn. mjesečno. Ovo iz razloga što, kao što je ranije rečeno, Zakonom propisana svrha osobne invalidnine nije podmirenje osnovnih životnih potreba. Za podmirenje ovih potreba ostvaruje se pravo na zajamčenu minimalnu naknadu. Međutim, ovo načelo se ne poštuje kada se radi o osobi koja ostvari neki prihod od svog rada jer ukoliko ta osoba npr. ostvari honorar u iznosu od 800,00 kn. mjesečno osobna invalidnina joj se umanjuje za taj iznos te iznosi samo 450,00 kn. Iz navedenog proizlazi da je u boljem položaju osoba koja prima zajamčenu minimalnu naknadu nego ona koja vlastitim radom stječe sredstva za život. Ovakvim uređenjem ovog prava, osobama s invaliditetom direktno se poručuje da se „drže“ socijalne naknade i neka ne prihvaćaju zaposlenje. Ukoliko ostvare neku zaradu od vlastitog rada ili stipendiju za troškove školovanja, sve izdatke koji proizlaze iz invaliditeta morat će podmirivati sami, iz svog prihoda; znači sve eventualne troškove koje imaju kako bi se uključili u život zajednice - došli na posao, nabavili pomagalo, platili pomoć u kući, studirali i sl. Ako se osoba s invaliditetom samo i pokuša aktivirati - gubi pravo na naknadu po osnovi invaliditeta. Dok s jedne strane sustav zapošljavanja, a sve sukladno načelnom opredjeljenju države da uključi osobe s invaliditetom u društvo, razvija mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom i sustave podrške zapošljavanju, s druge strane sustav socijalne skrbi ovako uređenim odredbama ne podržava stjecanje niti najmanjeg prihoda osobe s invaliditetom iz osnova rada. Pravobraniteljica je u više navrata upozoravala da postojeća formulacija Zakona stavlja u nejednaki položaj osobe s invaliditetom ovisno o tome da li ostvaruju prihod od rada ili mirovinu, na način da diskriminira sobe s invaliditetom koje ostvaruju prihod od rada. Obrazloženje predlagatelja dano kod donošenja Zakona o socijalnoj skrbi da ovu odredbu ne može izmijeniti zbog nedostatka sredstava nije prihvatljivo sa stajališta odredbi koje zabranjuju diskriminiranje po bilo kojoj osnovi. Uz diskriminaciju osoba s invaliditetom temeljem radno pravnog statusa, zabrinjavajuća je posljedica ovakve odredbe, destimuliranje zapošljavanja osoba s invaliditetom. Na ovaj način te se osobe još više vezuje uz sustav socijalnih naknada, stavlja u položaj ovisnosti o pomoći države, umjesto da sustav potiče njihovo neovisno življenje. To je ne samo protivno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nego i u opreci sa socijalnim modelom invaliditeta, prema kojem društvo treba omogućiti puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom. Prema važećim zakonskim odredbama, ostvarivanje prava na osobnu invalidninu nije omogućeno svima koji imaju isti stupanj invaliditeta već se među istim korisnicima pravi razlika ovisno o njihovom radno pravnom statusu,

odnosno imovnom stanju, pa stoga takvu odredbu smatramo diskriminirajućom. Temeljem navedenog predlažemo Ustavnom sudu ukidanje osporenih odredbi odnosno njihovih dijelova.
Ishod: Ustavni sud nije još odlučio o prihvaćanju prijedloga i pokretanju postupka.

Napominjemo, kako Ured osporava i odredbu iz Zakona o socijalnoj skrbi koja propisuje status roditelja njegovatelja, no obzirom da smo taj Prijedlog Ustavnom sudu detaljno opisali u Izvješću za 2013., a institut statusa u osporavanom djelu u starom i novom Zakonu o socijalnoj skrbi se nije mijenjao, Prijedlog nećemo ponovno iznositi već, zainteresirane, upućujemo na Izvješće pravobraniteljice iz 2013. godine.

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2014. do 2018.
Vladin ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina osnovao je radnu skupinu za izradu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2014. do 2018. Cilj participacije u Radnoj skupini je staviti naglasak na činjenicu veće diskriminacije osoba s invaliditetom u odnosu na neke druge skupine u pojedinim područjima društvenog života te ugraditi zaštitne mehanizme koji bi priječili nastanak diskriminacije osnovom invaliditeta odnosno propuštanjem razumne prilagodbe. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ima imenovanog svojeg predstavnika u radnoj skupini.

3.2.2. Razumna prilagodba

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je stručni seminar kako bi približila pojam razumne prilagodbe kao preduvjeta stvarnoj ravnopravnosti osoba s invaliditetom kroz primjere praksi i iskustva europskih zemalja koje imaju dužu tradiciju primjene ovog načela. Iako je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom razvio praksu zaštite osoba s invaliditetom od diskriminacije traženjem da se osigura razumna prilagodba, ni pet godine od stupanja na snagu Zakona o suzbijanju diskriminacije sudske prakse na ovom području nema. Seminar je održan 11. prosinca u hotelu Dubrovnik u Zagrebu. Razumna prilagodba uvedena je u pravo Europske unije Direktivom 2000/78/EZ od 27. studenog 2000. godine o uspostavi okvira za jednako postupanje u području zapošljavanja i obavljanju zanimanja. Ta direktiva je u procesu usklađivanja Hrvatske s pravnom stečevinom Europske unije transponirana u nacionalno zakonodavstvo stupanjem na snagu Zakona u suzbijanju diskriminacije 1. siječnja 2009. godine, a u članku 2. Zakona o radu (NN, br. 93/14) navodi se i da se Zakonom o radu u pravni poredak RH među ostalim prenosi i ova Direktiva. Hrvatski zakonodavac išao je i šire od Direktive 2000/78/EZ pa su svi oblici diskriminacije uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe zabranjeni u svim područjima, uključujući i područje obrazovanja, a ne samo u području rada i zapošljavanja. Time je hrvatsko zakonodavstvo izvršilo svoju obvezu usklađivanja s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koju je Republika Hrvatska ratificirala 1. lipnja 2007. godine.
Seminar je naznačio odgovore na pitanja što znači razumna prilagodba u praksi, koji su njezini oblici u obrazovanju, radu i pri zapošljavanju te kako se to načelo može inkorporirati u zakonodavstvo kao preduvjet primjeni u praksi na ostvarivanju stvarne ravnopravnosti osoba s invaliditetom.
U slučajevima sumnje na diskriminaciju Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom postupa primjenjujući antidiskriminacijske odredbe temeljnog Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije, ali i odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.
Kad se govori o diskriminaciji na osnovi invaliditeta gotovo uvijek će se raditi o propuštanju razumne prilagodbe kao obliku diskriminacije. Sudske presude vezane uz diskriminaciju po svim osnovama su malobrojne, a onih na osnovi invaliditeta gotovo i nema dok s druge strane znamo da je diskriminacija na osnovi invaliditeta prisutna doslovno na svakom koraku. Traženje sudske zaštite uslijed nefunkcioniranja pravosudnog sustava postalo je luksuz koji si malo tko može priuštiti i to ne samo zbog financijskih troškova, nego zbog dugotrajnosti postupka. Zbog toga je još važnija uloga pravobraniteljstva i alata koje pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ima na raspolaganju u

otklanjanju diskriminatornog ponašanja kao alternative parničenju. Neupitno je da bi nam u mirenju odnosno uvjeravanju pravnih i fizičkih osoba i više nego dobro došla sudska presuda koja bi pokazala da za diskriminirajuće ponašanje postoje ozbiljne sankcije, da osobe s invaliditetom svoja prava shvaćaju ozbiljno i da institucije zakone shvaćaju ozbiljno a ne da je primjena zakona njihova dobra volja.
Vjerujemo da je seminar približio pojam razumne prilagodbe i produbio njegovo razumijevanje. Pri tome je posebno važno naglasiti da je definicija invaliditeta u slučajevima suzbijanja diskriminacije puno šira od one koja se primjenjuje za ostvarivanje pojedinih prava na osnovi invaliditeta. Do diskriminatornog ponašanja može dovesti već i sama predodžba da osoba ima neki oblik invaliditeta. Također, pri suzbijanju diskriminatornog ponašanja s osnove invaliditeta težina invaliditeta također ne igra ulogu jer i teškoće objektivno manjih razmjera mogu u praksi dovesti do toga da osoba zbog njih bude dovedena u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji.
Sudionicima seminara su kao dodatni materijali podijeljeni dokumenti: Razumna prilagodba za učenike s teškoćama u razvoju (Reasonable adjustments for disabled pupils: http://www.equalityhumanrights.com/publication/reasonable-adjustments-disabled-pupils). Vodič je pripremila Komisija za jednakost i ljudska prava Velike Britanije (Equality and Human Righhts Commission) i članak Primjer razumne prilagodbe i pozitivnog djelovanja u Velikoj Britaniji koji je objavljen na hrvatskom u Priručniku za savjetnike na tržištu rada o metodama sveobuhvatnog promicanja zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Pristupačnost radnog mjesta osobama s invaliditetom

Primjer 1: *Stranka se pritužila na problem s pristupačnošću zgrade u kojoj radi. S obzirom na neadekvatnost površine na ulazu u zgradu, ona u dane kad padaju oborine, a posebice kad dolazi do smrzavanja, predstavlja prepreku dolasku na posao odnosno čini radno mjesto nepristupačnim za osobu koja se uslijed invaliditeta otežano kreće uz pomoć pomagala i time predstavlja realnu opasnost od nastanka ozljede uslijed pada i pogoršanja invaliditeta.*
Stranka je od poslodavca tražila da joj se u zimske dane omogući rad od kuće što je s obzirom na radno mjesto izvedivo budući da je i za druge zaposlenike do nedavno bio običaj da dio radnih poslova obavljaju od kuće. Poslodavac je takvu mogućnost ukinuo svim zaposlenicima kako bi izbjegao prigovore o neodgovarajućem korištenju radnog vremena.

Stranka je obaviještena da je pravo na pristupačnost jedno od osnovnih prava osoba s invaliditetom sukladno nizu međunarodnih i nacionalnih zakona koje je poslodavac dužan osigurati. Upoznata je sa svojim pravima sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom: U članku 27. Rad i zapošljavanje ponavlja se obaveza države da će: „(…) Države stranke osigurati i promicati ostvarenje prava na rad, uključujući pritom i one koji steknu invaliditet tijekom zaposlenja, poduzimanjem odgovarajućih koraka, uključujući i zakonodavstvo, s ciljem, među ostalim: (…)
(i) osiguranja prihvatljive prilagodbe okruženja na radnom mjestu za osobe s invaliditetom; (…)“, Zakonu o suzbijanju diskriminacije, Direktivom EU 2000/78/EZ, te o mogućnosti da se preko Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom sredstvima zatraže sredstva za arhitektonsku prilagodbu radnog mjesta za osobu s invaliditetom. Stranka je savjetovana da zatraži da poslodavac izvrši svoju zakonsku obavezu uklanjanjem prepreka koje onemogućavaju pristupačnost radnom mjestu korištenjem sredstava Fonda.

Dok poslodavac ne provede tu svoju obavezu, smatramo da je u dane kad je kretanje prerizično dužan omogućiti rad od kuće kao oblik razumne prilagodbe.
Ishod: Stranka nam se nije povratno javila.

Rad od kuće kao oblik razumne prilagodbe radnog mjesta osobi s invaliditetom

Primjer 2: *Osoba s multiplom sklerozom uslijed pogoršanja zdravstvenog stanja radi od kuće. Posao je takvog tipa da je takav način rada moguć jer se radi o pisanju tekstova. Tvrtku u kojoj radi preuzet će*

druga tvrtka gdje su joj rekli da „ne poznaju rad od kuće“ te joj predlažu odlazak u invalidsku mirovinu.

Stranka je savjetovana da su njezina vaša prava zaštićena Zakonom o radu (NN, br.93/14) i Zakonom o suzbijanju diskriminacije (NN, br.85/08, 112/12).
Rad od kuće odnosno rad na izdvojenom mjestu rada definiran je članom 17 Zakona o radu: Obvezni sadržaj pisanog ugovora o radu na izdvojenom mjestu rada.
Dakle, poslodavac je dužan osigurati takav oblik rada tamo gdje postoje pretpostavke za obavljanje radnih zadataka na takav način. Posebice što se u slučaju osobe s invaliditetom koja se obratila pravobraniteljici takav način rada može smatrati oblikom razumne prilagodbe za osobu s invaliditetom čije je propuštanje kažnjivo Zakonom o suzbijanju diskriminacije.
Ishod: Stranka je sama poslodavca upoznala sa zakonskim mogućnostima i nastavila je raditi od kuće.

Primjer 3: *Nakon ugradnje umjetnog kuka stranki je određena profesionalna nesposobnost za rad i nije se mogla vratiti na svoje ranije radno mjesto. Umjesto posla nastavnice dobiva uredski posao međutim od samog početka je zbog svoje teškoće izvrgnuta šikaniranju. Dolazi i do ozljeđivanja na radnom mjestu i stranka se boji da će dobiti otkaz ili biti poslana u prijevremenu mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad. Želi da se zaštiti njezino pravo na rad kao osobe s invaliditetom kao i da se zaštiti od uznemiravanja kojeg kontinuirano doživljava.*
Savjetovana je da se može obratiti povjereniku za zaštitu dostojanstva radnika i podnijeti tužbu nadležnom sudu radi zaštite dostojanstva radnika.
Kako ne bi došlo do daljnjeg pogoršanja odnosa s poslodavcem i viktimizacije osobe s invaliditetom koja nam se pritužila sa strankom je dogovoreno da će se školi poslati neutralni dopis s upitom o broju osoba s invaliditetom koje rade na školi i vrstama prilagodbe koje im je škola osigurala kao i eventualnim poticajima koje ostvaruju zbog njihova zapošljavanja.
Prilikom postupanja po ovoj pritužbi saznali smo da su unutarnjom uredbom Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje veliki poslodavci i javni i državni poslodavci do 31.12.2014. godine bili izuzeti od odredbe da poslodavci mogu koristiti poticaje i za ranije zaposlene osobe. Oni su poticaje mogli koristiti samo za novozaposlene osobe. Nakon 31.12.2014. pravo na poticaje trebali bi moći koristiti svi poslodavci svi ovisno o procjeni stručnjaka iz Centra za profesionalnu rehabilitaciju.
Ishod: Stranka je upućena na vještačenje pri Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje kako bi joj se utvrdio postotak tjelesnog oštećenja na temelju kojeg se ostvaruju prava s osnove invaliditeta. U tom periodu se nije obraćala pravobraniteljici iako se klima prema njom u smislu stvaranja neprijateljskog raspoloženja pogoršavala. Naknadno nas je obavijestila da je odlučila dati otkaz i da više nema snage raditi na zašiti svojih prava.

Osiguravanje razumne prilagodbe na radu osobi rodbinskim vezama povezanoj s osobom s invaliditetom

Primjer 4: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se prodavačica u knjižari sa stažem od 32 godine u poduzeću. Obavijestila nas je da poslodavac omogućava da ona kao nećakinja i zakonski određen skrbnik svoje tete, osobe s invaliditetom osigurava skrb i njegu koja je osobi s invaliditetom potrebna kako bi ostvarila svoje pravo na život u zajednici.*

Poslodavac omogućava da djelatnica zbog potrebe za skrbi o osobi s invaliditetom s kojom dijeli zajedničko kućanstvo i s njom je rodbinski povezana radi u popodnevnoj smjeni. Ta se prilagodba osigurava raspodjelom djelatnika koji inače rade smjenski. Takva praksa je izuzetno pozitivan primjer osiguranja jednakog postupanja prema osobama s invaliditetom kroz osiguravanje razumne prilagodbe.

Kako bi se ona nastavila i kako bi rukovodiocima bilo lakše iskomunicirati razloge za takvu organizaciju radnog vremena naveli smo zakonsku podlogu za praksu koju poslodavac provodi: Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, Direktivu EU 2000/78/EZ od 27. studenog 2000. godine

o uspostavi okvira za jednako postupanje u području zapošljavanja i obavljanja zanimanja u članku te Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08, 112/12).

Za ovu konkretnu situaciju posebno smo skrenuli pozornost na članak 1. stavak 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije: Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatra se stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe po osnovi iz stavka 1. ovoga članka, kao i osobe povezane s njom rodbinskim ili drugim vezama.

Kao što smo ranije naveli, omogućavanje osobi koja je rodbinskim vezama povezana s osobom s invaliditetom da zbog potrebe skrbi o osobi s invaliditetom radi u popodnevnoj smjeni može se smatrati oblikom razumne prilagodbe u skladu s gore citiranim propisima.

Budući da osiguravanje rada samo u popodnevnoj smjeni ne zahtijeva dodatne financijske troškove i da poslodavac ima pravo raspoređivati djelatnike na rad u određenoj smjeni i na određenoj lokaciji onako kako smatra potrebnim, nalazimo da ovakva prilagodba ni na koji način ne predstavlja nerazmjeran teret za poslodavca koji je tu prilagodbu dužan omogućiti odnosno da u potpunosti ispunjava kriterij razumnosti. Tome ide u prilog i činjenica radi o velikom poslodavcu s većim brojem trgovina i djelatnika što omogućava daleko veću fleksibilnost nego da se radi o manjem poslodavcu.

Dodatno smo preporučili da se pita koji bi djelatnici bili voljni raditi u jutarnjoj smjeni i da se sukladno tome napravi raspored kojim bi se poštovala zakonska obaveza poslodavca da osiguravanjem razumne prilagodbe spriječi diskriminaciju na osnovi invaliditeta, ali i uzele u obzir preferencije drugih djelatnika.
Ishod: Stranka nas je povratno obavijestila da joj poslodavac omogućava rad u popodnevnoj smjeni za potrebe skrbi o teti koja je osoba s invaliditetom.
Preporuke
1.Potrebno je educirati stručnjake i osobe s invaliditetom o oblicima diskriminacije na osnovi invaliditeta te ih osnažiti za njezino prijavljivanje i procesuiranje.
2.Potrebno je veću pozornost svih sudionika usmjeriti na pokretanje postupaka strateške litigacije i osnaživati udruge osoba s invaliditetom za tu ulogu jer se samo tako mogu promijeniti trendovi o besmislenosti pritužbivanja na diskriminaciju koji ne ostavljaju nikakve posljedice kao i priprema/obuka cjelokupnog pravnog sustava o tome kako postupati u sudskim postupcima diskriminacije na temelju invaliditeta, uključujući i prepoznavanje neuspjeha u osiguravanju razumne prilagodbe osobama s invaliditetom , procjenu pretjeranog tereta dokazivanja i prebacivanja tereta dokazivanja.
3.Preporučujemo da prava s osnove invaliditeta budu jednaka za sve osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se plaćati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.
4.Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava s osnova invaliditeta, treba definirati kriterije za njihovo ostvarivanje kojima se neće diskriminirati osobe različitih vrsta invaliditeta.

3.3. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Iako se bilježe pomaci kao i dobra volja mjerodavnih vezano za uklanjanje arhitektonskih barijera u penalnom sustavu činjenica je da je većina istog pretežno nepristupačna osobama s invaliditetom. Zabrinjava sporost otklanjanja arhitektonskih barijera, koja se većinom opravdava nedostatkom financijskih sredstava.
Primjer za to je Zatvorska bolnica u Zagrebu i lift koji se „gradi“ već godinama. Zabrinjava i trošenje sredstava na adaptacije penalnih jedinica koje se izvode na način da su i dalje nepristupačne osobama s invaliditetom.

Drugi primjer je adaptacija/proširenje ženskog dijela Zatvora u Požegi, koja je u potpunosti nepristupačna osobi s invaliditetom. Jedino je novi dio Kaznionice u Glini pristupačan osobama s invaliditetom, no i ovdje su vidljivi propusti u opremanju istog. Tako su, na primjer, telefonske govornice izvorno bile postavljene na standardnoj visini, nedohvatljivoj za osobu koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Prema našim saznanjima ovaj je nedostatak otklonjen. U penalnom sustavu osobe s invaliditetom zapravo ovise o pomoći drugih zatvorenika, odnosno osoblja, što svakako doprinosi „... međuljudskoj solidarnosti i razbijanju predrasuda i stereotipa ...“, ali nisu osigurani osnovni preduvjeti za što veću samostalnost, a time i ostvarivanje temeljnih prava osobe s invaliditetom u penalnom sustavu. Pored arhitektonskih barijera dodatan problem osobama s invaliditetom u penalnom sustavu je „konzumiranje“ zdravstvene zaštite, prvenstveno one kojom se održava i spriječava daljnje pogoršavanje zdravstvenog stanja (fizikalna terapija, medicinska njega). Ista ili ne postoji ili je nedostatna. Bilježimo i ne postojanje sistematizacije radnih mjesta ovih kategorija zdravstvenih radnika (fizioterapeuti, medicinske sestre i tehničari) u nekim penalnim jedinicama. Ovdje se također kao glavni razlog navodi nedostatak financijskih sredstava za zapošljavanje potrebnih kadrova te nemotiviranost kadrova za rad u penalnom sustavu.

Pozitivni pomak također je vidljiv u provođenju niza edukacija tijekom 2014. godine koje su organizirane u suradnji institucija s civilnim društvom, a koje su se provodile u Zagrebu, Glini, Lepoglavi i drugim penalnim jedinicama.

3.4. ŽENE S INVALIDITETOM

Iako je RH prepoznala potrebu promicanja prava žena i djevojaka s invaliditetom, posebno u nacionalnim strategijama i politikama, kao i višestruku diskriminaciju kao jedan od oblika s kojim se najčešće susreću žene s invaliditetom, većina mjera se provodi kroz projektne aktivnosti udruga osoba s invaliditetom, čime je njihova provedba nesigurna. S druge strane, u području kvalitete i dostupnosti zdravstvene zaštite, smanjivanja nezaposlenosti, povećanja zastupljenosti žena u tijelima vlasti nije prepoznata potreba poduzimanja posebnih mjera namijenjenih unaprjeđenju položaja žena s invaliditetom. Prema podacima HZJZ-a, u RH na dan 13.02.2015. živi 205 305 žena s invaliditetom, što čini 40% od ukupnog broja osoba s invaliditetom. 77,5 % od ukupnog broja žena s invaliditetom, je bez osnovne škole, nema završenu osnovnu školu ili ima završenu samo osnovnu školu.
U slijedećoj tablici se nalaze podaci koji vrlo jasno pokazuju izuzetno težak položaj žena s invaliditetom po županijama, kada govorimo o njihovom obrazovnom profilu.
Tablica 1. Žene s invaliditetom po županijama i stručnoj spremi

ŽUPANIJA PREBIVALIŠTA	OBRAZOVANJE U %			
	OŠ*	SSS	VSS i VŠS	specijalno
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	87	8,6	0,7	3,7
BRODSKO-POSAVSKA	80,5	15,4	0,9	3,2
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	64,6	28,6	3,4	3,4
GRAD ZAGREB	56	31,3	6,2	6,5
ISTARSKA	66,7	25,6	2,8	4,9
KARLOVAČKA	82,1	13,7	1,8	2,4
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	86	8,4	1,5	4,1
KRAPINSKO-ZAGORSKA	85,9	8,6	1	4,5
LIČKO-SENJSKA	78,4	15,7	2,5	3,4
MEĐIMURSKA	83,3	10,9	1	4,8
OSJEČKO-BARANJSKA	83,1	12,1	1,7	3,1
POŽEŠKO-SLAVONSKA	82,7	11,7	1,4	4,2
PRIMORSKO-GORANSKA	61,1	31,2	5,5	2,2
SISAČKO-MOSLAVAČKA	83,1	12,4	1,2	3,3
SPLITSKO-DALMATINSKA	67	26,3	3,7	3
ŠIBENSKO-KNINSKA	68,7	25,5	2,3	3,5
VARAŽDINSKA	83,9	11,7	1,4	3
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	86,9	8,8	0,9	3,4
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	81,2	14,7	1,2	2,9
ZADARSKA	71,9	22,4	3,2	2,5
ZAGREBAČKA	80,6	12,9	1,4	5,1
NESPECIFICIRANO	85,2	8,2	1	5,6

Naime, hrvatsko društvo je godinama usmjeravalo osobe s invaliditetom pa time i posebno djevojčice, djevojke i žene u posebne škole, posebne smještaje čime se godinama njegovao pristup medicinskom modelu odnosno „guranju“ tih osoba u socijalnu skrb ili u ostvarivanje prava na mirovinu. Mnogi od tih osoba, kao što se vidi iz priloženih podataka nisu uspjeli završiti ni osnovnu školu, a i oni koji jesu mnogi od njih su ispisani prije kraja srednjoškolskog obrazovanja radi ostvarivanja prava iz nekih drugih sustava.

Prema podacima HZZ-a u razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2014. godine nezaposleno je ukupno 6.783 osobe s invaliditetom od čega je 3.954 muškaraca s invaliditetom (58,29% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom) i **2.829 žena s invaliditetom (41,70%)**. U većini slučajeva se radi o osobama s intelektualnim oštećenjem i završenim srednjoškolskim obrazovanjem.
Kada govorimo o zaposlenim osobama s invaliditetom njih je na Zavodu ukupno 1.877 od čega je 1.199 muškaraca s invaliditetom (63,88% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i **678 žena s invaliditetom (36,12%).**
U većini slučajeva zaposlene su osobe s završenim srednjoškolskim obrazovanjem, koje imaju intelektualno oštećenje i u zanimanjima – pomoćna kuharica, čistačica, administrativna službenica, radnica u održavanju, kuhinjska radnica, prodavačica te radnica na proizvodnoj liniji.

U sljedećoj tablici nalaze se podaci HZJZ-a za 2014. godinu o zaposlenim ženama s invaliditetom po županijama i zanimanjima.
Iz prikazanog je vidljivo kako je žena s invaliditetom najviše zaposleno u Gradu Zagrebu i to u zanimanjima: NKV radnica, trgovkinja, ekonomska tehničarka, daktilografkinja, krojačica, dok ih je najmanje zaposleno u Virovitičko podravskoj županiji i to u zanimanju NKV radnica.

Tablica 2. Zaposlene žene s invaliditetom po županijama

ŽUPANIJA PREBIVALIŠTA	UKUPNO	NAJČEŠĆA ZANIMANJA
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	77	NKV radnik, ekonomski tehničar,trgovac
BRODSKO-POSAVSKA	87	trgovac
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	181	trgovac, čistačica, frizer, kuhar, polj. tehničar, upravni referent
GRAD ZAGREB	1695	NKV radnik,trgovac, ekonomski tehničar, daktilofraf, krojač
ISTARSKA	320	trgovac, ekonomski tehničar, konobar, kuhar
KARLOVAČKA	83	NKV radnik, frizer, kuhar, poljoprivredni radnik
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	100	poljoprivredni radnik, prehrambeni tehničar
KRAPINSKO-ZAGORSKA	204	ekonomski tehničar, NKV radnik, frizer
LIČKO-SENJSKA	50	NKV radnik
MEĐIMURSKA	83	ekonomski tehničar, NKV radnik, krojač, kuhar
OSJEČKO-BARANJSKA	202	NKV radnik, diplomirani ekonomist, trgovac
POŽEŠKO-SLAVONSKA	97	ekonomski tehničar, krojač
PRIMORSKO-GORANSKA	487	trgovac, ekonomski tehničar, medicinska sestra, konobar, kuhar
SISAČKO-MOSLAVAČKA	186	konobar, ekonomski tehničar
SPLITSKO-DALMATINSKA	501	ekonomski tehničar, trgovac, krojač, NKV radnik
ŠIBENSKO-KNINSKA	122	NKV radnik, tekstilni tehničar
VARAŽDINSKA	180	medicinska sestra, radnik u kartonaži, obućar, polj. radnik
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	47	NKV radnik
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	198	NKV radnik, ekonomist, konfekcionar, krojač, obućar, polj. radnik
ZADARSKA	134	NKV radnik, profesor, diplomirani ekonomist
ZAGREBAČKA	423	NKV radnik, trgovac, knjigoveža, konobar, krojač, polj. radnik
NESPECIFICIRANO	444	
SVEUKUPNO	**5901**	

Među navedenim podacima koji pokazuju sliku žena s invaliditetom u Hrvatskoj najviše zabrinjava činjenica o niskom stupnju obrazovanja žena s invaliditetom, što utječe na njihovu mogućnost zapošljavanja pa samim time i ekonomsku neovisnost, a onda i uključenost u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima.

U sljedećem primjeru prikazujemo problem žene s invaliditetom koja se, unatoč visokom obrazovanju susreću sa diskriminacijom i nasiljem... Taj primjer je pokazatelj upravo najčešćih problema s kojima nam se obraćaju žene s invaliditetom.

Stranka je osoba s tjelesnim invaliditetom, visoko obrazovana i navodi slijedeće: „Imam jedan veliki problem koji se vuče godinama, a iz straha za životnu egzistenciju sebe i svoje obitelji, nikad Vam nisam ni spominjala problem. Sad radim punih 6 godina i moje psihičko i fizičko zdravlje je znatno ugroženo zbog posla. Ne radi se o tome da je meni teško ili naporno raditi, presretna sam što imam priliku za raditi, već se radi o tome što ja na svom poslu godinama trpim tešku diskriminaciju i ponižavanje...posao sam dobila... Godinu i pol dana sam presretna dolazila na posao i radila vrijedno kao crv za 4-5 ljudi (mislila sam da se tako mora). No, onda se vratila moja šefica koja je bila na porodiljnom i očito joj se nije svidjela moja samostalnost tj, nisam bila onoliko „invalid“ koliko je ona zamislila i od tad je za mene počeo pakao na poslu.... Svoju prijateljicu koja je isto bila na porodiljnom i nije bila više potrebna svom starom Odjelu stavila je u moj, oduzevši meni sve moje poslove i izoliravši me od svih, zabranila kolegama kontakt samnom na način što ona ima moć i dijeli sve beneficije pa su svi rađe izabrali privrženost šefici.
Upozoravala sam direktora, ali nije reagirao. Jedino što je napravio je posebna kancelarija samo za mene u prizemlju, ali totalno izolirana od svih, a šefica me „kažnjavala„ na sve moguće načine. Na posao sam dolazila plačući svaki dan. ...najvažnija stvar koju nisam spomenula je ta da je u ...napravljena nova Sistematizacija gdje su svi s visokom i Višom školom napredovali osim mene i možda još jednog politički nepodobnog dečka...
Nakon te Sistematizacije prvi put u životu, bez obzira na sve tragedije u životu, zatražila sam pomoć psihijatra i ona mi kaže „borba s vjetrenjačama“. Nakon sistematizacije šefica koja me godinama maltretirala još više je napredovala... Pravobraniteljice, ja sam na kraju snaga. Pokušala bih odlaziti na bolovanje, ali samo bih sebi smanjila plaću. Otkaz ne mogu dati jer ovaj posao mi je sve. Svi me ignoriraju, izoliraju i smatraju ludom.
Jel moguće da Vi uputite samo jedan poziv Direktoru sa pitanjem „kako se u firmi odnose prema osobama s nvaliditetom?“
Nakon zaprimljene pritužbe, pravobraniteljica je vodila višekratna telefonska savjetovanja, održala sastanak s strankom na kojem ju je uputila u njezina prava kao radnika i osobe s invaliditetom. S obzirom da je stranka strahovala da ne izgubi svoje radno mjesto nije željela da direktno kontaktiramo poslodavca. Stoga smo sukladno svojim ovlastima uputili upit i preporuku u kojoj smo zatražii njezinog poslodavca podatke o zaposlenim osobama s invaliditetom te sa svim drugim činjenicama bitnim za zapošljavanje osoba s invaliditetom.
Unatoč više puta zatraženom očitovanju nakon zaprimljenog odgovora vidljivo je da poslodavac nije imao senzibilitet, a niti je proslijedio podatke o zaposlenim osobama s invaliditetom. U međuvremenu je stranka više puta zatražila prava iz radnog odnosa od svog poslodavca, od povećanja plaće pa do napredovanja ukazavši na sve propuste istih tako da je kroz par mjeseci napredovala te joj je plaća neznatno veća. Nakon te obavijesti više nam se nije prituživala o međuljudskim odnosima prema njoj kao osobi s invaliditetom.

Preporuke za suzbijanje nasilja i diskriminacije prema ženama s invaliditetom na tržištu rada
U suradnji sa Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, udruga Ženska soba – Centar za seksualna prava iz Zagreba organizirala je u svibnju 2014. trening s temom "Nasilje i diskriminacija prema ženama s invaliditetom na tržištu rada". Na treningu se diskutiralo o slučajevima diskriminacije i nasilja nad ženama s invaliditetom na radnom mjestu kao i mogućim i dostupnim mehanizmima zaštite. Kako bi bili učinkovitiji u suzbijanju nasilja nad ženama s invaliditetom doneseno je kao rezultat niz konkretnih preporuka:

- ✓ Poticati žene s invaliditetom na uključivanje u obrazovni sustav od najranije dobi te poticati uključivanje u visokoškolsko obrazovanje, a u skladu s prepoznatim potrebama i prilikama na tržištu rada;
- ✓ Inzistirati na prilagodbi prostora svih obrazovnih institucija te prostora radnih mjesta radi lakše mobilnosti i veće samostalnosti u kretanju žena s invaliditetom
- ✓ Učiniti sve zakone, relevantne dokumente i javne politike RH dostupne ženama s invaliditetom, uključujući i prilagodbu na Brailleovom pismu te u formi audio zapisa

- ✓ Osnaživati i poticati žene s invaliditetom na zapošljavanje, odnosno njihovo aktivno uključivanje na tržište rada. Jačati kompetencije žena s invalditetom a time i njihovu konkurentnost s ciljem aktivnog uključivanja na tržište rada;
- ✓ Provoditi sustavnu edukaciju poslodavaca/ki o nužnosti i potrebi aktivnog uključivanja žena s invaliditetom na tržište rada te ih informirati o državnim poticajima i potporama za zapošljavanje žena s invaliditetom;
- ✓ Sustavno educirati i informirati žene s invaliditetom o oblicima i posljedicama diskriminacije i nasilja kao i o mogućnostima zaštite. Informirati žene s invaliditetom o radu i ovlastima Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova
- ✓ Organizirati Mrežu suradnje organizacija civilnog društva koje rade sa žrtvama nasilja i organizacija osoba s invaliditetom, 1-2 puta godišnje u svrhu kontinuirane edukacije, lobiranja i zagovaranja prava žena s invaliditetom. Povezati Mrežu s postojećim nacionalnim i županijskim tijelima za suzbijanje od nasilja u obitelji;
- ✓ Osigurati pristupačnost i dostupnost zdravstvenih i medicinskih usluga ženama s invaliditetom. Raditi na sustavnoj edukaciji i senzibilizaciji liječnika/ica i zdravstvenih stručnjaka/kinja;
- ✓ Razvijati međuresornu suradnju uslijed nedostatka sustavne podrške ženama s invaliditetom;
- ✓ Poraditi na sustavnoj medijskoj vidljivosti i informiranju javnosti o višestrukoj diskriminaciji žena s invaliditetom koje su žrtve nasilja sa svrhom senzibilizacije šire javnosti. Upoznavanje šire javnosti o specifičnim problemima i potrebama žena s invaliditetom, primjerice majki djece s invaliditetom.

Preporuke su razvile i podržale osim našeg pravobraniteljstva, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom Grada Zagreba, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske-SOIH te predstavnici organizacija civilnog društva i drugi sudionici treninga. Preporuke su upućene raznim tijelima.

2.3.1. Žene s invaliditetom smještene u ustanovama

U slijedećoj tabeli se nalaze podaci o ženama prema načinu smještaja, odnosno s kim žive.
Kao što je vidljivo većina njih živi u obitelji, a 1802 žive odnosno borave u ustanovama.
Mnogima od njih taj boravak je daleko od domicilne sredine, obitelji, prijatelja i poznanika s obzirom da su smještene uglavnom u ustanove koje se nalaze diljem RH i tretira im se kao boravište, a ne prebivalište.

ŽUPANIJA PREBIVALIŠTA	S KIM ŽIVE U %			BROJ ŽENA KOJE
	U OBITELJI	SAME	UDOM.OBITELJ/SKRBNIK	BORAVE U USTANOVI
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	70,2	26,8	0,7	76
BRODSKO-POSAVSKA	74,9	22,7	0,4	57
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	77,6	19	0,2	47
GRAD ZAGREB	77	17	0,5	388
ISTARSKA	80	17,1	0,2	45
KARLOVAČKA	69,3	28,1	0,5	71
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	72,9	22,1	1,1	75
KRAPINSKO-ZAGORSKA	69,3	25,9	0,4	120
LIČKO-SENJSKA	73,4	23,9	0	19
MEĐIMURSKA	76	17,4	1,2	115
OSJEČKO-BARANJSKA	67,5	29,1	0,5	97
POŽEŠKO-SLAVONSKA	76,3	21,2	0,3	31
PRIMORSKO-GORANSKA	76,1	21,6	0,1	99
SISAČKO-MOSLAVAČKA	73,1	23,8	0,5	52
SPLITSKO-DALMATINSKA	73,1	25,1	0,1	168
ŠIBENSKO-KNINSKA	60,7	38,4	1	28
VARAŽDINSKA	74,6	22,5	0,6	68
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	70	27,4	0,5	33
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	68,4	29,3	0,2	52
ZADARSKA	74,4	24,3	0,2	17
ZAGREBAČKA	78,8	15,1	1,2	141
NESPECIFICIRANO	69,8	26,5	0,4	3

Povodom Međunarodnog dana žena pravobraniteljica za osobe s invaliditetom omogućila je ženama s invaliditetom smještenim u Centru za rehabilitaciju Varaždin da taj dan provedu u malim ženskim radostima na način koji će se razlikovati od drugih dana u godini. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je nakon izlaska i druženja sa ženama naglasila kako im tom prilikom nismo mogli pružiti veći izbor od onog da ih netko pažljivo sasluša u vezi toga kakvu frizuru žele, da im omogućimo da se našminkaju i uživaju u sitnim ženskim radostima kombiniranja laka za nokte. S 80 kuna koliko mjesečno dobivaju za osobne potrebe nešto takvo si nikad ne bi mogle priuštiti. Za mali ženski izlazak i druženje treba im i posebno opremljeno kombi vozilo u koje mogu ući s kolicima koja smo im osigurali u suradnji s Centrom za rehabilitaciju Varaždin i Društvom distrofičara, invalida cerebralne i dječje paralize i ostalih tjelesnih invalida Grada Varaždina. Sedmero mladih volontera pružalo im je pomoć u svladavanju brojnih prepreka na koje osobe s invaliditetom nailaze na svakom koraku u okruženju koje je izgrađeno bez da se vodilo računa da u društvu žive različite osobe. Srednja strukovna škola Varaždin- ravnatelj, mentorice i posebno učenice pokazale su veliku profesionalnost i ljudsku toplinu omogućivši da se žene s invaliditetom koje su najviše isključene iz društva na Međunarodni dan žena osjete njegovim dijelom. Spremno su se odazvali inicijativi, a onim ženama koje zbog svog zdravstvenog stanja nisu mogle taj dan izaći iz ustanove otišli su pružiti tretman naknadno.

U početku je 25 žena bilo dosta rezervirano, kao da nisu mogle vjerovati da se i njih netko sjetio, da imaju dovoljno vremena reći što žele i kako se osjećaju, da je oko njih uvijek netko od volontera koji će im dodati vodu ili pomoći preko praga. Učenice Srednje strukovne škole Varaždin ponudile su im svoje frizerske i kozmetičke usluge i većina njih odlučila se za one frizerske. Međutim, kad su vidjele svoje prijateljice osvježene kozmetičkim tretmanom, sve su se žene odlučile prepustiti već sada vještim rukama budućih vizažistica i uživale su u vještini s kojim su maštovito oblikovale njihove nokte. Na ručak u Hotel Turist sve su žene došle s novom frizurom, make up-om i maštovito uređenim noktima.

Bio je to drugačiji dan i rekle su nam da bi nešto takvo trebalo organizirati češće. One bi voljele da to postane tradicija i da ima više takvih dana.

Međutim, tada smo uočili da sve žene s invaliditetom koje žive u ustanovama diljem RH imaju iste želje i potrebe, ali isto tako i one koje žive u svojim domovima, ali ne mogu iz njih izaći.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tom prilikom ukazala na težak položaj žena s invaliditetom u institucionalnom obliku skrbi i skrenula pozornost javnosti na žene koje su izložene nejednakosti, isključene iz društva i prepuštene nevidljivosti njihovih potreba i potencijala. U Centru za rehabilitaciju Varaždin, ustanovi u kojoj su smještene osobe na trajnom ili povremenom boravku živi i 40-ak žena s različitim vrstama invaliditeta. Najmlađa od njih ima 21 godinu, a najstarije imaju 56 godina. Neke od tih žena su pokretne, neke su nepokretne, neke imaju intelektualne teškoće, a druge imaju neki oblik tjelesnog invaliditeta, oštećenje vida ili sluha. Žene su iz različitih krajeva RH i u Centru se nalaze iz različitih razloga. Gotovo svima je zajedničko to što u njihovim sredinama ne postoji podrška koja bi im omogućila samostalan i neovisan život. Kako bi mogle otići do grada i obaviti bilo koji posao koji osobe bez invaliditeta uzimaju zdravo za gotovo kao što su odlazak na kavu s prijateljicom, ili odlazak u ljekarnu ili trgovinu, većini tih žena potreban je specijalizirani prijevoz, kao i podrška druge osobe. Osobe u ustanovi ne mogu birati niti imaju financijska sredstva da bi se mogle priuštiti nešto više osim primarnih potreba. U takvom okruženju vrlo je lako prestati se osjećati kao žena.

Te žene žele raditi i živjeti. Bez obzira na teškoće koje imaju, one su i dalje pune potencijala.

Mi svi želimo stvoriti društvo u kojem će svatko od nas biti siguran da kad mu se dogodi bolest ili nesreća ili kad ostari neće biti stavljen sa strane. Zato je borba za njihova prava borba za dostojanstveni život svih nas.

U mnogim drugim gradovima Hrvatske u brojnim ustanovama ima još žena s invaliditetom do kojih ne možemo doprijeti na ovaj način. Možemo jedino skrenuti pozornost na druge nevidljive i zaboravljene sugrađanke koje nećete vidjeti u aktivnostima kojima se obilježava Međunarodni dan žena jer iako možda žive u svojim obiteljima, ne mogu izaći iz svoje kuće jer nemaju potreban prijevoz ili podršku druge osobe.

Kako bi ukazali na probleme žena s invaliditetom provedeno je i istraživanje u kojem smo kao vanjski suradnici dali podršku da se isto provede, a radi se o doktorskoj disertaciji pod nazivom "Konstrukcije rodnog identiteta korisnica domova za psihički bolesne odrasle osobe". Naime, u sklopu Poslijediplomskog doktorskog studija etnologije i kulturne antropologije pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, tijekom 2014. rađeno je terensko istraživanje u 4 doma za psihički bolesne odrasle osobe lociranih u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. U istraživanje su bili uključeni domovi "Lobor - Grad", "Bidružica", "Mirkovec" i "Jalžabet". Sveukupan broj korisnica spomenutih domova, odnosno sudionica bio je 58 u prosjeku dobi od 50 do 70 godina. Jedna polovica njih dolazi iz ruralnih krajeva Krapinsko - zagorske i Varaždinske županije dok je ostatak bio nastanjen u gradskim središtima i prigradskim naseljima, također na ovom području. Samo ih je nekolicina, pretežno iz "Mirkovca" prije zbrinjavanja u dom živjelo u Zagrebu. Iznimku su činile 3 sudionice čije je prvotno prebivalište podrazumijevalo ruralne krajeve Dalmacije.
„S obzirom na dijagnozu u istraživanju se pokazalo da su kod sudionica većinom prisutne kronične duševne smetnje (paranoidna psihoza i paranoidna shizofrenija), a određeni broj ih kao pridružene imaju intelektualne teškoće. Alkoholizam je bio evidentan u 6 slučajeva. Posebnu kategoriju sačinjavaju sudionice s psihoorganskim sindromom, mahom iz "Bidružice" čija je primarna problematika vezana uz njihove loše materijalne i stambene uvjete te izostanak adekvatne obiteljske skrbi zbog čega ih je bilo nužno zbrinuti u dom. Cilj doktorske disertacije je analiza procesa samoaktualizacije žena s duševnim smetnjama unutar patrijarhalnog sustava, odnosno u radu se problematizira jesu li i kako su duševne smetnje kompromitirale njihove rodne uloge i onemogućile im daljnje funkcioniranje u izvaninstitucionalnoj zajednici. Za potrebe ovog osvrta analiza će biti proširena, tj. fokus neće biti samo na utjecaju duševnih smetnji u realizaciji rodnih uloga sudionica istraživanja.

Djetinjstvo i adolescencija sudionica kao i ostale životne faze ovisile su o socijalnim i materijalnim okolnostima te (ne)formalnom obrazovanju, ali i o aspektu ruralnog ili urbanog okruženja. S obzirom na potonji podatak jedino bi se Zagreb između mjesta koja se navode kao prebivališta sudionica mogao izdvojiti kao grad u kojem se prakticirao urbani stil življenja. Ostali gradovi koji se spominju kao mjesta stanovanja sudionica tada nisu imali taj status.

Gledajući vremenski djetinjstvo i adolescencija sudionica popudara se s razdobljem od sredine 1940. do sredine 1960. budući da su iste u prosjeku dobi od 50 do 70 godina. Gornja granica adolescencije podrazumijeva sam početak 20. godine jer tada sudionice u većini slučajeva stupaju u bračnu zajednicu, zasnivaju svoje vlastite, a napuštaju matične obitelji. Neudate, njih nešto manje od polovice nastavljaju život s roditeljima. Uz ovu prekretnicu veže se i zaposlenje te početak samostalnog privređivanja koje se kod svih sudionica neovisno o bračnom statusu pokazalo kao naročito problematično zbog teškoća uzrokovanih duševnim smetnjama te prvih hospitalizacija. Prelaskom iz faze adolescencije u odraslu dob, točnije preuzimanjem odgovornosti i izlaganjem širem krugu ljudi, tj. većoj interakciji započinju jasni problemi u pogledu realizacije poželjnih rodnih i društvenih uloga, a što će biti ishodište za razvoj (samo)stigmatizacije i (samo)diskriminacije te u konačnici socijalnog isključivanja ove društvene grupacije.

Prema istraživanju faza djetinjstva i adolescencije sudionica bila je vezana uglavno uz višebrojne (do 7 članova) zemljoradničke obitelji na selima, a ako su živjeli u prigradskim naseljima ili u gradu broj članova je bio manji (do 5 članova), otac se bavio manualnim radom ili je bio zanatlija, a majka je bila domaćica ili je radila kao pomoćna radnica. Iznimku čine 2 slučaja u kojima je otac bio "vojno lice", a financijski su bili stabilni. Iz zanimanja roditelja sudionica razvidno je da su isti bili nižeg stupnja obrazovanja, a podaci u nastavku govorit će u prilog činjenici da se situacija u ovom pogledu što se tiče i njih samih, ali i njihove djece nije znatno promijenila. Životnu strategiju koju su, također preuzele od svojih roditelja i implementirale ju kod realizacije vlastitih obitelji je zanemarivanje roditeljskih odgovornosti što su u njihovom slučaju duševne smetnje još dodatno potencirale. No,

prije nego se krene u problematiziranje majčinske uloge sudionica bit će iznesene određene pojedinosti vezane za njihovo obrazovanje i zapošljavanje.

Stupanj obrazovanja kod većeg broja sudionica odnosio se je na osnovnoškolsko i to ono do 5. razreda, srednju školu započelo ih je 12, a završilo 8 od kojih su 4 gimnazijski obrazovane i koje su upisale fakultete, no niti jedna nije ga završila zbog problema uzrokovanih duševnim smetnjama. Ostale 4 izučile su za frizerke i trgovkinje, 1. je završila srednju farmaceutsku, a 4 sudionice nisu nikada bile u sustavu obrazovanja. Pored toga, važnu ulogu u ovom procesu imalo je neformalno obrazovanje temeljeno na patrijarhalnom stereotipu u okviru kojeg je muškarac/brat imao privilegiju školovati se. Potonja tvrdnja rezultat je usporedbe iskaza sudionica i arhivske građe. Međutim, ovo pitanje nužno je kontekstualizirati s obzirom na okolnosti poslijeratnog perioda, zakonske regulativu vezane za obrazovanje te prostorne izoliranosti i nerazvijenosti ruralnih krajeva. Ali, neovisno o razini završenog školovanja izbor zaposlenja sudionica bio je minimalan. U urbanim/ijim krajevima iste su se zapošljavale kao čistačice, spremačice, konobarice ili pomoćne radnice u tvornicama, a one iz ruralnih radile su na "gruntu", dakle bile poljoprivrednice i domaćice. S jedne strane bile su rodno predodređene za određena zanimanja, a s druge proces samoaktualizacije kompromitirale su duševne smetnje zbog kojih ili nisu mogle obavljati složenije poslove ili su s ovih radnih mjesta često izostajale, točnije išle na bolovanja koja su ih u konačnici dovela do invalidske mirovine. Govoreći o prihodima rad na spomenutim funkcijama pretpostavljao je skromne plaće koje su ih ograničavale u pogledu bilo kakvih društvenih aktivnosti osim onih elementarnih egzistencijalnih. Uzme li se još k tome da je prihodom raspolagala svekrva ili suprug koji je u većini slučajeva bio osoba s duševnim smetnjama, intelektualnim teškoćama ili alkoholičar, a i da su imale djecu za njihove osobne potrebe nije ostajalo ništa. One koje su ostale živjeti s roditeljima mahom nisu nikada radile te su vrlo brzo liše radne sposobnosti. Veza s roditeljima koliko god je u osnovi bila ograničavajuća u pogledu njihove afirmacije, ne samo neudatih nego i onih koje su bile udate (udate u perfektu jer samo je 1. od intervjuiranih korisnica i dalje službeno u braku sve ostale su razvedene i udovice), na kraju se pokazala kao čvrsta platforma nakon čijeg gubitka hospitalizacija sudionica postaje sve učestalija. U istraživanju se pokazalo da nakon izostanka roditeljske brige i skrbi iste počinju sve teže ili gotovo nikako ne funkcioniraju samostalno te ih je nužno smjestiti u dom (ne održavaju osobnu higijenu, ne plaćaju režije, skiću se uokolo besciljno, ne uzimaju terapiju redovno, ne jedu i sl.). **Sve prethodno navedeno pokazatelj je njihove ovisnosti o drugima, kako materijalne tako i emotivne, ali vidljive su i društvene i kulturne kočnice koje su ih sputale na putu samoaktualizacije.**

Budući da je u prethodnom pasusu bilo spomena o bračnom statusu ovaj će biti rezerviran za tematiziranje istog. Manje od polovice nisu bile nikada udate dok je ostatak njih imao bračnog partnera, međutim samo 1. je i dalje formalno u braku sve ostale ili su razvedene ili su udovice. Udavale su se u prosjeku između 17. i 25. godina. **Iskazi razvedenih govore da su bile zlostavljane od svojih supružnika te da su same tražila razvod, međutim osobna dokumentacija daje još neke podatke koji ne negiraju konfliktne situacije, ali se navode i drugi razlozi rastave.** Prema sadržaju iz iščitanih socijalnih anamneza i liječničke dokumentacije razvidno je da su duševne smetnje onemogućile realizaciju uloge supruge te da su zbog istih sudionice često ulazile u sukob sa suprugom koji nije imao razumijevanja za njih, a s druge strane vrlo često je i kod njih kao što je prethodno rečeno bio prisutan neki oblik invaliditeta. Sadržaj dokumentacije naglašava da nisu održavale domaćinstvo te da su zanemarivale svoju djecu. Određeni broj djece bilo je potrebno zbog neadekvatnih obiteljskih okolnosti zbrinuti u dječje ili odgojne domove, a nad nekima su nakon razvod skrbništvo dobili očevi. Pretežito su rodile od 1. do 2. djece. Razlika s obzirom na ispunjavanje očekivanja majčinske uloge individualnog je karaktera. Vidljivo je da odnos sudionica i djece ovisi velikim dijelom i o njihovoj vlastitoj samoaktualizaciji, dakle obrazovanju, zaposlenju i stabilnosti unutar "nove" obitelji, ali i o hereditarnoj opterećenosti. Kada je riječ o udovicama potrebno je istaknuti da je kod njih eskalacija poteškoća vezanih s duševnim smetnjama te dolazak u dom u izravnoj vezi sa smrću muža što se može zaključiti kako iz intervjua tako i iz liječničke dokumentacije.

Odrasla, a naročito starija dob kod ove populacije pokazala se je kao razdoblje u kojem se zbog prisutnosti duševnih smetnji te zbog gubitka kako rodnih tako i društvenih uloga produbljuje socijalna izoliranost. Donja granica starosti sudionica mogla bi biti određena prijelomnicom vezanom za njihovo zbrinjavanje u dom budući da ono označava kraj izvaninstucionalnog života. Ovaj trenutak je značajan jer podrazumijeva kategorizaciju sudionica kao osoba koje nisu u mogućnosti samostalno brinuti o sebi te ih na taj način izjednačava sa starijom i nemoćnom populacijom. Istraživanje je pokazalo da je ta granica fleksibilna, odnosno da su se iste u dom primale od 30. do 60. godine. Potreba za institucionalizacijom sudionica u okviru domova za psihički bolesne odrasle osobe nije ovisila samo o vrsti i stupnju duševnih smetnji i nemogućnosti samozbrinjavanja već se razlog može tražiti u siromaštvu, raskidanju socijalnih kontakata, usamljenosti i u neadekvatnoj obiteljskoj skrb te neprihvaćanju okruženja.

Domsko zbrinjavanje unatoč svom nepoželjnom institucionalnom okviru prema riječima sudionica pruža im sigurnost te se je samo kod nekolicine iskazana želja za odlaskom. Strukturiran način življenja kojeg prije smještaja u dom nisu prakticirale pridonio je da su iste puno rjeđe hospitalizirane, a kod nekih hospitalizacija u potpunosti izostaje. Svakako treba uzeti u obzir njihovu dugotrajnu institucionalizaciju tijekom kojeg su sudionice stekle nove socijalne kontakte, prijateljske i intimne veze, ali i činjenicu da većini redovito uzimanje obroka, sređeno stambeno pitanje i liječnička pomoć prije dolaska u dom nije bilo uobičajeno. Boravak sudionica u domu najvećim dijelom je od 5 i 15 godina, a iznimku čine 4 korisnice koje su domski zbrinute između 20 i 30 dok je jedna sudionica korisnica doma već 34 godine. Mišljenja sam da u proces deinstitucionalizacije starije korisnice i one koje su u domovima (pre)dugi niz godina ne bi trebalo uključivati jer su tamo stekle stabilnost, međutim svakako je potrebno da pokrenem dogovoreno istraživanje i u onoj mjeri koliko to bude moguće da se spriječi nastavak trajne institucionalizacije.
Bez jasno definiranog prostora za njihovu afirmacije kroz obrazovanje i zapošljavanje to će biti teško jer njima nedostaju društvene uloge.

Pojedini teoretičari (Parsons i Burgess prema Higgs i Jones 2008) socijalni status kojemu je svojstven deficit društvenih funkcija koje pojedinac ostvaruje u zajednici definirali su pojmom "roleless role" i, premda ga koriste kako bi objasnili položaj starije populacije nakon umirovljenja, Traustadottir (2004) ga stavlja u kontekst žena s invaliditetom čiji je izbor tradicionalnih ženskih uloga u kojima sudjeluju jednako tako deficitaran. Žene s duševnim smetnjama i njihova limitirana mogućnost participacije u normativnim ženskim ulogama potencijalno vodi prema socijalnom isključivanju.“ (Osvrt Seferović, 2014.)

Nastavljajući problematizirati težak položaj žena s invaliditetom u institucijama pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je dala podršku projektu pod nazivom ***„Poboljšanje kvalitete stomatološke zaštite u domu za psihički bolesne odrasle osobe Lobor – grad“.***
Problem primjerene stomatološke zaštite za štićenike domova socijalne skrbi za skrb o psihički bolesnim odraslim osobama uočen je prilikom obilazaka svih ovakvih/sličnih ustanova. Kod mnogih štićenika uočeno je da im nedostaju svi ili gotovo svi zubi. Bez obzira na to koji su uzroci ovakve pojave, jasna je obveza zdravstvenog sustava države da svim svojim građanima, odnosno osiguranicima pruži istu razinu zdravstvene zaštite pa i onu specijaliziranu ili posebno prilagođenu, ukoliko za to postoji potreba.

Kod psihički bolesnih odraslih osoba zasigurno se radi o stomatološkoj zaštiti koja treba biti specijalizirana i individualno prilagođena, što se do sada nije uspjelo postići. S obzirom na navedeno, podržali smo projekt čiji je cilj poboljšanje stomatološke zaštite ove kategorije osoba s invaliditetom, smještenih u Domu Lobor – grad. Provedbom ovog projekta ne samo da se osigurava primjerena zdravstvena zaštita, konkretno stomatološka zaštita ovoj skupini osoba s invaliditetom, već će se na ovaj način poboljšati i kvaliteta njihovog života, a planirani protetski zahvati nužno će unaprijediti i mentalno zdravlje korisnika, pozitivno utječući na njihovu sliku o sebi, podižući samopouzdanje.

Provedba ovog projekta pomoći će i uključivanju korisnika u društvo, što su sve ciljevi koje je Republika Hrvatska preuzela potpisivanjem UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Naročito će se ovim projektom pridonijeti implementaciji članka 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja jamči osobama s invaliditetom *pravo na uživanje najviših ostvarivih standarda tjelesnog i mentalnog zdravlja bez diskriminacije na osnovi invaliditeta*. U istom članku nadalje stoji kako će države potpisnice posebno *osigurati osobama s invaliditetom isti opseg, kvalitetu i standard besplatnih ili dostupnih zdravstvenih usluga i programa koji se pružaju drugim osobama.*

Kako kod ove kategorije osoba s invaliditetom standard potrebnih stomatoloških usluga unutar zdravstvene zaštite radi značajki koje proizlaze upravo iz njihovog invaliditeta podrazumijeva fiksnu umjesto mobilne protetike, smatramo kako im je istu potrebno i osigurati. Projekt poboljšanja kvalitete stomatološke zaštite u Domu Lobor – grad kako je zamišljen trebao bi poslužiti kao polazište za provođenje istih projekata i u drugim ustanovama socijalne skrbi, odnosno za osiguravanje primjerenog oblika zdravstvene zaštite svim štićenicima domova u okviru njihovog zdravstvenog osiguranja. Iz ovog razloga podupiremo provedbu projekta, još jednom naglašavajući kako na istome ne treba stati, već ga iskoristiti kao polazište i primjer dobre prakse i u drugim ustanovama socijalne skrbi za skrb o ovoj kategoriji osoba s invaliditetom.

3.5. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Broj prijava na obiteljsko nasilje nad ženama s invaliditetom i dalje je vrlo malen. Kao mogući razlozi crne brojke nasilja nad ženama s invaliditetom se ističu postojanje odnosa ovisnosti o nasilniku što se ogleda u ekonomskoj ovisnosti, kao i ovisnosti o njezi i drugoj vrsti podrške. Daljnji razlozi se nalaze u teškoćama dokazivanja nasilja, posebno u suptilnim psihološkim oblicima i uskraćivanju njege kao oblika kažnjavanja, nedostatak edukacije i informacija o prihvatljivim i neprihvatljivim oblicima ponašanja, socijalnu isključenost, otežanu pristupačnost skloništa i nepovjerenje u sustav.

Kod utvrđivanja postojanja svih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom, naročito verbalnog odnosno psihičkog, potrebno je prilagoditi postupanje svih tijela.

U RH je i nadalje slaba mogućnost pronalaženja adekvatnih oblika neovisnog života koji bi bili alternativa životu u nasilju i ovisnosti o pomoći nasilnika zbog izostanka sveobuhvatne podrške za neovisno življenje, pristupačnog stambenog prostora ili skloništa, osobne asistencije i drugih programa utemeljenih na podršci u zajednici koji bi rasteretili obitelji osoba s invaliditetom. Skloništa je premalo i ne mogu zadovoljiti postojeće potrebe, a naročito nedostaje onih prilagođenih osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju.

Budući da ne postoje stambene zajednice u kojima bi osobe s invaliditetom mogle neovisno živjeti uz potrebnu podršku, jedina alternativa za život bez nasilja je smještaj u dom za starije i nemoćne. Dok alternativni oblici stanovanja ne zažive, usprkos svim strategijama i zaključcima skupova posvećenih temi nasilja nad osobama s invaliditetom, žrtvama nasilja uistinu se ne može ponuditi prihvatljivi izlaz pogotovo u situacijama kad slučajevi nasilja nisu radikalniji nego imaju suptilnije forme s kojima se žrtva već naučila nositi i svakako ih preferira u odnosu na neizvjesnost života u neprilagođenim skloništima ili institucijama.
Bitni element sprečavanja nasilja prema osobama s invaliditetom i to ne samo ženama je njihovo osnaživanje i edukacije koje primjerice provode nevladine mreže žena s invaliditetom.

Primjer. Pravobraniteljici se obratila žena s oštećenjem vida tražeći pomoć kako da se riješi njezin problem s obzirom da je nezadovoljna postupanjem nadležnih institucija. Naime, želi da se održi savjetovanje na kojem će nazočiti relevantne institucije te osobe s invaliditetom jer smatra da njen slučaj nije usamljen. Ona navodi *:..“ sama sam početkom godine bila žrtva zlonamjernih poruka vrlo*

neugodnog sadržaja, a koje su mi bile slane anonimno, s meni nepoznatog broja od meni nepoznate osobe. Takve poruke stizale su svakih nekoliko dana kroz razdoblje više mjeseci, a posebno za vrijeme odnosno nakon nastupa na javnoj televiziji ili u novinama, gdje sam bila prisutna kao predsjednica Udruge slijepih Međimurske županije. Zbog istog sam se u dva navrata obraćala Policijskoj upravi Međimurskoj gdje sam dobila informaciju da se, obzirom poruke nisu imale prijeteći sadržaj, za isto moram obratiti državnom odvjetništvu i eventualno pokrenuti privatnu tužbu. Meni nije u interesu da se povlačim po sudovima već sam samo htjela zaštitu nadležnih institucija, a isto tako i da mene, kao i druge u istoj nevolji, zaštiti zakon. Naknadno sam saznala da prema Zakonu o elektroničkim komunikacijama, točnije čl.105. mogu podnijeti pisanu prijavu zbog zlonamjernih mi upućenih poruka svojem operateru koji je dužan bez odgode podake o pošiljatelju dostaviti policiji na daljnje postupanje, a o čemu od policije nisam dobila informaciju. Također sam doznala da se sukladno čl.140.Kaznenog zakona nametljivo ponašanje opisano ranije može goniti po prijedlogu prijavom Državnom odvjetništvu, a ne po privatnoj tužbi. Obzirom nisam dobila potpunu informaciju o načinima na koje se mogu zaštititi, a znam da su se i druge osobe s invaliditetom našle u istom položaju, smatram da bi bilo korisno o istom progovoriti na okruglom stolu...“

S obzirom na rečeno, a povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom u Čakovcu je održan **okrugli stol „Osobe s invaliditetom - Novi izazovi“ u organizaciji Saveza udruga osoba s invaliditetom Međimurske županije**. Tema skupa bila je **„Nasilje nad osobama s invaliditetom u djelu psihičkog, emocionalnog i ekonomskog nasilja te nasilja putem elektroničke komunikacije “**. Nakon održanih uvodnih izlaganja otvorena je rasprava kroz koju je zaključeno kako treba uspostaviti participativni, koordiniran i učinkovit sustav, budući da su postojeći sustavi spori, te je važno odrediti prioritete u hitnom rješavanju pojedinih slučajeva, posebice kada je u pitanju pravosuđe. Radi prevencije i daljnjeg postupanja u slučaju neželjenih ponašanja, potrebno je senzibilizirati i educirati zaposlenike nadležnih institucija i organizacije civilnog društva o specifičnostima postupanja u slučajevima sumnje na nasilje nad osobama s invaliditetom. Također je istaknuta potreba da se žrtvama nasilja osigura sklonište, programi psihološkog oporavka, rehabilitacije i socijalne reintegracije.

Pravobraniteljica je tijekom izlaganja i rasprave ukazala na iskustva s kojima se susreće Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, govorila je o pravnom okviru te nedostacima sustavne zaštite osoba s invaliditetom kada su žrtve nasilja.
„...Nevidljivo nasilje je puno teže dokazivo, a osobe s invaliditetom teško izlaze iz začaranog kruga nevidljivog nasilja obzirom da su vrlo često ovisne o osobama od kojih trpe nasilje bilo da su u ustanovi ili nasilje trpe od okoline u kojoj žive ili u obiteljima.
Do sada se o nasilju nad posebnim ranjivim skupinama društva manje govori pa kako za Međimursku županiju tako i za Hrvatsku brojke nisu poznate, jer se radi o određenoj sivoj zoni zbog malog broja prijava.
Najčešći oblici su psihičko i ekonomsko nasilje zato što su osobe s invaliditetom vrlo često ovisne o svojim bližnjima jer im je u svakodnevnom funkcioniranju potrebna pomoć i podrška. Zbog te ovisnosti gotovo rijetko prijavljuju počinitelja nasilja. Vrlo teško dokazivo je i psihičko nasilje, a osobe s invaliditetom ga trpe iz dana u dan ...
Veliki problem u društvu je što osoba s invaliditetom nakon izlaska iz sigurne kuće, prema našim saznanjima izuzetno je mali broj prilagođenih skloništa za osobe s invaliditetom nema sigurnost jer ne postoje alternativni oblici smještaja pa se osobe s invaliditetom iz sigurnih skloništa moraju vaćati natrag tamo gdje je i počinitelj nasilja.
Nitko nije dužan trpjeti nasilje i zbog toga institucije moraju primjenivati one zakonske mjere koje imaju na raspolaganju...

Pravobraniteljica je također obilježila Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama sudjelujući na skupu koji je održan u organizaciji Nacionalnog tima za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji, kazneno-pravnu zaštitu djece i nasilja nad ženama i Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski

sustav. **Značajno je da su statistički podaci vezano za osobe s invaliditetom neovisno da li se radi o žrtvi ili nasilniku nedostatni ili ih gotovo nema.**

ZAKON O POLICIJSKIM POSLOVIMA I OVLASTIMA

Pravobraniteljica je uputila u prosincu 2013. godine Ministarstvu unutarnjih poslova mišljenje i prijedloge na Nacrt prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama *Zakona o policijskim poslovima i ovlastima,* a kako bi se u postupanju policije sukladno ovlastima iz Zakona o policijskim poslovima i ovlastima osigurala ravnopravnost osoba s invaliditetom, uvažavajući njihovu različitost;

-Predloženo je tako da se osobama s invaliditetom prilikom postupanja sukladno ovom zakonu osigurati potrebna prilagodbu i odgovarajuća podršku, uzimajući u obzir specifičnost svakog pojedinog oštećenja (tjelesno, senzoričko, intelektualno i mentalno);

-U tom slučaju policija će imati ovlast kod postupanja zatražiti stručnu pomoć ovlaštene osobe ukoliko procijeni da je ista potrebna;

- Predloženo je slično kao što postoje zaštitni mehanizmi kod postupanja prema djeci maloljetnicima uvesti i zaštitne mehanizme kod postupanja prema osobama s invaliditetom, tamo gdje je to potrebno, a u vidu obveze postupanja posebno osposobljenog službenika i o primjeni ovlasti u nazočnosti roditelja ili skrbnika;

- Međutim, s obzirom na individualne razlike ne samo svakog pojedinog oštećenja nego i svakog pojedinca unutar grupe istih ili srodnih oštećenja predložena je i druga mogućnost koja je svrsishodnija i ekonomičnija, a to je u slučaju postupanja policije prema osoba s invaliditetom osigurati pomoć relevantnog stručnjaka izvan sustava policije

-U mnogim slučajevima neće biti potrebno angažirati stručnjaka nekog tijela ili službe, već će ovu pomoć policijskim službenicima moći pružiti i osoba koja nije stručnjak u užem smislu riječi, ali ima iskustveno znanje jer je bliska osobi s invaliditetom - U krug ovih osoba ulazile bi osobe od povjerenja za samu osobu s invaliditetom, roditelji, skrbnici ili druge osobe koje žive u kućanstvu s osobom s invaliditetom, stručni radnik ustanove u kojoj je osoba s invaliditetom smještena, tumač znakovnog jezika, itd. - Naravno da će ove osobe otpasti kao pomoćnici policije ukoliko postoji sumnja da su počinitelji kaznenog djela ili prekršaja na štetu same osobe s invaliditetom ili se iz bilo kojeg razloga može pretpostaviti da su pristrane

- Predloženo je nadalje da se policijska ovlast prema osobi lišenoj poslovne sposobnosti primjenjuje se u nazočnosti skrbnika, osim ako to zbog okolnosti nije moguće;

- Predloženo je i da se u slučaju kada se ocijeni potrebnim kod prikupljanje obavijesti od osoba s invaliditetom policijski službenik dužan zatražiti pomoć osobe koja posjeduje relevantno znanje o ispravnom načinu komunikacije i ophođenja prema osobi s invaliditetom, ovisno o specifičnosti svakog pojedinog oštećenja.

Izmjene su donesene i stupile su na snagu u kolovozu 2014. godini te su primjedbe i prijedlozi pravobraniteljce za osobe s invaliditetom uvaženi.

U prosincu 2014. Pravobraniteljica je uputila preporuku Ministarstvu unutarnjih poslova da se sukladno usvojenim prijedlozima, kao što je to učinila Policijska Uprava Istarska, zajednički u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom u županijama izradi brošura koja će svojim informativnim sadržajem pomoći policijskom službeniku da u svakom trenutku kod sebe može pogledati koja udruga pokriva koje oštećenje odnosno gdje može zatražiti informacije kada mu je potrebno dodatno znanje ili neki drugi vid pomoći pri odlučivanju. (http://istarska.policija.hr/MainPu.aspx?id=198609 pogledajte više o akciji Društva distrofičara Istre i Policijske Uprave Istarske, što i kako su učinili da bi brošura bila izrađena i u svakodnevnoj upotrebi.)

S obzirom na individualne razlike ne samo svakog pojedinog oštećenja nego i svakog pojedinca unutar grupe istih ili srodnih oštećenja smatramo da je svrsishodnije i ekonomičnije u slučaju postupanja policije prema osoba s invaliditetom osigurati pomoć relevantnog stručnjaka izvan sustava policije. U mnogim slučajevima neće biti potrebno angažirati stručnjaka nekog tijela ili službe, već će ovu pomoć policijskim službenicima moći pružiti i osoba koja nije stručnjak u užem smislu riječi, ali ima iskustveno znanje jer je bliska osobi s invaliditetom. U krug ovih osoba ulazile bi osobe

od povjerenja za samu osobu s invaliditetom, roditelji, skrbnici ili druge osobe koje žive u kućanstvu s osobom s invaliditetom, stručni radnik ustanove u kojoj je osoba s invaliditetom smještena, tumač znakovnog jezika, itd. Naravno da će ove osobe otpasti kao pomoćnici policije ukoliko postoji sumnja da su počinitelji kaznenog djela ili prekršaja na štetu same osobe s invaliditetom ili se iz bilo kojeg razloga može pretpostaviti da su pristrane.
Važno je naglasiti da kod primjene policijske ovlasti prema osobi s invaliditetom policijski službenik će, kada ocijeni da je to potrebno zatražiti pomoć osobe koja posjeduje relevantno znanje o ispravnom načinu komunikacije i ophođenja prema osobi s invaliditetom, ovisno o specifičnosti svakog pojedinog oštećenja.

KAZNENI ZAKON

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom 2014. uputila mišljenje i prijedloge na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona.
U Nacrtu prijedloga Zakona Ministarstvo kod kaznenog djela protupravnog oduzimanja slobode predlaže proširenje dodatne zaštite na kategoriju osoba s težim invaliditetom, čime se isto usklađuje s izričajem kaznenih djela otmice, prisile i prijetnje. Podržali smo prijedlog, ali smatramo kako se proširenje treba odnositi na sve osobe s invaliditetom, a ne samo na one s težim invaliditetom pa prema tome u člancima 137., 138. i 139. predlažemo riječi „osobi s težim invaliditetom“ zamijeniti riječima „osobi s invaliditetom“.
Ponovili smo prijedloge i mišljenje upućene Ministarstvu 2012. godine kada smo predlagali u člancima 117 (Tjelesna ozljeda), 118 (Teška tjelesna ozljeda) i 119 (Osobito teška tjelesna ozljeda) zadržati pojam „invaliditeta“ i odustati od zakonskog prijedloga da ga se zamijeni pojmom „tjelesne ili duševne smetnje“.
Naime, pojam „smetnje“ i „oštećenja“ ne može se izjednačiti s pojmom invaliditeta, odnosno pojam invaliditeta uži je od ova dva pojma. Dodatna obilježja invaliditeta su težina i dugotrajnost oštećenja. Prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, invaliditet nije samo oštećenje koje osoba ima, nego je rezultat interakcije oštećenja osobe i okoline. S druge strane, iz definicije invaliditeta vidljivo je da pojmom „tjelesne ili duševne smetnje“ nisu obuhvaćene jednako sve osobe s invaliditetom, odnosno da se neke kategorije osoba s invaliditetom isključuje iz opisa kaznenog djela i time stavlja u nepovoljniji položaj.
S obzirom na navedeno, inzistirali smo na izmjeni članaka 117., 118. i 119. na način da se riječi „teže tjelesne ili duševne smetnje“ zamijene riječima „invaliditeta“.
Kod novog kaznenog djela psihičkog nasilja u obitelji (čl. 179.a Prijedloga) naglasili smo kako je potrebno uzeti u obzir specifične pojavne oblike nasilja kod osoba s invaliditetom pa u definiciju osim teškog vrijeđanja i zastrašivanja uključiti i ponižavanje te socijalno izoliranje. Također je zbog posebne ranjivosti i izloženosti ovom obliku nasilja potrebno uvesti i kvalificirani oblik kaznenog djela kada je ono počinjeno prema osobi s invaliditetom.
Do kraja ovog izvještajnog razdoblja prijedlozi nisu usvojeni.

Preporuke

- Potrebno je provesti istraživanje o prevalenciji različitih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom (specifično za svaku kategoriju invaliditeta).

-Potrebno je procijeniti potrebe za pružanjem podrške ženama s invaliditetom koje su žrtve obiteljskog nasilja. U skladu s tim potrebno je prilagoditi postojeća kao i nova skloništa i savjetovališta potrebama žena s invaliditetom, uz financijsku podršku nadležnih državnih tijela i institucija, tako da ne ovise o inicijativama civilnog društva.

-Preporučamo provoditi senzibiliziranje kao i sustavnu, dugotrajnu edukaciju u radu s osobama s invaliditetom i specifičnostima pojedinih oštećenja, kao i o specifičnostima u radu sa ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja, za osobe različitih struka iz institucija i organizacija civilnog društva koje rade sa žrtvama.

-Nužno je nastaviti rad na kontinuiranom i sustavnom osnaživanju žena s invaliditetom kako bi prepoznale različite oblike nasilja i informirale se o mogućnostima ostvarivnja zaštite kako bi stekle povjerenje u postojeće sustave podrške i zaštite, prijavile nasilje i tražile zaštitu posebno kroz

medijsku vidljivost i informiranje javnosti o višestrukoj diskriminaciji i problemima žena s invaliditetom koje su žrtve nasilja.

3.5.1. Zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom

Članak 87. stavak 21 Kaznenog zakona (NN, br. 125/11, 144/12) definira zločin iz mržnje kao *kazneno djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla,* ***invaliditeta****, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje uzet će se kao* ***otegotna okolnost ako ovim Zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje****.*

Zločin iz mržnje je dodatna kvalifikacija nekog od kaznenih djela koja su propisana Kaznenim zakonom pri čemu je počinjenje kaznenog djela prema osobi s invaliditetom kao jednoj od zaštićenih kategorija otegotna okolnost koja zahtijeva propisivanje veće kazne. Pri takvim napadima neprijateljstvo prema osobi s invaliditetom zbog njezinog invaliditeta je verbalizirano ili je vidljivo da je žrtva izabrana kao meta kaznenog djela zbog svog invaliditeta. Nije nužno dokazati mržnju već samo to da je netko izabran kao žrtva zbog neke od svojih osobina, u ovom slučaju invaliditeta.

Zločin iz mržnje je kvalifikacija odnosno otegotna okolnost nekog kaznenog djela kad je ono motivirano predrasudama prema osobama s invaliditetom ili osobama koje se doživljava kao osobe s invaliditetom. Zločin iz mržnje najčešće započinje kao vrijeđanje, pisanje uvredljivih poruka upućenih osobama s invaliditetom, pljuvanje, maltretiranje ili fizički napadi na osobe s invaliditetom ili njihovu imovinu. Vrlo je važno ne ignorirati manje incidente, zbog toga što oni često postaju učestaliji i ozbiljniji ukoliko se ne sankcioniraju. Prepoznavanje i rješavanje zločina iz mržnje značajno je i u kontekstu deinstitucionalizacije, zbog toga što s povećanjem broja osoba s invaliditetom koje žive u zajednici raste i opasnost povećanja broja zločina iz mržnje.

Od 57 zemalja koje su članice Organizacije za europsku sigurnost i suradnju samo njih 17 prepoznalo je zločin iz mržnje na osnovi invaliditeta na zakonodavnoj razini. Među tim zemljama koje prednjače u razvijenosti zakonodavnog okvira je i Hrvatska. Ono što nedostaje je poznavanje zakonodavstva odnosno njegova provedba u praksi. Od 17 zemalja koje su zakonom definirale pojam zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom samo njih 5 prikuplja podatke o prijavljenim zločinima. Hrvatska nije prijavila niti jedan slučaj što ukazuje na provedbeni jaz između zakona i prakse.

Poznavanje pojma zločina iz mržnje na osnovi invaliditeta je izrazito nisko kako među samim osobama s invaliditetom, tako i među stručnjacima koji rade s osobama s invaliditetom, policijom pa i sudstvom. Taj zaključak potvrđuje nepostojanje zabilježenih podataka o zločinu iz mržnje na osnovi invaliditeta koji se vode na razini Vlade kao i slučajevi prijavljeni pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. Iz tih slučajeva se vidi da se djela verbalnih i fizičkih napada na osobe s invaliditetom i u malobrojnim slučajevima kad su zbog svoje dugotrajnosti došle do nadležnih, prvenstveno policije i sudova, nije promatralo iz aspekta osobe s invaliditetom kao žrtve. Takvi su slučajevi uglavnom završavali ili podjelom krivnje između osobe s invaliditetom i napadača ili je sustav reagirao brzim procesuiranjem osobe s invaliditetom kad se ona nakon višegodišnjih napada branila. Dok je sustav bio neučinkovit u sprječavanju uznemiravanja i napada, procesuiranje osobe s invaliditetom odvijalo se brzo i bez uzimanja u obzir svega što je prethodilo prekršaju osobe s invaliditetom. U slučaju zlostavljanja od strane okoline koje je trajalo pet godina i gdje je osoba 30 puta policiji prijavljivala incidente, policija je obavila uvid po dojavi, ali nije bilo sagledavanja povezanosti tih incidenata odnosno njihove dugotrajnosti. Isto tako su izrazili svoju nemoć i zaključili da su nasilna ponašanja maloljetnika stvar kućnog odgoja na koji ne mogu utjecati kao što je to bilo i u slučaju Đorđević protiv Hrvatske koji je zahvaljujući presudi Europskog suda za ljudska prava osvijestio stručnu javnost o postojanju problema. Počinitelji su u velikom broju slučajeva maloljetnici. Zbog toga je istaknuta velika važnost obrazovnog sustav**a** na svim razinama koji ne smije zanemariti svoju odgojnu dimenziju i odgajanje budućih generacija za prihvaćanje različitosti.

Teške posljedice koje je višegodišnje maltretiranje okoline nanijelo osobi s invaliditetom i njegovoj majci poticaj su i da se u Hrvatskoj ovoj važnoj temi posveti puno više pozornosti. Iako su sve nadležne službe u tom slučaju poduzimale mjere iz svoje nadležnosti izostale je koordinacija i praćenje učinka poduzetih mjera na terenu. Iako postoji mogućnost suradnje kroz konferenciju slučaja u kojima predstavnici različitih nadležnih institucija zajednički i multidisciplinarno promišljaju i dogovaraju se oko poduzimanja mjera, u pet godina zlostavljanja kojem je bila izložena osoba s invaliditetom to se nije dogodilo vjerojatno zato jer službe cijelu situaciju nisu shvatile dovoljno ozbiljno budući da su promatrale izolirane incidente. Odvjetnica Ines Bojić koja je zastupala žrtve pred ESLJP prikazala je slučaj i navela ponašanja koja su uključivala elemente uvrede, izvikivanja imena uz ružne geste, bezobzirno grudanje, a uznemirenost žrtve ih je još više poticala. Bilo je teško identificirati pravno sredstvo jer su počinitelji imali manje od 14 godina pa ih se nije moglo kazneno goniti, a ni kaznena odgovornost roditelja za dijete nije bila dovoljno snažan mehanizam da spriječi višegodišnje zlostavljanje. Nije bilo moguće ni pokrenuti postupak za naknadu štete jer su počinitelji bili nepoznati. Već i sam činjenica da je slučaj komuniciran od strane Europskog suda za ljudska prava odnosno da su Vladi upućena pitanja vezana uz postupanje u određenom slučaju često potakne nadležna tijela da rekapituliraju svoja postupanja, provođenje mjera se poboljša i postane učinkovitije pa uznemiravanje i drugi oblici nasilnog ponašanja prestanu.

Većina napada na osobe s invaliditetom nema obilježja kaznenog djela jer ne dosiže potrebnu razinu težine. Međutim, potrebno je upozoriti da djela nasilja motivirana neprijateljstvom prema osobama s invaliditetom imaju tendenciju eskaliranja od blažih oblika nasilja i uznemiravanja kao što su primjerice vrijeđanje i izrugivanje do sve težih djela koja mogu poprimiti obilježja kaznenih djela. Zbog toga je jedan od prijedloga seminara bio da se u zakon uvede pojam **incidenta iz mržnje** kojim bi zahvaćala takva djela čime bi se spriječilo da ona prerastaju u kaznena djela odnosno dovedu do težih posljedica kakve izaziva izloženost dugotrajnom nasilju. Sud nije odlučivao o zločinu iz mržnje nego je utvrđivao povrede odredbi Konvencije o ljudskim pravima i našao je da u hrvatskom pravnom sustavu nema učinkovitog pravnog sredstva poput privremene mjera koja bi brzo suzbila štetno ponašanje.

Velika Britanija je zemlja s najvećim brojem zabilježenih slučajeva zločina iz mržnje na osnovi invaliditeta. 2011. godine zabilježeno ih je 1,853. To je rezultat sustavne jedinstvene politike i opredjeljenja Vlade da se takvi zločini prepoznaju, prijavljuju i procesuiraju te da se unaprijedi postupanje policije kao prve točke kontakta. Poticaj za koordiniranu i sveobuhvatnu aktivnost Vlade na povećanju prijavljivanja zločina iz mržnje bili su slučajevi teških ubojstava osoba s invaliditetom. Predstavnik Ministarstva pravosuđa Velike Britanije istaknuo je da su prijavljeni slučajevi samo vrh sante leda, a da su najopasnije situacije kad podataka nema jer su oni odraz nepostojanja sustavne zaštite ili njezina nefunkcioniranja. S obzirom na izrazito nisku razinu poznavanja problematike i osviještenosti svih dionika i šire javnosti najvažnija mjera je provođenje edukacija i javnih kampanja preko kojih bi se prvenstveno žrtve, ali i svi ostali dionici upoznali s pojmom zločina i incidenata koji su motivirani neprijateljstvom prema osobama s invaliditetom kao i mogućnostima zaštite koju im zakonodavstvo pruža. Uspješnost u suzbijanju kaznenih djela iz mržnje mjerit će se povećanjem broja prijavljenih kaznenih djela. Njihov veći broj bit će pokazatelj da sustav zaštite funkcionira. U Velikoj Britaniji se provode i anketna ispitivanja osoba s invaliditetom o tome jesu li doživjeli neki oblik neprijateljskog postupanja (bilo kazneno djelo ili incident), a ne samo jesu li to prijavili. Usporedbom tih podataka vidljivo je da se samo 15 % slučajeva prijavljuje. Problem je i bilježenju takvih kaznenih djela odnosno da li se ona prepoznaju kao djela iz mržnje odnosno neprijateljstva ili obična kaznena djela i prekršaji. Žrtve kaznenih djela iz mržnje u Velikoj Britaniji ta djela mogu prijaviti putem internetske stranice. Sudionici iz Ministarstva unutarnjih poslova RH pokazali su veliki interes za temu i svijest da je malobrojnost slučajeva posljedica nepostojanja svijesti a ne nepostojanja problema.
Neki od razloga za neprijavljivanje su sljedeći: udruge osoba s invaliditetom imaju ograničen kapacitet za praćenje takvih pojava jer su usmjerene na borbu za osnovna prava kao što su ona na zdravstvenu

i socijalnu zaštitu, pristupačnost i obrazovanje pa im kaznena djela iz mržnje nisu na listi prioriteta. Osobe s invaliditetom nemaju povjerenje u sustav i smatraju da ih se neće shvatiti ozbiljno ili su im načini prijavljivanja nepristupačni. Jednako tako, osobe s invaliditetom ne znaju da postoji zakon u kojem su propisane sankcije za počinitelje. Prijavljivanje svih oblika neprijateljskog ponašanja posebno je važno prilikom vraćanja osoba s invaliditetom iz institucija u zajednicu. Doživljavanje napada od strane okoline može znatno smanjiti kvalitetu života osoba s invaliditetom, dovesti do njihove izolacije i izbjegavanja sudjelovanja u životu zajednice. Žrtva treba podršku i jasne informacije o tome kome se obratiti.

Razlika između **diskriminacije osoba s invaliditetom, zločina iz mržnje, govora mržnje i incidenata iz mržnje**.
Diskriminacija je nejednako postupanje prema osobama s invaliditetom u usporedbi s osobom bez invaliditeta u usporedivoj situaciji uglavnom u pristupu javnim dobrima i uslugama iako su uznemiravanje i seksualno uznemiravanje kao i uskraćivanje razumne prilagodbe također oblici diskriminacije osoba s invaliditetom.

Zločin iz mržnje je dodatna kvalifikacija nekog od kaznenih djela koja su propisana Kaznenim zakonom pri čemu je počinjenje kaznenog djela prema osobi s invaliditetom kao jednoj od zaštićenih kategorija otegotna okolnost koja zahtijeva propisivanje veće kazne. Pri takvim napadima neprijateljstvo prema osobi s invaliditetom zbog njezinog invaliditeta je verbalizirano ili je vidljivo da je žrtva izabrana kao meta kaznenog djela zbog svog invaliditeta. Nije nužno dokazati mržnju već samo to da je netko izabran kao žrtva zbog neke od svojih osobina, u ovom slučaju invaliditeta.

Kod **govora mržnje** radi se o verbalnom napadu bilo usmenim ili pisanim putem kojem je u osnovi širenje i poticanje mržnje. Nužno je dokazati da je motiv mržnja.

Incident iz mržnje ne dosiže propisanu težinu djela, ali ga je važno zabilježiti i pratiti kako bi spriječila eskalacija u teže oblike nepoželjnog ponašanja kao i poduzele mjere preveniranja i educiranja.
ECRI - **Europska komisija protiv rasizma i netolerancije**
(http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp) koja djeluje **pri Vijeću Europe** usvojila je standard prema kojem se neko kazneno djelo smatra kaznenim djelom iz mržnje ukoliko žrtva osjeća da je ono bilo motivirano neprijateljstvom prema njoj zbog njezinog invaliditeta. Žrtva ne treba dokazivati da je počinitelj motiviran mržnjom.

Potrebno je da osoba s invaliditetom koja je izložena bilo kakvom obliku nepoželjnog ponašanja od strane okoline to prijavi policiji ili socijalnim službama. Dovoljno je samo reći: osjećam da se to dogodilo jer sam osoba s invaliditetom i želim da se to zabilježi. Podatak o broju zabilježenih incidenata iz mržnje, ukoliko se oni vode, bit će signal nadležnim institucijama da trebaju poduzeti pojačane mjere bilo u vidu pojačanih ophodnji, provođenja javnih kampanji i drugih oblika senzibilizacije zajednice u kojoj se ta ponašanja počnu pojavljivati. Zbog toga ih je važno prijaviti čak i onda kad je počinitelj nepoznat, a radi se o izoliranom incidentu. Dužnost prijave imaju svi građani koji su takvom ponašanju svjedočili što je posebno važno budući da se takva ponašanja događaju u javnom prostoru, u sredstvima javnog prijevoza, na javnim događanjima i okupljanjima ili slično. Pri tome je važno imati na umu da se nasilje nad osobama s invaliditetom provodi i preko interneta odnosno društvenih mreža. Policija treba usvojiti definiciju incidenta iz mržnje i bilježiti incidente i kaznena djela na temelju percepcije žrtve.

Odabir vrste sankcije ili postupka odnosno tretiranja nepoželjnog ponašanja ovisi o onome što želimo postići. Nekad cilj nije da se počinitelj uhiti nego da se takvom ponašanju suprotstavimo, da se ono jasno osvijesti kao nepoželjno. To je tim važnije jer se radi o izražavanju duboko ukorijenjenih predrasuda koje obično dijeli šira društvena zajednica, a ne samo pojedinac koji je poduzeo neku akciju protiv osobe s invaliditetom: bilo ismijavanja, ruganja, vrijeđanja, uznemiravanja lupanjem na

vrata, korištenja pogrdnih riječi, krađe ili uništavanja imovine, verbalnih ili fizičkih napada ili pak stavljanjem sadržaja kojima se osoba s invaliditetom izruguje i ismijava na Internet. Odgovor medija koji je iskorišten u te svrhe trebala bi biti jasna ograda od takvog ponašanja i njegova osuda kao i prilika da se širu javnost upozna s posljedicama koje takvo ponašanje ima na žrtvu. Ponekad kazneno gonjenje i nije najbolji odgovor jer time počinitelj dobiva više pozornosti.

Državno odvjetništvo bi u svom godišnjem izvješću također trebalo prikazati podatke o slučajevima zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom. Velika je tamna brojka odnosno neprijavljeni slučajevi jer osobe s invaliditetom ne znaju za kaznena djela, ne znaju da su žrtve pa ni ne prijavljuju ponašanja kojima su izložena. Pri postupanju nadležnih institucija potrebno je voditi računa da žrtva ne doživljava sekundarnu viktimizaciju do koje često dolazi ukoliko žrtva mora ponavljati iskaz čime obnavlja traumu ili se mora suočavati s počiniteljem.

U podizanju razine svijesti koja je prvi korak u uspješnom rješavanju zločina i drugih nepoželjnih ponašanja prema osobama s invaliditetom motiviranih neprijateljskim stavom prema njima izuzetno je važna uloga medija.
U podnesku Europskog foruma osoba s invaliditetom u slučaju Đorđević protiv Hrvatske istaknuti su neki od razloga neprijateljstva (mržnje) prema osobama s invaliditetom.

Prevladavajući razlog za nasilje nad osobama s invaliditetom je strah od osoba s invaliditetom čiji izgled se opisuje kao uznemirujući ili neugodan. Osobe s invaliditetom se često gleda kao manje vrijedne ili odgovore za svoje stanje koje predstavlja teret za cijelo društvo. U Danskoj je zabilježeno više slučajeva koji nisu ušli u službenu statistiku o kaznenim djelima iz mržnje kao što je slučaj osobe s cerebralnom paralizom koju su često zaustavljali prolaznici i prekoravali ga su njegova jako skupa invalidska kolica uzrok visokih poreza i teškog pristupa socijalnoj zaštiti ostatka populacije. **Važan je element neprijateljstva prema osobama s invaliditetom, a ne njihova ranjivost.**

Povezivanje nasilnih napada protiv osoba s invaliditetom s njihovom ranjivošću, a ne s činjenicom njihova invaliditeta podržava sliku o osobama s invaliditetom kao bespomoćnih žrtvama napada. Međutim osobe s invaliditetom su samo kao i ostale osobe ranjive u situacijama u kojima im netko želi nauditi, ali ta ranjivost se ne proteže na svaki aspekt njihova života.

Korištenje ranjivosti kako bi se objasnila motivacija počinitelja nasilnog zločina kad je žrtva osoba s invaliditetom može spriječiti nadležne službe i sudove da identificiraju ta postupanja kao kazneno djelo iz mržnje. Umjesto toga kad nadležna tijela smatraju slučaj dovoljno ozbiljnim da ga istraže tretiraju ga kao obični prekršaj. To ima više posljedica: blaži i vjerojatno neodvraćujuću kaznu, nastavljanje doživljavanja osoba s invaliditetom kao prirođeno ranjive grupe stanovništva i izostanak podataka o kaznenim djelima iz mržnje.

Iz prakse Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vidljivo je da su česta djela verbalnih napada, manje se čuje za fizičke napade mada ta djela eskaliraju. Nasilje nad osobama s invaliditetom u Hrvatskoj u velikoj je mjeri neistraženo te su stručno prikupljeni i provjereni statistički podaci teško (ili uopće nisu) dostupni. Uglavnom se takva neželjena postupanja prema osobama s invaliditetom prikazuju kao slučajevi nasilja. Ono što im je zajedničko je dugotrajnost nepoželjnih ponašanja prema osobama s invaliditetom. Službe kojima se osobe s invaliditetom obrate gledaju samo izolirane incidente koje okarakteriziraju kao lakšima. U slučajevima kad dođe do težih posljedica odnosno do fizičkih napada pa se ta djela kazneno procesuiraju sudovi potpuno zanemaruju aspekt invaliditeta i izjednačuju napadača i žrtvu vodeći postupak kao remećenje javnog reda i mira.

Česti su iako neprijavljivani verbalni napadi na osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama: nazivanje pogrdnim imenima, ruganje i ismijavanje posebice na način da se to izrugivanje snima i stavlja na internet. Nakon intervencije pravobraniteljice sadržaji su skinuti ali nisu poduzete nikakve

sankcije protiv prekršitelja odnosno cijela situacija nije shvaćena dovoljno ozbiljno. Jasno je da nešto nije u redu, ali je teško pronaći zakonodavno uporište na koje bi se mogli pozvati u sankcioniranju takvih ponašanja prema osobama s invaliditetom. Neke situacije je teško sankcionirati jer su počinitelji nepoznati slučajni prolaznici u javnom prijevozu ili sudionici neke priredbe ili izleta. Takav je bio slučaj putničke agencije koja je oglasila da će na adventski izlet ići s prilagođenim autobusima kako bi se izletu mogle pridružiti i osobe s invaliditetom. Sudionici su otkazali svoje rezervacije ili odustali od namjere uz objašnjene da ne žele TO gledati na izletu i zahvalili se što su ih upozorili da će na izlet ići i osobe s invaliditetom.

Primjer 1: *Šestero susjeda u ulici u koju se trebaju preseliti osobe s invaliditetom u manjoj gradskoj sredini u srpnju 2014. godine započelo je akcije kojima se protivi njihovom doseljavanju u ulicu i izražavaju svoje negodovanje gradskoj vlasti. S jedne strane svoje protivljenje objašnjavaju brigom za „takve osobe“ i njihovu sigurnost, a s druge strane objašnjavaju da će njima biti narušen mir i vikendom jer će te osobe netko i posjećivati. Sve se to događa prije nego su se osobe s invaliditetom uselile u stambenu zajednicu u obiteljskoj kući.*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je sastanak s gradonačelnikom na kojem se uvjerila da je pojava neprijateljstva prema osobama s invaliditetom izolirani slučaj i da ga predvodi jedna osoba koja je od ranije poznata po konfliktnom ponašanju. Takvo ponašanje naišlo je na osudu šire društvene zajednice i lokalne vlasti iako su policijski djelatnici morali po svakoj prijavi izlaziti na teren i utvrđivati o kakvoj se situaciji radi. Na seminaru je spomenuto da bi u takvim slučajevima policija sama mogla podnijeti prijavu zbog lažnog prijavljivanja. Više puta je razgovarano i s osobom koja se prituživa na navodno narušavanje javnog reda i mira od strane osoba s invaliditetom dok je zapravo time izražavao svoju netrpeljivost prema njima. Budući da te aktivnosti nisu dovele do prestanka nepoželjnih radnji u vidu prijava policiji i slanja pritužbi brojnim institucijama predsjednicu udruge koja vodi stambenu zajednicu smo savjetovali da se obrati odvjetnici. Odvjetnica je spomenutom susjedu poslala pismo upozorenja nakon čega smo obaviješteni od udruge da su tada uznemiravanja prestala. Do kraja izvještajnog razdoblja ne raspolažemo drugim informacijama.

Primjer 2: U Šibenskom listu objavljen je članak u kojem se navodi da je *ispred kninske stambene zgrade 59-godišnji susjed izudarao mladića s intelektualnim teškoćama naniješvi mu teške ozljede. Mladić je istog dana kolima hitne pomoći prebačen u šibensku bolnicu, na ORL odjel, s frakturom koštanog okvira lijevog oka, i kako je naknadno ustanovljeno, sumnjom na potres mozga i krvarenjem iz nosa, a imat će i trajne posljedice za sluh. Zadržan je na liječenju.*

Policijsku postaju Knin zamolili smo za očitovanje o okolnostima počinjenja ovog kaznenog djela protiv osobe s invaliditetom kao i obavijest o daljnjim koracima koji se budu poduzimali u svrhu sankcioniranja počinitelja, odnosno informaciju o tome hoće li Policijska postaja Knin podnijeti kaznenu prijavu protiv počinitelja. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pratit će daljnje postupanje u ovom slučaju s obzirom na nisku razinu svijesti institucija, osoba s invaliditetom i društva u cjelini o zločinu iz mržnje prema osobama s invaliditetom kako je definiran u članku 87. stavak 21 Kaznenog zakona (NN, br. 125/11, 144/12).

U svom odgovoru načelnik policijske postaje detaljno nas je izvijestio o postupanju policije i kriminalističkom istraživanju. Između ostalog navedeno je da je liječnik ozljede koje je zadobila osoba s invaliditetom okarakterizirao kao teške tjelesne ozljede. Međutim, rezultati provedenog kriminalističkog istraživanja nisu posve jasni: osoba s invaliditetom tvrdi da ga je susjed povukao za uho i udario šakom u glavu od čega je pao i to pred svjedocima, ali oni negiraju njegove navode. Nije utvrđeno kad i na koji način su nastale teške tjelesne ozljede pa je policija izvješće proslijedila općinskom državnom odvjetništvu kako bi se provelo sudsko medicinsko vještačenje. Rezultati još nisu poznati.

Napomenuli su da su policijski službenici u još dva navrata postupali prema drugim osobama 2001. i 2006. kad je osoba s invaliditetom bila povučena za uho zbog naguravanja s drugom djecom, a drugi put mu se prijetilo da će biti udaren zbog nepažnje prilikom vožnje biciklom. Dvije osobe su prijavljene za narušavanje javnog reda i mira.
Takvo klasificiranje blažih oblika nasilja prema osobama s invaliditetom kao narušavanja javnog reda i mira vrlo je tipično. Policija je nadalje navela da im nije dostavljena liječnička dokumentacija o stupnju invalidnosti i da nije utvrđeno da bi netko izabrao M. kao žrtvu zbog njegove ranjivosti u ovom slučaju zbog invaliditeta, odnosno da bi se radilo o zločinu iz mržnje.
S obzirom da nije nužno dokazati mržnju već samo to da je netko izabran kao žrtva zbog neke od svojih osobina, u ovom slučaju invaliditeta postavlja se pitanje bi li se susjed jednako ponašao prema mladiću bez invaliditeta ili se može zaključiti da je fizički napad olakšan zbog ranjivosti osobe s invaliditetom.
Pravobraniteljica će nastaviti pratiti postupanje nadležnih tijela u ovom slučaju.

3.6. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl.23., između ostalog, propisuje da će države stranke potpisnice Konvencije poduzeti djelotvorne i odgovarajuće mjere otklanjanja diskriminacije protiv osoba s invaliditetom u svim pitanjima vezanim uz brak, obitelj, roditeljstvo i osobne odnose, a posebno će osigurati, na ravnopravnoj osnovi s drugima:
- priznavanje prava svih osoba s invaliditetom, koje su u dobi za brak, da sklope brak i zasnuju obitelj na osnovi slobodne i potpune suglasnosti budućih bračnih partnera,
- prava osoba s invaliditetom na slobodno i odgovorno odlučivanje o broju djece i tome kada će ih imati kao i pravo na pristup informacijama, primjerenim njihovoj dobi, obrazovanju vezanom uz reprodukciju i planiranje obitelji, te sredstvima koja su im potrebna kako bi mogli ostvariti ova prava.

Zasnivanje obitelji rađanjem
U hrvatskom zakonodavstvu ne postoje odredbe kojima se roditeljima s invaliditetom osigurava pomoć u provođenju njihovih dužnosti u podizanju djece, a u društvu su prisutne predrasude prema osobama s invaliditetom kao nesposobnima za ostvarivanje roditeljske uloge jer ako ne mogu samostalno voditi brigu o sebi, kako će voditi brigu o djetetu? Na ženu s invaliditetom se još uvijek gleda jednodimenzionalno-kroz njezin invaliditet ne uzimajući u obzir i ostala područja njenog života koja su sasvim identična sa osobama bez invaliditeta (npr: bračni život, majčinstvo i sl.) i na kojima se sasvim opravdano, žena s invaliditetom želi afirmirati.

Međutim, pravobraniteljica je razgovarala sa dvjema majkama koje su usprkos svom invaliditetu i uvriježenom mišljenju da žene zbog svog invaliditeta ne bi trebale imati djecu jer djetetu ne mogu pružiti adekvatnu skrb, ipak odlučile postati majke.

Iskustvo žene s invaliditetom*: žena (33) s dijagnozom mišićne distrofije od koje boluje od puberteta, kreće se uz pomoć invalidskih kolica, udana 8 godina, zaposlena, živi sa suprugom u stanu, odlučila je u 33. godini postati majka. Trudnoća je, dakle, bila planirana i u samoj trudnoći nije bilo komplikacija vezano za dijete te se krajem ožujka, početkom travnja očekuje porod. Iz razgovora proizlazi da su uža obitelj i bliski prijatelji vijest o trudnoći prihvatili kao nešto normalno i kao prirodni slijed. Od početka su pružali podršku. Šira okolina je reagirala pomalo stereotipno s obzirom na ženin invaliditet, ali su kasnije i oni prihvatili. Buduća majka također nema primjedbi niti na ponašanje bolničkog osoblja, koji jesu majku u okviru svog posla, s obzirom na dijagnozu upozorili na neke opasnosti, međutim, prema njoj su se ponašali kao i prema svakoj drugoj trudnici.*

Iskustvo žene s invaliditetom: „*Postati majka mi nije bio neki životni prioritet, mislim zato što nisam imala nekog životnog partnera s kojim bi se s obzirom baš na svoj invaliditet u to upustila. Prije četiri*

godine upoznala sam svog sadašnjeg, još uvijek nevjenčanog supruga i s vremenom smo odlučili imati dijete. Nije mi to bila neka teška odluka, ali vjerojatno zato što poznajem dosta žena i djevojaka koje imaju dijagnozu paraplegije i majke su. Uvijek sam si govorila, ako mogu one, mogu i ja! Imam jednu dobru poznanicu koja živi u blizini i kojoj sin ima sigurno već tridesetak godina. Mislila sam si, ako je ona tada, kada su predrasude zasigurno bile veće uspjela roditi i brinuti o djetetu valjda ću i ja nekako. Imam široki krug prijatelja i poznanika s kojima se družim i zaista nisam primijetila neke negativne konotacije, svi su mi bili podrška. I ranije su mi znali reći zašto ja ne bi imala djecu pa nisi bolesna!? Osim mame, ona je bila u silnoj brizi. Ja sam zapravo vrlo otvorena i ne zamjeram ljudima kad nešto pitaju vezano za moj invaliditet, razumijem da u neke stvari ne mogu biti upućeni i da im je sve to skupa nepoznanica. Učili su uz mene. Nekima je vjerojatno čudno, ali to je već njihov problem. Jednom me je nazvao, nakon što sam rodila, jedan prijatelj i rekao kako je on silno ponosan na mene i kako može pričati tko što hoće, ali da sam im ja ponovno dokazala da ja sve mogu, a oni neka si misle.

Znači sigurno je bilo i priča o tome kako to nije normalno ili nije u redu ili tko zna što, ali jednostavno nisu došle do mene. I bolje im je :-) Ja vjerujem i da se po ulici ljudi čude, ali neka. Nažalost i u bolnici su često učili od mene. To me najviše smeta. Nakon svih tih silnih godina školovanja mogu barem generalno znati što je paraplegija, tetraplegija, multipla skleroza, cerebralna paraliza, distrofija mišića ...da ne bi krivo mislili, meni su u bolnici svi bili super!!! Stvarno super! Barem ovaj put. Na drugim odjelima sam imala u životu puno većih problema. Trudnoću mi je počela voditi jedna mlađa doktorica u KBC Rijeka, ali ona mi se nakon neka tri mjeseca naprosto više nikad nije javila. Nije odgovorila na nijedan poziv ni poruku i nikad je nisam više srela tako da ne znamo što joj se dogodilo. Trudnoću mi je nastavio voditi predstojnik klinike i meni je bio predobar. Zapravo rekla bi vrlo stručan i pedantan. Tražio je nalaze i mišljenja i od liječnika druge struke odnosno fizijatra, urologa itd. Ništa nije bilo prepušteno slučaju. Redovito sam kod njega na kliniku dolazila na preglede tako da sam već u trudnoći upoznala sve liječnike i sestre na klinici. Došla sam u rodilište dvadesetak dana prije termina poroda, trebala ići na carski rez za deset dana, ali trudovi su me uhvatili nakon dva dana boravka u bolnici. A ja sam ih uvjeravala da je to cistitis, bol je ista. Srećom su bili pametniji od mene, spojili me na aparat i pozvali doktora od kuće, odmah smo išli u salu i eto rodila se naša djevojčica, dvadeset dana prije termina. Zdrava, lijepa i preslatka.... Imala sam tu privilegiju da sam mogla biti sama u sobi, sestre su se jako lijepo brinule o meni iako kako kažu baš nemaju iskustva s osobama s invaliditetom. Ali voljne su naučiti, ako im netko ukaže na neke stvari, a to zasigurno ne bi trebali biti pacijenti. Na kraju su jednoglasno zaključile da sam im ja najbolji pacijent. Objasnila sam im da je to zato što mi je ovo najlakši boravak u bolnici, nakon svega što sam u životu prošla, a i jednom kad se prebacim u kolica samo koristim ruke da dođem do wc-a i kupaone, u koji jedva mogu ući i u kojem su sve školjke odvidane tako da se osoba s invaliditetom može jedino polomiti. To je najgori dio bolničke priče, ali u rodilištu barem možeš prići, na ostalim odjelima niti to. Kući su mi pomagale mama i svekrva, suprug pogotovo. Bez njega ne bi mogla jer mislim da je to za jednu osobu previše, a za nekog u invalidskim kolicima još duplo previše. Prvih mjesec dana su mama ili svekrva dolazile naizmjence svaki dan pa se to prorijedilo i sad mi dođu kad negdje moram ići ili nekad mi odemo do njih. Kad je beba narasla da sama može držati glavu bilo mi je puno lakše. Sad je ona već velika cura i vozi mi se u krilu i funkcioniramo sasvim dobro, ako tate nema. Za van uvijek moramo čekati nekoga jer ja ne mogu sama sa njenim i mojim kolicima. Kad bi mogla imati neku pomoć ili asistenta bilo bi mi puno lakše. U svakom slučaju ćemo nekoga s vremenom morati uzeti. Kao rezime cijele situacije rekla bih da nedostaje neke sustavne podrške i da osobe s invaliditetom u ovoj i sličnim situacijama ovise o vlastitoj snalažljivosti, sreći, volji okoline i liječnika, materijalnoj situiranosti svoje obitelji. Umjesto da se bavim djetetom ja moram silno vrijeme trošiti na raznorazne prepiske sa državnim službenicima.

Žene s invaliditetom iz primjera su u stabilnim zajednicama, zaposlene, imaju primanja, stambeni prostor i podršku supruga/partnera i najuže obitelji, prijatelja i stručnog osoblja te predstavljaju pozitivne primjere. Prikazani pozitivni primjeri odnose se na žene koje prije svega imaju podršku svoje obitelji. No, što je sa podrškom u društvu? Kakvu im podršku pruža društvo, lokalna zajednica,

država? Da li potpuno odsustvo bilo kakvih službi podrške roditeljima s invaliditetom u podlozi ima i stav da ako žena s invaliditetom nije spremna nositi se sa odgovornošću roditelja – nije trebala roditi? Nesporno je da žena u invalidskim kolicima ne može na isti način voditi brigu o djetetu kao žena bez invaliditeta, ali to nikako ne smije imati za posljedicu da ne smije postati majkom.

Općenito postoji nedostatak usluga namijenjenih neovisnom življenju osoba s invaliditetom, pogotovo ne postoje nikakve specifične usluge osobama s invaliditetom u podršci roditeljstvu. Podrška je potrebna u njezi i brizi za dijete, kao i samoj majci djeteta u prvim danima majčinstva, a i kasnije. Iz razgovora s objema majkama iz prethodno navedenih primjera proizlazi i njihova potreba za sustavnom podrškom i to je područje na kojem svakako u budućnosti treba poraditi.

Nažalost, pravobraniteljica je više upoznata sa slučajevima loše prakse koja se odnosi na stereotipna ponašanja i ne pružanja podrške, upravo na način kako je to uvodno navedeno:“ što ti to treba“, „o sebi ne možeš voditi brigu, kako ćeš o djetetu?“, „budi odgovornija“, „ipak si ti ta koja je bolesna i sl.“ Često je i osoblje ustanove takvog mišljenja. Naravno da zabrinjava kada su stereotipni stavovi i razmišljanja prisutni i kod zaposlenika u raznim ustanovama u kojima su smještene OSI. Pravobraniteljica je tijekom proteklih godina posjetila mnoge ustanove i razgovarajući sa osobljem o eventualnim željama i potrebama osoba s invaliditetom vezano za uspostavljanje emocionalnih, a pogotovo seksualnih veza. U velikom broju institucija dobili smo odgovor da su osobe s invaliditetom „previše bolesne“ da bi bile zainteresirane za održavanje romantičnih i seksualnih odnosa.

U nepovoljnom položaju su po pitanju usluga u zajednici i žene s drugim vrstama invaliditeta npr:oštećenjem vida ili sluha ili bilo kojom drugom vrstom invaliditeta. U realizaciji svoje uloge kao majke, ženama s invaliditetom je **nužno osigurati dodatnu podršku u društvu**.
Stoga pravobraniteljica smatra i preporučuje:

- država je dužna uspostaviti djelotvorne i odgovarajuće mjere otklanjanja stigme i stereotipa u segmentu priznavanja prava osoba s invaliditetom kao roditelja, te im osigurati podršku u ostvarivanju ovog prava.
- potrebno je razviti usluge u zajednici za osobe s invaliditetom kako bi mogle ostvariti svoja roditeljska prava.
- potrebno je senzibilizirati društvo o pravu osoba s invaliditetom na brak i roditeljstvo, također je potrebno izdavanje literature na Brailleovom pismu, u zvučnoj tehnici, u obliku lako razumljivih materijala kao i u drugim pristupačnim oblicima uz područje spolnog i reproduktivnog zdravlja te roditeljstva i odgoja djece.

Zasnivanje obitelji posvojenjem

Iskustvo bračnog para s invaliditetom: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se bračni par koji je želio posvojiti dijete, ali je prilikom obrade za posvojenje prema rezultatima obrade socijalnog radnika i psihologa proizašlo da ne udovoljavaju pretpostavkama da budu posvojitelji jer je rezultat na propisanim testovima izuzetno nizak i ukazuje da su njihove **mentalne sposobnosti nedostatne** da biste prešli prag, te je konačni zaključak tima CZSS da kao potencijalni posvojitelji nemaju potrebne uvjete, ali eventualno dolaze u obzir za posvojenje djeteta nižih intelektualnih sposobnosti“.*

Ovakav zaključak skriva opasnu predodžbu da osobe nižih mentalnih sposobnosti ne mogu ispunjavati uvjete da budu posvojitelji što je odraz stereotipa i predrasuda da osoba skromnijih mentalnih sposobnosti nije podobna za roditeljstvo/posvojenje. Takvo stajalište moglo bi po istom principu implicirati i zaključke da osoba dobrih mentalnih sposobnosti u startu biva stavljena u povoljniji položaj u odnosu na prethodnu, odnosno njezina sposobnost za potencijalnog posvojitelja ne bi bila dovedena u pitanje.

Sukladno rečenom, osoba ne bi trebala biti podložna daljnjim provjerama i ispitivanjima što dakako nije slučaj – premda postupanje u konkretnom slučaju može upućivati i na takav zaključak. Jednako tako pravobraniteljica smatra da je dvojbeno i teško razumljivo mišljenje da spomenuti bračni par dolazi u obzir „kao izbor za eventualno posvojenje djeteta nižih intelektualnih sposobnosti!?“. Ova preporuka je kontradiktorna konačnom zaključku centra prema kojemu se par isključuje kao potencijalne posvojitelje. Ako par nije podoban da budu posvojitelji kako je moguće da ipak budu podobni za posvojenje djeteta nižih intelektualnih sposobnosti. Pravobraniteljica je upozorila nadležni centar da takvo stajalište implicira neprihvatljive stavove da je za dijete nižih intelektualnih sposobnosti podobno i poželjno da posvojitelji imaju niže intelektualne sposobnosti. Osim neprofesionalnosti, ovakvo polazište odražava i krajnje nerazumijevanje pa i negiranje pozitivnih učinaka odgojnog okruženja u poticanju razvoja potencijala djeteta s razvojnim teškoćama. Stavovi iskazivani tijekom obrade, a očituju se i u zaključnom obrazloženju pa i nepovoljnom ishodu za bračni par iz primjera, nažalost, utječu na praksu prema kojoj djeca s teškoćama u razvoju u našoj zemlji nemaju jednake šanse na posvojenje kao djeca bez teškoća (neupitna je činjenica je da su teže posvojiva). Postupanja i stavovi iskazivani u konkretnom slučaju sadrže skrivene diskriminatorne elemente prema djeci i odraslima skromnijih (nižih) mentalnih sposobnosti sukladno čl. 3 st. 3 Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN, br.85/08 i 112/12), ali su u suprotnosti s temeljnim načelima jednakosti prava po Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (definiranima u čl. 3 Konvencije).

S obzirom na opisane propuste, pravobraniteljica preporučuje da se:

- postupanje stručnih službi nadležnih za stručnu obradu u svrhu procjene podobnosti za usvojenje potencijalnih posvojitelja podigne na višu razinu stručnosti.
- potrebne su edukacije stručnjaka da se stručnjaci koji rade na tom području educiraju i spoznajama iz područja ljudskih prava, potrebi poštivanja dostojanstva svakog ispitanika, profesionalnim i moralno-etičkim pitanjima te
- da se na temeljitiji način vrše ispitivanja posebice u segmentima upoznavanja kako sa samom svrhom ispitivanja tako i s dobivenim rezultatima i tumačenju istih na lako razumljiv način.

Dakle, diskriminacijske zakonske odredbe koje isključuju osobe s invaliditetom iz procesa utvrđivanja sposobnosti potencijalnih posvojitelja samo na temelju njihova invaliditeta trebalo bi dokinuti, a njihovo pravo na usvajanje djece biti priznato uzimajući u obzir njihovo pravo na podršku u ostvarivanju roditeljskih prava.

3.7. ZDRAVLJE

Velik broj hrvatskih građana teško je pogođen gospodarskom krizom i njezinim posljedicama od kojih je najteža sve veća nezaposlenost. Međutim, kad se radi o obiteljima osoba s invaliditetom, sudbina koju dijele s drugim hrvatskim obiteljima dodatno je otežana povećanim potrebama koje proizlaze iz invaliditeta: potrebno je nadoplatiti pomagala, nabaviti pomagala koja ne osigurava Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, nadoplatiti posebnu prehranu, obavljati kontinuirane liječničke preglede, rehabilitacije i još mnoge druge aktivnosti koje su povezane s invaliditetom, a od utjecaja su na financijsko stanje obitelji.

Početkom 2014. godine, održan je prosvjed roditelja djece s teškoćama u razvoju. Naime, obitelji osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u pravilu su prepuštene same sebi bez podrške koja bi polazila od individualiziranog pristupa i uvažavanja specifičnosti i različitosti kako u priznavanju prava na naknade tako i u području osiguranja npr.: ortopedskih pomagala i ostalih oblika podrške. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra kako se osobe s invaliditetom ne smiju gledati kroz prizmu troškova, nego kao one za čije se zdravlje, funkcionalnost, obrazovanje, rehabilitaciju i zapošljavanje moraju osigurati ne samo sredstva, nego i odgovoran sustav procjene potreba koji će polaziti od različitosti ne samo vrsta invaliditeta, nego i različitosti težine invaliditeta.

3.7.1. Ortopedska i druga pomagala

Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima (NN, broj: 7/12., 14/12., 23/12., 25/12., 45/12., 69/12., 85/12., 92/12., 119/12., 147/12., 21/13., 38/13., 93/13., 119/13., 125/13., 129/13., 136/13., 141/13., 154/13., 11/14., 12/14., 22/14., 34/14., 45/14., 54/14., 59/14., 86/14., 92/14., 119/14. i 129/14, u daljnjem tekstu: Pravilnik) **u prošloj je godini izmijenjen i nadopunjen 11 puta.** Značajnije izmjene Pravilnika koje u bitnome na negativan način utječu na samu kvalitetu života osoba s invaliditetom se svakako odnose na ograničavanje kruga korisnika koji imaju pravo **na baterije za slušna pomagala**. Izmjenom Pravilnika, pravo na baterije za slušna pomagala imaju osigurane osobe do navršene 18. godine života, odnosno osigurane osobe iznad 18. godine života koje su na redovitom školovanju. Odluka je diskriminirajuća i praktično znači uskraćivanje prava na slušno pomagalo budući da je baterija dio slušnog aparata bez kojih sam aparat ne može biti u funkciji. Pravobraniteljica je predložila izmjenu prethodno navedene odredbe Pravilnika u smislu da se pravo na besplatne baterije za slušne aparate prizna i osobama koje su starije od 18 godina i koje nisu na redovnom školovanju, a što uključuje i osobe koje su nezaposlene, zaposlene s malim primanjima ili ne dobivaju plaću mjesecima, umirovljenici i dr. osobe s oštećenjem sluha odnosno invaliditetom koje su jedna od najsiromašnijih kategorija građana i čije naknade s osnova njihovog invaliditeta ne pokrivaju niti trećinu stvarnih potreba odnosno troškova prouzročenih invaliditetom. Međutim, prijedlozi nisu uvaženi te je opisana odredba i dalje na snazi.

Nadalje, Uredu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pritužila se majka koja ima dijete sa specifičnim oštećenjem vida, a kojem su djetetu za normalno funkcioniranje u svakodnevnom životu i obrazovanju potrebne posebne naočale s ***tzv. „kanten filterima****", a koje se pomagalo ne nalazi na listi pomagala Pravilnika, već se roditelji djece s takvim specifičnim oštećenjem vida moraju sami snalaziti za nabavku pomagala i snositi troškove.*
Stoga se pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u više navrata obraćala Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje sa zahtjevom da se kanten filteri uvrste na popis pomagala Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. Međutim, kao razlog za neuvrštavanje kanten filtera na popis pomagala, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje navodi kako „ponuđene cijene pomagala nisu bile sukladne odredbama Pravilnika o mjerilima za određivanje cijena ortopedskih i drugih pomagala, a studija utjecaja na proračun Zavoda, također, nije bila sukladna odredbama Pravilnika o mjerilima za određivanje cijena ortopedskih i drugih pomagala."
Takvo objašnjenje za pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom nije bilo prihvatljivo te je predložila Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje da u cilju poštivanja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, revidira način i kriterije temeljem kojih uvrštava određeno pomagalo na Popis pomagala Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. U cilju postizanja što adekvatnijih kriterija nužna je i suradnja i s ostalim mjerodavnim institucijama kako bi se pronašao najbrži i najprimjereniji način te se u što kraćem roku riješila objektivna prepreka u smislu neusklađenosti Pravilnika o mjerilima za određivanje cijena ortopedskih i drugih pomagala s cijenama potencijalnih ponuđača i sa studijom utjecaja na proračun Zavoda, a sve u cilju podizanja kvalitete života osoba sa specifičnim oštećenjem vida i usuglašavanja s odredbama Konvencije. Navedene preporuke Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje nije uvažio.

U prošlom izvještajnom razdoblju postavilo se pitanje pojave i liječenja **dekubitalnih rana**. Pitanjem pojave i problema dekubitalnih rana kao i načina liječenja bavila se Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) koja je o pojavnosti dekubitalnih rana i utjecaju antidekubitalnih rana na pojavu dekubitusa provela prije dvije godine neformalno istraživanje koje ćemo djelomično ovdje i prikazati. U Hrvatskoj ima oko 4000 osoba s paraplegijom ili tetraplegijom kao posljedica ozljede kralježnične moždine. HUPT u članstvu ima 505 osoba.

Iz grafikona lijevo dolje je vidljivo da 53% osoba kod kojih se pojavio dekubitus, 53% imaju dijagnozu paraplegije, 38% tetraplegiju, 6% paraparezu dok je 3% sa spinabifidom, dok na grafikonu desno – kod 74% ispitanika dekubitus se javlja na sjednom djelu, zatim su na drugom mjestu stopala - 16%, noge 6%, leđa 2%, glava i ruke po 1%.

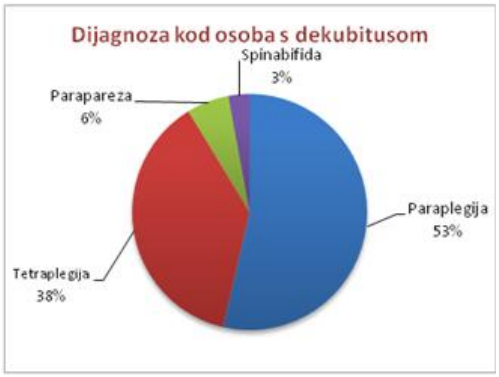

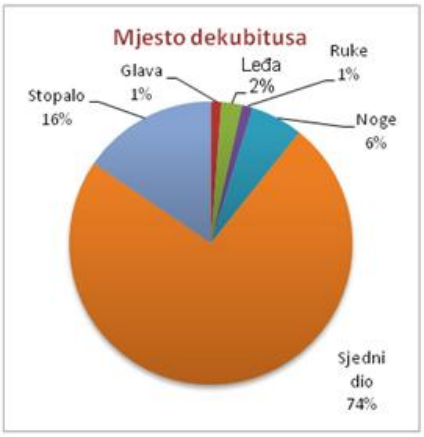

40% ispitanika navodi kako se dekubitus javio po prvi puta, međutim, čak 48 ispitanika navodi kako su dekubitus već imali, dok 12% ispitanika nije odgovorili na pitanje.

Poznato je kako liječenje dekubitusa iziskuje vrijeme i velike troškove, a i sami rezultati su upitni dok je recidiv učestao. Iz HUPT-ovog istraživanja (lijeva slika dolje) proizlazi da je čak 19% ispitanika podvrgnuto operacijama kako bi se sanirale rane, 32% ispitanika previja rane gazom dok 34% ispitanika na rane stavlja obloge. Desna slika prikazuje koje su obloge ispitanici najčešće koristili.

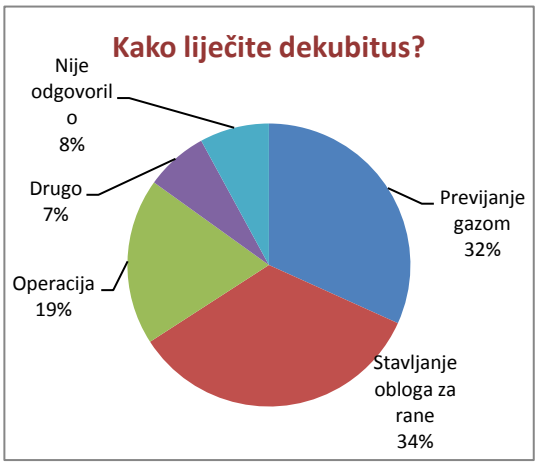

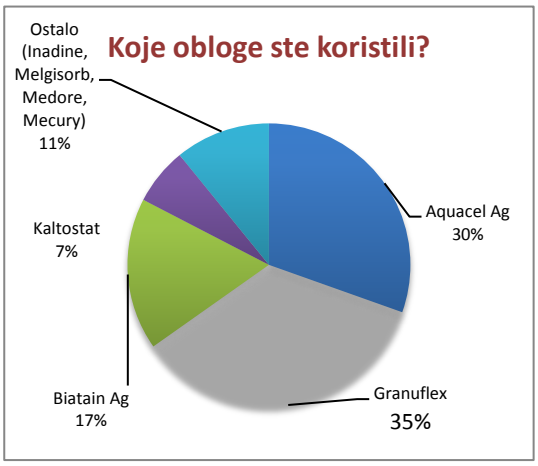

Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom istaknula potrebu prevencije nastanka samih dekubitalnih rana tako da ortopedska pomagala-antidekubitalni madrac i jastuci budu dostupnisvim paraplegičarima i tetraplegičarima, kao pomagalo koje bi bilo prevencija nastanku, tj. sprječavanju pojavnosti dekubitalnih rana. Pravilnikom o ortopedskim pomagalima, u Popisu pomagala bilo je propisano kako se antidekubitalni madrac i jastuk odobravaju „kod osiguranih osoba s tetraplegijom ASIA A i B, kod potpuno nepokretnih osiguranih osoba s neurološkim deficitom distalno od cervikotorakalnog prijelaza kao posljedica neurološke bolesti." Nadalje je bilo određeno „kod osiguranih osoba s paraplegijom kada uz senzomotorni gubitak postoje dekubitalne ulceracije kože (stupanj 3-4) na više različitih lokacija, kod potpuno nepokretnih osoba koje imaju dekubitalne ulceracije kože (stupanj 3-4) na više različitih lokacija". Iz ovih odredaba Pravilnika je bilo jasno da se ne ide u smjeru prevencije nastanka dekubitusa te je pravobraniteljica upozoravala Ministarstvo zdravlja i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje o potrebi proširivanja kruga korisnika, a u cilju prevencije bolesti.

Ministarstvo zdravlja je tek krajem 2014. godine pod pritiskom HRVI I. skupine promijenio odredbu Pravilnika o ortopedskim pomagalima (NN, br. 129/14 od 03. studenoga 2014. godine).

Naime, u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u listopadu 2014. organiziran je sastanak predstavnika Udruge hrvatskih ratnih vojnih invalida I. skupine, predstavnika Ministarstva zdravlja i Ministarstva branitelja, predstavnika Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara te Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Ministarstvo zdravlja je nakon uvida u kompleksnost problema zdravstvene zaštite hrvatskih ratnih vojnih invalida prihvatilo nužnim učiniti dostupnim antidekubitalne madrace širem krugu pacijenata, nego što je to bilo određeno indikacijom 167: „Samo osobama s paraplegijom kada uz senzomotorni gubitak postoje dekubitalne ulceracije kože (stupanj 3-4) na više različitih lokacija, kod potpuno nepokretnih osoba koje imaju dekubitalne ulceracije kože (stupanj 3-4)". Stoga je, sukladno zaključcima sa sastanka Ministarstvo zdravlja izmijenilo i dopunilo Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima (NN, br. 129/14) u dijelu koji se odnosi na pomagala-indikaciju broj 167. u smislu da pravo na antidekubitalni madrac imaju i „osobe s paraplegijom i osigurane nepokretne osobe s dekubitalnim ulceracijama kože (stupanj 3-4)").

Krajem godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je iz medija saznala o problemu osobe s invaliditetom – korisniku invalidskih kolica, koji se ticao kontrole guma invalidskih kolica, a čiju je kontrolu trebao obaviti ortoped. Navedeni slučaj je ukazao na nelogičnost odredbe da funkcionalnost pomagala ili njegovog djela provodi liječnik specijalist. Odredba je također neprimjerena opisu posla i stručnoj spremi liječnika specijaliste i to pogotovo u slučaju kada liječnici specijalisti moraju izdati potvrdu o funkcionalnosti postojećeg pomagala u cilju ostvarivanja prava na novo pomagalo ili popravak ili zamjenu pojedinog dijela postojećeg pomagala. Ocjenjivanje funkcionalnosti ortopedskog pomagala (npr.: invalidskih kolica, proteze, ortoze, ortoproteze i elektroničkih uređaja) spada u opis poslova i nadležnost druge vrste stručnjaka, a ne liječnika specijaliste. Pravobraniteljica je u svom obraćanju Ministarstvu napomenula kako je ispravnost i sigurnost ortopedskih pomagala od velike važnosti za osobe s invaliditetom kojima je pripadajuće pomagalo s obzirom na invaliditet i jedino sredstvo da se uključe u svakodnevne aktivnosti te da u skladu sa svojim mogućnostima vode što sadržajniji i kvalitetniji život. Osobe s invaliditetom koriste pomagala za nesmetano funkcioniranje i nije prihvatljiva opcija da za vrijeme korištenja pomagala dio pomagala ili pomagalo u cijelosti postane nefunkcionalno tj. da zbog kvara pojedinog dijela ili pomagala u cijelosti osoba ne može funkcionirati (npr. rok je vrlo često predugačak dok se odobri i dobije određeni dio ili cijelo pomagalo, dolazak na pregled kod stručnjaka – dogovor traje po par dana pa i više te je administrativna procedura često otegotna okolnost).

Nakon reakcija osoba s invaliditetom, liječnika i pravobraniteljice te natpisa u medijima Pravilnik je izmijenjen (NN, br. 149/14 od 16. 12. 2014) tako da sporna odredba sada glasi: „*Za pomagala*

utvrđena Popisom pomagala u skupini invalidskih kolica, a prije odobrenja novog istovrsnog pomagala i u skupini slušnih pomagala, a prije odobrenja novog istovrsnog pomagala ili njegovog dijela, obvezno se provodi provjera funkcionalnosti pomagala od strane nadležnog doktora specijalista iz djelatnosti koji je ovlašten za propisivanje određenog pomagala. Prije odobrenja novog rezervnog dijela u skupini invalidskih kolica provjeru funkcionalnosti za sve rezervne dijelove provodi i odobrava Zavod."

Krajem 2014. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom se sastala s predsjednicom Udruge osoba s amputacijom udova grada Zagreba i Zagrebačke županije (u daljnjem tekstu:UAZ), a vezano za standard protetike i ortopedske opskrbe koju osigurava HZZO osobama s amputacijom udova. UAZ je u svom daljnjem obraćanju Uredu detaljno opisao problematiku osoba s amputacijom.
UAZ navodi kako su osobe s amputacijom udova mala skupina osoba s invaliditetom kod kojih je uz odgovarajuću protezu i rehabilitaciju moguće potpuno uključivanje u društvu i radnu aktivnost, a kod starije populacije visoku razinu samostalnosti i aktivnosti što smanjuje troškove i rizike od drugih oboljenja. Prema podacima Hrvatskog zavoda za statistiku od 31. 03. 2014. u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji registrirano je 90 601 osoba s invaliditetom od kojeg su broja 864 osoba (9,8%) s amputacijom udova i to: 233 (2,8%) s amputacijom ruku te 637 (7%) s amputacijom nogu.
Predsjednica UAZ-a navodi kako amputacija dijela ili cijelog uda predstavlja u medicinskog smislu gubitak dijela tijela s posljedicom gubitka njegove funkcije, ali i kompleksan psihološki, sociološki i socijalni problem. Izgubljeni dio ekstremiteta se, zahvaljujući napretku u protetičkoj tehnologiji i medicinskoj rehabilitaciji, nadomještava ortopedskim pomagalom, odnosno protezom. Međutim, standard protetičke opskrbe u Hrvatskoj je znatno ispod standarda kojeg državna osiguranja pokrivaju u drugim državama članicama EU, a čija je članica i Republika Hrvatska od 01. srpnja 2014.g. Državna osiguranja članica EU omogućavaju maksimalni standard složenih komponenti kao što su koljena i stopala, ali i manje složenih kao što su silikonski lineri, funkcionalni adapteri i slično. U svom obraćanju opisuje maksimalne opcije - standard pomagala u Slovačkoj, Njemačkoj, Austriji i Sloveniji. Uz maksimalni paket navedene države imaju i bazični standard za manje aktivne pacijente, ali je i taj standard daleko iznad hrvatskoga, npr. u Slovačkoj je osnovna opskrba za 5-osovinsko hidraulično koljeno s nagaznom fleksijom po cijeni od 4.119 eura, što daleko prelazi funkciju i cijenu najbolje hrvatske opcije. Dakle, standard protetike u Hrvatskoj je u usporedbi s prethodno navedenim zemljama izrazito nizak i kao takav svakako otvara prostor za daljnji rad na dostupnosti primjerenih i kvalitetnih ortopedskih pomagala.

Projekt „Servus" i asistivna tehnologija kao pomoć osobama s invaliditetom
Neovisnost osoba s invaliditetom između ostalog postiže se i upotrebom asistivne tehnologije u ovom slučaju projektom *Servus* koji je u početku podržala Vlada RH sufinanciranjem, međutim danas se financira iz vlastitih izvora osobe s invaliditetom ili putem donatora ili sponzora. Danas sustav koristi dvadesetak osoba različite životne dobi i s najtežim invaliditetom.

Sustav zaštite prava osoba s invaliditetom, posebice u dijelu osiguravanja ortopedskih i drugih pomagala, samo deklarativno prepoznaje važnost asistivne tehnologije za povećanje neovisnosti i dostojanstva osoba s invaliditetom i uklanjanje prepreka u okolini koje oštećenje pretvaraju u invaliditet. Asistivne tehnologije ne osiguravaju se sustavno: elektronsko povećalo dobivaju samo školska djeca, a ne i odrasle slijepe osobe; pravo na baterije za slušne aparate bez kojih nagluhe osobe ne mogu komunicirati odnosno sudjelovati u životu zajednice dobivaju samo djeca, a ne i odrasle osobe; djeci s teškoćama u razvoju ne osiguravaju se kanten filteri s kojima mogu maksimalno sudjelovati u svakodnevnim aktivnostima gotovo kao i videće osobe; za osobe s autizmom nisu predviđeni osobni komunikatori i PECS sustav alternativne komunikacije putem slika....
Iako Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima trpi brojne izmjene, nažalost, one u pravilu idu u smjeru redukcije prava.

Primjer: *Zakon o kretanju slijepe osobe uz pomoć psa vodiča donesen je još 1998., a u njegovoj provedbi još uvijek postoje teškoće i osobe koje se kreću uz pomoć psa vodiča često nailaze na uskraćivanje usluge i druge oblike diskriminacije.*[2]

Potrebno je poduzeti mjere i aktivnosti da se asistivne tehnologije koriste kao oblik podrške u različitim sustavima kako bi se osigurala samostalnost, samopouzdanje, sigurnost, veća kvaliteta življenja i uključenost djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u zajednicu odnosno prevencija smještavanja u institucije. Vlada treba prepoznati da sredstva izdvojena za osiguranje ortopedskih i drugih pomagala primarno podržavaju ljudsko dostojanstvo osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, osiguravaju njihovo uključivanje u zajednicu te time preveniraju daljnje troškove. Mjere štednje usmjerene na uskraćivanje ortopedskih i drugih pomagala krše njihova ljudska prava. Uštede treba tražiti osiguravajući pomagala prema individualnim potrebama i usvajajući fleksibilniji pristup u njihovom odobravanju.

3.7.2. Bolnička medicinska rehabilitacija i fizikalna terapija u kući

Pravilnikom o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući regulirani su uvjeti za stjecanje prava za medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju (dalje: Pravilnik). Posljednja izmjena Pravilnika bila je 2009.g. te je trenutno na snazi pročišćeni tekst Pravilnika NN, broj 46/07 s izmjenama NN, broj: 64/08, 91/09 i 118/09. Budući da je od posljednje izmjene Pravilnika prošlo nekoliko godina, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je za to vrijeme primio značajan broj pritužbi osoba s invaliditetom vezano za ostvarivanje prava, nelogičnosti pojedinih odredaba kao i propuste u reguliranju pojedinih odnosa. Izdvajamo područja iz kojih je Ured zaprimio najveći broj pritužbi.

Primjer 1: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom su se pritužili supružnici vezano za odbijanje suglasnosti za stacionarnu rehabilitaciju za oba bračna partnera. Suprug je paraplegičar i radi održavanja postojećeg stanja potrebna mu je fizikalna terapija/rehabilitacija svake godine. Zbog nepokretnosti tu terapiju ne može provoditi ambulantno već mu je potrebna stacionarna rehabilitacija. Supruga je preboljela dječju paralizu, kreće se vrlo teško na štakama i koristi invalidska kolica. Također joj je potrebna stacionarna rehabilitacija zbog pogoršanog stanja. Prvostupanjsko tijelo supružnicima je odbilo priznati pravo na stacionarnu rehabilitaciju, međutim, po izjavljenoj žalbi, supružnicima je rehabilitacija priznata i to u trajanju od 21 dan. Supružnici su u svojoj pritužbi ujedno skrenuli pozornost i na trajanje stacionarne rehabilitacije od samo 14 dana koliko je uobičajeno da komisija na području mjesne nadležnosti njihova prebivališta obično i priznaje. Od tih 14 dana ne može se računati na prvi dan, zadnji dan, te dva vikenda po dva dana, što je ukupno 6 dana. Kad odbijemo tih 6 dana od 14, ispada da se iskoristi samo 8 dana terapija. Osobe s para/tetraplegijom imaju problem s inkontinencijom pa se dogodi da u tjednu izgube još koji dan zbog toga. Stoga je za para/tetraplegiju odobravanje stacionarne rehabilitacije u trajanju od 14 dana neozbiljno, neefikasno i neetično.*

Iz ovog primjera vidljivo je da postoje nepravilnosti članova komisije vezano za tumačenje odredaba Pravilnika. Naime, čl.5. st.1. Pravilnika, propisano je da osigurana osoba ostvaruje pravo na bolničku medicinsku rehabilitaciju, ako kod bolesti, bolesnih stanja i posljedica ozljeda postoji jedan od dodatnih uvjeta. Dodatni uvjeti su: funkcionalno oštećenje određenog stupnja i nemogućnosti i neprimjerenost provođenja ambulantne rehabilitacije u specijalističko-konzilijarnoj zdravstvenoj ustanovi. Navedene uvjete prvostupanjsko tijelo je tumačilo na različiti način nego drugostupanjsko tijelo koje je u cijelosti usvojilo zahtjeve i priznalo supružnicima maksimalni broj dana na bolničku rehabilitaciju što dovodi do razloga različitih odluka. Prvostupanjsko tijelo se u svom obrazloženju poziva na ocjenu šifre G82 te navodi kako je podnositeljica zahtjeva u djetinjstvu preboljela osnovnu bolest, ali zato što ne postoji novi momenti u razvoju bolesti, komisija je ocijenila da stacionarna rehabilitacija nije potrebna. Drugostupanjsko tijelo je zauzelo drugačiji stav pozivajući se na

[2] Udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet

medicinsku opravdanost provođenja medicinske rehabilitacije, a na temelju nalaza i mišljenja drugostupanjskog tijela vještačenja. Iz opisanog proizlaze da tijela vještačenja različito tumače pojedine šifre bolesti. Na tumačenje šifri bolesti svakako utječe i okolnost subjekta koji tumači pojedinu dijagnozu. Pravobraniteljica je već upozoravala da pojedina stanja i bolesti mogu tumačiti i posljedice najbolje razumjeti specijalisti za tu vrstu bolesti i bolesnih stanja te je potrebno jasnije definirati područja rada i same šifre, a u cilju izbjegavanja opisanih situacija. Daljnji problemi javljaju se u stvarnom korištenju dobivenih dana na bolničku medicinsku rehabilitaciju jer kao što je u pritužbi navedeno, pacijenti ne mogu iskoristiti sve dobivene dane zbog objektivnih razloga (neradnih dana, rješavanje formalnosti pri dolasku/odlasku) tako da i u slučaju odobravanja 21 dana rehabilitacije ipak to konkretno ne znači da će pacijenta i rehabilitirati 21 dan.

Primjer 2: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužila se punoljetna osoba s invaliditetom radi savjetovanja oko primjene zakonskih odredaba vezanih uz bolničku medicinsku rehabilitaciju. Navodi kako je HZZO priznao pratnju, međutim, bolnička je ustanova odbila smjestiti pratnju te iskazuje bojazan da bi se situacija mogla ponoviti. Zanima ga pravna regulativa koja uređuje područje pratnje.* Prema trenutno važećem Pravilniku čl. 15. propisani su uvjeti za pod kojima roditelj ima pravo na boravak uz dijete pa se tako između ostalog navodi kako pravo na boravak uz dijete ima osigurana osoba - jedan od roditelja djeteta s teškoćama u razvoju koje o tome u skladu s posebnim propisima posjeduje odgovarajuće rješenje nadležnog tijela, odnosno nalaz i mišljenje tijela vještačenja. Prema čl.36. st.5. Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja (NN, br. 49/14, 51/14) određeno je da roditelj djeteta s teškoćama u razvoju ostvaruje pravo na smještaj uz dijete i dnevni smještaj neovisno o dobi djeteta.

Kako su ova dva Pravilnika međusobno neusklađena, pravobraniteljica je sredinom prošle godine uputila mišljenje HZZO-u o potrebi usuglašavanja navedenih propisa. Ujedno je i izrazila mišljenje o potrebi proširivanja kruga osoba kojima bi bio priznat status „pratnje“ punoljetnoj osobi, a koji se status ne bi samo odnosio na roditelja. Naime, iz primljenih pritužbi proizlazi da pojedine punoljetne osobe s najtežim invaliditetom nemaju mogućnosti dobiti pratnju, a isto tako nemaju roditelja ili im roditelji nisu u fizičkoj mogućnosti pružiti adekvatnu skrb i pomoć. Stoga je pravobraniteljica mišljenja kako je potrebno proširiti krug pratnje osobi s invaliditetom te je u tom smislu i upućena preporuka HZZO-u.

Primjer 3: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužila se osoba s invaliditetom koja 20 godina boluje od multiple skleroze. U potpunosti je ovisna o tuđoj pomoći i njezi. O njoj brinu suprug i kći koji također imaju zdravstvenih problema. Punih 16 godina fizikalnu terapiju je stranki pružala ista medicinska sestra s kojom je stranka bila zadovoljna. Prije toga kućnu njegu je obavljala medicinska sestra s kojom stranka nije bila zadovoljna te je došlo do promjene u osobi koja pruža njegu. Kako dosadašnja medicinska sestra više nije u mogućnosti pružati kućnu njegu, a stranka zbog neslaganja prethodnu medicinsku sestru odbija, stranka je već 4 mjeseca bez potrebne medicinske skrbi.*

Po primitku pritužbe, sredinom prošle godine, pravobraniteljica je zatražila podatke o pokrivenosti pružatelja usluga za područje mjesta prebivališta stranke te je odgovor HZZO-a glasio da je Mrežom javne zdravstvene službe na području mjesne nadležnosti prema mjestu prebivališta stranke utvrđeno da je potrebna 1 medicinska sestra u djelatnosti zdravstvene njege u kući, a ista je ugovorena sa medicinskom sestrom s čijim uslugama stranka nije bila zadovoljna. Iako na području kojem pripada mjesto prebivališta stranke ima dovoljni broj medicinskih sestara, HZZO ima sklopljen ugovor samo sa jednim pružateljem usluga što dovodi do problema u kakvom se nalazi stranka iz opisanog primjera. Dakle, problem je administrativne naravi jer na području ima dovoljno medicinskih sestara koje bi mogle biti obuhvaćene Mrežom javne zdravstvene službe, čime bi ujedno postojalo i pravo na izbor pružatelja usluga u skladu sa individualnim potrebama svakog pacijenta.

U cilju prikupljanja podataka o pokrivenosti pojedinih područja s pružateljima usluga fizikalne terapije, pravobraniteljica je zatražila izvješće Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje o popisu svih centara pružatelja usluga u Republici Hrvatskoj, broj stručnog osoblja koje je zaposleno u ustanovama, o problemima s kojima se susreću prilikom organizacije provođenja fizikalne terapije, kolike su liste čekanja te s kojim se problemima susreću. Iz podataka koje smo zaprimili proizlazi da su najveći problemi koji su prisutni na područjima na kojima Mreža javne zdravstvene službe nije popunjena zbog nedostatka medicinskih sestara te zdravstvenu njegu u kući provode medicinske sestre ugovorene za područje koje je najbliže području za koje sestra nije ponuđena.

Iz Tablice I (dolje navedeno) je vidljivo da je Mrežom javne zdravstvene službe pokriveno **područje 20 gradova. Ukupno je na području tih gradova zaposleno 1.267,00 medicinskih sestara** koje su zaposlene jednim dijelom u ustanovama i Domovima zdravlja, a jednim dijelom kod privatnih pružatelja usluga. Na području Čakovca i Virovitice nema privatnih pružatelja usluga. Uspoređujući broj ustanova i privatnih pružatelja usluga sa brojem zaposlenih medicinskih sestara dolazimo do zaključka da je dosta dobra pokrivenost na području većih gradova Osijeka, Splita, Rijeke, Varaždina, Koprivnice, Čakovca, Vinkovci. Na području Gospića u okviru Mreže javne zdravstvene službe djeluje jedna ustanova koja pokriva područje Senja s 2 medicinske sestre, 2 Doma zdravlja koji pokrivaju područje Novalje i Gospića s 5 medicinskih sestara te 1 privatni pružatelj usluga s 1 medicinskom sestrom što sigurno za navedeno područje nije dovoljno te tu dolazi do problema kojih je svjestan i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje. Kao što je vidljivo skoro sve ustanove i svi ugovoreni privatni pružatelji imaju koncesiju za obavljanje djelatnosti.
Slijedi prikaz podataka dobivenih od Hrvatskog zavod za zdravstveno osiguranje od 06. ožujka 2015.g u dvije tablice. U prvoj tablici su prikazane ustanove i privatne prakse zdravstvene njege s područjima obavljanja zdravstvene njege, brojem ugovorenih medicinskih sestara po pojedinoj ustanovi, Domu zdravlja i privatnom pružatelju te način obavljanja djelatnosti. U drugoj su tablici Ustanova i privatnih praksi koje pružaju zdravstvene usluge fizikalne terapije u kući bolesnika također po područjima i s brojem ugovorenih fizioterapeuta.

Tablica I: Popis Ustanova i privatnih praksi zdravstvene njege s područjima obavljanja zdravstvene njege:

Regionalni ured/ područna služba	Broj ustanova, Doma zdravlja/broj ugovorenih medicinskih sestara	Broj privatnih pružatelja zdravstvene njege/ugovorenih medicinskih sestara	Ustanove: Koncesija, Ustanove, DZ	Privatni pružatelji: Koncesija, DZ, Ustanova
Bjelovar	16 ustanova/32 sestre	7 pružatelja/8 sestara	Koncesija	Koncesija
Čakovec	24 ustanove/30 sestara, 2 Doma zdravlja/2 sestre	nema	Koncesija, Dom zdravlja	nema
Dubrovnik	13 ustanova/30 sestara	5 pružatelja/5 sestara	Koncesija	Koncesija
Gospić	1 ustanova/2 sestre, 2 Doma zdravlja/5 sestara	1 pružatelj/1 sestra	Koncesija, Dom zdravlja	Koncesija
Karlovac	14 ustanova/31 sestara	10 pružatelja/11 sestara	Ustanova, Koncesija	Koncesija
Koprivnica	23 ustanove/32 sestre	3 pružatelja/3 sestre	Koncesija	Koncesija
Krapina	20 ustanova/26 sestara	10 pružatelja/12 sestara	Koncesija	Koncesija
Osijek	46 ustanova/ 103 sestre	3 pružatelja/3 sestre	Koncesija	Koncesija
Pazin	17 ustanova/48 sestre	10 pružatelja/11 sestara	Koncesija	Koncesija
Požega	7 ustanova/13 sestara	5 pružatelja/7 sestara	Koncesija	Koncesija
Rijeka	29 ustanova/70 sestara, 1 Dom zdravlja/2 sestre	11 pružatelja/16 sestara	Koncesija, Dom zdravlja	Koncesija
Sisak	24 ustanove/42 sestre, 1 Dom zdravlja/1 sestre	4 pružatelja/5 sestara	Koncesija, Dom zdravlja	Koncesija

Slavonski Brod	21 ustanova/38 sestara	8 pružatelja/12 sestara	Koncesija	Koncesija
Split	58 ustanova/121 sestara	5 pružatelja/8 sestara	Koncesija	Koncesija
Šibenik	4 ustanove/16 sestara, 1 Dom zdravlja/2 sestre	10 pružatelja/ 11 sestara	Koncesija	Koncesija
Varaždin	26 ustanova/40 sestara	3 pružatelja/3 sestre	Koncesija	Koncesija
Vinkovci	31 ustanova/53 sestre	7 pružatelja/7 sestara	Koncesija	Koncesija
Virovitica	19 ustanova/28 sestara	nema	Koncesija	nema
Zadar	11 ustanova/29 sestara	10 pružatelja/12 sestara	Koncesija	Koncesija
Zagreb	41 ustanova/168 sestara	15 pružatelja/57 sestara	Koncesija	Koncesija

Tablica II: Popis Ustanova i privatnih praksi koje pružaju zdravstvene usluge fizikalne terapije u kući bolesnika:

Regionalni ured/područna služba	Broj ustanova/broj fizioterapeuta	Broj privatnih pružatelja/broj fizioterapeuta
Bjelovar	1 ustanova/5 fizioterapeuta	1 pružatelja/2 fizioterapeuta
Čakovec	2 ustanove/8 fizioterapeuta	nema
Dubrovnik	4 ustanove/7 fizioterapeuta	1 pružatelja/2 fizioterapeuta
Gospić	1 ustanova/3 fizioterapeuta	nema
Karlovac	1 ustanova/11 fizioterapeuta	1 pružatelj/1 fizioterapeut
Koprivnica	2 ustanove/8 fizioterapeuta	nema
Krapina	3 ustanova/8 fizioterapeuta	nema
Osijek	11 ustanova/ 26 fizioterapeuta	nema
Pazin	3 ustanova/8 fizioterapeuta	1 pružatelja/1 fizioterapeut
Požega	1 ustanova/6 fizioterapeuta	nema
Rijeka	9 ustanova/37 fizioterapeuta	4 pružatelja/5 fizioterapeuta
Sisak	2 ustanove/12 fizioterapeuta,	1 pružatelj/3 fizioterapeuta
Slavonski Brod	5 ustanova/11 fizioterapeuta	nema
Split	8 ustanova/37 fizioterapeuta	3 pružatelja/5 fizioterapeuta
Šibenik	1 ustanove/5 fizioterapeuta,	2 pružatelja/ 2 fizioterapeuta
Varaždin	2 ustanova/10 fizioterapeuta	3 pružatelja/3 fizioterapeuta
Vinkovci	3 ustanova/9 fizioterapeuta	1 pružatelja/3 fizioterapeuta
Virovitica	2 ustanova/6 fizioterapeuta	1 pružatelj/1 fizioterapeut
Zadar	1 ustanova /2 fizioterapeuta	1 pružatelja/9 fizioterapeuta
Zagreb	17 ustanova/163 fizioterapeuta	8 pružatelja/18 fizioterapeuta

Ukupni broj zaposlenih fizioterapeuta koji obavljaju djelatnost **fizikalne terapije u kući je 438 fizioterapeuta na području cijele Republike Hrvatske raspoređenih prema području.** Na području Čakovca, Gospića, Koprivnice, Krapine, Osijeka, Požege i Slavonskog Broda nema privatnih pružatelja fizikalne terapije u kući. Zabrinjavajuća je situacija na području Gospića. Naime, iz prethodne je tablice već vidljivo kako na području Gospića u okviru Mreže javne zdravstvene službe djeluje 1 ustanova koja pokriva područje Senja s 2 medicinske sestre, 2 Doma zdravlja koji pokrivaju područje Novalje i Gospića s 5 medicinskih sestara te 1 privatni pružatelj usluga s 1 medicinskom sestrom. Nastavljajući analiziranje za navedeni grad za pružanje fizikalne terapije u kući na području Gospića je samo 1 ustanova koja zapošljava 3 fizioterapeuta, dok privatnih pružatelja nema. Iako su veći gradovi pokriveni s većim brojem ustanova, ugovorenih fizijatara i privatnih pružatelja, ipak se postavlja pitanje da li ti fizioterapeuti, ali i medicinske sestre mogu pokrivati velika područja Zagreba ili Osijeka pa čak i Varaždina.

Dakle, zaključno možemo reći da je temeljem Mreže javne službe u Republici Hrvatskoj zaposleno 1.705 educiranih stručnjaka koji su ovlašteni pružati zdravstvenu njegu (1.267 medicinskih sestara + 438 fizioterapeuta). Je li to dovoljno? Da li taj broj može zadovoljiti potrebe osoba s invaliditetom na području Republike Hrvatske?

Pravobraniteljica je od HZZO-a zatražila podatke o eventualnim pritužbama osiguranih osoba kao i podatke o listama čekanja. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje je odgovorio da vezano za kvalitetu pružanja zdravstvene njege, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje u pravilu ne zaprima pritužbe osiguranih osoba kojima bi se izrazilo nezadovoljstvo pruženom uslugom. Isto tako temeljem

saznanja o listama čekanja u djelatnosti zdravstvene njege u kući te fizikalne terapije u kući, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje navodi kako iste ne postoje već se usluge provode prema potrebi.
Osim što je uputila dopis HZZO-u pravobraniteljica je ujedno i nasumce odabrala 4 ustanove-pružatelja usluga s područja Republike Hrvatske sa sjedištem u Petrinji, Našicama, Virovitici i Čakovcu te zatražila podatke o vrsti njege koju pružaju, broju zaposlenih osoba i zanimanju te organizaciji rada i eventualnim problemima s kojima se susreću. Pružatelj usluga s područja Petrinje u bitnome navodi sljedeće: „Ustanova pokriva 70% područja Sisačko-moslavačke županije uglavnom ruralno i teško dostupna mjesta do kojih se dolazi makadanom i šumskim putom te pješačenjem. Ponekad put do pacijenta traje 90 minuta dok je sam rad sa pacijentom 30 minuta.

Ponekad zbog udaljenosti i uslijed loših vremenskih prilika nije moguće da se do pacijenta dođe u dogovoreno vrijeme. Ustanova smatra da nije u redu da je dogovorena ista cijena prijevoza na gradskom području i na ruralnom području jer cijena prijevoza nije ista na gradskom (gusto) naseljenom području i ruralno (rijetko i udaljenom) prostoru što negativno utječe na financijsko stanje ustanove“. Ustanova s područja Čakovca između ostalog, navodi: „Što se tiče same organizacije rada u Ustanovi radi se isključivo u jednoj (jutarnjoj) smjeni, što je u pravilu i dovoljno iako, ponekad, neki korisnici imaju zahtjev za popodnevne termine, međutim, to je popriličan problem jer HZZO ne prepoznaje ni uslugu pruženu u nedjelju kad Ustanova ima odobrenje 7x tjedno, a kamoli za rad u drugoj smjeni. Medicinske sestre moraju dobiti plaćen rad nedjeljom, a Ustanova od HZZO-e dobije plaćeno kao i za bilo koji drugi radni dan. Sa korisnicima se dogovara vrijeme dolaska pokušavajući maksimalno iznaći rješenje koje će odgovarati njima i nama zbog našeg rasporeda i obilaska bolesnika. Dakako da pri tome Ustanova vodi računa o zdravstvenom stanju i težini samih bolesnika jer ima vrlo velik broj potpuno nepokretnih bolesnika u svemu ovisnih o tuđoj njezi i pomoći. Drugi vrlo važan faktor u dogovaranju termina dolaska je samo prebivalište pacijenta jer Ustanova pokriva područje skoro cijele županije, pa pojedini djelatnici dnevno prođu i po 100-njak kilometara obilazeći sve bolesnike o kojima skrbe te je naravno nemoguće svima doći u isto vrijeme odnosno neke stvari su nametnute već samim time gdje se bolesnik nalazi i koliko nam vremena treba da bi došli do njega. Svakako, kako je Ustanova nedavno proslavila 20 godišnjicu postojanja te je i među prvima koji su počeli obavljati ovu djelatnost, ustanova ima dovoljno iskustva i znanja da sa bolesnicima dogovori i nađe prihvatljivo rješenje, prvenstveno prema njihovim potrebama, iako je vjerojatno jasno da djelatnici svima jednostavno fizički ne može istovremeno udovoljiti. Uz sve to zbog rada na terenu uvijek se može dogoditi nešto nepredviđeno pa umjesto da se kod pacijenta provede predviđenih pola sata, možda zbog nekog akutnog događanja se mora ostati i puno duže što automatski znači da se kod sljedećeg pacijenta kasni, pa iz tog razloga djelatnici s pacijentima pokušavaju dogovoriti klizno vrijeme dolaska.“ Ostali pružatelji nisu naveli probleme s kojima se susreću već su dostavili tražene podatke kako slijedi. Ugovorena cijena zdravstvenih usluga je zajednička svim ustanovama, iako neke ustanove nemaju sve vrste njege.

NJEGA 01	NJEGA 02	NJEGA 03	NJEGA 04	NJEGA 05	NJEGA 06	NJEGA 07	NJEGA 08
46,50 kn	79,50 kn	110,80 kn	137,50 kn	50,00 kn	40,00 kn	80,00 kn	40,00 kn

Iz izvješća je vidljivo da ustanove zapošljavaju medicinske sestre i fizioterapeute, kako slijedi:

PODRUČJE USTANOVE	NAŠICE	PETRINJA	VIROVITICA	ČAKOVEC
MEDICINSKE SESTRE	6 OSOBA	9 OSOBA	7 OSOBA	15 OSOBA
PRVOSTUPNIK FIZIOTERAPIJE	1 OSOBA	-	-	-
FIZIOTERAPEUTSKI TEHNIČAR	1 OSOBA	9 OSOBA	5 OSOBA	5 OSOBA
PRVOSTUPNICA SESTRINSTVA	1 OSOBA	-	-	-

Iz navedenog tabličnog prikaza vidljivo je da su zaposlenici ustanova formalno educirani, a najveći broj zaposlenih ipak čine medicinske sestre.

Iz opisanih primjera vidljivi su izazovi u praksi koji ne prate potrebe osoba s invaliditetom-pacijenata. Kao što smo ranije naveli, važeći Pravilnik koji regulira pitanja bolničke medicinske rehabilitacije i fizikalne terapije u kući potrebno je nadopuniti i revidirati. Prema saznanjima pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u tijeku je donošenje novog Pravilnika. Budući da je pravobraniteljica, a prema sadržaju pritužbi, već upozoravala HZZO o potrebi mijenjanja pravilnika te iskazala namjeru za aktivnim sudjelovanjem u kreiranju zdravstvene zaštite, za očekivati je da će HZZO dostaviti pravobraniteljici novi Pravilnik kako bi pravobraniteljica mogla iznijeti svoje mišljenje. U svakom slučaju novim je Pravilnikom potrebno jasno definirati tko odlučuje o pravu na bolničku rehabilitaciju po specijalnosti liječnika u odnosu na specifičnosti bolesti. Vrste bolesti i stanja prema popisu iz Pravilnika potrebno je jasnije definirati kako bi se ujednačio rad tijela vještačenja. Potrebno je točno definirati broj dana, u slučaju da ostane 21 dan, pravobraniteljica je mišljenja da bi tada trebalo pisati *21 radni dan* kako bi osoba s invaliditetom imala konkretno 21 dan rehabilitacije, a ne manje. Naime, velik broj dana otpada na vikende i blagdane te ako još osoba s invaliditetom dolazi na rehabilitaciju sredinom prosinca ili za vrijeme uskršnjih blagdana tada gotovo da nema rehabilitacije. Od velike je važnosti da se u Pravilnik uvede mogućnost asistenta kao pratnje odrasloj osobi za vrijeme bolničke medicinske rehabilitacije i druge osobe, osim roditelja. U dijelu pravilnika koji se odnosi na fizikalnu terapiju trebalo bi pronaći primjereni način kojim bi se olakšalo ostvarivanje prava na fizikalnu terapiju s ciljem smanjivanja administracije u smislu periodičnog dokazivanja invaliditeta. To je pogotovo važno kod osoba koje imaju neki trajni invaliditet i nije za očekivati poboljšanje u zdravstvenom stanju kako bi se administracija oko obnavljanja prava na fizikalnu terapiju svela na minimum (npr. osoba koja boluje od tetraplegije postavi zahtjev za fizikalnom terapijom jednom na godinu - jer je stanje trajno i nema potrebe da periodički dokazuje svoj invaliditet ako iz medicinske dokumentacije proizlazi da je fizikalna terapija potrebna radi održavanja stanja bez naznake poboljšanja). Ovo su samo neki prijedlozi, međutim, pravobraniteljica će se moći konkretnije osvrnuti na prijedlog novog pravilnika po njegovoj dostavi.

Edukacija osoblja koje pruža zdravstvenu skrb osobama s invaliditetom u raznim ustanovama

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prilikom provođenja aktivnosti iz djelokruga rada učestalo dobiva pritužbe na postupanja zdravstvenih djelatnika prema osobama s invaliditetom. Pritužbe se odnose na sve zdravstvene djelatnike – od onih koji djeluju u Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, doktora primarne zdravstvene zaštite, do onih koji rade u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti – na odjelima bolnica, u specijalističkim ambulantama, kao i na razne vrste invaliditeta kroz sve životne dobi.

Navodimo nekoliko primjera pritužbi:

Petogodišnjoj djevojčici sa Sy Down smještenoj u udomiteljskoj obitelji preporučena je hospitalizacija uz uvjet da udomiteljica ostane uz dijete. Na upit udomiteljice zbog čega je potrebna njezina prisutnost u bolnici, rečeno joj je „jer se radi o djetetu s teškoćama u razvoju". Kako udomiteljica nije mogla ostati u bolnici zbog druge djece, morala je potpisati da dijete odvodi iz bolnice na svoju odgovornost jer liječničko osoblje nije djevojčici osiguralo potrebno liječenje s obzirom na njezin invaliditet.

Osobi s autizmom nije osiguran nastavak liječenja kemoterapijom zbog nemogućnosti da ustanova u kojoj je smješten organizira kontinuiranu pratnju tijekom liječenja. Taj uvjet je postavljen samo zbog invaliditeta osobe-radi kojeg je komunikacija otežana.

Zdravstvene ustanove nedovoljno su opremljene osnovnim pomagalima za osobe s invaliditetom kao što su npr. transfer dizalice i nemaju dovoljno osoblja pa tijekom boravka u bolnici ili na rehabilitaciji osobe s invaliditetom i smanjenje pokretljivosti ostaju u krevetu i često dolazi do neželjenih posljedica, npr. razvoja dekubitusa. Stoga je potrebno osigurati financijska sredstva kako bi se

omogućila stručna kapacitiranost zdravstvenih ustanova, kontinuirana edukacija osoblja kao i opremljenost adekvatnim pomagalima koja služe za prevenciju daljnjeg invaliditeta. Osoblje nije upoznato sa znakovnim jezikom. Do problema u komunikaciji, osobito informiranju i davanju podataka, dolazi s npr. slijepim osobama, a s osobama s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćamanastaju problemi zbog neznanja kako postupati.

Preporuke: S obzirom na navedeno, država treba najhitnije uspostaviti koordinirano djelovanje svih ministarstava kojima je djelokrug rada usmjeren na potrebe djece s teškoćama u razvoju (zdravstvo, socijalna skrb, obrazovanje). Hitno je potrebno provesti analizu potreba za vrstama usluga rane intervencije i postojećih resursa za njezino pružanje kroz međuresornu suradnju čiji je nedostatak danas prepreka pružanju usluga.

Kao što je navedeno, osobe s invaliditetom pritužuju se kako djelatnici medicinske struke ne poznaju dovoljno i vrlo često zanemaruju specifične potrebe osoba koje proizlaze iz njihovog invaliditeta, a naročito se pritužuju na postupanje koje vrijeđa njihovo dostojanstvo. S obzirom na to da je ovaj problem prepoznat kao jedna od mjera Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine određena je i Edukacija zdravstvenih djelatnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom, za nositelja koje je određeno tadašnje Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, a za sunositelje Hrvatski zavod za javno zdravstvo, stručna društva Hrvatskog liječničkog zbora, udruge osoba s invaliditetom i udruge koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom.

Stoga je pravobraniteljica preporučila da se poduzmu mjere intenzivne edukacije svih zdravstvenih djelatnika u smislu edukacije o pravima osoba s invaliditetom, o dužnosti poštivanja njihovog urođenog dostojanstva i osobne autonomije te kako je navedeno u Strategiji, posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom.

Nadalje*, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužila se osoba s invaliditetom smještena u Domu za starije i nemoćne osobe s pritužbom da joj je njegovatelj prilikom vršenja njege povrijedio osobni integritet i dostojanstvo. O povredi je obaviješten ravnatelj ustanove te je održano nekoliko sastanka povodom pritužbe i dogovorene su mjere koje se trebaju poduzeti da se povreda otkloni.*
Povodom navedene pritužbe pravobraniteljica je prikupila informacije na koji način se vrši edukacija njegovatelja koji rade s osobama s invaliditetom te da li u svojim programima imaju predviđene teme vezane za specifične potrebe osoba s invaliditetom u odnosu na invaliditet. Upiti, mišljenje i preporuka pravobraniteljice o potrebi edukacije zdravstvenih djelatnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom, poslani su učilištima koja provode edukaciju medicinskog osoblja u Zagrebu, Kninu, Ivanić Gradu, zatim KBC-u Zagreb i Domu za starije i nemoćne osobe u Zagrebu.
Iz odgovora koji smo zaprimili proizlazi da u okviru edukacija postoje teme koje se odnose na skrb osoba s invaliditetom te da se polaznici o istome educiraju. Učilište MAGISTRA posebno je navelo da će proširiti svoje udžbenike i predavanja tako da će se posebna pažnja pridavati načinu komunikacije, bontonu, prilagodbi okoline, poteškoćama te zaštiti ljudskih prava prema Deklaraciji i Konvenciji. Međutim, sva učilišta u Zagrebu kao i Dom za starije i nemoćne osobe u Zagrebu uočili su i prepoznali potrebu za detaljnijim znanjima te su izrazili namjeru za doradom programa te dodatnim oblicima edukacije o pojedinim vrstama invaliditeta.
Iz odgovora KBC Zagreb proizlazi da oni već dugi niz godina ne provode edukaciju njegovatelja, ali provode program cjeloživotnog učenja za zdravstvene djelatnike koji su u obvezi trajnog profesionalnog razvoja te su također voljni surađivati u cilju zaštite prava, osobnog integriteta i dostojanstva osoba s invaliditetom pa je tako dogovoreno gostovanje pravobraniteljice u ožujku 2015. za medicinsko osoblje KBC Zagreb.

U cilju daljnjeg prikaza važnosti edukacije stručnjaka za rad s osobama s invaliditetom pod pokroviteljstvom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je od 04. - 07. rujna 2014. godine,

6. simpozij Društva oftamoloških medicinskih sestara/tehničara s međunarodnim sudjelovanjem na temu „Medicinska sestra i katarakta“. U dugogodišnjoj suradnji Društva i Hrvatskog saveza slijepih simpozij je organiziran u prostorima Edukativno rehabilitacijskog kampa Hrvatskog saveza slijepih u Premanturi. Uz mnogobrojne izlagače iz RH i inozemstva, na skupu su izlagale i osobe s invaliditetom s oštećenjem vida. Pravobraniteljica je bila pokrovitelj skupa te je održala predavanje na temu „Uvažavanje specifičnosti osoba s invaliditetom u provođenju zdravstvene zaštite“ i sudjelovala u raspravi na Okruglom stolu na temu „Sigurnost pacijenta“. Pravobraniteljica je tom prilikom ukazala na slučajeve pogrešaka u liječenju osoba s invaliditetom i neadekvatnoj komunikaciji između zdravstvenih djelatnika i osoba s invaliditetom koje su dovele do neželjenih posljedica te upozorila na nužnost pravodobnog informiranja i uvažavanja mišljenja i dostojanstva kao i poštivanja ljudskih prava osoba s invaliditetom – pacijenata. Također je nazočnima na raspravi dala niz preporuka prema dosadašnjim iskustvima u radu Ureda.

3.7.3. Stomatološka zaštita

O povredama prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju na primjerenu i dostupnu zdravstvenu stomatološku zaštitu izvještavan je i Hrvatski sabor u Godišnjim izvješćima o radu pravobraniteljice za 2011. i 2012. godinu. Naročito je upozoreno na teško stanje odnosno duge liste čekanja na stomatološke zahvate na području Dalmacije i Slavonije. Tada je do pozitivnih pomaka došlo organiziranjem ove usluge u KBC Osijek te na području Dubrovnika. Međutim, za područje Dalmacije značajan napredak bi donijelo ugovaranje ove usluge s Općom Bolnicom Šibensko – kninske županije za koju je tijekom 2009. godine kupljena pokretna stomatološka jedinica za osobe s invaliditetom u humanitarnoj akciji organiziranoj u suradnji liječnika šibenske bolnice i Udruge Kamenčići. Ured pravobraniteljice je, želivši ispitati razloge zbog kojih ova usluga još uvijek nije dostupna u OB Šibensko – kninske županije. zatražio očitovanje Bolnice i HZZO-a.
Svojim izvješćem, broj Klasa: 500-07/12-01/160 od 07. siječnja 2014. godine HZZO je odgovorio kako Opća bolnica Šibensko – kninske županije nije za tekuće ugovorno razdoblje dostavila ponudu za provođenje posebnog programa stomatološke skrbi za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Međutim, Zavod ne nalazi ništa sporno u tome budući da se istu može provoditi u sklopu redovnog financiranja zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja.
U svom izvješću, broj 01-7423/2-14 od 13. lipnja 2014. godine OB Šibensko – kninske županije navodi se da je, suprotno izvješću HZZO-a, Bolnica za tekuće ugovorno razdoblje dostavila ponudu za provođenje posebnog programa stomatološke skrbi za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, koju je HZZO odbio. Iz navedenog su razvidne kontradiktorne informacije te činjenica da djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom i nadalje ne mogu ostvariti stomatološku zdravstvenu zaštitu na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima. Vjerujemo da bi osiguravanje ove usluge u sklopu OB Šibensko – kninske županije značajno doprinijelo unaprjeđenju zdravstvenog stanja na području Dalmacije. Nepostojanjem primjerene stomatološke zdravstvene zaštite za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, kada se stomatološki zahvati moraju obavljati pod općom anestezijom, krše se odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Višemjesečnim čekanjem na obavljanje potrebnih zahvata dolazi do povrede odredbi članka 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja istima jamči pravo na uživanje najviših ostvarivih standarda tjelesnog i mentalnog zdravlja bez diskriminacije na osnovi invaliditeta. Istim člankom nadalje se određuje kako će se osobama s invaliditetom osigurati isti opseg, kvaliteta i standard besplatnih ili dostupnih zdravstvenih usluga i programa koji se pružaju drugim osobama, a zdravstvene usluge će se pružati što je moguće bliže zajednicama u kojima osobe s invaliditetom žive. Stomatološka zaštita dostupna je svim građanima Republike Hrvatske, kroz raširenu mrežu javne zdravstvene službe te postoji i u manjim mjestima, ne samo u sjedištima županija ili u gradovima. Ne možemo tolerirati činjenicu da se na pojedini stomatološki zahvat mora čekati mjesecima, a naročito se to odnosi na hitne zahvate, odnosno one kod kojih je prvenstveni cilj otkloniti prisutnu bol zuba.
Stoga je pravobraniteljica uputila preporuku da se u najkraćem mogućem roku poduzmu potrebne mjere kako bi se ova usluga osigurala u OB Šibensko – kninske županije.

Kao što je uvodno napomenuto, stomatološka zdravstvena usluga organizirana je u sklopu KBC Osijek za područje Slavonije i Baranje te djeluje od travnja 2012. godine. U početku nije bilo primjedbi na organizaciju rada i pružene usluge, međutim, u posljednje vrijeme kvaliteta i dostupnost stomatološke usluge u tom je djelu u opadanju. Naime, prema saznanjima Ureda iz različitih izvora, liste čekanja na popravak zubi su duge, ponekad se niti ne izvršavaju u KBC Osijek već na drugim lokacijama - Domu zdravlja ili KB Dubrava u Zagrebu. Sama usluga se izvršava jednom na tjedan, a pruža se eventualno dvjema osobama. Nadalje, problem je i u osobama koje izvršavaju pojedinu uslugu, a koje više nisu na raspolaganju KBC Osijek kao u prethodnim razdobljima. S obzirom na opisana saznanja i probleme, pravobraniteljica je zatražila izvješće HZZO-a, Područne službe Osijek, kao ugovaratelja ove vrste djelatnosti, vezano za financijska sredstva potrošena za zdravstvenu skrb osoba s teškoćama u razvoju.

Prema podacima HZZO-a, Područne službe Osijek, razvidno je da je KBC Osijek za pruženu stomatološku skrb za područje Baranje i Slavonije **fakturirao iznos od 70.261,05 kn za razdoblje od 01. siječnja 2014. g. do 31. prosinca 2014. g., dok ugovorena novčana sredstva za 2014. g. iznose čak 195.030,00 kn.** Imajući u vidu razliku između ugovorene cijene i stvarno fakturiranih troškova usluga kao i konkretnog postojanja potrebe za pružanjem usluga opravdano je postaviti pitanje kvantitete i kvalitete pružene stomatološke zaštite. U cilju otklanjanja nejasnoća, pravobraniteljica je zatražila izvješće KBC Osijek, međutim, izvješće još nije dostavljeno.Pravobraniteljica je upoznata s problemom i ima namjeru, sukladno svojim zakonskim ovlastima, djelovati u cilju otklanjanja problema kako bi i nadalje stomatološka zaštita bila jednako dostupna svim osobama s invaliditetom neovisno o mjestu stanovanja.

3.7.4. Mentalno zdravlje i usklađenost propisa

<u>Suglasnost skrbnika za liječenje osobe lišene poslovne sposobnosti temeljem Zakona o zaštiti prava pacijenta i Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama</u>

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se predstavnica jedne ustanove u koju se smještavaju osobe s teškim invaliditetom sa zamolbom za pomoć oko rješavanja problema davanja skrbničkih suglasnosti za hitne medicinske intervencije. Naime, iz zamolbe proizlazi kako većina zagrebačkih bolnica traži suglasnost skrbnika za hospitalizaciju korisnika, a redovito za izvođenje hitnih zdravstvenih intervencija. Kako skrbničku suglasnost nije moguće pribaviti u kratkom odnosno razumnom roku dolazi do kompliciranja postupaka i gubljenja dragocjenog vremena zbog čekanja u bolničkim hodnicima.

Problematika korištenja zdravstvene zaštite, odnosno liječenja pacijenta koji je osoba pod skrbništvom, regulirana je Zakonom o zaštiti prava pacijenata (NN, br. 169/04 i 37/08 - OUSRH) i Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14).

Zakonom o zaštiti prava pacijenata, u članku 17. propisano je kako za „*pacijenta koji nije pri svijesti, za pacijenta s težom duševnom smetnjom te za poslovno nesposobnog ili maloljetnog pacijenta, osim u slučaju neodgodive medicinske intervencije, suglasnost … potpisuje zakonski zastupnik, odnosno skrbnik pacijent*a. „Nadalje je člankom 18. Zakona propisano da ako se „*zbog hitne situacije ne može dobiti suglasnost zakonskog zastupnika, odnosno skrbnika … pacijent će se podvrći dijagnostičkom, odnosno terapijskom postupku samo u slučaju kada bi zbog nepoduzimanja postupka bio neposredno ugrožen njegov život ili bi mu prijetila ozbiljna i neposredna opasnost od težeg oštećenja njegovoga zdravlja. Postupak se može provoditi bez pristanka zakonskog zastupnika, odnosno skrbnika pacijenta samo dok traje navedena opasnost*.“

S obzirom na zakonske odredbe čl. 17. i čl.18. Zakona o zaštiti prava pacijenta, a budući da iz uvodno opisanog primjera proizlazi upit o potrebi skrbničke suglasnosti za izvođenje hitnih zdravstvenih

intervencija, nije potrebna suglasnost skrbnika ili zakonskog zastupnika u slučaju neposredne ugroženosti života osobe s duševnim smetnjama ili poslovno nesposobne osobe ili u slučaju prijetnje ili ozbiljne i neposredne opasnosti od težeg oštećenja zdravlja.

Ujedno je potrebno napomenuti da se ova odredba jednako odnosi i na osobe koje nisu pod skrbništvom. Dakle, u svakom slučaju kada osoba nije sposobna dati pristanak, a ispunjeni su gore navedeni uvjeti ugroženosti života ili opasnosti od težeg oštećenja zdravlja, liječnik je dužan poduzeti potrebnu hitnu intervenciju bez da traži pristanak neke druge osobe. Navedene odredbe Zakona o zaštiti prava pacijenata primjenjuju se kao lex generalis kod liječenja u svim zdravstvenim ustanovama, osim u psihijatrijskim ustanovama u kojima se kao lex specijalis, u pogledu davanja pristanka na liječenje, primjenjuje Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

U daljnjoj razradi pitanja davanja pristanka na liječenje u smislu uvodno opisanog primjera zamolbe, sukladno odredbama Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, pristanak (niti osobe lišene poslovne sposobnosti niti zakonskog zastupnika ili skrbnika) nije relevantan u slučaju da: *„osoba s težim duševnim smetnjama koja zbog tih smetnji ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti i tuđi život, zdravlje ili sigurnost, smjestit će se u psihijatrijsku po postupku za prisilno zadržavanje i prisilni smještaj propisanim Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (čl. 27.)“.*

Dakle, Zakon o zaštiti prava pacijenata i Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama propisuju situaciju kada nije potreban pristanak na liječenje već je potreba za **liječenjem uvjetovana prijekom potrebom postojanja ugroženosti vlastitog života, zdravlja i sigurnosti pacijenta ili okoline.**

Razlika između dva navedena zakona u pogledu davanja pristanka se odnosi na krug osoba ovlaštenih za davanje pristanka. Zakon o zaštiti prava pacijenata predviđa da u slučaju potrebe za liječenjem osobe s težim duševnim smetnjama ili poslovno nesposobnog pacijenta suglasnost za liječenje daje zakonski zastupnik ili skrbnik. Zakon o zaštiti osoba duševnim smetnjama proširuje krug osoba tj. u svojim odredbama kao potrebnim navodi, osim pristanka zakonskog zastupnika ili skrbnika ili osobe od povjerenja i pristanak osobe s težim duševnim smetnjama koju se treba liječiti. Prije samog objašnjavanja važnosti pristanka i utvrđivanja sposobnosti za davanje pristanka potrebno je napomenuti da Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama razlikuje 3 vrste smještaja: dobrovoljni smještaj, smještaj bez pristanka i prisilno zadržavanje ili prisilni smještaj. Okolnost pristanka osobe koju se treba smjestiti prisutna je kod dobrovoljnog smještaja (čl. 25) i kod smještaja bez pristanka (čl. 26.). Kod prisilnog zadržavanja/smještaja u psihijatrijsku ustanovu, kao što je ranije rečeno, relevantno je postojanje okolnosti ozbiljnog i izravnog ugrožavanja vlastitog i tuđeg života, zdravlja ili sigurnosti i pristanak bilo zakonskog zastupnika, skrbnika kao i same osobe s težim duševnim smetnjama, nije odlučujući (27). Kod ovakve vrste hospitalizacije psihijatrijska ustanova je dužna obavijestit odmah, a najkasnije u roku od 12 sati nadležni sud koji odlučuje od osnovanosti smještaja u psihijatrijsku ustanovu.

<u>Nove ovlasti temeljem čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama</u>
Za pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom od posebnog je značaja odredba čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koja glasi:
(1) Psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika, obavijestiti pravobranitelja za osobe s invaliditetom.
(2) Pravobranitelj za osobe s invaliditetom provjerit će opravdanost smještaja bez pristanka ako je pisani pristanak dao zakonski zastupnik i o tome sastaviti pisanu bilješku koja se unosi u medicinsku dokumentaciju osobe s duševnim smetnjama.
(3) Ako pravobranitelj za osobe s invaliditetom posumnja u opravdanost smještaja bez pristanka bez odgode će o tome obavijestiti nadležan sud koji će na odgovarajući način primijeniti odredbe ovoga Zakona o postupku prisilnog smještaja.

(4) Ako se osoba smještena bez pristanka u bilo kojem trenutku usprotivi pristanku zakonskog zastupnika, psihijatrijska ustanova obvezna je bez odgode, a najkasnije u roku od 12 sati od protivljenja, neposredno ili telekomunikacijskim sredstvima dostaviti nadležnom sudu obavijest o prisilnom zadržavanju zajedno s medicinskom dokumentacijom. *Bilješka o protivljenju s naznakom trenutka protivljenja mora se unijeti u medicinsku dokumentaciju.*

Smještaj bez pristanka je smještaj u psihijatrijsku ustanovu osobe s težim duševnim smetnjama koja nije sposobna dati svoj pristanak pa pisani pristanak umjesto nje daje njezin zakonski zastupnik ili osoba od povjerenja. Naime, lišavanje poslovne sposobnosti (kod osoba starijih od 18 godina) ili poslovna nesposobnost osoba s težim duševnim smetnjama koji su mlađi od 18 godina, ne pretpostavlja automatski nesposobnost za davanje pristanka na liječenje (čl. 12. st. 2., st. 3.,st. 4.), već se ta sposobnost treba utvrđivati od „slučaja do slučaja“, individualno.

Budući da se radi o novoj odredbi i novoj ovlasti, u cilju pojašnjavanja značenja navedene odredbe kao i samog postupanja psihijatrijskih ustanova, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je sastanak s predstavnicom Ministarstva pravosuđa i predstavnicima psihijatrijske klinike Vrapče, nakon čega je putem Ministarstva zdravlja poslan dopis o protokolu postupanja temeljem čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, svim psihijatrijskim bolnicama i zdravstvenim ustanovama sa psihijatrijskim odjelima. Obavijest o postupanju poslana je putem Ministarstva socijalne politike i mladih i svim centrima za socijalnu skrb u Republici Hrvatskoj, a odnosi se na postupak imenovanja posebnih skrbnika koji bi u slučaju da osoba nije sposobna dati pristanak na liječenje u njezino ime, dali pristanak (npr.: dementna osoba).

S obzirom na to da je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sukladno Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom dužna pratiti poštivanje temeljnih ljudskih prava i obavještavati javnost o njihovoj povredi kao i poduzimati mjere za suzbijanje istih, u izvješću o radu za 2015. godinu, pravobraniteljica će informirati javnost o primjeni čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koji je na snazi od 01.01.2015. godine.

Psihijatrija u zajednici

Sukladno čl. 14. st. 1. t. 17. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, osoba s duševnim smetnjama ima pravo na osiguranu podršku u zajednici. U prošlogodišnjem izvještajnom razdoblju je već bila objašnjena uloga „psihijatrije u zajednici“ kao suvremenog oblika liječenja i skrbi osoba s duševnim smetnjama. Međutim, u sustavu nisu učinjeni nikakvi pomaci u smislu organizacije ovakvog vida pomoći osobama s duševnim smetnjama već je i nadalje težište na bolničkom, institucionalnom načinu liječenja. Zadani cilj Nacionalne strategije zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011.-2016. pod nazivom: “Zaštita mentalnog zdravlja u zajednici“, budući da Izvješće o provedbi Nacionalne strategije nije javno dostupno, prema informacijama kojima pravobraniteljica raspolaže, nije ostvaren.

U cilju prikupljanja podataka vezano za ovu problematiku pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je izvješće o aktivnostima koje provodi Klinika za psihijatriju Vrapče. Iz dobivenog odgovora proizlazi da je u okviru Psihijatrijske klinike Vrapče u sklopu projekta „Zaštita prava osoba sa psihičkom bolesti kroz samozastupanje i borbu protiv stigme psihičke bolesti“ otvoreno savjetovalište. Savjetovalište djeluje od 1.6.2014.-27.6.2015.g. U periodu od 1.6.2014.-1.1.2015. savjet je zatražilo 65 osoba telefonski, a 17 osoba osobnim dolaskom u savjetovalište.
Sve osobe koje su se obraćale savjetovalištu imaju dijagnozu psihičke bolesti (duševne smetnje). Uglavnom su se obraćale osobe osobno, a u dva slučaja se obratila obitelj. Iz daljnjeg sadržaja odgovora proizlazi da su u sljedećem periodu na redu aktivnosti organizacije predavanja u psihijatrijskim bolnicama za pacijente te se nakon toga očekuje veći broj poziva i dolazaka u savjetovalište. Područja za koja su osobe zatražile pomoć:

- smještaj u dom za starije i nemoćne osoba s duševnim smetnjama, nasljeđivanje nakon smrti roditelja, skrbništvo, uloga roditelja kao skrbnika, prava i obveze, povratak poslovne sposobnosti,
- ugovori o doživotnom uzdržavanju, profesionalna nesposobnost, kako ostvariti pravo na invalidsku mirovinu,invalidnina po propisima u socijalnoj skrbi, doplatak za pomoć i njegu u socijalnoj skrbi, kriteriji, ostvarivanje roditeljskih prava roditelja s duševnim smetnjama, prava osoba s duševnim smetnjama u sudskom postupku, uznemiravanje na radu, ostvarivanje prava branitelja (sudionika u domovinskom ratu) s duševnim smetnjama ,nakon roka utvrđenog Zakonom o hrvatskim braniteljima
- prisilna hospitalizacija u psihijatrijskoj bolnici, dužina boravka na forenzičkom odjelu, pravo na osobnu iskaznicu osobe lišene poslovne sposobnosti, neslaganje sa skrbnikom i promjena skrbnika.

Psihijatrica iz Psihijatrijske klinike Vrapče smatra da je potrebna proaktivna služba zastupanja – advocasy koja bi bila lako dostupna oboljelima od psihičke bolesti, tako da bi kod prijema u psihijatrijsku bolnicu pacijenti obavezno dobili i informaciju o postojanju te službe te da je u slučaju potrebe mogu kontaktirati. Osobe koje sudjeluju u toj službi trebale bi imati mogućnost posjetiti osobu u razumnom roku i pružiti otvoreno Savjetovalište. Pravobraniteljica podržava ovakav pristup osobama s duševnim smetnjama kojima se na takav način daju potrebne informacije njihovim pravima. Osim navedenog projektnog savjetovališta za osobe s duševnim smetnjama Klinike za psihijatriju Vrapče u okviru Zavoda za javno zdravstvo, na Svjetski dan mentalnog zdravlja, 10. listopada 2014.g otvoren je Centar za promicanje mentalnog zdravlja. Ciljevi Centra za promicanje mentalnog zdravlja su bolje razumijevanje pozitivnog mentalnog zdravlja, zdravstveno obrazovanje i davanje informacija, motiviranje na ulaganje u mentalno zdravlje i osobni razvoj, motiviranje i podrška osobama u traženju stručne pomoći, razvoj psihoedukativnih aktivnosti prema potrebama zajednice, razvoj mreže potpore osobama koje su bile izložene izrazito stresnim i/ili traumatičnim iskustvima te umrežavanje dionika društva koji razvijaju i provode aktivnosti na području promicanja mentalnog zdravlja. U sklopu Centra radit će Savjetovalište za promicanje mentalnog zdravlja, srijedom od 11.00 do 15.00 sati na adresi Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Rockefellerova 12, Zagreb, tel.: 01 4863 357; email: zivjeti.zdravo@hzjz.hr. U Savjetovalištu će građani moći dobiti uslugu psihoedukacije, kratke savjetodavne intervencije, procjenu rizika, izradu plana upućivanja na daljnji tretman te mogućnost uključivanja u grupe podrške. Korisnici Savjetovališta će ostati anonimni, a sve su usluge besplatne.

3.8. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Ministarstvo socijalne politike i mladih dostavilo je pravobraniteljici za osobe s invaliditetom u ožujku 2014. godine na mišljenje nacrt prijedloga konačnog Obiteljskog zakona, a na koji se nacrt pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i očitovala te je iznijela svoje primjedbe i prijedloge. Unatoč tome što pravobraniteljica nije zaprimila povratnu informaciju o usvojenim prijedlozima, Obiteljski zakon je izglasan i objavljen u Narodnim novinama broj: 75/14 od 20.06.2014. godine. Odredbe Obiteljskog zakona stupile su na snagu u različitim vremenskim razdobljima i to: **osmoga dana** od dana objave u »Narodnim novinama«, osim članaka 1. do 53., članka 54. stavaka 1. i 2., članaka 55. do 319., članka 320. stavaka 1. i 2., članaka 321. do 324., članka 325. stavka 1. točaka 1. do 5. te točke 7., članaka 326. do 378., članka 379. stavaka 1. i 3., članaka 380. do 543., članaka 551. do 558., članka 559. stavaka 1., 2. i 4., članka 560. i članka 561. ovoga Zakona koji stupaju na snagu **1. rujna 2014**., te članka 54. stavka 3. do 5., članka 320. stavka 3., članka 325. stavka 1. točke 6. i članka 379. stavaka 2. i 4. ovoga Zakona koji su stupile na snagu **1. siječnja 2015. godine.**

Iako je iz Obiteljskog zakona (NN, br. 75/14) vidljivo u kojim dijelovima prijedlozi pravobraniteljice nisu usvojeni ipak je potrebno izdvojiti dio Zakona koji se izravno odnosi na mogućnost osoba lišenih poslovne sposobnosti da utječu na donošenje odluka vezano za vlastiti život. Za pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom kao i za osobe s invaliditetom od posebnog je značaja dio Obiteljskog zakona koji se odnosi na institut skrbništva, a obuhvaća odredbe članaka od 218. do članka 280. Obiteljskog zakona koje su stupile na snagu 01. rujna 2014. godine. Naime, novim Obiteljskim zakonom ukinut je institut lišavanja poslovne sposobnost u cijelosti te je moguće samo djelomično lišavanje poslovne sposobnosti (npr. samo u području raspolaganja imovinom ili za donošenje odluka vezano za

liječenje, osobna stanja i sl.) te takav način pristupa ipak u određenoj mjeri poboljšava položaj osoba s invaliditetom.

Članak 234.

(1) Sud će u izvanparničnom postupku punoljetnu osobu koja zbog duševnih smetnji ili drugih razloga nije sposobna brinuti se o nekom od svojih prava, potreba ili interesa, ili koja ugrožava prava i interese drugih osoba o kojima je dužna skrbiti se, u tom dijelu lišiti poslovne sposobnosti.
(2) Osoba iz stavka 1. ovoga članka ne može biti potpuno lišena poslovne sposobnosti.

Navedena odredba je veliki pomak u zaštiti temeljnih ljudskih prava osoba sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a od kojih su neka prava sadržana i u članku 233. Obiteljskog zakona (NN, br. 74/14, 83/14), koji glasi:
(1) Zaštitu osobe s invaliditetom, ako je to moguće, potrebno je osigurati drugim sredstvima i mjerama predviđenima posebnim propisima prije nego što se donese odluka o lišenju poslovne sposobnosti i skrbničkoj zaštiti.
(2) U provođenju skrbničke zaštite potrebno je težiti što je moguće manjim ograničenjima prava osobe pod skrbništvom.
(3) U postupanju s osobom pod skrbništvom koja je lišena poslovne sposobnosti moraju se uzeti u obzir osobnost te sadašnji ili ranije izraženi stavovi osobe, kao i zaštita njezina dostojanstva i dobrobiti.
(4) Potrebno je poticati samostalno donošenje odluka od strane osobe lišene poslovne sposobnosti te joj pružati podršku u donošenju odluka, kao i sudjelovanju u životu zajednice.
(5) Skrbnik je dužan prihvatiti želje i osobne stavove štićenika osim ako je to u suprotnosti s njegovom dobrobiti.
Kao što je uvodno bilo objašnjeno, pravobraniteljica je svojim primjedbama, prijedlozima, mišljenjem sudjelovala u izradi novog Obiteljskog zakona, koji je donesen i u tri različita vremenska perioda stupio na snagu. Međutim, Ustavni je sud svojim rješenjem (NN, br. 5/15) od 12. siječnja 2015.g. pokrenuo postupak za ocjenu suglasnosti s Ustavom Obiteljskog zakona (NN, br. 75/14) te je do donošenja konačne odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske o suglasnosti s Ustavom Obiteljskog Zakona (NN, br. 75/14) privremeno obustavio od izvršenja sve pojedinačne akte i radnje koje se na temelju toga zakona poduzimaju te se do odluke Ustavnog suda primjenjuje Obiteljski zakon (NN, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13).
Provedba Konvencije o pravima osoba s invaliditetom svakako je obaveza koja proizlazi iz činjenice da je Konvencija po svojoj pravnoj snazi iznad zakona zemlje potpisnice.
Višegodišnja upozoravanja pravobraniteljice o kršenjima ljudskih prava osoba koji su lišeni poslovne sposobnosti i utvrđenog raskoraka između sadašnjeg zakonodavstva i prakse s jedne strane i Konvencije s druge strane, potaknula su i aktivnosti u procesu donošenja novog Obiteljskog zakona s namjerom da se u novom (sada suspendiranom Obiteljskom zakonu) pristupi ozbiljnim promjenama u dijelu koji se odnosi na lišenje poslovne sposobnosti/skrbništvo.
U samom postupku donošenja Zakona, tijekom javne rasprave, pravobraniteljica je izražavala nezadovoljstvo odustajanjem od uvođenja sustava podrške u odlučivanju, kao alternative dosadašnjem sustavu zamjenskog odlučivanja. Iako prijedlozi pravobraniteljice nisu prihvaćeni u institut skrbništva ipak jesu uvedene promjene koje predstavljaju minimalne pomake u većoj zaštiti ljudskih prava.

Primjer: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se mlada punoljetna osoba s lakšim intelektualnim oštećenjem koja je lišena poslovne sposobnosti u cijelosti i imenovan joj je skrbnik. Nakon smrti roditelja, smještena je u udomiteljsku obitelj. Jedina je nasljednica imovine svojih roditelja te je nakon smrti svojih roditelja naslijedila stan i apartman na moru. Međutim, ne može samostalno raspolagati svojom imovinom jer je lišena poslovne sposobnosti u cijelosti. Željela bi iznajmiti stan u Zagrebu, a ljeti ljetovati na moru, međutim tvrdi da je u svemu onemogućena jer*

njenom imovinom upravlja CZSS koji nije popisao navedenu imovinu i poduzeo mjere iz svoje nadležnosti.
Povodom navedene pritužbe pravobraniteljica je uputila preporuku CZSS da istoj omogući korištenje navedenim nekretninama. Kako je u interesu štićenice nekretninu u Zagrebu staviti u upotrebu na način da ista donosi prihod od najma, preporučili smo isto učiniti u najkraćem mogućem roku. Pravobraniteljica je ujedno zamolila CZSS da je izvijeste o poduzetim radnjama te da li ima osnova za pokretanje postupka vraćanja poslovne sposobnosti.

Ovo je primjer situacije u kojoj je osoba lakšim intelektualnim poteškoćama onemogućena da raspolaže svojom imovinom i samostalno donosi odluke u životu. Budući da je imenovana bila na sastanku u Uredu iz neposrednog razgovora pravobraniteljice i imenovane proizlazi da je imenovana svjesna svoje situacije, jasno je izražavala svoje želje i eventualne planove sa svojom imovinom, a isto tako je shvaćala značenje termina „lišenje poslovne sposobnosti u cijelosti“ i posljedica tog instituta. Ovaj je primjer naveden jer iz njega jasno proizlazi kako u ovom konkretnom slučaju nema potrebe za lišavanjem poslovne sposobnosti.

S obzirom da imenovana iz primjera ipak ima intelektualne teškoće pravobraniteljica je mišljenja da je imenovanoj ipak potreban neki vid podrške. Stoga je prema saznanjima iz ovog i sličnih primjera predložila Ministarstvu socijalne politike i mladih uvođenje pomagača/asistenta za donošenje odluka koji ne bi zahtijevao dodatne financijske ni organizacijske izdatke, ali bi stvorio zakonske preduvjete da se sustav odlučivanja uz podršku postepeno počinje uvoditi u praksu te da se različiti segmenti društva naviknu na njega.
Posebno je zabrinjavajuće što, uz izuzetak ukidanja potpunog lišavanja poslovne sposobnosti i uvođenja anticipiranih naredbi, predložene izmjene učvršćuju postojeći model zamjenskog odlučivanja što nikako nije dobro. Pravobraniteljica je mišljenja da je neophodno u zakonodavstvo uvesti odlučivanje uz podršku i primijeniti ga u praksi.

Primjer 2: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji mlade djevojke koja je teško stradala u prometnoj nesreći (teške ozljede mozga koje imaju za posljedicu i fizički i intelektualni invaliditet). CZSS je po službenoj dužnosti pokrenuo postupak lišavanja poslovne sposobnosti. Roditelji su zatražili sastanak s pravobraniteljicom iz razloga što uopće nisu bili upoznati sa značenjem instituta skrbništva i što to ustvari znači tj. koje su posljedice lišavanja poslovne sposobnosti.*
U navedenom je između ostalog problem okolnost da rješenje o djelomičnom lišavanju poslovne sposobnosti uopće nije stranci dostavljeno jer kako je navedeno u rješenju suda „primjenom odredbe čl.329 stavka 2. Obiteljski zakon, ova se odluka neće dostavljati protustranci s obzirom da iz nalaza i mišljenja liječnika vještaka proizlazi kako ista ne može shvatiti značaj niti pravne posljedice ove odluke“.

Neovisno o sudskoj odluci o ne dostavi odluke osobi koju se lišavalo poslovne sposobnosti (već samo skrbniku za poseban slučaj), roditelji djevojke koja je nesposobna za samostalni život i rad i koju su roditelji temeljem Obiteljskog zakona dužni uzdržavati trebali su biti upoznati sa potrebom lišavanja poslovne sposobnosti i njezinim posljedicama. Pravobraniteljica je isto tako mišljenja kako je sud trebao dostaviti odluku protustranci jer kako temeljem čl. 329. st. 2 nije u obvezi dostavljati odluku tako sudu niti nije istu zakonom zabranjeno dostavljati, neovisno o zdravstvenom stanju. Ovakvim postupkom, uputa o pravu na žalbu je samo formalnost na kraju rješenja čime se ne postiže svrha pravnog lijeka. Pravobraniteljica je mišljenja da su roditelji osobe koja se lišava poslovne sposobnosti trebali biti upoznati da posljedicama lišavanja poslovne sposobnosti.

Druga okolnost koja proizlazi iz dva opisana primjera je problem načina vještačenja. U prvom primjeru djevojka je lišena poslovne sposobnosti u cijelosti zbog lakih intelektualnih smetnji, dok je u

drugom zbog teškog oštećenja zdravlja lišena poslovne sposobnosti djelomično što dovodi u pitanje kriterije vještaka za ocjenjivanje poslovne sposobnosti.

Primjer 3: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom osobnim se dolaskom obratio bivši izvanbračni partner djevojke koja je djelomično lišena poslovne sposobnosti, i to u djelu koji se odnosi na donošenje odluka za liječenje. Emocionalna veza je trajala neko vrijeme, međutim, veza je prekinuta na zahtjev djevojke. Bivši izvanbračni partner izražava sumnju da je na raskid njihove emocionalne veze poticana pa i nagovarana od strane svećenika. Verbalizira zabrinutost za djevojku naglasivši da je pomiren njenom odlukom da raskine njihovu vezu – navodeći da je upozorio skrbnicu na bitne promjene u ponašanju svoje bivše djevojke koje ukazuju da bi sebe mogla izložiti ne samo neprijatnostima nego i ugroziti zdravlje pa i život i to u smislu ne podmirivanja osnovnih životnih potreba, režijskih troškova i redovitom uzimanju lijekova, prekidu kontakata s okolinom. Ujedno izražava zabrinutost jer smatra da je njegova bivša djevojka pod prevelikim utjecajem svećenika i Crkve.*

Ne ulazeći primarno u motive bivšeg partnera i ne procjenjujući radi li se o iskrenoj ljudskoj zabrinutosti ili nečem drugom pravobraniteljica je pristupila preispitivanju navoda iz pritužbe, bez zadiranja u temeljna ljudska prava osobe lišene poslovne sposobnosti. Nakon provedenog postupka preispitivanja, pravobraniteljica je došla do sljedećeg zaključka: djevojka je lišena poslovne sposobnosti djelomično što znači samo u određenim segmentima dok u svim ostalim životnim aktivnostima može odlučivati samostalno i po potrebi uz savjetovanje i usmjeravanje centra za socijalnu skrb i osoba s kojima ostvaruje bliske rodbinske veze, što je potpuno u skladu s konceptom poštivanja ljudskih prava. Provjerom je potvrđeno da djevojka u svakodnevnom životu funkcionira bez teškoća i potrebe uplitanja drugih osoba. Uredno podmiruje režijske troškove i troškove koji proizlaze iz egzistencijalnih potreba i u tim segmentima života ne treba pomoć. Stabilnog je zdravstvenog stanja, uredno uzima lijekove, odgovorna je prema liječenju i liječničkim kontrolama. Naime, svaka osoba u životnim područjima u kojima nije ograničena skrbništvom ima pravo donositi vlastite odluke što je neotuđivo ljudsko pravo zajamčeno Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Jednako tako Konvencija sadrži temeljno načelo, a to je pravo izbora s kim će i kako živjeti pa je shodno tome i pravo na odabir osoba s kojima će ostvarivati emocionalne i druge odnose. Navedeni primjer je primjer dobre prakse, suradnje centra za socijalnu skrb, osobe lišene poslovne sposobnosti i skrbnice uz poštivanje temeljnih ljudskih prava i Konvencije o zaštiti osoba s invaliditetom. U opisanoj bi situaciji bio i primjenjiv model opisan kod prvog primjera, a koji se odnosi na alternativni model podrške u vidu pomagača/osobnog asistenta, bez lišavanja poslovne sposobnosti, a čija bi uloga bila pružanje „supporta“ u donošenju odluka u dijelu u kojem osoba zbog zdravstvenih razloga ne može odluke samostalno donositi. Osim što je opisani primjer, primjer dobre prakse, ujedno je i pokazatelj na koji način okolina doživljava osobe s nekim oblikom invaliditeta, a koje su zbog tog invaliditeta u određenom opsegu onemogućene u donošenju odluka. U društvu je i nadalje prisutno stereotipno prosuđivanje i doživljavanje invaliditeta što je pogrešno. Postoje razni oblici invaliditeta, ali nisu svi invaliditeti istog stupnja i intenziteta niti svi u pravnom smislu proizvode iste učinke stoga je vrlo važan individualni pristup, pristup „od slučaja do slučaja“. Iz prikazane situacije proizlazi da je izvanbračni partner osobe koja je djelomično lišena poslovne sposobnosti, izrazio sumnju u sposobnost svoje bivše partnerice da vodi brigu i donosi odluke u svim segmentima života bez obzira što je u sudskom postupku vještačenja ipak odlučeno da je skrbnička zaštita potrebna samo u jednom dijelu dok je u ostalima područjima osoba izjednačena sa svim drugim ljudima bez invaliditeta.
Međutim, ovo nije izolirani slučaj, već predstavlja negativan primjer na koji način okolina doživljava osobe lišene poslovne sposobnosti, ne ulazeći uopće u opseg lišavanja poslovne sposobnosti niti vrstu invaliditeta. Za segregaciju u društvu, izražavanje sumnje u nemogućnost donošenja odluka, te nelagodan osjećaj i strah u prisustvu osobe s invaliditetom, pogotovo one sa mentalnim teškoćama (duševna bolest) potrebna je, samo činjenica postojanja invaliditeta. Neovisno o malim pomacima u svijesti i poimanju invaliditeta i uključivanju osoba s invaliditetom u životnu sredinu, stigma koja prati

osobe s invaliditetom u društvu, izrazito je prisutna i naglašena pa čak i od ljudi koji su sa osobom s invaliditetom u bliskom odnosu.

3.9. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da se poduzmu sve mjere kako bi se djeci s teškoćama u razvoju zajamčilo puno uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda ravnopravno s drugom djecom. U svim aktivnostima koje se odnose na djecu s teškoćama u razvoju prvenstveni će značaj biti pridan najboljim interesima djeteta.
Konvencija također nalaže da države potpisnice Konvencije poduzmu sve mjere kako bi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju osigurale pristup zdravstvenim službama, uključujući i rehabilitaciju povezanu sa zdravljem, te da osiguraju zdravstvene usluge uključujući primjerenu ranu identifikaciju i intervenciju, kao i usluge čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta, a ove zdravstvene usluge pružaju što bliže zajednicama u kojima žive".
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i dalje zaprima pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju, koje ukazuju na nedostatak sustava rane intervencije, dijagnostike i (psihosocijalne) rehabilitacije djece s razvojnim rizikom i s teškoćama u razvoju na pojedinom području Republike Hrvatske.
„Udruga osoba s invaliditetom Imotski uputila je zamolbu za zajedničko djelovanje u realizaciji njihovog prijedloga da se za područje Imotske Krajine osnuje specijalizirana odgojno-obrazovna ustanova (kao što je Centar „Slava Raškaj" u Splitu) koja bi se bavila predškolskom i školskom djecom u pružanju odgovarajuće rehabilitacijske i odgojno-obrazovne podrške. Imotski je od Splita udaljen 100 kilometara, tako da svakodnevno korištenje pojedinih usluga u Splitu predstavlja ogromne troškove za obitelj i smanjuje kvalitetu života cijele obitelji. Iznose podatak da na području Imotske Krajine postoji oko 200-tinjak djece s težim i teškim invaliditetom, te još 100-tinjak koji se obrazuju po posebnom ili prilagođenom programu."
Uslugu rane intervencije pružaju domovi socijalne skrbi i drugi pružatelji ove usluga, te udruge stručnjaka. Pretežan broj pružatelja usluge je s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije, dok u pojedinim područjima Hrvatske nema evidentiranih pružatelja.
Ministarstvo uz to navodi i da ne raspolaže preciznim podacima o pokrivenosti ovom uslugom po županijama. Međutim, najbolja pokrivenost je u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, iz razloga što je na ovom području i najveći broj ustanova i organizacija civilnog društva koji mogu pružiti usluge rane intervencije.

Upoznati smo da je vrlo kritična situacija i na području slavonske regije.
Zamjenica pravobraniteljice i savjetnica su obišle te se susrele s djelatnicima Centra za rehabilitaciju i odgoj djece "Zlatni cekin", koji je jedina ustanova toga tipa za područje ne samo Brodsko posavske županije nego i šire. Centar za rehabilitaciju i odgoj djece "Zlatni cekin", jedina je ustanova toga tipa za područje ne samo Brodsko posavske županije nego i šire. Zlatni cekin prima djecu s neuromuskularnim smetnjama, smetnjama lokomotornog sustava i drugim oboljenjima centralnog nervnog sistema. U sklopu Centra registrirane su tri djelatnosti: poliklinika**,** dječji vrtić i tjedni boravak djece i Stacionar**.** Stacionar je otvoren za djecu iz udaljenijih mjesta, koja u svome mjestu nemaju stručnog osoblja ni osiguranog prijevoza za rehabilitaciju. Kroz različite rehabilitacijske programe dnevnog ili stacionarnog tipa uključuje i djecu s teškoćama u razvoju i zdravu djecu. Ustanova za potrebe županije i šire pruža i neke usluge za vanjske korisnike kao što su pregledi fizijatra,fizikalne terapije, rane intervencije i sl. Vrstama programa ova ustanova osluškuje i prati potrebe djece s teškoćama u ovom dijelu Slavonije.

Iz navedenog je vidljivo da se država na neki način „oslanja" na programe pojedinih udruga, ali istovremeno nije dovoljno poduzeto da se postojeći institucionalni resursi povežu, a uspostavi sustavni način praćenja svakog djeteta.

Unatoč činjenici da MSPM financira projekte usmjerene na osiguravanje usluga u zajednici, te da je posljednjih godina intenzivirana svijest o potrebi rane intervencije, još uvijek nema sustavnih rješenja koja bi osigurala ranu dijagnostiku i ranu intervenciju svakom djetetu u potrebi, neovisno u kojem dijelu RH živi.

Autizam

Zbog izostanka odgovarajuće dijagnostike, nedostupnosti usluga rane intervencije i izostanka odgovarajućih odgojno obrazovnih programa, te zapuštanja potreba odraslih, suočavamo se sa problemom socijalne isključenosti osoba s autizmom. Svi pokušaji da se problemu autizma pristupi na društveno odgovoran način nažalost su svedeni na sporadične pokušaje da se problem otkloni, a ne riješi. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom već od osnutka Ureda intenzivno radi na uspostavi sustavne skrbi za osobe s autizmom. Održani su nebrojeni sastanci, upućene nebrojene preporuke i upozorenja. Nesporno je da je svaki od do sada upućenih apela i inicijativa od strane pravobraniteljice adresiranih ne samo nadležnim tijelima već i saborskom Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Vladi RH, rezultirao je određenim dogovorima, prijedlozima, UNDP projektom transformacije CZA, osnivanjem međuresorne skupine, sastancima ministara, potpisivanjem sporazuma, humanitarnim akcijama za poboljšanje uvjeta u CZA, „uvođenjem“ autizma u pravilnike itd.

Ne dovodeći u sumnju namjeru i želju da se po pitanju autizma u RH ususstavi odgovarajuća skrb od najranije dobi – nažalost, mi niti nakon višegodišnjeg upornog ukazivanja na ozbiljne probleme još ne vidimo jasan smjer niti konkretne aktivnosti kojima će se učinkovito postići ono što je potrebno.

Pitanje skrbi o osobama s autizmom ne smije biti promatrano kroz prizmu određene dobi, određenog sustava ili resora i svako nastojanje da se „prebaci“ u određeni resor ili određenu razinu (nacionalnu, lokalnu) unaprijed je osuđeno na neuspjeh.

Naglašavamo da Ustav RH jamči posebnu skrb i zaštitu invalidnih osoba i njihovu uključivanju u društveni život. Stoga je za osobe s autizmom, shvaćajući njihovu specifičnost, potrebno osigurati na svim razinama preduvjete za posebnu skrb koja im je potrebna. Kako bi se to ostvarilo, nužne su određene promjene zakonodavstva i to ne samo unutar jednog sustava, već svih sustava od značaja za skrb za osobe s autizmom. Pitanje skrbi o osobama s autizmom ne smije biti promatrano kroz prizmu određenog sustava ili resora i svako nastojanje da se „prebaci“ u određeni resor ili određenu razinu (nacionalnu, lokalnu) unaprijed je osuđeno na neuspjeh.

Rasprave i aktivnosti oko autizma nadilaze pitanje strukture, re/organizacije i djelovanja jedne ustanove (CZA Zagreb), nego moraju biti podloga za uspostavu cjelokupnog sustava skrbi.

Iako je Vlada RH poduzela određene korake uspostavom međuresorne rane skupine i sklapanjem sporazuma sa UNICEF-om na donošenju nacionalnih smjernica za probir i ranu dijagnostiku djece s PAS, očekujemo intenziviranje toga procesa.

Stoga je Saboru RH upućeno posebno izvješće o autizmu kako bi kao najviše zakonodavno tijelo osigurao sukladno svojim ovlastima donošenje sasvim konkretnih odluka i poduzimanje konkretnih aktivnosti kojima će se osigurati:

- jedinstvena metodologija dijagnostike dostupne na cijelom teritoriju RH
- rana intervencija dostupna svakom djetetu s PAS i njegovoj obitelji bez obzira na to gdje žive
- prilagodba sustava obrazovanja potrebama djece s autizmom
- uključivanje u redovne sustave obrazovanje uz osiguranje najrazličitijih oblika podrške
- profesionalno usmjeravanje, rehabilitacija i osposobljavanje za odgovarajuće zanimanje i neovisno življenje
- odgovarajuća specijalizirana i multidisciplinarna zdravstvena skrb s posebnim naglaskom na zaštiti mentalnog zdravlja, uključujući primjereno postupanje u slučajevima akutnih stanja u kojima ugrožavaju svoju sigurnost ili zdravlje, odnosno sigurnost okoline
- različiti oblici zbrinjavanja u odrasloj dobi – usluge u zajednici u obimu i na način prilagođen njihovim potrebama.

Očekujemo ubrzavanje svih započetih aktivnosti i procesa kako bi u najkraćem mogućem roku uspostavili cjeloviti sustav skrbi o osobama s autizmom od najranije do odrasle dobi, dostupno za svako dijete/ osobu na području RH s lepezom potrebnih usluga, educiranih stručnjaka, propisanim protokolima postupanjima na načelima multidisciplinarnog povezivanja i suradnje u svim područjima i jasno zacrtanim rokovima izvršenja i odgovornim osobama.

3.10. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da se poduzmu sve mjere kako bi se djeci s teškoćama u razvoju zajamčilo puno uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda ravnopravno s drugom djecom. U svim aktivnostima koje se odnose na djecu s teškoćama u razvoju prvenstveni će značaj biti pridan najboljim interesima djeteta.
Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže osigurati pravo na obrazovanje osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti. Djeci s teškoćama u razvoju ne smiju biti isključena iz općeg obrazovnog sustava na osnovi teškoća u razvoju, pri čemu je potrebno osigurati im oblike razumne prilagodbe.
Dijete s teškoćama u razvoju treba imati mogućnost odgoja i obrazovanja u sustavu općeg obrazovanja - na svim razinama, a sve odluke i aktivnosti koje se poduzimaju u odnosu na dijete s teškoćama u razvoju trebaju biti donesene u najboljem interesu djeteta.

Prema broju zaprimljenih pritužbi iz područja odgoja i obrazovanja zamjećujemo da se načelo inkluzivnog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju u sve većoj mjeri implementira u sustav općeg odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Pritužbe na nemogućnost uključivanja u dječji vrtić ili redovnu školu sve su rjeđe, ali pritužbe se odnose na kvalitetu osigurane podrške odgojno-obrazovnoj inkluziji djece s teškoćama.
Najveći broj pritužbi u tim smislu odnosi se na uslugu pomoćnika – njihovo financiranje, različiti načini financiranja te posljedično i problem fluktuacije pomoćnika, nedovoljnu edukaciju. Isto tako, roditelji se pritužuju zbog nekorištenja i drugih oblika podrške djetetu s teškoćama u razvoju – prvenstveno se misli na edukaciju odgajatelja i nastavnika za rad s djetetom.
Iz zaprimljenih nalaza o provedenom stručno-pedagoškom nadzoru u odgojno-obrazovnim ustanovama primjećujemo da se nedovoljno kao oblik podrške odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju koristi edukacija odgajatelja i nastavnika ili suradnja sa stručnjacima i institucijama. U nedovoljnoj mjeri koristi se i pravo na uslugu pomoći pri uključivanju u programe odgoja i redovnog obrazovanja (integracija) koju osigurava centar za socijalnu skrb prema prebivalištu djeteta /učenika, a uslugu pruža dom socijalne skrbi i drugi pružatelji usluga koji pružaju usluge djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom, temeljem Zakona o socijalnoj skrbi.[3]
Prema podacima dobivenim od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, od ukupnog broja djece u sustavu odgoja i obrazovanje, više od 5 % je djece s teškoćama u razvoju. [4]

Br.	Razina obrazovanja	Broj djece	Broj djece s teškoćama
1.	Predškolski odgoj	159.591	5.972 (5,46%)
2.	Osnovnoškolski	325.185	17.508 (5,83%)

Stoga je jasno da **310 prava na integraciju** primijenjenih do kraja 2014.g. ne zadovoljava potrebe djece s teškoćama u razvoju[5]. Taj se oblik podrške gotovo ne koristi, unatoč činjenici da se radi o resursu kojega imamo u sustavu i za kojega nije potrebno nalaziti posebne načine financiranja.

[3] Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 157/13)
[4] Podaci Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta

Isto tako uočili smo svojevrsnu zadršku u korištenju vanjske stručne pomoći nastavnom osoblju od strane stručnjaka ili podrške savjetnika ili mobilnog tima AZOO[6]. Kako bismo dobili realniji uvid u intenzitet korištenja ovih vrijednih oblika podrške, zatražili smo od Agencije podatke o aktivnostima savjetnika i mobilnog tima, pogotovo onih koji su ostvareni na traženje pojedinih obrazovnih institucija.
Prema podacima dobivenim od Agencije, od 2008.-2014. održana su 22 stručna usavršavanja na temu rada s učenicima s teškoćama za oko 700 nastavnika. U 2013./2014. organizirana su tri stručna skupa za oko 120 nastavnika. Veliki interes za stručnim usavršavanjem vezano uz rad s učenicima s teškoćama pokazale su strukovne škole i nastavnici iz Varaždinske, Međimurske, Brodsko-posavske, Požeško-slavonske, Primorsko-goranske, Sisačko-moslavačke i Zagrebačke županije.
Za pružanje stručne podrške odgojno-obrazovnim institucijama imenovano je 7 mobilnih timova (broj varira po potrebi, a u prosjeku je po 5 stručnjaka u mobilnom timu). Mobilni tim odaziva se pozivu pojedine škole, te se timovi formiraju ovisno o vrsti teškoće kod učenika.

3.10.1. Predškolski odgoj

Predškolski odgoj dio je sustava odgoja i obrazovanja, a njime se osigurava odgoj i obrazovanje, prehrana, socijalna i zdravstvena zaštita djece od 6 mj. do polaska u školu. U RH od ukupnog broja djece predškolske dobi, njih 64% obuhvaćeno je predškolskim programima. Oko 5,5% je djece s teškoćama u razvoju.[7]

Br.	Razina obrazovanja	Broj djece	Broj djece s teškoćama
1.	Predškolski odgoj	159.591	5.972 (5,46%)

Prema zakonskim odredbama iz područja predškolskog odgoja[8] koje uređuju ovo područje, djeca s teškoćama u razvoju imaju prednost kod upisa u dječji vrtić, međutim, neki vrtići u pravilnicima o upisu za uključivanje djece s teškoćama definiraju i prethodnu obavezu osiguravanja odgovarajućih uvjeta prema potrebama te djece. Kako takvi „posebni“ uvjeti često puta nisu osigurani, vrtić ima „opravdanje“ što dijete ne uključuje u vrtić.

Slijedeći slučaj prikazuje većinu pritužbi koje se odnose na problem neuključivanja djeteta u vrtić:
„….vrtić odbija uključiti dijete bez prisutnosti majke. Moje je pitanje: 1.da li je vrtić/Ministarstvo/itko dužno mom djetetu omogućiti pomoćnika za rad s djecom predškolske dobi;2. Na koji način formalno se prethodno može zatražiti;3. Koji je rok u kojem se mora dostaviti odgovor. Moje dijete nije ni u kakvom stručnom tretmanu radi poticanja razvoja, ako ne računamo medicinske tretmane psihijatra, psihologa, defektologa itd.itd. Samo vas molim za adekvatnu uputu kako bih što prije mogla dijete poslati u vrtić, budući sam samohrana majka. …Ne tražim stalan boravak za svoju kćer ni u kakvoj ustanovi, samo pomoć kako bi se C. socijalizirala što je moguće više u ovoj fazi bolesti….“
Iz podneska majke vidljivo je da je Vrtić zatražio od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta uputu o mogućnostima i načinu angažiranja pomagača/asistenta/ za podršku djetetu s teškoćama u razvoju, koje je odgovorilo da iako asistent/pomagač u odgojno-obrazovnom procesu nije normativno uređen u području predškolskog odgoja, činjenica je da za njegovo angažiranje nema zapreke niti zabrane.
Obzirom da zakonski nije regulirano, vrtići u još većoj mjeri ovise o svojem osnivaču, koji za angažiranje pomagača/asistenta treba osigurati potrebna sredstva.

[5] Podaci MSPM, stanje na dan 31.12.2014.
[6] Agencija za odgoj i obrazovanje
[7] Izvor: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
[8] Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, br. 87/08., 86/09., 92/10., 105/10., 90/11., 5/12., 16/12. i 86/12.)

U pritužbama koje se odnose na predškolski odgoj zamjećujemo sve veći interes roditelja za kvalitetu osigurane podrške odgojnoj inkluziji djece s teškoćama. Dijete se, sukladno zakonski definiranoj prednosti uključi u vrtić, ali roditelji žele da za vrijeme boravka dijete ima i odgovarajuću podršku. Najpoželjniji oblik podrške je svakako educirani asistent, odnosno treći odgajatelj, koji omogućava potpunu integraciju djeteta u redovnu odgojnu skupinu. Međutim, podrška može biti i odgojna skupina s posebnim programom, ili redovna skupina s manjem brojem djece, čak i manjim nego je to predviđeno DPS-om[9].

Dvojbe vezano uz skupinu s posebnim programom najbolje prikazuje slijedeći slučaj.

U svojem podnesku roditelji navode *„da je njihovo dijete nakon 4,5 godine boravka u vrtiću u redovnoj skupini uz asistenta, prije nekoliko dana bez prethodne najave, komunikacije ili informiranja premješteno iz redovne vrtićke skupine u novooformljenu posebnu skupinu djece s težim teškoćama. Roditelji navode da je dosadašnji boravak djeteta u vrtiću uz izvrstan rad odgajateljica i djetetove asistentice bio kvalitetan, dijete je postiglo napredak zahvaljujući uspješnoj integraciji djeteta u redovnu vrtićku skupinu sa djecom urednog razvoja. Premještaj učenika u posebnu skupinu u godini prije polaska u školu roditelji smatraju segregacijom, zbog čega dječak nazaduje (vraćaju se nepoželjni oblici ponašanja).“*

Nakon što su se roditelji usprotivili premještaju djeteta u novoformiranu vrtićku skupinu, roditeljima je od strane vrtića ponuđeno da u dosadašnjoj skupini boravi do 9,00 sati ujutro, a onda određeno vrijeme provede u novoj skupini ili da do osiguravanja trećeg odgajatelja **ostane kod kuće.**

Od dječjeg vrtića zatražili smo očitovanje o činjenicama na kojima se temeljila odluka o opcijama daljnjeg pohađanja djeteta, posebno uz očitovanja o razlozima zbog kojih nakon gotovo 5 godina boravka u vrtiću ne može boraviti u dosadašnjoj skupini do dolaska trećeg odgajatelja, pogotovo što je i ranije bilo razdoblja tijekom kojih u navedenoj skupini treći odgajatelj nije bio prisutan. Onemogućavanje boravka djetetu u dosadašnjoj skupini samo zbog njegovih teškoća u razvoju predstavljalo bi diskriminaciju prema čl.4.st.2. Zakona o suzbijanju diskriminacija.[10]

Provedeni stručno-pedagoški nadzor AZOO[11] potvrdio je takav stav, što je vidljivo iz mjere koja je izrečena, te je dijete ponovo uključeno u vrtić – uz djelomičnu integraciju, pri čemu 2 sata dnevno boravi u posebnoj skupini, a preostalo vrijeme u redovnoj skupini djece. Ovakvo rješenje provodit će se do osiguranja trećeg odgajatelja u redovnoj skupini.

Iz odgovora vrtića u ovom slučaju vidljivo je da vrtić osiguravanju odgojne inkluzije redovito koristi mogućnost manjeg broja djece u odgojno-obrazovnoj skupini, osiguran je treći odgajatelj i odgajatelj na pola radnog vremena, te se odgajatelji intenzivno educiraju za rad sa djecom s teškoćama u razvoju, što je najzastupljenija tema unazad 10 godina na edukacijama odgajatelja.

Što se tiče konkretnog slučaja, navode da je posebna skupina osnovana zbog porasta broja djece s težim teškoćama u razvoju za koje je planirano provoditi posebni program kao integracijski s dugoročnim ciljem inkluzivnog pristupa. Tijekom izrade navedenog Programa održale su se brojne konzultacije sa svim relevantnim institucijama i stručnjacima iz područja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, te specijalistima rane intervencije u edukacijskoj rehabilitaciji. Stoga je u ovom slučaju namjera stručnog tima vrtića bila pružiti djetetu edukacijsko-rehabilitacijsku podršku u razvoju u kvalitetnom modelu integracije. Dijete je prema mjeri izrečenoj u stručno-pedagoškom nadzoru, vraćeno u dosadašnju odgojnu skupinu, ali vrtić žali da Program posebne skupine za djecu s težim teškoćama u razvoju (za koju na kraju postoji odobrenje MZOS), uz kvalitetno opremljen prostor i didaktiku nije prepoznat kao podizanje kvalitete života djece s teškoćama u razvoju, nego mjesto nazadovanja i segregacije.

[9] Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (NN, br. 63/08. i 90/10)

[10] Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08,112/12)

[11] Agencija za odgoj i obrazovanje

Obrazovna inkluzija je pojam koji podrazumijeva zajedničko učenje i odrastanje svakog djeteta u redovnom sustavu obrazovanja. Kada govorimo o predškolskom odgoju, možemo reći da je najbolji interes djeteta s teškoćama u razvoju osiguran onda kada im je osigurano uživanje ovog prava zajedno s drugom djecom. Osnivanje i rad skupina posebnog programa definirano je Zakonom o predškolskom odgoju i DPS-om, međutim, upitna je opravdanost za uključivanje u posebnu skupinu djeteta koje je prethodno već gotovo 5 godina bilo u redovnoj skupini, posebno u razdoblju predškole.

U Godišnjem izvješću o radu za 2013. godinu prikazali smo rezultate ispitivanja provedenog u 120 vrtića u RH. Što se tiče prijedloga za poboljšanje uvjeta boravka djece s teškoćama u razvoju, zaprimili smo od vrtića nekoliko kvalitetnih opservacija.
Mišljenje je velikog broja anketiranih vrtića da odgojno-obrazovne skupine s posebnim programom i nisu kvalitetan oblik inkluzivne podrške - stav je nekih vrtića da dijete s teškoćama u razvoju treba biti dio redovne skupine djece, ali uz smanjeni broj djece, uz rehabilitatora i asistenta, čime bi bile zadovoljene potrebe djeteta.

Isto tako, vrtići ukazuju na zakonsku regulativu u području definiranja broja djece u skupini, pri čemu se predlaže još manji broj djece u skupini u kojoj boravi dijete s teškoćama, jer jedino tako bi se djetetu osigurala istinska svrha boravka u vrtiću.
Interesantno je razmišljanje nekolicine vrtića i o prisutnosti asistenta/pomagača. Kako se radi o djeci niske kronološke dobi, smatraju da za njihov stabilan razvoj nije dobro uključivati preveliki broj odraslih osoba, jer ne može u takvim okolnostima razviti „stabilan odnos uzajamnog prihvaćanja“. Ovo pogotovo u okolnostima potpuno neuređenog instituta asistenta/pomagača u vrtiću, sa svim problemima koje vidimo i u području obrazovanja - upitna edukacija pomagača, učestala fluktuacija, neregulirano financiranje i dr. Vrtići koji imaju takav stav prema asistentu, zagovornici su istovremeno manjeg broja djece u skupini, edukacije odgajatelja, jačanja kapaciteta stručnih timova, reguliranje sustava rane intervencije i integracije, suradnje sa vanjskim rehabilitatorima djeteta, kao oblicima podrške inkluziji.
Međutim, činjenica je da se taj oblik podrške realno koristi, te da je angažiranje asistenta/pomoćnika u određenim slučajevima najprihvatljiviji oblik podrške djetetu u realnim uvjetima u kojima djeluju vrtići (prekapacitiranost, nepostojanje stručnih timova i dr.).
Iz podataka je također vidljivo da se oko 50% od ispitanih vrtića pridržava odredbi Državnog pedagoškog standarda o manjem broju djece u skupini ili angažiranjem trećeg odgajatelja. Samo 3 od svih ispitanih vrtića navelo je da ima zaposlenog pomoćnog radnika za njegu.
71 vrtić angažirao je asistenta/pomoćnika djetetu, a samo 14 ispitanih vrtića nije navelo da koristi bilo kakvu stručnu pomoć i nema ostvarenu suradnju u cilju edukacije djelatnika.
Gotovo svi ispitani vrtići naglašavaju potrebu stručnog osnaživanja vrtića kroz edukaciju djelatnika, suradnju sa vanjskim stručnjacima specijaliziranim za određenu vrstu teškoća, te zapošljavanje stručnih djelatnika - rehabilitatora.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prateći ovu problematiku temeljem pritužbi građana – roditelja djece s teškoćama u razvoju, uočila je određene nedostatnosti u zakonskim odredbama, koje otežavaju osiguravanje razumne prilagodbe u obrazovnoj inkluziji djece s teškoćama u razvoju u dječjim vrtićima, te je u tom smislu uputila i preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta.
U uvjetima nepostojanja sustava rane intervencije, očito je da trebamo u cilju podrške ranom razvoju djece s teškoćama u razvoju koristiti sve društvene resurse. Nedvojbeno je da su to i dječji vrtići. U nekim sredinama, dječji vrtić koji ima stručni tim možda je i jedina institucija koja djetetu s teškoćama u razvoju može pružiti ranu podršku. Ukoliko dijete pohađa rehabilitaciju, vrtić doprinosi socijalizaciji djeteta i prirodna je socijalna sredina predškolskog djeteta. U takvim okolnostima, nužno je ustanove predškolskog odgoja i kroz zakonodavni sustav definirati kao značajan čimbenik inkluzije.
Za osiguravanje uspješne inkluzije djece s teškoćama u redovni dječji vrtić, nužno je djetetu osigurati različite oblike podrške i prilagodbe njegovim individualnim potrebama. Međutim, činjenica je da

određenu podršku treba i sam vrtić, kako se ne bi suočavao sa izazovima koje samostalno ne može prevladati.
Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe sada su definirani uvjeti koje vrtići trebaju osigurati kao podršku djetetu s teškoćama u razvoju. Uz propisani broj djece u skupini u kojoj boravi dijete s teškoćama u razvoju (redovnoj ili posebnoj skupini), propisan je i broj odgojitelja i stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila za rad u skupini u koju je uključeno dijete s teškoćama u razvoju, kao i mogućnost zapošljavanja pomoćnog radnika za njegu.
Međutim nisu definirani neki drugi oblici podrške uključivanju djece s teškoćama u razvoju koje vrtići neformalno koriste – vanjska stručna podrška i suradnja s djetetovim rehabilitatorima, kao i uključivanje asistenta/pomoćnika koji kao i u sustavu obrazovanja, postaje sve potrebniji oblik podrške djetetu.
Osim toga, trebalo bi predvidjeti mogućnost provođenja određenih rehabilitacijskih postupaka koji su djetetu osigurani putem drugih sustava (zdravstvo, socijalna skrb), a koji se sada ne mogu provoditi u okviru boravka djeteta u vrtiću. Tako je jedan od anketiranih vrtića upravo problematizirao ovu zakonsku prazninu, zbog koje se psihosocijalna podrška odobrena djetetu u sustavu socijalne skrbi, nije mogla provoditi u vrtiću, te je dijete za vrijeme provođenja rehabilitacijskog postupka moralo ostati kod kuće, iako su u vrtiću za provođenje rehabilitacije postojali za to odgovarajući uvjeti.

Nadalje, u propisima iz socijalne skrbi, člankom 85. Zakona o socijalnoj skrbi[12] definirano je pravo na pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovnog obrazovanja (integracija), koje se sastoji u pružanju stručne pomoći odgajateljima, učiteljima i nastavnicima u predškolskim i školskim ustanovama. Ovu uslugu priznaje nadležni centar za socijalnu skrb, a pružaju je dom socijalne skrbi, centar za pružanje usluga u zajednici i drugi pružatelji usluga sukladno ovom Zakonu. U sredinama u kojima postoji odgovarajuća ustanova u sustavu socijalne skrbi, ovu uslugu vrtići učestalije koriste.
I sustav obrazovanja i sustav socijalne skrbi očito trebaju uskladiti svoje propise na način da se podrazumijeva vanjska podrška djetetu i vrtiću, jer to su resursi koje imamo i koje treba kvalitetno koristiti.
Smatramo da bi posebno u Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja trebalo definirati angažiranje vanjske stručne potpore vrtiću i djetetu. Ovo bi se pitanje moglo kvalitetnije riješiti definiranjem oblika suradnje na sličan način kao što je to uređeno Zakonom o odgoju i obrazovanju.[13]

Zaključno možemo reći da je sustav predškolskog odgoja, kada govorimo o edukacijskoj inkluziji, onaj koji je u velikoj mjeri „ranjiv“, kojemu je potrebno posvetiti veću pozornost kako bi mogao zadovoljiti potrebe djece s teškoćama u razvoju. Vrtići svjedoče o povećanju normativa u smislu broja djece u skupini, a u takvim okolnostima uvjeti nisu povoljni niti za djecu s teškoćama, niti za djecu tipičnog razvoja.
Normativno uređenje ovog sustava treba poboljšati, a isto tako i financijske, kadrovske i prostorne uvjete vrtića. Uvjeti u vrtiću, te sukladno tome i neki oblici podrške u velikoj mjeri ovise o financijskoj moći osnivača. Međutim, opredjeljenje Republike Hrvatske za obrazovnu inkluziju, odnosno za jednaka prava djece s teškoćama u razvoju u korištenju javnih resursa i usluga, obvezuju nadležno Ministarstvo i osnivače odgojnih ustanova, na posebnu pozornost u osiguravanju svih potrebnih uvjeta kojima će se osigurati jednakopravnost.
Odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom stavljaju u prvi plan interese djeteta s teškoćama u razvoju, a to treba biti vidljivo u svim pravnim normama, kao i pozitivnoj praksi sustava predškolskog odgoja.
U svojoj preporuci pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pozvala je nadležno ministarstvo da u narednom razdoblju poduzme aktivnosti u smislu izmjene propisa iz područja predškolskog odgoja,

[12] Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 157/13, 152/14)
[13] Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13) – čl.57.st.2.

kojima bi se osigurala čvršća garancija za osiguravanje razumne prilagodbe u području odgoja i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju.

3.10.2. Osnovnoškolsko obrazovanje

Postupajući po prijavama roditelja o povredama prava učenika s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica je utvrdila da se najveći broj pritužbi odnosi na problem uređenja usluge asistenta u nastavi, zbog čega posljedično jedan broj djece ne dobiva odgovarajuću potporu inkluzivnom obrazovanju. To se odnosi na neriješeno financiranje asistenta i nejednako definirane kriterije za njihovo angažiranje, te uređenje njihovih radnih obaveza i odgovornosti. Roditelji se pritužuju i zbog različitog dnevnog opterećenja pojedinih asistenata i učestale fluktuacije.
Pritužbe iz područja pristupa obrazovanju odnosile su se i na druge oblike podrške djetetu (neprihvaćanje djeteta s teškoćama u razvoju od strane škole/nastavnika, nepostojanje individualnog programa s kojim bi roditelj bio upoznat, pitanje pomagala i prilagođenog prijevoza i dr.).

Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u opći obrazovni sustav, uz odgovarajuće oblike potpore. Pravilnik o školovanju učenika s teškoćama u razvoju iz 1991.g.[14] ne obuhvaća odgovarajuće oblike podrške redovnom obrazovanju, sukladno suvremenim spoznajama. Posebno se to odnosi na sudjelovanje pomoćnika u odgojno-obrazovnom procesu, koji je značajan oblik podrške velikom broju učenika s različitim poteškoćama. Zakonskim i podzakonskim odredbama rad asistenta u nastavi nije reguliran – to se odnosi kako na njihovo financiranje, tako i na njihovu ulogu i ovlaštenja. Sada se angažiranje asistenata u nastavi projektno financira, pri čemu postoji problem odgovornosti pomoćnika u izvršavanju radnih zadataka. Način financiranja pomoćnika (financiranje nije zakonom regulirano) ne omogućava kontinuitet i kvalitetu ovog oblika podrške, te ne motivira na profesionalno obavljanje tog značajnog posla od strane samih pomoćnika. U dijelu edukacije asistenata u nastavi još uvijek nemamo jedinstveni pristup i nejasno je tko ih priprema za njihovu ulogu.
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je i tijekom 2014.g.višekratno predlagala pa i upozoravala Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, na potrebu konačnog donošenja pravilnika koji regulira školovanje djece s teškoćama u razvoju.
Nepostojanje pravilnika u praksi stvara niz poteškoća roditeljima i obrazovnim institucijama. Roditelji djece s teškoćama sve su više svjesni prava njihove djece da budu dijelom općeg obrazovnog sustava. Međutim, smatramo da navedeno ne može biti primjereno podržano ako se istovremeno ne osigura kvalitetno planiranje cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa, uključujući i primjerene oblike podrške.

Gotovo svake godine s početkom rujna svjedoci smo uznemirenosti roditelja učenika s teškoćama u razvoju da djeca neće imati osigurane asistente/pomoćnike s početkom školske godine. Sve iz razloga što se ova kontinuirana potreba u stvari rješava ad hoc mjerama.
Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u lipnju 2014. godine uputila svim Županijama u RH upit o njihovom sudjelovanju na natječaju „Osiguravanje pomoćnika učenicima s teškoćama u osnovnoškolskim i srednjoškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama“. Za financiranje projekata u okviru ovog natječaja bio je raspoloživ iznos od 30.800.000,00 kn, financiranje je osigurano iz sredstava Europskog socijalnog fonda, te u okviru Državnog proračuna RH. Najniži iznos traženih sredstava za financiranje projekta je 360.000,00 kn, a najviši 3.600.000,00 kn.
Željeli smo utvrditi u kojoj mjeri osnivači osnovnoškolskih ustanova participiraju u natječajima koje osigurava nadležno ministarstvo, odnosno da li se pomoćnici osiguravaju na neke druge načine.

[14] Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br. 21/91, 74/99)

Zaprimili smo odgovor 19 županija. Svih 19 županija navelo je da su se javile na natječaj, iskazujući potrebe za ukupno 825 asistenata za 1010 učenika s teškoćama u razvoju.

ŽUPANIJA	PROJEKT	BROJ ASISTENATA	BROJ UČENIKA S TUR
GRAD ZAGREB	DA	76	101
KARLOVAČKA	DA	44	52
BJELOVARSKO BILOGORSKA	DA	55	88
SISAČKO MOSLAVAČKA	DA	76	88
ŠIBENSKO KNINSKA	DA	23	
ZAGREBAČKA	DA	62	62
LIČKO SENJSKA	DA	40	42
VIROVITIČKO PODRAVSKA	DA		103
ISTARSKA	DA	75	88
VARAŽDINSKA	DA	96	96
VUKOVARSKO SRIJEMSKA	DA	85	85
POŽEŠKO SLAVONSKA	DA	10	10
OSIJEČKO BARANJSKA	DA		
KOPRIVNIČKO KRIŽEVAČKA	DA	27	27
PRIMORSKO GORANSKA	DA	25	
KRAPINSKO ZAGORSKA	DA		
ZADARSKA	DA	18	18
MEĐIMURSKA	DA	58	62
UKUPNO		**825**	**1010**

Osim toga, Županije su navele i druge načine na koje su do sada učenicima s teškoćama osiguravale podršku asistenata: to se uglavnom odnosi na angažiranje osoba na stručnom osposobljavanju, korištenje mjera Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za poticanje zapošljavanja, a te osiguravanje potrebnih sredstava za asistente iz proračuna županija, Gradova i Općina.

ŽUPANIJA	NAČINI
GRAD ZAGREB	grad, mjere HZZ, javni radovi, student-servis, stručno osposobljavanje
KARLOVAČKA	
BJELOVARSKO BILOGORSKA	javni radovi, mjere HZZ
SISAČKO MOSLAVAČKA	javni radovi, udruge, mjere HZZ, volonter, roditelj
ŠIBENSKO KNINSKA	škole same na natječaju, suradnja s udrugama
ZAGREBAČKA	javni radovi, mjere HZZ, udruge

LIČKO SENJSKA	grad i županija, mjere HZZ, javni radovi
VIROVITIČKO PODRAVSKA	grad, udruge
ISTARSKA	županija, grad, mjere HZZ
VARAŽDINSKA	mjere HZZ, grad
VUKOVARSKO SRIJEMSKA	javni radovi, udruge
POŽEŠKO SLAVONSKA	županija, grad, udruge, mjere HZZ
OSIJEČKO BARANJSKA	natječaj MZOS, mjere HZZ, udruge
KOPRIVNIČKO KRIŽEVAČKA	mjere HZZ
PRIMORSKO GORANSKA	županija, grad, mjere HZZ, javni radovi
KRAPINSKO ZAGORSKA	županija, grad, javni radovi, mjere HZZ
ZADARSKA	mjere HZZ, javni radovi, stručno osposobljavanje
MEĐIMURSKA	županija, grad, udruge, mjere HZZ

Većina Županija ističe probleme na koje nailaze zbog neuređenog instituta asistenta /pomoćnika. Javni radovi i mjere poticanja zapošljavanja imaju svoju dinamiku, zahtjeve i rokove, često puta to nije primjereno za rad sa djecom – asistent nema afiniteta, mjera istekne prije završetka školske godine i sl. Radno-pravni status asistenta nije definiran na dobar način. Ugovorom se uglavnom navode njegovi zadaci za vrijeme obavljanja posla – pomoć učeniku u školi, plaćen je prema satnici učenika, nije regulirano što ako je učenik bolestan, niti rad za vrijeme izvanškolske nastave (terenske, izleti i sl).

ŽUPANIJA	NAPOMENA
GRAD ZAGREB	različite vještine i motivacije, bez edukacije i evaluacije, različite naknade asistentima, fluktuacija pomoćnika, problem sa specifičnostima (spol asistenta, strani jezik i sl)
SISAČKO MOSLAVAČKA	različite vještine i motivacije asistenta, bez ujednačene edukacije i evaluacije, različite naknade za isti rad, ovisno o načinu angažiranja
ŠIBENSKO KNINSKA	potrebno stvoriti zakonske, materijalne i ostale uvjete za zapošljavanje pomoćnika riješiti njihov status (radni odnos u školi)
ZAGREBAČKA	Nema sustavnog financiranja, oformiti radno mjesto asistenta u školi
PRIMORSKO GORANSKA	nedostaje zakonska regulativa, financiranje, angažiranje i edukacija pomoćnika, nereguliran radni odnos
POŽEŠKO SLAVONSKA	Ravnatelji škola i stručne službe odgovorni su za uspješnost školovanja učenika s teškoćama, a roditelji, suradnici, srodne institucije i lokalna zajednica aktivni su sudionici u procesu njihova školovanja;upućuju na stručnu suradnju izvan obrazovne ustanove; roditelji upoznati sa modelima financiranja pomoćnika, te upućeni na surdnju sa udrugama

Za vrijeme provođenja ovog konkretnog projekta, Županije navode da nije bilo osobe određene za pomoć na terenu, obzirom da uvjetima natječaja nisu predviđene neke situacije koje se na terenu događaju.
Rezultat je bio taj da na kraju natječaja neke Županije nisu uspjele osigurati potrebna sredstva,te se onda započelo sa traženjem drugih načina financiranja, a za cijelo to vrijeme djeca su bila bez asistenta.

„Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se majka učenika s teškoćama u razvoju, učeniku nije osiguran pomoćnik u nastavi, ona sama godinama plaća osobu koja mu pomaže u prevladavanju poteškoća tijekom nastave. Obzirom da učenik ima značajne razvojne teškoće, smatra da mu je potrebno i osigurati primjerenu i odgovarajuću podršku u njegovom školovanju.“

Povodom navoda Škole da im Županija „nije odobrila“ pomoćnika za ovog učenika, zatražili smo i zaprimili odgovor Ureda državne uprave iz kojeg proizlazi da Županija nije zaprimila formalni zahtjev školske godine 2013/2014.g. za sufinanciranje troškova pomoćnika, niti bilo kakav drugi zahtjev vezan za tog učenika. Isto tako navodi se u izvješću Županije, da u pripremi projektnog prijedloga za natječaj Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta – „Osiguravanje pomoćnika učenicima s teškoćama u osnovnoškolskim i srednjoškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama“, s projektnim prijedlogom „Zajedno možemo sve“, kojim je Osnovna škola iskazala potrebu za 4 učenika očito nije predviđen učenik s teškoćama, jer su zatražena 4 pomoćnika koja su i odobrena Školi.
Obzirom na navedeno, očito je da se radi o propustu Škole da učeniku osigura pomoćnika/asistenta.
U ovom slučaju propust se dogodio školi, u nekim drugim slučajevima Županije nisu prošle na ovom natječaju i nisu kroz ovaj projekt uspjele osigurati sredstva za asistente u nastavi. Jasno je da nam je potrebno sustavno rješenje za ovaj oblik podrške inkluzivnom obrazovanju – projektno financiranje previše je nesigurno, ovisno o mnogim faktorima i zbog drugih razloga neprihvatljivo za ovakav jedan ozbiljan oblik podrške obrazovanju učenika s teškoćama.

Stoga ponovo apeliramo na Vladu RH i nadležno Ministarstvo obrazovanja, znanosti i sporta da učine zakonske i financijske pretpostavke da se institut asistenata/pomoćnika u nastavi zaista na kvalitetan način stavi u funkciju podrške obrazovnoj inkluziji djece s teškoćama u razvoju.

U 2014. godini pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je zaprimila više pritužbi koje se odnose na promjenu dosadašnjeg pomoćnika i teškoće koje iz toga proizlaze:
„Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom na problem dječaka s teškoćama u razvoju ukazala je stručna suradnica škole. Navodi da se radi o dječaku čiji je invaliditet nastao nakon primljenog DI-TE-PER cjepiva, nakon čega je posljedično u invalidskim kolicima, ne može držati olovku niti izvoditi bilo kakav usmjereni motorički pokret, nema mogućnost uobičajene komunikacije, a njegova okolina smatrala je da se radi o djetetu sniženih intelektualnih sposobnosti. Dječak je međutim u intenzivnoj habilitaciji pa postepeno napreduje u razvoju motoričkih i drugih sposobnosti. Međutim, ono što je najznačajnije, razvija specifični način neverbalne komunikacije koje njegovo okruženje polako usvaja i počinje razumijevati dječakove stvarne sposobnosti. Sada je jasno da se radi o dječaku iznadprosječne inteligencije, koji zna čitati, poznaje engleski jezik, odlično računa, ima smisao za humor, zna izraziti svoje mišljenje. U OŠ koju pohađa izvrsno je prihvaćen, stručno-razvojna služba, učiteljica i ostali učenici usvajaju vještine komunikacije s dječakom, te je u školi izuzetno dobro prihvaćen.
Dječak nije bio obuhvaćen niti jednim od ponuđenih projekata za osiguranje asistenta u nastavi, iako je od lipnja bilo poznato da će na jesen krenuti u I razred osnovne škole. Stoga su roditelji dječaka još od ljeta privatno angažirali i financirali osobu (dipl. učiteljica) koja će biti njegov školski asistent, kako bi usvojila vještine za pružanje fizičke podrške dječaku, te upoznala dječakov način komuniciranja. Od početka školske godine asistentica je s djetetom u školi, vrlo uspješno obavlja posao dječakovog asistenta i osobnog pomoćnika.
Ono što je sporno, to je informacija dostavljena Školi da raspiše natječaj za asistenta koji bi sa dječakom trebao raditi od 1.12. (?), te da će se taj asistent financirati putem mjere HZZ „Mladi za

mlade", u okviru kojega dosadašnja dječakova asistentica ne bi mogla više biti angažirana, budući prema propozicijama toga projekta angažirana osoba ne može imati više od 29 godina (dječakova asistentica ima 35 godina)".

Gradonačelniku smo uputili preporuku da preuzme financiranje navedene asistentice za učenika, jer svaka promjena asistenta zahtijeva novu prilagodbu i novo učenje komunikacije i stvaranje međusobnog odnosa povjerenja koje je djetetu nužno. Promjena osobe pomagača djetetu s tako teškim razvojnim problemima značilo bi cijeli proces vratiti unazad, to znači da sljedećih nekoliko mjeseci dječak ne bi dobio odgovarajuću podršku i poticaj u sudjelovanju u nastavnom procesu, a zbog njegove dobi nije niti opravdana česta promjena odraslih osoba u njegovom okruženju na koje je upućen.

Roditelji ne žele promjenu pomoćnika, angažirana asistentica ima sve kompetencije i osobine koje su potrebne dječaku tijekom boravka u školi, te su čak spremni nadalje i sami je financirati.

Razmatrajući ovaj slučaj, jasno je da je problem prisutan na državnoj razini, a leži u nesustavnom osiguravanju/financiranju asistenata u nastavi. Dječak je na neki način „žrtva sustava" – iako je bio školski obveznik, on nije bio obuhvaćen projektima za osiguravanje asistenata niti na županijskoj niti gradskoj razini. Niti ciljani projekti za osiguravanje pomoćnika u nastavi ne osiguravaju uvijek kontinuitet ili istu osobu pomoćnika, a pogotovo ne mjere aktivne politike zapošljavanja – one imaju svoju posebnu svrhu i cilj (a on nije usmjeren prvenstveno na dobrobit učenika s teškoćama u razvoju).

Želimo naglasiti da Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da se u svim odlukama koje se donose uvijek treba imati u vidu najbolji interes djeteta, te da je nužno u okvirima razumne prilagodbe osigurati individualizirane mjere potpore za potpuno uključivanje u obrazovni proces.

Ishod: donesena je odluka na nivou Grada da se ista asistentica financira iz njihovih sredstava. Upitan je način financiranja asistentice u narednim godinama.

„Majka sam djeteta i nezadovoljna sam zbog promjene pomoćnika u nastavi, koja je do sada kvalitetno obavljala taj zadatak. Ove školske godine obaviješteni su da će se pomoćnik u nastavi promijeniti, te će te poslove obavljati neka druga osoba. Majka navodi pogotovo da su zaduženja pomoćnika u nekoj mjeri intimne prirode (npr. pomoć kod korištenja toaleta i sl.), a dijete uz dosadašnju asistenticu osjeća sigurnost, te joj je velika podrška u fizičkom ali i psihološkom smislu".

Majka smatra da nema nikakvog opravdanog razloga za ovu promjenu, odnosno, ne postoji niti zapreka da dosadašnja pomoćnica nastavi pomagati djetetu neovisno o programu putem kojeg će se ove godine pomoćnici financirati.

„P*rošle godine smo imali asistenta preko projekta „mladi za mlade", ali na početku ove godine smo saznali da projekta više nema. Škola je pronašla preko HZZ novog asistenta koji j nakon 2 tjedna dobio posao i otišao. Od ovog ponedjeljka sa sinom je novi asistent, bili smo sretni, ali u srijedu smo saznali da je došlo iz Županije da se za asistente uzimaju ljudi koji idu na stručno osposobljavanje za 1600 kn. T. asistent to ne može jer je po zanimanju ing. elektrotehnike i prema tome bi T. sada trebao dobiti treću osobu asistenta u roku 3 tjedna. Sve ovo djeluje stresno na njega i na nas. Ne slažemo se sa mišljenjem da je dobro da dijete upoznaje nove ljude, jer je on sad u pubertetu (8.razred) i teško mu se naviknuti da mora ići na WC s nepoznatim ljudima. Dodatni problem je što trebamo asistenta koji poznaje češki jezik. Molimo da nam pomognete, jer smatramo da naše dijete ima jednako pravo na obrazovanje kao i sva ostala djeca."*

Prigovore roditelja smatramo opravdanim.

Pravo na obrazovnu inkluziju učenika s teškoćama u razvoju podrazumijeva i angažiranje asistenta/pomoćnika, ukoliko je to potrebno. Kako se radi o osjetljivoj dobi i psihofizičkom statusu ovih učenika, smatramo potrebnim kad je god to moguće osigurati djetetu istu osobu. Mjere aktivne politike zapošljavanja značajan su izvor sredstava za financiranje asistenata, ali te mjere imaju svoje odrednice. Javni rad se odvija u ograničenom vremenskom periodu s ciljem uključivanja u privremeno

zapošljavanje dugotrajno nezaposlenih osoba kojima prijeti socijalna isključenost. Bitno je naglasiti da se ovdje ne radi o zapošljavanju stručnih osoba, već osoba koje nemaju razinu stručnih znanja i vještina a motivirane su za rad sa djecom i mladima kako bi im na humani način pomogli i olakšali svakodnevni boravak u školi. Mladi za mlade je jedna od aktivnosti integracije u privremenu zaposlenost osoba u nepovoljnom položaju, a mladi su po svim obilježjima dio te skupine te se ukoliko se ponavlja ista osoba iz godine u godinu po istom programu ne postižu zadani ciljevi javnog rada, već isto postaje redoviti rad i trajno zaposle nje. „Garancija za mlade“ Republiku Hrvatsku kao potpisnicu i članicu EU obvezuje da se svim mladim nezaposlenim osobama u roku od četiri mjeseca omogući ulazak u zaposlenost ili nastavak obrazovanja. Stoga sve nezaposlene osobe u nepovoljnom položaju na tržištu rada moraju imati priliku integracije na tržište rada, što je u skladu s ciljem javnog rada i zato ne možemo podržati ponovno zapošljavanje istih osoba. Time javni rad gubi svoj smisao i zamjenjuje stalnu potrebu za radnicima.
Zaključno, kao što kaže HZZ „javni rad nije usmjeren prema korisnicima usluga već prema osobama u nepovoljnom položaju na tržištu rada, te je HZZ sukladno financijskim mogućnostima bio dio podrške integraciji djece s invaliditetom, a ne institut zamjene za poslove i aktivnosti koje trebaju osigurati osnivači odgojno-obrazovnih ustanova.“
Ministarstvo nadležno za obrazovanje, obrazovna ustanova i njezin osnivač, dužni su osigurati oblike podrške obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, te ususstaviti uslugu asistenta kao značajan oblik podrške obrazovanju učenika s teškoćama.

3.10.3. Srednjoškolsko obrazovanje

Sustav srednjoškolskog obrazovanja čini 438 srednjih škola i 180.114 učenika. Ne raspolažemo podacima o broju učenika s teškoćama u razvoju integriranih u redovne srednje škole.
Pritužbe pravobraniteljici za osobe s invaliditetom u području srednjoškolskog obrazovanja također se odnose na osiguravanje razumne prilagodbe učenikovim poteškoćama, diskriminaciji, odnosno neosiguravanju potrebne podrške učeniku.
Isto tako posebno smo tražili podatke za srednjoškolsko obrazovanje, za koje imamo saznanje da u još manjoj mjeri sustavno osigurava podršku učenicima s teškoćama.
Agencija koordinira radom 4 međužupanijska stručna vijeća nastavnika u radu s učenicima s teškoćama. Njima je obuhvaćeno svih 300 strukovnih škola.
Agencija je provela u istom razdoblju 27 stručno-pedagoških nadzora i savjetodavnih posjeta u strukovnim školama. U 2014. i 2015.g. provedeno je 5 stručno-pedagoških nadzora i savjetodavnih posjeta vezano uz rad s učenicima s teškoćama (dva u Centru za odgoju i obrazovanje Zagreb, Školi za cestovni promet u Zagrebu, Srednjoj školi Zabok i Medicinskoj školi u Rijeci).
Za područje srednjoškolskog obrazovanja održan je relativno malo stručnih skupova i stručnih usavršavanja, a i za neka stručna usavršavanja prijavilo se jako malo osoba.
To ukazuje da srednjoškolske ustanove još uvijek nisu prihvatile obrazovnu inkluziju kao pravo učenika s teškoćama u razvoju, a stručno usavršavanje kao oblik podrške inkluziji. Iako neke srednje škole prihvaćaju stručno usavršavanje od strane Agencije, u velikom broju slučajeva stručno usavršavanje i posjet mobilnog tima Agencije uslijedio je na poziv škole, ali tek nakon izrečenih mjera nadzora.

Učenici s teškoćama u razvoju, prema odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 16/12, 86/12), srednjoškolsko obrazovanje nastavljaju u programu prema rješenju o određivanju oblika školovanja ureda državne uprave. Odlukom o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I razred srednje škole u školskoj godini za svaku školsku godinu propisuju se zajednički, posebni i dodatni kriteriji upisa učenika u srednju školu. Za učenike s teškoćama u razvoju propisan je način ostvarivanja mogućnosti direktnog upisa u srednju školu. Uz rješenje Ureda državne uprave o školovanju u osnovnoj školi, ovi

učenici trebaju pribaviti i mišljenje liječnika školske medicine, kao i Službe za profesionalno usmjeravanje.
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u javnim raspravama tijekom donošenja ove Odluke naglašavala je da učenici s teškoćama u razvoju trebaju imati pravo izravnoga upisa.
Smatramo da se pravo direktnog upisa učenika s teškoćama u razvoju temelji na odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom nalažu obvezu osiguravanja pristupa besplatnom osnovnom obrazovanju i srednjem obrazovanju na ravnopravnoj osnovi s drugima, u zajednicama u kojima žive, uz razumnu prilagodbu individualnim potrebama i osiguranu učinkovitu pomoć unutar općeg obrazovanja. Učenici s teškoćama u razvoju upravo zbog svojih razvojnih teškoća neovisno o svojem uspjehu ili čak motivaciji, često imaju ograničen izbor zanimanja. Institut direktnog upisa predstavlja značajnu prilagodbu individualnim potrebama i osigurava pristup onom zanimanju koje će učeniku osigurati buduće potpuno uključivanje u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugima. U tom kontekstu smatramo, uz ostalo, ključnim dokumentom procjenu i mišljenje Službe za profesionalno usmjeravanje – ona je ključna za određivanje nastavka *obrazovanja učenika s teškoćama*, jer ga usmjerava prema školovanju za ona zanimanja u kojima će prema svojim sposobnostima i mogućnostima biti uspješan. Ovakvo mišljenje i stav pravobraniteljica izražava ponovo svake školske godine tijekom javne rasprave za donošenje Odluke za sljedeću školsku godinu.
Posljednja Odluka za školsku godinu 2014./15. kao dodani uvjet predviđa da učenik s teškoćama u razvoju treba ostvariti minimalni bodovni prag za upis u određeni program i zadovoljiti na ispitu sposobnosti i darovitosti za ona zanimanja u kojima je to uvjet upisa. Mišljenja smo da je to korak unazad u osiguravanju učenicima s teškoćama u razvoju stvarne dostupnosti redovnog obrazovnog sustava. Učenik s teškoćama u razvoju imat će jednake šanse u pristupu obrazovanju tek nakon što se prethodno uzme u obzir da zbog razvojnih teškoća imaju ograničenja u postizanju određenog uspjeha, a onda i u izboru mogućih zanimanja.
Služba profesionalnog usmjeravanja kompetentna je za ocjenu sposobnosti učenika, njegovom zdravstvenom statusu te eventualnim kontraindikacijama za njegovo buduće obrazovanje. Uvjet postizanja minimalnog bodovnog praga je **formalno dokidanje prava izravnog upisa** u odgovarajući program, jer u praksi ionako Služba profesionalnog usmjeravanja upućuje učenika u programe u kojima će on prema svojim sposobnostima biti uspješan. Ponovo se, prema našem mišljenju, u Odluku ugrađuju odredbe koje govore o posebnoj podozrivosti prema izravnom upisu učenika s teškoćama u razvoju. Ovime, ukoliko se usvoji ovakva odredba, smatramo da se krše i odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje nalažu osigurati pristup općem obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju.
Problem s izravnim upisom imali su i učenici kod kojih je ozbiljna zdravstvena teškoća ili invaliditet nastao u posljednjoj školskoj godini prije upisa u srednju školu te nisu mogli pristupiti upisu u srednju školu prema predviđenim kriterijima.

Tako se pravobraniteljici obratio otac učenice, zbog mogućih poteškoća kod upisa u srednju školu. Djevojčica se od studenog 2013.g. liječila u Zagrebu na KBC Rebro zbog akutne limfoblastične leukemije, organizirana joj je nastava u zdravstvenoj ustanovi. Školovala se tijekom osnovne škole po redovnom nastavnom programu. Vezano uz mogućnost upisa u srednju školu, obzirom na dijagnozu i njezino zdravstveno stanje, optimalno je daljnje školovanje u gimnaziji (željeno zanimanje medicinske sestre, na žalost, zbog bolesti nije indicirano).
Prema Odluci o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I razred srednje škole u školskoj godini 2014./2015., pravo na izravan upis u srednju školu ima učenik s teškoćama u razvoju, a to je učenik koji ima rješenje o primjerenom obliku školovanja. Prema mišljenju pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, ovdje se dogodila bitna promjena odredbi u odnosu na prošlu godinu (2013./2014.), ali promjena koja predstavlja korak unazad kad se radi o zaštiti prava djece s teškoćama u razvoju na obrazovanje. Naime, u prethodnoj godini učenici s teškoćama u razvoju bili su i oni koji su i/ili uz rješenje o obliku školovanja imali razvojne teškoće utvrđene u sustavu socijalne skrbi, te ih dokumentirali nalazom i mišljenjem prvostupanjskog tijela vještačenja iz sustava socijalne skrbi.

U slučaju navedene učenice, obzirom da je oboljela na polugodištu osmog, završnog razreda osnovne škole, a spomenuta Odluka o kriterijima upisa u srednje škole donesena je sredinom posljednjeg polugodišta ove pedagoške godine, sukladno navedenoj odredbi djevojčica se ne bi smatrala učenicom s teškoćama u razvoju. Međutim, njezina dijagnoza i dugotrajan oporavak koji je još čeka, nedvojbeno imaju utjecaja na njezino buduće školovanje i izbor zanimanja (naglašavamo – suženi izbor). Djevojčica je vještačena u sustavu socijalne skrbi i ima utvrđene teškoće u razvoju i teži invaliditet prema čl.38.st.3. Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja (NN, br. 64/02, 105/07,145/11).
Zbog navedenih okolnosti i činjenice da njezina osnovna matična škola nije promijenila oblik školovanja (u npr. redovni program s individualiziranim pristupom), obzirom da se sve odvijalo praktički u završnom polugodištu njezinog školovanja, te djevojčica prema sadašnjim odredbama ne bi imala status učenika s teškoćama u razvoju i time ostvarila pravo na izravan upis, preporučili smo da Ured državne uprave u županiji i nadležna služba, pomognu u procesu njezina upisivanja u srednju školu u okviru svojih ovlaštenja – eventualno donošenjem odgovarajućeg rješenja o obliku školovanja za ovu školsku godinu ili na drugi način. Također, smatramo da zbog specifičnosti ovog slučaja, sve nadležne službe (osnovne škola, liječnik školske medicine, služba profesionalnog usmjeravanja i dr.) trebaju prije svega pokazati fleksibilnost u postupanju, kako bi djevojčica ostvarila pravo na obrazovanje, bez remećenja tijeka liječenja i uz prvenstvenu skrb za zdravlje.
Što se tiče nastavka školovanja u kući ili zdravstvenoj ustanovi, Ured je također komunicirao sa Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta vezano za organiziranje buduće nastave u zdravstvenoj ustanovi i u kući, ovisno o tijeku liječenja, te se u tom smislu ne očekuju veće poteškoće.

Veliku uznemirenost roditelja i učenika s teškoćama u razvoju tijekom prošle godine izazvao je objavljeni dokument *„Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole“.*
Uznemireni roditelji obraćali su se Uredu nekoliko dana prije upisa u srednje škole, strahujući da će im „netko“ osporiti upis u školu zbog određenih zdravstvenih indikacija.
„…molim Vas da mi kažete što ću moći učiniti ukoliko mojoj kćeri onemogući upis u srednju školu Vladimir Prelog. Ona ima neurodermitis kojeg liječi već 10 godina, radi se o isključivo i definitivno psihosomatskoj bolesti, koja s bilo kakvim reagensima izvana nema veze. Želi ići u prirodoslovnu školu, smjer ekološki tehničar. Liječnik školske medicine ZNA da što se njezine bolesti tiče za to nema zapreke, ali on postojanje te bolesti ne može zatajit, odnosno mora navesti njezinu bolest kao kontraindikaciju koja je navedena za to zanimanje. Što mogu učiniti ako budem imala problema?“
Smatramo da je pitanje različitih vrsta potpora učenicima u području obrazovanja temeljno pitanje na kojem je potrebno raditi u ovom dokumentu ili sasvim konkretnom podzakonskom aktu koji će definirati sve vrste potpora učenicima s teškoćama u razvoju u obrazovanju koje bi bile sukladno njihovim potrebama. *(Detaljni prikaz ovog problema i aktivnosti Ureda opisane su u poglavlju ovog izvješća pod nazivom Jednakost i nediskriminacija)*

Kako bismo osigurali neovisno o postojanju ili nepostojanju određenog propisa, odluka ili prakse da svaki učenik s teškoćama u razvoju dobije jasnu garanciju podrške u obrazovanju, tijekom javne rasprave u postupku donošenja Zakona o izmjenama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predložili smo da se iza članka 65. dodaju članci 65.a i 65.b., te da članak 65.b. glasi:
„Za učenike s teškoćama u razvoju škola će osigurati individualnu razumnu prilagodbu radi osiguravanja jednakih obrazovnih mogućnosti.
Razumna prilagodba podrazumijeva osiguravanje potrebnih oblika podrške koje ovisno o individualno procijenjenim potrebama mogu uključivati pomoćnike u nastavi ili stručno komunikacijske posrednike, prostornu, organizacijsku, stručnu, programsku, metodičku, didaktičku i drugu odgovarajuću prilagodbu.
Propuštanje razumne prilagodbe predstavlja oblik diskriminacije prema posebnom zakonu.“
Obrazloženje:

Osiguravanje razumne prilagodbe obaveza je Republike Hrvatske prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, koja u članku 2 definira razumnu prilagodbu na način: „*Razumna prilagodba znači potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima;*“.
Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br 85/08, 112/12) definira propuštanje razumne prilagodbe kao jedan od oblika diskriminacije na osnovu invaliditeta.
Republika Hrvatska stoga ima obavezu implementacije ovih odredbi u sve sustave koji reguliraju prava osoba s invaliditetom. Stoga smatramo da jednom odredbom Zakona treba nedvojbeno garantirati pravo učenika na odgovarajuće oblike podrške radi prevladavanja različitosti. Navedeni elementi razumne prilagodbe već su na različite načine definirani kroz postojeće zakonske i podzakonske akte, ali ih je u svrhu usklađivanja s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i Zakonom o suzbijanju diskriminacije, potrebno izričito označiti kao razumnu prilagodbu.
Smatramo da bi predloženi članak predstavljao definitivnu potvrdu opredjeljenja za inkluzivno obrazovanje i zabranu diskriminacije učenika s teškoćama u razvoju temeljem invaliditeta i usklađivanje sa pravno obvezujućim međunarodnim dokumentima.
Preporuke:
-promjenom zakonske regulative definirati sustav podrške inkluzivnom odgoju djece s teškoćama u razvoju u predškolskim ustanovama
-pravilnikom urediti sustav podrške inkluzivnom obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju[15]
-evidentirati učenike s teškoćama u razvoju u srednjoškolskom obrazovanju
-sustavno raditi na edukaciji stručnjaka u sustavu odgoja i obrazovanja – na temeljnom obrazovanju nastavnika i odgojitelja, cjeloživotnom učenju, sustavu stručne podrške stručnjacima u ustanovama odgoja i obrazovanja

3.10.4. Visokoškolsko obrazovanje

Kao i u prijašnjim izvještajnim razdobljima, najveći broj obraćanja studenata s invaliditetom Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom bio je vezan uz upise na fakultete odnosno traženje informacija o dokumentaciji koju je potrebno priložiti te drugim okolnostima studiranja s invaliditetom. U takvim slučajevima stranke upućujemo na internetsku stranicu Ureda za studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Zagrebu, ali i na Udrugu za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom Zamisli gdje uz informacije mogu dobiti i konkretnu pomoć u vidu instrukcija ukoliko su im potrebni, ali i informacije o uslugama podrške. To ukazuje da još uvijek nedostaje informacija o studiranju učenika s invaliditetom iako učenici s teškoćama prolaze kroz dobro razrađen sustav odobravanja prilagodbi kod polaganja mature. Čini se ipak da na tom koraku ne dobiju cjelovitu informaciju o upisu na studije, a velik dio informacija potreban im je u ranijoj fazi.

Tijekom 2014. godine nije bilo zamjetnih pomaka pa tako i dalje, kao i osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, uključivanje osoba s invaliditetom u visokoškolsko obrazovanje zakonski je neregulirano. Iako MZOS izdvaja značajna sredstva za studente s invaliditetom za prijevoz, smještaj u studentski dom i subvencioniranu prehranu, a Nacionalna zaklada za potporu učeničkom i studentskom standardu osigurava stipendije za 60 studenata s invaliditetom, to ne može nadoknaditi nedostatak sustavne podrške. Pod sustavnom podrškom mislimo na dosljedno pružanje usluga podrške kroz doznačivanje dostatnih financijskih sredstava visokoškolskim ustanovama kako bi se unaprijedila pristupačnost, tehnička pomagala, pomoć u nasatvi, osoblje u uredima za studente s invaliditetom, digitalni udžbenici, vršnjačka podrška i formalizirale procedure za pružanje te podrške

[15] U vrijeme izrade izvješća donesen je Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, a u javnoj raspravi je pravilnik koji će regulirati pomoćnike i komunikacijske posrednike

uz kontinuiranu edukaciju nastavnog i nenastavnog osoblja. Nisu definirane procedure kojima bi se definirali načini na koji se studentima s invaliditetom pruža podrška, kao i uvjeti pod kojima se pruža.
U nastavku ćemo prikazati pritužbe studenata s invaliditetom iz kojih je razvidno kako izostanak zakonske regulative otežava studiranje osoba s invaliditetom i izaziva teškoće za cijeli sustav visokoškolskog obrazovanja.

Osiguranje potrebne podrške kod studiranja i prilagodba načina polaganja ispita

Primjer 1. *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratio se gluhi student sa Sveučilišta u Zadru. Kako bi mogao pratiti nastavu i polagati ispite koristio je daktilografsku podršku koju mu je osiguravala udruga. Nakon što mu je udruga prestala pružati tu uslugu, dovedena mu je u pitanje mogućnost studiranja. U svojem obraćanju u bitnome navodi kako mu je kao gluhoj osobi zbog nedostatka podrške znatno otežano praćenje nastave i polaganje ispita.*

Iz ovog primjera je vidljivo kako je upravo osiguranje podrške preduvjet studiranju za osobe s invaliditetom i da ona trenutno nije sustavno osigurana nego ovisi o projektnom osiguravanju od strane udruga. Student je u ovom slučaju tražio premještaj na Sveučilištu u Zagrebu gdje je snažniji civilni sektor preko kojeg može ostvariti potrebnu podršku.
Vezano uz to zanimljivo je istaknuti rezultate istraživanja koje je proveo Hrvatski savez udruga gluhoslijepih osoba Dodir u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom i Studijskim centrom socijalnog rada Sveučilište u Zagrebu financirano sredstvima Europske unije: *Višedimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece i mladih s invaliditetom u obrazovnom procesu*. Preliminarni rezultati analize pokazuju da učenici s tjelesnim invaliditetom izražavaju najveće zadovoljstvo sustavom podrške u visokom obrazovanju, a gluhi studenti su najmanje zadovoljni. To se može objasniti činjenicom da je nagluhim i gluhim studentima još uvijek nije sustavno odobrena podrška prevoditelja za znakovni jezik dok je za osobe s tjelesnim oštećenjem odnosno studente s tjelesnim invaliditetom značajno poboljšana pristupačnost vezano za arhitektonski pristup. Ukupno gledajući pristupačnost je i dalje nezadovoljavajuća. Pri tome valja naglasiti da je važno individualno određivanje oblika potpore. Student je u ovom slučaju objasnio da mu prevoditelj za znakovni jezik ne bi bio odgovarajuća podrška jer znakovni jezik ne sadrži znakove za sve stručne pojmove koji su vezani uz njegov studij.

Institucionalne službe i stručna tijela za potporu studentima s invaliditetom

Student s invaliditetom ovako opisuje svoje iskustvo studiranja: *Ured za studente s invaliditetom na našem sveučilištu ne postoji. Za svaki ispit sam se javljao svakom profesoru posebno i s njim se dogovarao način ispitivanja. Recimo, jedan me ispituje tako što na jednom papiru ispisuje 5 pitanja i nakon što sve odgovorim, onda još dodatnih 5 pitanja, drugi je ponudio ispit s ponuđenim odgovorima, a treći preko skypa (po meni je to najbolji način ispitivanja, jer objedinjuje usmeni i pismeni dio ispitivanja u jedno, svi profesori bi trebali tako ispitivati).*

Što se tiče ovog profesora kod njega svi moraju tečno izgovarati strana imena pojedinih lokaliteta ili istraživača a to meni stvara problem. Hoće li on uvažati odgovor ako je točan unatoč što sam pogrešno izgovarao? I hoće li prihvatiti točan odgovor iako nije dobro napisan u smislu gramatike i pravopisa?

Jednom prilikom sam išao kod njega na konzultacije, uopće se nije ni malo potrudio da me posluša, niti da mi odgovori na način da ga razumijem , tako da me je doveo u neugodnu situaciju. Volio bih odgovarati samo pismeno njegov predmet. Kod njega se polaže pristupni ispit pismeno, pa tko prođe taj pristupni ide na usmeni dio. Volio bih, ako nije problem, da Vi kontaktirate profesora i zamoliti ga za tu uslugu.

Ovo iskustvo pokazuje kako nedostatak provedbenih akata dovodi do toga da studiranje mladih s invaliditetom ovisi o dobroj volji obrazovnih djelatnika i da se mlade osobe s invaliditetom osjećaju kao da mole ustupke, a ne da ostvaruju pravo na jednako postupanje. Traženje prilagodbe nije usluga niti izlaženje u susret nego ostvarivanje prava na jednako postupanje.

Vezano uz ovaj slučaj zatražili smo očitovanje sa Sveučilišta u Zadru u kojem smo naveli da pri Sveučilištu u Zagrebu postoji Ured za studente s invaliditetom koji na temelju medicinske dokumentacije i u dogovoru sa studentom izdaje preporuku o potrebnim prilagodbama koja se dostavlja pojedinim profesorima, odnosno koordinatorima za studente s invaliditetom pri pojedinim sastavnicama. Pitali smo postoji li na Sveučilištu u Zadru službe koje mogu pomoći studentu s invaliditetom da ostvari prilagodbu načina polaganja ispita na koju ima pravo.

Odgovoreno nam je suprotno od onog što je tvrdio student da na Sveučilištu u Zadru postoji studentsko savjetovalište koje olakšava pristup studiju studentima s invaliditetom savjetovanjem u svim pitanjima, ako im se studenti obrate. Također je u ciljevima iz PPU Sveučilište odabralo cilj olakšavanja pristupa studiju studentima s invaliditetom, te je osnovano Povjerenstvo za studente s invaliditetom, čiji je predsjednik prorektor za studije i studentska pitanja. Studenti se mogu izravno obratiti prorektoru i svim službama, što oni redovito i čine. Na Sveučilištu u Zadru je nedavno osnovano Povjerenstvo za studente s invaliditetom.

Primjer 2. *Krajem 2014. godine pravobraniteljica je zaprimila podnesak oca studenta s invaliditetom na Sveučilištu u Splitu iz kojeg je razvidno da na Sveučilištu u Splitu i dalje ne postoji Ured za studente s invaliditetom.*
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je očitovanje od Sveučilišta u Splitu napominjući da je Sveučilište 11. prosinca 2012. potpisalo Programski ugovor s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta. Članak 9. spomenutog Ugovora među ostalim navodi: (I) Ugovorne strane suglasno konstatiraju da su Ministarstvo i javna sveučilišta zajednički i suglasno utvrdili opće i posebne ciljeve koji služe ostvarenju najvećih mogućih poboljšanja u sustavu nastave i studija u Republici Hrvatskoj, a time i posrednom unapređenju kvalitete upravljanja javnim visokim učilištima. (2) Opći ciljevi u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj (Grupa A ciljeva) su: I. stjecanje kvalifikacija u razdoblju predviđenome studijskim programom; 2. olakšanje pristupa studiju i potpora pri studiju za studente slabijega socijalno-ekonomskog statusa i studente s invaliditetom; (…)

Nadalje, Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN, br. 124/14) predviđa sljedeće: *Mjera 6.4.5. Osigurati rad institucionalnih službi i stručnih tijela za potporu studentima s invaliditetom; Nadležnost: MZOS;Provedba: Rektorski zbor, Vijeće veleučilišta i visokih škola, visoka učilišta; Pokazatelji provedbe: Stupanj operativnosti i postotak institucija s uredima ili stručnim službama za osobe s invaliditetom.*

Sukladno zatražili smo očitovanje o mjerama koje su poduzete na Sveučilištu u Splitu kako bi se olakšao pristup studiju za studente s invaliditetom i kako bi im se osigurala podrška potrebna za ravnopravno sudjelovanje bez diskriminacije.

Posebice smo zatražili informacije o tome jesu li u sklopu trogodišnjeg programskog ugovora s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta predviđene aktivnosti za operacionalizaciju cilja potpore pri studiju za studente s invaliditetom posebice u smislu osiguravanja rada stručnog tijela za potporu studentima s invaliditetom.

Sa Sveučilišta u Splitu obaviješteni smo o sljedećem: da je Sveučilište objavilo javni poziv za prijam polaznika na stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa u Rektoratu Sveučilišta u Splitu u Uredu za nastavu i upravljanje kvalitetom, a za rad na poslovima za socijalna pitanja studenata i zaposlenika odnosno za pružanje stručne pomoći u ostvarivanju prava studenata s invaliditetom. Temeljem javnog poziva izabran je kandidat koji je osoba s 100 % tjelesnim oštećenjem.

Nadalje, Sveučilište u Splitu provodi postupak izmjena i dopuna Statuta Sveučilišta kojima se namjerava uvesti obavezno imenovanje povjerenika za studente s invaliditetom na sastavnicama Sveučilišta za potrebe pružanja stručne pomoći studentima s invaliditetom te zadovoljavanja obrazovnih i socijalno-psiholoških potreba studenata s invaliditetom radi poboljšanja uvjeta smještaja i studiranja, pomoći pri prijavi i realizaciji inozemnih i domaćih projekata te organizirati sve vrste pomoći studentima s invaliditetom u tijeku studija (pravnu pomoć, psihološku pomoć, pomoć u obavljanju svakodnevnih aktivnosti i slično).
Iz ovog odgovora vidljivo je da postoji svijest i namjera o organiziranju sustavne podrške studentima s invaliditetom. Međutim, izostali su podaci o planiranju sredstava za predviđene aktivnosti, a iz načina na koji su definirani ciljevi i mjere osim imenovanja povjerenika za osobe s invaliditetom, vidljivo je da su oni još uvijek preopćeniti za konkretnu realizaciju i da izostaje razumijevanje onoga što bi „organiziranje sve vrste pomoći studentima s invaliditetom“ zapravo uključivala.

Određivanje razumne prilagodbe

Većina fakulteta omogućava izravni upis osobama sa 60 i više posto invaliditeta. Smatramo da bi izravni upis trebao biti kompenzacija za suženi izbor zanimanja koje studenti zbog svog oštećenja imaju. Međutim, u sustavu nedostaje procjena potrebnih prilagodbi kao i preporuka o zanimanjima gdje nemogućnost da se i uz prilagodbe i podršku obavljaju nužni dijelovi nekog zanimanja odnosno studija neće dovesti do nemogućnosti da se obavlja zanimanje za koje se student obrazuje.

Primjer 3. *Osoba s potrebom za visokim stupnjem podrške u neovisnom životu kao posljedica tetraplegije, multiple skleroze, epilepsije i još nekih zdravstvenih teškoća upisala je studij forenzičkih znanosti. Obratila se pravobraniteljici s pritužbom na diskriminaciju. U bitnome navodi da voditelj kolegija Istraživanja mjesta događaja traži da uzme metar i mjeri i da sve sama piše i ucrtava. Navodi da nitko od zdravih studenata to ne može sam jer je forenzika multidisciplinarna znanost. Nadalje navodi da je visokoškolska ustanova kod upisa imala uvid u njezinu liječničku dokumentaciju i da je prošla psihomotoričke testove kod upisa.*
U očitovanju Sveučilišnog odjela za forenzične znanosti Sveučilišta u Splitu navodi se da se studentica susreće s poteškoćama prilikom izvođenja nastavnih zadataka s obzirom na svoj invaliditet. Te poteškoće prvenstveno se odnose na nemogućnost usvajanja/izvođenja nekih vještina koje se zahtijevaju na određenim kolegijima: primjerice mjerenje udaljenosti između referentnih točaka unutar prostorija, crtanja situacijskog plana (koji studenti moraju izraditi individualno, što nije bio slučaj kod studentice s invaliditetom). Poteškoće se javljaju na kolegiju koji od studenata zahtjeva motoričke sposobnosti u rješavanju određenih zadataka. Vezano uz pitanje osiguravanja individualne potpore u izvršavanju zadataka navode da studentica dosad nije tražila osiguravanje takve potpore, ali da su joj spremni izaći u susret po tom pitanju. O situaciji će raspravljati na sjednici Povjerenstva za nastavu.

Sveučilišni odjel smo uputili na službu za potporu studentima s invaliditetom na Sveučilištu u Splitu i na Ured za studente s invaliditetom koji ima daleko najrazvijeniju praksu postupanja u sličnim situacijama.

Također smo ih upoznali s praksom i uobičajenom procedurom Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu u slučaju da student temeljem svog oštećenja zatraži određenu prilagodbu ili podršku uz pomoć koje bi mu se omogućilo obrazovanje na jednakoj osnovi s drugim studentima bez invaliditeta. Student osobno mora podnijeti zahtjev i to izravno Uredu za studente s invaliditetom ili koordinatoru za studente s invaliditetom koji onda zahtjev upućuje Uredu. Zahtjev treba biti potkrijepljen odgovarajućom medicinskom i drugom dokumentacijom. Temeljem te dokumentacije i individualnog razgovora sa studentom, Ured za studente s invaliditetom izrađuje preporuku koju upućuje fakultetu uz dostavu i studentu. Postupanje u ovom slučaju još je u tijeku.

Primjer 4. *Visoko slabovidna završila je studij odgajatelja u dječjem vrtiću. Nakon upisa studija vid joj je još više oslabio i sad se postavlja pitanje na koji način može obavljati poslove radnog mjesta za koje se obrazovao.*
Pravobraniteljica je održala dva sastanka s predstavnicima Agencije za odgoj i obrazovanje, Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta, Centra Vinko Bek, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Učiteljskog fakulteta, Udruge slijepih Grada Zagreba, dječjeg vrtića i Gradskog ureda za obrazovanje Grada Zagreba.

Svi sudionici sastanaka smatrali su da osobi treba omogućiti da se zaposli. Međutim, većina isto tako smatra da on ne može obavljati poslove odgajatelja i da se za obavljanje toga posla ne može se osigurati „razumna" prilagodba (npr. asistent, jer bi taj asistent u stvari trebao raditi umjesto njega). MZOS je ranije preporučilo vrtiću da ga uzme na vježbenički staž , te da mu se tijekom staža izradi posebno prilagođen program osposobljavanja, kako bi ga se u konačnici osposobilo za samostalno obavljanje poslova odgajatelja. Međutim, to nije moguće. Mladić može raditi određene poslove, ali to više nije posao odgajatelja. Glavno je pitanje koje će tijelo sada utvrditi njegovu sposobnost za zanimanje odgajatelj, tko će to tražiti, da li treba tražiti s obzirom da vrtić teoretski ne zna da li on to može ili ne može budući da je diplomirao.

Iz Gradskog ureda su čak spremni definirati posebno radno mjesto koje ne postoji u nomenklaturi zanimanja, a koje bi obuhvaćalo one aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu koje visokoslabovidna osoba može obavljati. Međutim, on i dalje ne bi bio odgajatelj nego npr. suradnik odgajatelja pa bi imao i plaću koja nije sukladna stupnju obrazovanja koje je stekao.

Centar Vinko Bek smatra da zanimanje odgajatelja nije za slijepe, predlažu nastavak obrazovanja za npr. pedagoga. Agencija za odgoj i obrazovanje istaknula je problem kasnijeg polaganja stručnog ispita na temelju krnjeg programa i krnje prakse.

Predstavnica Udruge slijepih smatra da nije uputno omogućiti zapošljavanje slijepe osobe kao odgajatelja. Ukoliko bi se dogodila kakva nezgoda bilo kojem djetetu, to bi u javnosti moglo stvoriti negativan stav prema slijepim osobama. Iz HZZ-a je navedeno da se na nacionalnoj razini izrađuje dokument koji će sadržavati sve prilagodbe potrebne i moguće za pojedino radno mjesto. Problematizirali su činjenicu da mladić nije bio na profesionalnoj orijentaciji prije upisa na fakultet, jer bi ga tamo savjetovali o izboru zanimanja zbog progresivnog gubitka vida.

Predstavnica Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta smatra da nije korektno studenta propustiti u programu čije poslove ne može obavljati. Druga slijepa osoba smatra da može biti odgajatelj uz asistenta, jer je i on kao slijepa osoba profesor u osnovnoj školi. Svi sudionici izražavaju da se to ne može usporediti sa skrbi o maloj djeci. Predstavnik AZOO vezano uz asistenta navodi da to onda i ne bi bio asistent nego drugi odgajatelj, ne može asistent nadomjestiti brigu za dijete, procjenu situacija niti pratiti razvoj djeteta. Profesorica s Učiteljske akademije navodi da će sličnih situacija biti u narednim godinama, jer se na njihovom fakultetu trenutno školuje nekoliko studenata a teškoćama vida i sluha. Ona smatra da je moguće promijeniti opis radnog mjesta odgajatelja i preurediti procedure rada kako bi i takve osobe mogle raditi kao odgajatelji.

Grad Zagreb i dalje inzistira stvoriti za mladića novo radno mjesto, stručni suradnik u predškolskom odgoju, ali traži da AZOO osmisli i odobri takvo radno mjesto. To bi bilo rješenje prema kojem bi mladić bio zaposlen u vrtiću i bio u kontaktu sa djecom, ali i dalje ne bi bio odgajatelj.

Zaključno: sadašnji problem od strane visokoslabovidne osobe i Grada Zagreba postavlja se na način da je njemu uskraćeno pravo na rad nakon što mu je bilo omogućeno obrazovanje za navedeno zanimanje. Stoga se iskazuje stav da su propisi iz područja zapošljavanja u predškolskom odgoju

diskriminatorni. AZOO nije omogućila niti prilagodbu poslova stručnog osposobljavanja za odgajatelja.

Dodatan problem u postupanju u ovim slučajevima proizlazi iz činjenice što u hrvatskom zakonodavstvu nije regulirano način i vrsta podrške i razumne prilagodbe studentima s invaliditetom kao ni procedura kojom se ona ostvaruje. Jednako tako ne postoji stručna služba procjene koja bi ocijenila jesu li teškoće koje proizlaze iz zdravstvenog stanja i/ili invaliditeta tolike i takve da se ni uz odgovarajuću podršku i razumnu prilagodbu student neće moći ispuniti očekivane akademske standarde pa sukladno tome niti uz daljnju razumnu prilagodbu obavljati radne zadatke koji se očekuju od osobe koja je stekla određeno zvanje. Prijedlog je da se povlastica upisa (za studente sa preko 60% TO) uvjetuje i prethodnim postupkom profesionalnog orijentiranja, kako je to uređeno za upise u srednju školu. Na taj način bi se izbjegle situacije da se završi studij za zanimanje za koje student nema mogućnost rada niti uz prilagodbu radnog mjesta.

Nacrt prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na financijsku pomoć za podmirenje dijela troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studente s invaliditetom poslijediplomskih studija

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala je na sastanku koje je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta organiziralo na temu prijevoza osoba s invaliditetom i pozdravila uključivanje svih relevantnih dionika. Sastanak je između ostalog pokazao potrebu za daljnjim razgovorima o pitanjima visokog obrazovanja studenata s invaliditetom.

Vezano uz sam tekst Nacrta pravilnika iz perspektive Ureda pravobraniteljice nije bilo bitnih prijedloga za izmjenu. Ono što smo primijetili postupajući po pritužbama studenata s invaliditetom koji se obraćaju Uredu je da velik broj njih nije informiran o postojanju financijske naknade za podmirivanje dijela troškova prijevoza. To potvrđuje i podatak MZOS-a da tu naknadu koristi oko 120 studenata. Usporedbe radi u Registru osoba s invaliditetom, stanje na dan 19.02.2013., zabilježeni su podaci za 424 studenta s invaliditetom uz pretpostavku da je njihov broj veći zbog manjkavosti vođenja evidencije.

Kako smo obaviješteni na sastanku, namjera je da ova naknada ne pokriva samo potrebe za prijevozom nego i druge dodatne troškove koji proizlaze iz invaliditeta. Zbog toga Nacrt prijedloga kao uvjet za dobivanje naknade postavlja postojanje tjelesnog oštećenja od 60% (i više) iako svi studenti koji imaju 60 i više % tjelesnog oštećenja nemaju nužno i potrebu za prilagođenim prijevozom odnosno povećane izdatke u prijevozu. S druge strane, naknada ne može riješiti problem nepostojanja i nedostatnu kapacitiranost specijaliziranog prilagođenog prijevoza i prilagođenog javnog prijevoza.

Činjenica da studenti s invaliditetom dobiju naknadu za troškove prijevoza ne rješava njihove potrebe za prijevozom jer je njima prijevoz moguć samo vozilima specijalno prilagođenim za prijevoz osoba koja se kreću uz pomoć invalidskih kolica i najčešće nisu u mogućnosti koristiti javni gradski prijevoz tim više što on u većini sveučilišnih gradova nije pristupačan za osobe s invaliditetom. Jednako tako ta sredstva ne rješavaju probleme nepostojanja sustavne podrške koja omogućuje studiranje na ravnopravnoj osnovi, niti procedure kojima bi se definirali načini na koji se ta podrška pruža, uvjete pod kojima se pruža kao ni činjenicu da nedostaje pružatelja samih usluga,usluge se pružaju projektno preko udruga ili oni niti ne postoje: usluge asistenta u nastavi, prevoditelja za znakovni jezik, daktilografa, čitača ekrana, literature u digitalnom obliku, itd.

Nacrt *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* između ostalog predviđa mjeru: *Osigurati prilagođeni prijevoz studentima s invaliditetom. Institucionalne službe potpore za studente s invaliditetom pri visokim učilištima svake akademske godine trebaju iskazivati potrebe studenata za*

prilagođenim prijevozom. Nadležnost: MZOS, Provedba: tijela lokalne uprave, udruge pružatelji socijalnih usluga, Rok provedbe: 2018., Pokazatelji provedbe: Broj studenata s invaliditetom koji koriste prilagođeni prijevoz.

Dakle, kako bi se riješio problem prijevoza za studente s invaliditetom potrebno je uključiti i druge dionike i razraditi model osiguravanja te i drugih usluga podrške.

Kad bi se gledale samo potrebe za prilagođenim prijevozom ili angažiranje pratnje za kretanje koje proizlaze iz teškoća s mobilnošću bilo bi uputno staviti kategorije osoba s invaliditetom koje su definirane kao one koje imaju probleme s mobilnošću u Pravilniku o znaku pristupačnosti (NN, 78/08 i 87/14), čl. 2: *Pravo na znak pristupačnosti ima osoba sa 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenja donjih ekstremiteta 60 ili više posto.*

S obzirom na proširenu, iako ne eksplicitno u Nacrt pravilnika navedenu, namjeru da naknada za prijevoz doprinese ukupnom studentskom standardu studenata s invaliditetom i ukoliko to proračunska ograničenja dopuštaju svakako pozdravljamo namjeru da svi studenti koji imaju 60 % tjelesnog oštećenja dobiju tu naknadu.

Ukazali smo da se teško može razabrati namjera članka 7. Stavak 1 Nacrta pravilnika: (1) *Financijskom pomoći za podmirenje dijela troškova prijevoza studentima se podmiruje dio troškova prijevoza od mjesta stanovanja do mjesta pohađanja visokog učilišta.*

Taj članak bi podrazumijevao da se studentima ovisno o njihovim potrebama za podrškom u prijevozu kao i udaljenosti između mjesta stanovanja/prebivališta i mjesta studiranja određuje različiti iznosi naknade. Kako se ne planira utvrđivanje tih okolnosti, nejasan je smisao ove odredbe. Na temelju dokumenata koje su studenti dužni priložiti zahtjevu može se zaključiti da će isti iznos naknade dobiti svi studenti bez obzira na postotak njihova oštećenja (oni sa 60 % i više) i neovisno o udaljenosti između mjesta stanovanja ili prebivališta od ustanove.

Preporučili smo da se druge detalje o uvjetima za ostvarivanje i trajanje prava na financijsku pomoć kao i podnošenju zahtjeva za ostvarivanje prava na financijsku pomoć prokomentira sa samim studentima s invaliditetom odnosno njihovim predstavnicima kao i stručnim službama pri sveučilištima.

Kao dio podrške studentima s invaliditetom udruga Zamisli je treću godinu zaredom organizirala Orijentacijski tjedan za brucoše s invaliditetom. U sklopu programa savjetnica pravobraniteljice je predstavila rad Ureda pravobraniteljice, pojasnila studentima u kojim se slučajevima mogu obratiti pravobraniteljici, navele primjere dosadašnjih obraćanja studenata s invaliditetom i govorila o studentskim pravima studenata s invaliditetom. Svake godine raste broj brucoša s invaliditetom koji sudjeluju na Orijentacijskom tjednu pa ih je ovo godine bilo oko 20. I dalje ih najviše upisuje društveno-humanističke studije. Rekli su da su upisali željene studije. Studente je najviše zanimalo pitanje studentskih stipendija posebno njihovog odnosa s osobnom invalidninom. Obaviješteni su da se stipendija dobivena u kategoriji studenata s invaliditetom ne smatra prihodom pa stoga ne utječe na osobnu invalidninu. Informirani su i o izmjeni zakonodavstva koja je omogućila da se osnivanjem radnog odnosa ne gubi pravo na obiteljsku mirovinu.

Hrvatski sabor je na sjednici 17. listopada 2014. donio Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije Republike Hrvatske. U ovom prvom strateškom dokumentu koji govori o studentima s invaliditetom usvojene su mjere vezane uz studente s invaliditetom koje su identične onima koje smo citirali iz Nacrta Strategije u Godišnjem izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu. Ostaje vidjeti kako će se Strategija provoditi u praksi. Ono što zabrinjava u ovoj fazi je što iz

aktivnosti MZOS-a i dalje nije vidljiva aktivnost na reguliranju studiranja osoba s invaliditetom iako je u većini mjera upravo MZOS navedeno kao tijelo nadležno za provedbu.

Zaključci i preporuke

-Potrebno je usvojiti zakonodavstvo kojim bi se zajamčilo osiguravanje odgovarajuće podrške studentima s invaliditetom i jasno propisali načini njezina ostvarivanja kao i dužnosti svih dionika u procesu

-Potrebno je razmisliti o uvođenju profesionalnog usmjeravanja odnosno stručne službe procjene sposobnosti budućih studenata s invaliditetom kako bi im se pomoglo u odabiru zanimanja na isti način na koji se pomaže učenicima pro prijelazu iz osnovne u srednju školu. Ta bi služba ujedno procjenjivala potrebne oblike podrške i razumne prilagodbe

-Potrebno je u sustav ugraditi podršku mladim osobama nakon završetka studija kao i onu potrebnu za pronalazak posla

3.11. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

3.11.1. Radna terapija

Mnogobrojna istraživanja su potkrijepila činjenicu o kojoj govore i u svom terapijskom ju radu primjenjuju radni terapeuti - "*Zdravlje je pod utjecajem mogućnost odabira, izvedbe i kontrole nad svakodnevnim aktivnostima. Prekid ili promjene u okupacijama mogu voditi do povećanja ovisnosti o drugima, manjka samopouzdanja i depresije. Sa suprotne strane, obnavljanje individualnih sposobnosti kako bi osoba funkcionirala samostalno i imala kontrolu nad svojim dnevnim aktivnostima povećava produktivnost i životno zadovoljstvo*.[16]"

Pretpostavlja se da baš zbog činjenice da u svom terapijskom radu koriste ponekad "potpuno banalne" aktivnosti koje uzimamo zdravo za gotov, radni terapeuti povremeno bivaju "isključeni i ignorirani od strane sustave" i na taj način nedostupni osobama sa invaliditetom.

Tijekom 2014. godine, mišljenja smo da su zbog procesa prilagodbe standardima drugih EU zemalja, radni terapeuti bili uključeni na razini sustava i nešto više na razini pojedinačnih inicijativa, najčešće nevladinih udruga.

U sustavu zdravstva je zaposleno oko 132 radna terapeuta, najveći broj je u specijalnim bolnicama.

Vezano uz sustav zdravstva, potrebno je naglasiti da unatoč upozorenjima strukovnih organizacija koje okupljaju radne terapeuta vezano uz još uvijek prisutno zapošljavanje drugih stručnjaka na mjestima radnih terapeuta, ali i nestručnih osoba došlo je do eskalacije pogotovo u području radne terapije u psihijatrijskim ustanovama što svakako treba detaljno istražiti i nužno hitno promijeniti.

U području osiguravanja usluga radnog terapeuta u sustavu socijalne skrbi, došlo je do minimalnih promjena jer su radni terapeuti izmjenama podzakonskih akata napokon osigurani kroz usluge rane intervencije te su tako dostupni djeci sa teškoćama u određenom segmentu. No došlo je do značajnih propusta jer se podzakonskim aktima unatoč znanstvenim dokazima, dobrim EU praksama, ali i politikama RH nije radni terapeut osigurao u ustanova koje skrbe o djeci i mlađim punoljetnim osobama bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeci i mlađim punoljetnim osobama sa problemima u ponašanju, starijim osobama i teško bolesnim odraslim osobe, samostalnom stanovanju. Također, u inovativnim uslugama koje u čitavom svijetu pružaju radni terapeuti, išlo se protivno mišljenju struke te europskim i svjetskim standardima što je trenutno onemogućilo radnim terapeutima primjenu specifičnog radnoterapeutskog pristupa u radu sa djecom sa poremećajima senzoričke integracije, a pitanje je što će dugoročno uzrokovati.

U današnje vrijeme kada je proces inkluzije u razvijenom svijetu, posebice djece koja se razvijaju i funkcioniraju na način različit od prosječnog, prije uvažena praksa nego izuzetak, a kako bi osigurali adekvatnu i prije svega stručnu podršku djeci u pred/školskim ustanovama, od ključne je važnosti uključiti i radne terapeute. Uloga radnog terapeuta nadilazi izravan terapijski rad s djetetom, baš

[16] Canadian Association of Occupational Therapists (2008). Position statement: Occupation and health. Dostupno: http://www.caot.ca/default.asp?pageid=2326

zbog usmjerenosti na dnevne okupacije. Primjerice, usvajanje, savladavanje i transfer funkcionalno upotrebljivih sposobnosti u izvedbi aktivnosti dnevnog života (primjerice hranjenje, odijevanje, osobna njega, briga o drugima), uz sustavno pripremanje, razvijanje i/ili održavanje motoričkog, senzoričkog, psihosocijalnog i emocionalnog razvoja kroz participaciju u aktivnostima koje su točno pravi izazov dijetetu, osigurati će se postizanja najveće moguće samostalnosti u izvedbi dnevni okupacija dijeteta primjerenih njegovj/njezinoj dobi, navikama i ulogama. S obzirom na kompetencije radnih terapeuta za modifikaciju i adaptaciju konteksta okoline te uporabnih predmeta kako bi se osigurala poticajna okolina za maksimalno neovisno funkcioniranje u dnevnim okupacijama, radni terapeuti su neizostavni gledajući mnogobrojne izazove u implementaciji inkluzivne okoline. Zbog svega navedenog je začuđujuće, zašto unatoč mnogobrojnim znanstvenim dokazima i dobrima praksama, radni je terapeut u školama i posebno vrtićima još uvijek izuzetak, a ne pravilo, vrlo često angažiran od strane roditelja i ili obitelji, a ne odgojno/obrazovne ustanove, lokalne samouprave ili Ministarstva.

Profesionalna (vokacijska) rehabilitacija uključuje multidisciplinarni pristup kojim se osobi radne dobi sa zdravstveno uzrokovanim oštećenjem/onesposobljenjem (ozljedom, bolešću ili specifičnim stanjem), ograničenjima i preprekama u radnom (produktivnom) funkcioniranju osiguravaju optimalni uvjeti za neovisno i aktivno participiranje u odabranim, željenim i/ili potrebnim radnim (produktivnim) okupacijama[17]. Uspješnost profesionalne rehabilitacije ovisi o komunikaciji i koordinaciji između ključnih igrača – osobe, zdravstvenih/drugih stručnjaka i poslodavca[18]. Implementacijom izmjena Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, radni terapeuti su se kroz projekte financirane od strane Europskog socijalnog fonda pokazali kao vrsni strčnjaci u evaluaciji izvođenja, evaluaciji radnog mjesta te evaluaciji komponenti izvođenja te njihovog utjecaj na izvođenje radnih zadataka, zatim promicanja, uspostavljanja, obnavljanja, održavanja i /ili modificiranje izvođenja produktivnih/radnih aktivnosti te senzomotoričkih, kognitivnih i psihosocijalnih vještina potrebnih za izvođenje produktivnih/radnih aktivnosti, procjenu ergonomskih karakteristika radnog mjesta i prilagođavanje radnog okruženja sposobnostima i potrebama pojedinca, primjeni asistivne adaptivne tehnologije te karijernom savjetovanju i edukaciju pojedinca, drugih stručnjaka tima, drugih zaposlenika ili poslodavaca[19]. Od iznimne je važnosti da se radni terapeuti po uzoru na Europska iskustva uključe i u rad Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, zatim Jedinstvena tijela vještaćenja te u radne skupine koje izrađuju podzakonske akte.

Učenje svakodnevnih vještina, postizanje optimalnog funkcioniranja u dnevnim okupacijama, aktivna participacija, okupacijska pravednost i poboljšanje kvalitete života su temelji radnoterapijske djelatnosti. Zdravlje se održava i unapređuje kada su osobe sposobne sudjelovati u njima svrhovitim aktivnostima koje im osiguravaju željenu i potrebnu participaciju u domu, radnom mjestu, školi i životu u zajednici. Korištenjem dnevnih aktivnosti i okupacija kao terapijskog medija, radni terapeuti osposobljavaju i/ili osnažuju pojedince za aktivno i neovisno sudjelovanje u svakodnevnim aktivnostima, povećavaju njihove sposobnosti ili oblikuju okolinu koja potiče i omogućuje neovisnu i aktivnu participaciju. Inovativni pristupi poput usluga ponovnog osposobljavanja (engl. reablement services), usluga radnog terapeuta uz pomoć informacijsko telekomunikacijske tehnologije mogli bi osigurati nadilaženje aktualnih barijera u dostupnosti usluga korisnicima, osobama s invaliditetom.

Sukladno svemu rečenom pravobraniteljica tijekom proteklih razdoblja naglašava i podržava vrijednost i specifičnost zanimanja i uključivanja radnog terapeuta kao djela multidisciplinarnog tima neovisno da li se radi o području odgoja i obrazovanja, osposobljavanja i rehabilitacije, zapošljavanja i rada ili zdravlja i socijalne skrbi.

[17] Izmijenjeno od Waddell, Burton, Kendall, 2008

[18] Prilagođeno Waddell, Burton, Kendall, 2008

[19] Barnes T, Holmes J and the National Executive Committee of the College of Occupational Therapists Specialist Section – Work, 2009.; The College of Occupational Therapists, 2008

3.11.2. Profesionalna rehabilitacija

Obilježavanje 50. obljetnice riječkog modela profesionalne rehabilitacije, danas u sklopu Centaroprema RE&ZIN d.o.o., potvrđuje da je koncept profesionalne rehabilitacije utemeljen u prostorima Brodogradilišta 3. maj – tada, iz potrebe se dio zaposlenika kod kojih je došlo do oštećenja uslijed kojih nije bilo moguće da se primjenom rehabilitacijskih postupaka, osposobe za iste, slične ili druge poslove te ih se umjesto preranog umirovljenja vraćalo u radni proces, danas dokazuje svoju punu opravdanost i svrhovitost. Brodogradilište je za potrebe rehabilitacije osiguravalo dobro opremljene radionice za radni trening i pogodne za različite poslove u kojima su se provjeravale stvarne fzičke i psihičke sposobnosti i to na konkretnim zadacima uz kontrolu, praćenje radnih terapeuta i ostalih stručnjaka. Osnovne postavke riječkog modela su:
Bez obzira na invaliditet – za svaku osobu postoje poslovi koje može uspješno obavljati bez opasnosti da joj se dodatno naruši zdravstveno stanje, a da rezultat toga rada ima tržišnu vrijednost. Osobe s invaliditetom treba integrirati primarno u otvorenoj privredi, a samo iznimno u zaštićenim uvjetima.
Od osnivanja do danas, obavljeno je preko 1850 profesionalnih rehabilitacija za razne poslove u trgovini, ekonomiji, hotelijerstvu i turizmu, brodogradnji, građevini, elektrotehnici i mnogim drugim djelatnostima. Prema analizi koju su proveli, 70 do 80% rehabilitanata se zaposlio u roku od godinu dana nakon završetka rehabilitacije.
O značenju profesionalne rehabilitacije svjedoče analize i istraživanje koje je Centar proveo u 2014. obuhvativši 48 rehabilitanata u 4 županije pa su u rezultatima istraživanja naveli kako je u prosjeku rehabilitacija započela u 31-oj godini života, a prosječno trajanje je bilo 19 mjeseci. Uspješno je završeno 26 prekvalifikacija, 18 dokvalifikacija (2 osobe stekle VŠS, 1 VSS), 4 usavršavanja ili osposobljavanja. Rehabilitanti su stekli 20 različitih zvanja.
„Rezultati potvrđuju da osobe koje su uspješno završile rehabilitaciju nalaze zaposlenje - njih 38 (ili 79,17%) je ostvarilo staž osiguranja, od toga polovica (47,37%) ima neprekinut radni staž. Iako je od završetka rehabilitacije prosječno prošlo 8 godina, velika većina (31 ili 81,58%) je i sada zaposlena, od toga dvoje samozaposleno. Svojim sadašnjim zaposlenjem su u velikoj mjeri zadovoljni - njih 24 (ili 77,42%) je dosta ili iznimno zadovoljno. Razlozi su različiti – od zadovoljstva samim poslom, međuljudskim odnosima na poslu i komunikacije s ljudima, visinom plaće itd. Rezultati potvrđuju pretpostavku da rehabilitanti ne izostaju s posla radi bolovanja – 26 ili 83,87% ih nikada ne izostaje.

Istraživanje je pokazalo da su rehabilitanti zadovoljni kvalitetom života kojeg vode nakon završetka rehabilitacije – njih 32 (66,67%) smatra da je kvaliteta sadašnjeg života bolja od kvalitete života koja je prethodila profesionalnoj rehabilitaciji.
Naša hipoteza da rehabilitacija pozitivno utječe na živote rehabilitanata je potvrđena time što njih 90,63% smatra da je rehabilitacija dosta ili iznimno zaslužna za njihov kvalitetniji život. Potvrdu da Centar kvalitetno priprema edukacije dalo je 63,16% rehabilitanta koji su ocijenili da su im stečena znanja i vještine bila dosta ili iznimno korisna u njihovom radu.
Kao pozitivna iskustva za vrijeme rehabilitacije ispitanici navode pristup i podršku Stručnog tima (posebice voditelja rehabilitacije), stjecanje novih vještina i znanja, širenje društvene mreže.
Kao negativna iskustva za vrijeme rehabilitacije navode malen iznos naknade, arhitektonske prepreke u obrazovnoj ustanovi, nedostatak prakse, neodgovarajuće termine.
Najčešći prijedlozi za poboljšanje procesa rehabilitacije su povećanje iznosa naknade, više stručne prakse i mogućnosti za dodatno osposobljavanje.
Upitani što se promijenilo u njihovom životima nakon završetka profesionalne rehabilitacije, rehabilitanti su navodili pozitivne pomake - povratak u život zajednice i rast opće kvalitete života, sretniji život, povratak osjećaja korisnosti i optimizma, povećanje emotivne stabilnosti i poboljšane odnose u obitelji i rehabilitanata, itd.
Umjesto zaključka prenosimo misli rehabilitanta o promjeni koju su doživjeli:
»Kvaliteta života i odnosi u obitelji su se nemjerljivo poboljšali.
Danas radim posao kojeg volim i gledam na budućnost sa radošću«

»Postao sam mentalno stabilniji. Probudio se osjećaj u meni da sam opet potreban i koristan društvu koje me okružuje« ...”

Premda je riječki model profesionalne rehabilitacije od 1964. pretrpio više organizacijskih i vlasničkih transformacija te zakonodavnih i društvenih promjena (naziva, broja djelatnika, djelatnosti i dr.) koncept profesionalne rehabilitacije ostaje kao konstanta koju treba ne samo očuvati, već i dalje razvijati. Smatramo da se višegodišnja iskustva centra za profesionalnu rehabilitaciju Centaroprema RE&ZIN d.o.o. mogu koristiti kao primjer dobre prakse u radu budućih centara za profesionalnu rehabilitaciju. Naime, iskustvo ovog Centra je ujedno potvrda da je teško razvijati sustav profesionalne rehabilitacije bez institucionalnog i pripadajućeg stručnog okvira, a donošenjem Pravilnika o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom, tek je stvoren osnov za strukturne promjene u ovom području, neizostavnom karikom priprema za zapošljavanje.
Budući da je osnivanje centara za profesionalnu rehabilitaciju predviđeno u 2015. godini, tijekom 2014. godine ne bilježe se promjene u sustavu profesionalne rehabilitacije u odnosu na prethodnu, ali i ranije godine. Prikaz podataka područnih ureda HZZ-a o mjerama i aktivnostima koje su se provodile u prethodnoj godini dajemo u slijedećoj tabeli:

Područna služba	Informiranje i savjetovanje		Med. psih. obrada	Rješavanje po zahtjevima – radi prof. reh.	Procjena preost.rad. sposobnosti	Osposob. i prekvalif.	Broj nezaposlenih	Broj zaposlenih
	Ind.	Grup.						
Krapina	427	49	16	-	26	3	262	93
Požega	334	-	6	-	-	-	125	32
Šibenik	97	58	9	7	83	10	68	31
Slavonski Brod	315	6	50	1	4	-	315	62
Zagreb	2990	132	-	43	129	45	1430	414
Rijeka	582	30	18	-	15	11	445	96
Dubrovnik	1071	27	-	-	4	-	92	59
Sisak	312	54	51	22	-	23	478	72
Kutina	197	-	-	-	166	1		
Bjelovar	357	32	6	1	44	1	317	101
Pula	771	12	5	-	10	-	146	58
Karlovac	-	-	6	-	-	-	221	60
Split	713	18	17	20	40	35	557	94
Varaždin	953	16	3	7	16	8	270	98
Križevci	911	-	-	-	7	-	307	90
Vukovar	-	-	-	7	16	4	226	67
Vinkovci	269	-	1	1	1	1		
Čakovec	248	65	3	-	12	5	154	94
Osijek	2000	2	4	-	50	3	675	151
Virovitica	146	2	17	-	-	-	81	22
Zadar	256	10	2	-	4	3	134	47
Gospić	55	-	8	-	3	-	33	9

Uspoređujući podatke u gornjoj tabeli iz 2014. godine o primjenjivanim mjerama profesionalne rehabilitacije, s podacima iz 2013. godine, uočavamo da je i u 2014. godini najčešće primjenjivana mjera individualnog i grupnog savjetovanja osoba s invaliditetom i u tom pogledu je struktura pojedinih mjera aktivnosti profesionalne rehabilitacije slična onoj iz 2013. pa i prethodnih godina. Kad pogledamo broj podnesenih i riješenih zahtjeva za priznavanje prava na preofesionalnu rehabilitaciju, nalazimo da ih je u 2014. bilo manje (109), nego u 2013. godini kada ih je bilo 188. Područni uredi navode da je tome razlog što su zbog usklađivanja mjera aktivne politike zapošljavanja s kriterijima za povlačenje sredstava iz EU fondova u 2014. godini osobe s invaliditetom upućivane u obrazovne programe, te shodno tome nije bilo moguće priznati pravo na profesionalnu rehabilitaciju izdavanjem rješenja.
Prema podacima Ministarstva rada i mirovinskog sustava, Ministarstvo kao drugostupanjsko tijelo nije zaprimilo niti jednu žalbu u 2014. godini protiv rješenja područnih ureda HZZ.
Po pitanju profesionalne rehabilitacije u 2014. godini jedinu značajniju promjenu u odnosu na 2013. godinu i prethodne godine nalazimo u stvaranju zakonske osnove kao nužnog okvira unutar kojega će

se tek razvijati sustav profesionaolne rehabilitacije. Premda je Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom donesen u travnju 2014., tek nakon osnivanja centara za profesionalnu rehabilitaciju moguće je očekivati značajnije promjene – vjerojatno u 2015. godini.

3.12. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

Zapošljavanje i rad je i dalje jedno od prva tri područja u kojima su se najčešće obraćale osobe s invaliditetom. Zaprimljeno je 183 podnesaka pisanim putem, osobno i putem telefona. Stranke su iznosile pritužbe na postupak zapošljavanja, dokazivanje invaliditeta te podnosile pritužbe radi diskriminacije i općenito ostvarivanja prava iz Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Također su tražile savjete kome se trebaju obratiti za ostvarivanje prava te općenito informacije o novom Zakonu i podzakonskim aktima.

Koliko su zakonodavne promjene i mjere aktivne politike zapošljavanja za osobe s invaliditetom bile fleksibilnije u protekloj godini, vidljivo je iz podataka o broju i strukturi nezaposlenih/zaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje:

Broj i struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje (po dobi, spolu, vrsti invaliditeta, stupnju obrazovanja, zanimanju, vrsti invaliditeta i trajanju nezaposlenosti).

Na dan 31. prosinca 2014. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje bilo je registrirano ukupno **6.783** osoba s invaliditetom, što iznosi 2,1 % populacije svih nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Zavoda. Dana 31. prosinca 2013. godine u evidenciji Zavoda bilo je registrirano ukupno 6.789 osoba s invaliditetom, što je iznosilo 1,9 % populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Iako se radi o gotovo jednakom aritmetičkom broju, udio nezaposlenih osoba s invaliditetom u ukupnoj populaciji se povećao uslijed smanjenja ukupnog broja nezaposlenih osoba u evidenciji Zavoda u 2014. godini.

Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol

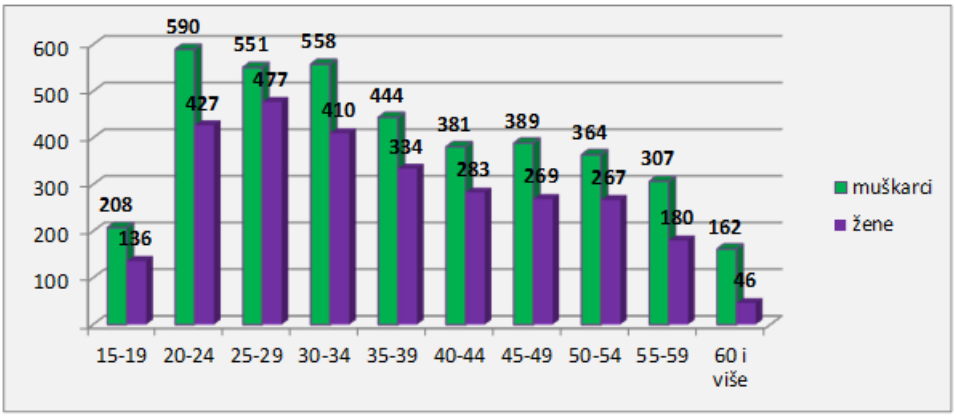

U evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje najveći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom čine mlade osobe između 15 i 29 godina (2.389 ili 35,22% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom) što odgovara dobnoj strukturi nezaposlenih osoba s invaliditetom u 2013. godini.

Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na spol

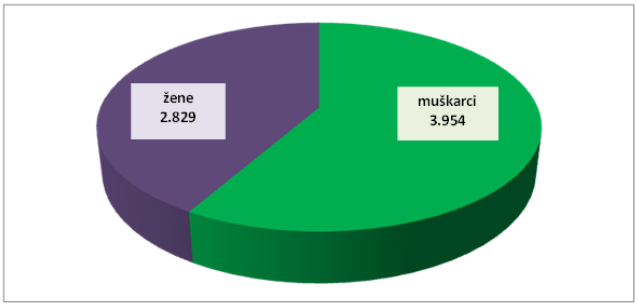

Podaci za 2014. godinu pokazuju da se među nezaposlenim osobama s invaliditetom u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje nalazi veći broj muškaraca (3.954 osobe ili 58,29%), dok je nezaposlenih žena s invaliditetom 2.829 ili 41,70%. Spolna struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom u 2014. godini ujednačena je sa spolnom strukturom u 2013. godini.

Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na razinu obrazovanja i spol

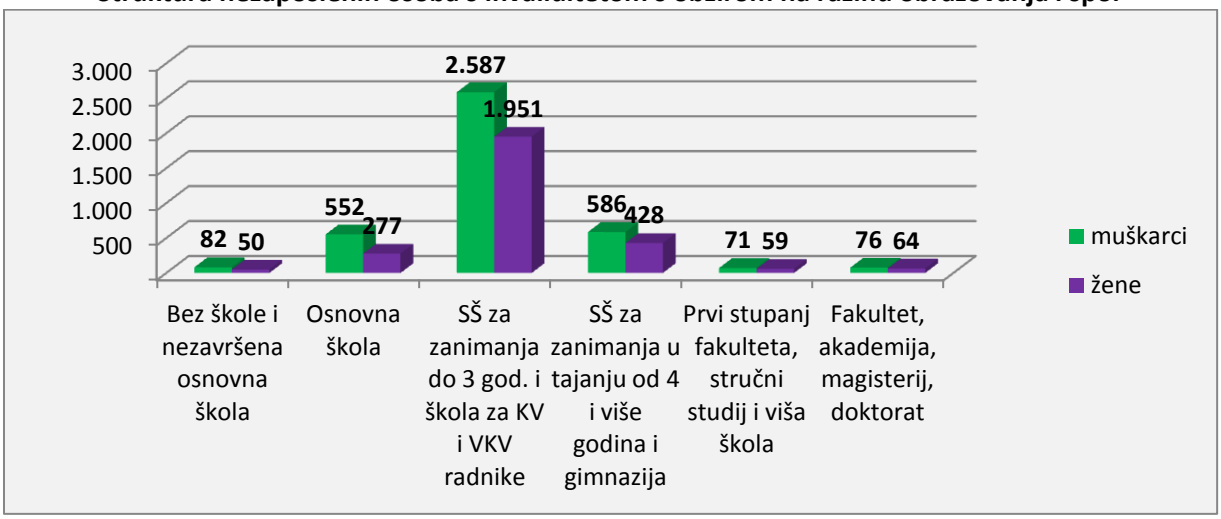

U 2014. godini nezaposlene osobe s invaliditetom najvećim dijelom su srednjoškolskog obrazovanja (5.552 ili 81,85%) od čega je 4.538 osoba s invaliditetom završilo trogodišnju srednju školu, a 1.014 nezaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu četverogodišnju srednju školu. Usporedba podataka ukazuju na jednaku obrazovnu strukturu nezaposlenih osoba s invaliditetom i u 2013. godini.

Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na trajanje nezaposlenosti i spol

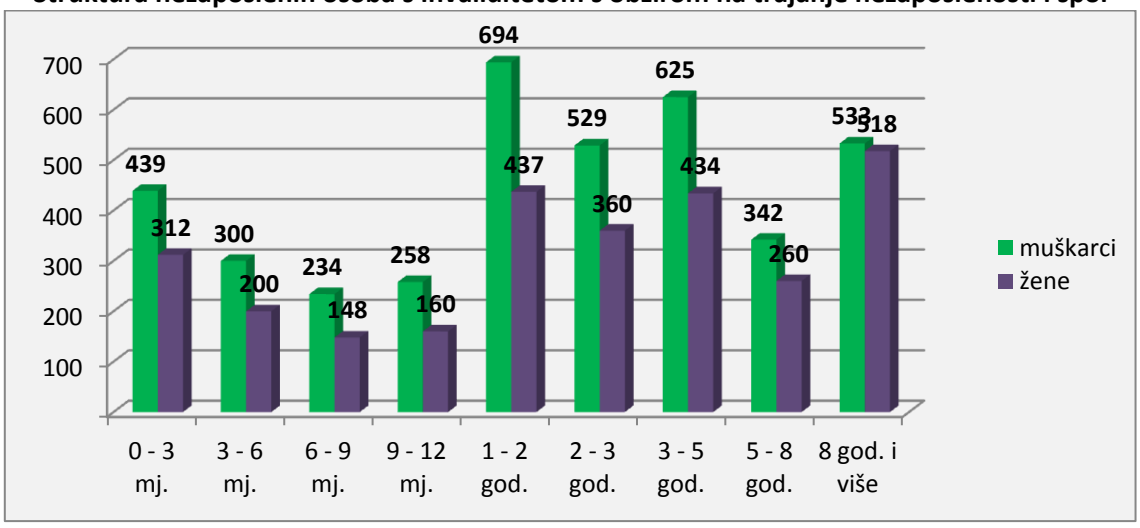

S obzirom na trajanje nezaposlenosti najviše osoba s invaliditetom je u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje od godinu do dvije godine (1.131 ili 16,6 %). Ukupno gledajući, 4.732 osobe s invaliditetom ili 69,76% nalazi se u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje više od godinu dana. Usporedba podataka za 2014. S podacima za 2013. godinu ukazuje na jednaku strukturu nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na duljinu trajanja nezaposlenosti u obje promatrane godine.

Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spol

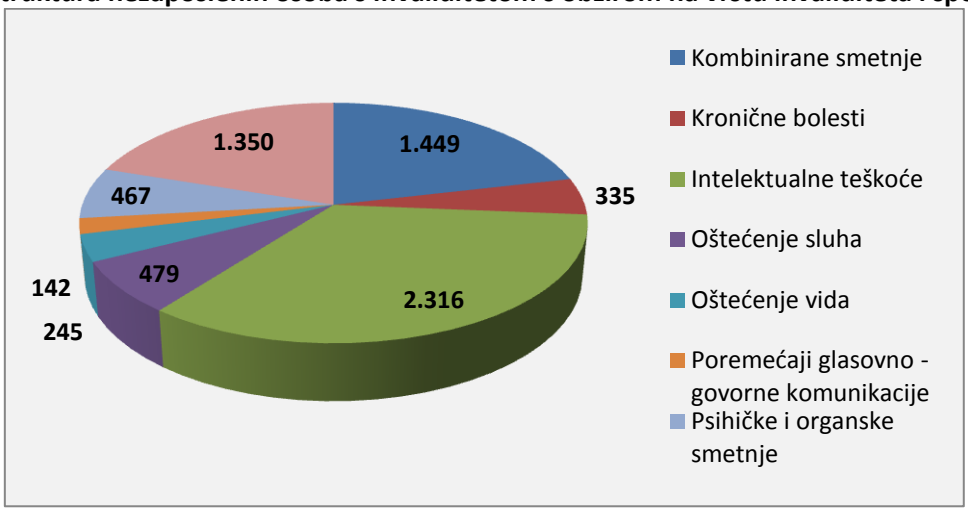

U evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje najviše je nezaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama, njih 2.316, odnosno 34,14%. Slijede osobe s višestrukim, kombiniranim oštećenjima (1.449 ili 21,36%), te osobe s tjelesnim invaliditetom (1.350 ili 19,9%). Usporedba podataka za obje promatrane godine ukazuje na jednaku strukturu nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji Zavoda s obzirom na vrstu invaliditeta.

Broj i struktura zaposlenih osoba posredstvom mjera HZZ (po spolu, stupnju obrazovanja, zanimanju, vrsti invaliditeta i provedenim mjerama)

Tijekom 2014. godine iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno **1.877** osoba s invaliditetom (7,63% više nego u 2013., kada je zaposleno 1.744 osoba s invaliditetom). Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 1.756 (93,55%) osoba zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 121 osoba (6,45%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.). Uspoređujući podatke kroz posljednjih deset godina, vidljivo je da je u 2014. godine postignut najveći učinak u zapošljavanju osoba s invaliditetom.

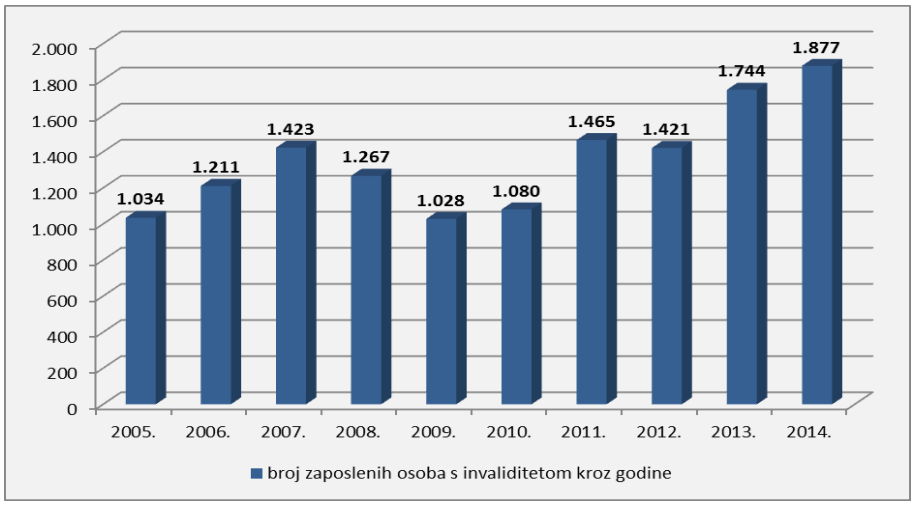

Godina	Zaposleni do 31.12.	Nezaposleni na 31.12.	Indeks kretanja zaposlenosti	Indeks kretanja nezaposlenosti
2005.	1.034	5.892	97,1	80,5
2006.	1.211	5.790	117,1	98,3
2007.	1.423	5.703	117,5	98,5
2008	1.267	5.579	89,0	97,8
2009.	1.028	6.215	81,1	111,4
2010.	1.080	6.255	105,1	100,6
2011.	1.465	5.992	135,6	95,8
2012.	1.421	6.607	96,99	110,26
2013.	1.744	6.789	122,47	102,75
2014.	1.877	6.783	107,6	99,9

Iz prethodnih podataka uočavamo od 2011. godine kontinuirani porast broja zaposlenih osoba, premda se radi o godinama visoke stope nezaposlenosti, stagnacije sveukupnog gospodarstva i općenito nepovoljnih ekonomskih trendova. Prethodna tabela govori da je u 2014. godini zabilježen najveći rast broja zaposlenih osoba u promatranom desetogodišnjem razdoblju.
Da li je to rezultat primjene novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i drugih podzakonskih akata, ostaje da se vidi u godinama koje slijede...

Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na spol

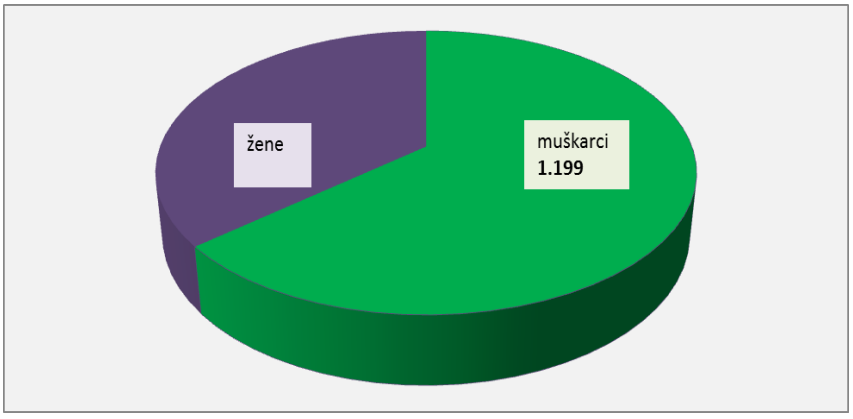

Iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno 1.199 muškaraca s invaliditetom (63,88% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i 678 žena s invaliditetom (36,12%). Primjećuje se rodna razlika u zapošljavanju osoba s invaliditetom u odnosu na opću populaciju, gdje se više zapošljavaju žene (52,23% zaposlenih ženskih osoba i 47,72% muških osoba).

Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na razinu obrazovanja i spolu

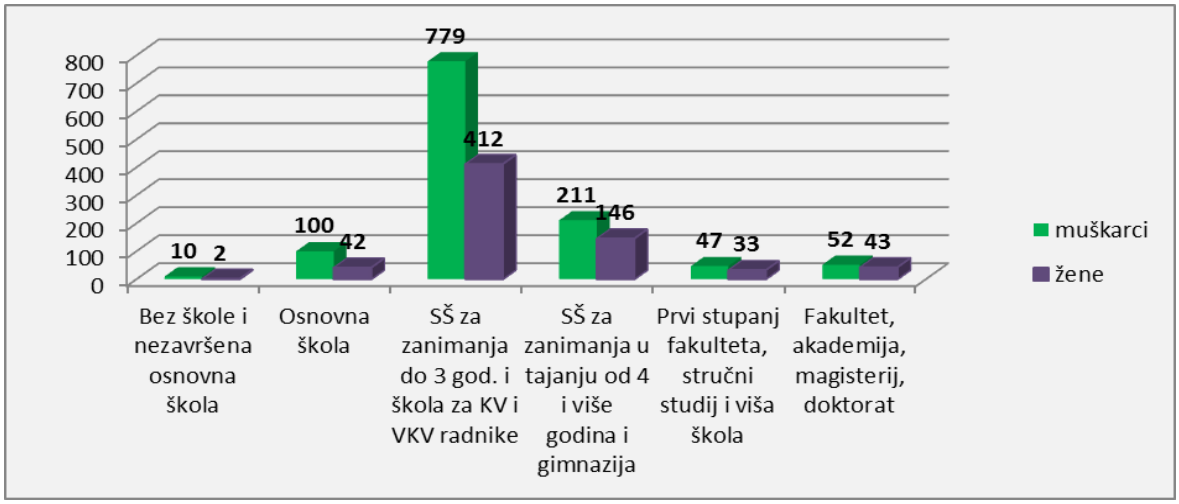

Kao i prethodnih godina, tijekom 2014. godine najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu, točnije 1.548 osoba (82,47% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), od toga 1.191 zaposlena osoba s invaliditetom ima završenu trogodišnju, a 357 osoba s invaliditetom četverogodišnju srednju školu).

Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spol

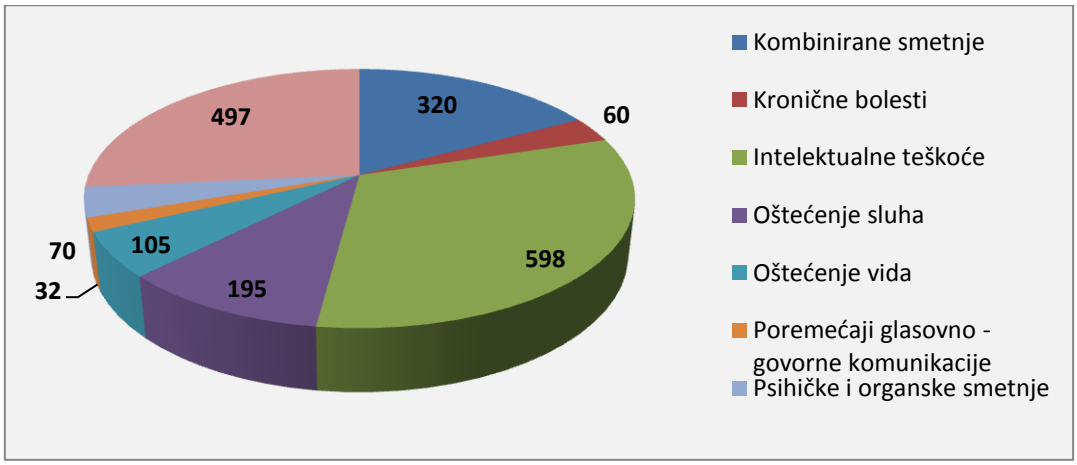

Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom spada u skupinu osoba s intelektualnim teškoćama (598 ili 31,86 %), slijede osobe s tjelesnim invaliditetom (497 ili 26,48%) te osobe s višestrukim kombiniranim oštećenjima (320 ili 17,04%). Struktura zapošljavanja s obzirom na vrstu invaliditeta u 2014. godini ista je kao i u 2013. godini.

Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na zanimanje u kojem se zapošljavaju i spol

Zanimanje (NKZ 10)	Ukupno	Muškarci	Žene
pomoćni kuhar/pomoćna kuharica	184	75	109
čistač/čistačica	87	7	80
administrativni službenik/administrativna službenica	83	41	42
radnik/radnica u održavanju	48	43	5
kuhinjski radnik/kuhinjska radnica	44	18	26

kuhar/kuharica	39	27	12
vrtlarski radnik/vrtlarska radnica za jednostavne vrtlarske i hortikulturne radove	37	28	9
pomoćni bravar/pomoćna bravarica	37	37	0
prodavač/prodavačica	36	12	24
radnik/radnica na proizvodnoj liniji	36	12	24

U razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2014. godine najveći broj osoba s invaliditetom iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposlio se u sljedećim zanimanjima: pomoćni/a kuhar/ica, čistač/ica, administrativni/a službenik/ca, radnik/ca u održavanju, kuhinjski radnik/kuhinjska radnica, kuhar/kuharica što je jednako trendu zapošljavanja s obzirom na zanimanja u 2013. godini.

Broj uključenih osoba s invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja u razdoblju od 1.1. do 31.12.2014. godine

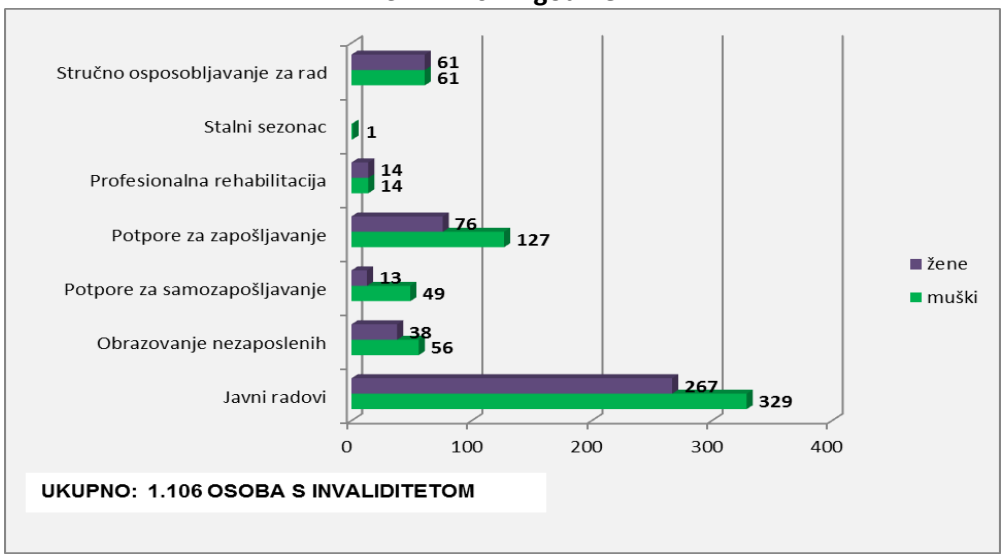

U razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2014. godine u Mjere aktivne politike zapošljavanja uključeno je **1.106** osoba s invaliditetom, što je za 30 osoba (2,79 %) više nego prethodne godine. Kroz potpore za zapošljavanje zaposlene su ukupno 203 osobe s invaliditetom (127 muškaraca i 76 žena), od čega je najviše korištena mjera *Sufinanciranje zapošljavanja osoba s invaliditetom*, u koju je uključeno 188 osoba s invaliditetom. Mjeru *Sufinanciranje samozapošljavanja* koristile su 62 osobe s invaliditetom (od čega 49 muškaraca i 13 žena), što je za 26,53% više nego u 2013. godini kada je u istu mjeru uključeno 49 osoba s invaliditetom.

Povećanjeza 67,68% u odnosu na 2013. godinu (56 osoba) se bilježi i u broju uključenih osoba s invaliditetom u obrazovne aktivnosti, gdje su u 2014. godini uključene 94 osobe s invaliditetom, od čega 56 muških osoba i 38 ženskih osoba.

Najveće povećanje u odnosu na prošlu godinu bilježi se u broju uključenih osoba s invaliditetom u mjeru *Stručno osposobljavanje za rad*, u koju su kroz 2014. godinu uključene 122 osobe s invaliditetom, što je za 64 osobe više nego prošle godine (povećanje od 110,34%).

Iako je najveći broj osoba s invaliditetom u 2014. godini (596 osoba ili 53,89% od ukupnog broja osoba s invaliditetom uključenih u Mjere) zaposlen kroz program *Sufinanciranja, odnosno financiranja zapošljavanja u javnim radovima* (Javni rad-Podrška socijalnom uključivanju, Javni radovi -Elementarna nepogoda, Javni radovi – pojedinačni projekti, Komunalni javni radovi, Mladi za mlade,

Mladi za zajednicu) vidljivo je smanjenje za 16,76% u odnosu na prethodnu godinukada je u program Javnih radova uključeno 716 osoba s invaliditetom.

Smatramo da su mjere aktivne politike zapošljavanja važna komponenta u sklopu cjelokupne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom, jer otvaraju mogućnost osobama s invaliditetom da dobiju priliku provjeriti u praksi vlastitu stručnost i sposobnost za obavljanje konkretnih radnih zadataka ili pak stjecanje, odnosno unaprjeđenje stručnih kompetencija, a s druge strane daju priliku i poslodavcima da na temelju konkretnih provjera stručnosti i sposobnosti osoba s invaliditetom za sasvim određeno radno mjesto steknu iskustvo o realnim sposobnostima osoba s invaliditetom. Međutim, nedostatak ovih mjera leži u tome što su uglavnom vremenski determinirane (poput osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa ili pak javnih radova) i što istekom ovih mjera u većini slučajeva osobe s invaliditetom završavaju u evidencijama nezaposlenih. Međutim, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom su se javile u prošloj godini četiri osobe s invaliditetom istaknuvši da su se upravo zahvaljujući nekoj od ovih mjera uspjele zaposliti temeljem ugovora na neodređeno radno vrijeme, nakon isteka neke od spomenutih mjera. Premda malobrojni, ovi slučajevi daju nadu da nam predstoje pozitivne promjene na planu zapošljavanja.

Unaprjeđenje kompetencija savjetnika Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje

U cilju unaprjeđenja kompetencija savjetnika Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje za rad s osobama s invaliditetom 30. rujna 2014. godine u Zagrebu je održana edukacija „Novi propisi u području profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom“. Sudionici edukacije upoznati su s novim Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i vezanih pravilnika te promjenama u novom Zakonu o mirovinskom osiguranju. Na edukaciji je sudjelovalo 80 savjetnika iz svih područnih ureda Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, kao i predstavnici drugih institucija.

U suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca i Zavodom za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Hrvatski zavod za zapošljavanje održao je regionalne radionice za poslodavce u svezi primjene novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i proširenja kvotnog zapošljavanja s javnog i na privatni sektor. Predstavnici Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje informirali su poslodavce o aktivnostima i uslugama Zavoda te o strukturi zaposlenih i nezaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije. Radionice su održane tijekom listopada, studenog i prosinca 2014. godine u šest gradova: Zagrebu, Splitu, Osijeku, Varaždinu, Slavonskom Brodu i Rijeci.

Uspoređujući 2014. godinu s prethodnim petogodišnjim razdobljem na području zapošljavanja osoba s invaliditetom, možemo reći da je 2014. bila prijelomna u smislu intenzivne normativne aktivnosti i priprema za sasvim novi pristup invaliditetu u odnosu na zapošljavanje i rad koji napušta sustav u kojemu je dominirala procjena oštećenja usmjerena na dijagnozu, nedostatke i ograničenja kakvu smo imali u primjeni desetljećima. Zakonodavne promjene su logičan slijed promjene paradigme koju je donijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. One su nužne, ali nisu dovoljne. U Godišnjem izvješću o radu pravobraniteljice za 2013. godinu upozorili smo da, unatoč tome što je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u primjeni od 01. 01. 2014., nije moguće u 2014. godini očekivati značajnije učinke njegove primjene pa i nakon donošenja pravilnika u travnju iste 2014. godine, koji su trebali pojedine zakonske odredbe učiniti primjenjivim i provedivim u praksi.

U siječnju 2014. upozorili smo na bitnu manjkavost Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13) budući da niti jednom odredbom pa niti u prijelaznim i završnim odredbama nije predvidio načine utvrđivanja invaliditeta i preostale radne sposobnosti. Jedino je člankom 37. Zakona propisano da će Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom provoditi vještačenja u prvom i drugom stupnju u postupcima ostvarivanja različitih prava uključujući i pravo na profesionalnu rehabilitaciju i

zapošljavanje. Naime, izostankom određenja koje javno pravno tijelo i na koji način će utvrđivati tko se smatra osobom s invaliditetom i osobom s invaliditetom preostale radne sposobnosti, dovodi se u pitanje ostvarivost članka 9. Zakona, a pitanje utvrđivanja invaliditeta i preostale radne sposobnosti ostaje otvorenim do početka 2015. godine za kada je predviđeno osnivanje jedinstvenog tijela vještačenja kao ustrojbene jedinice Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila tumačenje Ministarstva rada i mirovinskog sustava što će se priznavati kao dokaz invaliditeta u postupcima ostvarivanja prednosti pri zapošljavanju tijekom 2014. godine, odnosno do uspostave sustava vještačenja – bilo podzakonskim aktima ili na drugi način.
Ministarstvo rada i mirovinskog sustava je u svome odgovoru dalo tumačenje da *„do uspostave sustava vještačenja u Zavodu ostaju na snazi posebni propisi kojima se trenutno uređuju postupci vještačenja što ujedno znači da će se za ostvarivanje pojedinih prava pa tako i prava prednosti pri zapošljavanju koristiti dosadašnji dokazi o invaliditetu"*. Međutim, upozoravali smo već prethodnih godina da je najspornije pitanje bivšeg Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, bilo neujednačeno postupanje po ovom pitanju u različitim sustavima, a posebice nemogućnost utvrđivanja invaliditeta i smanjene radne sposobnosti za osobe kod kojih oštećenje nastane nakon 21 godine života.

Mišljenja smo da se u važećem Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom ovo pitanje moglo urediti tako da se u prijelaznim i završnim odredbama propisalo da će se do donošenja Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja dokazom invaliditeta priznavati oni dokumenti (rješenja) navedeni u čl. 3 starog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, čime bi se postigao onaj minimum koji bi omogućio ostvarivanje prava prednosti kod zapošljavanja.

Da su brojne osobe s invaliditetom u 2014. nailazile na poteškoće u ostvarivanju prednosti pri zapošljavanju, da su se susretale s različitim tumačenjima ne samo poslodavaca već i nesnalaženjem inspekcijskih službi kojima su prijavljivale nepoštivanje prednosti pri zapošljavanju, govori i sljedeći slučaj: *Uredu se javila osoba s invaliditetom, ima cerebralnu paralizu, prijavila se na natječaj za radno mjesto za koje je ispunjavala sve tražene uvjete uključujući i položen stručni ispit za traženo zanimanje.* Premda se u svojoj prijavi pozvala na prednost zajamčenu Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom(NN, br.157/13) te priložila rješenje Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranjeo80% tjelesnom oštećenju, nije primljena. Nepoštivanje odredbi čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom prijavila je inspektoratu rada koji navedeno rješenje ne priznaje kao valjani dokaz invaliditeta pozivajući se na odredbe Zakona o mirovinskom osiguranju (NN, br. 102/98, 127/00, 59/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 130/10 -pročišćeni tekst, 61/11, 114/11, 76/12 i 133/13) i to u dijelu koji se odnosi na **invalidnost** te na odredbe Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem koji uređuje status **osiguranika-invalidne osobe** (NN, br. 71/99, 46/07 i 41/08.).
Ne nalazeći da je u slučaju navedene stranke prekršena odredba čl. 9 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, inspektorat rada zaključuje da je rješenje o tjelesnom oštećenju samo osnova za podnošenje zahtjeva Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje za pokretanje postupka za utvrđivanje, odnosno priznavanje statusa osobe s invaliditetom. Smatramo da je inspektorat rada pozivajući se u svom odgovoru na čl. 10 st. 3 nevažećeg Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, kao i na odredbe Zakona o mirovinskom osiguranju i Zakona o stažu s povećanim trajanjem koje se odnose na utvrđivanje invalidnosti u konkretnom slučaju nepravilno primijenio propis što ukazuje na stanovite propuste u postupanju. Upućujući stranku na pokretanje postupka za priznavanje statusa osobe s invaliditetom pri Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje govori o nepoznavanju ovlasti i nadležnosti spomenutog tijela kao i nepoznavanju distinkcije između termina invalidnost i invaliditet što ostavlja dvojbe je li konkretni inspekcijski nadzor obavljen po pravilima struke i prema važećim propisima.

Da bi se spriječilo slično postupanje od strane inspektorata rada, pravobraniteljica je dala prijedlog Ministarstvu rada i mirovinskog sustava da proslijedi jasne upute inspektoratu rada o postupanju u svezi primjene čl. 9 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom s preporukom da se sve dok pitanje utvrđivanja invaliditeta ne bude uređeno normativno i institucionalno, u svrhu dokazivanja invaliditeta primjenjuje čl. 4 Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom (NN, br. 44/14, 97/14, 02/15). Međutim, prvotni tekst navedenog Pravilnika je izazvao negodovanje od strane osoba čiji je invaliditet ranije smatran neupitnim i dokazivim rješenjem HZMO o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja, ali ga Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika nije priznavao odredivši postotak tjelesnog oštećenja u iznosu koji je isključio osobe s gubitkom odnosno funkcionalnim poremećajem gornjeg odnosno donjeg ekstremiteta te one kod kojih bolesti odnosno ozljeda u bitnome utječu na izvršavanje životnih i radnih aktivnosti. Pravobraniteljica je predložila hitnu izmjenu spomenute odredbe čl. 4 kako bi se u 2014. godini u očevidnik zaposlenih osoba mogle upisati i ove osobe.
Prijedlog čl. 4 je usvojen drugom izmjenom Pravilnika:
„(3)U očevidnik se kao osoba s invaliditetom iz stavka 1. točke 4. ovoga članka upisuje osoba koja ima utvrđeno najmanje:
-70% tjelesnog oštećenja radi gubitka sluha,
-70%tjelesnog oštećenja radi gubitka odnosno funkcionalnog poremećaja gornjeg ekstremiteta
-60% tjelesnog oštećenja radi gubitka odnosno funkcionalnog poremećaja donjeg ekstremiteta
- 80% jednog tjelesnog oštećenja bilo koje druge vrste,
- 90% ukupnog tjelesnog oštećenja, u slučaju više različitih tjelesnih oštećenja, s time da najmanje jedno tjelesno oštećenje koje se zbraja iznosi 60 % oštećenja donjeg ekstremiteta te 70% oštećenja gornjeg ekstremiteta ili oštećenja bilo koje druge vrste“

Druga promjena spomenutog pravilnika razriješila je dvojbe po pitanju utvrđivanja invaliditeta bez obzira na vrstu i stupanj propisavši da će Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom donositi rješenja o invaliditetu, a na temelju nalaza i mišljenja centra za profesionalnu rehabilitaciju. Naime, u prijelaznim i završnim odredbama pravilnika propisano je da će do početka rada centara za profesionalnu rehabilitaciju ova uvjerenja izdavati Povjerenstvo Zavoda.

Budući da su se u primjeni Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom, Pravilnika o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom i Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom donesenih istovremeno kad i Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba u travnju 2014. uočile teškoće u primjeni, krajem godine su nadopunjene odnosno izmijenjene i odredbe ovih Pravilnika.

Premda smo u našim izvješćima iz nekoliko prethodnih godina upozoravali da Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom ne predviđa djelotvorne sankcije za one poslodavce koji su dužni dati prednost pri zapošljavanju osobi s invaliditetom pod jednakim uvjetom smatrajući da je to bila jedna od temeljnih zapreka nepoštivanja prava prednosti, ova zapreka je otklonjena krajem 2014. godine. Naime, najznačajnijom izmjenom spomenutog Zakona donesenom tek u prosincu 2014. smatramo dopune članka 9. Zakona kojima je u dodanim stavcima propisana procedura i rokovi prijava nepoštivanja prednosti nadležnoj inspekciji te proširene ovlasti nadležnih inspekcija koje su ovlaštene svojim rješenjem poništiti rješenje o prijmu u službu, odnosno čije izvršno rješenje kojim je utvrđena povreda prava prednosti pri zapošljavanju predstavlja osnovu za otkaz ugovora o radu čijim je sklapanjem to pravo povrijeđeno. U slučaju utvrđene povrede prava prednosti, pravna osoba koja je takvu povredu počinila, obvezna je sklopiti ugovor o radu s osobom kojoj je utvrđena povreda prava prednosti u propisanom roku. Budući da je izmjena Zakona stupila na snagu 1. siječnja 2015. učinci ovih promjena će se odraziti vjerojatno tek u 2015. godini. Većina podnesaka osoba s invaliditetom koji su se odnosili u području zapošljavanja na izbjegavanje poštivanja odredbe koja jamči pravo prednosti osobama s invaliditetom pod jednakim uvjetima u

2014. godini, je posljedica probuđenog očekivanja samih osoba da će postojeće zakonodavne promjene u stvarnosti otvoriti mogućnost lakšeg zapošljavanja, a slučajeve nepoštivanja prava prednosti osobama s invaliditetom svesti na najmanju moguću mjeru. Istražujući neke od tih slučajeva, izbjegavanje prava prednosti je često bila skrivena u odgovorima poslodavca da osoba s invaliditetom nije imala jednake uvjete, a tu nejednakost su „dokazivali" boljim dojmom na intervjuu ili pak nekim posebnim vještinama (poput vozačke dozvole za poslove koji ne uključuju putovanja izvan mjesta rada), a da u natječaju isto nije bilo navedeno kao uvjet.

S obzirom na to da su svi poslodavci bili u obvezi do kraja 2014. godine dostaviti HZMO-u podatke o broju zaposlenih osoba s invaliditetom sukladno kriterijima Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom, podaci su nam dostavljeni s brojem na dan 31. siječnja 2015. godine budući da je Zavod u obvezi voditi očevidnik od 01.01.2015. godine. Prema dostavljenim podacima u Očevidnik je prijavljeno ukupno 10.203 osobe zaposlene kod 2.533 poslodavca.

		Broj prijavljenih OSI
Poslodavci koji zapošljavaju manje od 20 radnika (pravne i fizičke osobe) – imaju prijavljene osobe s invaliditetom	485	553
Poslodavci koji zapošljavaju 20 i više radnika (pravne i fizičke osobe) – imaju prijavljene osobe s invaliditetom	2047	9650
Ukupno	2533	10 203

Podaci iz Očevidnika su značajni budući da će po prvi puta biti temelj za ostvarivanje prava na poticaje pri zapošljavanju kako za poslodavce tako i za zaposlene osobe. Obzirom da je Pravilnik o poticajima zaposlenih osoba s invaliditetom u primjeni tek od 01.01.2015. godine, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom isplaćivao je poticaje za 2014. godinu temeljem Odluke o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 8/08, 20/09, 96/09, 44/10, 93/13 i 127/13).
Prema dostavljenim podacima Zavoda za 2014. godinu isplaćeno je ukupno 26.148.244,05 kn za 446 poslodavaca i 1.345 osoba s invaliditetom.

Vrsta i iznosi ostvarenih poticaja

Vrsta poticaja	Iznosi poticaja
Doprinosi za zdravstveno osiguranje i zapošljavanje	10.116.809,44
Naknada za smanjeni radni učinak	7.533.699,41
Osobni asistent	7.792.908,10
Radni terapeut	194.099,47
Obrazovanje	28.782,13
Prilagodba radnog mjesta	220.276,00
Prilagodba uvjeta rada	255.725,59
Kamate na kredite	5.943,91

Osim gore navedenih poticaja Zavod je isplatio iznos od 15.921.656,72 kn za ukupno 3544 nezaposlene osobe s invaliditetom na ime naknade do zaposlenja.

Više o podacima Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom možete pogledati u Prilogu 2.

Osim propisa koji se izravno tiču zapošljavanja, važno je reći da je sredinom 2014. godine stupio na snagu i Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja koji je propisao da je jedinstveno tijelo vještačenja u sastavu Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom kao njegova ustrojbena jedinica sa središnjim uredom i područnim uredima koji bi počeli s radom od 01. 01. 2015. godine. Radi se o propisu koji je od iznimne važnosti za osobe s invaliditetom budući da će jedinstveno tijelo vještačenja provoditi vještačenja za potrebe priznavanja prava u svim sustavima u kojima je do tada vještačenje bilo dijelom svakog pojedinog sustava u kojemu se rješavalo o pojedinim pravima. Prema brojnim upitima pravobraniteljici, može se zaključiti da osobe s invaliditetom očekuju da će jedinstveno tijelo vještačenja konačno riješiti pitanje utvrđivanja invaliditeta i njegovog dokazivanja osobito u odnosu na radnu sposobnost. Hoće li ta očekivanja biti ispunjena, ovisit će o tome kojim će tempom institucionalni i stručni preustroj jedinstvenog tijela vještačenja moći pravodobno odgovoriti potrebama i zahtjevima onih kojima će vještačenje biti jednim od uvjeta za ostvarivanje prava u različitim sustavima pa tako i u sustavu rada i zapošljavanja za sve one čije oštećenje ili bolesti imaju utjecaja na radnu sposobnost. Pred jedinstvenim tijelom vještačenja stoje krupni zadaci. Naime, od 01. 01. 2015. je na snazi nova Uredba o metodologijama vještačenja (NN, br. 153/14), a njenim stupanjem na snagu prestaju važiti svi propisi kojima je do kraja 2014. bilo uređeno područje vještačenja u svim sustavima. U prijelaznim i završnim odredbama Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja propisano je da će jedinstveno tijelo vještačenja preuzeti od nadležnih tijela vještačenja s 01.01.2015. sve nedovršene predmete vještačenja u postupcima koji nisu pravomoćno okončani do navedenog datuma s tim da će se vještačenje tih predmeta provoditi prema propisima koji su bili na snazi u vrijeme podnošenja zahtjeva. Ovakvo određenje postavlja zahtjeve pred jedinstveno tijelo vještačenja da sve preuzete predmete od nadležnih tijela vještačenja okonča prema propisima koji su bili na snazi do donošenja spomenute Uredbe, a za sve postupke vještačenja temeljem zahtjeva od 01. 01. 2015. obvezni su primjenjivati novu Uredbu.
Izražavamo bojazan da će ovakvo zakonsko uređenje imati za posljedicu usporavanje postupaka vještačenja i teškoće kod ostvarivanja pojedinih prava. Da se u prijelaznim i završnim odredbama Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja (NN, br. 85/14)predvidjela mogućnost da ranija tijela vještačenja dovrše vještačenja po zahtjevima pristiglima do kraja prošle godine, smatramo da bi se jedinstvenom tijelu vještačenja omogućilo da pravodobno izvrši sve potrebne pripreme za početak posve novog ustroja ove itekako važne službe.
Premda je novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u primjeni od 01. 01. 2014. godine, Republici Hrvatskoj tek predstoji period u kojemu ćemo morati razvijati posve drugačiji sustav procjene osoba s invaliditetom pri čemu će vještačenje uzimati u obzir funkcionalne mogućnosti s obzirom na invaliditet/oštećenje i preostalu sposobnost, kao podloge za profesionalnu rehabilitaciju, odnosno osposobljavanje za ono zanimanje u kojemu će se osobu unatoč invaliditetu osposobiti za zanimanje u kojemu će njezin radni potencijal rezultirati i odgovarajućim radnim učincima i produktivnošću. Pri tome će biti od iznimne važnosti razvijati sustav profesionalne rehabilitacije na multidisciplinarnom principu, u uvjetima koji maksimalno simuliraju stvarne uvjete rada i s mogućnošću provjere njezinih učinaka u praksi.

Zaključno, naglašavamo da povećanje zapošljivosti osoba s invaliditetom ne ovisi samo o zakonodavstvu koje je utoliko važno jer predstavlja okvir i osigurava tzv. pozitivnu diskriminaciju, nego i o promjeni vlastite uloge i mogućnosti samih osoba s invaliditetom, kao onih koji uz invaliditet imaju i očuvane sposobnosti što uključuje i potrebu njihove transformacije iz pasivnih primatelja pomoći u aktivne promotore i graditelje osobnog i jedinstvenog puta ka socijalnoj uključivosti – svojstvenog i osobama bez invaliditeta. Osim promjena koje se očekuju od osoba s invaliditetom kod kojih treba jačati svijest o potrebi obrazovanja, cjeloživotnog učenja, osobnog rasta i stjecanja onih stručnih kompetencija koje umanjuju negativne učinke invaliditeta, neophodno je paralelno otklanjati uvriježene predrasude česte kod poslodavaca da je invaliditet sinonim za nesposobnost, nemogućnost, česta bolovanja, radnu neučinkovitost i sl.

Smatramo značajnim korakom proširivanje obveze kvotnog zapošljavanja kao jednog od načina da poslodavci dobiju priliku upoznati realne sposobnosti osoba s invaliditetom. Međutim, obveza kvotnog zapošljavanja otvorila je druge probleme, a to je pitanje stvarne pripremljenosti osoba s invaliditetom za potrebe gospodarstva i tržišta pa su sada došli na vidjelo zastarjeli obrazovni programi, nespremnosti sustava formalnog obrazovanja da odgovori na potrebe učinkovite osposobljenosti za deficitarne struke, nedovoljna iskorištenost potpornih tehnologija i sl. Ova diskrepanca vidljiva je u obraćanju poslodavaca službama za zapošljavanje s potrebom zapošljavanja osoba s invaliditetom i nemogućnosti da se tim potrebama udovolji zato što među nezaposlenim osobama s invaliditetom nedostaju one s traženim kvalifikacijama.
Zanimljiva je opaska referentice za zapošljavanje osoba s invaliditetom u jednom područnom uredu HZZ. „Bez obzira jesu li poslodavci postali svjesni potrebe zapošljavanja osoba s invaliditetom ili se radi o udovoljavanju zakonskoj obvezi kvotnog zapošljavanja – nesumnjivo postoji interes poslodavaca i uspjela sam zaposliti u ovoj godini svaku osobu s invaliditetom koja je imala tražene stručne kvalifikacije, ali postoji jedna skupina osoba s invaliditetom koja nema minimum stručnih kompetencija koje odgovaraju formalnom obrazovanju koje su završile i to se sada pokazuje kao ozbiljan problem koji ne mogu riješiti službe zapošljavanja, niti samo Ministarstvo rada i mirovinskog sustava.“
Stoga pred obrazovanjem stoje ozbiljni izazovi ne samo u području inkluzivnog obrazovanja nego i u pravcu izmjena nomenklature zanimanja prilagođene sposobnostima osoba s invaliditetom i potrebama tržišta rada pri čemu se moraju definirati konkretni oblici razumne prilagodbe uz obveze, ali i dostupnost primjene potpornih tehnologija.

3.12.1. Prava iz radnog odnosa

S obzirom na to da smo u prethodnim izvješćima o radu Ureda u više navrata pojašnjavali radno pravo, vidljivo je da se osobe s invaliditetom i dalje susreću s nizom izazova na radnom mjestu. Pritužbe su se odnosile na nerazumijevanje i omalovažavanje od poslodavca i drugih suradnika, neosiguravanje fleksibilnog radnog vremena, neopravdanih razloga za otkaz te drugih prava sukladno ugovornim odnosima.
Unatoč našim prijedlozima tijekom 2013., izmjenama Zakona o radu koje su stupile na snagu početkom 2014. godine prijedlozi nisu uvaženi.
Prijedlozi su se odnosili ne samo na zadržavanje dotadašnje zaštite radnika – osoba s invaliditetom, već i jačanje njihovog položaja, uvođenjem različitih oblika zaštite kao i definiranje razumne prilagodbe u skladu s EU Direktivom 2000/78/EZ.

Pravo na rad jedno je od temeljnih ljudskih prava i onemogućavanje ostvarivanja tog prava predstavlja njihovo kršenje i diskriminaciju. Kada pogledamo iz pozicije osoba s invaliditetom rad nije samo stjecanje prihoda već i doprinos samopouzdanju, uključivanju u zajednicu, socijalizaciji, mentalnom zdravlju te stoga ako izostanu prilagodbe, podrška i zaštitni mehanizmi postoji opasnost da gubitkom radnog mjesta bude isključena i segregirana populacija građana čime će zaštitu svojih prava zatražiti u području socijalne skrbi.

Sljedeći primjer prikazuje upravo spomenute probleme:
Uredu se obratila osoba oboljela od multiple skleroze, pritužbom na uznemiravanje i diskriminaciju od strane voditeljice. U svojoj pritužbi je iznijela problem koji ima s voditeljicom tima te da svakodnevno trpi različite vrste verbalnog maltretiranja, da joj je nepodnošljivo raditi u takvim uvjetima i pritužuje se na proveden postupak zaštite dostojanstva radnika sukladno Zakonu o radu. Unatoč činjenici da prilikom provođenja postupka za zaštitu dostojanstva radnika od strane Povjerenice za zaštitu dostojanstvo zaposlenika nije utvrđeno uznemiravanje i diskriminacija, ipak je nedvojbeno utvrđeno postojanje određenog neprimjerenog ponašanja od strane voditeljice, a što su potvrdile i dvije bivše zaposlenice tog sektora. Voditeljica navodi kako stranka odradi sve dane joj zadatke te navodi „kako

joj ponekad treba više vremena nego ostalima, te da je onda požuruje“. S obzirom na to da se radi o radnici s dijagnosticiranom multiplom sklerozomtakav način „požurivanja“ je krajnje neprimjeren i nadasve neprofesionalan posebno zato što je stranci to jedini način da sukladno svojim sposobnostima obavi zadani zadatak u najkraćem mogućem vremenu. Također je važno za istaknuti kako izvršni direktor Sektora za upravljanje rizicima u svojoj izjavi neprimjereno i bez razloga navodi ocjene stranke, a što nije predmet postupka utvrđivanja postojanja uznemiravanja i diskriminacije, pokušavajući time umanjiti odgovornost voditeljice te navodi kako on ne zna kako voditeljica upravlja ljudima i da ne zna kako se ista odnosi prema zaposlenicima, unatoč činjenici da je izvršni direktor Sektora. Iz svega navedenog proizlazi da se unatoč provedenom postupku utvrđivanja postojanja uznemiravanja ili diskriminacije htjelo umanjiti neprofesionalno i neetično ponašanje voditeljice i na neki način umanjiti njena odgovornost navodeći kako stranka nije dobar radnik odnosno kako ne uspijeva odraditi posao pod stresom te tako podijeliti odgovornost i na stranku. Nakon obavljenog ispitnog postupka nije utvrđena diskriminacija i uznemiravanje već je utvrđen neprimjeren način komunikacije neposredne voditeljice te je istoj naložena dodatna edukacija i da se u slučaju ponovljenog ponašanja može donijeti i odluka o otkazu ugovora o radu.

Sljedeći primjer govori o stranci koja se suočava s iznenadnim premještajem na drugo radno mjesto bez najave.
Stranka je osoba s tjelesnim oštećenjem, kreće se uz pomoć inv. kolica i službenica je u jednom od tijela državne vlasti. Tijekom 2014. godine pozvana je u ured poslodavca da na njihov prijedlog potpiše izjavu kako želi raditi u glavnom tajništvu, ne sluteći o kojim se poslovima radi i kakvom radnom mjestu niti o kakvoj vrsti poslova.
Nakon nekoliko dana otišla je na godišnji odmor u trajanju od otprilike mjesec dana. Po povratku s godišnjeg, javila se poslodavcu koji ju je uputio njezinoj budućoj voditeljici Odjela gdje će joj biti novo radno mjesto. Problem nastaje onog trenutka kada stranka shvati da je raspoređena na radno mjesto o kojem nije bila upoznata prije godišnjeg odmora, a kao jedan od razloga je naveden da je raspoređena radi potreba za kadrom jer će se i ovako i onako Pravilnikom o unutarnjem redu ukinuti radno mjesto za koje je potpisala izjavu prije godišnjeg odmora. Osim što je bila neugodno iznenađena, već nakon sat vremena provedenih u pisarnici bila je sigurna da je ta radna okolina neprikladna i neprilagođena njoj kao osobi s invaliditetom, a istovremeno se osjećala uvriježenom što se prema njoj postupa kao prema predmetu i bez pitanja i pisanog dokumenta nastoji joj se nametnuti rad u neprikladnom okruženju, što bi ona bespogovorno trebala prihvatiti. Ubrzo je zakazala sastanak kod poslodavca, međutim nije naišla na razumijevanje već na provođenje nečijih zamisli te joj je savjetovano da pokuša par tjedana raditi pa se možda privikne.
Stranka navodi: „... Smatram svojim zakonskim pravom tražiti da se Rješenje ispoštuje i da mi se prema njemu omogući rad ili da se Rješenje poništi i da me se vrati u Upravu... gdje sam do 1. siječnja bila raspoređena. Ako u ... Rješenje o rasporedu nema pravnu snagu i ne poštuje se, tada se jako brinem za svoj status kao službenice...“.
U svom obraćanju pravobraniteljici, stranka je zamolila da se ne poduzimaju pisane radnje već traži usmeni savjet kako da riješi navedeni problem. Nakon zaprimljene pritužbe pravobraniteljica je telefonskim putem savjetovala stranku, uputila je u njezina zakonska prava, odnosno da traži da se prvobitno rješenje provede ili da se poništi jer nova sredina ima štetni utjecaj na zdravlje stranke, ali i isto tako se radi o povredi njezinih prava na informaciju te prava iz radnih odnosa. Također je upućena da ponovno razgovara s poslodavcem, ali i ujedno da mu svoje razloge obrazloži pisanim putem. Nakon par dana stranka se javila s pozitivnim ishodom da je premještena u prilagođen prostor.

Kao što smo navodili u prijašnjim izvješćima, osim samih osoba s invaliditetom u nepovoljnijem položaju od drugih radnika su i one osobe koje brinu o svojim najbližima (djetetu s teškoćama u razvoju, supružnicima i drugim članovima obitelji) i vrlo često se susreću s nerazumijevanjem i diskriminacijom na radnom mjestu.
Sljedeći primjer potvrđuju navedene probleme:

Stranka brine veći dio života o teško invalidnim roditeljima, zbog višestrukih oštećenja i sama je narušenog zdravlja. Nakon smrti majke nastavlja brinuti o ocu, posljedica moždanog udara koji živi sam i potrebna mu je 24 satna skrb. Stranka navodi: „... nisam ga dala u dom, jer sam mu obećala poslije moždanog da ga neću dati u dom dok živim i dok ikako mogu skrbiti o njemu... Vodim brigu paralelno o dva domaćinstva, o ženama koje skrbe o njemu i uz sve to radim, sva njegova zdravstvena skrb je na mojim leđima... ja nemam nikakav status i položaj s pozicije socijalne skrbi... Sve račune i troškove plaćam ja i tonem u dugove. I zato moj tata nije dužan. Svi njegovi dugovi i sve njegove potencijalne ovrhe su se pretočile u moje dugove. On košta na mjesečnoj razini oko 7500 kn, razliku realno ja ne mogu platiti. Pomaže mu/nam sustav s 500,00 kn, Grad s pomoći u kući 3 puta tjedno po 2 sata, doktorica s kupanjem... Dakle, ima i onih koji šuteći nose svoje ozbiljne tegobe s područja civilnog invaliditeta i koje društvena zajednica ne prepoznaje ili neće da prepozna, jer je sustav nedovoljno razrađen i nedovoljno empatičan, dakle ima i onih koji nisu dali svoje roditelje u dom,... koji su im osigurali mogućnost da žive koliko toliko dostojanstveno u njihovom stanu, onih koji plaćaju račune tih svojih jadnih invalidnih roditelja samaca, a koje sami realno ne mogu platiti, istodobno gomilaju svoje dugove, samo je pitanje vremena do kada...“
„...odnosno da se zakonom propiše odgovarajuća mjera za zaštitu od smanjenja plaća za nositelja njege za roditelja invalida - samca - osobu starije životne dobi hemiplegičara paraplegičara, tetraplegičara koji živi sam u svom domaćinstvu na drugoj adresi, koje nositelje njege zakonodavac još uvijek, nažalost, nije zakonom formalizirao na odgovarajući način. Kako troškovi života rastu, tako rastu i troškovi moga oca, plaće realno padaju već duži niz godina i bez njihovih smanjenja, sve se prelijeva na teret moga osobnog zaduženja.“
Stranka je također navela u razgovoru da joj je svaki dan sve teže i teže izaći s radnog mjesta zbog obavljanja administrativnih poslova za oca, poslodavac joj je izlazio u susret, međutim vidi da to razumijevanje je sve slabije, nema zakonske podloge, a također su i problem kolege s posla.

U takvim slučajevima poslodavci su spremni „izaći u susret“ samo onda kada se radi o povremenim potrebama. Međutim, kada one postanu učestale (više puta tjedno), tada poslodavac za svoje milosrdno razumijevanje traži uporište u zakonskim okvirima i tako opravdava svoje neodobravanje odnosno neosiguravanje razumne prilagodbe.

Više o načelu razumne prilagodbe kao osnovnom preduvjetu zapošljavanja i rada nalazi se u ovom izvješću pod područjem Jednakost i nediskriminacija.

Zaključak i preporuke

U hrvatskom društvu čine se pomaci kako bi osobe s invaliditetom bile uključene u tržište rada, međutim većina ih je još uvijek nezaposlena. Oni koji su zaposleni susreću se s nizom izazova koji imaju značajan utjecaj na njihovu svakodnevicu čime nisu u mogućnosti živjeti kvalitetno i doprinositi razvoju zajednice kao i druge osobe bez invaliditeta.
Preporučujemo nadležnim tijelima i poslodavcima da izmjene radno zakonodavstvo i usklade ga s antidiskriminacijskim zakonodavstvom.
Potrebno je informirati poslodavce o specifičnostima i potrebama osoba s invaliditetom kao i njihovim mogućnostima i sposobnostima.
Potrebno je osigurati učinkovitu zaštitu osobe s invaliditetom na radnom mjestu od mogućeg otkaza ili npr.mobbinga.
Potrebno je osigurati veću zaštitu prava na radnom mjestu onih osoba koje skrbe o djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom kako bi se na taj način spriječilo pogoršanje njihovog zdravlja i prevenirala institucionalizacija.

3.13. PRISTUPAČNOST, MOBILITET I STANOVANJE

Tijekom 2014. godine zaprimljeno je u području pristupačnosti i mobilnosti **134 zahtjeva** na osnovu čega su upućene **142 preporuke i upozorenja**, dano **45 savjetovanja telefonskim putem** te su tražena izvješća od nadležnih tijela, kako bi se utjecalo na uklanjanje prepreka radi nepristupačnosti građevina

javne namjene, sprječavanje nepropisnog parkiranja i zlouporaba korištenja prava na znak pristupačnosti te uskraćivanja razumne prilagodbe u području stanovanja. Prema podacima iz zaključenih predmeta do kraja 2014., najčešće se radilo o povredama Zakonom zajamčenih prava, povredama odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te prava koja su se odnosila na grupacije osoba s invaliditetom.

Sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08, 112/12), Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je ujedno i ***tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije po osnovi invaliditeta i zdravstvenog stanja.*** **UN-ovaKonvencija o pravima osoba s invaliditetom** (NN, MU, br. 6/07, 3/08 i 5/08) pobliže objašnjava što znači dostupnost usluga pod jednakim uvjetima za osobe s invaliditetom. *Članak 9. Konvencije PRISTUPAČNOST navodi:*
„...1. Države stranke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, prijevozom, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. (...)
2. Države stranke će također poduzeti odgovarajuće mjere radi:
(a) razvijanja, poticanja i praćenja provedbe minimalnih standarda i smjernica za pristupačnost prostora i usluga otvorenih ili namijenjenih javnosti,...“

Od 1. siječnja 2009. godine u Hrvatskoj je na snazi Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08, 112/12). Tim Zakonom se zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od Zakonom propisanih osnova među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Zakon se primjenjuje na postupanje svih državnih i tijela jedinica lokalne i područne/regionalne/ samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima, te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem nekog diskriminatornog postupanja na osnovu određene karakteristike, primjerice invaliditeta, spola ili dobi. Takvo diskriminatorno postupanje po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe što je posebno značajno za suzbijanje diskriminacije po osnovi invaliditeta. Zakon o suzbijanju diskriminacije u članku 4., st. 2. navodi da će se:...
(2) Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:
– korištenje javno dostupnih resursa,
– sudjelovanje u javnom i društvenom životu,(…)
prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti...

3.13.1. Pristupačnost

Pristupačnost je jedan od preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom u zajednicu. Međutim, unatoč svim pozitivnim pomacima, natječajima ministarstava koji osiguravaju financijska sredstva, još uvijek su nedovoljne mjere koje se poduzimaju od lokalne do nacionalne razine. Prostori u kojima su državne službe od posebnog značaja za osobe s invaliditetom kao što su Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, centri za socijalnu skrb, uredi Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, bolnice i liječnici opće prakse i dalje su nepristupačne u značajnoj mjeri, podaci o prostorima koji su pristupačni ili se takve usluge pružaju u alternativnim pristupačnim prostorima su nedostupni. Sudovi imaju osobito nisku razinu pristupačnosti. Mnogi od tih ureda nalaze se u zaštićenim zgradama, a prema postojećim propisima nije dopušteno učiniti preinake kako bi bili pristupačni za osobe s invaliditetom.

Unatoč zakonodavstvu problemi su u neosiguravanju pristupačnosti, neučinkovitosti sankcija kod

kršenja propisa bez obzira radi li se o javnim objektima ili privatnim zgradama. Tu je i nedostatak izdvajanja financijskih sredstava za provedbu propisa u osiguranju pristupačnosti u različitim područjima. Osobe s invaliditetom su ukazale na primjere objekata kojima su odobrene uporabne dozvole koje bi trebale jamčiti da su izgrađeni u skladu s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, međutim one ih ne mogu koristiti.

Uloga tehničke struke u osiguravanju pristupačnosti

Nastavno na dosadašnje aktivnosti Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj (UNDP) i Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, organizirala je **14. svibnja 2014.** u Zadru **stručni skup *Važnost i uloga tehničke struke u osiguravanju i ostvarivanju pristupačnosti - prava osoba s invaliditetom.*** Cilj skupa bio je potaknuti tehničku struku na veći angažman u provođenju zakonskih propisa. Uz stručnjake arhitekte i inženjere graditeljstva na skupu su sudjelovali i predstavnici upravnih odjela za prostorno planiranje i graditeljstvo pri gradovima i općinama kao i predstavnici konzervatorskih odjela, predstavnik Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja, ali i same osobe s invaliditetom. Tijekom seminara, osobe s invaliditetom stručnjacima su predstavile teškoće koje im nepristupačnost okruženja izaziva u svakodnevnom životu do razine da ih onemogućava u sudjelovanju u aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invaliditeta.

Pristupačnost se ne odnosi samo na fizičke prepreke već je kod gradnje potrebno voditi računa o potrebama svih građananeovisno o njihovim fizičkim, senzornim, kognitivnim i/ili psihičkim karakteristikama ili godinama. Tijekom skupa posebno je istaknut podatak iz izvješća o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015. za 2012. godinu kako je u *Zračnoj luci Zadar ugrađena induktivna petlja u putničkoj zgradi za osobe s oštećenjem sluha, taktilna traka vođenja u holu zgrade, te prilazna rampa s rukohvatom ispred ulaza u putničku zgradu.*

Na skupu je predstavljen i uspješan model suradnje između osoba s invaliditetom i pojedinih lokalnih sredina diljem RH koji u Povjerenstvo za obavljanje tehničkog pregleda građevine imenuju i osobu s invaliditetom s tog područja. Ako građevina nije pristupačna za osobe s invaliditetom, Povjerenstvo neće izdati uporabnu dozvolu dok se ne učini pristupačnom.

3.13.1.1. Pristupačnost javnih ustanova

Centri za socijalnu skrb

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i dalje učestalo zaprima pritužbe osoba s invaliditetom i njihovih bližnjih radi, i dalje, nedostupnih usluga centara za socijalnu skrb, a koje su bitne za ostvarivanje njihovih temeljnih prava i od primarne važnosti za njihovu kvalitetu življenja. Iako smo upoznati da su mnogi centri za socijalnu skrb svoje prostore učinili prilagođenim ili djelatnici obavljaju razgovore i savjetovanja u prostorima drugih javnih ustanova, i dalje ima onih koji strankama zakazuju termine na hodnicima, u njihovim domovima i ispred zgrade, a sve zbog nepristupačnosti prostora.

S obzirom na to da je tijekom 2009. godine provedena anketa na temu pristupačnosti centara za socijalnu skrb osobama s tjelesnim oštećenjem, ista je ponovljena u 2014. godini. Više možete pogledati u Prilogu 3.

Na anketu pravobraniteljice odgovorio je 101 od 119 centara za socijalnu skrb diljem RH. Pregledom podataka, centri za socijalnu skrb su problem pristupačnosti riješili izgradnjom kosina, ugradnjom rukohvata, osiguravanjem sanitarnog čvora te su svoje usluge prilagodili tako da stručni suradnici u centrima imaju urede u prizemlju ili odlaze na teren k strankama. U većini slučajeva su osigurali i parkirno mjesto rezervirano za osobe s invaliditetom te su neki u tom slučaju i osigurali jedno vozilo s rampom za prijevoz osoba s invaliditetom, a neki surađuju s udrugama osoba s invaliditetom. Nekoliko centara za socijalnu skrb trenutno djeluju u starim nepristupačnim zgradama koje su ujedno smještene u zaštićenim spomenicima kulture gdje im je gotovo onemogućena prilagodba.

Uspoređujući pristupačnost centara za socijalnu skrb u 2009. i 2014. za osobe s tjelesnim

invaliditetom možemo konstatirati da je došlo do poboljšanja. Također je došlo do poboljšanja i za osobe s oštećenjem vida jer u četiri centra – Koprivnici, Splitu, Đurđevcu i Petrinji postoje i taktilne staze vodilje.

Uspoređujući podatke vidljivo je sljedeće:
2009. godine od ukupno 119 centara i područnih ureda odgovorilo je njih 48 (40%). Od tog broja 21 (44%) ih je nepristupačno, dok je 27 (56%) djelomično (uglavnom imaju pristupačan ulaz, ali im nedostaje npr. pristupačan sanitarni čvor) ili su u potpunosti pristupačni odnosno bez prepreka za osobe s tjelesnim invaliditetom.
2014. godine od ukupno 119 centara i područnih ureda odgovorilo je njih 101 (85%). Od tog broja 24 (24%) ih je nepristupačno dok je 77 (76%) djelomično (uglavnom samo pristupačan ulaz, ali im nedostaje npr. pristupačan sanitarni čvor) ili su u potpunosti pristupačni za osobe s tjelesnim invaliditetom.

Na području Grada Zagreba djeluje 11 podružnica Centra za socijalnu skrb Zagreb, od kojih je odgovorilo njih 9 (82%). Od tog broja 6 (66,6%) su nepristupačni, a 3 (33,4%) djelomično pristupačni za osobe s tjelesnim i osjetilnim oštećenjima koje se kreću uz pomoć ortopedskih i drugih pomagala.
Preporuka
Tijekom 2014. god. svim centrima za soc. skrb, upućena je preporuka da nadležnom ministarstvu upute planove za potrebne prilagodbe, kako bi im se u proračunu za 2015. god. osigurala financijska sredstva. Također im je naglašeno da je bitno da se izrade planovi i predlože, jer se proračuni izrađuju na državnoj razini ne samo za 2015. godinu, već i za trogodišnje razdoblje.

Tijekom boravka i obilaska ustanova u Koprivnici, Pravobraniteljica se susrela s osobama s invaliditetom koji žive u Koprivnici i okolici te su je upoznali s problemima nepristupačnosti javnih ustanova. Ovom prilikom naglašavamo da Grad Koprivnica nije usamljeni slučaj što će potvrditi i drugi prikazani primjeri u ovom izvješću.

Primjer 1: *Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je zaprimio pritužbe osoba s invaliditetom s područja grada Koprivnice kako prostor područnog ureda HZMO-a ne udovoljava zakonskim odredbama o pristupačnosti osobama s invaliditetom.*
U upozorenju Pravobraniteljica je, HZMO-u u Koprivnici, ali i Središnjoj službi u Zagrebu, naglasila važnost koju predstavlja pristupačnost, odnosno pristup uslugama kao i osiguravanje i ostvarivanje temeljnih prava osobama s invaliditetom za njihovo neovisno življenje i uključenost u zajednicu. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje jedna je od primarno bitnih ustanova za osobe s invaliditetom, neovisno o dobi, jer ne samo da koriste usluge mirovinskog sustava već i obavljaju vještačenja nužna za ostvarivanje prava iz drugih sustava. Od ukupne populacije osoba s invaliditetom, većina njih, barem jednom mora zatražiti uslugu u HZMO-u. Pozivajući se na zakonske odredbe i međunarodne dokumente, upozorili smo i zatražili očitovanje što se poduzelo i što se planira poduzeti kako bi se suzbila kontinuirana diskriminacija osoba s invaliditetom, tako da se iznađu potrebna financijska sredstva u 2015. god. i učine potrebne preinake. U svom dopisu od 27. 08. 2014. godine, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Središnja služba Zagreb, navodi sljedeće:
„...Rad Zavoda se odvija u uglavnom naslijeđenom prostoru, koji je vrlo često neadekvatan i u većoj mjeri slabo održavan, zbog nedostatka financijskih sredstava za tu namjenu. Veći broj poslovnih prostora u suvlasništvu je i s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje. Stručne službe Zavoda, u skladu s osiguranim ograničenim financijskim sredstvima i mogućnostima, etapno rješavaju pristupačnost prostorima u kojima su smješteni poslovni prostori za rad sa strankama. Osnovni princip planiranja je rješavanje arhitektonskih barijera prilikom adaptacija i rekonstrukcija pojedinih prostora. Tako je u sklopu prilikom rekonstrukcije ili adaptacije prostora riješena pristupačnost u poslovnoj zgradi HZMO-a u Rijeci, Gospiću, Karlovcu, Slavonskom Brodu, Vinkovcima i Vukovaru, a 2011. godine je Područnoj službi u Zagrebu, u Trpimirovoj 4 u ulaznom prostoru izgrađeno dizalo – vertikalna platforma. Također su dograđene vanjske prilazne rampe u Belom Manastiru i Donjem Miholjcu. Dio

prostora u kojima postoje prepreke pristupu nije moguće riješiti iz različitih razloga- kao npr. u zgradama koje su registrirane kao zaštićen spomenik kulture, u zgradama gdje građevinski nije moguće riješiti pristup i sl. Zbog toga je Zavod u poslovnim zgradama u Zagrebu, u Mihanovićevoj 3 i Tvrtkovoj 5, problem pristupačnosti riješio nabavom tzv. skalamobila. Poslovna zgrada u Koprivnici u suvlasništvu je Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. Godine 2006. izrađena je projektna dokumentacija dogradnje i rekonstrukcije građevine te je ishođena građevna dozvola. Dokumentacijom je predviđena i izgradnja vanjske pristupne rampe i dizala. Rekonstrukcija je u skladu s građevinskom dozvolom započeta 2010./2011. godine, ali je zbog nedostatka financijskih sredstava prekinuta. U 2014. godini planiran je dovršetak projekta rekonstrukcije i ishođenje građevinske dozvole za zajedničku poslovnu zgradu HZMO-a i HZZO-a u Zadru kojom se predviđa i izgradnja dizala, a za koju se nadamo realizacijiu 2015. godini. Isto tako će prijedlogom Financijskog plana za 2015. godinu biti obuhvaćena i izgradnja dizala u zajedničkoj poslovnoj zgradi HZMO-a I HZZO-a u Osijeku, za koju je 2009. godine izrađena projektna dokumentacija. Nastavak rekonstrukcije poslovne zgrade u Koprivnici, u dogovoru s HZZO-om, ovisno o financijskim sredstvima koja će nam biti na raspolaganju, obuhvatit ćemo prijedlogom Financijskog plana za 2015. godinu.“

Primjer 2: *Mnoge osobe s invaliditetom kao i roditelji s djecom s teškoćama u razvoju, u potrebi su gotovo na tjednoj razini zatražiti usluge HZZO-a. Te usluge se odnose na: odobravanja fizikalne terapije, medicinske rehabilitacije, pomoći i njege u kući, odobravanja ortopedskih pomagala, liječenja i dr. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je zaprimio pritužbe osoba s invaliditetom s područja grada Koprivnice, nezadovoljnih nepristupačnošću prostora područne službe HZZO-a koji ne udovoljava zakonskim odredbama o pristupačnosti osobama s invaliditetom.*

Kao i u primjeru o nepristupačnosti prostora službe HZMO-a u Koprivnici, a i s obzirom na to da se obje službe nalaze u istoj zgradi koja je ujedno i zaštićeni spomenik kulture, Pravobraniteljica je upozorila na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao i Zakona o suzbijanju diskriminacije te zatražila očitovanje što se planira poduzeti kako bi se uklonilo diskriminatorno ponašanje te osigurao nesmetan pristup uslugama primarno važnim za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom.

U svom dopisu od 25. 08. 2014. godine, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Područna služba Koprivnica, navodi sljedeće: *„...Upravna zgrada je u suvlasništvu HZMO-HZZO (145/250 i 105/250 dijela, odnosno 58% : 42%). Do rekonstrukcije dvorišnog aneksa poslovne zgrade tj. krajem 2011. godine poslovna zgrada je imala pristup invalidima (s parkirališta –tj. sporednog ulaza u zgradu nakon čega je sporedni ulaz zatvoren a stara pristupna rampa srušena).* ***Tijekom 2012. godine (29.03.2012.g.) Područni ured Koprivnica je poslao upit nekolicini građevinskih tvrtki za izradu pristupne rampe za invalide, ali se nitko od njih nije javio s ponudom za izvođenje radova, ni iskazao interes.***

S obzirom na neizvjesnost hoće li se i kada pokrenuti investicije tj. izgradnja nove poslovne zgrade HZZO PS u Koprivnici (o čemu postoji cjelokupna važeća građevinska dokumentacija – građevinske dozvole i sl.) u dogovoru s većinskim vlasnikom upravne zgrade tj HZMO, zatražili smo (19.02.2013.) pomoć grada Koprivnice u rješavanju prilaza invalidima u poslovnu zgradu, ali smo (27.02.2013.g.) dobili odgovor da grad Koprivnica nije vlasnik predmetne građevine i nema predviđena sredstva za tu namjenu u proračunu za 2013. godinu te nisu u mogućnosti sudjelovati u rješavanju tog problema. Na traženje ravnatelja HZZO o mogućnosti pristupa invalidima (po lokacijama) dopisom je obaviještena Direkcija te zatražena pomoć u rješavanju navedene problematike. ***S obzirom na to da je izmjenom Statuta HZZO došlo do organizacijskih promjena u ustrojstvu organizacijskih jedinica Zavoda te je Područna služba pripala Regionalnom uredu Zagreb na traženje istog radi izrade Plana nabave za 2014. godinu predložena je izrada pristupne rampe i čeka se suglasnost za njenu realizaciju.“***

U svom dopisu od 09. 09. 2014. godine, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Područna služba Koprivnica, navodi sljedeću dopunu očitovanja:***„...Poslovna zgrada (HZZO - HZMO) ima zvono pred ulazom u zgradu, stoga na poziv osobe s invaliditetom službenik Zavoda (HZZO-HZMO) izađe te u***

suradnji i uz sudjelovanje osobe s invaliditetom pomogne u realizaciji tj. ostvarivanju prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja te time pridonosi pristupačnosti građevine javne namjene osobama s invaliditetom.“

Nakon što smo zaprimili odgovore od HZZO i HZMO iz Koprivnice, saznali smo iz informacija od osoba s invaliditetom koje žive u Koprivnici da ima niz netočnih navoda pa stranka navodi sljedeće: ...*“U ovom odgovoru vam dostavljam neka moja opažanja iz odgovora mjerodavnih koji je pun nelogičnosti i laži s jedne strane. Prvo se želim osvrnuti na odgovor Ravnateljice područne službe HZZO-a Koprivnica... Istina je da je do 2010./2011. postojala rampa za osobe s invaliditetom kroz stražnji ulaz u zgradu koja je srušena i na njenom mjestu su izgrađene garaže za službena vozila zavoda. Prije nego je srušena ta rampa bilo je problema doći do nje jer je vodila kroz parkiralište koje je bilo uvijek puno i s kolicima je bilo nemoguće doći do ulaza bez asistencije Parking službe ili MUP-a Koprivnica.*

Nije istina da je natječaj postojao za izgradnju nove rampe jer osobno poznajem par građevinara koji nisu vidjeli takav natječaj. Znači natječaj nije postojao nikada. Dalje osvrćem se na drugi dio odgovora HZZO-a Područne službe Koprivnica. 2013. godine je izvršena zamjena ulaznih vrata u zgradu HZZO-a Koprivnica i u toj rekonstrukciji nije bilo govora o izgradnji pristupne rampe u zgradu.

Zvono na ulazu u zgradu postoji, ali nakon 8 stepenica te je takvo onemogućeno osobama s invaliditetom ga koristiti. To zvono nije osobama s invaliditetom funkcionalno. Skoro sve OSI na području grada Koprivnice osobno ne dolaze u HZZO Koprivnica nego netko drugi od članova obitelji pridonese ostvarivanju njihovih prava, a nekolicina ima broj jedne službenice koja na poziv izađe ...“

Gore navedena dva primjera su pokazatelji stanja pristupačnosti u RH gdje se vrlo često zamjenskih rješenjima nastoje riješiti problemi nerazumjevanja važnosti pristupa dobrima i uslugama osobama neovisno da li su s ili bez invaliditeta i neuvažavajući principe razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna. Iako se iz odgovora nadležnih službi može iščitati volja za izvedbom prilagodbi i dalje se stječe dojam da se prilagodbe ne smatraju prioritetom već se sredstva vrlo često prenamjenjuju u druge svrhe, a problemi se rješavaju na način da se ugradi zvono i osobe s invaliditetom primaju ispred prostora, u neadekvatnim uvjetima neuvažavajući privatnost, dostojanstvo te mogućnost prava na izbor.

Mnoga tijela državne vlasti pa tako i javnopravna tijela i dalje su smještena u nepristupačne prostore i svi „imaju svijest da nešto ne čine valjano što krši prava i imaju dobru volju“ da učine „nešto“ što će olakšati pristup uslugama, međutim to najčešće završava na lijepim riječima i malobrojnim pozitivnim pomacima.

Sljedeći primjer također ide tome u prilog:

Primjer 3: *Udruga roditelja „OKO“ obratila se Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obaviješću vezano za povredu prava djece s teškoćama u razvoju jer im je u Klinici za dječje bolesti Zagreb uskraćen pristup zdravstvenim uslugama na prilagođen način. U navedenoj Klinici svakodnevno se liječi ili na neki drugi način koristi zdravstvene usluge nekoliko stotina djece različite dobi i pokretljivosti. Međutim, u prostoru Klinike nisu osigurani pristupačni elementi – ulaz, dostupnost usluga na katovima kao i nedostatak samih oznaka. Udruga navodi kako su tijekom 2007. godine vršene adaptacije glavnog ulaza, no način otvaranja ulaznih vrata je ostao i dalje isti, tj. vrata se otvaraju guranjem, a ne automatski i klizno. Od te godine pa do 2014. nisu zamijetili poboljšice unatoč obvezi sukladno propisima. Također navode kako na karti kod ulaza nije naznačeno kako da roditelji s djecom u kolicima pristupe svim specijalistima na katu, kao ni krilu pored ureda ravnatelja, gdje se nalaze i oftalmološke ambulante koje djeca redovito koriste. Lift kojem se pristupa je male kvadrature, pod ključem i rijetko se koristi. Stoga se djecu vozi do podruma, okolnim putevima jer glavni lift nije dostupan iz prizemlja.*

Nakon zaprimljene obavijesti, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuke nadležnim tijelima, pozivajući se na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, Zakon o suzbijanju diskriminacije te druge propise iz područja pristupačnosti, ukazujući da se u ovom slučaju radi o diskriminaciji odnosno uskraćivanju razumne prilagodbe kao jednog od oblika diskriminacije vezano uz pristup zdravstvenim uslugama. Svjesni činjenice da se Klinika nalazi u neadekvatnoj (staroj) zgradi,

smatramo da se mogu učiniti prilagodbe koje neće biti nerazmjeran teret za izvođača odnosno investitora te smo na osnovu rečenog zatražili očitovanje od Klinike.
U odgovoru iz ožujka 2014. Klinika je navela poduzete aktivnosti iz proteklih godina koje su se doticale problema djece kojima je otežan pristup, međutim nisu jasni, a ni navedeni rokovi, kao ni planirana financijska sredstva, a da bi se otklonile prepreke na koje je ukazala udruga roditelja „Oko". Mišljenja smo da je iz odgovora Klinike očito nastojanje da se riješi predmetni problem, ali bez podrške nadležnog ministarstva koje je dužno osigurati sredstva, problem će ostati nerješiv. Unatoč prosvjedima i pritiscima roditelja, tijekom 2014. nije došlo do znatnih promjena što je razvidno u očitovanju Klinike iz prosinca 2014. godine: *„U prostoru Klinike za dječje bolesti Zagreb već je ranije izvršeno snimanje stanja arhitektonske pristupačnosti svih ulaza i prostorija Klinike. Tom prilikom prikupljena je i dokumentacija za realizaciju projekta otklanjanja arhitektonskih barijera. U okviru ovog projekta planirana je rekonstrukcija postojećeg lifta u objektu „Jovičić", čime bi se omogućio pristup svim pacijentima i njihovim roditeljima u prostorije koje se nalaze u ovom objektu, te u prostorije biokemijskog i mikrobiološkog laboratorija. Najznačajnije što je napravljeno u 2014. godini, vezano uz ovu problematiku, je preseljenje fizikalne terapije iz podrumskog prostora u objektu „Turina" u preuređeni prostor u ulici G. Deželića, u koji je omogućen prilaz svim osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Temeljem postojećeg stanja potrebe za osiguranjem nesmetanog pristupa i kretanja osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, u 2015. godini provest će se sljedeće:*
-zamjena postojećeg dizala s novim dizalom u objektu „Jovičić" u Deželićevoj ulici.
-zamjena postojećih vrata na glavnom ulazu u objekt „Turina" sa zaokretnim ili kliznim (evakuacijskim) automatskim vratima. Navedeno će se realizirati ako se osiguraju potrebna financijska sredstva. Međutim, isto tako nužno je znati da li se KLINIKA ZA DJEČJE BOLESTI ZAGREB seli iz prostora u Klaićevoj 16 na drugu lokaciju, a o čemu konačnu odluku donosi Ministarstvo zdravlja odnosno Vlada Republike Hrvatske...
Tijekom ožujka 2015. godine u prostoru Klinike postavit će se oznaka pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti..."
Prema saznanjima Ureda do kraja izvještajnog razdoblja nisu zadovoljeni elementi pristupačnosti.

Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007.-2015. bio je propisan nerealan rok za prilagodbu svih javnih prostora u roku od 3 godine, odnosno do 2010. godine. Očekuje se da će nakon isteka sadašnje Nacionalne strategije rokovi biti realniji i mjere konkretnije i određenije.
Prema izvješću za 2013. godinu o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007. – 2015., Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenjaizvještava da jetijekom 2013. godine zabilježeno 7 intervencija u postupku izdavanja akata za građenje (0,16% od 4.294 ukupno izdana akta) i 3 intervencije u postupku izdavanja uporabnih dozvola za građevine (0,24% od 1.264 ukupno obavljena tehnička pregleda i izdanih uporabnih dozvola). Može se zaključiti da je veći broj nepravilnosti uočen u postupku pregleda projektne dokumentacije za građenje tijekom ishođenja akata o građenju, nego li tijekom tehničkih pregleda. U odnosu na ukupan broj izdanih akata, u 0,18% (od ukupno 5.558 izdana akta) slučajeva se moralo intervenirati kako bi bile otklonjene nepravilnosti vezane uz osiguranje pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. U odnosu na prethodnu godinu kada se moralo intervenirati u 0,45% slučajeva, bilježi se značajan pad intervencija. Nadalje, najveći broj intervencija u postupku izdavanja dokumentacije za građenje bio je zabilježen u 2007. godini, a značajan broj se dogodio i u 2008. godini, dok osjetni pad bilježimo u 2009. godini, potom u 2010. godini kada je zabilježeno samo 5 intervencija u postupku izdavanja akata. Tijekom 2011. i 2012. godine dolazi do povećanja broja intervencija, ali još uvijek daleko manje nego što je to bio slučaj od 2007. do 2009. godine. U 2013. godini izdano je znatno manje akata o građenju što je posljedica recesije. Međutim, pozitivno je to što je u odnosu na ukupan broj izdanih akata, postotak intervencija smanjen za 40%. Zabilježeni pad je svakako rezultat veće pozornosti koju projektanti polažu pitanju pristupačnosti tijekom projektiranja.

Uprava za inspekcijske poslove Ministarstva je u protekloj godini izvršila ukupno 177 inspekcijskih pregleda i to 129 na građevinama javne i poslovne namjene (111 na zgradama i 48 na prometnicama) i 48 na građevinama stambene namjene. Tijekom navedenih pregleda zabilježeno je 18 nepravilnosti i to 15 na građevinama javne i poslovne namjene (15 na zgradama i 1 na prometnicama) te 2 na građevinama stambene namjene. U 2013. godini došlo je do pada broja inspekcijskih pregleda u odnosu na prethodnu 2012. godinu, kada je izvršeno najviše pregleda u promatranom razdoblju, za 21%, ali je smanjen i broj nepravilnosti u ukupnom broju pregleda za 5%. U odnosu na godinu u kojoj je zabilježen najveći broj nepravilnosti (2010. godina), smanjen je broj nepravilnosti za čak 33%. Pregledom glavnih projekta u postupku izdavanja građevinske dozvole tijekom 2013. godine nije bilo intervencija u postupku izdavanja građevinskih dozvola, a na tehničkim pregledima u postupku izdavanja uporabnih dozvola, u jednom slučaju su utvrđeni nedostaci u izvedbi te se tražilo da se uskladi izvedeno stanje s odredbama Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13). Zabilježen je značajan kontinuirani pad intervencija u postupcima izdavanja građevinske i uporabne dozvole od 2008. do 2010. godine pa tako tijekom 2011. godine nije zabilježena niti jedna intervencija. U 2012. i 2013. godini zabilježena je po jedna intervencija.

Pristupačnost jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave

Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom – podaci Ministarstva branitelja

U izvješću o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015., Ministarstvo branitelja je navelo kako kontinuirano provodi Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom, a kojim se nastoji podržati svaka inicijativa prilagodbe građevina, ustanova i javnih površina te unaprjeđenje njihove pristupačnosti kako bi se poboljšala kvaliteta života osoba s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta i osigurala neovisnost njihova življenja u zajednici. *U okviru projekta, u 2013. godini, Ministarstvo branitelja donijelo je odluke o sufinanciranju 16 prilagodbi u 14 jedinica lokalne i područne samouprave i to u 10 gradova: Đurđevac, Dugo Selo, Vodice, Ivanec Grubišno Polje, Rijeka, Bjelovar, Požega, Mali Lošinj i Osijek, u tri županije: Zadarska, Karlovačka i Osječko-baranjska te Općinom Suhopolje, u ukupnom iznosu od 1.500.000,00 kn. Gradovi Đurđevac i Ivanec do kraja 2013. godine izvršili su povrat isplaćenih sredstava zbog nemogućnosti realizacije projekta. Grad Đurđevac je kao razlog naveo tešku financijsku situaciju zbog čega nisu bili u mogućnosti sufinancirati radove prilagodbe dok je Grad Ivanec izvijestio kako je MUP iznašao druge izvore financiranja, no da su radovi prilagodbe izvršeni.*

U natječaju iz 2014. godine ukupno je zaprimljeno 36 zahtjeva jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za sufinanciranje 45 projekata.

Na prijedlog Radne skupine koja je razmotrila zaprimljene zahtjeve, u 2014. godini Ministarstvo je sufinanciralo 20 prilagodbi u 18 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i to u 14 gradova: Krk, Sveta Nedjelja, Rijeka, Labin, Lepoglava, Duga Resa, Slunj, Osijek, Belišće, Požega, Vodice, Pula, Pazin i Korčula, tri općine: Velika Pisanica, Kali i Jelsa te Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, u ukupnom iznosu od 1.500.000,00 kuna.

U nastavku dostavljamo tablicu koja sadrži podatke o objektima i vrsti prilagodbe, kao i iznosu odobrenom za sufinanciranje jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u 2014. godini.

	Podnositelj zahtjeva	Objekt	Prilagodba	ODOBRENI IZNOS
1.	Grad Krk	plaža Dražica	montaža el. dizala za pristup moru (aqualifter)	116.500,00 kn
2.	Grad Sveta Nedelja	zgrada gradske uprave	ugradnja hidrauličnog panoramskog dizala	130.000,00 kn
3.	Grad Rijeka	plaža Kostanj	nabava i postava dizalice (aqualifta) za osobe s invaliditetom	50.000,00 kn
4.	Bjelovarsko-bilogorska županija	OŠ Nova Rača	prilagodba sanitarnog prostora	30.000,00 kn
		Ekonomska i turistička škola Daruvar	prilagodba sanitarnog prostora	30.000,00 kn
5.	Grad Labin	upravna zgrada	prilagodba univerzalnog sanitarnog čvora	20.000,00 kn
6.	Grad Lepoglava	OŠ Izidora Poljaka	ugradnja vertikalne platforme	102.061,01 kn
7.	Grad Duga Resa	zgrada gradske uprave	ugradnja dizala	150.000,00 kn
8.	Općina Velika Pisanica	OŠ Velika Pisanica	izgradnja pristupne rampe na ulazu	19.123,99 kn
		zgrada općine	izgradnja pristupne rampe na ulazu	30.000,00 kn
9.	Grad Slunj	zgrada gradske uprave	ugradnja koso podizne sklopive platforme	100.000,00 kn
10.	Grad Osijek	14 OŠ u Osijeku	izgradnja rampi uz glavne ulaze	180.000,00 kn
11.	Grad Belišće	zgrada policijske postaje i gradske uprave	dizalo, vanjska prilazna rampa na 2 ulaza, prilagodba 2 ulaznih vrata, izgradnja 2 unutarnje prilazne rampe i stepenice pristupačnosti hodnika na katu	120.000,00 kn
12.	Grad Požega	poslovni prostor namijenjen radu udruga osoba s invaliditetom Grada i PSŽ	prilagodba sanitarnog čvora	30.000,00 kn
13.	Grad Vodice	gradska plaža	nabava i ugradnja aqualiftera	100.000,00 kn
14.	Grad Pula	OŠ Stoja	ugradnja dizala-vertikalno podizna platforma	100.000,00 kn
15.	Grad Pazin	Društveni centar "Veli Jože"	izgradnja pristupne rampe	50.000,00 kn
16.	Općina Kali	zgrada Općinskog doma	izgradnja rampe	60.000,00 kn
17.	Grad Korčula	natkriveni bazen Gojko Arneri	prijenosno bazensko dizalo	55.000,00 kn
18.	Općina Jelsa	kupalište Soline	izgradnja rampe za ulaz u vodu na plaži	27.315,00 kn
			Ukupno	**1.500.000,00 kn**

Promatrajući prikaz postignutih rezultata za 2013. u provedbi mjera u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave sukladno Okviru za praćenje provedbe Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007. – 2015. vidljivo je da ima pozitivnih pomaka u nekim županijama te posebno izdvajamo primjere: Istarsku županiju i gradove koji su izvijestili da su uklonili značajan broj arhitektonskih prepreka, zatim su financirali prijevoz, osposobljavanje osoba s invaliditetom za vozače te prilagodbe na plažama.

Iz prikaza nekih županija poput Ličko-senjske, Međimurske te Požeško slavonske, ali i drugih županija postoje planovi za prilagodbama ili su učinjeni minimalni pozitivni pomaci.
Neke jedinice lokalne i regionalne samouprave nastavljaju kontinuirano sa sufinanciranjima u prilagodbama i prijevozu, ali isto tako navode kako su aplicirali na natječaj Ministarstva branitelja vezano za Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom te tako osigurali sredstva za izvršavanje primarno potrebnih prilagodbi.

Iz sljedećih primjera vidljiv je problem nedovoljne pristupačnosti mnogih prostora u vlasništvu gradova, ali i državnih prostora u kojima se nalaze razne javne ustanove i institucije.

Primjer 1. *Ured pravobraniteljice je zaprimio pritužbu osobe s invaliditetom s prebivalištem u gradu Valpovu, nezadovoljnom pristupačnošću javnih ustanova za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Gospodin navodi kako se osjeća diskriminirano što je osoba s invaliditetom i što kao takav živi u Valpovu. Navodi kako su "na ulazima u Poreznu upravu, Katastar, Ured za gospodarstvo, Ured za prostorno uređenje, Općinski i Prekršajni sud, Centar za socijalnu skrb itd. stepenice bez pristupne rampe i gotovo svugdje vrata nedovoljne širine".*
Tijekom 2008. i 2009. godine Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je u više navrata slao preporuke i upozorenja vezano za pristupačnost Grada Valpova osobama s invaliditetom. Tadašnje prepiske su se najviše ticale osiguravanja parkirališnih mjesta, njihovog označavanja kao i mobilnosti odnosno prepreka koje utječu na osobe s invaliditetom i njihovo slobodno nesmetano kretanje. Unatoč poduzetom, vidljivo je da problemi i dalje postoje s obzirom na to da i dalje primamo učestale pritužbe građana Valpova čiji članovi obitelji ili oni osobno su osobe s invaliditetom i koriste razna pomagala u svrhu kretanja npr. invalidska kolica, štake, hodalice, bijeli štap i druga pomagala. Pritužbe se odnose na nedovoljan broj označenih parkirališnih mjesta, ulaz u prostore javnih ustanova - porezne uprave, katastra, Ureda za gospodarstvo, Ureda za prostorno uređenje, Općinskog i prekršajnog suda, Centra za socijalnu skrb i dr. Nakon što smo ponovno uputili preporuke, Osječko baranjska županija u svom dopisu od 21. siječnja 2014. godine, navodi sljedeće: *„...u vezi pristupa javnim ustanovama osoba s invaliditetom na području Grada Valpova obavještavamo Vas da županija nema mogućnosti naložiti Gradu Valpovu rješavanje određenih pitanja pa tako niti rješavanje pitanja pristupačnosti objektima javne namijene osoba s invaliditetom. Od 2003. pa do danas Osječko – baranjska županija je uložila značajne napore u primjeni Nacionalne strategije u okviru financijskih mogućnosti, a naročito u uklanjanju arhitektonskih barijera u ustanovama čiji je osnivač (u školama, zdravstvenim ustanovama, domovima za starije i nemoćne osobe, ustanovama kulture) i u objektima u kojima službe Županije obavljaju svoju djelatnost o čemu smo Vas već ranije izvještavali kroz godišnja izvješća. U nekim objektima uklanjanje arhitektonskih barijera otežano je iz objektivnih razloga, kao primjerice kada se radi o građevinama pod posebnom zaštitom i slično, ali se i u takvim ustanovama nastoji omogućiti pristup osobama s invaliditetom nekakvim privremenim rješenjima. Što se tiče Upravnog odjela za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša, Ispostave Valpovo, koji je u sustavu upravnih tijela Osječko-baranjske županije napominjemo da zgrada u kojoj obavljaju djelatnost nije u vlasništvu Županije, nije etažirana te je tehnički gotovo nemoguće naći rješenje za osiguravanje pristupa osobama s invaliditetom.*
Stoga, uobičajena je praksa da djelatnici Upravnog odjela u situaciji u kojoj osoba s invaliditetom ne može doći do prostorija Odjela, silaze u prizemlje i tamo pružaju potrebnu pomoć i informacije. U 2014. godini na području Grada Valpova za sada Županija nema u planu izgradnju nikakvih prilagodbi za osiguravanje građevinama i javnim površinama koje su u njenoj nadležnosti."
U svom dopisu od 03.02.2014. godine, Grad Valpovo navodi sljedeće: *„..izvješćujemo Vas da se u Gradu Valpovu puno učinilo na uklanjanju arhitektonskih barijera koje utječu na osobe s invaliditetom i njihovo slobodno kretanje. U centru grada izgrađeni su upušteni pješački prijelazi već prije nekoliko godina. Izgrađene su pristupne rampe kojima se služe osobe s invaliditetom kod svih zgrada javne ili poslovne namjene: Doma zdravlja, Centra za socijalnu skrb, Gradske uprave, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Policijske postaje, srednje i osnovne škole.* ***Što se tiče pritužbi na pristupačnost Poreznoj upravi, Katastru i Uredu za gospodarstvo izvješćujemo***

Vas da se radi o jednoj poslovnoj zgradi u kojoj su smješteni navedeni uredi. Zgrada je u suvlasništvu, a na ulazu u zgradu s pristupne staze je izgrađena jedna stuba koja će se uz suglasnost svih suvlasnika prilagoditi za pristup osobama s invaliditetom. *Zgrada suda nema izgrađenu pristupnu rampu za osobe s invaliditetom, ali u planu je rekonstrukcija u sklopu koje će i to biti riješeno (u nadležnosti Ministarstva pravosuđa).*
U centru grada Valpova izgrađeno je 440 javnih parkirališnih mjesta, od čega su 23 parkirališna mjesta osigurana za osobe s invaliditetom i označena propisanom vertikalnom i horizontalnom signalizacijom, a parkirališna mjesta za invalide raspoređena su kod svih javnih i poslovnih zgrada.“

Primjer 2. *Udruga osoba s invaliditetom Sveti Bartolomej Knin uputila je pritužbu Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, kako bi se poduzele radnje da se otkloni nerazumijevanje s djelatnicima Ureda za prostorno uređenje grada Knina. Naime, u pritužbi navode da je Grad Knin renovirao svoje prostorije u zgradi Gradske uprave te je zamijenio sva vrata na uredima, novim vratima s pragovima visine 2 cm. Unatoč navodima djelatnika da su pragovi postavljeni u skladu s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, Udruga smatra da je izvedba u suprotnosti s Pravilnikom i da pragovi mogli biti izvedeni bez prepreke koja ometa kretanje osobama u inv. kolicima.*
Nakon zaprimljene pritužbe zatražili smo očitovanje od Grada Knina te im je upućena preporuka u kojoj ih se podsjeća na odredbe Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13) te unatoč činjenici da je u čl. 17 st.1 toč. 6. Pravilnika propisano „...ulazna vrata koja s komunikacija vode u druge prostore i prostorije, stanove i sl. izvedena s pragom koji nije viši od 2 cm...“ te da ukoliko navedeni pragovi nisu viši od 2cm, ipak to predstavlja prepreku za osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć inv. kolica kao i drugih ortopedskih pomagala. Također smo istaknuli kako se izvođenja radova renoviranja ulaza u prostorije gradske uprave moglo izvesti i bez ostavljanja pragova, a sve u cilju kako bi osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti olakšali nesmetano kretanje i pristup prostorijama gradske uprave, jer činjenica, da je dozvoljeno postavljanje pragova do 2cm ne znači nužno i izvođenje istih, osim ako to zbog okolnosti situacije nije moguće drugačije izvesti. U ovom slučaju smo smatrali i predložili da je prag od 2 cm potrebno ukloniti te napraviti prelaz iz jedne površine u drugu bez povišenja radi nesmetanog kretanja osoba u inv. kolicima dok za osobe s oštećenjem vida (zbog kojih je upravo i navedeno u Pravilniku da je prag prepoznatljiv, odnosno 2 cm) da se na drugi način označi prelazak iz jedne površine u drugu, odnosno iz jedne prostorije u drugu. Također im je preporučeno da zajedno u suradnji s predstavnicima osoba s invaliditetom, učine preinaku na obostrano zadovoljstvo.
U svom dopisu od 14. studenog 2014. godine, Grad Knin (Upravni odjel za prostorno uređenje, komunalne, imovinskopravne poslove i zaštitu okoliša) navodi sljedeće:
„...Zgrada gradske uprave je pristupačna osobama smanjene pokretljivosti u skladu s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13). Pristup zgradi na adresi Tuđmanova 2 osiguran je s parkirališta na stražnjem ulazu u zgradu gdje je prije desetak godina izrađena rampa u skladu s uvjetima iz Pravilnika. Svim institucijama koje se nalaze u zgradi gradske uprave koja se sastoji od prizemlja i dva kata (Grad Knin, Porezna uprava, Ured državne uprave, Katastar, Matični ured, Sanitarni inspektor, Županijski uredi i ostalo) moguće je pristupiti pomoću podizne platforme koja se nalazi u prizemlju zgrade. Na ulazu u drugi dio zgrade u kojem su smještene razne udruge na adresi Tuđmanova 4 također smo nedavno u sklopu obnove zgrade izradili rampu i taj prostor učinili pristupačnim osobama smanjene pokretljivosti. Napominjemo da grad Knin u skladu sa svojim mogućnostima konstantno ulaže u poboljšanje uvjeta života i pristupa osobama smanjene pokretljivosti. Slijedom toga, samo u 2014. godini popločali smo dio gradskog parka u centru grada kako bi prostor između osnovne škole i suda učinili dostupnim svima. Prilikom uređenja bilo koje javne površine ili prometnice nastojimo gdje god je to moguće ispoštovati uvjete iz Pravilnika. U dječjem igralištu u centru grada, pored šest novih sprava ugradili smo i jednu spravu za djecu s posebnim potrebama i učinili park pristupačnim. Na javnoj površini pored ulaza u zgradu suda izgradili smo rampu, prilikom uređenja okoliša osnovne škole inzistirali smo na poštivanju uvjeta iz Pravilnika, itd. Prilikom unutarnjeg uređenja zgrade gradske uprave

predstavnik Udruge Sv. Bartolomej nas je upozoravao na problem koji mu predstavljaju pragovi na vratima, ali napominjemo da su pragovi visine 2 cm i da je to minimalna visina koja zadovoljava tehničke uvjete i za koju proizvođač vrata daje garanciju te da je ista u skladu s Pravilnikom. Cijenimo Vaša nastojanja da osobama smanjene pokretljivosti učinite život jednostavnijim i lakšim i podržavamo vas u tome, ali mišljenja smo da u ovom slučaju nismo pogriješili jer smo uvjet iz članka 16. Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13) u potpunosti ispoštovali."

Kao što smo i navodili u prethodnim razdobljima pristupačnost je osnovni preduvjet da bi osobe s invaliditetom neovisno o kojem se oštećenju radi, mogle nesmetano koristiti sve usluge i dobra kao i osobe bez invaliditeta na ravnopravnoj razini, bez diskriminacije, poštivajući načela univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe. Dok s jedne strane izvješća i podaci o provedbi Nacionalne strategije pokazuju da se značajna sredstva ulažu u ovo područje, da je pad u utvrđivanju nepravilnosti prilikom inspekcijskih nadzora i iščitavamo minimalne pozitivne pomake i dobru volju iz očitovanja koja zaprimamo od onih koji bi trebali poštivati propise, s druge strane promatramo pritužbe građana te naglašavamo kako je ovo područje uvijek na drugom mjestu (već sedmu godinu) pritužbi gdje su osobe s invaliditetom stavljene u nepovoljan položaj, nezadovoljne nepoštivanjem propisa te s uskraćivanjem prava zbog vrlo često njihovog nesudjelovanja i neslušanja.

Preporuke

Sukladno navedenom preporučamo slijedeće:

-veću suradnju s predstavnicima osoba s invaliditetom od lokalne do državne razine – uključivanjem u Povjerenstva i radne skupine koje utječu da izvršene prilagodbe budu sukladne propisima i u korist stvarnih potreba osoba s invaliditetom

-na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je evidentirati građevine javne i poslovne namjene koje je potrebno prilagoditi, predstaviti ukupno stanje radi planiranja prostorne prilagodbe te izraditi operativne godišnje planove za provedbu pristupačnosti s jasnom definiranim i realnim rokovima.

-na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je osigurati i prikazati primjere učinkovitosti sustava sankcija u slučajevima nepoštivanja propisa koji će osigurati dostupnost usluga osoba s invaliditetom.

-potrebno je educirati stručnjake o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

-potrebno je osigurati sudjelovanje samih osoba s invaliditetom u planiranju uklanjanja postojećih prepreka i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te utjecati na učinkovit inspekcijski nadzor i sankcioniranje u slučaju nepoštivanja propisa.

3.13.2. Mobilitet

3.13.2.1. Cestovni promet

Usluge prijevoza u lokalnoj zajednici

U mnogim područjima diljem RH na lokalnoj razini djeluje samo jedna udruga osoba s invaliditetom koja raspolaže resursima (opremom, kapacitetom, vozilima i dr.) da može između ostalih usluga pružati i prijevoz za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom. Mnogima od njih taj način prijevoza je jedini moguć kako bi se uključile u bilo koju aktivnost u svojim sredinama. Vrlo često tim osobama se osiguravaju primarne usluge poput dostupnosti obrazovanja, zdravlja i rada, stoga vrlo često ne preostaje mogućnosti za prijevoz onih članova kojima nije potreban prijevoz u navedenim područjima. Problem je i za one osobe koje žive u malim sredinama, blizu velikih gradova, ali dovoljno daleko da im se odbija gotovo uvijek osiguravanje prilagođenog prijevoza. Mnoge udruge opravdavaju izostanak pružanja usluge nedovoljnim brojem prilagođenih vozila, nedostatkom financijskih sredstava za podmirenje troškova vozača ili iz nekih drugih razloga – vrlo često nedovoljno jasnih za one osobe koje vrlo rijetko traže uslugu prijevoza, a onda kada je traže, ne dobiju je.

U RH mnoge sredine nemaju javni prijevoz prilagođen osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć inv. kolica ili nekih drugih pomagala čime im je otežano kretanje, odnosno pristup dobrima i uslugama. Također, imamo i osobe s invaliditetom koje jednostavno zbog svog oštećenja ni ne mogu koristiti drugačiji oblik prijevoza osim prilagođenim kombi vozilom.

Obilaskom mnogih sredina diljem RH u proteklim godinama, a posebno izdvajajući neke koje smo obišli u 2014. godini primjećujemo da je dostupnost prilagođenog prijevoza u lokalnim sredinama prepuštena volji i senzibilitetu, a time i odlukama gradova i županija hoće lis organizacijama civilnog društva osigurati djeci i odraslim osobama s invaliditetom toliko važan element za kretanje – prijevoz prilagođenim vozilom.
Dok u nekim sredinama postoji uz prilagođena kombi vozila (u vlasništvu ili suvlasništvu udruga) i taxi prijevoz s podiznom rampom (Koprivnica), u nekima javni prijevoz i Služba za prijevoz prilagođenim kombi vozilima (Zagreb), dotle imamo sredine gdje je i dalje jedini prijevoz da roditelji voze svoje članove obitelji u školu i na posao te da na području grada i okolice nema ni jednog prilagođenog oblika prijevoza (Ogulin) ili je za cijelu Baranju prilagođeno kombi vozilo od udruge Baranjski leptirići (prije je bio vlasnik udruga Baranjsko srce). Primjeri koje smo naveli nisu usamljeni slučajevi.

Poseban je problem prijevoz za one osobe koje nisu članovi udruga osoba s invaliditetom (članstvo u udrugama je dobrovoljno), čime ih dovodimo u nepovoljan položaj jer ih prisiljavamo da se učlanjuju isključivo radi usluge prijevoza (već smo naveli da je deficit pružanja ove usluge i za same članove udruge) koja bi trebala biti javna i dostupna na jednak način za sve građane.

U nastavku prikazujemo način provedbe prijevoza u Zagrebu: *„Grad Zagreb sustavno provodi mjere i aktivnosti sukladno Zagrebačkoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom u razdoblju od 2011. do 2015. s ciljem poboljšanja kvalitete života osoba s invaliditetom i njihove integracije u zajednicu. U okviru Strategije, posebna pažnja posvećena je mobilnosti, odnosno prijevozu osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kroz organiziranje besplatnog prijevoza prilagođenim kombi vozilima, te omogućavanjem korištenja besplatnog javnog gradskog prijevoza. Provođenje prijevoza povjereno je Zagrebačkom holdingu d.o.o., Podružnica Zagrebački električni tramvaj. Prijevoz i organizacija prijevoza osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju temelje se na Odluci o prijevozu putnika u javnom prometu (Službeni glasnik Grada Zagreba br. 20/13, 25/13), a reguliran je pravilnicima o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom i obavljanju prijevoza djece s teškoćama u razvoju. Na ovaj način Grad Zagreb je organizirao prijevoz prilagođenim kombi vozilima za osobe s invaliditetom koje prijevoz ne mogu ostvariti po drugoj osnovi, a zbog vrste invaliditeta vrlo teško ili gotovo uopće ne mogu koristiti javni gradski prijevoz. Pravilnikom o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom osigurava se povremeni ili svakodnevni (prioritetni) prijevoz osoba s invaliditetom na posao, u školu i na fakultet. Sukladno tome, korisnik ili pravna osoba - poslodavac podnose zahtjev Gradskom uredu za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, a koji sadržava i precizira sljedeće: ime i prezime korisnika i/ili naručitelja - poslodavac, razdoblje za koje se prijevoz traži, vrijeme polaska i povratka, polazno i povratno odredište vožnje, svrha prijevoza, vrstu oštećenja, kontakt osobu i telefonski broj. Uz zahtjev potrebno je priložiti potvrdu o invaliditetu, tj. korištenju invalidskih kolica, kao i presliku osobne iskaznice korisnika... Grad Zagreb je tijekom proteklih godina proširivao i obnavljao vozni park, ali zbog financijskih razloga nije moguće udovoljiti stalnom povećanju zahtjeva sve većeg broja novih korisnika. Napominjemo da pozitivno rješavamo sve zahtjeve ako su u skladu s pravilnicima o prijevozu i drugim gradskim odlukama za ostvarivanje prava i korištenje usluga, a jedan od temeljnih kriterija je prebivalište u Gradu Zagrebu. Kako je u tijeku izrada novih pravilnika o prijevozu, na osnovu prijedloga ustanova i udruga koji tijekom godine snimaju potrebe, vodit će se računa o proširivanju mogućnosti korištenja prijevoza, ali i detaljnija regulacija obveza korisnika. Nadalje, korisnici prava na besplatni javni gradski prijevoz u Gradu Zagrebu utvrđeni su Odlukom o socijalnoj skrbi (Službeni glasnik Grada Zagreba br. 26/14). Sukladno odredbi članka 3. stavka 1. ove Odluke, prava socijalne skrbi Grada Zagreba ostvaruju državljani RH s*

prebivalištem u Gradu Zagrebu.“

Iako Grad Zagreb kao što vidimo u gornjem prikazu, ima službu za prijevoz osoba s invaliditetom prilagođenim kombi vozilima, vidljivo je da ne pokriva u dovoljnoj mjeri potrebe osoba s invaliditetom pa na primjer, žena s invaliditetom od 43. godine koja je zbog nepostojanja podrške i neprilagođenosti svog stambenog prostora smještena u dom za starije i nemoćne, gotovo niti za jedan vikend ne može dobiti prijevoz u željenom terminu jer su sva vozila zauzeta. Time joj je potpuno onemogućena sloboda kretanja i ostaje isključena više od osoba bez invaliditeta koje su smještene u nekoj penalnoj ustanovi, a koje na primjer mogu vikendom dobiti dopust ako su uzornog vladanja.

Sukladno navedenom, preporučujemo jedinicama lokalne i regionalne samouprave da:
-Analiziraju potrebe svojih sugrađana – osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju za prijevozom
-U dogovoru s državnim tijelima (ovisno o kojem području se radi npr. MZOS za pitanje redovnog obrazovanja ili MSPM za obrazovanje u posebnim ustanovama) osiguraju financijska sredstva za pružanje usluga prijevoza za djecu i odrasle osobe s invaliditetom – od predškolskog odgoja do visokoškolskog obrazovanja pa tako i rada i drugih područja
-Prijevoz bude dostupan za sve osobe neovisno da li su članovi udruga osoba s invaliditetom ili ne
-Pronađu najkvalitetnija rješenja kako bi se osnažili kapaciteti lokalnih udruga osoba s invaliditetom koji su jedini na svom području pružatelji ove vrste usluga.
-S obzirom da je u cijeloj RH vidljiv nedostatak pružatelja usluga potrebno je razmotriti načine i drugih oblika financiranja (uz proračun koristiti i strukturne fondove EU) te osigurati dostupan javni prijevoz

3.13.2.1.1. Pravo na znak pristupačnosti

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je tijekom 2013. godine, a i u više navrata tijekom 2014. godine, održao sastanke te uputio niz preporuka i prijedloga u svrhu poduzimanja mjera i aktivnosti kako bi se izmijenio Pravilnik o znaku pristupačnosti (NN, br. 78/08), odnosno odredbe navedenog Pravilnika s obzirom na ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju kao i unaprjeđenje provedbe odnosno izdavanja znaka pristupačnosti od strane ureda državne uprave po županijama. Naime, prema saznanjima od osoba s invaliditetom, predstavnika udruga kao i tijela koja provode izdavanje i kontrolu sprečavanja zlouporaba, vidljivo je da postoji niz manjkavosti i nejasnih tumačenja.

Sljedeća dva primjera prikazuju problem svih korisnika prava na znak pristupačnosti.
Primjer 1: Uredu pravobraniteljice obratila se osoba s invaliditetom, korisnik prava na znak pristupačnosti vezano uz izdavanje znaka pristupačnosti u EU formatu. Stranka navodi: *„...Na žalost sam i ja invalidna osoba i do sada sam imao znak pristupačnosti koji vrijedi do 08.02.2016. godine, ali ulaskom u EU pisalo je u štampi da se to mora mijenjati. Sve do ovog ljeta nismo ništa poduzimali misleći da do 2016. vrijedi, ali me je policajac u 07.mjesecu u Zadru upozorio da bi trebao imati novu iskaznicu. 09.08.2014. predao sam zahtjev sa svim traženim dokumentima (naravno novi nalaz i mišljenje od mirovinskog) i 70,00 pristojba da mi nitko nije rekao da ne mogu dobiti novi EU format znak pristupačnosti. Naime danas sam išao pitati kad će biti riješen zahtjev, a odgovor u sobi br. 143 u zgradi gradskog poglavarstva je bio to ste uzalud predavali jer će te morati ponovo 2016. g. pitam se tko je lud u ovoj zemlji. Zar već kad sam predao, a nisu mi u pisarnici gdje se to predaje rekli a vidi do kad vrijedi stara da ne predajem, ne izrezujem novac da ponovo plaćam 70,00 kuna pristojbu, ponovno u mirovinsko po Nalaz i mišljelje itd.*
Što ako čl. 11. Pravilnika vrijedi samo kod nas u Hrvatskoj, a ako idem u neku drugu zemlju članicu EU ili ne, da li ovaj znak pristupačnosti vrijedi i za njih ili samo za našu zemlju.“

Primjer 2: Ovaj primjer također ukazuje na problem izgleda – izdavanja znaka pristupačnosti. „Obraćam Vam se, potaknut začuđujuće neuglednim, ***„Znakom pristupačnosti“*** kojim se stječe pravo

na korištenje parkirnog mjesta rezerviranog za vozila u kojima se prevoze osobe s invaliditetom... *Nevjerojatno je da se ovakav dokument, s mnogo krivo prevedenog teksta s hrvatskog na engleski i na kojem se prostoručno (prilično nevješto) ispisuje ime i prezime kao i adresa stanovanja nositelja prava na korištenje „Znaka" kao i podatke kao što su: klasa U/I izdatog Rješenja, datum valjanosti korištenja „Znaka", naziv izdavača „Znaka" nastavi izdavati potrebitima...* Ove godine smo obnovili postupak za izdavanje rješenja za korištenje „Znaka pristupačnosti"... Iako sam u prilogu detaljno naznačio svoje primjedbe, ovdje ih redom navodim: Zašto se tekst za popunjavanje "Znaka pristupačnosti" ne ispisuje na odgovarajućem elektronskom pisaču???? Ovo je u najmanju ruku "ružno", a sam natpis nevještom rukom ispisan prekriva simbol EU s oznakom HR. **ZAŠTO**? EUROPSKA ZAJEDNICA se prevodi sa **EUROPEAN COMMUNITT** umjesto **EUROPEAN COMMUNITY !!!???** Umjesto ispravno napisano: **special local** piše **speciallocal???** Umjesto ispravno napisano: **available** piše **svailable???** Umjesto ispravno napisano: **vehicle** piše **vehicie???** Ime I prezime se ispisuje prostoručno i ne baš lijepo. A gdje su elektronski pisači??? O uspješnosti pravopisnog I gramatičkog prijevoda s hrvatskog na engleski ne bi želio davati svoj sud već bi tražio meritorno mišljenje!!! Naravno, za sve ove „ljepote" i ovaj puta smo platili 70,00 kuna administrativnih biljega. I ovom prilikom ponavljam već postavljeno pitanje: **Nije li za dokument koji se izdaje na 5 godina primjereno da se ispuni/ispiše odgovarajućim elektroničkim pisačem i da se taj dodijeljeni znak potom plastificira umjesto umetne u običan plastičan omot?** S „vidljivim" znakom članstva EU, „Znak pristupačnosti" se postavlja na vidljivo mjesto iza vjetrobranskog stakla osobnog automobila!! ***...uvjeren sam da osobe s invaliditetom zaslužuju uljudniji, pravopisniji i ispravno prevedeni tekst koji je otisnut odnosno prostoručno napisan na dodijeljenom im „Znaku pristupačnosti" s rokom trajanja od 5 godina, a koje se koristi u preostalih 27 čalnica EU.***

Nakon zaprimljene pritužbe, Pravobraniteljica je uputila preporuku te zatražila očitovanje od Gradskog ureda za prostorno uređenje, izgradnju grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet Grada Zagreba, koji u svom odgovoru navode: *„ povodom Vašeg upita u svezi pritužbe na pogreške u prijevodu i tekstu riječi znaka pristupačnosti Odjelu za tehničku regulaciju, sigurnost prometa i sustav javnog parkiranja, odgovaramo sljedeće... Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi Pravilnikom o znaku pristupačnosti propisalo je i grafički izgled znaka pristupačnosti. Gradski ured za prostorno uređenje, izgradnju grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet znakove pristupačnosti nabavlja postupkom javne nabave i nije nadležan za tiskanje istih".*
Nakon zaprimljenog i proslijeđenog odgovora Gradskog ureda stranci, stranka je dodatno ukazala na provedbu i ostvarivanje navedenog prava u Sloveniji, odnosno izgled znaka pristupačnosti.
..."Naime prema slovenskom „Pravilniku o parkirni karti" (na temelju druge alineje podstavka „Zakona o pravilihcestnega prometa" – Uradni list RS, št. 109/10) u članku 3. u trećoj alineji stoji
„U parkirnu kartu se svi podaci upisuju mehanografički tj. pisačem preko elektroničkog računala". Osim toga, s obrasca slovenske parkirne karte (PRILOG 1) vidljivo je da je engleski tekst potpuno istovjetan tekstu koji je otisnut i na našem hrvatskom znaku pristupačnosti ali s četiri ranije navedene pogreške. Doista je najblaže rečeno, nevjerojatno, da se u prijepisu tako kratkog engleskog teksta naprave čak četiri pogreške. Potrebno je istaknuti i predviđeno točno određeno mjesto pečata izdavatelja slovenske parkirne karte, dok se na našem hrvatskom znaku pristupačnosti pečat izdavatelja otiskuje preko slike korisnika znaka pristupačnosti i na taj način umanjuje kvalitete iste slike. Poradi kompletnosti uspoređivanja slovenske parkirne karte i našeg znaka pristupačnosti, prema slovenskom „Pravilniku o parkirni karti" predviđeno je izdavanje osim slovensko-engleske inačice još i slovensko-talijansko-engleska te slovensko-mađarsko-engleska inačica. I na kraju, prema slovenskom „Pravilniku o parkirni karti" ; članak 4., slovenska parkirna karta ima neograničenu vremensku valjanost. Kod nas se pak, prema važećem „Pravilniku o znaku pristupačnosti" (članak 5) znak pristupačnosti izdaje na razdoblje od 5 godina nakon kojeg je potrebno zanavljati zahtjev za izdavanjem novog znaka pristupačnosti..."

Kako bi se spriječila daljnja zlouporaba te poboljšala provedba Pravilnika o znaku pristupačnosti u praksi, sukladno čl. 7., 8. i 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN br. 107/07), u

ožujku 2014. pravobraniteljica je ponovno uputila mišljenje i prijedloge da se:

- Izmijeni članak 5. jer postoji nedovoljno sankcioniranje od strane nadležnih organa za te i slične prekršaje, kazne su preblage, te je potrebno drastično povećati prekršajnu kaznu za nedozvoljeno parkiranje na mjestima rezerviranim za osobe s tjelesnim invaliditetom.
- Izmijeni članak 8. jer zbog čestih zlouporaba i nezaštićenosti znaka pristupačnosti kao javne isprave na temelju koje se ostvaruju određene povlastice, sam dokument je potrebno dodatno zaštiti (npr. plastificiranje, hologramska zaštita) poštujući sigurnosne zahtjeve koji se uobičajeno predstavljaju u svrhu zaštite javnih isprava, a njegov izgled i druge karakteristike potrebno je detaljno specificirati u Pravilniku kako bi se osigurao ujednačeni izgled s obzirom na činjenicu da nema središnjeg tijela koje bi se bavilo njegovim izdavanjem. Također je potrebno ispraviti gramatičku grešku u riječi „pokretljivošću".
- Izmijeni članak 11. s obzirom na administrativnu zahtjevnost izmjene svih rješenja o znaku pristupačnosti odnosno zamjene starih znakova novim, predložili smo da se Pravilnik izmijeni na način da rješenja o znaku pristupačnosti ostanu vrijediti do isteka valjanosti, a da sva novoizdana rješenja budu u skladu s novim znakom u EU formatu.
- Radi sprečavanja zlouporabe nužno je predstavnike MUP-a te jedinica lokalne samouprave (prometno redarstvo) educirati o pravovaljanom izgledu znaka pristupačnosti (starog i novog) kao i u provođenju kontrola onog dijela znaka, kojim bi se spriječila zlouporaba istog.
- Također smo predložili povezivanje baza podataka MUP-a i ureda državne uprave u županijama jer bi se navedenim povezivanjem povećala učinkovitost kontrole primjene znaka pristupačnosti. U sadašnjoj praksi policijski službenik nema mogućnosti adekvatne provjere izadanog riješenja, odnosno znaka, jer npr. Uredi državne uprave u županijama rade do 15 sati i ne rade vikendom čime je i ova vrsta kontrole neučinkovita.
- Kako bi se unaprijedila provedba navedenog Pravilnika predložili smo promjenu nadležnosti za Pravilnik tako da ovom izmjenom Pravilnik prijeđe u nadležnost Ministarstva unutarnjih poslova. Ovaj prijedlog smo obrazložili činjenicom da je MUP nadležan za Zakon o sigurnosti prometa na cestama iz kojeg proizlazi podzakonski akt Pravilnik o znaku pristupačnosti stoga smo smatrali nepotrebnim da nadležno tijelo za isti bude Ministarstvo zdravlja. Od 2008. godine nije vidljiva potreba da Ministarstvo zdravlja obnaša nadležnost jer nema ovlasti provedbe Pravilnika ni u kojem segmentu kriterija za dobivanje, a niti za kontrolu provedbe.
- Također smo predložili da se osiguraju proračunska sredstva kojima bi raspolagali Uredi državne uprave po županijama za izradu novog znaka pristupačnosti. U sadašnjoj praksi različiti su načini izdavanja rješenja o znaku pristupačnosti pa tako pojedini uredi naplaćuju osobama s invaliditetom izdavanje znakova. Nadalje, sredstva su potrebna i s obzirom da znak koji je izdan iza 1.7.2013. nema kvalitetnu zaštitu te ga je potrebno prestati izdavati i izdavati novi znak sa zaštitom i svim ostalim potrebnim podacima sukladno izmjenama Pravilnika koje predlažemo.
- S obzirom na sve rečeno nužno je i poslati naputak o navedenim promjenama Uredima državne uprave po županijama koji su zaduženi za izdavanje rješenja.

U Zakonu o sigurnosti prometa na cestama predložili smo izmjenu članka 40.

„3. Znak pristupačnosti izdaje se na ime osobe s invaliditetom, odnosno za vozila udruga osoba s invaliditetom na ime udruge, a izgled znaka, uvjete za njegovo stjecanje, način obilježavanja parkirališnog mjesta te prava koja se na temelju njega mogu ostvarivati, propisuje ministar nadležan za unutarnje poslove u suglasnosti s ministrom nadležnim za poslove prometa.

4. Novčanom kaznom u iznosu od 5.000,00 do 15.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj pravna osoba ako izda znak pristupačnosti osobi koja za to ne ispunjava uvjete iz ovoga članka.

5. Za prekršaj iz stavka 3. ovoga članka kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 1.500,00 do 5.000,00 kuna i odgovorna osoba u pravnoj osobi i u tijelu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

6. Novčanom kaznom u iznosu od 2.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj fizička osoba koja svoj znak pristupačnosti ustupi drugoj osobi na korištenje ili koja znak pristupačnosti koristi suprotno odredbi stavka 1. i 2. ovoga članka.

7. Osobi koja bude dva ili više puta pravomoćno kažnjena za prekršaj iz stavka 6.ovoga članka, privremeno će se oduzeti znak pristupačnosti na rok od tri godine.“
Obrazloženje smo već naveli kod Pravilnika.
Sve navedeno upućeno je nadležnim ministarstvima za propise i njihovu provedbu te predstavnicima osoba s invaliditetom.
U svom dopisu od 23. 04. 2014. godine, Ministarstvo zdravlja nam je navelo između ostalog kako je Zakon o sigurnosti prometa na cestama (NN, br. 67/08, 48/10, 74/11 i 80/13; u daljnjem tekstu: Zakon) izmijenjen i dopunjen te je radi usklađivanja s Preporukom vijeća Europske unije od 4. lipnja 1998. o parkirnoj kartici za osobe s invaliditetom (98/376/EZ) ministar nadležan za zdravstvo uz suglasnost ministra mora, prometa i infrastrukture donio pravilnik o znaku pristupačnosti (NN br. 78/08; u daljnjem tekstu: Pravilnik).
„Pravilnik je donesen na temelju Zakona, usuglašen je s potrebama osoba s invaliditetom i u cijelosti usklađen sa Zakonom. Nadzor nad provedbom Zakona je u nadležnosti Ministarstva unutarnjih poslova koji je stručni nositelj izrade eventualnih izmjena i dopuna Zakona. Ministarstvo zdravlja dakle nema osnove za izmjenu odredaba Pravilnika ako se ne izmijeni Zakon, čije izmjene su u nadležnosti Ministarstva unutarnjih poslova.
Danom stupanja RH u punopravno članstvo EU prema članku 8. Pravilnika, znak pristupačnost ima obilježja sukladno Preporukama Vijeća EU od 4. lipnja 1998. godine i isti predstavlja prijevod standardiziranog uzorka znaka pristupačnosti kojeg izdaju nadležna tijela država članica EU.
Stoga, izgled znaka pristupačnosti koji se izdaje nakon pristupanja RH - EU, u cijelosti je usklađen s propisima EU (Preporuka vijeća od 4.lipnja 1998. o parkirnoj kartici za osobe s invaliditetom - 98/376/EZ). Sukladno Vašem traženju, Ministarstvo zdravlja je poduzelo sljedeće aktivnosti: Ministarstvo zdravlja je od HZJZ zaprimilo izvješće o broju izdanih rješenja o znaku pristupačnosti iz kojeg je razvidno da je od 2005. godine zaprimljeno 60119 rješenja. U 2013. godini zaprimljeno je sveukupno 7124, od kojih u periodu od 01. srpnja do 31. prosinca 2013. godine 3784 rješenja. Ministarstvo zdravlja je dopisom od 21. ožujka 2014. godine od Ureda državne uprave u jedinicama područne (regionalne) samouprave zatražilo informacije o problemima u provedbi Pravilnika te dostavu konkretnih prijedloga za unapređenje provedbe s obrazloženjima. Do dana 23. travnja 2014., zaprimljena su očitovanja šesnaest Ureda državne uprave u županijama. Temeljem dostavljenih očitovanja može se zaključiti da Uredi državne uprave u županijama nemaju većih problema u provedbi Pravilnika. Napominjemo da Ministarstvo zdravlja nije zaprimilo niti jednu konkretnu pritužbu iz koje bi bilo razvidno da je neki od nadležnih ureda državne uprave izdao znak pristupačnosti protivno zakonskim odredbama. U suradnji s nadležnim tijelima pristupili smo izradi nacrta izmjena i dopuna Pravilnika, a o čemu je informirano i Povjerenstvo za osobe s invaliditetom. Izmjene su prvenstveno usmjerene na izmjenu roka u kojemu je potrebno izmijeniti postojeće znakove pristupačnosti, na unaprjeđenje zaštite znaka pristupačnosti kao i na tehničke detalje. Po donošenju izmjena Pravilnika, Ministarstvo zdravlja će dostaviti uputu tijelima državne uprave o načinu postupanja. Radi potrebe izmjene Pravilnika, u Ministarstvu zdravlja je održan sastanak s predstavnikom Ministarstva unutarnjih poslova u cilju sprečavanja zlouporabe parkirnih kartica i nezaštićenosti znaka te poboljšanja provedbe Pravilnika te su održane konzultacije s predstavnicom Grada Zagreba. Vezano za prijedlog promjene nadležnosti nad Pravilnikom, isti smatramo opravdanim.“
Nakon zaprimljenog odgovora Ministarstva zdravlja, pravobraniteljica je u više navrata i dalje tražila da se čim prije donese izmjena Pravilnika (s obzirom na nedostatke važećeg Pravilnika) i da se javnost informira, međutim izmjene Pravilnika su donesene tek sredinom srpnja 2014. kada su već gotovo sve osobe s invaliditetom izmijenile postojeća rješenja odnosno znakove pristupačnosti i bespotrebno uložile vrijeme, sredstva i napore da ispoštuju odredbe Pravilnika (važeći Pravilnik je u odredbi...naglasio potrebu mijenjanja postojećih znakova pristupačnosti, najkasnije do 1. srpnja 2014.). Stupanjem na snagu Pravilnika o izmjenama Pravilnika o znaku pristupačnosti, unatoč pokušaju pozitivne reakcije nadležnog ministarstva, nisu se pravovremeno učinili pozitivni pomaci za kvalitetu života osoba s invaliditetom, već se naprotiv pokazala tromost sustava i još jedna u nizu grešaka administracije.

Nakon navedene izmjene Pravilnika u srpnju 2014., preporuke i upozorenja Pravobraniteljice, Ministarstvo zdravlja pokušava i dalje učiniti pomake u svrhu sprječavanja zlouporabe korištenja znaka pristupačnosti. U listopadu 2014. dostavlja nacrt Pravilnika o znaku pristupačnosti te saziva sastanak na kojem su prisustvovali predstavnici nadležnih tijela i osoba s invaliditetom. Na navedeni Nacrt Pravilnika, pravobraniteljica je ponovila već više puta izrečene prijedloge i preporuke.
Na sastanku održanom u Ministarstvu zdravlja 22.10.2014. razmotrene su različite opcije izrade odredbi Nacrta Pravilnika te su dani različiti prijedlozi, međutim do današnjeg dana nemamo informacije o tome kada će se zaprimljene primjedbe i izložene sugestije i smjernice razmotriti i koristiti u svrhu pripreme nove verzije teksta Nacrta Pravilnika, nakon čega bi isti prema našim saznanjima iz bilješke sa sastanka, trebao biti proslijeđen svim zainteresiranim stranama radi mogućeg novog sastanka te objavljen na mrežnim stranicama Ministarstva zdravlja radi konzultacija sa zainteresiranom javnošću.
S obzirom na važnost rješavanja navedenog problema, nakon višegodišnjih obrazlaganja upućujemo apel Vladi RH da kao najviše tijelo izvršne vlasti poduzme radnje sukladno svojim ovlastima te uvaži preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i svih onih pravnih i fizičkih osoba kojima je u interesu rješavanje problematike korištenja prava na znak pristupačnosti, a u svrhu i na zadovoljstvo samih korisnika osoba s invaliditetom.

Nepropisno parkiranje na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom
Primjer 1: Uredu pravobraniteljice obratila se osoba s invaliditetom (tjelesno oštećenje) s teškoćama pri kretanju pritužujući se na nepropisno parkiranje na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom u Vukovaru. Stranka navodi kako se radi o velikom broju osoba s invaliditetom odnosno HRVI-a. *„Većina tih ljudi je s malim postotkom oštećenja, ali stalno to koriste za svoje potrebe parkiranja na invalidskim mjestima, iako za to nemaju prava kao ni propisno obilježeni znak na vozilu, koji ustvari ide na osobu koja to vozilo koristi. Zbog takvih osoba, mali broj naskoji imamo "znak pristupačnosti", nismo u mogućnosti koristiti svoja zakonom predviđena prava, jer unatoč dosta obilježenih mjesta rijetko kad nađemo koje slobodno. Osobno sam mnogo puta zvao policiju, ali vjerovali ili ne njihov odgovor je da imaju pametnijeg posla i da ih se ne uznemirava, te nikad nisu izašli na teren u izvide, a o kažnjavanju nema niti govora. Ljudi svjesno to rade samo iz razloga da ne plate parking, jer znaju da ih nitko neće kazniti. Više puta sam pisao i našem gradonačelniku na službenim stranicama grada u rubrici "pitajte gradonačelnika", uvijek je odgovorio da je prigovor na mjestu, ali ne vidim pomaka.“*
Nakon zaprimljene pritužbe zatraženo je očitovanje od grada Vukovara i policije te je upućeno upozorenje o nužnosti informiranja policijskih službenika o važećim propisima, njihovoj primjeni te prepoznavanju ispravnog izgleda znaka pristupačnosti. Također su zatraženi podaci o izvidima, izdavanju prekršajnih naloga te naplate kazni.
U dopisu od 28. veljače 2014. MUP navodi: *„Tijekom 2013. policijski službenici ove policijske uprave su na području Grada Vukovara evidentirali 252 prekršaja opisana u čl. 82. st. 1. toč. 13. (nepoštivanje prometnog znaka) Zakona o sigurnosti prometa na cestama, od kojih se jedan dio prekršaja odnosi i na predmetnu problematiku. Također, potrebno je napomenuti da u 2013. na području Grada Vukovara nije bila postavljena adekvatna prometna signalizacija koja se odnosi na parkiranje osoba s invaliditetom. Policijska uprava vukovarsko - srijemska uvažava pritužbe koje ste zaprimili u svezi zlouporabe korištenja prava na znak pristupačnosti i nepropisna parkiranja te će se nastaviti dosljedna primjena zakonskih odredbi koje se odnose na navedeno.“*

U pritužbama Uredu, sljedeći primjer ukazuje na problem nepropisnog parkiranja policijskih službenika.
Primjer 2: *„Danas, 29/7, na Britanskim trgu u Zagrebu, oko 12:30, ne po prvi put, uočio sam policijsko vozilo parkirano na mjestu za osobe s invaliditetom. Službenik koji upravlja vozilom izašao je iz HPB banke s računima, a dodatno sumnjam da je bio na službenoj dužnosti jer je njegov kolega bio u vozilu. Drugi službenik, koji je sjedio u vozilu kada sam mu prišao i pitao zašto je tu parkiran je rekao*

da to nema veze i da se mogu tu parkirati, te me bezobrazno pitao koji je moj problem! Smatram da je apsolutno neprihvatljivo takvo bahato ponašanje službenika, a pogotovo to da koriste mjesta za osobe s invaliditetom, neke od kojih nemaju drugu mogućnost nego koristiti rezervirana parkirna mjesta za obavljanje poslova. Policijski službenici trebali bi biti nositelji tog prava i štititi ga, a ne ignorirati i iskorištavati.“

Nakon zaprimljene pritužbe pravobraniteljica je zatražila očitovanje od Službe za unutarnju kontrolu MUP-a, PU zagrebačke i Gradskog ureda za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet te je uputila upozorenje u kojem traži da se poduzmu mjere odnosno sankcije kako bi se poštivali propisi, a u korist osoba s invaliditetom kojima je neizmjerno važno da ta mjesta budu slobodna i da isključivo služe za njihove potrebe, a što je i njihovo pravo.

Mnoge osobe s invaliditetom žive u sredinama u otežanim uvjetima i većini je osobni automobil jedino prijevozno sredstvo kojim odlaze na radno mjesto, ka doktoru ili obavljati razne poslove čime im je olakšano kretanje i neovisno življenje. Mobilnost i pristupačnost su osnovni preduvjeti uključivanja osoba s invaliditetom i izjednačavanja mogućnosti s osobama bez invaliditeta. Svjesni smo činjenice da je parkiranje na označenim mjestima za osobe s invaliditetom problematika s kojom se suočavaju sve urbane sredine u Republici Hrvatskoj, međutim upravo policijski službenici imaju glavnu ulogu u provedbi poštivanja propisa vezano za pristupačnost, suzbijanje i kažnjavanjenepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom. Također smo upozorili da bi se trebale češće provoditi kontrole, odnosno provjere, tko se parkira na označena mjesta za osobe s invaliditetom te da se dotične osobe kazne propisnim novčanim kaznama ali i premještanjem vozila, odnosno oslobađanjem označenog parkirališnog mjesta.

U odgovoru pravobraniteljici MUP pojašnjava situaciju nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom u kojoj su se našli policijski službenici, te navodi kako su oba službenika opomenuta od strane rukovoditelja jer su zaustavili vozila na označenom mjestu za osobe s invaliditetom te im je ukazano na obvezu poštivanja propisa. MUP u svom očitovanju još navodi da će navedeni primjer poslužiti u edukativne svrhe na nivou postaje i da je upozorenje proslijeđeno i Upravi policije Ravnateljstva policije i Uredu glavnog ravnatelja policije na postupanje, kako bi se poduzele mjere i radnje u cilju sprečavanja nepropisnog ponašanja službenika MUP-a te propisnog korištenja označenih parkirališnih mjesta osoba s invaliditetom.

<u>Naplata parkiranja na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom</u>

Primjer 1: Osoba s invaliditetom (tjelesno oštećenje) obratila nam se pritužbom radi naplate parkiranja na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom na parkiralištu zatvorenog tipa (s rampom) u Šibeniku.

S obzirom na rečeno, uputili smo preporuku i zatražili očitovanje od Grada Šibenika i Gradskog parkinga vezano uz sljedeće podatke:

-Na koji način i temeljem kojih pravnih propisa (Zakon, Uredba, Odluka ili Rješenje) je reguliran način i organizacija naplate parkiranja u vašoj sredini.

-Molim Vas da nas izvijestite da li i koliko je mjesta za parkiranje osoba s invaliditetom koja se nalaze u zonama naplate te da li se i takva mjesta naplaćuju (ili postoji vremensko ograničenje za parkiranje na takvim mjestima 1h ili...).

-Ako ste donijeli takav akt da li je on donesen u skladu s čl. 3. stavak 1. i čl. 5. stavak 1. točka 6. te stavak 11. Zakona o sigurnosti prometa na cestama (NN, br. 67/08, 48/10, 74/11 i 80/13) i da li je za istu dobivena prethodna suglasnost Ministarstva unutarnjih poslova.

Svjesni činjenice da je parkiranje na označenim mjestima za osobe s invaliditetom problematika s kojom se suočavaju sve urbane sredine u Republici Hrvatskoj, a posebno gradovi koji su značajne turističke destinacije, predložili smo da se predstavnici Grada posavjetuju s predstavnicima gradova koji su primjeri dobre prakse u ovom području jer su u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom riješili ovaj problem.

U svom dopisu od 24. rujna 2014., Grad Šibenik naveo je sljedeće:

„Odlukom o korištenju gradskih parkirališta koju je donijelo Gradsko vijeće Grada Šibenika, uz

prethodnu suglasnost Ministarstva nadležnog za unutarnje poslove, određene su parkirališne površine, organizacija i način naplate parkiranja, te nadzor nad parkiranjem vozila na javnim parkiralištima s naplatom na području grada Šibenika.
Sukladno navedenoj Odluci, na javnim parkirališnim površinama pod naplatom mora se osigurati od 3 -5% parkirališnih mjesta rezerviranih za parkiranje vozila osoba s invaliditetom. Tako da u gradu Šibeniku javne parkirališne površine broje 1177 parkirnih mjesta, od čega su 53 parkirna mjesta rezervirana za parkiranje vozila osoba s invaliditetom, dakle 4,5%. Takva parkirna mjesta obilježena su sukladno Pravilniku o znaku pristupačnosti (NN, br. 78/08 i 87/14) (dalje u tekstu: Pravilnik).
Odlukom o korištenju gradskih parkirališta, propisano je da na svim uličnim javnim parkiralištima s naplatom na posebno obilježenim mjestima rezerviranim za parkiranje vozila osoba s invaliditetom, osobe s invaliditetom koje na vozilu imaju istaknut važeći znak pristupačnosti imaju pravo parkirati bez plaćanja naknade i bez vremenskog ograničenja.
Također, na svim uličnim javnim parkiralištima koja nisu posebno obilježena kao mjesta rezervirana za parkiranje vozila osoba s invaliditetom, osobe koje na vozilu imaju istaknut važeći znak pristupačnosti imaju pravo parkirati bez plaćanja naknade dva sata u neprekidnom trajanju tijekom jednog dana.
Da bi takvo pravo osobe s invaliditetom mogle ostvariti, uvjet je da imaju istaknuti znak pristupačnosti i da su evidentirani u Evidenciju vozila koju vodi Organizator parkiranja (Gradski parking d.o.o.).
Međutim, na zatvorenim parkirališnim površinama zbog specifičnosti implementiranog parkirališnog sustava za sada nije moguće organizirati naplatu tako da osobe koje posjeduju znak pristupačnosti budu oslobođene plaćanja naknade za parkiranje vozila na mjestima koja su za tu svrhu posebno obilježena.
Unatoč pravima koja ostvaruju osobe koje posjeduju znak pristupačnosti, Odlukom o korištenju gradskih parkirališta omogućeno je svim osobama s invaliditetom parkiranje unutar cijele 2. zone po cijeni od 45,00 kuna za 30 dana, samo uz predočenje rješenja o utvrđenoj invalidnosti. Dakle, povoljniji uvjeti parkiranja omogućeni su svim osobama kojima je utvrđena invalidnost neovisno o stupnju invalidnosti, a što je preduvjet za stjecanje prava na znak pristupačnosti.
Uz navedeno, osobama s invaliditetom na raspolaganju je cijela jedna ulica, koja je Odlukom razvrstana u Invalidsko parkiralište u kojoj se ne plaća naknada za parkiranje.
Dakle, uzimajući u obzir navedeno, razvidno je da svojim djelovanjem nastojimo što više doprinijeti većoj mobilnosti osoba s invaliditetom, budući da smo svjesni činjenice kako su mobilnost i pristupačnost osnovni preduvjeti uključivanja osoba s invaliditetom i izjednačavanja mogućnosti s osobama bez invaliditeta. Osobni automobil istima uvelike doprinosi neovisnom življenju, zbog čega kontinuirano radimo na pronalaženju kvalitetnih rješenja kad su u pitanju problemi parkiranja vozila osoba s invaliditetom.“
Unatoč odgovoru Grada Šibenika, Pravobraniteljica je uputila ponovno preporuku te između ostalog naglasila da su vidljivi pomaci, međutim one osobe s invaliditetom koje imaju izdan uredan znak pristupačnosti sukladno Pravilniku o znaku pristupačnosti (NN 78/08 i 87/14) moraju biti oslobođene od svake naplate parkiranja pa tako i na označenim parkirnim mjestima unutar zatvorenih parkirališnih površina.

Primjer 2: Uredu se obratila osoba s invaliditetom, pritužujući se na Grad Rovinj radi Odluke kojom su tijekom špice turističke sezone (od 01.07. do 16.09.) zabranili osobama s invaliditetom bez obzira na to što posjeduju valjani znak pristupačnosti, ulazak u grad vozilom u vremenu od 18.30 do 24.00 sata. Nakon upita stranke Gradu, odgovorili su joj sljedeće: *„znate li vi koliko ljudi zlorabi taj znak pristupačnosti i voza se unutar grada bez potrebe i u svako doba?".* Stranka smatra da je navedena Odluka neprihvatljiva i diskriminirajuća. *„Prostor kojem tako osobe s invaliditetom ne mogu pristupiti je stari grad Rovinj i riva gdje se odvija sav kulturni i zabavni život i gdje je smješteno 90% restorana. Osobama s invaliditetom je stoga uskraćeno pravo na zabavu i kulturne sadržaje i na to da večeraju u restoranu po svom izboru.“*
Prethodnih godina osobe s invaliditetom mogle su uz valjani znak pristupačnosti pristupiti staroj jezgri kroz rampu, bez vremenskog ograničenja i parkirati na mjestima označenim za osobe s invaliditetom bez naplate, stoga nije jasno zašto je došlo do izmjene Odluke Grada Rovinja.

Po zaprimljenoj pritužbi, zatražili smo očitovanje od Grada Rovinja, upozorivši ih na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, nacionalnih propisa, te zatražili podatke i razloge izmjeni Odluke.

U svom odgovoru Grad Rovinj navodi sljedeće: *„...obavještavamo Vas da je temeljem Odluke o uređenju prometa na užem području Grada Rovinja-Rovigno (Službeni Glasnik Grada Rovinja-Rovigno 7/02, 5/03, 1/06, 4/07, 01/08, 2/08) svim osobama s invaliditetom iz RH i drugih zemalja omogućen ulaz vozilom unutar pješačke zone, a na vrijeme od 180 minuta zadržavanja. Nadalje, osobama s invaliditetom s prebivalištem unutar pješačke zone omogućeno je i parkiranje neposredno pokraj mjesta prebivališta u pješačkoj zoni (mjesta označena i rezervirana prema reg. oznaci vozila). Međutim, u „špici“ turističke sezone, za vrijeme ljetnih mjeseci, u večernjim satima, kada grad vrvi pješacima, nastoji se maksimalno reducirati broj vozila koja prometuju starogradskom jezgrom. Upravo, uzevši u obzir činjenicu da se u Rovinju nalazi Bolnica za ortopediju Martin Horvat, koncentracija osoba s invaliditetom u Rovinju je povećana, što direktno utječe na brojnost parkiranih vozila na prostoru starogradske jezgre, gdje se nerijetko moralo intervenirati jer su isti ometali održavanje ljetnih manifestacija na tom prostoru. Slijedom istoga, u cilju rješavanja kaotične slike i smanjivanja brojnosti vozila u večernjim satima na prostoru pješačke zone, odnosno starogradske jezgre nastojalo se „urediti stanje“ tako da su se u vremenu od 18,30 do 24,00 sata osobe s invaliditetom upućivale na parking lokaciju neposredno uz sam rub pješačke zone (100 metara od centralnog trga) gdje ne postoje fizičke barijere (stepenice i ostale prepreke) koje bi onemogućile prilaz osobama s invaliditetom. Parkiranje na citiranom parkiralištu omogućeno je bez plaćanja naknade i bez vremenskog ograničenja parkiranja. Nadalje, ukoliko je pojedina osoba s invaliditetom inzistirala da joj se omogući prilaz vozilom do samo gradskog trga isto je i bilo omogućeno....*

Slijedom svega navedenog, smatramo da navedenim načinom „upućivanja“ invalidnih osoba nismo ograničili slobodu kretanja istih, već smo osiguranim parkiranjem na samom rubu pješačke zone doprinijeli komociji istih, a starogradskoj jezgri osigurali pješačku zonu u pravom smislu riječi.“

Nakon zaprimljenog odgovora Grada Rovinja pravobraniteljica je uputila preporuku te između ostalog navela sljedeće: „...Kada navodite "što direktno utječe na brojnost parkiranih vozila na prostoru starogradske jezgre, gdje se nerijetko moralo intervenirati jer su isti ometali **održavanje ljetnih manifestacija** na tom prostoru", prema mojim, a i saznanjima drugih osoba s invaliditetom nismo zamijetili intervenciju policije ili redara koja bi se ticala vozila s znakom pristupačnosti niti su ikad ta vozila ometala održavanje manifestacija, a niti je broj istih takav da bi zahtijevao bilo kakvu mjeru, a pogotovo ne ovako drastičnu.

Također smo znali primijetiti da upravo na tim označenim parkirališnim mjestima privatnici izlažu svoje usluge i proizvode za vrijeme turističke sezone.

Nadalje, dio koji glasi "u cilju rješavanja kaotične slike i smanjivanja brojnosti vozila u večernjim satima na prostoru pješačke zone, odnosno starogradske jezgre nastojalo se „urediti stanje“ tako da su se u vremenu od 18,30 do 24,00 sata osobe s invaliditetom upućivale na parking lokaciju neposredno uz sam rub pješačke zone (100 metara od centralnog trga) gdje ne postoje fizičke barijere (stepenice i ostale prepreke) koje bi onemogućile prilaz osobama s invaliditetom", smatramo djelomice točnim jer nam jedna stranka navodi da se doista vozila sa znakom pristupačnosti upućuju na navedeni parking na kojem međutim u špici sezone (7. i 8. mjesec) **nikad nema slobodnog mjesta označenog znakom invaliditeta**, pa su tako ta vozila prisiljena parkirati na drugom parkingu koji je od pješačke zone udaljen sigurno kilometar, a nekad i dalje i često na mjestima s naplatom.

Dio koji se odnosi na, citiram "Parkiranje na citiranom parkiralištu omogućeno je bez plaćanja naknade i bez vremenskog ograničenja parkiranja" također je samo djelomice točan budući da ovisi o tome ima li slobodnih mjesta označenih znakom invaliditeta. Ako nema slobodnih mjesta (što je često slučaj), osobe s invaliditetom prisiljene su parkirati na mjestima s naplatom i samim tim i vremenskim ograničenjem. Slijedom svega navedenog, preporučujemo da ukinete odredbu u Odluci odnosno da osobama s invaliditetom osigurate bez vremenskog ograničenja i naplate parkiranje na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom, neovisno da li se radi o staroj gradskoj jezgri ili izvan nje te u otvorenim i zatvorenim parkiralištima.

Istraživanje naplate parkiranja na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom učestalo prima pritužbe osoba s invaliditetom vezano za naplatu parkiranja na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom u gradovima i općinama, kada se radi o parkingu zatvorenog tipa.
S obzirom na to da je pravo na znak pristupačnosti kao i parkiranje na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom propisano zakonima i podzakonskim aktima, zatražili smo gradove i općine da nam proslijede podatke o navedenom.
Između ostalog, u preporuci smo podsjetili gradonačelnike i načelnike o nacionalnom zakonodavstvu i međunarodnim dokumentima. U čl. 9. (Pristupačnost) Konvencija nalaže državama potpisnicama poduzimanje odgovarajućih mjera osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom u izgrađenom okruženju, prijevozu i drugim uslugama i kapacitetima namijenjenim javnosti kako u urbanim tako i u ruralnim područjima na ravnopravnoj osnovi.
Iako je preporuka s upitnikom poslana na sve općine i gradove, prema navedenim podacima u tabeli (Prilog 4 ovog izvješća) očitovalo se njih 81. Od 81-og grada odnosno općine, većina se izjasnila kako ne naplaćuju parkiranje osoba s invaliditetom na označenim mjestima, niti je parkiranje vremenski ograničeno. Neki od njih navode da u slučaju kada su označena mjesta zauzeta, tada je moguće besplatno parkiranje i na drugim komercijalnim mjestima, kod nekih uz vremensko ograničenje ili uz povlaštene mjesečne karte. Manje općine navode kako nemaju označena parkirna mjesta, a u onim općinama u kojima su parkirna mjesta označena, ista nisu pod naplatom. Također, potrebno je naglasiti i pozitivne primjere, gradove Rijeku i Vukovar, koji ni pod kojim uvjetima ne naplaćuju parkiranje osobama s invaliditetom, a ne smatramo ih manjim mjestima ili općinama u odnosu na ostala ispitana tijela.
Problem postoji kod zatvorenih parkirališta kojima upravljaju privatni vlasnici. Gotovo svi naplaćuju parkiranje unatoč označenim mjestima pa tako jedan od gradova navodi mogući razlog:
"*Radi automatizirane naplate parkiranja u ovim garažama, te složenog mehanizma evidentiranja prometa i poštivanja propisa vezanih uz fiskalizaciju, sva parkirna mjesta u ovim garažama su u sustavu naplate. Provedba Vašeg stava da se naplata parkiranja u zatvorenim parkiralištima ne primjenjuje na vozila osoba sa znakom pristupačnosti, uz postojeće propise o fiskalizaciji, zahtijevala bi prelazak s automatskog na ručni sustav naplate što bi predstavljalo dodatne izuzetno visoke troškove koji bi otežali i ovako na baš rentabilno poslovanje operatera.*"
S obzirom na rečeno, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je ponovno uputio preporuku i zatražio da se izmjene Odluke te je od stava da parkirališna mjesta označena za parkiranje vozila osoba s invaliditetom, a koja imaju izdan uredan znak pristupačnosti sukladno Pravilniku o znaku pristupačnosti (NN, br. 78/08 i 87/14) **moraju biti oslobođena od svake naplate, neovisno da li su parkirališta otvorenog ili zatvorenog tipa.** Mnogi gradovi su uveli pozitivne prakse odnosno donijeli odluke da ako nema slobodnog mjesta za parkiranje vozila osoba s invaliditetom na označenom mjestu, takvo se vozilo može parkirati na najbliže parkirno mjesto (u odnosu na mjesto označeno za parkiranje osoba s invaliditetom), u određenom razdoblju.

3.13.2.1.2. Pravo na „SMART karticu"

Odredbama članka 88. Zakona o cestama (NN, br. 84/11, 22/13, 54/13 i 148/13) propisano je da osobe s 80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više postotaka, ne plaćaju godišnju naknadu za uporabu javnih cesta za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o leasingu.
Osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka te HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, ne plaćaju cestarinu za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o leasingu.

Godine 2011., na snagu je stupio Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine (NN, br. 136/11).

Od 1. siječnja 2013. Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture nadležno je za plaćanje nadoknada za godišnje naknade i cestarine (odnosno osiguravanje sredstava za isplatu na svojim proračunskim pozicijama) i izdavanje predmetnih rješenja. Do tada je nadležnost za administriranje i plaćanje navedenih nadoknada bila pri Ministarstvu socijalne politike i mladih (2011. i 2012.), odnosno Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (od 2007. do 2011.).

Prema podacima iz Izvješća za 2013. godinu o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015. navedeno je sljedeće: „...U cestovnom prometu, osigurana je nadoknada naknada za godišnju naknadu za uporabu javnih cesta i nadoknada cestarine za uporabu autocesta bez naknade za osobe s invaliditetom. U 2013. za cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom za osobe s invaliditetom nadoknađeno je oko 12.886.853,00 kuna za ukupno ostvarenih 373.368 prolazaka. Za nadoknadu godišnjih naknada osoba s invaliditetom, nadoknađeno je oko 15.125.753,00 kuna za ukupno ostvarenih 33.512 oslobođenja od plaćanja. Zbog dospjelih, a neisplaćenih obveza od strane Ministarstva socijalne politike i mladih u 2012., 21. listopada 2013. godine, između Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture i Ministarstva socijalne politike i mladih sklopljen je Sporazum o prijenosu dospjelih obveza temeljem ostvarivanja prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade i cestarine za najteže invalide u iznosu od 2.809.641,55 kuna. U Državnom proračunu za 2014. godinu za navedenu aktivnost osigurana su sredstva u iznosu od 21.000.000 kn, što prema dinamici isplate sredstava za 2013. dovodi u pitanje kontinuitet isplata za tekuću godinu. Planom rebalansa Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture zatražilo je od Ministarstva financija osiguravanje dodatnih 7.200.000 kuna.

U očitovanju od 02.02.2015. Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture navodi kako se trenutno u bazi podataka nositelja SMART kartica nalazi 16 615 korisnika, stoga se može zaključiti da se u odnosu na početak 2014. broj korisnika nije značajno mijenjao. Tijekom 2014. Ministarstvo je zaprimilo ukupno 5 131 zahtjev za izdavanje rješenja za oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta koja se plaća pri registraciji osobnog automobila i/ili izdavanjem rješenja za oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom, međutim izdano je ukupno 4 880 rješenja, od čega ukupno 2 209 rješenja za oslobođenje od plaćanja cestarine (1 982 rješenja za oba prava, te 227 samo za cestarinu).
784 rješenja su odbijena u upravnom postupku zbog neispunjavanja uvjeta propisanih Zakonom o cestama i to najčešće zbog: postotka tjelesnog oštećenja, vrste vozila, vlasništva vozila kao i nedostavljanja zatražene dopune dokumentacije.

U 1 425 izdanih rješenja radi se o novim korisnicima, ali i prijašnjim koji su radili promjene vozila.
U Državnom proračunu za 2015. osigurano je ukupno 29.500,000 kuna, što je u odnosu na 2014. za 100.000 kuna više. Tijekom 2014. godine za cestarine je nadoknađeno ukupno 12.682,772,00 kn za ostvarenih 362.701 prolaska (oko 22 prolaska po registriranom korisniku).
Prema dostupnim podacima, na dionicama autoceste kojom upravljaju HAC d.o.o. evidentirano je 49 zlouporaba od strane korisnika SMART kartice, od čega je 9 kartica oduzeto korisnicima, a za 40 zlouporaba su naknadno utvrđeni propusti rada blagajnika naplate cestarine koji nisu evidentirani kao trošak na teret državnog proračuna nego su blagajnicima naplaćeni uskratom isplate s plaće. Na dionici kojom upravlja Autocesta Zagreb-Macelj d.o.o. zabilježena su 4 pokušaja nepravilnog korištenja SMART kartice kao i 41 pokušaj plaćanja sa SMART karticom koja je na listi nevažećih pa je korisnik upozoren i cestarina je naplaćena drugim sredstvom plaćanja. Autocesta Rijeka-Zagreb d.d. navodi 3 slučaja zloupotrebe – upućeni su zahtjevi za pokretanje prekršajnih postupaka. Bina Istra d.d. navodi kako nisu imali utvrđene zlouporabe.
Sljedeći primjer jasno pokazuje zlouporabe korištenja ovog prava:
Prometna inspekcija je zaprimila prijavu Autoceste Rijeka-Zagreb, Sektora za naplatu cestarine, za

neovlašteno korištenje Smart kartice. U prekršajnom postupku je utvrđeno kako je stvarni vlasnik Smart kartice umro 2012. godine, a njegov sin je istu nastavio koristiti i njome se služiti sve dok nije utvrđena zlouporaba. Predmet se trenutno nalazi na Općinskom državnom odvjetništvu.

Iako je tijekom 2014. smanjen broj pritužbi i upita osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju vezano uz povredu prava na oslobađanje od plaćanja cestarine, smatramo da nije bilo značajnijih pozitivnih pomaka u odnosu na prethodna razdoblja s obzirom na to da nije došlo do promjene propisa u ovom području. Nastavno na prošlogodišnje izvještajno razdoblje, Pravobraniteljica je i dalje postupala u svrhu poboljšanja kriterija za ostvarivanje ovog prava te sprječavanja zlouporaba.

Kako bi raspolagali točnim informacijama, te s obzirom na važnost prava na oslobađanje od plaćanja cestarine za osobe s invaliditetom, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zatražio je podatke te sazvao u veljači 2014. sastanak na kojem su nazočili predstavnici Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture, predstavnici Saveza osoba s invaliditetom i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Tom prilikom govorilo se o različitim rješenjima i mogućnostima promjena, praksama u Europskoj uniji te su predstavljeni podaci ministarstva gdje je između ostalog rečeno: *„...- na početku 2014. godine u sustavu je oko 16 000 izdanih smart kartica, međutim navode kako podatak nije u potpunosti točan jer nije provedeno usklađenje podataka prama kriteriju umrlih korisnika.*
-za 2014. godinu osigurana su sredstva od 21.000.000 kn, što prema dinamici isplate za 2013. godinu dovodi u pitanje kontinuitet isplata za tekuću godinu. Planom rebalansa se očekuje isplata dodatnih sredstava.“

Tada na sastanku, predstavnici ministarstva su najavili vrlo skori sastanak koji je i održan u travnju 2014. u prostorima Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture, Uprave cestovnog i željezničkog prometa kojem su nazočili predstavnici Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara, Hrvatskog saveza slijepih, Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom te Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture.
Tema sastanka bila je analiza načina ostvarivanja i korištenja prava oslobađanja od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom temeljem odredbi članka 88. Zakona o cestama (NN, br. 84/11, 22/13, 54/13 i 148/13), te modeli i moguće promjene i poboljšanja sadašnjeg načina ostvarivanja navedenih prava.
U uvodnom dijelu sastanka pomoćnik ministra je između ostalog napomenuo kako je cilj resornog ministarstva ostvariti komunikaciju sa svim sudionicima procesa dodjeljivanja i ostvarivanja navedenih prava i utvrditi najbolja i najučinkovitija rješenja kojima bi se ostvarila poboljšanja sada postojećeg sustava.
Nakon toga je prezentiran važeći zakonodavni okvir ostvarivanja prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine, proračunski okvir za 2013. i 2014. godinu, nelogičnosti u primjeni, razloge za uvođenje promjena, primjeri iz praksi drugih država članica EU-a (Njemačke, Španjolske i Italije), te moguća rješenja.
U prezentaciji je bilo vidljivo kako su u državnom proračunu RH za 2014. osigurana sredstva u ukupnom iznosu od 28.200.000,00 kn što bi temeljem broja podnesenih zahtjeva u 2012. i 2013. godinu i kontinuitet porasta broja zahtjeva trebalo biti dostatno za pokrivanje svih obveza koje će dospjeti do kraja studenoga 2014. godine.
Također su spomenute neke od nelogičnosti u primjeni i razlozi za donošenje novih rješenja:
-Radi se o pravima na oslobađanje plaćanja koja se dodjeljuju neovisno o imovinskom ili dohodovnom cenzusu, primjerice godišnja naknada za uporabu javnih cesta je naknada čiji se iznos određuje temeljem radnog obujma motora vozila, konkretno za automobile s jačim motorom (veće, skuplje) iz državnog proračuna se izdvaja više sredstava (raspon je od 180,00 do 1.201,00 kuna => u 2013. ukupno 15.125.753,00 kuna).

-Pravo na oslobađanje plaćanja cestarine imaju osobe s tjelesnim oštećenjima donjih ekstremiteta i potpuno slijepe osobe, ali takvo pravo primjerice nemaju bolesnici kojima život ovisi o čestim odlascima na dijalizu.
-Kontinuirani porast broja nositelja navedenih prava (oko 14% godišnje) kojih je sada u Hrvatskoj aproksimativno oko 30.000 (od čega 16.000 Smart kartica) i čiji broj evidentno zadržava stalnost rasta za oba prava, predstavlja stalno i teško točno predvidivo financijsko opterećenje za koje se u trenutnoj gospodarskoj situaciji teško mogu u potpunosti osigurati sredstva u Državnom proračunu Republike Hrvatske.
Tom prilikom su navedeni podaci o olakšicama za osobe s invaliditetom u području prometa/prijevoza u nekim od zemalja EU: **Savezna Republika Njemačka**:
*1. Osobe s invaliditetom (nemoćne, slijepe, gluhe, te osobe jako ograničene u mobilnosti, tjelesnog oštećenja >50%, 70-80%) koje posjeduju automobil imaju pravo zatražiti smanjenje ili oslobođenje od plaćanja tzv. **Kraftfahrzeugsteuer** (Porez na prijevozno sredstvo) ovisno o stupnju invaliditeta, ali samo za jedan automobil (izvor: podaci za pokrajinu Baden Würtemberg).*
2. Troškovi vezani uz prijevozno sredstvo priznaju se u visini od maksimalno 3.000 km (0,30 centi paušalno/km) za one troškove koji su neizbježno povezani s invaliditetom (70-80% tjelesnog oštećenja), odnosno za iznimno težak invaliditet priznaju se i troškovi slobodnog vremena, odmora i posjeta do maksimalno 15.000 km (0,30centi/km); ako osoba s invaliditetom automobil koristi za poslovno usavršavanje/izobrazbu ima pravo na dodatnih 5.000 km; ostvaruju se kroz povrat poreza.
*3. Troškovi (**Entfernungspauschale** = paušala za put između kuće i posla) se pri oporezivanju priznaju kao odbitak od poreza uz ostale paušalne odbitke u prijavi poreza na dohodak (außergewöhnliche Belastung/Aufwand = iznimni rashodi/troškovi); (izvor: porezni savjetnik za Bavarsku).*
4. Troškovi prilagođavanja prijevoznog sredstva (automobila) osobi s invaliditetom načelno se mogu odbiti u punom iznosu u kojem su plaćeni.
5. Osobe s invaliditetom koje zbog dolaska na posao ili sudjelovanja u društvenom životu, obrtnici i nezaposleni s izgledom za dobivanje radnog mjesta koji nužno trebaju prijevozno sredstvo mogu kod nositelja rehabilitacije (kao naša tijela HZMO, HZZ i socijalne službe) dobiti financijsku pomoć za nabavku odgovarajućeg automobila u iznosu od maks. 9.500€, a ovisno o osobnom imovinskom stanju.
NAPOMENA: U Saveznoj Republici Njemačkoj nema naplate cestarine za korištenje dionica autocesta.
***Kraljevina Španjolska**: Postoje izuzeća od plaćanja poreza na motorna vozila kojeg regulira aktualna reforma „Lokalnog financijskog zakona". Navedena reforma obuhvaća i vozila koja nisu prilagođena (prije toga samo su vlasnici prilagođenih vozila mogli koristiti ovu olakšicu; u praksi je to izuzimalo određene skupine invalide, npr. one koji koriste serijska standardna vozila).*
Uvjeti za stjecanje prava na oslobađanje plaćanja poreza na motorna vozila:
- postojanje tjelesnog oštećenja, odnosno stupnja invaliditeta koji je veći od 33%;
- namjena vozila treba biti isključivo za vlastite potrebe;
- zahtjev se predaje kod jedinica lokalne samouprave (gradovima/općinama).
NAPOMENA:
- sada je snaga vozila neograničena (dok su prije postojala ograničenja, do 1700 cm^3-a).
***Republika Italija**: Financijske olakšice u pogledu vozila za osobe s invaliditetom odnose se na:*
1. smanjenje stope PDV-a na 4% što se može primijeniti na kupnju novih ili rabljenih vozila s motorom zapremnine do 2000 cm^3-a za benzinske i 2800 cm^3-a za dizelske motore. Ova olakšica može se primijeniti samo jednom u četiri godine. Smanjena stopa PDV-a se primjenjuje i na troškove prilagodbe vozila.
2. Porezni odbitak od 19% može se odbiti u cijelosti ili podijeliti na četiri jednake godišnje rate koje se odnose na troškove kupnje ili adaptaciju vozila. Stopa od 19% može se primijeniti za kupnju vozila u iznosu do 18.075,99 €, ali osiguranje bilo koje vrste vezano za vozilo mora se oduzeti od tog iznosa.
3. Izuzeće od plaćanja registracije vozila može se zatražiti samo u slučaju prijenosa vlasništva novog ili rabljenog automobila.
NAPOMENA: U Italiji je 2004. godine uveden dohodovni cenzus za ostvarivanje svih prava.
Navedena prezentacija je bila podloga za raspravu u kojoj su sudjelovali svi sudionici sastanka i iznijeli

svoje prijedloge i razmišljanja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je na sastanku između ostalog navela kako se Ured pravobraniteljice od početka rada 2008. godine, bavi problematikom ostvarivanja prava na oslobođenje od plaćanja godišnje naknade i cestarine. Veliki broj aktivnosti bio je poduziman posebice tijekom 2010. kada je između ostalog s obzirom na promjenu zakonodavnog okvira broj korisnika bio smanjen, a sredstva koja su se izdvajala iz proračuna su ili ostala ista ili su se povećavala. Ministarstvo financija je na zahtjev Ureda pravobraniteljice poduzelo određene kontrole, utvrdilo nepravilnosti temeljem čega je podnesena i prijava DORH-u.
Pravobraniteljica smatra kako prijedlozi ostvarivanja navedenih prava ne trebaju ići u smjeru ograničavanja zato što bi se time istovremeno ograničavala i neka temeljena ljudska prava kao što je primjerice pravo na slobodu kretanja. Veliki problemi postoje i u svezi korištenja sredstava javnog prijevoza, cestovnog i željezničkog (npr. nedostatak rampi, nepristupačna stajališta i dr.). Važno je imati u vidu da nemogućnost korištenja sredstava javnog prijevoza osim osoba s tjelesnim oštećenjima donjih ekstremiteta imaju i druge osobe s invaliditetom, osobe kod kojih su utvrđene drugačije vrste oštećenja npr. teška intelektualna ili višestruka oštećenja. Temeljem navedenog, mjere se trebaju usmjeravati prama osobama koje ne mogu koristiti sredstva javnog prijevoza i moraju se odobravati temeljem individualne procjene. Također smatra kako predloženo uvođenje cenzusa nije opcija prvenstveno jer mnoge osobe s invaliditetom koje imaju mogućnost zaposliti se, u tom slučaju gube pravo na invalidninu što ih dovodi u situaciju da moraju izabrati između zapošljavanja ili nezapošljavanja zbog zadržavanja prava na invalidninu. Probleme uzrokuje i današnja metodologija utvrđivanja tjelesnih oštećenja tzv. metoda zbrajanja postotaka oštećenja po različitim organima, te se postotak tjelesnog oštećenja kumulira. Vezano za korištenja prava na oslobođenje od plaćanja cestarine, veliki je broj pritužbi od strane roditelja s teškoćama u razvoju koji moraju ustupiti (prenijeti) vlasništvo osobnog automobila svom malodobnom djetetu ako žele ostvariti ovo pravo iz čega proizlaze različiti problemi npr. prilikom prodaje automobila moraju imati suglasnost organa skrbništva (centara socijalne skrbi). Uz navedeno, potrebno je i izmijeniti kriterije za ostvarivanje prava jer je u većini slučajeva onemogućeno dobivanje ovog prava osobama koje nemaju financijskih sredstava ni za životne potrebe, a kamoli da bi bili vlasnici vozila (jedan od kriterija za ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja cestarine je da osoba s invaliditetom mora biti i vlasnik vozila). Pravobraniteljica također smatra da su potrebne mjere postrožavanja kazni za zlouporabu. Prijedlog za rješenje tog i drugih problema je uvođenje svojevrsne „osobne iskaznice“ kojom bi osoba s invaliditetom koja je nositelj ovih prava mogla ostvariti svoja prava bez obzira u kojem se vozilu nalazi.

Sukladno navedenom, pravobraniteljica podržava slijedeće zaključke te preporučuje da se isti kontinuirano, odnosno u zadanim rokovima, provedu:

- dalje nastaviti s aktivnostima na rješavanju problema iz područja ostvarivanja prava osoba s invaliditetom i ostvarenom međuresornom suradnjom;
- pronaći nove mehanizme učinkovitijih kontrola ostvarivanja prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine;
- pojačati kontrole korištenja prava na oslobađanje od plaćanja cestarine posebice od strane upravitelja dionica autocesta prilikom kontrola provjera nazočnosti osobe u vozilu koja je nositelj prava, odnosno na koju glasi *smart* kartica;
- provjeriti mogućnosti korištenja ENC uređaja i uvođenja računa za ostvarenu vožnju u cilju onemogućavanja zlouporaba i ostvarivanja mogućih financijskih ušteda;
- obaviti provjeru i poništavanje *smart* kartica koje glase na preminule osobe;
- u sve procese u budućnosti uključivati predstavnike udruga osoba s invaliditetom i sva nadležna javnopravna tijela.

Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture nam je u veljači 2015. odgovorilo kako su dostavili Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, odnosno HZMO, bazu sa podacima o svim izdanim rješenjima

kao i bazu podataka nositelja SMART kartica. S obzirom na to da se radi o velikom broju korisnika i provjera koje je trebalo provesti, navode kako nisu zaprimili odgovor od nadležnih tijela.
Što se tiče uvođenja novih mehanizama učinkovitijih kontrola ostvarivanja prava na oslobađanje od plaćanja cestarine od strane HAC-a ONC d.o.o izviješteni smo kako se liste OSI s centralnog servera naplate cestarine šalju prema izlaznim stazama HAC-a d.o.o neposredno nakon izmjene istih. Što se tiče dostave podataka drugim upraviteljima dionica autocesta – sa sustavom naplate cestarine Autocesta Rijeka - Zagreb d.d. podaci se razmjenjuju neposredno nakon izmjene lista, cca. svakih 15 min, dok se prema Autocesti Zagreb - Macelj d.o.o i BINA Istra d.d. liste nositelja SMART kartica šalju elektroničkom poštom svaki radni dan, jednom dnevno, oko 8:00 h ujutro. U navedenim listama OSI nalaze se podaci potrebni za funkcioniranje sustava naplate cestarine te podaci o imenu i prezimenu korisnika, reg. oznaci vozila te podatak o valjanosti SMART kartice.
Vezano za pitanje pojačavanja kontrola korištenja prava na oslobađanje od plaćanja cestarine, posebice od strane upravitelja dionica autocesta, smatraju kako ranije izneseni podaci o postupanjima upravitelja cesta, kao i o broju utvrđenih nepravilnosti prilikom korištenja SMART kartica u 2014. upućuju na to kako su se po tom pitanju učinili određeni pomaci, ali napominju kako će Ministarstvo i dalje kontinuirano raditi na pronalaženju načina i poboljšanjima provođenja kontrola korištenja prava na oslobađanje od plaćanja cestarine.
O pitanju mogućnosti korištenja ENC uređaja za naplatu cestarine nositeljima SMART kartice navode kako to trenutno nije moguće implementirati, jer se prisutnost nositelja prava u vozilu mora utvrditi neposredno od strane blagajnika na izlaznim stazama te se ne može na drugi način kontrolirati. ENC sustav omogućuje brzi prolazak izlaznim stazama te automatski bilježi prolaske, registarske oznake, ali ne i okolnosti tko upravlja, odnosno tko se nalazi u vozilu.
Uvođenje računa kao pisane potvrde za ostvarenu vožnju korisnika SMART kartica kao i uvođenje mogućnosti neposredne prijave slučajeva ne izdavanja računa, pitanja su i teme koje će se nastojati realizirati tijekom 2015. godine.

3.13.2.2. Pomorski i željeznički promet

Željeznički promet

Postupajući po inicijativi udruga za osobe s invaliditetom i pojedinaca za omogućavanje pristupačnog prijevoza za osobe s invaliditetom sazvali smo sastanak sa predstavnicima Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture, državnog poduzeća HŽ infrastruktura d.o.o. te poduzeća HŽ Putnički prijevoz d.o.o. te predstavnicima udruga osoba s invaliditetom. Teme sastanka su bile: prilagodba i osiguravanje željezničkog prijevoza osobama s invaliditetom; nedostaci postojeće zakonske regulative u području pristupačnosti željezničkog prometa (kako za prijevoz osoba s invaliditetom tako i za prijevoz automobila), iznalaženja načina za pristupačne vagone; povlastice u prijevozu za osobe s invaliditetom; pratnja za osobe s oštećenjem vida - pojednostavljenje procedure.
Na sastanku je istaknuto sljedeće:
- *Predstavnik Hrvatskog saveza slijepih* u ime slijepih osoba istaknuo je problem sa kojim se susreću slijepe osobe pri prijevozu željeznicom koji se odnosi na dokument „Objave za povlašteni ili besplatni prijevoz“ na temelju koje ovlašteni prijevoznik izdaje korisniku objave voznu kartu. Navedena „Objava“ je potrebna za svaki pojedinačni prijevoz kako za osobu s invaliditetom tako i za njenog pratitelja. Istaknuta je potreba za izmjenom jer je ranije bilo jednostavnije zbog postojanja knjižice koja je važila za cijelu godinu, odnosno za 4 putovanja gdje se na jednu stranu upisivao pratitelj, a na drugu osoba s invaliditetom, te se za svaki prijevoz samo udarao pečat kao znak da je osoba koristila povlasticu u toj godini.
- *Predstavnica Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara* je u ime osoba s invaliditetom koje se kreću u invalidskim kolicima, istaknula da su te osobe diskriminirane u odnosu na ostale „hodajuće“ osobe iz razloga jer im je onemogućen prijevoz željeznicom i drugim prometalima. „Pravo na povlasticu prema Zakonu o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu“ smatra se povlasticom s čime se osobe koje za kretanje koriste invalidska kolica ne mogu složiti. Ovo „pravo na povlasticu.....“ tek je minimum kompenzacijske mjere za ono što je osobama s invaliditetom koje se kreću u invalidskim kolicima onemogućeno. Samo u Gradu Zagrebu postoji pomagalo za savladavanje visinske

razlike, isto ne postoji u drugim gradovima te je time osobama s invaliditetom za većinu odredišta gotovo nemoguće koristiti željeznički prijevoz.
- *Predstavnica HŽ infrastrukture* istaknula da su već sada učinjeni vidni pomaci koji se ogledaju u tome što svi novo izgrađeni peroni, stajališta, kolodvori moraju biti pristupačni, ujedno i oni koji se obnavljaju. HŽ Infrastruktura sukladno planu poslovanja i planu investicija a uz preduvjet tehničkih uvjeta na terenu u sklopu održavanja osigurava pristupačnost i postojećih uređenih površina na stajalištima i kolodvorima.
- *Predstavnik HŽ Putničkog prijevoza* je istaknuo, glede problema u čiju nadležnost spada pomoć osobama s invaliditetom i pristupne rampe u kolodvorima za osobe s invaliditetom, da je isto navedeno u čl. 22. Uredbe (EZ) br. 1371/2007 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 23. listopada 2007. o pravima i obvezama putnika u željezničkom prometu. Zakon o regulaciji tržišta željezničkih usluga (NN br. 71/14). u čl. 35., tč. 3., stavak 13. i 15., propisuje kaznene odredbe za nepoštivanje prava putnika osoba s invaliditetom koja (čl. 22. i čl. 23. Uredbe EZ 1371/2007). Predloženo je da se napravi sastanak između Uprava na kojem bi se definiralo do kojeg nivoa će pomoć osobama s invaliditetom za korištenje željezničkog prijevoza pružiti HŽ Infrastruktura, a od kojeg HŽ Putnički prijevoz.
- Osim navedenog, *predstavnica Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara* je predložila izradu cjelovite strategije za pristupačnost željeznica osobama s invaliditetom, navodeći kako nije problem Grad Zagreb, već ruralna područja.
Postoje priručne sklopive pristupne rampe koje ne iziskuju veća financijska sredstva (manjih gabarita) s kojima bi se moglo privremeno barem na određenim lokacijama riješiti pristup.
- *Predstavnik HŽ-putnički prijevoz* istaknuo je kako je HŽ-putnički prijevoz krenuo sa osuvremenjivanjem voznog parka na način da se sa vagona prelazi na motorne vlakove, međutim isto tako istaknuo je da će za potpuni prijelaz biti potrebno vrijeme.
Prva 3 niskopodna vlaka (osigurano mjesto za osobe s invaliditetom, kao i prilagođen wc) nabavljena su 2009., a do 2017. planira ih se nabaviti 44, čija je ogromna prednost u tome što imaju poluautomatsku rampu za spuštanje pa nije bitna visinska razlika perona/vagon.
- *Predstavnica Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture* je istaknula da je u pripremi Zakon o integriranom javnom prijevozu putnika (zajedno sa podzakonskim propisima) koji će donijeti mnoge pozitivne promjene u prometnom sektoru, a što je osobito od interesa za osobe s invaliditetom, svojim odredbama postavit će uvjete za dodjelu potpora nerentabilnim linijama ili manje rentabilnim linijama te na taj način u sustav javnog prijevoza putnika uključiti i ruralna i udaljenija, izoliranija područja i na taj način povećati mobilnost stanovništva RH, ujedno i osoba s invaliditetom posebice onih koje prebivaju na takvim područjima i omogućiti im i olakšati socijalizaciju.
Kao zaključak dogovoreno je sljedeće:
1. Potrebno je olakšati dobivanje „Objava“ (nadležno je Ministarstvo financija kroz regulaciju u Pravilniku o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu)
2. Potrebno je izraditi detaljne upute o mogućnostima i načinu korištenja željezničkog prometa za osobe s invaliditetom radi kvalitetnijeg i transparentnijeg informiranja
3. Preporuka radi definiranja do kojeg nivoa pomoć osobama s invaliditetom u željezničkom prijevozu pruža HŽ Infrastruktura, a od kojeg HŽ Putnički prijevoz.
4. Potrebna je edukacija djelatnika HŽ-a o postupanju sa osobama s invaliditetom.
5. Nužno informiranje osoba s invaliditetom o mogućnostima (proceduri) željezničkog prijevoza
6. Izrada cjelovite strategije za prilagodbu željezničkog prometa osobama s invaliditetom s rokovima izvršenja.

Pomorski promet

Ministarstvu financija predložili smo Izmjenu i dopunu Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (NN, br. 97/00 i 101/00), i Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu (NN, br. 14/01).

Sukladno navedenom prijedlogu, pravo na povlasticu u putničkom prometu na teritoriju Republike Hrvatske u željezničkom i pomorskom putničkom prometu proširilo bi se i na osobe koje po posebnim propisima ostvaruju pravo na osobnu invalidninu. Također, predložili smo da osobe s najtežim stupnjem invaliditeta (utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja, te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%) imaju pravo i na besplatnu kartu za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu za četiri putovanja godišnje kada koriste osobno vozilo za putovanje brodom ili željeznicom. S obzirom da nam je u svom odgovoru Ministarstvo financija naglasilo da će pristupiti izradi izmjena navedenih propisa nakon dostavljanja podataka o okvirnom broju osoba koje bi koristile predviđene povlastice zatražili smo navedene podatke od državnih poduzeća HŽ Putnički prijevoz d.o.o. i Jadrolinije Rijeka. Do kraja izvještajnog razdoblja nismo zaprimili kompletne podatke.

3.13.2.3. Pristupačan turizam

Pristupačan turizam obuhvaća čitavu paletu proizvoda i usluga koja mora biti dostupna SVIMA, odnosno visoko kvalitetne ponude jer udovoljava različitim potrebama.
Kada govorimo o različitosti potreba tada mislimo i na osobe s invaliditetom, starije i nemoćne osobe, majke s djecom, osobe sa specifičnim rijetkim bolestima i dr., odnosno govorimo o milijunima osoba – pojedinaca s individualnim potrebama.

Republika Hrvatska se gotovo u svim aspektima gospodarstva poziva na uspješnost u turizmu i iz godine u godinu naglašava rast prihoda. Kada govorimo s aspekta osoba s invaliditetom, prema našim saznanjima vidljivi su pozitivni pomaci, međutim još uvijek postoji značajan prostor za unaprjeđenje – od turističkih ponuda, pristupa putničkim agencijama, prijevoza u svim segmentima, hotelskog i drugih načina smještaja, kulturnih i rekreacijskih sadržaja, pristupačnosti plaža, i dr. s tim da je poseban problem u odlasku, boravku i korištenju sadržaja na otocima. Preporuka u rješavanju problematike pristupačnosti je osiguranje KVALITETE ponude - korištenjem znanja i iskustava drugih turističkih zemalja, financijskih resursa koje nude strukturni fondovi EU te suradnjom s predstavnicima osoba s invaliditetom na lokalnoj razini koji su najbolji poznavaoci svojih potreba, ali i specifičnosti koje je potrebno prilagoditi da budu doista iskorištene kao dio turističke ponude. Uz sve navedeno neizostavno je praćenje i primjena postojećeg zakonodavstva u RH.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom temeljni je dokument kako bi se spriječila daljnja diskriminacija osoba s invaliditetom u svim segmentima pa tako i u segmentu turističke ponude u cjelini.
Sukladno rečenom, dovoljno bi bilo da svi koji se profesionalno ili na neki drugi način bave turističkom ponudom uključe i značaj univerzalne pristupačnosti i dizajna.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je u proteklom razdoblju zaprimio nekoliko informacija o provedbi različitih projekata i programa u kojima se vidi suradnja Ministarstva turizma i udruga osoba s invaliditetom. S obzirom na to da je turizam u svim svojim aspektima važno područje kako za građane bez invaliditeta tako posebice za osobe s invaliditetom, zatraženi su od Ministarstva turizma podaci o broju turističkih objekata koji su adaptirani kako bi bili pristupačni i onih koji su izgrađeni u skladu s načelom univerzalnog dizajna; koje mjere poduzima Ministarstvo turizma da bi turističke usluge bile pristupačnije i to u pogledu podizanja razine svijesti, davanje poticaja pružateljima turističkih usluga i njihovog sankcioniranja; da li Ministarstvo turizma prikuplja, obrađuje i objavljuje podatke o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih turističkih usluga za osobe s invaliditetom te koje mjere Ministarstvo poduzima da bi turističke usluge bile pristupačne osobama s osjetilnim, intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, kao i za suzbijanje predrasuda prema turistima s invaliditetom.
U svom odgovoru od 26. veljače 2015. Ministarstvo turizma navodi...da postoji zakonska obveza (pravilnici za kategorizaciju) komercijalnih smještajnih objekata koja definira minimalnu obvezu

ispunjavanja uvjeta koji omogućavaju pristupačnost osobama s invaliditetom. U postupku kategorizacije za dobivanje rješenja potrebna je Uporabna dozvola. Postupak ishođenja uporabljivosti objekta je u nadležnosti Ministarstva graditeljstva koje je propisalo pravilnike za savladavanje arhitektonsko urbanističkih barijera koje treba kod građenja ili rekonstrukcije objekta primjenjivati. Navedene uvjete moraju ispuniti smještajni objekti da bi dobili pozitivno rješenje o kategorizaciji. Vezano na pitanje o postojanju objekata u skladu s načelima univerzalnog dizajna, prema informacijama kojima raspolaže Ministarstvo turizma, takav objekt u Hrvatskoj ne postoji... Ministarstvo već duži niz godina surađuje s Udrugom nastavnika u djelatnosti ugostiteljskog obrazovanja (UNUO) koja, između ostalog, razvija programe educiranja osoba s invaliditetom za rad u ugostiteljstvu, ali i programe educiranja zaposlenih u ugostiteljstvu za pružanje usluga gostima s invaliditetom. Projekte ove udruge Ministarstvo je sufinanciralo kroz javne pozive namijenjene strukovnim udrugama. Nadalje, Ministarstvo također podupire aktivnosti tvrtke Travabled, turističke agencije koja razvija ponudu specijaliziranu za osobe s invaliditetom. Upravo je u tijeku zajednička akcija prikupljanja informacija o dostupnosti u turističkim odredištima. Udruga „Svijet tišine“ također je djelomično financijski podržana tijekom razvoja Udruge, ali i dalje surađujemo. KLASTER osoba s invaliditetom u borbi protiv stigme Udruga je s kojom je Ministarstvo u više navrata održalo sastanke u cilju sagledavanja ograničenja s jedne strane i mogućnosti s druge strane... Ministarstvo je kroz program tehničke pomoći 2008. izradilo Nacrt strategije socijalnog turizma u RH, koja je financirana iz pretpristupnog fonda PHARE 2005., a kroz program Europske komisije *Calypso* izrađena je 2010. studija socijalnog turizma Hrvatske. Ministarstvo turizma, je isto tako, u okviru projekta *Calypso* tijekom 2012. i 2013. sudjelovalo s nadležnim institucijama iz Malte i Finske u projektu pod nazivom Kultura dostupna svima *(Accessible Cultur for All)*. S Hrvatskom turističkom zajednicom Ministarstvo je 2013. godine sudjelovalo u izboru Europske destinacije izvrsnosti –EDEN na temu pristupačni turizam... Smjernice razvoja socijalnog turizma, tj. Turizma za sve definirane su Strategijom razvoja turizma RH do 2020. godine. Temeljem Strategije izrađen je, u suradnji s navedenim, ali i drugim dionicima *„Nacionalni program razvoja socijalnog turizma - Turizam za sve“.* Nadalje, Ministarstvo je uspjelo osigurati 10 milijuna EUR u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za razdoblje 2014.-2020. s ciljem socijalnog uključivanja ranjivih skupina (nezaposleni, mladi, osobe s invaliditetom, starije osobe) kroz edukaciju za rad u turizmu i ugostiteljstvu i stvaranje preduvjeta za njihovo zapošljavanje. Upravo kroz ove projekte i s europskim sredstvima namjeravamo utjecati na podizanje svijesti o potrebama ali i mogućnostima koje razvoj ovog oblika turizma pruža... Ministarstvo turizma nema posebnu bazu podataka o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih usluga za osobe s invaliditetom. Naime, nadležnost Ministarstva je u kategoriziranju objekata i u tom smislu, kao što je navedeno u odgovoru na prvo pitanje, postoji evidencija...“

Dugogodišnja iskustva pokazuju da osigurati samo neke elemente turističke ponude npr. pristupačan ulaz i sanitarni čvor u hotelu nije dovoljno. Osobe s invaliditetom su građani kao i svi drugi pa tako žele biti i turisti. Interesira ih što mogu obići i posjetiti u svojoj zemlji ili nekoj drugoj, pregledavati kataloge s veseljem, te zamišljati i planirati putovanja i odmore, baviti se sportom... Međutim, turizam i dalje predstavlja područje u kojem zbog predrasuda i nepoštivanja propisa dolazi do uskraćivanja pristupa uslugama i dobrima što prikazujemo u nekim od sljedećih primjera zaprimljenih pritužbi gdje je Ured pravobraniteljice utjecao na pozitivan ishod.

Primjer 1: Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zatražio je početkom 2011. godine da Općina Primošten poduzme mjere i aktivnosti kako bi osigurala osobama s invaliditetom korištenje plaža na području Općine Primošten.
Tada smo ih upoznali s obvezama iz nacionalnog zakonodavstva i međunarodnih dokumenata, vezano za područje pristupačnosti osobama s invaliditetom.

Republika Hrvatska, lokalne i područne samouprave se vole pozivati da su turističke destinacije i da osiguravaju i nude niz usluga građanima pa time i osobama s invaliditetom neovisno da li su sobiteljima ili nekim bližnjim na smještaju ili koriste neku od turističkih usluga. Međutim, vidljivo je da

još uvijek ima mnogo prostora, odnosno praznina, koje nisu popunjene i koje moramo prilagoditi kako bi svi imali jednak pristup dobrima i uslugama.
S obzirom na to da smo dobili informaciju kako na području Primoštena do danas nema prilagođene javne plaže za osobe s invaliditetom, a time ni korištenja sadržaja, ponovno smo zatražili informaciju o svim aktivnostima koje su poduzeli od 2011. godine ili planiraju poduzeti kako bi se riješilo pitanje pristupačnosti plaža osobama s invaliditetom u Primoštenu.
U svom dopisu od 18. 12. 2014. godine, Općina Primošten navodi sljedeće:
„Općina Primošten, sukladno uputi Vašeg ureda te zakonskim obvezama, u proračunu za 2015. godinu, u svrhu izgradnje „prilaza za invalide" odnosno uređenja javnih plaža u smislu pristupačnosti istih osobama s invaliditetom, predvidjela je ukupno 192.500,00 kuna.
Navedena mjera, kao kapitalni projekt predviđena je u Proračunu Općine Primošten za 2015. godinu s projekcijom za 2016. i 2017. godinu... Slijedom navedenog, Općina Primošten tijekom 2015. godine pristupit će uređenju plaže, odnosno izgradnji prilaza za invalide."

Primjer 2: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratile su se osobe s invaliditetom radi prilagodbe javne plaže za osobe s invaliditetom u gradu Krku. Isti ukazuju da se ugradnja pomagala izrađuje bez adekvatnog i stručnog nadzora.
Nakon zaprimljenog podneska Pravobraniteljica je zatražila očitovanje od Grada Krka te ih također upozorila na postojeće propise u području pristupačnosti za osobe s invaliditetom, ali isto tako i na činjenicu da su osobe s invaliditetom turisti kao i svi drugi građani te da im usluge moraju biti dostupne na jednakoj razini kao i osobama bez invaliditeta.
U svom odgovoru iz kolovoza 2014. Grad Krk navodi kako je navedenu prilagodbu izvela i održava VECLA d.o.o. iz Krka. U odgovoru tvrtke stoji kako je dizalo bilo u uporabi od 11. kolovoza 2014.g. do kraja turističke sezone, nakon čega je skinuto zbog zaštite tijekom zime i godišnjeg servisa prije stavljanja u uporabu. Tijekom korištenja (iako nije bilo većeg broja korisnika) nisu dobili nikakve prigovore korisnika.

Primjer 3: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se građanin iz Koprivničko-križevačke županije navodeći kako bi se dvije mlade osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć inv. kolica željele baviti ribolovom, međutim obala jezera Ćanbina (jezero je vrlo blizu prebivališta tih OSI) je previsoka i potrebno je napraviti pristupačan prilaz za osobe koje se kreću u inv.kolicima.*
S obzirom na to da se upravljanje jezerom nalazi u koncesiji Hrvatskih šuma – Šumarije Repaš te je isto smješteno u Općini Gola zatražili smo nadležne da se poduzmu sve aktivnosti kako bi se ovim osobama kao i potencijalnim zainteresiranima osigurao prilagođen pristup.
Sport i rekreacija za osobe s invaliditetom ima poseban značaj zato što ne samo da im osigurava bolje zdravstveno stanje već i osigurava socijalizaciju i uključivanje u zajednicu. Nakon upućene preporuke i zatraženog očitovanja nadležni su nam u svom dopisu od 19.01.2015. odgovorili kako im je interes da se *svakako izađe u susret invalidima i omogući im ribolov na vodi Čambina s time da nam pošalju nacrt rampe i prilaza koji će zadovoljiti sigurnosne uvijete za invalide. Dana 16. lipnja preko iste udruge zaprimili smo skicu rampe s prilazom. Isti dan je upravitelj šumarije Repaš, Zvonimir Ištvan izradio detaljni nacrt s potrebnim materijalom i troškovima izrade tražene rampe. Radi se o približno 2m^3 gotove hrastove građe i dasaka koji su potrebni za izradu rampe. Potreban materijal šumarija nema na skladištu pa je radnicima u proizvodnji dan nalog da se isti pripremi. Izrađeni materijal je 15. listopada otpremljen na pilanu te je nakon toga deponiran u dvorištu Šumarije. Okvirni trošak izgradnje rampe za invalide iznosio bi preko 11.000,00 kuna. Kako je uslijed vremenskih neprilika i obilnih kiša (24., 29. i 30. lipnja, 3., 9. – 11. i 23. srpnja, 6. i 21. kolovoza te 1. – 3. zatim 5., i 10. – 14. rujna) područje Čambine bilo u dva navrata poplavljeno na razini poplave iz 1972. godine i visoki vodostaj se dugo zadržao, a dolaskom jeseni i zime te niskih temperatura površina jezera se zaledila, nismo bili u mogućnosti više učiniti po pitanju izgradnje rampe jer bi u tako nepovoljnim vremenskim uvjetima devastirali to zaštićeno područje. Također je potrebna i mehanizacija (kombinirka za zabijanje stupova u dno jezera) bila angažirana na sanacijama cesta i odvodnih kanala koje je poplava uništila pa je i to jedan od razloga zašto se nije moglo učiniti više. Iz svega gore navedenog vidljivo je*

da žalba građanina iz Ždale, kako nismo napravili ništa te da smo se čak oglušili na njegovu zamolbu, ne stoji. U tijeku je postupak ishođenja dopuštenja za navedeni zahvat u zaštićenom području. Nakon dobivenog dopuštenja i budu li vremenske prilike dozvoljavale, očekujemo završetak prilazne rampe za invalide u roku od tri mjeseca od dobivenog dopuštenja.“

U RH se prema saznanjima od udruga i pojedinaca vide pozitivni primjeri, posebice u prilikama kada osobe s invaliditetom žele zajednički ljetovati sa svojim bližnjima, udruge sve češće organiziraju zajednička ljetovanja svojih članova, a isto tako su sve češći međunarodni skupovi – stručni i znanstveni gdje su osobe s invaliditetom organizatori ili sudionici. Udruge navode kako im se učestalo javljaju pojedinci i skupine osoba s invaliditetom iz inozemstva koje traže pogodne i pristupačne destinacije za svoj odmor i ljetovanje.

Sukladno svemu rečenom, preporučujemo sljedeće:

-Prijeko je potrebno uključiti stručnjake i osobe s invaliditetom u fazu projektiranja procesa gradnje kako bi se osigurala usklađenost s načelima univerzalnog dizajna**.**

-Ministarstvo turizma treba poticati projekte kako bi cijela turistička ponuda bila dostupna turistima s različitim teškoćama, uključujući kulturne, sportske, zabavne sadržaje, nacionalne parkove i parkove prirode kao i mjesta od povijesnog značaja.

3.13.3. Stanovanje

Kada se spominje pristupačnost prostora, uvijek se pomišlja na javne prostore i ustanove za koje javne institucije i tijela državne, lokalne ili regionalne (područne) samouprave imaju obvezu osiguravanja svih elemenata pristupačnosti, temeljem Pravilnika o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13). Tijekom prošle godine zaprimili smo veći broj pritužbi osoba s invaliditetom koje se odnose na nepristupačnost vlastitog stambenog prostora. Naime, kada se radi o vlastitom stanu ili kući, pitanje prilagodbe istoga za potrebe kretanja osobe s invaliditetom odgovornost je samog vlasnika odnosno njegove obitelji; u tom slučaju potrebne preinake i adaptacije prostora stanovanja ovise isključivo o materijalnim mogućnostima vlasnika. Od strane državnih tijela ili institucija ne postoje mogućnosti su/financiranja ovih prilagodbi pod povoljnijim uvjetima.

Druga kategorija osoba s invaliditetom su one koje žive u stambenim jedinicama čiji su vlasnici, ali sudio manjih ili većih stambenih cjelina sa zajedničkim suvlasničkim prostorima. U ovim slučajevima za potrebe prilagodbi za kretanje osoba s invaliditetom postoje zakonske mogućnosti, ali su one teško ostvarive u slučajevima kada nije moguće dobiti suglasnost svih suvlasnika ako sredstva za tu namjenu treba osigurati iz zajedničke pričuve. U svim drugim slučajevima koji se tumače kao zajedničke poboljšice, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14) ne propisuje obvezu usuglašavanja ostalih suvlasnika, no poboljšica ovisi o (ne)postojanju potrebnih sredstava pričuve.

Sljedeća tri primjera također navode probleme s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom zbog nepristupačnosti stambenih zgrada.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se pritužbom majka mladića s invaliditetom radi nepristupačnosti stambene zgrade. Sin stranke je nepokretan i kreće se u inv. kolicima. Na ulazu u zgradu je rampa koja je skliska, strma i opasna za upotrebu i osobama koje nemaju nikakve tegobe s kretanjem. Zamolila je i upozorila predstavnika suvlasnika stambene zgrade da se poduzmu mjere i rampa prilagodi sukladno odredbama Pravilnika o pristupačnosti građevinama osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Stranka također navodi da se u produžetku nalazi dovoljno mjesta da bi se mogla umanjiti strmost mogućim produljenjem uz živicu te da je upoznata da zgrada ima sredstva na računu zajedničke pričuve. Na istom ulazu živi još jedna osoba s invaliditetom koja se isto kreće uz pomoć invalidskih kolica.

Na upozorenje stranke predstavnik suvlasnika nije učinio prilagodbe te je na zamolbu Udruge, čiji je mladić član, odgovorio negativno. Nakon zaprimljene pritužbe stranke, Ured pravobraniteljice se pozvao na međunarodne dokumente i nacionalno zakonodavstvo u području pristupačnosti i stanovanja te je zatražio očitovanje u kojem nam je predstavnik suvlasnika između ostalog naveo *„Izgradnju rampe smo pokrenuli mi stanari suvlasnici još 2010. godine i to bez obzira na Zakonske odredbe koje nas na to nisu obavezale i bez obzira na činjenicu da u to vrijeme nismo imali u našoj stambenoj zgradi stanara s invaliditetom ili stanara smanjene pokretljivosti. Prilikom izgradnje invalidske rampe rukovodili smo se činjenicom da u zadanim građevinskim dimenzijama koje naš ulaz u stambenu zgradu ima, napravimo maksimalno prihvatljivo rješenje po pitanju širine i nagiba same invalidske rampe. Naime, dužina rampe i samim time i njen nagib bio je ograničen dužinom našeg ulaza i nemogućnošću izgradnje – produženja rampe na zemljište koje nije u vlasništvu nas stanara suvlasnika.“.*
Nadalje, iz odgovora predstavnika stanara vidljivo je da je to površina grada Zagreba na koju je potrebno produžiti rampu kako bi bila prilagođena sukladno Pravilniku i korisna za osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Također se navodi da su suvlasnici spremni bez obzira na financijske iznose izvršiti ono što se od njih traži, a sve u svrhu osiguranja nesmetanog kretanja i pristupa osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.
Nakon očitovanja predstavnika stanara od gradske uprave je zatražen pisani dokument u kojem će biti jasno navedeno da li predstavnik stanara može napraviti prilagodbe, odnosno suglasnost koja će dozvoljavati da se učini prilagodba. Unatoč pozivanju na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, Zakon o suzbijanju diskriminacije, kao i druge propise u tom području pa time i obvezu osiguravanja elemenata pristupačnosti, do podnošenja ovog izvješća nismo zaprimili odgovor gradske uprave.

Stranka, osoba s invaliditetom, otežano se kreće, u braku je s osobom s invaliditetom, obratila se tražeći pomoć da se kupi i ugradi pokretna platforma radi savladavanja visinskih razlika odnosno osiguravanja elemenata pristupačnosti u stambenoj zgradi. Na istom ulazu žive još dvije osobe s invaliditetom tjelesnih oštećenja i kreću se uz pomoć inv. kolica. Stranka navodi*: “... Imamo suglasnost vlasnika stanova za montiranje pokretne platforme na stubama. Prema mojem saznanju, zgrada nema sredstava na računu pričuve da bi nam omogućila samostalni izlazak iz stubišta. Zato molim Gradske vlasti, ako je ikako moguće, da nam pomognu u ostvarivanju kupnje i montaže, toliko potrebne, pokretne platforme... Nadam se da će se naći dovoljno razumijevanja, kako ljudskih tako i financijskih, da učinite sretnim četiri invalida. Dolaze lijepi dani i bilo bi lijepo ponekad izaći u park i na sunce.“* .
Uredu se obratila osoba s invaliditetom – tjelesno oštećenje, amputacija desne noge, kreće se uz pomoć ortopedskih pomagala. Navodi kako se zbog nepristupačnog izlaza ne može kretati van svog doma te joj je povrijeđeno pravo na kretanje i pristupačnost. Umirovljenica je i ne može iz vlastitih sredstava izvesti prilagodbu koja bi joj osigurala da se može kretati i izlaziti/ulaziti nesmetano iz zgrade. Stanuje u prizemlju, u zgradi sagrađenoj 1984. godine, koja nema prilaz za osobe s poteškoćama u kretanju. Većina suvlasnika stanova u ulazu, suglasna je da se na ulazu izgradi neki vid pristupa za njezine potrebe, ali na teret njenih sredstava, a ne iz sredstava pričuve. Stranka navodi: *...“ osim što se osjećam kao da sam u zatvoru, ne mogu otići stomatologu i okulisti, a za te pretrage teško da mogu dobiti sanitetski prijevoz, koji mi jedino omogućava izlazak iz ulaza...“.* U svom dopisu od 04. 06. 2014. godine, predstavnik suvlasnika stambene zgrade između ostalog navodi sljedeće: *„... Jedini problem su sredstva, za koja Vi pišete da ih ima dovoljno, a koja zapravo nisu dovoljna ni za sve što je potrebno kako bi se navedeni ulaz mogao redovno održavati te će za neke zahvate biti potrebno dizati kredit...“.*

S obzirom da u prikazanim slučajevima trenutno nije iznađeno povoljno riješenje, preporučeno je gradskim upravama da sezbog nedostatka financijskih sredstava za ovakve potrebe svojih sugrađana potakne korištenje i drugih izvora financiranja (npr. apliciranje na natječaje strukturnih fondova EU).

Također, pravobraniteljica je zbog nepristupačnosti stambenih objekata osobama s invaliditetom uputila Ministarstvu financija prijedlog da se izmjeni i dopuni Zakon o porezu na promet nekretnina, tako da se osobe s invaliditetom oslobode plaćanja poreza na promet nekretnina, čija prva nekretnina ne zadovoljava zahtjeve pristupačnosti, a što je i razlogom kupnje druge pristupačne nekretnine. Prijedlog je glasio *da se u članku 11. stavak 1. iza točke 8. nadoda nova točka 9. koja glasi:*

„9. Osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica koje kupuju drugu nekretninu (stan ili kuću) pod uvjetom:

- da im je sadašnja nekretnina (stan ili kuća) nepristupačna za stanovanje

- da je invaliditet (invalidnost) nastupila nakon kupnje, odnosno stjecanja prve nekretnine

U obrazloženju smo naveli kako su nam se obraćale osobe s invaliditetom koje su zbog prometne nesreće ostale nepokretne na donje ekstremitete (u invalidskim kolicima) nakon kupovine prve nekretnine te im je sada stan u kojem žive neadekvatan za stanovanje (npr. u zgradi nema lifta, a stan je na trećem katu; stambena zgrada je kulturna baština; zbog rasporeda ili skučenosti prostora nisu moguće preinake) zbog čega su prisiljene na zamjenu stana ili prodaju istog i kupovinu drugog stana. Životni troškovi koji proizlaze kao posljedica invaliditeta iznimno su visoki te mnoge osobe s invaliditetom i u sadašnjim uvjetima jedva iznalaze sredstva za pokrivanje troškova od primarnog značaja u njihovoj svakodnevici. Kod zamjene ili kupovine druge nekretnine vrlo često ista mora biti veće kvadrature što znači da su potrebna veća financijska sredstva. U većini slučajeva radi se o preseljenju u veće i pristupačnije stanove za osobe koje se kreću u inv. kolicima. S obzirom na to da su prisiljene još i plaćati porez na promet nekretnina (nije im prva nekretnina) navedeni novi stan je za njih neostvariv. U obrazloženju smo se pozivali na međunarodne dokumente.

U svom dopisu od 12. studenog 2014. godine, Ministarstvo financija, Porezna uprava, Središnji ured, navodi sljedeće: *„...Obveza plaćanja poreza na promet nekretnina propisana je Zakonom o porezu na promet nekretnina kao općim propisom koji regulira oporezivanje prometa nekretninama. Istim Zakonom su, uz ostalo, propisana i oslobođenja od obveze plaćanja poreza na promet nekretnina. Oslobođenja od obveze plaćanja poreza na promet nekretnina građana koji kupnjom prve nekretnine rješavaju vlastito stambeno pitanje uvedena su u zakonske odredbe izmjenama Zakona iz 2002. godine, a u primjeni su od 1. siječnja 2003. godine. Predmetne odredbe Zakona doživjele su svoje izmjene i dopune kroz Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na promet nekretnina (NN, br. 22/11) koji je stupio na snagu 26. veljače 2011. godine. Dakle, navedeno oslobođenje odnosi se na oslobođenje od obveze plaćanja poreza na promet nekretnina za kupnju prve nekretnine kojom se rješava vlastito stambeno pitanje. Intencija navedene olakšice je rješavanje vlastitog stambenog pitanja te se navedena olakšica primjenjuje isključivo u navedenu svrhu, uz kumulativno zadovoljenje Zakonom propisanih, taksativno navedenih uvjeta...*

Dakle, postojećim poreznim propisima nije propisano oslobođenje od plaćanja poreza na promet nekretnina za osobe s invaliditetom koje kupuju stan primjeren za boravak i kretanje u invalidskim kolicima, a već su ostvarili pravo na oslobođenje od plaćanja poreza na promet nekretnina kod kupnje prve nekretnine kojom su rješavali svoje stambeno pitanje.

Naime, prilikom utvrđivanja poreznih olakšica i oslobođenja od plaćanja poreza na promet nekretnina, relevantni su kriteriji propisani poreznim propisima odnosno kriteriji propisani Zakonom. ***Životne okolnosti poreznih obveznika, u smislu postojanja invaliditeta, regulirani su mjerama socijalne politike, a ne kroz sustav poreza na promet nekretnina.***

Iako važećim Zakonom nisu predviđena oslobođenja od plaćanja poreza na promet nekretnina kod kupnje nekretnine osoba s invaliditetom, a kod kojih je invalidnost nastupila nakon što su već iskoristili oslobođenje od plaćanja poreza na promet nekretnina prilikom kupnje prve nekretnine kojom su rješavali vlastito stambeno pitanje, ***Vaš zahtjev ćemo uzeti u razmatranje prilikom idućih izmjena predmetnog Zakona, a uzimajući u obzir iznesenu problematiku osoba s invaliditetom.“.***

Kao što je vidljivo iz odgovora Ministarstva financija, prijedlog nije uvažen, međutim navod koji govori o mjerama socijalne politike i osiguravanja kupnje odnosno pristupačnosti stambenih

objekata, unatoč propisima, a prema kontinuirano zaprimljenim pritužbama, govori o potrebi poduzimanja jasnih mjera i smjernica za rješavanje pitanja politike socijalnog stanovanja.

Jedinice lokalne, regionalne (područne) samouprave (dalje:JLRS) sukladno raspoloživim mogućnostima osiguravaju stambeno zbrinjavanje sa zaštićenom najamninom osobama koje niti na koji način ne mogu riješiti pitanje stanovanja. U gotovo svim odlukama je pitanje invaliditeta ili bolesti vrednovano s više bodova. Jednako tako JLRS sudjeluju i u plaćanju troškova stanovanja; u pravilu ne raspolažu dovoljnim brojem stambenih jedinica prilagođenih osobama s invaliditetom. Nešto je bolja situacija kod usmjerene stanogradnje – namijenjene osobama bez dovoljno sredstava za život, ali i tu se ne promišlja dovoljno o elementima osiguravanja univerzalnog dizajna.

Da nepredvidivi problemi za osobe s invaliditetom mogu nastati u slučajevima kada im se dodijeli u najam stan sa zaštićenom najamninom koji jeprethodno u potpunosti prilagođen za potrebe nesmetanog kretanja osobe s invaliditetom pokazuje i slučaj osobe s mišićnom distrofijom. Prije nekoliko godina sklopio je s gradom ugovor sa zaštićenom najamninom budući da živi od iznosa zajamčene minimalne naknade i osobne invalidnine te je stekao uvjete da mu grad plaća troškove stanovanja. Međutim, u kolovozu 2014. od Državnih nekretnina dobiva obavijest da je stan u kojemu živi u vlasništvu RH, a u svrhu utvrđivanja daljnjeg statusa korištenja stana i konačnog iznosa naknade. Uz obavijest priložene su i uplatnice s osnova najamnine od 1. siječnja 2011. godine unatoč činjenici da je imenovani redovito gradu plaćao iznos zajamčene najamnine. Imenovani nije u trenutku sklapanja ugovora s gradom imao saznanja da je stan koji mu je temeljem takvog ugovora dodijeljen na korištenje u vlasništvu države, a ne grada. Nalazi se pred nerješivim problemom, odnosno dugom za neplaćena dugovanja. Ponuđeno rješenje od strane Državnih nekretnina smatra za sebe nepovoljnim budući da kao primatelj socijalnih naknada ne može podmiriti dugovanje za koje ga se tereti, a upitnim postaje hoće li moći i ubuduće plaćati najamninu koja bi trebala biti više od dvostruko veća od one koju je plaćao do sada.
Budući da se stranka u konkretnom slučaju odnosila prema predmetnom stanu kao da je njegovo vlasništvo pa je shodno tome istim raspolagao te s obzirom na činjenicu da je to osoba kojoj je stan dodijeljen pod za njega povoljnijim uvjetima, smatramo da bi se po pitanju reguliranja statusa najmoprimca trebao postići dogovor između grada i Državnih nekretnina budući da najmoprimci u vrijeme sklapanja ugovora s gradom o tome nisu imali saznanja. Mišljenja smo da Državne nekretnine ne mogu teretiti najmoprimce za dugovanje s osnova najamnine za razdoblje za koje su sukladno obvezama iz ugovora, najamninu plaćali gradu. Postupanjem kojim se od stranke traži da plati iznos najamnine od trenutka od kada je RH potvrdila vlasništvo nad istom, dovodi imenovanog bez njegove krivnje u bezizlaznu situaciju.
Pravobraniteljica je povodom ovog slučaja uputila preporuku Državnim nekretninama predlažući da ranije imenovanom omoguće sklapanje novog ugovora te da mu priznaju i nadalje pravo na zaštićenu najamninu kako bi se očuvao postojeći status te da u pogledu duga za koji ga terete za razdoblje u kojemu je uredno plaćao gradu zaštićenu najamninu postignu izravni dogovor s gradom (ne posredstvom najmoprimca) o povratu plaćenih najamnina od trenutka kada je utvrđeno da je vlasnik stana RH, a grad je sve do kolovoza 2014. godine ubirao iznose mjesečnih najamnina. Unatoč tome što je gradu preporučeno da imenovanom osigura pod jednakim uvjetima drugi odgovarajući prostor, iz njihovog odgovora proizlazi da nažalost ne raspolažu stanom koji bi bio prilagođen za stanovanje osobe s teškim invaliditetom. Do kraja ovog izvještajnog razdoblja nismo zaprimili odgovor Državnih nekretnina povodom navedene preporuke.
Pravobraniteljica i zamjenica su povodom ovog i sličnih slučajeva održale sastanak s predstojnikom Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom (dalje DUUDI) koji je tom prilikom preporučio da se izravno njima uputi preporuka. Pravobraniteljica je u preporuci predložila da DUUDI s gradom (budući da se radi o osobi s invaliditetom) preuzme u cijelosti i pod istim uvjetima ugovorni odnos nastao sklapanjem ugovora grada i stranke uz mogućnost da stranka i nadalje ostvaruje status najmoprimca sa zaštićenom najamninom budući da grad ne raspolaže u ovom trenutku s

odgovarajućim stanom, prilagođenim za osobu s invaliditetom. Do kraja izvještajnog razdoblja nismo zaprimili odgovor je li se postupilo sukladno našoj preporuci.

Prema izjavi predstojnika DUUDI-a, na održanom sastanku u Uredu dobivena je informacija da DUUDI može ustupati u najam prostore u vlasništvu RH pod propisanim uvjetima, ali na zahtjev državnih tijela ili jedinica lokalne regionalne (područne) samouprave.

Sljedeći slučaj govori o obitelji koja se obraća bezuspješno svim državnim tijelima i institucijama od 2002. godine pa i Pučkom pravobranitelju koji je 2011. uputio preporuke nadležnim tijelima da se osigura obitelji odgovarajući stan. *Tročlana obitelj čiji članovi su - suprug, sin – odrasla osoba s invaliditetom i supruga - teškog zdravstvenog stanja, žive u pružnoj nastambi u izoliranom području, bez električne energije, u ugrožavajućim uvjetima.*
Nakon zaprimljene pritužbe, pravobraniteljica je zatražila očitovanje od Grada, koji je odgovorio da ne raspolaže stanovima, budući da je imenovani bio zaposlenik Hrvatskih željeznica (dalje:HŽ) te da stanuje u pružnoj nastambi koja je u vlasništvu Hrvatskih željeznica.
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sredinom 2014. godine zatražila očitovanje od HŽ Infrastruktura d.o.o. nekretnine o tome što su do sada poduzimali samoinicijativno ili u suradnji s nadležnom lokalnom i regionalnom samoupravom u pogledu rješavanja ovog problema. HŽ u svom odgovoru navodi da je u više navrata nudio imenovanom zamjenski stambeni prostor, ali da se ili nije odazivao njihovim pozivima (u tu svrhu prilažu dokaze da nije podigao pozive s povratnicama) ili je odbio ponuđene stanove. Stranka potvrđuje da su mu u HŽ nudili stanove koji nisu bili prilagođeni za stanovanje osobama s invaliditetom i otežane pokretljivosti. Iz dokumentacije koju prilaže, vidljivo je da ga u prosincu 2013. godine HŽ pisanim putem poziva da se javi radi dodjele zamjenskog stana, ali da se poziv vratio kao neuručen. Važno je napomenuti da imenovani svu poštu zaprima na adresu poste restante Delnica, jedan od razloga zbog kojih nije na vrijeme zaprimio pisanu pošiljku može biti spriječenost odlaska u Delnice (osobito u zimskim uvjetima). Važno je naglasiti da je u navedenoj, a neuručenoj obavijesti i pozivu upućenim stranci od strane HŽ navedeno da je objekt u kojemu obitelj stanuje u lošem stanju te ugrožavajući za njihovo zdravlje i život. Navode da, ako ne prihvati zamjenski stan, ne snose odgovornost za eventualne posljedice te iskazuju namjeru da će biti prisiljeni da iz spomenutih razloga zatraže od obitelji da pružnu kućicu predaju HŽ Infrastrukturi.
Budući da je HŽ kao jedan od značajnijih problema isticao nemogućnost ostvarivanja kontakta sa strankom, a s obzirom na to da se pritužio pravobraniteljici, HŽ je zatražio pomoć pravobraniteljice u posredovanju budući da raspolažu s određenim stambenim jedinicama pa je na održanom sastanku između predstavnice pravobraniteljstva i predstavnika HŽ dogovoreno da će pravobraniteljica sa strankom dogovoriti termin kada će uz nazočnost predstavnika pravobraniteljice i HŽ-a ostvariti uvid u raspoloživi stan u Gradu što je i realizirano. Međutim, ponuđeni stambeni prostor nije pogodan za stanovanje obitelji, sastoji se od dvije derutne i zapuštene prostorije bez sanitarnog čvora. Kada bi se i mogao osposobiti za stanovanje, potrebno je uložiti značajna financijska sredstva u sanaciju s kojima obitelj ne raspolaže.
Sukladno načelu razumne prilagodbe, a imajući u vidu invaliditet i težu pokretljivost dva člana obitelji kao otežavajuće okolnosti, preporučeno je HŽ-u da uloži dodatne napore da se pronađe odgovarajući stambeni prostor u sredini u kojoj će obitelji uz ostalo biti dostupne potrebne zdravstvene, socijalne i rehabilitacijske usluge. Također je preporučeno da se u međuvremenu pristupi neodgodivim sanacijama objekta te da im se omogući priključak električne energije. U svom odgovoru predsjednica uprave HŽ u bitnome navodi da samo radnici HŽ-a imaju pravo na dodjelu stana te uz iskazivanje razumijevanja za teške prilike ove obitelji navodi da ne mogu postupiti po preporuci pravobraniteljice navodeći mišljenje prema kojemu ovaj problem treba rješavati Centar za socijalnu skrb?!
Unatoč upozorenjima da su nadležna tijela u svojim postupanjima dužna poštivati Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koja jamči pravo na odgovarajuće uvjete stanovanja i činjenicu da je pritužba stranke u rješavanju pred Europskim sudom za ljudska prava, problem stambenog zbrinjavanja ove obitelji do kraja ovog izvještajnog razdoblja nije riješen. Nisu izvršene potrebne sanacije i adaptacije objekta. Budući da je objekt vlasništvo HŽ-a, a radi se o poduzeću u vlasništvu

države, smatramo da HŽ dok god se ne osigura primjeren zamjenski stambeni prostor za obitelj - ima obvezu sanacijom otkloniti nedostatke na postojećem objektu.
Na kraju je moguće zaključiti da u konkretnom slučaju, unatoč višegodišnjem postupanju različitih tijela i službi, upućivanim preporukama i prepiskama, nije bilo pokušaja da se kroz njihovo povezivanje i suradnju poduzmu sasvim konkretne i usmjerene aktivnosti i nužna koordinacija u cilju rješavanja problema, a da bi se izbjeglo postupanje u kojemu sve ostaje na formalnom poduzimanju radnji svedenih na brojne upite, očitovanja, odgovore, čime u stvarnosti izostaju rezultati.
Preporuke:
-Potrebno je prioritetno uvesti planirane kvote prilagođenih stanova te definirati politiku adaptacije/prilagodbe stanova i subvencioniranja prilagodbi na stanovima u privatnom vlasništvu.
-Vlada bi trebala osigurati elemente pristupačnosti za stanovanje u skladu s načelima univerzalnog dizajna kako bi se omogućilo samostalno stanovanje osobama s invaliditetom.
-Preporučujemo da se donese zakon o socijalnom stanovanju.
-Preporučujemo jedinicama lokalne i regionalne samouprave da svojim sugrađanima osiguraju elemente pristupačnosti apliciranjem na natječaje strukturnih fondova EU.

3.14. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Konvencija u osiguravanju prava na neovisno življenje i uključenost u zajednicu u članku 19. nalaže osigurati sljedeće uvjete:
„Države potpisnice ove Konvencije priznaju jednako pravo svim osobama s invaliditetom na život u zajednici, s pravom izbora jednakim kao i za druge osobe, te će poduzeti učinkovite i odgovarajuće mjere kako bi se olakšale osobama s invaliditetom puno uživanje ovog prava i punog uključenja i sudjelovanja u zajednici".

1. *mogućnost da osobe s invaliditetom odaberu svoje mjesto boravka, gdje i s kim će živjeti na ravnopravnoj osnovi s drugima, te da nisu obvezne živjeti bilo kojim nametnutim načinom života;*
2. *pristup širokom rasponu usluga koje različite službe potpore pružaju osobama s invaliditetom u njihovom domu ili ustanovama za smještaj, uključujući osobnu asistenciju potrebnu za potporu življenju i za uključenje u zajednicu, kao i za sprečavanje izolacije ili segregacije iz zajednice*

U analizi pritužbi iz područja socijalne zaštite, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uočava značajan porast pritužbi zbog povrede prava na pristup socijalnim uslugama. Pritužbe se odnose na kvalitetu pružene usluge (nedovoljan broj stručnih djelatnika), na visinu participacije u plaćanju cijene usluge, te na nepostojanje određene socijalne usluge koja bi podržavala neovisno življenje i život u zajednici. Ovo se posebno odnosi na uslugu rane intervencije i rehabilitacije na određenom području RH, te uslugu asistencije odnosno njege od strane člana obitelji (roditelj njegovatelj ili njegovatelj). To pravo treba regulirati kao podršku neovisnom življenju, ostanku u obitelji i sprečavanju smještaja te **proširiti** krug mogućih njegovatelja u obitelji, a naknadu i ostala prava regulirati drugačije nego do sada, posebno u dijelu duljine boravka djeteta u obrazovnoj i dr. ustanovi. Isto tako, potrebno je urediti krug korisnika ovog prava na nediskriminirajući način, prije svega u odnosu na težinu invaliditeta.

Psihosocijalna podrška	Rana intervencija	Pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja (integracija)
1.114	**609**	**310**

Prema podacima MSPM, na dan 30.12.2014.g. prikazan je broj ostvarenih usluga psihosocijalne podrške/patronaže, te rane intervencije i integracije.

Stanje na dan 31.12.2014.[20]

[20] Objavljeno na mrežnim stranicama Ministarstva socijalne politike i mladih

Niz godina ukazujemo da su potrebe daleko veće, da je potrebna široka lepeza usluga i pružatelja usluga, posebno usluga namijenjenih djeci. Jasno je i ne treba posebno obrazlagati činjenicu da 609 pruženih usluga rane intervencije nije dovoljno, kada znamo da su potrebe za ranom intervencijom 5 puta veće. Također, nedovoljno se koristi usluga pomoći pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja, pogotovo u kontekstu činjenice da se u sustavu predškolskog odgoja i osnovnoškolskog obrazovanja nalazi 23.480 djece s teškoćama u razvoju.

3.14.1. Pravo na status roditelja njegovatelja i status njegovatelja

Ovo je jedna od najzanimljivijih usluga koja osobama s najtežim invaliditetom osigurava život u obitelji, a koja je bila i predmet najvećeg broja upita i pritužbi građana pravobraniteljici u 2014.
Vezano uz donošenje sadašnjeg Zakona o socijalnoj skrbi, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predlagala je:
- da se korištenje prava na status njegovatelja za osobe s invaliditetom odobri i **drugim članovima obitelji,** a ne samo roditeljima, odnosno da se pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja (pomoćnika u obitelji) odobri **u svakom slučaju** kada se radi o osobi s **teškim invaliditetom** za koju je to jedini način da se izbjegne institucionalizacija
- da se pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja odobri i ako je dijete uključeno u poludnevni boravak, znači do 6 sati dnevno, a da se eventualno ograniči samo za programe u dužem trajanju od 6 sati dnevno
- da se promijene odredbe koje reguliraju uvjete težine invaliditeta kod djeteta
- da se reguliraju odredbe vezano uz prestanak prava.

Ured je zaprimao upite vezano uz prestanak prava na status roditelja njegovatelja, posebno u slučajevima zapošljavanja osobe (djeteta) s invaliditetom, odnosno studiranja. *Pogotovo je bio zanimljiv upit studentice s invaliditetom čija je majka ostvarivala pravo na status roditelja njegovatelja. Nakon upisa na fakultet u drugom gradu, interesirala se da li će ta činjenica utjecati na daljnje ostvarivanje prava majke na status roditelja njegovatelja.*

> *„…majka ostvaruje pravo na status roditelja njegovatelja. Da li će ona sada izgubiti to pravo obzirom da ja živim u Rijeci, a studiram u Zagrebu. U Zagrebu mi je osigurana djelomična podrška (prijevoz, asistent). Podrška majke mi je i dalje potrebna u vrijeme vikenda i uvijek kada boravim kod kuće….“*

I u prethodnim izvješćima obrazlagali smo potrebu jasnijeg definiranja odredbi o prestanku prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja. *Tada je povod bio slučaj osobe koja se trebala zaposliti, te se interesirala za daljnje ostvarivanje prava majke.* Ministarstvo socijalne politike i mladih na naš upit nije dalo zadovoljavajući odgovor, dapače, smatramo ga potpuno promašenim. U tom odgovoru se navodi; *„Iz navedenih odredbi (Zakon o socijalnoj skrbi – NN 79/12) vidljivo je da status roditelja njegovatelja po svojoj naravi nije kreiran za roditelje osoba koje su u mogućnosti raditi. Sukladno tome, zapošljavanje osobe zbog koje roditelj ima status roditelja njegovatelja znači ujedno da je kod te osobe došlo do poboljšanja zdravstvenog stanja i da više nije potpuno ovisna o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, te stoga nije ispunjen ključni uvjet za ostvarivanje statusa roditelja njegovatelja.“*
Obzirom da se radilo o osobi koja je u potpunosti nepokretna, jasno je da ona činom zapošljavanja neće postati pokretna. Drugi razlog za prestanak prava majke na status roditelja njegovatelja zaposlenom djetetu bio bi u odredbi koja definira da se pravo na status ne može se priznati roditelju ukoliko je djetetu osigurana usluga stalnog smještaja, poludnevnog ili cjelodnevnog boravka u skladu s ovim Zakonom**.** Da li je rad isto što i boravak „u skladu s ovim Zakonom“?
Ukoliko bi se utvrdilo da spomenuta studentica na studiju u drugom gradu na fakultetu provodi manje od 4 sata dnevno (u prosjeku?), da li roditelj može i dalje ostvarivati pravo na status? Zapreke u zakonskim odredbama koje reguliraju prestanak prava - ne postoje.

Da li možemo pretpostaviti slučaj ostvarivanja prava na status roditelja njegovatelja za dijete koje će sklopiti brak? Da li bi Ministarstvo u tom slučaju ustvrdilo da „činjenicom sklapanja braka djeteta (koje je potpuno nepokretno) znači da je došlo do poboljšanja zdravstvenog stanja, te mu više nije potrebna njega od strane roditelja?

Ovo pravo treba sagledati i u kontekstu osoba koje su potpuno nepokretne (stoga se mogu školovati, studirati, zaposliti, sklopiti brak i dr.) i osiguravanja ne/ovisnog življenja, odnosno korištenja usluge asistenta. Da li postoje slučajevi kada korištenje prava roditelja (ako ga gledamo u kontekstu novčane naknade roditelju) na neki način ograničava dijete najprije u korištenju obrazovanja, boravka, rehabilitacije, a onda i zapošljavanju, promjeni osobnih stanja, prava na izbor doma i mjesta gdje će živjeti, jer bilo kakav autonomni izbor djeteta dokida ostvarivanje naknade roditelju?
Bez potrebe da spekuliramo oko toga, nužno je pravo na status roditelja njegovatelja ponovo preispitati, te doraditi njegovo zakonsko određenje. Bez toga ne možemo biti sigurni u jednoznačno postupanje centara za socijalnu skrb u postupcima prestanka prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja.

Status njegovatelja i drugi član obitelji

Veliki broj pritužbi građana odnosi se na odredbu prema kojoj pravo na status njegovatelja ne može ostvariti jedan od članova obitelji odrasle osobe s invaliditetom. Najčešće pritužbe odnose se na odrasle osobe s invaliditetom koje nemaju roditelje, ali zbog zakonskih odredbi drugi članovi obitelji ne mogu ostvariti pravo na status njegovatelja.

Prema sadašnjem zakonskom uređenju (a tako je bilo i u ranijem Zakonu) različito je uređena mogućnost za dijete s teškoćama u razvoju i za odraslu osobu s invaliditetom. Člankom 64. Zakona o socijalnoj skrbi (u daljnjem tekstu ZSS)[21] propisano je za dijete s teškoćama u razvoju, ukoliko nema roditelja ili roditelj ne može pružati potrebnu njegu, status njegovatelja može se priznati jednom od članova obitelji s kojim živi u obiteljskoj zajednici (čl.64.st.1.). Znači, to može biti bilo koji član obitelji ukoliko živi u obiteljskoj zajednici s djetetom, dakle i sestra i drugi srodnici.

Za odraslu osobu s invaliditetom i za dijete s teškoćama u razvoju, člankom 64.st.2. ZSS, određeno je da osim roditelja, status se može priznati bračnom ili izvanbračnom drugu roditelja djeteta ili osobe s invaliditetom s kojim živi u obiteljskoj zajednici. Odrasla osoba s invaliditetom može ostvariti njegu u obitelji jedino u slučaju kada u jednoroditeljskoj obitelji ima dvoje ili više djece s teškoćama u razvoju, onda osim tog jednog roditelja pravo na status može se priznati i jednom od članova obitelji s kojim živi u obiteljskoj zajednici. Zaključno, sestra može njegovati brata jedino ako se radi o djetetu (do 18-te godine života), ali ne i o odrasloj osobi s invaliditetom.

Povodom takvih pritužbi pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je Ministarstvu socijalne politike i mladih preporuku odnosno zatražila mišljenje o mogućnostima da se na jednaki način za sve osobe s najtežim invaliditetom, neovisno o životnoj dobi, uredi pitanje mogućnosti da ostvare njegu člana obitelji. Ministarstvo socijalne politike i mladih je povodom ove preporuke dostavilo odgovor u kojem se obrazlaže da u *cijeloj Glavi Zakona* koja se odnosi na ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja/njegovatelja, djetetom se smatra osoba u smislu srodstva, a ne u smislu dobi. U prilog navedenom upućuje se na čl.74.st.5. ranijeg Zakona[22], kojim je propisano da se ovo pravo može koristiti i nakon punoljetnosti djeteta. Stoga, navodi se u tom odgovoru, nema zapreke da pravo na status njegovatelja koriste osobe navedene u stavku 6. čl.74. Nadalje se posebno napominje da su svi centri za socijalnu skrb prilikom uvođenja prava na status roditelja njegovatelja kao novog prava, dobili tumačenje u kojem se navodi činjenica da se pojam *dijete* smatra u smislu srodstva.

[21] Zakon o socijalnoj skrbi (NN 157/13,152/14)
[22] Zakon o socijalnoj skrbi (NN 57/11)

Navedeni odgovor Ministarstva smatramo nezadovoljavajućim. Zakonske odredbe u ovom slučaju su jasne - ali neodgovarajuće, jer ne omogućavaju odraslim osobama s najtežim invaliditetom da dobiju potrebnu njegu od člana obitelji.

Ovo potkrepljuje pritužba osobe kojoj je rješenjem centra za socijalnu skrb odobreno pravo na status njegovatelja za brata. Rješenjem Ministarstva socijalne politike i mladih takvo je rješenje poništeno, a zahtjev osobe odbijen kao neosnovan, a sve iz razloga što drugi član obitelji može ostvariti pravo na status njegovatelja samo za dijete s teškoćama u razvoju, ***ali ne i za odraslu osobu s invaliditetom.***
U navedenom predmetu očito je nadležni centar za socijalnu skrb riješio sukladno spomenutom naputku Ministarstva.
Smatramo da je intencija ovog prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja osigurati djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom skrb i njegu u obitelji i prevenirati institucionalizaciju, stoga bi trebalo na jednaki način za sve omogućiti da bilo koji član obitelji može pružati njegu osobi s invaliditetom, neovisno u kojoj je dobi osoba i neovisno o tome da li ima roditelje i da li oni jesu ili nisu prethodno ostvarivali ovo pravo.
O poteškoćama s kojima se susreću članovi obitelji u želji da svojim najmilijim osiguraju najbolju moguću skrb, a od društva ne dobivaju nikakvu podršku, najbolje svjedoči sljedeći primjer:

„Poštovani,
obraćam Vam se ovim putem kako bih pomogla u pokušaju rješavanja velikih problema s kojim se suočavamo svi koji imamo u obitelji 100%-tnog invalida u komi ili minimalnoj svijesti.
Dana 08. rujna, 2012.“naš svijet se srušio“ kad je suprug doživio ***srčani arest****.*
Uspješno je reanimiran ali je mozak ostao bez kisika što je uzrokovalo trajna oštećenja pa se nalazi ***u komi*** *od tog dana i potpuno je ovisan o tuđoj pomoći.*
Skoro četiri mjeseca je bio u bolnicama u Rijeci i Zagrebu nakon čega je pušten na kućnu njegu gdje mu je potrebna 24-satna skrb.
Imamo troje djece, kćer je završila ove godine srednju školu, sin će u 2. razred srednje škole, a najmlađa kćer će sad u 1. razred osnovne škole. Pomažu mi koliko im obaveze dopuštaju.
Moj dan izgleda ovako: hranim ga svakih 2-3 sata na PEG (cjevčica spojena direktno na želudac),dajem mu lijekove 6-7 puta na dan, presvlačim min. 6 puta dnevno , okrećem ga, vježbam i masiram što više puta u danu, a što je najvažnije često ga aspiriram jer ima traheostomu (rupu na vratu) zbog čega ga pogotovo ne smijem pustiti bez nadzora stručne osobe. Dodatne bolesti , infekcije, spazme i tegobe da i ne spominjemo, što crpi iznimnu snagu jer je to najteže za gledati i prolaziti. Odlaziti na preglede u bolnicu, čekati u hodnicima na propuhu red, zatim sanitetsko vozilo koje se čeka po nekoliko sati pa sam prisiljena aspirirati ga u takvim uvjetima, u masi ljudi na hodniku,… Da ne govorimo o tome kako je luksuz otići kod doktora za bolesnika, za sebe ili s djetetom , što je u mom slučaju često, otići u ljekarnu ili dućan po lijekove i namirnice, a nezamislivo je otići za svoje potrebe kod frizera samo na šišanje, bez uljepšavanja frizure. Treba u kući obaviti sve kućanske poslove, a o kuhanju i spravljanju obroka da ne govorimo. Svi obroci za takvog bolesnika moraju biti kuhani i svježe pripremljeni (5-6 obroka) kako ne bi došlo do problema u probavi i kako bi imunitet bio dovoljno jak za ležećeg pacijenta. Dnevno peremo bar dvije mašine robe, sušimo, peglamo,..
Najteže mi pada kad moram odvesti dijete u vrtić ili školu, pogledati njenu predstavu što joj puno znači emocionalno, pa moram raditi cijelu organizaciju oko toga i biti napeta umjesto da se opustim sa svojim djetetom tih pola sata-sat, da se njoj posvetim.
Tko je pisao naše zakone? Vjerojatno onaj koji u obitelji nema invalida i ne zanima ga s kakvim problemima se suočavamo.
Dovoljno je reći da nisam spavala u duže od tri sata u kontinuitetu zadnjih 24 mjeseca!!
Zato smatram da nam je pod hitno neophodan asistent za pomoć!!!
Osim toga, kad idem obavljati razne administrativne poslove i kod liječnika prisiljena sam čekati redove jer nemam nikakvu iskaznicu za prednost!
Imam suprugovu iskaznicu s kojom ne mogu ništa jer ne mogu njega nositi sa sobom kako bih imala prednost. Tu nema logike!“

Za nas skrbnike koji imamo invalida u komi ili minimalnoj svijesti, znači zakonski potvrđeno da nisu sposobni brinuti se o sebi, trebale bi postojati isto invalidske iskaznice gdje će pisati da skrbimo o takvim bolesnicima.
Nekad naiđem na razumijevanje službenika i ljudi, a nekad me samo ružno pogledaju i ogluše se na moje molbe, ili mi čak odgovaraju neukusnim komentarima! Shvatite kako je to masi nepoznatih ljudi pričati o svom životu i iščekivati reakciju! Dali će ovaj put upaliti ili neće! Hoće li se ljudi smilovati!
Nažalost, jako teško dolazimo do svojih prava jer smo prisiljeni odustati od njih zbog tog što nemamo vremena kucati od vrata do vrata. Sva sreća u nesreći što smo povezani diljem lijepe naše sa obiteljima koji imaju nekog svog u komi pa jedni drugima javljamo što smo ostvarili i na koji način .
Jedino tako možemo uspjeti. Stvorili smo svoj mali svijet, SVIJET ZABORAVLJENIH I ODBAČENIH, zbližili se iako se nismo prije ni poznavali, nego smo se upoznali po bolnicama, ili još bolje nikada se nismo ni vidjeli, a redovno se čujemo telefonom." (Viškovo, 01.09.2014., A.Š.)

Gospođa je u trenutku nesreće koja joj se dogodila odmah donijela odluku da će supruga njegovati kod kuće. I danas, sa odmakom od gotovo tri godine, ona ostaje kod stava da bi njegovo smještavanje u neku instituciju za njega značila i – smrt. Ona je imala posao i bila je dobar radnik. Njezini poslodavci i danas obećavaju da, kad god bude ponovo spremna – oni će je zaposliti. A ipak, uz sve naše zakone i sustave podrške – ona nema nikakva sredstva za uzdržavanje dok je potpuno posvećena brizi za supruga.
U razmatranju ovog slučaja bilo je odmah jasno da je sve po zakonu: supruga u ovom slučaju nije mogla koristiti bolovanje zbog njege člana obitelji iz sustava zdravstvenog osiguranja, nije mogla ostvariti pravo na status njegovatelja u sustavu socijalne skrbi, nije mogla postati niti osobni asistent vlastitom suprugu, jer se to protivi ideji neovisnog življenja na kojoj se temelje i uvjeti za projektni natječaj za osobnog asistenta. Na njezinom području niti nema udruge koja će aplicirati na natječaj za osobnog asistenta, kako bi ona postala asistent i ostvarila novčanu naknadu za vrijeme dok njeguje supruga.
Ovaj slučaj je primjer na kojem bi trebali kao društvo definirati ono što nedostaje u kako bi osobe s invaliditetom ostvarile pravo na život u zajednici, bez izdvajanja u ustanovu – fleksibilne usluge, servisi, povezanost različitih sustava.
Stoga preporučamo osigurati da bilo koji član obitelji može pružati njegu osobi s invaliditetom ukoliko s njom živi u zajedničkom domaćinstvu, neovisno o dobi osobe i neovisno o tome da li ima roditelje i da li oni jesu ili nisu prethodno ostvarivali ovo pravo.

Status roditelja njegovatelja i težina invaliditeta

Prema odredbama ZSS određeno je da se pravo na status priznaje jednom od roditelja djeteta s teškoćama u razvoju odnosno osobe s invaliditetom koje ispunjava jedno od sljedećih uvjeta:
- da je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe jer mu je zbog održavanja života potrebno pružanje specifične njege izvođenjem medicinsko-tehničkih zahvata
-. U potpunosti nepokretno i uz pomoć ortopedskih pomagala
- ima više vrsta teških oštećenja (tjelesnim, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih) zbog kojih je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i ranije je ukazivala da ovakvo određenje stavlja u nepovoljnu poziciju osobe s teškim invaliditetom koje nisu nepokretne, jer su te osobe/djeca trebala imati najmanje dvije vrste teških oštećenja prema mjerilima iz čl. Pravilnika o vještačenju. Zbog takve odredbe pravo na status roditelja njegovatelja nisu mogli ostvariti roditelji za dijete s npr. teškom mentalnom retardacijom ili autizmom ili gluhoslijepe osobe, unatoč činjenici da se radi o teškom invaliditetom prema mjerilima iz spomenutog Pravilnika o vještačenju.
Zbog kriterija potrebnih na strani djeteta za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podnijela je Ustavnom sudu Republike Hrvatske

Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom

dijela članka 63. stavka 1. Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine", broj: 157/13) koji glasi:

„- u potpunosti je nepokretno i uz pomoć ortopedskih pomagala
- više vrsta…“

s odredbama članka 3., članka 14. stavka 2., članka 57. stavka 2. i članka 63. stavka 3. Ustava Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10, 5/14 - pročišćeni tekst, Ustavni sud Republike Hrvatske, 15. siječnja 2014.).

Iz odredbi čl. 63.-71. ZSS proizlazi da se pravom na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja djeci s teškoćama u razvoju odnosno osobama s najtežim invaliditetom osigurava pomoć i njega druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, te skrb u obitelji, a sve kako bi se izbjegla institucionalizacija.

Osobe koje su potpuno nepokretne i uz ortopedska pomagala definirane su kao osobe s teškim invaliditetom, i kao takve izrijekom navedene u stavku 2. alineji 1. članka 38. Pravilnika. Međutim, odredba članka 38. obuhvaća i druge kategorije osoba s teškim invaliditetom - mentalnim, intelektualnim i sl., čiji se teški invaliditet utvrđuje prema mjerilima iz članka 38. stavka 2. alineje 2.,3.,4. i 5. U definiranju prava na status roditelja njegovatelja kroz odredbu članka 63. stavka 1. Zakona o socijalnoj skrbi u nepovoljniji položaj stavljaju se osobe koje imaju neku drugu vrstu teškog invaliditeta (tjelesno, mentalno, intelektualno, osjetilno oštećenje) zbog kojeg u potpunosti ovise o brizi druge osobe u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.

Kao primjer navodimo sljedeće kategorije osoba s teškim invaliditetom koje sadašnja odredba stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe s tjelesnim invaliditetom. Npr. osoba s teškom mentalnom retardacijom može biti motorički sposobna (npr.za kretanje, držanje) ali nema sposobnost samostalnog korištenja te funkcije, pa joj je potrebna pomoć i njega kod najjednostavnijih motoričkih radnji (npr. održavanje osobne higijene nakon toalete, uzimanje hrane), a uz to joj je potrebna i neprekidna intenzivna briga druge osobe. Isto je kod npr. gluhoslijepe osobe koja unatoč očuvanosti organa za kretanje ne može bez pomoći i brige druge osobe kretati se izvan stana, komunicirati, usvajati i primati informacije, a unutar stana ne može obavljati najjednostavnije radnje i poslove. Nadalje, osobe s najtežim oblikom autizma također unatoč funkcioniranju organa za kretanje trebaju potpunu i neprekidnu brigu, pomoć i njegu druge osobe, nisu sposobne često puta niti za najjednostavniju brigu o sebi u smislu samozbrinjavanja, kretanja, komunikacije, osiguravanja osnovne osobne sigurnosti. Isto tako, kad se radi o izrazito teškim i ireverzibilnim mentalnim oboljenjima, ove osobe unatoč tome što istovremeno nisu nepokretne niti imaju intelektualne teškoće, one su zbog »promjene osobnosti u ponašanju i u reakcijama s progresivnim oštećenjem u intelektualnom, emocionalnom i socijalnom funkcioniranju" potpuno ovisne o *pomoći, brizi i njezi druge osobe.*

Smatramo da ne postoji nikakvo razumno opravdanje da bi se ovako kvalitetno pravo iz sustava socijalne skrbi, koje jamči život u obitelji i sprječava moguću institucionalizaciju osoba s najtežim oblikom invaliditeta osiguravalo jedino osobama koje su potpuno nepokretne, bez ikakvih dodatnih uvjeta i ograničenja vezano uz njihov invaliditet. Ovako izdvojen samo jedan oblik invaliditeta u neskladu je i sa definicijom invaliditeta prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, jer podržava već prevladano shvaćanje invaliditeta kao onog povezanog sa motoričkim – tjelesnim invaliditetom. Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava treba definirati kriterije za ostvarivanje ovog prava kojima se niti jedna osoba s bilo kojom vrstom teškog oštećenja zdravlja, a koja za posljedicu ima potpunu ovisnost o pomoći i njezi druge osobe, neće staviti u nepovoljniji položaj.

Osporena odredba Zakona o socijalnoj skrbi stavlja u nepovoljniji položaj osobe s teškim mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim invaliditetom u odnosu na osobe s jednako tako teškim tjelesnim invaliditetom, u odnosu na mogućnost ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja.

Kako Zakon o suzbijanju diskriminacije ne navodi vrstu invaliditeta kao diskriminacijsku osnovu, ovdje ne dolazi do diskriminacije po osnovi invaliditeta, već o nejednakosti unutar iste skupine osoba s invaliditetom (osobe s teškim oštećenjem). U ostvarivanju navedenog prava razlikuje ih vrsta invaliditeta, pa se prema njima različito postupa. Smatramo da zakonodavac za ovakvo različito

postupanje nema objektivno i razumno opravdanje, odnosno postupanje ne može opravdati legitimnim ciljem.

Status roditelja njegovatelja i poludnevni boravak

Sporne su odredbe koje unatoč utvrđenom najtežem invaliditetu onemogućavaju roditelju djeteta ostvarivanje ovog prava ukoliko dijete duže od 4 sata boravi u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga. Takvo ograničenje stavlja u nepovoljni položaj djecu koja ukoliko im je osigurana skrb od strane roditelja ili njegovatelja ne mogu istodobno biti uključeni u određene školske i rehabilitacijske programe duže od 4 sata. Obzirom da se pri tome radi o zdravlju i obrazovanju kao najznačajnijim potrebama djece i osoba s najtežim stupnjem invaliditeta, smatramo da se radi o odredbi koja indirektno onemogućava pristup uslugama, i to onima koje su za osobe s najtežim invaliditetom primarne.

Stoga smo kod donošenja ZSS predložili da se u članku 65.st.1. briše riječ „poludnevnog“ pa da glasi:
(1) Status roditelja njegovatelja ili njegovatelja ne može se priznati roditelju ili drugoj osobi iz članka 63. i 64. ovoga Zakona ako je djetetu s teškoćama u razvoju ili osobi s invaliditetom
osigurana usluga smještaja, organiziranog stanovanja ili cjelodnevnog boravka u skladu s ovim Zakonom.
Predloženom izmjenom omogućilo bi se daljnje korištenje prava na status roditelja njegovatelja i dok dijete ostvaruje određene usluge u poludnevnom trajanju – do 6 sati dnevno.
Raniji Zakon o socijalnoj skrbi predviđao je uslugu povremenog boravka u trajanju od 12 sati tjedno, koja je sadašnjim Zakonom ukinuta i zamijenjena uslugom psihosocijalne rehabilitacije u obitelji, odnosno kod pružatelja usluge u trajanju do 6 sati tjedno. Promijenjena satnica, ali i sadržaj usluge, roditelji smatraju potpuno neodgovarajućim potrebama djece.

O navedenom govori sljedeći primjer:

„Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji osobe s teškim invaliditetom. Dijete je uključena u povremeni boravak u Centru Vinko Bek, znači koristilo je program u trajanju od 12 sati tjedno. Njezina majka ostvaruje pravo na status roditelja njegovatelja. Roditelji su informirani su da jedina usluga koju trenutno mogu koristiti za svoje dijete, uz istovremeno korištenje prava na status roditelja njegovatelja, jest usluga psihosocijalne podrške koja se pruža u obitelji korisnika ili kod pružatelja usluge u trajanju do 6 sati tjedno, ali ne više od 2 sata dnevno. Uz to što je se na taj način izolira, roditelji imaju i problem prijevoza, obzirom da usluga prijevoza nije predviđena prilikom korištenja ove usluge.“

Odredba stavka 4. članka 65. ZSS izazvala je nakon donošenja Zakona veliki pritisak javnosti – roditelja djece s teškoćama u razvoju. Ministarstvo socijalne politike i mladih pokušalo je ublažiti posljedice činjenice da sporna odredba nije izmijenjena na način kako smo predložili. Naknadno, a prema dogovoru s Ministarstvom socijalne politike i mladih, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta svim osnovnim školama i posebnim ustanovama u sustavu odgoja i obrazovanja uputilo je obavijest *(KLASA: 550-01/14-01/00002, URBROJ: 533-26-14-0002 od 3. ožujka 2014. godine)* u kojoj se škole obavještava na postupanje ukoliko roditelj ima priznato pravo na status roditelja njegovatelja/ice, a „dijete s teškoćama u razvoju boravi četiri i više od 4 sata dnevno u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga“ sukladno članku 65. stavku 4. ZSS. Ministarstvo nadležno za obrazovanje na taj je način svojim uputama pomirilo interes djeteta za samostalnošću, ali i njegov interes da mu roditelj pruža potrebnu njegu u preostalih 20 sati dnevno.

Kako navedeni članak i predviđena iznimka obuhvaća osim obrazovnih i druge ustanove – zdravstvene, dom socijalne skrbi, centar za pružanje usluga u zajednici i druge, smatramo kako je potrebno i u odnosu na druge ustanove navedene u st.4. čl. 65. Zakona postupiti na način na koji je to regulirano u sustavu obrazovanja.

U konkretnom slučaju pravobraniteljica je predložila da se do stupanja na snagu zakonskih izmjena pronađe način da se korištenje prava na poludnevni boravak u ustanovama omogući svim osobama s invaliditetom čiji roditelji koriste pravo na status njegovatelja, jednako kao što je to učinjeno za one osobe koje borave u obrazovnim ustanovama. Uz to, prvenstveno predlažemo izmjenu spornih odredbi Zakona o socijalnoj skrbi koje se odnose na status roditelja njegovatelja u kontekstu boravka djeteta u ustanovi.
Ukoliko se ovakve izmjene ne prihvate, alternativa je vraćanje povremenog boravka - programa u trajanju od 12 sati tjedno, koji je upravo i bio „po mjeri djece“ s najtežim invaliditetom.
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ukazivala je na potrebu da se sve odredbe koje uređuju prava osoba s invaliditetom trebaju i suštinski uskladiti sa odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i načelima koje promovira, što znači da ona trebaju djelotvorno osigurati sve oblike podrške njihovom neovisnom življenju, radu i obrazovanju.

Preporučili smo nadležnom Ministarstvu da izmijeni odredbe članka 65. Zakona o socijalnoj skrbi koje se odnose na status roditelja njegovatelja u kontekstu boravka djeteta u ustanovi, odnosno da se djetetu čiji roditelj ostvaruje pravo na status roditelja njegovatelja omogući poludnevni boravak u ustanovi bez da to utječe na daljnje ostvarivanje ovog prava.

Isto tako, predložili smo u kontekstu obaveze RH u pogledu razvoja usluga u zajednici, vraćanje odredbe o povremenom boravku, odnosno povećanju broja sati koji se može odobriti za uslugu psihosocijalne podrške.

Participacija/plaćanje usluga u socijalnoj skrbi

Zakon o socijalnoj skrbi (dalje:ZSS) regulira sudjelovanje korisnika u plaćanju socijalne usluge koju koristi temeljem rješenja CZSS svim svojim prihodom. Još u procesu donošenja ZSS na ovakvu smo odredbu reagirali izražavajući bojazan da će ova odredba pasivizirati i izolirati osobe s invaliditetom stavljajući ih u poziciju izbora između potrebe zadovoljenja egzistencijalnih potreba i nužnih usluga rehabilitacije? Ukoliko bi osoba za npr. uslugu psihosocijalne rehabilitacije ili poludnevnog boravka (usluga koje preveniraju institucionalizaciju) trebao dati svoj cjelokupni prihod do pune cijene usluge, jasno je, a posebno u vremenima ekonomske krize, što će izabrati.

U slijedećem primjeru iz Zagreba, majka navodi:
„D. je bio uključen na Paunovac. Tamo ima svoje prijatelje. Odlazio je svakodnevno i rado. Sada kod kuće nema društvo i jako je nesretan. Tamo je bio uključen na aktivnosti, sudjelovao u sportskim zbivanjima, druženjima, odlazio na izlete i ljetovanja. Od kada je stalno kod kuće jako je tužan, gleda TV cijelo vrijeme i jako se bojim da se ne razboli. CZSS je odredio da mjesečno za odlazak u radionicu izdvajamo 2300,00 kn mjesečno. D. ima penziju 2400,00 kn, moja je 1800,00 kn, imamo i kredit. Kada zbrojite naša primanja, zaista mjesečno nemam za platiti tako visoku participaciju.“

Pravilnik o sudjelovanju i načinu plaćanja korisnika u troškovima skrbi izvan vlastite obitelji[23] detaljnije regulira sudjelovanje korisnika i obveznika uzdržavanja u plaćanju tjednog smještaja, te cjelodnevnog i poludnevnog boravka. U čl.5. Pravilnika regulirano je sudjelovanje malodobne osobe ukoliko ima vlastite redovite mjesečne prihode, na način da npr. za poludnevni boravak treba sudjelovati u iznosu **do 10% tih prihoda**. Odredbe toga članka primjenjuju se i na odraslu osobu kojoj je osiguran jedan od oblika smještaja ili boravka u domu za tjelesno ili mentalno oštećenu djecu ili u domu za tjelesno ili mentalno oštećene odrasle osobe. Zato u navedenom slučaju nije jasno zašto je određena participacija u iznosu od 2300,00 kn mjesečno (ispitni postupak u ovom slučaju je u tijeku).

[23] Pravilnik o sudjelovanju i načinu plaćanja korisnika i drugih obveznika uzdržavanja u troškovima skrbi izvan vlastite obitelji (NN, br. 112/98, 5/02 – pročišćeni tekst)

Uvođenjem tako značajnog udjela vlastitih sredstava u plaćanju najosnovnijih rehabilitacijskih usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju ozbiljno će ih udaljiti od mogućnosti usvajanja sposobnosti i vještina koji omogućavaju neovisnije življenje, ukoliko trebaju birati između podmirivanja egzistencijalnih potreba (hrana, režije) i podmirivanja troškova rehabilitacije. Istovremeno, usluge koje se djeci pružaju u sustavu zdravstva (npr. fizikalna rehabilitacija za djecu s motoričkim oštećenjima) za njih su potpuno besplatna.
Uz problem nedostatka usluga, dodajemo problem nedostupnosti postojećih programa, te restriktivnu mogućnost korištenja tih usluga za osobe s invaliditetom, što znači udaljavanje od mogućnosti ostvarivanja neovisnog življenja i uključenosti u zajednicu.

3.14.2. Proces deinstitucionalizacije

Kako bi RH osigurala provođenje članka 19. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, treba se uz započeti proces deinstitucionalizacije smještenih osoba, intenzivnije raditi na razvoju usluga podrške neovisnom življenju. Bez razvijenih dostupnih usluga teško će se, i sporo, smanjivati i dalje velike liste čekanja na smještaj u domove. U provođenju Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova (2010.) Republika Hrvatska sporo napreduje. Prema podacima MSPM[24], tijekom 2013. godine deinstitucionalizirano ukupno 237 osoba dok su tijekom 2014. godine deinstitucionalizirane ukupno 233 osobe što znači da je u posljednje dvije godine deinstitucionalizirano ukupno 470 osoba što predstavlja značajan napredak i intenziviranje cjelokupnog procesa deinstitucionalizacije osoba s invaliditetom u RH budući da je tijekom prethodnog 15-godišnjeg razdoblja deinstitucionalizirano 373 osoba, a u posljednje dvije godine čak 470 osoba. Od 1997. godine do danas u program organiziranog stanovanja uz podršku uključene su i trenutno su u programu 843 osobe za koje financijska sredstva osigurava Ministarstvo socijalne politike i mladih.
Prema podacima MSPM (Godišnje izvješće za 2013.g.)[25], u domovima socijalne skrbi i obiteljskim domovima nalazilo se ukupno 6816 djece i odraslih osoba s invaliditetom.

Podaci MSPM o broju deinstitucionaliziranih korisnika domova socijalne skrbi:

Stančić - Ukupno 95 deinstitucionaliziranih korisnika
Centar Zagreb -Ukupno 74 deinstitucionaliziranih korisnika
Centar za rehabilitaciju Jaškovo - Ukupno 84 deinstitucionalizirana korisnika
Dom za odrasle Osijek -Ukupno 64 deinstitucionalizirana korisnika

Osim navedenih, domovi koji su također ušli u proces transformacije i deinstitucionalizacije i koji pružaju uslugu organiziranog stanovanja su:

Centar za rehabilitaciju „Mir“ Rudine s 10 korisnika
Centar za odgoj i obrazovanje Šubićevac s 18 korisnika
Dom za psihički bolesne odrasle osobe Bjelovar sa 7 korisnika
Dom za psihički bolesne odrasle osobe Zagreb s 5 korisnika
Dom za psihički bolesne odrasle osobe Orehovica s 5 korisnika
Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Blato“ Korčula s 2 korisnika
Dom za psihički bolesne odrasle osobe Trogir s 12 korisnika
Dom za psihički bolesne odrasle osobe Zemunik s 4 korisnika
Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Vila Maria“ s 4 korisnika i
Centar za rehabilitaciju Mala Terezija s 2 korisnika.

Dom za psihički bolesne odrasle osobe Turnić Rijeka u procesu je intenzivne pripreme za proces deinstitucionalizacije te će do kraja siječnja 2015. godine 28 osoba biti deinstitucionalizirano i uključeno u program organiziranog stanovanja u zajednici.
Također, planira se deinstitucionalizirati ukupno 30 korisnika Centra za rehabilitaciju Rijeka

[24] Izvor: Ministarstva socijalne politike i mladih
[25] Objavljeno na mrežnim stranicama Ministarstva socijalne politike i mladih

Prema podacima MSPM (godišnje izvješće za 2013.g.)[26], u domovima socijalne skrbi i obiteljskim domovima nalazilo se ukupno 6816 djece i odraslih osoba s invaliditetom.

SMJEŠTAJ U DOMU SOCIJALNE SKRBI

Djeca s teškoćama u razvoju i odrasla osoba s tjelesnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjem (osoba s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem)	**2.513**
Odrasle osobe s mentalnim oštećenjem (psihički bolesne odrasle osobe)	**3.892**

SMJEŠTAJ ILI BORAVAK U OBITELJSKOM DOMU[27]

Djeca s teškoćama u razvoju i odrasla osoba s tjelesnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjem (osoba s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem)	**111**
Odrasle osobe s mentalnim oštećenjem (psihički bolesne odrasle osobe)	**300**

Brži napredak u procesu deinstitucionalizacije ovisi o sredstvima iz EU fondova, osiguranju stambenih jedinica i kapacitetu za pružanje podrške korisnicima programa. Tu prije svega mislimo na dovoljan broj asistenata i zastupnika. Što se tiče osiguravanja potrebnog broja osoblja, Centar Stančić i Centar Zagreb osiguravaju djelatnike putem javnih radova i drugih mjera Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Postoji opasnost fluktuacije tih osoba i nedovoljne motiviranosti za taj specifičan posao, za koji je svakako potrebna i određena edukacija. Ne znamo na koji se način takva praksa odražava na same korisnike programa stanovanja uz podršku.

20. listopada u Zagrebu je održan okrugli stol Život u zajednici za osobe s psihosocijalnim poteškoćama: implementacija modela utemeljenog u zajednici u organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih. Sudionici okruglog stola bili su ravnatelji i socijalni radnici domova za psihički bolesne odrasle osobe čiji je osnivač RH, te domova drugih osnivača (ukupno 29 domova odnosno 58 sudionika) te savjetnice pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.
Uvodnu riječ održala je potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske i ministrica socijalne politike i mladih Milanka Opačić koja je ujedno navela pozitivni primjer deinstitucionalizacije Centra za rehabilitaciju Ozalj-Podružnica Zorkovac koji je s danom 20. listopadom 2014.g. zatvoren jer je 61 korisnik toga Centra, prema riječima ministrice, nepravedno smješten u instituciju, deinstitucionaliziran, bilo da je smješten u stambene zajednice bilo da je vraćen u obitelj.
Daljnji izlagači bili su inozemni stručnjaci s dugogodišnjim iskustvom u području zaštite mentalnog zdravlja i razvoja službi podrške. Između ostalog je naglašeno da nijedno društvo nije toliko bogato da si može priuštiti da se ne iskoristi radni i ljudski potencijal tako velikog broja njegovih članova.
Tijekom rasprave predstavnici domova izrazili su svoju spremnost na proces deinstitucionalizacije. Pojedini predstavnici govorili su o još uvijek dugačkim listama čekanja za prijem u ustanove i naglasili potrebu za sprječavanjem deinstitucionalizacije i razvoj mreža podrške u zajednici i pružatelja usluga. Pri tome je važna suradnja i uključenost drugih službi prvenstveno centara za socijalnu skrb i liječnika psihijatara, koji još uvijek preferiraju institucionalno zbrinjavanje. Predstavnica Ministarstva navela je da je kroz Fond za regionalni razvoj predviđeno 106 milijuna eura isključivo za adaptaciju i opremanje stambenih zajednica i razvoj usluga u zajednici. Za zapošljavanje dodatnih kadrova u Europskom socijalnom fondu predviđeno je 70 milijuna kuna. Međutim, kako bi se iskoristila ta sredstva ustanove će trebati pokazati stručnost u pripremi i prijavi projekata.

<u>Teškoće u procesu deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi</u>

Osnovna prepreka intenziviranju procesa provođenja MASTER plana i konkretne deinstitucionalizacije korisnika sigurno je u nedostatku potrebnih kapaciteta na razini države. Ako znamo da je više tisuća

[26] Objavljeno na mrežnim stranicama Ministarstva socijalne politike i mladih
[27] Objavljeno na mrežnim stranicama Ministarstva socijalne politike i mladih

osoba s invaliditetom smješteno u domove, jasno je da su potrebni iznimni stručni, stambeni, financijski, organizacijski resursi, kako bi se svima mogla osigurati odgovarajuća podrška neovisnom življenju. Domovi koji su daleko odmakli u tom procesu za sada iskazuju zadovoljstvo postignutim, ali ukazuju na teškoće u osiguravanju potrebnog broja asistenata/djelatnika za podršku korisnicima u organiziranom stanovanju. Ovaj je problem prisutan tim više što je dio djelatnika i dalje angažirano u skrbi za preostali broj smještenih korisnika. Teškoće prevladavaju angažiranjem djelatnika putem mjera zapošljavanja HZZ-a, iako i u tom području postoje teškoće (različite mjere zapošljavanja, različiti kriteriji i kategorije zaposlenih osoba, posljedično fluktuacija djelatnika).

Slijedeći primjer ukazuje teškoće kod osiguravanja pomoćnika:

„Obraćam Vam se u vezi najavljenog otpuštanja 30- tak djelatnica koje su od 1.4.2014. zaposlene u okviru mjere Javni rad na pružanju podrške korisnicima u stanovima (deinstitucionalizacija).
Zaposlenju je prethodilo obrazovanje u Centru Validus kojeg smo uspješno završili i stekle zvanje Pomoćnica osobama s intelektualnim teškoćama u organiziranom stanovanju.
Prva 3 mjeseca, veći dio nas je proveo u Centru Stančić. Otvaranjem II Službe stanovanja u Jelkovcu u lipnju 2014. raspoređene smo po stanovima (organizirano stanovanje) u koji radimo i sada.
Pružamo aktivnu podršku korisnicima za koju nam je uveliko pomoglo osposobljavanje u Centru Validus. Radimo za minimalnu plaću, sve 3 smjene, ja osobno dobrovoljno, jer zaista smatram javni rad kao moj doprinos dobrobiti zajednice, u ovom slučaju osobama s IT teškoćama.
Sve zaposlenice sa srcem i predanošću obavljaju svoj posao i korisnici su to prepoznali i vezali se emocionalno. Razvio se odnos povjerenja, uzajamnog poštovanja i sve je vidljiviji napredak u njihovom osamostaljivanju.
Nakon 12 mjeseci, roka na koje je potpisan Ugovor, čeka nas povratak na burzu 1.4. 2015., HZZ je raspisao natječaj za 50 novih djelatnika koji će biti upućeni na rad s korisnicima bez osposobljavanja i iskustva.
Bit će to veliki šok za korisnike i mišljenja sam da je ovaj način zapošljavanja neprikladan i ugrožava njihovu stabilnost i napredak, socijalizaciju i aktivno uključivanje u život zajednice. Pod maskom deinstitucionalizacije, krije se marginalizacija osoba s IT teškoćama i kršenje njihovih prava.
Nadam se da ćete se založiti za kvalitetniju podršku osobama Centra Stančić i omogućiti da s njima ostanemo kao osobe koje u prvom redu svoj posao rade s ljubavlju, uz završeno osposobljavanje i stečeno iskustvo..."

Otpor dijela roditelja i skrbnika korisnika smještaja (Stančić-Orlovac) prisutan još od 2013.g., on i dalje ne jenjava, a temelji se prvenstveno na nepovjerenju u kvalitetu života i sigurnost korisnika kakvu su imali u domu. Iz više razloga kod navedenih razloga postoji sumnja da ne postoje dostatne snage za pružanje primjerene podrške korisnicima s višestrukim zdravstvenim i razvojnim teškoćama. Tijekom 2014.g. pravobraniteljica je zaprimila na desetke upozorenja i pritužbi roditelja/skrbnika na opasnost zatvaranja Centra za rehabilitaciju Zagreb – Podružnice Orlovac. U svojim apelima roditelji ukazuju na nekoliko spornih područja:

- *Orlovac je jedina ustanova koja je arhitektonski potpuno prilagođena osobama s invaliditetom, zbog čega je pogodna za skrb o osobama s težim intelektualnim teškoćama u starijoj životnoj dobi*
- *u procesu koji se provodi u sklopu projekta na roditelje/skrbnike vrši neprimjereni pritisak, gotovo zastrašivanje, ukoliko ne potpišu pristanak za premještaj korisnika u stambene jedinice*
- *život u zajednici uz podršku primjeren je za mlađe generacije koji se obzirom na dob i stupanj invaliditeta mogu uključiti u aktivni život zajednice; korisnici o kojima se sada raspravlja ljudi su između 40 i 70 godina*
- *u okviru MASTER plana, Centar za rehabilitaciju Zagreb opredijelio se za pružatelja usluga u zajednici+dom za dugotrajnu skrb – ukoliko je to tako, smatraju da ih se nema potrebe prisiljavati na neko drugo rješenje nego ostanak korisnika u okviru toga programa*
- *proces deinstitucionalizacije treba imati i vremensku dimenziju, što znači da je za odluku o promjeni oblika smještaja, ali i za mogući povratak već deinstitucionaliziranih korisnika, potrebno ostaviti*

dovoljno vremena, u protivnom su odluke stručnjaka determinirane zadanim rokovima, a ne interesom korisnika.

Roditelji korisnika Orlovca izražavaju zabrinutost prije svega zbog ograničenog trajanja financiranja projekta deinstitucionalizacije i brige za nastavak skrbi za njihove štićenike, a isto tako nemaju povjerenja u intenzitet i kvalitetu skrbi tijekom boravka u stambenim jedinicama. Uporište za takav stav vide i u činjenici da je Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga[28] člankom 159. definirano da je za poslove njegovatelja, odnosno asistenta u organiziranom stanovanju dostatna osnovna škola i završeni tečaj za njegu. Usporedbom sa strukturom djelatnika koji su o korisnicima brinuli u okviru smještaja – za njih ova činjenica predstavlja nazadovanje u kvaliteti usluge.

Ministarstvo socijalne politike i mladih u jednom od svojih odgovora potvrđuje da se niti Centar za rehabilitaciju Stančić niti Centar za rehabilitaciju Zagreb neće zatvoriti kao ustanove za pružanje dugotrajne intenzivne skrbi, te će drastično smanjenje broja smještenih korisnika u tim ustanovama omogućit kvalitetnije i humanije uvjete za smještene korisnike, dok će korisnici sposobni za program organiziranog stanovanja dobiti mogućnost da žive humanijim i kvalitetnijim načinom života – priliku da vode normalan život uz svu potrebnu asistenciju, njegu i rehabilitaciju, ali ovaj put u zajednici, a ne u uvjetima segregacije.

Pravobraniteljica je zaprimila i pritužbu roditelja korisnika smještaja u Centru Stančić, koji se po principu regionalizacije, trebao iz Centra Stančić vratiti u svoju županiju, gdje bi mu se osiguralo stanovanje uz podršku stambenoj zajednici Udruge Ludbreško Sunce. Majka je prije svega nezadovoljna što o tome nije informirana ranije, nije imala mogućnost razmotriti sve mogućnost, te što je smještaj djeteta u stambenu zajednicu predložen kao jedino rješenje. Kada je otišla u Udrugu Ludbreško sunce da vidi uvjete koje osiguravaju, stekla je dojam da Udruga nema dovoljno kapaciteta za prihvat novih korisnika, te da u budućem smještaju njezin sin ne bio dobio kvalitetnu uslugu.

Izvješće o obilasku stambenih zajednica u programu stanovanja uz podršku

Radi uvida u tijek toga procesa, a i povodom navedenih pritužbi, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom izvršio je i obilazak dvije stambene zajednice gdje su smješteni korisnici Centra Zagreb, te Udrugu Ludbreško Sunce.

Tijekom boravka u obje zajednice u Zagrebu stječe se dojam tople obiteljske atmosfere. Osobe s invaliditetom su uključene u održavanje stambenog prostora, pripremu hrane, nabavu namirnica, odlaze u trgovinu. Većina ih je radila na otvorenom tržištu rada dok se trgovački centar u kojem su radili nije zatvorio. Oni koji nisu ili dok čekaju novo zapošljavanje odlaze u dnevni centar udruge. Samostalno ili u pratnji asistenta odlaze javnim prijevozom u grad. Govore o izletima, odlasku na more i drugim aktivnostima na koje odlaze s ostalim članovima udruge u organizaciji udruge.

Osobe s invaliditetom koje žive u stambenim zajednicama dugi niz godina živjeli su u velikoj ustanovi koje se još uvijek sjećaju. Asistentice ih potiču da samostalno obavljaju aktivnosti. Vide se obrasci ponašanja naučeni u ustanovi kad korisnici traže dozvolu od asistentice da nešto uzmu na što ih ona podsjeća da ne trebaju pitati. Osobe koje su samostalnije uključuju se u pružanje podrške onima koje su manje samostalne.

U svakoj stambenoj zajednici su 24 sata dnevno prisutni asistenti. Ukoliko naiđu na neki veći izazov koji ne mogu sami riješiti konzultiraju se sa zastupnikom koji je zapravo koordinator asistenata u nekoliko stambenih zajednica.

Osobe koje su lišene poslovne sposobnosti ne mogu potpisati pristanak za medicinske intervencije pa ih u nekom zdravstvenim ustanovama ne žele primiti. Osobe s invaliditetom u stambenim zajednicama uglavnom imaju poslovnu sposobnost pa ne nailaze na takve probleme, ali imaju problema s razumijevanjem uputa.

[28] Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (NN 40/2014)

Asistentice kažu da imaju dovoljno novaca za hranu. Cigarete se osobama s invaliditetom osiguravaju dodatno, kao i odjeća. Mnogi od njih štede 100 kuna džeparca koliko mjesečno dobivaju, a ukoliko rade džeparac im se povećava iako njihova zarada ide za pokrivanje troškova smještaja. Kažu da svoj novac daju asistenticama koje raspolažu njime iz čega se može zaključiti da imaju teškoće u raspolaganju novcem.

Tijekom posjeta Udruzi osoba s invaliditetom ***Ludbreško sunce*****,** pravobraniteljica je posjetila i obišla stambenu jedinicu udruge koja se nalazi u Ludbregu.

Realizacijom projekta „Za sretno zlatno doba“, kupnjom kuće **„Sunčev sjaj“** udruga za osobe s invaliditetom podnijela je zahtjev tadašnjem Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi za pružanje usluga skrbi izvan vlastite obitelji u okviru organiziranog stanovanja za što je dobiveno i odobrenje za smještaj 8 osoba.
Kuća je uređena i namještena u potpunosti te se sastoji od uređenog prostora - velikog dnevnog boravka, tri kupaonice, kuhinje, 3 dvokrevetne i 2 jednokrevetne spavaonice, gostinjske sobe te sobe za zaposlenike. Okoliš kuće je prilično velik, iza kuće se nalazi opremljeno igralište te uređeno dvorište. U nastavku se nalazi prekrasan voćnjak te plastenik i obrađen vrt koji služi za prehranu korisnika. U navedenom vrtu te plasteniku, u suradnji sa srednjom strukovnom školom provodi se i praksa gdje učenici zajedno sa korisnicima obrađuju zemljište.
Prilikom obilaska u kući je bilo 8 korisnika – jedna korisnica je tek prije par dana pristigla te je imala fazu privikavanja. Svi korisnici su prilikom posjete bili veseli, pričljivi i komentirali su svoje svakodnevne aktivnosti. O aktivnostima koje provode u vrtu s radošću pričaju i pohvaljuju se rezultatima, ističu svoje odlaske na druženja sa članovima drugih udruga, koncerte, a oni korisnici koji imaju obitelji posebno emocionalno govore o svojim odlascima preko vikenda ili blagdana kući gdje provode vrijeme sa svojim bližnjima.

Činjenica je da zatvaranje ustanova jest značajan proces i početak zaokreta u shvaćanju skrbi o osobama s invaliditetom. Zabrinjava da se paralelno nedovoljno razvija mreža pružatelja usluga koje će podržati neovisan život osoba s invaliditetom u vlastitoj obitelji i kod pružatelja usluge, da se ne razvijaju programi stambenog zbrinjavanja, zdravstvene skrbi, podrške radu i zapošljavanju i svih drugih oblika podrške neovisnom življenju i to na cijelom teritoriju RH. U prilog toj činjenici govore i liste čekanja na smještaj u ustanovama socijalne skrbi, ali i ogroman broj još uvijek smještenih osoba s invaliditetom.

3.14.3. Usluga asistenta

Jedna od najznačajnijih usluga koje podržavaju neovisno življenje u zajednici svakako je i usluga osobnog asistenta. Ova se usluga u RH provodi od 2006.g. kao pilot projekt „Osobni asistenti za osobe s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta“, kojeg je provodilo tadašnje Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Od tada broj osobnih asistenata u stalnom je porastu, te ona danas premašuje brojku od 650 osoba uključenih u taj projekt.
Usluga osobnog asistenta osim što direktno prevenira institucionalizaciju i omogućava neovisniji život osobi s najtežom vrstom invaliditeta u zajednici i lakše funkcioniranje u obitelji, ona i samoj obitelji osigurava veću kvalitetu života. Stoga od samog početka provođenja ovog projekta dolaze i zahtjevi da se ta usluga proširi i na osobe s intelektualnim i mentalnim oštećenjima.
Kroz godine bilo je mnoštvo prigovora na činjenicu da se ova usluga može ostvariti jedino putem natječaja za udruge. Činjenica je da nisu sve osobe s invaliditetom učlanjene u neku od udruga, ali je i činjenica da sve udruge ne apliciraju na taj projekt zbog nezainteresiranosti ili nedostatka kapaciteta za vođenje ovakvog projekta.
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom stoga se već godinama zalaže za donošenje Zakona o ostvarivanju prava na asistenciju kojim bi se omogućile razne vrste asistencije osobama s različitom vrstom invaliditeta, na temelju jedinstvenih kriterija težine invaliditeta i individualne procjene potreba. Na taj način cjelokupni proces bio bi povjeren određenoj instituciji, usluga bi se osiguravala

na temelju jedinstvenih kriterija, a izbjegli bi se različiti problemi koji proizlaze iz projektnog financiranja asistenata.
Tijekom prošle godine uz uobičajene upite vezano uz odobravanje asistenta osobama s mentalnim i intelektualnim oštećenjima, sve je više zahtjeva za odobravanje osobnog asistenta mladima s invaliditetom, osobama mlađim od 18 godina.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji mladih i mladi s invaliditetom osobno tražeći da se osigura provođenje asistencije i za mlade s invaliditetom koje su mlađe od 18. godina.
Usluga osobnog asistenta koju putem projekata financira Ministarstvo socijalne politike i mladih predstavlja izuzetno kvalitetnu podršku neovisnom življenju osoba s invaliditetom koja u kombinaciji s nekim drugim uslugama, može prevenirati smještavanje osobe s invaliditetom u ustanovu. Međutim, pritužbe pravobraniteljici za osobe s invaliditetom ukazuju na nedostatke ove usluge. Najviše pritužbi odnosi se i dalje na činjenicu da se usluga može ostvariti jedino putem udruge, odnosno članstva u udruzi. Tako problem sa ostvarivanjem asistenta imaju sve osobe koje nisu članovi udruge, ili na području na kojem žive odgovarajuće udruge – nema.
Uslugu osobnog asistenta mogu ostvariti samo punoljetne i poslovno sposobne osobe s tjelesnim i osjetilnim invaliditetom, mlađe od 65 godina. Predlažemo nadalje da se usluga osigura i djeci s teškoćama u razvoju odnosno mladim osobama s invaliditetom. Za sada djeca, odnosno mlade osobe, mogu ostvariti samo uslugu asistenta u nastavi, međutim, uočena je potreba da se i njima osigura usluga osobnog asistenta, za njihovo slobodno vrijeme, čija osnovna uloga bi bila doprinijeti uključivanju u život zajednice na ravnopravnoj osnovi sa svojim vršnjacima. Naime, djeca odnosno maloljetnici s invaliditetom kao i njihovi vršnjaci bez invaliditeta prolaze kroz faze odrastanja koje podrazumijevaju provođenje vremena sa svojim vršnjacima bez prisutnosti roditelja, u različitim aktivnostima društvenog života. Radi zdravog razvoja mladih osoba s invaliditetom potrebno im je omogućiti ovakvo ravnopravno sudjelovanje u aktivnostima, što je jedino moguće uz osiguravanje usluge osobnog asistenta.
S obzirom na navedeno zatražili smo očitovanje na preporuku te predložili već sada, putem projekata proširiti uslugu osobnog asistenta i na maloljetne osobe s invaliditetom.
U odgovoru Ministarstvo socijalne politike i mladih između ostalog navodi slijedeće: *..." U cilju podržavanja usklađenog pristupa u pružanju kvalitetnih usluga podrške u zajednici za osobe s invaliditetom, posebice osobama kojima je potreban visok stupanj pomoći, Ministarstvo socijalne politike i mladih je nastavilo provedbu programa osiguravanja usluge osobne asistencije za osobe s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta, koje je u svibnju 2006. godine započelo bivše Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom.*
Za početak kreiranja Pilot projekta uvođenja instituta osobnog asistenta za osobe s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta, Ministarstvo je 2005. godine izradilo komparativnu analizu zakonodavne regulative u području osiguravanja neposredne pomoći osobama s invaliditetom u vidu osobnog asistenta odnosno pomoćnika (Švedska, Danska, Italija, Njemačka, Grčka, Austrija, Slovenija, SAD), te su sukladno svemu navedenom podržali uključivanje korisnika u radno aktivnoj dobi, odnosno korisnika koji su napunili 18 godina života. Jedan od razloga postavljanja granice dobi bila je specifičnost osobne asistencije u odnosu na druge oblike skrbi ili njege. Naime, osoba kojoj se pomaže samostalno odlučuje o sadržaju posla i načinu na koji asistent obavlja posao (trajanje, učestalost i slično), na taj način je osobama s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta osigurana mogućnost djelovanja u ulozi poslodavaca i trenera koji biraju, zapošljavaju i educiraju osobnog asistenta.
U Nacrtu prijedloga Zakona o osobnom asistentu, korisnik je bio definiran kao hrvatski državljanin od 18 godina, koji u Republici Hrvatskoj imaju neprekidno prebivalište najmanje tri godine prije podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na osobnog asistenta kojem osobni asistent pruža osobnu asistenciju na osnovi ovoga Zakona. Na žalost, Nacrt prijedlog Zakona nije ušao u postupak donošenja s obzirom na nedostatak financijskih sredstava u Državnom proračunu za njegovu provedbu.
U cilju daljnjeg razvoja socijalnih usluga i povećanja broja korisnika usluge osobne asistencije kao i proširivanja kategorija, odnosno vrste invaliditeta korisnika za koje se osigurava navedena usluga,

ove će godine Udruge biti u mogućnosti prijaviti nove potencijalne korisnike navedene usluge kroz projekte u okviru Poziva za prijavu projektnih prijedloga za Operativni program „Razvoj ljudskih potencijala“ 2007.-2013. koji se sufinancira sredstvima Europskog socijalnog fonda. Kroz navedeni natječaj, pored osoba s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta, ***usluga će biti namijenjena i za osobe s intelektualnim i mentalnim oštećenjima.*** *Objava natječaja se očekuje u trećem kvartalu 2014. godine.“*

Preporuke:

- izmjena Zakona o socijalnoj skrbi u području socijalnih usluga – redefinirati vrste usluga i pružatelje
- intenzivirati razvoj i širenje različitih usluga u zajednici – planiranje usluga koristeći postojeće resurse kompatibilnih sustava
- definirati uslugu asistencije kroz zakonske odredbe
- osigurati konkretnu i operativnu stručnu podršku domovima socijalne skrbi koji su u procesu transformacije

3.15. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

„Države potpisnice priznaju pravo osobama s invaliditetom na odgovarajući životni standard za njih i njihove obitelji, uključujući odgovarajuću prehranu, odijevanje, stanovanje, kao i na stalno unapređenje životnih uvjeta, te će poduzeti odgovarajuće korake kako bi se ovo pravo ***zaštitilo i promicalo.***

„…države potpisnice će poduzeti odgovarajuće korake kako bi zaštitile i promicale ostvarivanje prava na socijalnu zaštitu, uključujući i mjere u svrhu osiguranja …

….. dostupnosti odgovarajućih i financijsku pristupačnih usluga i drugih vrsta pomoći vezanih uz potrebe koje proizlaze iz invaliditeta….

….. dostupnosti pristupa državnoj pomoći osobama s invaliditetom i njihovih obitelji kako bi podmirili izdatke vezane uz invaliditet, uključujući odgovarajuću obuku, savjetovanje,k financijsku pomoć i povremenu pomoć u kući oko skrbi za osobu s invaliditetom…..

….. osiguranje pristupa javnim programima stambenoga zbrinjavanja…..“

Ostvarivanje prava na primjereni životni standard za osobe s invaliditetom je najučestalije područje pritužbi pravobraniteljici za osobe s invaliditetom tijekom 2014. godine. Kada govorimo o području primjerenog životnog standarda, ne možemo govoriti samo o pristupu novčanim naknadama (uključujući i one za osiguravanje odgovarajuće prehrane, odjeće i obuće i dr.), nego i pristupu odgovarajućim uslugama koje su potrebne osobama s invaliditetom i njihovo što neovisnije življenje (asistencija, usluge rehabilitacije, boravka i dr.), to je i pitanje stanovanja (pristup programima stambenog zbrinjavanja, ali i pristupa energiji, plaćanja režijskih troškova, i dr.), te konačno obrazovanju i zapošljavanju.

Sveukupna socijalna i ekonomska situacija u zemlji na osobe s invaliditetom se odražava u još većoj mjeri, te su one u značajnijoj mjeri sklonije riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Specifične potrebe u području zdravlja, obrazovanja, zapošljavanja i rada, te potrebe u svakodnevnom životu, za društvo predstavljaju obavezu uklanjanja prepreka i osiguravanja potrebne podrške, dok za osobe s invaliditetom one predstavljaju rizik za smanjene mogućnosti prevladavanja nepovoljnih životnih okolnosti i povećani izdatak. I to ne samo za osobe s invaliditetom, nego i članove njihove obitelji koji su često, zbog nedostatka podrške iz okoline, izloženi opasnosti od slabije kvalitete življenja, kao i manjim šansama za osobno i društveno napredovanje.

3.15.1. Socijalna skrb

Pristup socijalnim naknadama samo je jedna od odrednica prema kojoj možemo utvrđivati stupanj siromaštva osoba s invaliditetom. Odredbe Zakona o socijalnoj skrbi [29] (u daljnjem tekstu – ZSS) detaljnije smo analizirali u Godišnjem izvješću POSI za 2013.g[30], obzirom da su sadržane u primjedbama koje smo dali u procesu donošenja Zakona o socijalnoj skrbi. Najvažnije područje naše kritike su odredbe o zajamčenoj minimalnoj naknadi (u daljnjem tekstu ZMN), i to: nema diferencijacije prava, niski/sniženi iznosi naknade, uvjeti za ostvarivanje prava (što se smatra prihodom), osobna invalidnina i cenzusu.
Ne želeći biti „zloguki prorok“, iz pritužbi koje zaprimamo vidljivo je da poteškoće stvarno postoje u dijelu koji se odnosi na sve navedeno - utvrđivanje prihoda i što se smatra ili ne smatra prihodom, cenzus za ostvarivanje osobne invalidnine, krug osoba koje mogu biti njegovatelji osobi s najtežim invaliditetom, te procesne odredbe i odnos službenika prema korisnicima/strankama.
Prema podacima o socijalnim naknadama i uslugama pruženim u sustavu socijalne skrbi vidljivi su trendovi u broju odobrenih pomoći, odnosno obuhvatu osoba.
Iz navedenih podataka vidljiv je pad broja pruženih pomoći za uzdržavanje[31]/zajamčene minimalne naknade na dan 30. prosinca 2014.g., u odnosu na kretanja unazad tri godine i to u pogledu broja odobrenih pomoći kao i broju obuhvaćenih osoba. Trend pada broja pruženih pomoći odnosi se i na one odobrene od strane jedinica lokalne samouprave.

Broj korisnika prava iz socijalne skrbi:

VRSTA POMOĆI / NAKNADE	2011.	2012.	2013.	2014 prosinac
1.Pomoć za uzdržavanje/ZMN				
1.1. ukupno pomoći (samcima i obiteljima)	46.189	49.254	**49.901**	**47.352**
1.2. ukupno obuhvaćenih osoba	104.112	110.794	**113.358**	**97.518**
2. Osobna invalidnina	19.027	21.059	**22.362**	**23.361**
3. Doplatak za pomoć i njegu	79.449	78.290	**73.690**	**71.739**
4. Jednokratna pomoć (samcima i obiteljima)	75.367	73.195	**86.682**	**73.186**
18. Pravo na status roditelja njegovatelja	2.759	2.869	**3.208**	**3.371**
II LOKALNA I REGIONALNA POMOĆ				
1. Pomoć za podmirenje troškova stanovanja (samcima i obiteljima)	32.334	25.493	**21.624**	**19.266**
2. Pomoć za ogrjev (samcima i obiteljima)	38.486	38.376	**44.024**	**13.772**

[29] Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 157/13, 152/14)
[30] Izvješće pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013.g., www.posi.hr.
[31] Pomoć za uzdržavanje prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN, br.73/97., 27/01., 59/01., 82/01., 103/03., 44/06 i 79/07)

U odnosu na 2013. godinu bilježi se **15.840 manje korisnika** zajamčene minimalne naknade (dalje ZMN). Uz ostale naknade zamijećen je i značajan pad odobrenih jednokratnih novčanih pomoći **za 13.496**. Ovo je posebno zabrinjavajuće kada znamo da jedino jednokratna pomoć nije definirana strogim materijalnim cenzusom i uvjetima potrebnim za ZMN, te je to trebao biti najznačajniji alat upravo za one slučajeve kada su iscrpljene sve druge mogućnosti za izlazak iz teške materijalne situacije. Korisnika doplatka za pomoć i njegu je u odnosu na 2011.g. manje za **7710,** a u odnosu na 2013.g. ima **1951** korisnik manje nego u 2014. godine.

Prosječno povećanje vidimo kod odobrenih prava na osobne invalidnine i statusa roditelja njegovatelja ili statusa njegovatelja.

Već prije donošenja trenutno važećeg Zakona o socijalnoj skrbi (dalje: ZSS), nadležno Ministarstvo socijalne politike i mladih najavilo je objedinjavanje dosadašnjih naknada (pomoći za uzdržavanje, opskrbnine i privremene naknade za nezaposlene). Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zajedno sa Pučkom pravobraniteljicom uputila je Hrvatskom Saboru Prijedlog amandmana na Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji i Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata. Kao razlog za donošenje ovih Zakona u hitnom postupku navodi se njihova uska povezanost s Prijedlogom Zakona o socijalnoj skrbi, a radi ostvarenja ciljeva iz reforme socijalne skrbi. U zajedničkom prijedlogu navodi se da će s predloženim izmjenama značajan broj korisnika određenih prava biti doveden u nepovoljniji položaj i vakuum krajnje socijalne nesigurnosti. Jasno je, a navodi to i sam predlagatelj zakonskih izmjena, da će stanoviti broj dosadašnjih korisnika opskrbnine biti onemogućen u ostvarivanju zajamčene minimalne naknade, a nekima od njih će ZMN biti priznata u manjem iznosu od opskrbnine. Stoga ne možemo govoriti o objedinjavanju prava, nego upravo o ukidanju stečenih prava uz eventualnu mogućnost ostvarivanja novčane naknade u sustavu socijalne skrbi.

Naime, predviđeno je ukidanje prava na opskrbninu za ukupno 9.800 korisnika (njih 6000 prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji i 3.800 korisnika prema Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata) i to s danom 1. siječnja 2014. godine, s obrazloženjem da bi se jednom dijelu korisnika ovo pravo zamijenilo pravom na zajamčenu minimalnu naknadu (tzv. objedinjavanje prava) predviđeno budućim Zakonom o socijalnoj skrbi koji bi se trebao primjenjivati također s 1. siječnja 2014. godine. Predlagali smo:

Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, s Konačnim prijedlogom zakona

Amandman 1. – na članak 44. koji se mijenja i glasi:

„ Članak 44.

(1) Pravo na besplatne udžbenike ostvareno sukladno odredbama Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (Narodne novine, br. 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 58/93, 2/94, 76/94, 108/95, 108/96, 82/2001 i 103/2003) prestaje s danom stupanja na snagu ovoga Zakona.

(2) Korisniku opskrbnine ostvarene sukladno odredbama Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (Narodne novine, br. 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 58/93, 2/94, 76/94, 108/95, 108/96, 82/2001 i 103/2003) osigurava se to pravo i nakon stupanja na snagu ovoga Zakona.

(3) Postupci ostvarivanja prava na opskrbninu započeti prije početka primjene ovoga Zakona, dovršit će se po odredbama propisa koji su važili do početka primjene ovoga Zakona, ako je to za stranku povoljnije.

Alternativa članku 44. stavku 2.

(2) Korisniku opskrbnine ostvarene sukladno odredbama Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (Narodne novine, br. 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 58/93, 2/94, 76/94, 108/95, 108/96, 82/2001 i 103/2003) osigurava se to pravo i nakon stupanja na snagu ovoga Zakona, dok mjesno nadležni centar za socijalnu skrb, po službenoj dužnosti, ne utvrdi ima li korisnik pravo na zajamčenu minimalnu naknadu prema propisima iz socijalne skrbi, s tim da je centar za socijalnu skrb to dužan učiniti najkasnije u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu Zakona o socijalnoj skrbi.“

Kao što smo to već i naveli naš prijedlog nije prihvaćen.[32]
Građanima koji su nam se pritužívali zbog gubitka opskrbnine dali smo uputu da se zahtjevom za zajamčenom minimalnom naknadom obrate nadležnom centru za socijalnu skrb. Uvjeti za ostvarivanje su stroži nego što su bili za ostvarivanje opskrbnine s obzirom da za institut zajamčene minimalne naknade osoba ali i članovi njezine obitelji ne smiju imati nikakvu imovinu, osim nekretnine u kojoj žive, te bilo kakva primanja.

3.15.1.1. Pristup socijalnim naknadama

U velikom broju pritužbi koje zaprima pravobraniteljica za osobe s invaliditetom koje se odnose na područje prava iz sustava socijalne skrbi, osobe iskazuju nemogućnost da sredstvima kojima raspolažu, osiguraju barem primjerenu kvalitetu življenja. Utvrđena visina ZMN prema Zakonu o socijalnoj skrbi jako je niska i ne omogućava primjerenu kvalitetu života za bilo koju osobu, a pogotovo za osobu s invaliditetom. Za osobe s invaliditetom odnosno radno nesposobne osobe nije predviđen posebni dodatak na osnovnu razinu pomoći, kao što je bilo u ranijem ZSS. Na taj su način neizravno osobe s invaliditetom stavljene u neravnopravni položaj u odnosu na ostale, obzirom da su i njihove potrebe povećane. Osobe s invaliditetom trebaju uz osnovne životne potrebe (hrana, odjeća, režije) podmiriti i svoje posebne životne potrebe (specijalna prehrana, posebna obuća, lijekovi i pomagala, pomoć druge osobe u pojedinim aktivnostima). Članak 4. točka 14. ZSS definira osnovne životne potrebe, a za osobe s invaliditetom i dodatne potrebe koje proizlaze iz njihovog oštećenja zdravlja, odnosno invaliditeta, ali to u konkretnim iznosima naknada ili kriterijima nije vidljivo.
Ukoliko u iznosu pomoći za osnovne životne potrebe nije iskazan udio/dodatak za njihove specifične potrebe, onda možemo reći da te osobe nemaju jednake šanse i nisu u ravnopravnom položaju u odnosu na radno sposobne zdrave osobe. Osobe s invaliditetom prema sadašnjem sustavu socijalnih naknada svoje specifične potrebe koje proizlaze iz invaliditeta trebaju podmiriti sa potpuno istim iznosom naknade kao i radno sposobne osobe u istoj situaciji.

Tijekom 2014.g. zaprimili smo više pritužbi na nedovoljnu pomoć centra za socijalnu skrb. U ispitnom postupku i uvidom u prilike u kojima živi, u većini slučajeva nismo utvrdili povredu prava pritužitelja – prema zakonskim uvjetima nisu mogli ostvariti ZMN. Jedina zakonska mogućnost za ublažavanje teških materijalnih prilika bila je primjena odredbi o jednokratnoj novčanoj naknadi, ali centri za socijalnu skrb nisu kroz taj oblik pomoći pokušali ublažiti negativne posljedice siromaštva i invaliditeta.

O tome kako se odredba koja priznaje dodatne potrebe koje proizlaze iz invaliditeta u praksi u stvari ne provodi, govori sljedeći primjer: *„… dijete mi je bolesno, ide u specijalnu školu, ja sam samohrana majka, živim s roditeljima umirovljenicima (imaju oboje 1600,00 kn), zbog stečaja poduzeća dobila sam otkaz, nemam nikakva primanja osim 374,00 kn dječjeg doplatka, 500,00 kn tuđe njege od centra za socijalnu skrb, i 800,00 kn njegove alimentacije. Nemam auto i svaki dan vodim dijete u specijalnu školu pješke a dijete prevozim u kolicima, to znači 4 puta idem iz našeg sela u grad u školu, vratim se kući i navečer idem po dijete. Nekoliko puta godišnje idem u Zagreb na razne preglede i rehabilitaciju u bolnicu Krapinske Toplice, radi svega je i poveći trošak radi opskrbe djetetovih potreba – odjeća, obuća, hrana, higijena i sl. Ovim putem biti ću vam zahvalna na razumijevanju…“*
Iz zaprimljenog izvješća i dokumentacije koju posjedujemo proizlazi sljedeće:
- radi se o dvočlanoj obitelji – uzdržavaju se od djetetove alimentacije u iznosu 800,00 kn mj, dječjeg doplatka od 370,00 kn mjesečno, te doplatka za pomoć i njegu u iznosu do 500,00 kn mjesečno, a žive s majčinim roditeljima koji ostvaruju ukupni mjesečni prihod od 1600,00 kn mjesečno

[32] Dopis koji je upućen nadležnom tijelu nalazi se na našim web stranicama: www.posi.hr

- dijete je s većim teškoćama u razvoju, utvrđena je prijeka potreba za pomoć i njegu u punom opsegu, utvrđena je trajna promjena u zdravstvenom stanju, ovisan je o kontinuiranom liječenju, rehabilitaciji, kontrolama specijalista

Obzirom da se zahtjev odnosio upravo na podmirivanje osnovnih životnih potreba za dijete s invaliditetom, kako je to definirano člankom 46., nisu jasni razlozi zbog kojih Centar za socijalnu skrb nije u svojoj odluci ocijenio i dodatne potrebe djeteta s invaliditetom, kako je to definirano čl.4.t.14. Zakona o socijalnoj skrbi: „O*snovne životne potrebe su prehrana, smještaj, odjeća i druge stvari za osobne potrebe. Osnovne životne potrebe djece i mladeži obuhvaćaju i potrebe koje proizlaze iz njihovog razvoja i odrastanja te odgoja i obrazovanja. Osnovne životne potrebe djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom obuhvaćaju i dodatne potrebe koje proizlaze iz njihovog oštećenja zdravlja, odnosno invaliditeta.“*

Ovaj slučaj primjer je prema kojem centar za socijalnu skrb postupa sukladno zakonskim odredbama i ne može odobriti pravo na zajamčenu minimalnu naknadu ovoj obitelji. Međutim, iako konstatira „veoma skromne materijalne prilike“, centar odbija zahtjev majke za jednokratnu novčanu pomoć za dodatne troškove vezane uz odlazak na liječenje i rehabilitaciju, te potrebe za nabavkom odjeće i higijenskog pribora koja bi barem u maloj mjeri olakšala prilike u kojima žive.

Takva osnova nije utvrđena niti u slučaju druge obitelji, ovaj put za plaćanje dugovanja za električnu energiju u dvočlanom domaćinstvu korisnika zajamčene minimalne naknade: *„Ja i žena živimo od moje mirovine i socijalne pomoći. Mirovina mi iznosi 635,00 kn na koju imam ovrhu od 211,00 kn, a socijala mi daje 365,00 kn. Sa 750,00 kn mjesečno mi nemamo za plaćanje režija, ali nemamo niti za hranu, pola mjeseca jedemo kruh i vodu. Ja sam teški srčani bolesnik i dijabetičar, treba mi posebna prehrana koju si ne mogu priuštiti, tražio sam da mi se dodijeli zemlja koju bi obrađivao, ali nisu mi je dodijelili. Doktor kaže da niti ne smijem raditi, ne smijem ni na zimu ni na sunce. Već godinu dana dobivam obavijesti od HEP-a za plaćanje dugovanja od oko 5000,00 kn, ali ja tih novaca nemam. Općina mi plaća struju i vodu, daju oni i jednokratne pomoći, ali dug se povećava. Ako za mjesec dana ne platim dugovanje iskopčat će mi struju, a mi ćemo onda umrijeti od zime“.*

U ispitnom postupku u ovom slučaju utvrdili smo da obitelj ostvaruje zajamčenu minimalnu naknadu, a iz navedenog je rješenja vidljivo da se radi o višestruko ugroženoj obitelji (bolest, invaliditet, starost, neprimjereni stambeni uvjeti). Vidljivo je da njihova općina pomaže redovnim iznosom od 150,00 kn za struju i 100,00 kn za vodu, daje im i jednokratne pomoći od 850,00 kn, ali sve to nije dovoljno za namirenje redovnih rata struje, a pogotovo ne može podmiriti ukupno dugovanje. Radi se o obitelji koja je u stalnom tretmanu centra za socijalnu skrb kao korisnik zajamčene minimalne naknade. Prema izvješću centra za socijalnu skrb, stambeni uvjeti u kojima obitelj živi su neprimjereni (stambeni objekt bez fasade i krova), te je očekivano i veći utrošak električne energije.

Navedene naknade nisu dostatne za podmirenje osnovnih životnih potreba obitelji. Prema računima za električnu energiju, mjesečni račun za struju iznosi između 450,00 i 900,00, ovisno o obračunskom razdoblju. Jedinica lokalne samouprave mjesečno plaća 150,00 kn, što znači da bi obitelj trebala mjesečno dodati još 300,00 do 750,00 kn vlastitih sredstava, kako ne bi nastajala dugovanja.

U ispitnom postupku u ovom slučaju vidjeli smo iz dokumentacije da je centar za socijalnu skrb imenovanog pismeno obavijestio da se za troškove stanovanja treba obraćati jedinici lokalne samouprave, jer je ona stvarno nadležna za podmirivanje troškova stanovanja. Činjenica je da općina u skladu sa svojim aktima osigurava potpore obitelji i pritom i nakon ostvarivanja tih potpora, ostaje nepodmireni iznos režijskih troškova, a i preostala sredstva s kojima raspolažu nisu u mogućnosti podmiriti niti osnovne troškove prehrane niti režijske troškove. Vlastitim nastojanjima ne mogu povećati svoje prihode i dobra.

Iz do sada zaprimljenih izvješća lokalne samouprave i centra za socijalnu skrb nije vidljivo je li bilo pokušaja da se poteškoće ove obitelji rješavaju dugoročno i cjelovito (npr. promjena sustava grijanja, zamjena/adaptacija stambenog prostora i sl.).

I na kraju, vidljivo je da je centar za socijalnu skrb primijenio čl.49. ZSS u nekoliko navrata odobravanjem manjih iznosa, ali nije pokušao za obitelj ostvariti jednokratnu naknadu u uvećanom

iznosu (može se priznati u najvišem iznosu do 10.000,00 kn), s kojom bi konačno preostala režijska dugovanja bila podmirena, te tako prestalo i uznemiravanje članova obitelji zbog stalnog straha od iskapčanja električne energije.

Ovaj primjer ukazuje na još jednu dimenziju siromaštva – energetsko siromaštvo. [33]
Više zaprimljenih pritužbi pravobraniteljici odnosilo se na prijetnju prekidom opskrbe struje ili plina zbog nepodmirenih dugovanja. O tom pitanju Vlada je još u tijeku javne rasprave za donošenje sada važećeg ZSS najavljivala definiranje uvjeta za stjecanje statusa ugroženog kupca. Zakon o energiji (NN, br. 120/12/, 14/14) u čl.39. definira status ugroženog kupca:
„3) Status ugroženog kupca može imati krajnji kupac iz kategorije kućanstva koji se opskrbljuje kroz obveznu javnu uslugu u okviru univerzalne usluge i/ili obveznu javnu uslugu opskrbe plinom i/ili uslugu opskrbe toplinskom energijom tarifnih kupaca, ako u kućanstvu takvog kupca žive osobe:
– kojima su tijela nadležna za socijalna pitanja utvrdila stanje ugroženog socijalnog statusa i potrebu za tim oblikom socijalne pomoći,
– kojima je utvrđen određeni stupanj invaliditeta, osobe s posebnim potrebama ili osobe lošeg zdravstvenog stanja kod kojih može nastupiti ugroženost života ili zdravlja zbog ograničenja ili obustave opskrbe energijom.
(4) Krajnji kupci iz kategorije kućanstva koji ispunjavaju uvjete siromaštva propisane posebnim propisima imaju pravo ***na socijalni minimum potrošnje energije određene uvjetima opskrbe u stanu/kući u kojoj žive, brojnosti obitelji, zdravstvenim stanjem članova obitelji i ekonomskom statusu obitelji.***
(5) Ministarstvo u suradnji s ministarstvom nadležnim za socijalnu skrb daje prijedlog Vladi Republike Hrvatske za utvrđivanje kriterija za stjecanje statusa ugroženog kupca.
(6) Vlada Republike Hrvatske uredbom utvrđuje kriterije iz stavka 5. ovoga članka.
(7) Nadležno tijelo zaduženo za socijalnu skrb u upravnom postupku pojedinačnim aktom utvrđuje status ugroženog kupca te određuje razinu socijalne potpore ugroženom kupcu, odnosno vrstu i opseg prava koja mu pripadaju s obzirom na utvrđen status, način sudjelovanja u podmirenju troškova socijalnog minimuma potrošnje energije i drugo.“
Činjenica je da Uredba koja će definirati kriterije i postupak za stjecanje statusa ugroženog kupca od strane Vlade RH još nije donesena, iako je zakonom predviđeni rok 6 mjeseci od stupanja na snagu ovog zakona[34].
U slučajevima koji se odnose na nemogućnost plaćanja energenata preporučili smo i opskrbljivačima energijom da iako Uredba Vlade RH još nije donesena, činjenica je da su zakonskom odredbom definirani kriteriji koji na strani ovih obitelji već postoje – teška materijalna situacija, narušeno zdravlje, te mogućnost da se obustavom isporuke energije ugrozi njihovo zdravlje, o čemu bi trebalo voditi računa prilikom odlučivanja o daljnjim mjerama koje će poduzimati vezano uz opskrbu energentima.

Raspoloživi statistički podaci o stanju siromaštva stanovništva RH pokazuju da je stopa *rizika od siromaštva, nakon socijalnih transfera, u 2012. godini iznosila 20,5 %, a postotak osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti 32,3%. Veliki dio populacije (15,4 %) živi u uvjetima teške materijalne oskudice i ne mogu zadovoljiti temeljne životne potrebe.*[35]

[33] Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u RH (2014. - 2020.)
[34] Predstavnici Republike Hrvatske sudjeluju u radu radne grupe koja na nivou Europske unije pokušava usuglasiti definicije, propisati zajedničke kriterije za stjecanje statusa ugroženog kupca energije i načine pružanja pomoći ugroženim kategorijama stanovništva. U obzir se uzima više parametara kao što su potrošnja energije te ulaganja u energetsku učinkovitost stana ili zgrade energetski ugroženih kategorija stanovništva. U prijedlogu je nekoliko oblika potpomaganja ugroženih kategorija stanovništva: direktno kroz Državni proračun, formiranjem Fonda solidarnosti ili uvođenje socijalnih tarifa – str.27. Strategije borbe protiv siromaštva
[35] Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.) - str.2

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, 18 % osoba s invaliditetom živi u uvjetima siromaštva. To je veći postotak u odnosu na opću populaciju. U državi u kojoj ekonomska kriza traje godinama, osobe s invaliditetom realno žive na rubu egzistencije.
Naknade s osnove invaliditeta čija je svrha prema zakonu uključivanje osobe s invaliditetom u svakodnevni život zajednice u praksi postaje jedini izvor prihoda za cijele obitelji pa tako opća teška socijalna slika posredno djeluje na osobe s invaliditetom unatoč tome što se njihove ionako male naknade ne smanjuju.

Inkluzivni dodatak
Donošenje Zakona o inkluzivnom dodatku trebalo bi riješiti pitanje podmirivanja troškova koji proizlaze iz invaliditeta. S Ministarstvom socijalne politike i mladih je dogovoreno da se započne sustavno rješavanje inkluzivnog dodatka od rujna 2014.[36]
Obzirom da je definirano da inkluzivni dodatak služi izjednačavanju mogućnosti osoba s invaliditetom pri uključivanju u svakodnevni život, odnosno radi se o izjednačavanju položaja osoba sa i bez invaliditeta, neprihvatljivo je ugraditi u odredbu imovinski cenzus za ostvarivanje ovog prava. Inkluzivni dodatak trebao bi služiti nadoknađivanju onih povećanih troškova koje proizlaze iz invaliditeta.
Naknade za povećane izdatke koji proizlaze iz invaliditeta trebaju se temeljiti na individualnim procjenama stupnja potrebne podrške bez imovinskog i prihodovnog cenzusa.

3.15.1.2. Osobna invalidnina i prihod

Zasnivanje radnog odnosa i ostvarivanje makar i minimalnog prihoda, zapreka je da osoba s invaliditetom ostvaruje pravo na osobnu invalidninu. Pravobraniteljica je već i ranije u više navrata naglašavala da zakonska formulacija čl. 55.st.3. stavlja u nejednaki položaj osobe s invaliditetom ovisno o tome da li ostvaruju prihod ili mirovinu, te na način da diskriminira sobe s invaliditetom koje ostvaruju prihod. Obrazloženje predlagatelja da ovu odredbu ne može izmijeniti zbog nedostatka sredstava nije prihvatljivo sa stanovišta odredbi koje zabranjuju diskriminiranje po bilo kojoj osnovi. Uz očiglednu diskriminaciju osoba temeljem radnopravnog statusa, zabrinjavajuća je posljedica ovakve odredbe destimuliranje zapošljavanja osobe s invaliditetom. Na ovaj način te se osobe još više vezuje uz sustav naknada, umjesto da sustav potiče njihovo neovisnije življenje. To je ne samo protivno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nego i u opreci sa socijalnim modelom invaliditeta, prema kojem društvo treba omogućiti puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom. Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Ustavnom sudu Republike Hrvatske uputila **Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom.** *(Detaljnije je navedeno u ovom izvješću u području Jednakost i nediskriminacija)*

Vezano uz određivanje što se smatra prihodom kod ostvarivanja prava na osobnu invalidninu, zatražili smo od nadležnog Ministarstva tumačenje zakonskih odredbi, te uputili prijedlog za izmjene odredbe Zakona.
Naime, učestale su pritužbe osoba s invaliditetom na neujednačenost postupanja centara za socijalnu skrb kod utvrđivanja prihoda koji utječu na ostvarivanje prava na osobnu invalidninu. Pravobraniteljici se obraćaju osobe s teškim invaliditetom kojima prestaje pravo na invalidninu jer je utvrđeno da su ostvarili stipendiju za studiranje, da imaju stambenu štednju, odštetu preko osiguravajućeg društva ili da imaju uštеđen određeni iznos sredstava. Smatramo da je praksa centara za socijalnu skrb u neskladu s odredbom čl. 55. ZSS, ali i članka 4. ZSS, kojim se prihodom smatraju sva novčana sredstva ostvarena po osnovi rada, mirovine, primitaka od imovine ili na neki drugi način sukladno propisima o oporezivanju dohotka, pa je moguće zaključiti da je prihod isto što i dohodak. Smatramo da je u odredbi čl.55.st.1. trebalo izrijekom navesti sve primitke koji se ne smatraju

[36] Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske-SOIH

dohotkom i to sukladno čl.9. Zakona o porezu na dohodak.[37] U navedenom članku navedeni su primici koji se NE smatraju dohotkom, među kojima nalazimo i dio onih primitaka zbog kojih pritužitelji ovom Uredu gube pravo na osobnu invalidninu. Obzirom na narav i svrhu osobne invalidnine, smatramo neprihvatljivim da se ova naknada izjednačava sa zajamčenom minimalnom naknadom, te da na priznavanje prava na osobnu invalidninu izravno utječe npr. ostvarena odšteta za izgubljeno zdravlje ili štednja građana. Ovo je razumljivo uzimati u obzir kod utvrđivanja prava na ZMN, budući se radi o naknadi koja je namijenjena osobama koje nemaju dovoljno sredstava za život. Budući je osobna invalidnina namijenjena osobama s teškim invaliditetom u svrhu zadovoljavanja njezinih životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život, to se po svojoj prirodi mora razlikovati od drugih socijalnih naknada. Međutim, ZSS svojim odredbama definira upravo suprotno. Tako čl.31. definira što se sve ne uračunava u prihod kod utvrđivanja prava na ZMN, a istovremeno se kod prava na osobnu invalidninu ograničava samo na neke prihode koji se ne uzimaju u obzir kod određivanja cenzusa. Upozoravamo da će ovakvo postupanje u kojemu se ne razlikuje primitak namijenjen zadovoljenju egzistencijalnih potreba od onoga čija je svrha kompenzacija za nastali invaliditet, imati za posljedicu drastično i nedopustivo osiromašenje osoba s teškim invaliditetom.
Ministarstvo u svojem odgovoru navodi da se za utvrđivanje prihoda prilikom odlučivanja o svim pravima iz socijalne skrbi, uzima dohodak utvrđen odredbom čl.5.st.1. Zakona o porezu na dohodak, a da su centri za socijalnu skrb o uračunavanju prihoda kod priznavanja prava u sustavu socijalne skrbi dobili detaljne upute. U navedenim uputama navedeno je da se **odštete koje nisu u svezi s gospodarstvenom djelatnošću ne smatraju dohotkom**, dakle se NE SMATRAJU prihodom u smislu ZSS. Prilikom utvrđivanja uvjeta za priznavanje određenog prava temeljem Zakona o socijalnoj skrbi, ako je kod tog prava prihod jedan od uvjeta za ostvarivanje tog prava, potrebno je prvo utvrditi koja novčana sredstva pojedina osoba ostvaruje, zatim utvrditi da li ta novčana sredstva predstavljaju prihod u smislu Zakona o socijalnoj skrbi. Ukoliko je riječ o primicima koji se ne smatraju dohotkom u smislu Zakona o porezu na dohodak, u tom slučaju je riječ o novčanim sredstvima koja nisu prihod u smislu Zakona o socijalnoj skrbi.
Što se tiče stipendija, ukoliko je **stipendija ostvarena temeljem invaliditeta**, NE SMATRA SE prihodom u postupcima za ostvarivanje osobne invalidnine, stoji u odgovoru Ministarstva.
Zakon o izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi[38] u članku 55. donio je kvalitetnu izmjenu na način da se u prihodovnom cenzusu prihodom ne smatra stipendija za učenika ili studenta dok traje redovito školovanje ili studiranje.

3.15.1.3. Centri za socijalnu skrb

Uz poteškoće u pristupu socijalnim naknadama koje bi omogućile zadovoljavajuću kvalitetu života i podmirivanje osnovnih životnih potreba, povećan je i broj pritužbi na centar za socijalnu skrb i djelatnike centara. Činjenica je da nezadovoljstvo njihovih korisnika u jednom dijelu ima karakter personaliziranja općeg nezadovoljstva sustavom koji nedovoljno ili uopće ne pomaže u prevladavanju teškoća. Činjenica je da socijalnim radnicima i drugim stručnjacima čvrsto zadani okviri za ostvarivanje pojedinih prava u ovom sustavu, ne dozvoljavaju drugačije upravne odluke. Međutim, u određenoj mjeri angažman stručnjaka centara za socijalnu skrb nedostatan je u dijelu stručnog rada i nematerijalnih oblika pomoći – građani se pritužuju uglavnom na nezainteresiranost, ne dobivaju savjetodavnu podršku, nemaju povjerenje u informacije koje od centra dobivaju. Veliki broj građana Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obraća se da provjeri informacije dobivene od njihovih socijalnih radnika. Institucije koje traže pomoć ili suradnju centra, često puta nailaze na njihovo oglušivanje.
„….. srednja škola zatražila je suradnju centra za socijalnu skrb zbog nedolaska učenika s teškoćama u razvoju na nastavu. U pokušajima da sami motiviraju učenika na nastavak školovanja utvrdili su da

[37] Zakon o porezu na dohodak (NN, br. 177/04,73/08,80/10,109/11-OUSRH. 114/11,22/12,144/12,43/13-Rješenje USRH, 120/13-Odluka i rješenje USRH, 125/13,148/13,12/14-rješenje USRH i 83/14-OUSRH)
[38] Zakon o izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 152/14)

je obitelj pred deložacijom, nema riješeno stambeno pitanje, žive u stanu iz kojeg trebaju iseliti u kojem je vlasnik stana isključio struju i vodu, te učenik iz protesta ne dolazi u školu. Kako bi pomogli učeniku, predlažu da ostaje u školi i nakon nastave gdje ima mogućnost učiti, biti na toplom i dobiti obrok. Majka ne surađuje, dapače, čini se da upravo navedenu situaciju namjerava riješiti preko djeteta koji uglavnom navodi da ne želi ići u školu dok ne dobiju struju, vodu i grijanje. Iz opisa slučaja postojala je sumnja škole da se radi o manipuliranje majke djetetom, u cilju rješavanja stambenih problema u kojima se našla obitelj. Škola navodi da su se za pomoć višekratno obraćali nadležnom centru za socijalnu skrb, kako bi zajednički pokušali osigurati daljnje školovanje učenika. Centar za socijalnu skrb nije reagirao, te se škola obraća drugim institucijama zbog nesuradnje centra…."

Od centra za socijalnu skrb zatraženo je izvješće o svemu poduzetom u ovom slučaju, ali uz preporuku da u uspostavi učinkovitu suradnju s institucijama, te sukladno svojim ovlaštenjima, pomogne u ostvarivanju prava učenika na primjerene oblike podrške inkluzivnom obrazovanju, a time i pravo na školovanje na jednakoj osnovi s drugom djecom. Svoje aktivnosti u ovom slučaju centar za socijalnu skrb sveo je na najmanju moguću mjeru postavivši se samo kao posrednik između roditelja i škole u prikupljanju medicinske dokumentacije iz djetetovog dosjea. Ističu činjenicu da srednjoškolsko obrazovanje nije obavezno.

Pravobraniteljica je upozorila centar da pod učinkovitom suradnjom podrazumijevamo između ostalog osobni dolazak u školu, razgovor s oboje roditelja i liječnicima dječaka, razgovor s djetetom, razmatranje slučaja, timskog sastanka u centru i sa stručnjacima drugih institucija, savjetodavni rad, te na osnovu svih utvrđenih činjenica poduzimanje određenih mjera…: „ Centar za socijalnu skrb ima obvezu štititi dobrobit maloljetnog djeteta. Svako dijete ima pravo rasti s vršnjacima, ima pravo na socijalne interakcije koje podupiru socijalni razvoj djeteta, a za dijete s teškoćama u razvoju obrazovanje je posebno značajno ne samo radi stjecanja znanja, nego i činjenice da ono povećava njegove šanse za ostvarivanje prava na neovisno življenje i afirmaciju, osjećaj dostojanstva i vlastite vrijednosti, te djelotvorno sudjelovanje u društvu. Činjenica da srednjoškolsko obrazovanje nije definirano kao obavezno, prema našem mišljenju nije značajna u ovom slučaju. Iz vašeg izvješća ovom Uredu, nije vidljiv stav Centra o ulozi roditelja u ne/poticanju obrazovanja djeteta s invaliditetom….Obiteljski zakon definira pravo djeteta na izbor obrazovanja i zanimanja i pravo na zapošljavanje u skladu sa svojim sposobnostima i svojom dobrobiti. Dijete ima pravo u pitanjima u kojima se odlučuje o nekom njegovom pravu ili interesu na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet i izraziti svoje mišljenje te biti obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavanja njegova mišljenja.

Iz činjenica koje ovom Uredu stoje na raspolaganja, postoji opravdana sumnja da upravo majka dječaka svojim postupcima i nesuradnjom s nadležnim institucijama krši pravo djeteta na sigurnost, obrazovanje i mirno odrastanje. Ukoliko je tako, Centar za socijalnu skrb trebao je poduzeti određene postupke obiteljsko-pravne zaštite (upozorenje, stručna pomoć u ostvarivanju roditeljske skrbi, i dr.). Ukoliko to nije tako, radi se o nemoći roditelja, te je Centar za socijalnu skrb trebao roditelju pružiti odgovarajuću stručnu podršku u vršenju roditeljske skrbi (savjetovanje, upućivanje u terapijske postupke i sl.)…"

S protekom vremena odgovarajuće postupanje centra za socijalnu skrb uslijedilo je tek nakon upozorenja Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i intervencije Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta prema Ministarstvu socijalne politike i mladih da potakne nadležni centar za socijalnu skrb na konkretnije djelovanje i poduzimanje mjera obiteljsko-pravne zaštite.

Takva praksa najmanjeg mogućeg angažmana centara za socijalnu skrb učestalo se uočava. Kompleksne i složene životne poteškoće rješavaju se kroz prizmu zakonskih odredbi o (restriktivnom) cenzusu i isključivo o okvirima zahtjeva stranke. Ono pravo ili uslugu koju korisnik zatraži centar rješava (pozitivno ili negativno)u skladu s odredbama ZSS, ali uglavnom iz zaprimljenih očitovanja po pritužbi, ne vidimo da stručni djelatnik okolnosti osobe ili obitelji sagledava cjelovito i usmjereno na pozitivne ishode.

To se odnosi i na već opisani slučaj obitelji majke djeteta s teškoćama u razvoju koja se pravobraniteljici pritužila zbog teške materijalne situacije i teškoća u ostvarivanju drugih prava djeteta s teškoćama u razvoju, ali uz podatke o prihodima i uvjetima života, iz podneska zaprimljene dokumentacije vidljivo je da:
-djetetu je od strane specijalista ranije preporučen boravak u vrtiću, međutim nekoliko pokušaja upisa u vrtić nije uspjelo jer vrtić nije imao psihologa
- iz medicinske dokumentacije vidljivo je da su kod djeteta utvrđena teže razvojne teškoće - motoričke i intelektualne, poteškoće u ponašanju, usporeni razvoj govora, nije sposoban za samozbrinjavanje, noću koristi pelene, jede sjeckanu hranu
- zbog utvrđenih teškoća u intenzivnim je kontrolama liječnika specijalista – neurologa, psihijatra, fizijatra, psihologa, logopeda, rehabilitatora, potrebna mu je intenzivna radna, fizikalna i logopedska terapija
- rješenjem Ureda državne uprave djetetu je odgođen upis u i razred osnovne škole
- dijete je uključeno u povremeni boravak u radi psihosocijalne rehabilitacije za vrijeme školovanja po posebnom programu
-vidljivo je iz medicinske dokumentacije da je majka brižna, redovita u praćenju napretka djeteta, odnosno osiguravanja potrebnih medicinskih i drugih postupaka, da živi u prigradskom naselju koje je prometno izolirano od grada, da nemaju vlastiti automobil, a navedene su okolnosti na neki način utjecale i na provođenje i intenzitet fizikalne terapije.
Majka je zbog djetetovih težih smetnji u razvoju ostvarivala pravo na dopust zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju do 7. godine života - 2012.g. pravo na dopust ostvaruje u sustavu zdravstvenog osiguranja, također temeljem utvrđenih težih smetnji u razvoju prema čl.2. Pravilnika o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta (NN, br. 18/09) – ovo pravo prestalo je rješenjem HZZO zbog prestanka radnog odnosa majke
- temeljem navedenog prava majke, dijete je ostvarivalo tzv. uvećani dječji doplatak
Što se tiče težine invaliditeta kod djeteta, on je ranije utvrđen temeljem odredbi Pravilnika o pravima roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta, ali istovremeno, teži invaliditet nije utvrđen nalazom i mišljenjem PTV-a Centra za socijalnu skrb. Ovo držimo dvojbenim iz nekoliko razloga:
- navedenim nalazom utvrđeno je postojanje trajne promjene u zdravstvenom stanju, te prijeka potreba za pomoć i njegu u punom opsegu
- iako se radi o višestrukim smetnjama u razvoju, prvostupanjsko tijelo vještačenja donijelo je svoj nalaz i mišljenje o težini invaliditeta bez ijednog stručnjaka sa liste stručnjaka prvostupanjskog tijela vještačenja.
- iako je kod djeteta utvrđena trajna promjena u zdravstvenom stanju, te tjelesna i mentalna oštećenja zbog kojih je utvrđena prijeka potreba pomoći i njege u punom opsegu, u nalazu i mišljenju od 7.2.2013. nije naznačeno da se radi o težem invaliditetu prema čl.38.st.3. Pravilnika o vještačenju.
Člankom 38.st.3. Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja definirano je što se smatra težim invaliditetom:
„(3)Težim invaliditetom u smislu odredbi ovog Pravilnika smatraju se tjelesna ili mentalna oštećenja ili psihičke bolesti zbog kojih je osobi prijeko potrebna stalna pomoć i njega druge osobe u punom opsegu.«.
Postupak vještačenja bio je pokrenut povodom zahtjeva majke za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu, koji je tijekom postupka izmijenila u zahtjev za pravo na doplatak za pomoć i njegu, očito na sugestiju djelatnika centra za socijalnu skrb, kako bi pravo na doplatak za pomoć i njegu ostvarila od dana podnošenja zahtjeva. Međutim, time nije iskoristila mogućnost da težinu invaliditeta dokaže u drugostupanjskom postupku.
Činjenica da takvo oštećenje nije definirano kao teži invaliditet u smislu čl. 38.st.3., utjecala je na gubitak prava na doplatak za djecu u smislu čl. 22. Zakona o doplatku za djecu, u visini od 831,50 kn mjesečno.

Nadalje, iz rješenja o prestanku prava na dopust zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju vidljivo je da je to pravo prestalo zbog prestanka radnog odnosa u poduzeću u kojem je radila, a ne zbog poboljšanja zdravstvenog statusa djeteta. Prema odredbi Zakona o radu u članku 34. stoji:
„(1) Za vrijeme trudnoće, korištenja rodiljnog, roditeljskog, posvojiteljskog dopusta, rada s polovicom punog radnog vremena, rada s polovicom punog radnog vremena radi pojačane brige i njege djeteta, dopusta trudnice ili majke koja doji dijete, te dopusta ili rada s polovicom punog radnog vremena radi brige i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, odnosno u roku od petnaest dana od prestanka trudnoće ili prestanka korištenja tih prava, poslodavac ne smije otkazati ugovor o radu trudnici i osobi koja se koristi nekim od tih prava.
(2) Otkaz iz stavka 1. ovoga članka je ništetan, ako je na dan davanja otkaza poslodavcu bilo poznato postojanje okolnosti iz stavka 1. ovoga članka ili ako radnik u roku od petnaest dana od dostave otkaza obavijesti poslodavca o postojanju okolnosti iz stavka 1. ovoga članka te o tome dostavi odgovarajuću potvrdu ovlaštenog liječnika ili drugog ovlaštenog tijela.“
Navedeno znači da roditelju koji koristi jedno od navedenih prava poslodavac ne može otkazati ugovor o radu. Iz podneska majke nije vidljivo da je znala za takvu odredbu, niti za mogućnost da sukladno zakonskoj regulativi iskoristi žalbu protiv odluke poslodavca.

Što se tiče navoda da dijete nije imalo mogućnost uključivanja u vrtić zbog nedostatka psihologa (tri puta pokušan upis u vrtić), nije vidljivo iz izvješća da je vezano uz osiguravanje djetetu prava na uključivanje u vrtić Centar za socijalnu skrb išta poduzeo. Razlog koji je naveden (vrtić nema psihologa) u nejasnoj je vezi s ne/uključivanjem djeteta u vrtić. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i svi propisi iz područja odgoja i obrazovanja nalažu da se svakom djetetu s teškoćama u razvoju osigura inkluzivni odgoj i obrazovanje. Prema Zakonu o predškolskom odgoju[39], dijete s teškoćama u razvoju ima prednost kod upisa u vrtić. Dječji vrtić, odnosno njegov osnivač, obavezan je djetetu s teškoćama u razvoju osigurati oblike podrške inkluziji (manja grupa, dodatni odgajatelj, kraći boravak u vrtiću, asistent, pravo na integraciju prema Zakonu o socijalnoj skrbi i dr.). Roditelj ima mogućnost prigovora zbog odbijanja upisa djeteta u vrtić, obzirom da je prednost upisa djeteta s teškoćama u razvoju zagarantirana zakonom, a suprotna praksa vrtića može se smatrati diskriminatornom. Centar je i sam morao zagovarati takvo pravo djeteta u predškolskoj ustanovi odnosno kod osnivača vrtića.

Na kraju, radi se o djetetu sa složenim razvojnim teškoćama, koji živi u obitelji s majkom u skromnim materijalnim prilikama, u području prometno udaljenom od grada (a pogotovo Zagreba u kojem ostvaruje veći broj zdravstvenih usluga). Radi se o obitelji kojoj je potrebna ne samo materijalna nego i stručna podrška u ostvarivanju prava i osiguravanju primjerene kvalitete života i uključenosti.

Odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nalažu državama potpisnicama da osobama s invaliditetom osiguraju primjereni životni standard, *„uključujući odgovarajuću prehranu, odijevanje i stanovanje, kao i na stalno unapređenje životnih uvjeta…. Države su obvezne osigurati pristup osobama s invaliditetom koje žive u uvjetima siromaštva državnoj pomoći, uključujući …. savjetovanje…. financijsku pomoć i povremenu pomoć u kući oko skrbi za osobu s invaliditetom“*
ZSS u čl.3. definira socijalnu skrb kao *„djelatnost od javnog interesa za Republiku Hrvatsku čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama…. koja uključuje…. podršku pojedincu, obitelji i skupinama, u svrhu unapređenja kvalitete života i osnaživanja korisnika u samostalnom zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.“*
Nadležnost centra za socijalnu skrb:
Čl.127….“sudjeluje kao stranka ili umješač pred sudom i drugim državnim tijelima kada se radi o zaštiti osobnih interesa djece i drugih članova obitelji koji se ne mogu brinuti sami o sebi ni o svojim pravima i interesima….“

[39] Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, br.10/97, 107/07, 94/13)

Čl.77.…" savjetovanje i pomaganje obitelji je socijalna usluga koja obuhvaća sve oblike stručne pomoći pri prevladavanju obiteljskih poteškoća…. te osposobljavanje obitelji za funkcioniranju u svakodnevnom životu."
Ishod: U ovom slučaju centar za socijalnu skrb trebao je osigurati punu zaštitu prava djeteta (u postupku vještačenja, ostvarivanja prava majke iz radnog odnosa, ostvarivanja prava na dječji doplatak/osobnu invalidninu, pravo na jednokratnu pomoć), trebao je zagovarati pravo djeteta na boravak u vrtiću, trebao je savjetovati i osnažiti majku da upozna sustav skrbi za osobe s invaliditetom, kako bi se i sama mogla izboriti za određena prava (npr. prijevoz djeteta) i sl.
Invaliditet je na neki način sadržaj mnogobrojnih propisa, tiče se različitih sustava, te je razumljivo da roditelj ne može biti upoznat sa svim mogućnostima ili preprekama koje iz te činjenice proizlaze. Činjenica je da roditelj angažiran brigom za dijete ne može i ne mora poznavati funkcioniranje svih sustava i njihov međuodnos. Međutim, ukoliko zbog te činjenice ne ostvari odgovarajuću socijalnu zaštitu, onda znači da mu nije osigurana socijalna dobrobit koju jamči Ustav Republike Hrvatske, kao i svi ratificirani međunarodni dokumenti. Republika Hrvatska nije uspostavila neku drugu ustanovu niti neki drugi sustav koji skrbi za cjelovito funkcioniranja jedne socijalno ugrožene i zdravstveno deprivirane obitelji osim centra za socijalnu skrb.

Zadaće stručnjaka centra za socijalnu skrb u radu s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom vrlo su složene i traže specifična znanja, te je nužno na poslove socijalnog rada s djecom s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom zaposliti djelatnika koji na tom području ima znanje i iskustvo i koji za stjecanje tih znanja i tog iskustva ima afinitet. Bez toga će u lepezi usluga i sustavu podrške u zajednici koju trebamo osigurati osobama s invaliditetom ostati značajna i nepopravljiva praznina. Za sada nemamo drugu ustanovu koja bi zadovoljila nekoliko značajnih kriterija – dostupnost-stručnost-ovlaštenje.

„…zatražila sam osobnu invalidninu…nakon vještačenja pozvana sam u centar da preuzmem nalaz i mišljenje… zamolila sam …da me uputi kako se mogu žaliti na rješenje koje ću dobiti, jer sam smatrala da vještačenje nije dobro provedeno…. umjesto da me uputi u moja prava, ona je bez riječi isprintala izjavu u kojoj piše da nemam nikakvih primjedbi i da sam suglasna s nalazom i mišljenjem ... šokirana sam odbila potpisati takvu izjavu, no gđa… mi je prijetila da mi u suprotnom neće izdati rješenje!!!!"

„… prije godinu i pol dana predao sam zahtjev za status roditelja njegovatelja…od tada mi nitko ne daje odgovore u kojoj fazi je taj postupak…ne znam kome da se obratim da to saznam…."

Centrima za socijalnu skrb redovito između ostaloga preporučujemo da poštujući načelo pravodobnosti poduzima sve mjere i aktivnosti vezano uz ukupne okolnosti u obitelji, posebno djeteta s teškoćama u razvoju, te da u svojem radu kontinuirano pruža podršku osobama s invaliditetom i roditeljima djeteta s teškoćama u razvoju ne samo u području upravnih postupaka u ostvarivanju prava temeljem Zakona o socijalnoj skrbi, nego da im se pruži stručna sveobuhvatna podrška u teškoćama vezanim uz invaliditet.

„Majka djeteta s teškim invaliditetom obratila se 30.4. zahtjevom za poludnevni boravak te sva druga prava koja joj po zakonu pripadaju, ne znajući definirati koja su to točno prava.
Pokrenut je postupak, provedeno je vještačenje, te joj je priznato pravo na poludnevni boravak, a pravo na osobnu invalidninu tek počevši od 17.6. Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se pritužbom da je time zakinuta za određeni iznos sredstava koji joj je neophodan u brizi za dijete. Obzirom da nije uložila žalbu u roku, rješenje je postalo konačno".

Službena osoba dužna je pružiti stranci prvu socijalnu uslugu, koja obuhvaća informiranje korisnika o socijalnim uslugama i pružateljima usluga, pomoć korisniku pri utvrđivanju njegovih potreba, početku procjenu resursa korisnika, te podršku i pomoć pri izboru prava iz sustava socijalne skrbi. Odredbe Zakona o općem upravnom postupku već u načelima postupanja, u članku 7, definiraju da ukoliko

„ovlaštena službena osoba tijekom postupka sazna ili ocijeni da stranka ima osnovu za ostvarenje nekog prava, upozorit će je na to, kao i na posljedice njezinih radnji ili propuštanja u postupku, a brinut će se i da neznanje odnosno neukost stranke i drugih osoba koje sudjeluju u postupku ne budu na štetu prava koja im po zakonu pripadaju“. Centru za socijalnu skrb uputili smo upozorenje na propust u ovom postupku. Smatramo da se kao dan pokretanja postupka za ostvarivanje osobne invalidnine treba smatrati danom kad se stranka obratila zahtjevom „za ostvarivanje patronaže i drugih prava koja joj po zakonu pripadaju“. Ukoliko je stranka trebala podnijeti poseban zahtjev za ostvarivanje osobne invalidnine, službena osoba ju je na to trebala upozoriti.

Povodom pritužbi stranaka vezane uz prikupljanje dokaza u postupku preispitivanja prava iz socijalne skrbi o navedenom smo informirali Ministarstvo socijalne politike i mladih i zatražili da osiguraju jedinstvenu i zakonski utemeljenu praksu centara za socijalnu skrb.
Svrha traženja određene dokumentacije često puta nema veze sa zakonskim odredbama.
„…u centru se provodi revizija invalidnine, centar od mene traži da donesem brdo papira, uvjerenja iz katastra, porezne, gruntovnice…moja kćer ima 45 godina i potpuno je nepokretna, ja i muž smo već stari i bolesni i nemamo gdje ostaviti kćer na brizi da bi skupili sve te potvrde… nije mi jasno zašto to ne mogu prikupiti sami, ionako je moja kćer tamo u tretmanu već 20 godina, pod skrbništvom i o njoj bi već trebali sve znati…. socijalna radnica nije bila kod nas već 10 godina i niti ne zna kako mi živimo… „
Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obraćali su se i građani pritužbama da neki centri za socijalnu skrb u postupcima preispitivanja prava na osobnu invalidninu zahtijevaju gruntovne izvatke, porezna uvjerenja i druge potvrde za SVE članove obitelji, ne samo za korisnika invalidnine.
Upoznati da se radi o ukupno više od 22.000 korisnika osobne invalidnine u RH, jasno je da se radi o velikom broju osoba s najtežim invaliditetom, čiji članovi obitelji su itekako zainteresirani da se izričito poštuju zakonske odredbe vezano uz ostvarivanje/preispitivanje prava, te da praksa centara za socijalnu skrb u tom smislu bude ujednačena.
Odredbe Zakona o općem upravnom postupku (NN, br. 47/09) nalažu da službena osoba po službenoj dužnosti pribavi podatke o činjenicama o kojima evidenciju vodi javnopravno tijelo koje vodi postupak, odnosno drugo javnopravno tijelo. Isto tako, činjenice koje su službenoj osobi poznate i o kojima javnopravno tijelo vodi evidenciju također nije potrebno posebno dokazivati. Istim Zakonom nalaže se postupati prema načelu učinkovitosti i ekonomičnosti. Zahtijevati od stranke da bez opravdane svrhe pribavlja potvrde kojima se ne mogu dokazati činjenice bitne za odlučivanje - protivi se odredbama ovog Zakona. Isto tako, treba uzeti u obzir činjenicu da je izvjestan broj korisnika osobne invalidnine pod skrbništvom, te da za takve osobe centar za socijalnu skrb posjeduje podatke o imovini, vlasništvu i prihodima.
Činjenica je da u Republici Hrvatskoj ne postoji javnopravno tijelo koje vodi jedinstvenu evidenciju nekretnina i poslovnih prostora, stoga potvrda iz gruntovnice prema mjestu prebivališta očito nije relevantan dokaz za utvrđivanje takvih činjenica. Jedino dokazno sredstvo u ovom slučaju može biti izjava stranke.
U svojem odgovoru Ministarstvo potvrđuje da bi službena osoba trebala po službenoj dužnosti prikupiti pojedina dokazna sredstva, pogotovo kada stranke nisu u mogućnosti same pribaviti potrebna dokazna sredstva. Iznimka je jedino ukoliko stručni radnik centra ocijeni da bi zbog različitih okolnosti postupak mogao trajati duže od propisanog člankom 110. Zakona o socijalnoj skrbi (15 odnosno 30 dana).
Međutim, Ministarstvo na žalost u jednom dijelu ne odustaje od *de facto* upitne prakse uzimanja gruntovnih i katastarskih izvadaka s području prebivališta stranke. Naime, obzirom da ne postoji registar u kojem bi se mogli pribaviti podaci za cijelu Hrvatsku, centri za socijalnu skrb će navedene činjenice dokazivati potvrdama gruntovnice i katastra na području prebivališta stranke iako takvim dokazom nije isključeno posjedovanje nekretnine na nekom drugom području RH. Smatramo da je valjano dokazno sredstvo izjava stranke. čl.47. st.3. ZUP-a kaže: *„Stranka je dužna iznijeti točno, istinito i određeno činjenično stanje na kojem temelji svoj zahtjev. Kad se ne radi o općepoznatim činjenicama, stranka je dužna za svoje navode ponuditi dokaze i po mogućnosti ih podnijeti“.*

Centar za socijalnu skrb s druge strane ima preveliki broj ovlasti, obaveza, zaduženja i uloga. Takve složene obaveze i ovlasti istodobno ne prati kapacitiranje potrebnim brojem djelatnika, ili odgovarajućom organizacijom rada kojom bi se povećala efikasnost ili kvaliteta usluge. Postojeći broj djelatnika ne koristi se često puta na odgovarajući način, a reforma centara za socijalnu skrb nije se pokazala uspješnom. Već smo ranijih godina ukazivali na taj problem s pozicije osoba s invaliditetom.
Za kvalitetniji rad centara za socijalnu skrb država treba osigurati dostatne kapacitete djelatnika – ne samo potreban broj djelatnika, nego i njihovu stalnu edukaciju i podizanje kompetencije u pojedinom području rada. Vezano uz to, MSPM smo uputili i naše mišljenje na Pravilnik o normativima u Centrima za socijalnu skrb.[40]
Kriterij minimalnog broja stručnih radnika u pojedinoj stručnoj cjelini i dalje se određuje prema broju stanovnika, a ne prema broju korisnika (npr. prema prosjeku tijekom godine i sl.). Neujednačenost vidimo u kriteriju koji se odnosi na korisnika odnosno obitelj. U stručnoj cjelini za odrasle osobe, broj stručnih radnika određuje se samo u odnosu na korisnika, što je neprimjereno, jer kada se radi o osobama s invaliditetom, smatramo da je rad s obitelji osobe s invaliditetom mora biti sastavni dio stručnog rada, te svaka podrška djetetu s teškoćama u razvoju i odrasloj osobi s invaliditetom neizostavno treba uključiti i stručni rad s obitelji.
Premda se uz kriterij broja korisnika i obitelji, predviđa i kriterij broja stanovnika, veličine i odlike područja i sl.(čl.8.), u normiranju se ti kriteriji ni na koji način ne primjenjuju. Isto tako, nisu uvedeni barem kao pomoćni, i neki drugi kriteriji opterećenosti.
Člankom 9. Pravilnika, u stavku 5. predviđa se ustrojavanje stručnih cjelina unutar pojedinih odjela. Posebno problematičnim smatramo da Pravilnikom nije kao obavezno normirana stručna cjelina za osobe s invaliditetom. Iako sadašnja odredba daje mogućnost centrima za socijalnu skrb ustrojavanje posebnih odjela, nije posebno normiran i broj potrebnih izvršitelja za takve posebne stručne cjeline ukoliko se takva cjelina ustroji. Člankom 15. Pravilnika na nejednak način normira broj izvršitelja u timu za odrasle, u odnosu na odjel za djecu. Uspješnost stručnog rada s osobama s invaliditetom nije moguća ako ne obuhvaća nužno i rad sa njihovim obiteljima, te užom i širom socijalnom okolinom. Iskustvo s korisnicima socijalne skrbi – osobama s invaliditetom, pokazuje da se odsustvo stručnog rada s obitelji djeteta s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom negativno odražava na planiranje i provođenje svih oblika podrške ovim osobama. Stoga smatramo da stručni tim treba normirati na isti način kao što je to i u odjelu za djecu – stručni tim na 100 obitelji, jer rad sa osobama s invaliditetom i obuhvaća rad sa korisnikom i njegovom obitelji i njegovim okruženjem.
Isto tako, smatramo da u stručnom timu odjela za odrasle treba biti 1 socijalni radnik i 1 pravnik, jer će jedino to osigurati kvalitetan stručni timski rad sa ovom populacijom. Pravnik sudjeluje zajedno sa socijalnim radnikom u gotovo svim postupcima koji se odnose na osobe s invaliditetom, a pogotovo sa osobama lišenim poslovne sposobnosti.
Rad sa osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju podrazumijeva intenzivan stručni rad ne samo sa ovim korisnicima, nego i njihovim obiteljima, skrbnicima i užim i širim okruženjem. Moramo naglasiti važnost obiteljske podrške i za djecu s teškoćama i osobe s invaliditetom pri čemu je očuvanje i osnaživanje obiteljskih resursa u izravnoj povezanosti s dobrobiti djece s teškoćama i osoba s invaliditetom i konačno u službi sprečavanja institucionalizacije.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom cijelim svojim sadržajem upućuje na nužnost poznavanja specifičnosti pojedine vrste invaliditeta, poznavanje njihovih potreba i mogućnosti, resursa u obitelji i zajednici, trajnu usmjerenu edukaciju stručnjaka; u području zaštite osoba lišenih poslovne sposobnosti traži priznavanje jednakosti pred zakonom osobama s invaliditetom, neprekidno praćenje razloga za lišenje poslovne sposobnosti, pomno utvrđivanje njihovih potreba, želja, misli i osjećaja i drugo. Konvencija već u preambuli navodi da osobe s

[40] Pravilnik o minimalnim uvjetima prostora , opreme i broja potrebnih stručnih i drugih radnika centra za socijalnu skrb i podružnice

invaliditetom i članovi njihovih obitelji trebaju primiti posebnu zaštitu i pomoć, kako bi se obiteljima omogućilo davanje doprinosa punom i ravnopravnom uživanju prava osoba s invaliditetom.

Reforma centara za socijalnu skrb na način da su ukinuti posebni odjeli za rad s djecom s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom, dovelo je do niza poteškoća stručnim radnicima koji za rad sa ovom populacijom nisu bili specifično educirani i s dodatnim znanjima**.** Napominjemo da se sve pritužbe osoba s invaliditetom upućene ovom Uredu odnose na nedostatak znanja, informacija, odgovarajućeg pristupa i razumijevanja invaliditeta od strane stručnih djelatnika centra za socijalnu skrb. Smatramo da je temeljno obrazovanje socijalnom radniku nedovoljno u radu sa osobama s invaliditetom - socijalni radnik treba u ovom području rada dodatna znanja i informacije (o vrstama invaliditeta, specifičnim potrebama, pravima iz drugih sustava, resursima socijalnih usluga i različitih institucija u zajednici na koje se može oslanjati i dr.) koje dobiva isključivo kroz rad s ovom kategorijom korisnika, neformalno učenje i cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje.
Nadalje, i svi drugi zadaci koji stoje pred centrima za socijalnu skrb, a koji se odnose na aktivno sudjelovanje u donošenju socijalnog plana u područnoj samoupravi, predlaganje mjera unapređenja socijalne politike i drugi predviđeni Zakonom o socijalnoj skrbi, otežano će se izvršavati i uz nezadovoljstvo korisnika ukoliko se specijalizacijom stručnjaka za pojedina područja ne osigura kvalitetniji uvid u specifičnost problematike pojedine kategorije osoba koje se za pomoć i uslugu ili ostvarivanje prava obraćaju centrima za socijalnu skrb.
Potpisivanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom ne može biti tek načelno prihvaćanje jednog akta, nego preuzimanje stvarnih obaveza. Kako bi se preuzete obaveze stvarno i provodile, država je, prema Konvenciji, između ostalog dužna:
- usvojiti odgovarajuće zakonodavne, upravne i druge mjere za provođenje prava priznatih Konvencijom
- osigurati da javne vlasti i institucije djeluju u skladu s ovom Konvencijom
- promicati obučavanje stručnjaka i osoblja koje radi s osobama s invaliditetom o pravima priznatim Konvencijom kako bi bili osposobljeni za bolje pružanje pomoći i usluga zajamčenih tim pravima.
Zaključno, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom obvezujući je dokument za Republiku Hrvatsku, te je i odredbama ovog Pravilnika potrebno podržati izvršenje preuzetih obveza.

Kako bi centri za socijalnu skrb mogli na kvalitetan način udovoljiti zahtjevima koji su pred njima, dužnost je društva osigurati im za to nužno potrebne uvjete. Na kraju moramo naglasiti da osobe s invaliditetom smatraju centre za socijalnu skrb najvažnijom institucijom na lokalnoj razini i kao takva bi trebala biti dostupna i otvorena za različitost njihovih potreba, probleme i pitanja, te mjesto planiranja i suradnje.
Preporuke:
- izmjena odredbi Zakona o socijalnoj skrbi –čl. 55.st.3. i 64.st.1. – nove odredbe ne smiju stavljati u nepovoljniji položaj osobe s invaliditetom zbog njihovih obilježja – dobi, radnopravnog statusa, obiteljskog statusa i sl.
- reformirati sustav socijalne skrbi i redefinirati sustav prava i naknada iz socijalne skrbi na način da naknade budu ciljane, usmjerene na osobe u stvarnoj potrebi, u iznosima koji će osigurati socijalnu sigurnost najugroženijih osoba i obitelji
- sustavno raditi na kapacitiranju, edukaciji i stručnom usavršavanju stručnih djelatnika centara za socijalnu skrb, te podizanju kvalitete usluge u području zaštite osoba s invaliditetom

3.15.2. Mirovinsko osiguranje

Kao i u prethodnim razdobljima, tijekom 2014. godine pokazalo se da je mirovinsko osiguranje uz socijalnu skrb, zapošljavanje i zdravstveno osiguranje jedno od značajnijih područja u kojemu osobe s invaliditetom ostvaruju svoja prava.

Najčešće se radilo o pritužbama na ishode postupaka radi ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu, obiteljsku mirovinu, doplatak za djecu, ali i na dugotrajnost samog postupka priznavanja prava iz mirovinskog osiguranja ili su tražile savjetovanja o pravima.

Krajem 2014. godine, zaprimili smo veći broj pritužbi osoba s invaliditetom koje su se žalile na dugotrajnost postupka od podnošenja zahtjeva do pozivanja na vještačenje, odnosno donošenja rješenja o radnoj nesposobnosti ili postotku tjelesnog oštećenja.
Zbog navedenog zatražili smo od Središnje službe Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u Zagrebu dostavu podataka koji se odnose na sve Područne službe Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO-a) tijekom 2014. godine. U nastavku se nalaze pitanja i odgovori:

1. *Broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanjem radne nesposobnosti?*
Tijekom 2014. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno su podnesena 33 074** zahtjeva za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti (članak 39. Zakona o mirovinskom osiguranju, NN br. 157/2013).
Od navedenog broja bilo je **18 638** zahtjeva kojima su osiguranici prvi puta zatražili priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti, a ponovnih zahtjeva za određivanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti bilo je **14 436.**

2. Broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanjem postotka tjelesnog oštećenja (bilo zbog ostvarivanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje ili zbog ostvarivanja nekog prava danog raznim pravnim propisima izvan sustava mirovinskog osiguranja)?
Tijekom 2014. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno je podneseno 13 678** zahtjeva za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja i za ostvarenje prava u drugim sustavima (znak pristupačnosti i sl.).
Od navedenog broja bilo je **11 280** zahtjeva kojima su osiguranici prvi puta zatražili utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja, a ponovnih zahtjeva za određivanje postotka tjelesnog oštećenja bilo je **2 398.**

3. Koliko je bilo vještačenja (doneseno nalaza i mišljenja) povodom utvrđivanja radne nesposobnosti u tijeku 2014. godine?
U 2014. godini bilo je **24 485** postupaka vještačenja u kojima su doneseni nalazi i mišljenja za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti. Ukupan broj donesenih nalaza i mišljenja u tekućoj godini je manji od broja podnesenih zahtjeva **(33 074)** jer se zahtjevi korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti ili po osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost te djelomičnog gubitka radne sposobnosti ne upućuju na medicinsko vještačenje zato što se u njima mijenja samo mirovinski faktor koji utječe na visinu invalidske mirovine zbog zaposlenja ili prestanka zaposlenja.

4. Koliko je bilo vještačenja (doneseno nalaza i mišljenja) povodom utvrđivanja postotka tjelesnog oštećenja u 2014. godini?
U 2014. godini doneseno je **12 469** nalaza i mišljenja **radi utvrđivanja postotka tjelesnog oštećenja** te **8 020** za potrebe ostvarivanja prava u drugim sustavima.

5. Koliki je broj donesenih rješenja o radnoj nesposobnosti (invalidnosti) povodom zahtjeva podnesenih tijekom 2014. godine?
Tijekom 2014. godine doneseno je **29 564 rješenja** za ukupno **33 074 zahtjeva podnesena u 2014.** Za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti.

6. Koliki je broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju povodom zahtjeva podnesenih u tijeku 2014. godine.
U 2014. godini doneseno je **11 875 rješenja o tjelesnom oštećenju.**

7. Broj žalbi na prvostupanjsko rješenje o invalidnosti (po područnim službama) s obzirom na ukupan broj donesenih rješenja o invalidnosti po područnim uredima?
U 2014. godini podneseno je **7 029 žalbi** na prvostupanjsko rješenje o priznanju prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti što je **24%** od ukupno donesenih rješenja.

8. Broj žalbi na prvostupanjsko rješenje o naknadi za tjelesno oštećenje s obzirom na ukupan broj donesenih rješenja o naknadi za tjelesno oštećenje.
U 2014. godini podneseno je **1 342 žalbi** na prvostupanjsko rješenje o **tjelesnom oštećenju** u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju što je **11%** od ukupno donesenih rješenja.

Iz ovih podataka može se zaključiti da je veliki broj osiguranika nezadovoljan donesenim rješenjima od strane Područnih službi HZMO-a. Osobito je visok udio onih (gotovo četvrtina) koji su nezadovoljni rješenjima o priznavanju prava s osnova smanjenja, odnosno djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti.

Od 01. siječnja 2014. stupio je na snagu i novi Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br. 157/13) (u daljnjem tekstu novi ZOMO), da bi se pri kraju godine pokazala potreba za njegovom izmjenom (NN, br. 151/14), a u trenutku pisanja izvješća upoznati smo da je u proceduri i druga izmjena navedenog zakona. Izmjena, odnosno Uredba o izmjenama i dopunama zakona o mirovinskom osiguranju (NN, br. 151/14) bila je neophodna zbog nove organizacije vještačenja invalidnosti i tjelesnog oštećenja. Naime, od 01.01.2015. HZMO će i dalje provoditi upravni postupak i donositi rješenje o pravima za slučaj invalidnosti i tjelesnog oštećenja, dok će postupak vještačenja provoditi novi Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, koji je osnovan na temelju Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13 i 152/14) i u kojem će se donositi nalazi i mišljenja o postojanju ili nepostojanju invalidnosti i tjelesnog oštećenja. Reviziju nalaza i mišljenja o invalidnosti u postupku za ostvarivanje prava, obavljat će i dalje Ministarstvo rada i mirovinskog sustava, a provjeru medicinske dokumentacije koju je do sada obavljao Centar za medicinsko vještačenje HZMO-a od sada će obavljati isto Ministarstvo. U svrhu uređivanja postupka vještačenja donesena je i nova Uredba o metodologijama vještačenja, kojom je podrobnije uređen postupak vještačenja za sva područja, u kojima će vještačiti novi Zavod za vještačenje.

Vezano uz novi Zakon o mirovinskom osiguranju vode se polemike oko promjena koje će, u odnosu na, do tada važeći stari Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br. 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 61/11, 114/11, 76/12 i 133/13) (u daljnjem tekstu stari ZOMO), u značajnoj mjeri utjecati na standard i kvalitetu života korisnika prava iz mirovinskog osiguranja.

Smatramo potrebnim predložiti izmjene pojedinih odredbi novog Zakona o mirovinskom osiguranju kako slijedi:

U članku 14. uvedena je obveza da roditelji sami podnose zahtjev za priznavanje prava na mirovinsko osiguranje koje ih pripada po zakonu u prvoj godini života svakog od djeteta. Zakonodavac navedeno obrazlaže kako nema saznanja o činjenici obavljanja roditeljske dužnosti u prvoj godini života. Međutim, dovoljno je da Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje postavi zahtjev Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje da im dostavljaju obavijest o rođenju djeteta i imenima roditelja te da se po dobivanju obavijesti osigura roditelj koji nije osiguran po drugoj osnovi, jer u većini slučajeva

nezaposlena majka je ta koja će koristiti osiguranje tijekom prve godine života djeteta (u protivnom nezaposleni otac).
Smatramo da je prijašnje zakonsko uređenje osiguranja za ovu kategoriju osoba bilo povoljnije budući da se za, roditelje koji obavljaju roditeljske dužnosti u 1. godini života djeteta, a koji nije bio obvezno osiguran po drugoj osnovi, osiguranje uspostavljalo po službenoj dužnosti. Budući da je takav roditelj bio „obvezno“ osiguran nastankom i postojanjem samih činjenica rođenja djeteta, obavljanja roditeljske dužnosti i nezaposlenosti, osiguranje i pravo na staž nastajalo je i postojalo bez obzira na neke formalne prijave ili rokove. Međutim, pri novom uređenju postavlja se pitanje rokova u kojima se može prijaviti osiguranje, navedeno zbog razloga što većina roditelja nema informaciju o navedenom pravu te neće pravodobno podnijeti zahtjev za ostvarivanje prava.
S obzirom da je prijašnjom odredbom čl. 107. st. 2. bilo propisano da u slučaju ako osiguranik iz čl. 15. (odnosi se na roditelja) ne podnese prijavu u roku od 30 od dana od dana nastanka obveze, Zavod za mirovinsko osiguranje će sam po službenoj dužnosti donijeti rješenje o priznanju svojstva osiguranika roditelju koji obavlja roditeljsku dužnost prema djetetu u njegovoj prvoj godini života. Ta odredba je štitila osiguranika-roditelja koji je zbog nekih razloga, a najčešće neznanja, propustio podnijeti prijavu na osiguranje. Međutim, u sadašnjem čl. 119. st. 2. izostavljen je roditelj.
Iz čega se može posredno iščitati da roditelj ima samo godinu dana od rođenja djeteta da podnese zahtjev za osiguranje povodom obavljanja roditeljskih dužnosti u prvoj godini života djeteta.
Mišljenja smo da ova zakonska izmjena nije u korist pronatalitetne politike, roditelja, kojima svaka godina mirovinskog staža može biti važna i odlučujuća za kasniji obračun visine mirovine, pa i priznanje samog prava.

Člankom 23. st. 2. propisuje se da se uzdržavanim članom smatra član obitelji koji je živio u zajedničkom kućanstvu i nema vlastitih prihoda dovoljnih za uzdržavanje jer mu je stalni prihod manji od 66/ % svote najniže mirovine određene za 15 godina mirovinskog staža što iznosi 584,59 kn (stavak 1.). Međutim stavkom 2. propisano je ukoliko član obitelji nije živio s osiguranikom u zajedničkom kućanstvu i nema vlastitih prihoda dovoljnih za uzdržavanje većih od 80% najniže mirovine što iznosi 708,60 kn smatrati će se da ga je osiguranik uzdržavao. Navedeni iznos smatramo nedostatnim za pokrivanje troškova stanovanja i režijskih troškova. Stoga predlažemo da cenzus od kojeg će se član obitelji smatrati uzdržavanim bude 130%, odnosno 1151,47 kn.

U članku 24. primijetili smo da više ne stoji pridodani staž. Pridodani staž je razdoblje koje se pridodaje stvarno ostvarenom mirovinskom stažu zajedno s kojim kao ukupni mirovinski staž služi samo za određivanje invalidske ili obiteljske mirovine ako osiguranik na dan nastanka smanjenja, djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti ili smrti nije navršio 60 godina života, ali ne i za ispunjenje uvjeta za ostvarivanje prava.

Postavlja se pitanje što je sa osobama s invaliditetom kojima se staž osiguranja računa s povećanim trajanjem po Zakonu o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, a koji rade u tijelima državne vlasti gdje poslodavac (sama država) ne uplaćuje dodatni doprinos već im se samo računaju dodatne godine mirovinskog staža i snižava se dobna granica za stjecanje prava na starosnu mirovinu po jednu godinu za svakih pet godina provedenih u osiguranju koje se računa 12 mjeseci kao 15 mjeseci. Naime, oni će otići ranije u mirovinu, ali s obzirom da im se povećani doprinosi nisu uplaćivali (poslodavac sama država nije isto činila), njihova mirovina će biti manja od mirovine koju bi dobile da su odradile kao zdrave osobe, što nije bila namjera zakonodavca. Na ovaj način oni su „kažnjeni“ ranijim odlaskom u mirovinu.

U članku 26. “izgubio“ se stavak 2. koji glasi: *„(2) Iznimno od stavka 1. ovoga članka, kada doprinosi za mirovinsko osiguranje nisu plaćeni u cijelosti, staž osiguranja se utvrđuje na temelju plaćenih doprinosa i razmjernog dijela kamata, posebno po svakoj osnovi osiguranja.“*
Navedena odredba postojala je i u starom zakonu. Ukoliko ista ne bi postojala to bi značilo da osiguranici koji su sami obveznici plaćanja doprinosa ne bi uopće mogli ostvariti mirovinu (nikakva

primanja) pa ni za onaj staž za koji uredno imaju plaćene doprinose, što smatramo nepravednim zbog razloga što oni nemaju nikakvih sredstava iz kojih bi podmirili dug koji je nastao zbog raznih razloga, najčešće zbog neisplativosti obrta ili nemogućnosti daljnjeg rada zbog invalidnosti, nesolventnosti i dr. Odnosno osiguranik može 20 godina redovno uplaćivati sve doprinose, a ako ne uplaćuje 21. godinu, zbog te jedne godine (sadašnjim uređenjem) neće moći ostvariti invalidsku ili starosnu mirovinu ni za ono razdoblje za koje je uredno uplaćivao doprinose. S obzirom da se ostalim osiguranicima (radnicima) kojima poslodavac nije uplaćivao sve doprinose priznaje odrađeni staž kao da su im doprinosi bili uplaćivani, nepravedno je onemogućiti osiguranike koji su sami obveznici doprinosa u ostvarivanju njihovih prava na zasluženе mirovine.
Predlažemo da se navedeni stavak vrati, a dosadašnji stavak 2. i 3. postanu stavci 3. i 4.

Sadašnjim čl. 96. ukinuta je dostava mirovinskih primanja putem poštanskih usluga, već je navedeno omogućeno samo putem banke. Putem pošte omogućeno je primanje svim onim osiguranicima koji su do tada primali mirovine putem pošte. Međutim, predlažemo da se doda novi stavak prema kojemu treba omogućiti da se osobama s težim i teškim invaliditetom te osobama kojima je mjesto prebivališta udaljeno više od 10 km od najbliže poslovnice banke ili pošte omogući ako to žele, isplata mirovinskih primanja na kućnu adresu na teret državnog proračuna.

U članku 100. predlažemo zamijeniti stavke 7., 8. i 9. sa novim stavkom koji glasi:
„Korisniku invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad ostvarene do stupanja na snagu ovog Zakona, kao i korisniku invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti iz članka 39. stavka 3. ovog Zakona, kada ostvari invalidsku mirovinu zbog potpunog gubitka radne sposobnosti, starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu, nova mirovina odredit će se na temelju ukupno navršenog mirovinskog staža i ostvarenim vrijednosnim bodovima do dana stjecanja prava na invalidsku mirovinu zbog potpunog gubitka radne sposobnosti, prava na starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu i isplatiti ukoliko je povoljnija od njegove dotadašnje mirovine.“
Navedeni stavak u jednom obuhvaća sva tri stavka u Zakonu.

U nastavku iznosimo neke slučajeve pritužbi Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:

Primjer 1: *Uredu se obratila stranka iz R. navodeći da ima 61 godinu i 3 mjeseca života i da je od strane Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Područna služba u R. zatražila prevođenje svoje invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad na starosnu mirovinu. Na zavodu su joj odgovorili da po novom ZOMO-u ne može ostvariti starosnu mirovinu jer nije u osiguranju (nije zaposlena). Međutim, prije dvije godine kada je zatražila utvrđivanje opće nesposobnosti za rad na Zavodu joj je rečeno da neka pričeka starosnu mirovinu.*
S obzirom da se u međuvremenu Zakon o mirovinskom osiguranju promijenio i po novim odredbama ona više ne može ostvariti starosnu mirovinu kada ispuni uvjete godina života (61,3 za žene) i staža osiguranja (15 godina), stranka je zakinuta u svojim pravima.
Da se i novim ZOMO omogućilo da i nezaposlene osobe s invalidskom mirovinom zbog profesionalne nesposobnosti imaju pravo prevođenja na starosnu mirovinu danom navršavanja stjecanja uvjeta na starosnu mirovinu, stranka ne bi bila dovedena u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe s općom radnom nepsobnošću. Stoga smatramo da bi odredbu novog ZOMO trebalo izmjeniti na način da i ovoj kategoriji osoba omogući prevođenje na starosnu mirovinu. Tim više što ove osobe nakon stjecanja profesionalne nesposobnosti teško pronalaze novi posao te ih je većina nezaposlena.
Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje smo predložili da se navedene odredbe u novom zakonu izmijene kako ne bi bile na štetu osoba s invaliditetom.

Primjer 2: *Uredu se obratio otac kćerki koje su djeca sa težim oštećenjem zdravlja, a i sam otac je osoba s općom nesposobnošću za rad. Pritužuje se da mu je supruga naglo preminula 10.03.2013.godine.navodeći „Supruga je imala obiteljsku mirovinu ostvarenu po smrti njezinga oca, ali nakon njene naprasite smrti HZMO to isto pravo nije priznao našoj djeci. Iz samo njima razumljivog*

razloga. Iako su naše obadvije kćeri invalidne osobe njima to nije bilo dovoljno da im to isto pravo priznaju".

Međutim, odbivši zahtjev stranke (oca) da se objema kćerima nesposobnima za rad zbog invaliditeta prizna pravo na obiteljsku mirovinu HZMO je ispravno postupio iz razloga što nisu bili ispunjeni zakonski uvjeti i to stoga što njihova majka nije imala :

- *najmanje 5 godina staža osiguranja ili najmanje 10 godina mirovinskog staža ili*
- *uvjet dužine mirovinskog staža za stjecanje prava na invalidsku mirovinu (ako joj navršeni mirovinski staž pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka - kod nje je to 9 godina u radnom odnosu) ili*
- *nije bila korisnik starosne, prijevremene starosne ili invalidske mirovine (što ona nije bila, naime ona je bila korisnica obiteljske mirovine) ili*
- *ako je bila korisnik prava na profesionalnu rehabilitaciju.*

Primjer 3: *Obratila nam se stranka koja je ostvarila invalidsku mirovinu u Republici Sloveniji pritužujući se na Poreznu upravu u R. koja mu je izvršila naplatu poreza na njegovu invalidsku mirovinu.*

U svom odgovoru, detaljno smo uputili stranku na propise i obveze plaćanja poreza na mirovine rezidenata ostvarene u inozemstvu. Između ostalog napomenuli smo da postoji oslobođenje plaćanja poreza za sve umirovljenike rezidente kojima je mirovina manja od 3400 kn da bi nam u svom odgovoru stranka izjavila da on ima manju mirovinu od tog iznosa te da ga nitko nije na poreznoj upravi upozorio da on ne mora plaćati porez premda su vidjeli iznos mirovine koji prima. Također, nisu mu željeli ni vratiti uplaćeni iznos poreza premda po Zakonu o porezu na dohodak nije bio dužan ga ni platiti.

Iz navedenog primjera se vidi da djelatnici državnih službi ne poštuju načela upravnog postupka gdje je jedno od osnovnih navedeno i načelo pomoći neukoj stranci. Članak 7. Zakona o upravnom postupku (NN, br. 47/09) kaže: *"Kad ovlaštena službena osoba tijekom postupka sazna ili ocijeni da stranka ima osnovu za ostvarenje nekog prava, upozorit će je na to, kao i na posljedice njezinih radnji ili propuštanja u postupku, a brinut će se i da neznanje odnosno neukost stranke i drugih osoba koje sudjeluju u postupku ne bude na štetu prava koja im po zakonu pripadaju."*

Dužnost službene osobe nije samo ukazivati strankama na njihova proceduralna prava, već i na njihova materijalna prava koja im pripadaju po zakonu, a u vezi su s njihovim predmetom.

Iz ovog proizlazi da neuka stranka u postupku mora imati jaču zaštitu i ne smije zbog svog neznanja imati štetne posljedice u ostvarivanju svojih prava.

Primjer 4: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se stranka, pritužujući se na postupanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Naime, imenovani je doživio pad s ljestava te ozljedu donjih ekstremiteta 30.03.2001. S obzirom na duži period bolovanja nakon zaključivanja istog dana 16.01.2003. imenovani je dobio otkaz ugovora na radu. Na Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područni ured u Z. prijavio se dana 24.01.2003. nakon čega ga je nadležna savjetnica brisala sa liste nezaposlenih dana 06.02.2003. po njegovom iskazu rekavši mu da on ne treba biti prijavljen jer je on invalidna osoba te nesposoban za rad, premda imenovani nije dobio niti dostavio nikakve dokumente koji bi na to ukazivali, naime nije od strane Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje proglašen nesposobnim za rad. Ponovno se prijavio dana 19.02.2004. te bio ponovno brisan 20.06.2004.*

Ovakvim je postupanjem imenovani zakinut za svoja prava iz mirovinskog osiguranja jer ne može ostvariti invalidsku mirovinu (sukladno čl. 56. st. 4. točka 2. Zakona o mirovinskom osiguranju (NN, br. 157/13), ranije čl. 52. ZOMO-a) jer mu mirovinski staž ne pokriva najmanje 1/3 radnog vijeka. S obzirom da se radni vijek skraćuje za vrijeme provedeno na Zavodu za zapošljavanje imenovani bi ispunjavao uvjet mirovinskog staža da je ostao prijavljen na Zavodu za zapošljavanje.

Tek je rješenjem od 10.12.2009. imenovanom od strane Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje utvrđena profesionalna nesposobnost za rad (ne opća nesposobnost za rad), ali ne može ostvariti invalidsku mirovinu jer mu nedostaje mirovinski staž.

Zbog svega navedenog zatražili smo očitovanje od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje o razlozima brisanja sa liste nezaposlenih osoba pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, te zatražili da ukoliko takve osnove nema da mu se za navedeno razdoblje izda potvrda o evidenciji nezaposlenih osoba. U odgovoru koji smo zaprimili od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (u daljnjem tekstu HZZ), Područne službe u Z. stoji da postoji zakonska osnova za njegovo odjavljivanje iz evidencije nezaposlenih osoba.
U očitovanju koje smo također dostavili stranci Područna služba HZZ-a u Z. navodi da je imenovani bio prijavljen u evidenciji nezaposlenih osoba od 24.01.2003. do 06.02.2003. godine kada je odjavljen zbog neodazivanja na grupno i individualno savjetovanje, te ponovno od 19.02.2004. do 30.06.2004. godine kada je odjavljen zbog nejavljanja u dva uzastopna mjeseca a sukladno članku 11. stavak. 1. točka 15. Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (NN, br. 32/02) koji kaže da Zavod prestaje voditi osobu u evidenciji nezaposlenih osoba ako: se ne javi Zavodu u dva uzastopna mjeseca, a ne obavijesti Zavod o opravdanim razlozima nejavljanja.
Iz čega proizlazi da se stranka, propuštajući na vrijeme poduzimati određene radnje, sama dovela u situaciju da ne ostvaruje jedan od uvjeta za invalidsku mirovinu, odnosno ne ispunjava uvjet da mu mirovinski staž pokriva najmanje 1/3 radnog vijeka.

Preporuka i zaključak
Jednu od najznačajnijih pozitivnih promjena novog ZOMO smatramo proširivanje čl. 69 koji je djeci - osobama s invaliditetom korisnicima obiteljske mirovine omogućuje pravo na rad. Za vrijeme trajanja radnog odnosa, obustavlja im se isplata obiteljske mirovine, a nakon prestanka zaposlenja, ponovno se uspostavlja. Također je propisano da dijete koje je pravo na obiteljsku mirovinu steklo na osnovi potpunog gubitka radne sposobnosti, ako se zaposli, ne gubi pravo na obiteljsku mirovinu. Ovom mjerom potiču se osobe s invaliditetom na školovanje, na rad i uključivanje u društvo bez straha za svoju budućnost ukoliko se ispostavi da ne mogu opstati u svijetu rada.
Kroz proteklu godinu uočili smo i nedostatke novog Zakona o mirovinskom osiguranju, ali ostaje za vidjeti u narednom periodu koliko će i kako na ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja utjecati sustav vještačenja od strane jedinstvenog tijela vještačenja.
Stalna izmjena i dopuna mirovinskih propisa o pravima i doprinosima uzrokuju pravnu nesigurnost građana koji ne znaju kada imaju, a kada gube neko pravo ili obvezu i koliko dugo, gdje također postoji problem s pogrešnim upućivanjem ili nedostatnim informiranjem stranaka od strane službenika HZMO-a.

Pravo na doplatak za djecu
Kao što je to bilo i prethodnih godina i u 2014. Uredu pravobraniteljice su se obraćali roditelji djece s teškoćama u razvoju koji su odbijeni u svom zahtjevu za ostvarivanjem dječjeg doplatka za svoju djecu koja imaju teže oštećenje zdravlja nakon navršene 27. godine, pritužujući se da su stavljeni u neravnopravan položaj naspram onih roditelja koji su to pravo ostvarili do 01.01.2002. godine i kojima po spornom članku 38. Zakona o doplatku za djecu (NN, br. 94/01, 138/06, 107/07, 61/11. i 112/12) pripada doplatak za djecu i nakon navršene 27. godine života, do donošenja posebnog propisa o pravima osoba s invaliditetom.
S obzirom da taj propis još uvijek nije donesen, i ne zna se kada će i hoće li ikada biti donesen, i dalje se godinama podržava povoljan zakonski položaj samo jedne skupine korisnika doplatka za djecu i to od 01. siječnja 2002., dakle već punih 13 godina. Ta činjenica u cijelosti narušava opravdanost i prihvatljivost zakonskog uređenja u prijelaznom razdoblju, koje po svojoj pravnoj naravi treba biti privremeno.
Izvješćem Ustavnog suda RH koji je donesen 19. studenog 2008. uz rješenje broj: U-I-1812/2006 i dostavljen Hrvatskom saboru i Vladi RH upoznat je Hrvatski sabor i Vlada RH o neodrživosti prijelazne odredbe članka 38. Zakona o doplatku za djecu (NN, br.94/01, 138/06, 107/07 i 61/11).

Ovo izvješće Ustavni sud uputio je Vladi RH 2008. godine, od čega je prošlo već 7 godina, a da nadležno Ministarstvo, odnosno Vlada RH nisu poduzeli ništa kako bi ispravili nezakonitost.

Također, preporuka Vijeća Europe broj R(99) 4 od 23. veljače 1999. navodi „Načela pravne zaštite nesposobnih odraslih osoba“, u kojoj se u načelu 2. – fleksibilnost u pravnom odgovoru u točki 1. Navodi: „Mjere zaštite i ostale pravne mjere koje postoje radi zaštite osobnih i ekonomskih interesa nesposobnih odraslih osoba trebaju biti dovoljno opsežne i fleksibilne kako bi se osigurao odgovarajući pravni odgovor na različite stupnjeve nesposobnosti i na razne situacije.“
Roditelji čija su djeca diskriminirana ovom odredbom putem Upravnog suda nastoje ostvariti za svoju djecu s invaliditetom pravo na doplatak za djecu i nakon 27. godine života djeteta.

Primjer 1. *Uredu se obratila stranka pritužujući se na rad HZMO-a, PS u Z. koja nije postupila po presudi Visokog upravnog suda Republike Hrvatske od 15. 05. 2013. kojom je uvažena njena žalba te poništeno rješenje HZMO-a, Središnja služba, Zagreb, od 24. 03. 2010, te poništeno rješenje HZMO-a, PS u Z. od 9. 02. 2010. i predmet vraćen područnoj službi na ponovni postupak*.
U postupku priznavanja prava na doplatak za dijete, Područna služba u Zagrebu nije postupila po izvršnoj presudi Visokog upravnog suda RH već je rješenjem od 30. 07. 2013. ponovno majci za dijete određen prestanak prava na doplatak za djecu s danom 31. 12. 2009. godine.
U svom dopisu upućenom PS HZMO-a u Z., upozorili smo na protuustavnost i nezakonitost takvog postupanja jer je PS u Z., kao tijelo s javnim ovlastima ovakvim djelovanjem uskratila stranci njeno ustavno pravo na žalbu zajamčeno čl. 18. Ustava RH (NN br. 85/10), i čl. 12. Zakona o općem upravnom postupku -dalje ZUP, (NN br 47/09), ujedno prekršila odredbe čl. 19. Ustava RH i zakona RH.

Člancima 2., 10. i 81. Zakona o upravnim sporovima (NN br. 20/10 i 143/12) propisani su: cilj zakona, obvezatnost sudskih odluka te izvršenje sudske presude. O navedenom govori i čl. 6. Zakona o sudovima (NN, br. 28/13).
Sudska kontrola zakonitosti pojedinačnih upravnih akata ustavna je kategorija, jer je upravo takova zaštita predviđena odredbom članka 19. stavka 2. Ustava Republike Hrvatske.
Ovakvim postupanjem HZMO-a, PS u Z., dovodi se u pitanje jedno od najviših načela pravne države koje izražava bit prava – **načelo pravne sigurnosti**.

3.16. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Ostvarivanje biračkog prava
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je više prijava na kršenje biračkog prava osoba s invaliditetom na izborima za predsjednika Republike Hrvatske održanim 2014. godine.

U najvećem broju slučajeva pritužbe su se odnosile na nepristupačnost biračkih mjesta dok se u jednom slučaju pritužba odnosila na neprimjereno ponašanje članice biračkog odbora prema osobi s invaliditetom.

U Kninu je izborno mjesto pristupačno za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica zamijenjeno novim nepristupačnim mjesto te su stoga osobe s invaliditetom morale glasati na hodniku i nisu mogle biti promatrači.

Na nepristupačnost biračkog mjesta u Pazinu pritužila se osoba koja je privremeno imala teškoće u kretanju navodeći da bi za osobe s većim teškoćama stepenica na ulazu predstavljala prepreku. Zbog toga je osoba koja se kreće uz pomoć štake glasala ispred ulaza u biračku prostoriju, odnosno bilo joj je onemogućeno glasanje na jednak način kao biračima bez invaliditeta.

Na području grada Samobora biračko mjesto koje je ranije bilo u prostorijama ustanove gdje su smještene osobe s invaliditetom (Centar za odgoj i obrazovanje Lug), premješteno je. Istovremeno, djelatnici i osobe s invaliditetom smještene u Centru za rehabilitaciju Varaždin kojeg smo obišli kako bismo provjerili način na koji biračko pravo ostvaruju osobe koje su smještene u ustanovama

smatraju da smještanje biračkih mjesta u ustanovama uvelike olakšava njihovo korištenje biračkog prava.

Ti nas primjeri navode na zaključak da se pristupačnost biračkih mjesta ne shvaća dovoljno ozbiljno. To najbolje potvrđuje odgovor Gradskog izbornog povjerenstva Grada Zadra na prijedloge da se biračka mjesta nepristupačna osobama s invaliditetom zamijene adekvatnim pristupačnim mjestima nedaleko od nepristupačnih. Neki od razloga kojima Gradsko izborno povjerenstvo Grada Zadra opravdava svoj stav da se nepristupačna biračka mjesta ne mogu zamijeniti pristupačnima su: *Točno je da do mjesnog odbora u čijim se prostorijama nalazi biračko mjesto vodi 25 stepenica uskog gazišta i da se na udaljenosti od nekoliko stotina metara dalje nalazi knjižnica koja ima osiguran pristup za osobe s invaliditetom no smatramo da zgrada nije adekvatna za pristup biračima, a pogotovo biračima s invaliditetom jer je riječ o zgradi koja se nalazi u uskoj jednosmjernoj ulici bez postavljenog nogostupa koja je dosta prometna te bi svako okupljanje birača na tom mjestu moglo otežavati promet i izazvati opasnost za birače, a pogotovo one s invaliditetom. (…)Točno je da se na ulazu u školu nalazi stepenište sa šest stepenica. Telefonskom provjerom s ravnateljem utvrdili smo da škola doista nema fiksnu rampu, ali ima mobilnu koja se stavlja po potrebi. (…) Radi se o mjestu gdje se tradicionalno već više desetaka godina održavaju izbori i bilo kakva promjena mogla bi djelovati zbunjujuće na ostale birače*. *(…) Gradsko izborno povjerenstvo nema mogućnosti ni ovlasti da radi lakšeg pristupa invalidima s malo cementa betonira pristup glasačkom mjestu i time premosti skalu u visini od 6-8 cm.*
Iz ovakvih primjera vidljivo je da se nepristupačnost biračkih mjesta ne može pravdati nedostatkom financijskih sredstva već prije odsustvom svijesti o poštivanju ljudskih prava i ravnopravnosti osoba s invaliditetom. Praksa da se *dođe do „tih osoba" koje se nalaze u automobilima ispred biračkih mjesta gdje će im se donijeti listići i kuverta* pokazuje nedostatak razumijevanja načela ravnopravnosti i shvaćanje da je zbog različitosti dopušteno drugačije postupanje. Takvo drugačije postupanje kojim se osoba stavlja u nepovoljniji položaj po osnovi invaliditeta u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji zbog naizgled neutralne prakse je definicija neizravne diskriminacije. Sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 112/12), članak 2., stavak 2. *Neizravna diskriminacija postoji kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, stavlja ili bi mogla staviti osobe u nepovoljniji položaj po osnovi iz članka 1. stavka 1. ovoga Zakona, u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati legitimnim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna*. U navedenim situacijama ne postoji neki legitimni cilj kojim bi se mogla opravdati ovakva praksa,
U pritužbi na neprimjereno ponašanje članice biračkog odbora pritužiteljica je navela da je cijelo vrijeme boravka osobe s invaliditetom na biračkom mjestu članica biračkog odbora bila izuzetno neuljudna i gruba te je vikala na biračicu i njezinu pratnju koja se željela fotografirati u trenutku ubacivanja listića u glasačku kutiju.

Kako je i pratnja osobe s invaliditetom istovremeno konzumirala i svoje biračko pravo ista članica biračkog odbora zahtijevala je grubim tonom da se osobu s invaliditetom ostavi ispred članova biračkog odbora iako je toj njoj stvaralo izrazitu nelagodu.

Pritužiteljica navodi da ima saznanja kako ovakvo ponašanje koje su osoba s invaliditetom i njezina pratnja doživjele kao izrazito neprimjereno nije navedeno u zapisniku s biračkog mjesta. Također navodi kako se usmeno kao nepravilnost spominjalo to što je pratnja uzela dva biračka listića. Za to navodi da nije točno jer birači ne mogu sami uzimati biračke listiće, ali je dobila jedan listić za sebe, a drugi za osobu s invaliditetom kojoj je pomagala tijekom glasovanja kao njezina osoba od povjerenja sukladno *Obaveznim uputama Državnog izbornog povjerenstva o načinu glasovanja birača – osoba s invaliditetom, slijepih birača, nepismenih birača, te birača koji ne mogu pristupiti na biračko mjesto.* Spominje i obraćanje općinskom izbornom povjerenstvu koje nije dovelo do poduzimanja mjera vezanih uz pritužbe. Pravobraniteljica je zatražila očitovanje općinskog izbornog povjerenstva, ali ono

nije dostavljeno. Stranka predlaže da se onim članovima biračkog odbora za koje se pokaže da su se neprimjereno ponašali onemogući ponovno imenovanje u birački odbor.

S tim u vezi pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je od Državnog izbornog povjerenstva očitovanje o njihovim ovlastima u osiguravanju da biračka mjesta budu pristupačna osobama s invaliditetom posebice na način da se nepristupačna biračka mjesta zamijene prostorima koji su pristupačni. Također je zatraženo očitovanje o tome postoje li mehanizmi sankcioniranja članova biračkih odbora koji se neprimjereno ponašaju i kome se trebaju obratiti birači sa svojim pritužbama te vrste.
Povodom kampanje za predsjednika Republike Hrvatske pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je priopćenje za medije pod nazivom: ***Čak i kad se bore za svaki glas, predsjednički kandidati zaboravljaju da su njihovi birači i osobe s invaliditetom.***

Pravobraniteljica nije primijetila da je ijedno sučeljavanje predsjedničkih kandidata u elektroničkim medijima bilo prilagođeno gluhim osobama kroz osiguranje prevoditelja za znakovni jezik. Niti drugi sadržaji kampanje i informacije o načinu ostvarivanja biračkog prava nisu bili dostupni osobama s invaliditetom koje imaju teškoće u primaju informacija bilo da se radi o gluhim, slijepim ili osobama s intelektualnim teškoćama. O potrebi zvučnog praćenja događanja za slijepe osobe, prilagodbi internetskih stranica i informativnih materijala kao i uputa o načinu glasovanja u formatu jednostavnom za čitanje ni ne postoji svijest političkih stranaka u Republici Hrvatskoj.

Osim što ne vide kako bi njihovo sudjelovanje na izborima promijenilo životarenje i isključivanje na koje su osuđeni, osobe s invaliditetom koje žive u ustanovi smatraju da su političarima zanimljivi samo onda kad preko njih žele pokazati svoju čovječnost. Onda kad ih treba tretirati kao ravnopravne građane i omogućiti im da izađu na izbore, za njih nitko ne mari. Većina osoba u institucijama ne živi u mjestu prebivališta. Do izmjene zakona prije dvije godine bili su potpuno zaboravljeni iako je zakon regulirao glasovanje osoba u zatvorima. Danas oni ne mogu kao ostali građani na dan izbora odlučiti hoće li ili neće iskoristiti svoje biračko pravo već moraju izraziti svoju namjeru glasovanja 2 tjedna prije izbora.

Pravobraniteljica je predlagala da se biračka mjesta smjeste u ustanove u kojima su smještene osobe s invaliditetom gdje na jednom mjestu ima i više od stotinu birača koji se teško kreću. Takva su mjesta ujedno pristupačna svim osobama koje se otežano kreću. To je prilagodba koja ne iziskuje nikakve financijske izdatke no prema dostupnim podacima na prethodnim izborima samo 13 od 253 ustanova za dugotrajni smještaj bile su ujedno i biračka mjesta.

Izborna povjerenstva odbijaju premjestiti biračka mjesta u prostore koji su pristupačni osobama s invaliditetom, a istovremeno arhitektonsku nepristupačnost opravdavaju potrebom za velikim financijskim sredstvima. Sve to pokazuje da u Hrvatskoj prava osoba s invaliditetom postoje samo na deklarativnoj razini, a da se inače ne shvaćaju ozbiljno. Ovakvo tretiranje osoba s invaliditetom tijekom izbora odražava i način na koji se tretiraju i pri drugim pokušajima uključivanja u društvo na ravnopravnoj osnovi s drugima: njihove su potrebe i prava zaboravljene i zanemarene.

<u>Ostvarivanje biračkog prava za osobe s invaliditetom koje su smještene u ustanovama socijalne skrbi</u>
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je nakon prvog kruga izbora obišla ustanovu gdje je smješteno preko stotinu osoba s invaliditetom iz svih krajeva Hrvatske jer im hrvatska država nije osigurala potrebnu podršku u sredini u kojoj su živjeli.

U privatnoj ustanovi socijalne skrbi smješteno je 120 osoba različitih teškoća: osoba starijih od 65 godina koji uglavnom imaju neku vrstu invaliditeta, mlađih osoba s tjelesnim invaliditetom, intelektualnim teškoćama i nekoliko osoba s oštećenjem vida, sluha i psihičkim teškoćama.

Tijekom posjeta ustanovi savjetnica pravobraniteljice razgovarala je s dvije socijalne radnice i 10 osoba s invaliditetom (žene i muškarci, mlađe i starije osobe, različite vrste invaliditeta).

U nastavku donosimo pitanja koja su korištena u razgovoru s djelatnicima ustanove kao i s osobama s invaliditetom i sažetak njihovih odgovora.

Pitanja za osoblje u ustanovama:

1) *Jeste li od Ministarstva socijalne politike i mladih dobili ikakve upute o postupanju vezano uz sudjelovanje korisnika usluge stalnog smještaja na izborima za predsjednika RH?*
   Da, ali prekasno odnosno 3 dana prije izbora.

2) *Da li su ravnatelji obavijestili sve korisnike starije od 18 godina o održavanju izbora i načinu na koje mogu ostvariti svoje biračko pravo? Kad su i na koji način to učinili?*
   Da, stavljanjem obavijesti na oglasnu ploču

3) *Jesu li od svih korisnika koji su iskazali interes za sudjelovanje na izborima prikupljeni pisani zahtjevi za dostavu njihovih osobnih podataka i da li su oni dostavljeni nadležnim uredima državne uprave prema mjestima prebivališta korisnika.*
   Da (procedura je složena, oduzima puno vremena i da se javi veći broj osoba bilo bi je vrlo zahtjevno provesti)

4) *Koliko je korisnika iskazalo interes za sudjelovanje na izborima/koliko je zahtjeva prikupljeno i dostavljeno nadležnim uredima državne uprave?*
   Od 120 korisnika javila se samo jedna osoba koja se kreće uz pomoć štake

5) *Da li se vodilo računa o korisnicima koji nisu u mogućnosti izaći na određeno biračko mjesto? Jesu li obaviješteni članovi biračkog odbora da posjete korisnika u ustanovi?*
   /

6) *Znaju li u ustanovi da se sve navedeno odnosi na osobe lišene poslovne sposobnosti budući da je Zakonom o registru birača priznato biračko pravo i osobama lišenim poslovne sposobnosti?*

Da. To je pisalo u prvom dopisu koji su dobili od Ministarstva socijalne politike i mladih, ali za ove izbore nije bilo navedeno pa nisu bili sigurni da li se to odnosilo samo na izbore za Europski parlament ili i za predsjedničke (i sve ostale) izbore. Dodali su da su se „čudili i zgražali“ kako je nekome palo napamet da se omogući da se osobama koje ne mogu same niti jesti da pravo glasanja.
Nažalost općenito se stekao dojam kako je osoblje u kontaktu s korisnicima koji su se u tom trenutku našli u prostoriji željelo naglasiti njihovo „nefunkcioniranje“: *vidite da ona ne razumije, ta operacija o kojoj priča je bila prije dvije godine, a ona priča o njoj kao da je bila sad neki dan. Znate kakvi su oni, itd.*

7) *Je li u nekoj ustanovi određeno biračko mjesto?*

Osoblje smatra da bi upravo stavljanje biračkih mjesta u ustanovu najviše doprinijelo većem odazivu korisnika ustanove. Time bi se olakšao korisnicima pristup biračkom mjestu, a podrazumijeva se da bi i osoblju bilo puno jednostavnije jer ne bi bilo problema s organizacijom prijevoza

8) *Je li na dan izbora osigurano da u ustanovi bude prisutna jedna ili više osoba koje će pružati podršku korisnicima i po potrebi biračkom odboru?*

U konkretnoj situaciji ovo nije bilo primjenjivo. Međutim osoblje je naglasilo da dosta korisnika ne zna pisati. Nakon što im je objašnjeno da osobe s intelektualnim teškoćama koje su uz to i nepismene kao i drugi nepismeni birači imaju pravo na pomoć druge osobe koja će zaokružiti po njihovoj uputi stekao se dojam da postoji veliki otpor i nerazumijevanje biračkog prava za osobe s intelektualnim teškoćama: ako osoba sama ne razumije značenje izbora i ne može sama odabrati i zaokružiti, ne

može glasovati. Činilo se sasvim nepojmljivo da bi netko osobi mogao pružati podršku pri odlučivanju. Takvo nešto je doslovno nečuveno.
Posebno zabrinjava što su takvi stavovi i razmišljanja dolazila od mladih stručnih osoba za koje se čini da su na početku svog profesionalnog života.

9) Koliko je korisnika ostvarilo svoje biračko pravo?
Jedna osoba koja se javila otišla je na biračko mjesto sama.

10) Na koje teškoće je osoblje naišlo?
Cijela procedura izvještavanja i ispunjavanja tablica koje je tražilo Ministarstvo oduzela im je previše vremena, a postupak aktivne registracije i privremenog upisa i ispisa birača je kompliciran. Osoblje nije znalo koji je rok za traženje privremenog upisa i ispisa. Na prethodnim izborima dvoje korisnika koji su se prijavili i za koje je zatražen privremeni upis/ispis otkrili su da se ne nalaze na popisu birača kad su došli na biračko mjesto i nisu mogli glasovati. To nisu nikome prijavili.
Budući da u ustanovi ima 120 korisnika pitani su bi li mogli napraviti sve potrebne radnje da se svih 120 korisnika javilo da želi izaći na izbore. Najprije je rečeno da je najmanje 60 osoba u takvom psihofizičkom stanju (prvenstveno osobe s intelektualnim teškoćama i pridruženim teškoćama) da nisu u kontaktu sa svijetom oko sebe pa da ni na koji način ne bi mogli pristupiti glasovanju i da ne mogu razumjeti ni osnovne pojmove pa ni pojam izbora.
Da se javilo ostalih 60 bilo bi izuzetno složeno organizirati njihov prijevoz kombi vozilom. Međutim to bi se bilo osiguralo. O pomoći druge osobe nije bilo govora.

<u>Pitanja za osobe s invaliditetom u ustanovama</u>:

1) *Jesu li vas u ustanovi obavijestili o održavanju izbora i načinu na koje mogu ostvariti svoje biračko pravo? Kad su i na koji način to učinili?*

Osobe s kojima smo razgovarali nisu vidjele obavijest jer nemaju naviku gledati oglasne ploče. Osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica na drugom katu zgrade rekla je u utorak da od subote nije bio u prizemlju pa da možda zato nije vidio oglas.

2) *Koja vam je podrška bila potrebna za glasovanje i jeste li je dobili? (Potrebne informacije u ustanovi, prijevoz, pomoć druge osobe?)*

Starija ženska osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica, a inače je u odnosu na ostale korisnike vrlo aktivna i uključena u razne aktivnosti bila je zainteresirana za izbore, ali je rekla da nije znala da može glasovati na biračkom mjestu blizu doma nego je mislila da će je netko morati voziti u mjesto prebivališta. Čak i osobe koje su natprosječno aktivne i uključene nisu bile dovoljno upoznate s mogućnostima ostvarivanja svog biračkog prava.

3) *Jeste li pratili političku kampanju?*

Većina osoba s kojima smo razgovarali nije pratila kampanju. Nisu zainteresirani za politiku. Kroz razgovor s osobljem saznaje se da ih je jako teško motivirati i na bilo koju drugu aktivnost: izlete, izlazak na druženje, radionice. Najradije provode vrijeme u krevetu. Može se zaključiti da je takav stav posljedica načina života koji ljudi u ustanovi vode i da to pokazuje kako se osjećaju kao da su uskladišteni, mire se s takvim stanjem i ne vide smisao niti nalaze energije za sudjelovanje u aktivnostima koje daju privid uobičajenog svakodnevnog funkcioniranja i života.

4) *Da li vam je važno sudjelovati na izborima i što to za vas znači?*

Osobe s invaliditetom izražavaju apatiju i nezainteresiranost koja je slična onome što se čuje od velikog broja osoba bez invaliditeta: *neće biti bolje pa zašto onda da glasam. Nisam nikad išla na izbore niti ću ići sad jer me to ne zanima.* Uz to, za razliku od ostalih građana oni pokazuju sličnu nezainteresiranost i za ostale aktivnosti što je razumljivo kad se shvati da ni na koji način ne mogu utjecati na svoje živote. Žena s cerebralnom paralizom od 38 godina koja to govori cijeli je život provela u ustanovama socijalne skrbi nakon što su je roditelji napustili u ranom djetinjstvu. Obrazovanje za zanimanje pomoćnog pletača stekla je u ustanovama specijalnog obrazovanja. Iako je

neko vrijeme bila prijavljena na Zavodu za zapošljavanje nikad nije dobila priliku raditi. To objašnjava rečenicom: *Tko će zaposliti invalida*? Navodi primjer svoje kolegice koja je nabavila stroj za pletenje i neko vrijeme radila, ali su onda narudžbe prestale i sad više ne radi. Ne vidi nikakvu perspektivu u svom životu. Tek se nedavno uključila u gradsku udrugu osoba s invaliditetom. Na mobitelu nema kredita s kojim bi mogla uputiti poziv ili poslati poruku. Malo živne kad govori o druženjima na koje nekoliko puta godišnje odlazi u organizaciji udruge i doma. Bila je aktivna i u sportskim aktivnostima koje su se organizirale u sklopu projekta, ali to je sad završilo. Ne zna tko je provodio projekt. Kaže da je Europska unija. Misli da zato jer ima skrbnicu ne može glasovati.

5) Jeste li glasovali i na koji način?
   /
6) Zašto niste glasovali (za one osobe s invaliditetom koje nisu)?

Na pitanje o izborima sve osobe s invaliditetom su imale spreman odgovor da ih *to ne zanima*.
Nakon više od sat vremena provedenih u razgovoru s osobljem primijećeno je sljedeće: osoba s intelektualnim teškoćama tražila je da mu se pozove mama. Socijalna radnica je više puta, svaki put sve više povišenim tonom ponavljala da mama više nema telefon na koji je se može nazvati. Na kraju je zaključila da će poslati nekog da mu objasni o čemu se radi. Drugi korisnik je došao s pokvarenim aparatićem za slušanje i također nije naišao na susretljivost. Pitanje je kako bi se korisnici u takvoj ne podržavajućoj atmosferi odlučili tražiti podršku za izbore kad im je teško zadovoljiti i puno elementarnije potrebe.

Iz razgovora s osobljem saznaje se za česte slučajeve uskraćivanja zdravstvene zaštite gdje se osobe s invaliditetom odbija primiti u bolnicu jer se kreću uz pomoć kolica ili su lišeni poslovne sposobnosti pa osoblje bolnice kaže da ih ne može liječiti. Govore o izrazitoj neljubaznosti djelatnika bolnice posebno odjela za ortopediju, ali i socijalne radnice iz centra za socijalnu skrb koja se izrazito osorno obraća osobama s invaliditetom.

Tijekom posjeta saznaje se da osobe s invaliditetom ne mogu dobiti lijek koji im je neophodan za sprječavanje spazmi na temelju obaveznog i dopunskog zdravstvenog osiguranja nego ga moraju plaćati 60 kuna (8 eura). To plaćaju od svog džeparca koji iznosi 150 kuna (20 eura).

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom obišla je i državnu ustanovu socijalne skrbi u kojoj su smještene mlađe punoljetne osobe koje se obrazuju u ustanovi. Budući da su izbori održani u vrijeme školskih praznika, oni su u to vrijeme bili u svojim obiteljima. Aktivno se registriralo dvoje birača. Međutim na dan izbora ipak nisu otišli na glasanje. Osoblje smatra da je tome možda pridonijela činjenica što je biračko mjesto koje je ranije bilo smješteno u samu ustanovu iznenada premješteno.

ZAKLJUČAK: Ministarstvo socijalne politike i mladih uložilo je napor da glasanje osoba s invaliditetom smještenim u ustanovama socijalne skrbi kao onih lišenih poslovne sposobnosti na predsjedničkim izborima ne ostane mrtvo slovo na papiru. Međutim, na terenu je i dalje prisutan nedostatak informacija o mogućnostima i načinima glasanja osoba s invaliditetom. Biračko pravo doživljava se kao luksuz, informiranje se provodi da se zadovolji forma, a slaba izlaznost osoba s invaliditetom objašnjava se njihovim teškoćama i nezainteresiranošću.

Osobe s invaliditetom ne vide povezanost između teške situacije u kojoj se nalaze i sudjelovanja u političkom životu odnosno ne vide kako bi njihovo sudjelovanje na izborima utjecalo na njihove živote. Nisu zainteresirani ni za sudjelovanje u drugim aktivnostima pa tako ni za sudjelovanje na izborima. Može se zaključiti da je takav stav posljedica načina života koji ljudi u ustanovi vode i da to pokazuje kako se osjećaju kao da su uskladišteni, mire se s takvim stanjem i ne vide smisao niti nalaze energije za sudjelovanje u aktivnostima koje daju privid uobičajenog svakodnevnog funkcioniranja i života. To ukazuje na veliku potrebu za ubrzavanjem deinstitucionlizacije i stvaranjem okruženja u kojem će osobe s invaliditetom uistinu moći utjecati na svoje živote kao i na nužnost osnaživanja za zagovaranje svojih prava.

Glasanje osoba s invaliditetom koje žive u stambenoj zajednici u Zagrebu

Pravobraniteljica je obišla i dvije stambene zajednice kako bi, između ostalog, stekla uvid kako su biračko pravo iskoristile osobe koje žive u organiziranom stanovanju uz podršku Udruge za promicanje inkluzije. Od 4 osobe u svakoj stambenoj zajednici glasala je po jedna osoba. Asistentica kaže da su razgovarali o izborima. Osobe koje su željele glasati imale su osiguranu osobnu asistenciju uz pomoć koje su izvršili glasanje. Osobe koje nisu glasale taj dan nisu bille u zajednici nego u posjetu rodbini, iako ih to ne bi trebalo spriječiti da glasaju. Neke osobe nalaze se na biračkom popisu udaljenom od stambene zajednice. Jedna osoba je mislila da zbog toga što nema poslovnu sposobnost ne može glasovati, ali mu je asistentica objasnila da to nije tako.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u veljači 2014. godine održala sastanak s predstavnicima Državnog izbornog povjerenstva vezano uz inicijativu za probnim uvođenjem tehnoloških rješenja koja omogućavaju samostalno glasanje osoba s invaliditetom.

Nismo upoznati s time je li u 2014. godini bilo daljnjih koraka na realizaciji ove inicijative.
Kao što smo pisali u Godišnjem izvješću za 2013. godinu, pozitivni zakonski propisi u Republici Hrvatskoj trenutačno ne podržavaju korištenje elektronskog glasanja niti korištenje potpornih tehnologija koja bi omogućila samostalno glasanje osoba s invaliditetom. S obzirom da je osiguravanje biračkog prava osobama s invaliditetom svih oštećenja zakonska obaveza koju je Republika Hrvatska preuzela ratificiranjem UN-ove Konvencije o osobama s invaliditetom i da se prilikom svakih izbora izborni proces nastoji učiniti što pristupačnijim osobama s invaliditetom, Državno izborno povjerenstvo pokrenulo je inicijativu da se neko od tehničkih rješenja koja postoje na tržištu testira kroz pilot projekt kako bi se vidjelo odgovara li ono osobama s invaliditetom, ali ujedno i stvorili temelji za predlaganje zakonskih promjena koje bi omogućile korištenje takvih potpornih tehnologija u svrhu osiguravanja biračkog prava i tajnosti glasovanja osobama s invaliditetom.

3.17. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA OSOBA S INVALIDITETOM

U Republici Hrvatskoj djeluje oko 300 udruga koje se bave pitanjima osoba s invaliditetom. U posljednjih 15 godina ove su udruge nastajale i razvijale se slijedeći potrebe svojih članova, osobito u područjima u kojima je izostajala sustavna skrb društva za ovu kategoriju građana. Kako u sveobuhvatnoj brizi za osobe s invaliditetom nedostaju potpore neovisnom životu koje kroz različite projekte osiguravaju jedino udruge (primjer je osiguranje usluge osobnog asistenta osobama s najvećim stupnjem invaliditeta), to se sve više ove udruge na različitim razinama – od nacionalne do lokalne – prepoznaje i prihvaća kao nositelje aktivnih mjera očuvanja položaja i ostvarivanja konkretnih usluga, prava i povlastica osoba s invaliditetom. Obzirom na ograničenost sredstava za financiranje određenih važnih aktivnosti udruga koje se kroz projektno financiranje ograničava uobičajeno na razdoblje od jedne ili tri godine – većina jedinica lokalne samouprave kao i ministarstva na različite načine podupiru održivost upravo ovih udruga kao partnera u zadovoljavanju određenih javnih potreba. Ova potpora se najčešće ostvaruje kroz odobravanje sredstava za financiranje projekata koje jedinice lokalne ili područne (regionalne) samouprave te ministarstva osiguravaju temeljem objavljenih natječaja što predstavlja izravnu pomoć za ciljane aktivnosti iskazane u projektu, ali u praksi se češće primjenjuju i drugi neizravni načini pomoći - cijenjeni osobito u vremenima kada se smanjuju sredstva iz drugih izvora koja su udrugama do sada osiguravala održivost (donacije, dobrovoljni prilozi i sl.).

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom u 2014.g. učestalo su se obraćale udruge osoba s invaliditetom iz različitih dijelova Hrvatske pritužujući se zbog neodobravanja financijskih sredstava za rad udruga putem projekata zbog nedovoljno obrazloženih razloga ili zbog manjih tehničkih

propusta u natječajnoj dokumentaciji. Udruge koje su nam se obratile ukazuju i da Nacionalna zaklada na neki način ne prepoznaje posebnost uloge udruga osoba s invaliditetom i onih koje djeluju u korist osoba s invaliditetom kao pružatelje usluga. Činjenica je da u nedostatku drugih servisa, udruge pružaju usluge o kojima izravno ovisi kvaliteta života i zdravlje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Za udruge bi neodobravanje sredstava za pojedini projekt značilo i neisplatu plaća zaposlenima, ali još važnije – za osobe s invaliditetom prestaje se provoditi određena usluga.

Osim navedenih problema, ukazuje se na teškoće sa terminima natječaja, sklapanja ugovora i isplata odobrenih sredstava. Čak i ukoliko je projekt odobren, cjelokupna procedura i vrijeme isplate sredstava za projekt uglavnom se odvijaju u svibnju ili lipnju, što znači da gotovo svake godine to razdoblje ostaje financijski nepokriveno. Ukoliko natječaj bude prihvaćen sredstva se isplaćuju retroaktivno. Međutim, postavlja se pitanje što se događa ukoliko projekt ne prođe na natječaju.
Nekoliko udruga obratilo nam se ukazujući da Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva ne poznaje udruge osoba s invaliditetom i one koje djeluju u korist osoba s invaliditetom. Natječaje diferenciraju, pa se tako npr. na određeni natječaj može prijaviti udruga osoba s invaliditetom i udruga roditelja osoba s invaliditetom, ali ne i udruga koja djeluje u korist osoba s invaliditetom. Društvo tjelesnih invalida Grada Rijeke u svojem prigovoru na propozicije natječaja Nacionalne zaklade smatra da se ovakvom diferencijacijom različitih udruga u stvari provodi diskriminacija temeljnih udruga osoba s invaliditetom. „Pitamo se koje su to udruge koje rade u korist osoba s invaliditetom i gdje nalaze korisnike svojih aktivnosti? Naša Udruga ima tradiciju, djelujemo 37 godina, brojimo 650 članova, pokrivamo područje cijele županije, prema našem Statutu vidi se da društvo okuplja osobe s…invaliditetom i ostale građane kao vanjske suradnike….. na rješavanju problematike…. invalida“. Tu su i neke druge specifičnosti, kao npr. „udruga roditelja osoba s invaliditetom“. Nisu li udruge roditelja osoba s invaliditetom iste one koje rade u korist osoba s invaliditetom?

Kako bi raspravila o ovim teškoćama u radu udruga osoba s invaliditetom, pravobraniteljica je održala sastanak sa upraviteljicom Nacionalne zaklade koja je tom prilikom istaknula dva natječaja koja je objavio Ured za udruge Vlade RH: *Jačanje sposobnosti organizacija civilnog društva za pružanje socijalnih usluga i Mikro projekti podrške inovativnim aktivnostima malih organizacija civilnog društva za lokalni razvoj.*
Osnovni zaključak navedenog sastanka bio je da su ulaskom drugih resora u financiranje iz prihoda ostvarenih igrama na sreću smanjena sredstva raspoloživa udrugama osoba s invaliditetom.
Neodobravanje financijskih sredstava za institucionalnu podršku ne znači da projekti nisu kvalitetni pa čak i vitalno važni za osobe s invaliditetom na određenom području, već jednostavno nema dovoljno sredstava.
Upraviteljica Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva istaknula je kako je cilj njihovog djelovanja osnažiti organizacije civilnog društva da postanu održive organizacije koje će se financirati iz više izvora financiranja, a neće biti ovisne o državnom proračunu, što je nespojivo sa samom biti civilnog društva. Određene usluge se i ne bi trebale financirati projektno preko udruga, nego bi se trebale sustavno osiguravati.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom obvezuje državu na osiguravanje usluga u zajednici koje će osobama s invaliditetom omogućiti pravo na izbor i neovisno življenje. Obzirom da sadašnja sustavna rješenja nisu dostatna, udruge na neki način preuzimaju ulogu države – osiguravaju mobilne timove za pomoć u kući, pružaju rehabilitacijske usluge, ranu intervenciju, asistenciju…sve ono što na terenu nedostaje zbog nedostatka drugih pružatelja. Neke udruge su posljednjih godina pružale istovremeno više usluga za koje provođenje su osigurale na desetine zaposlenika, potrebnu opremu i pomagala za pružanje vrlo specifičnih rehabilitacijskih usluga i sl. Projektno financiranje tako značajnih usluga stvara niz teškoća za same udruge, ali i iz pozicije korisnika usluge – upitan je kontinuitet usluge, dvojbena može biti i kvaliteta usluge, ne ulazeći čak niti u samu nadležnost udruge za provođenjem određene usluge.

Problem nadležnosti imala je jedna udruga koja nam se obratila, koja je u projektu navela uslugu fizikalne terapije, za koju je Ministarstvo zdravlja navelo da se zdravstvene djelatnosti mogu provoditi isključivo u zdravstvenim ustanovama, a da ih ne može provoditi udruga. Istovremeno postoje veliki problemi u osiguravanju fizikalne terapije za osobe s invaliditetom, posebno održavajuće koja sprečava pogoršanje invaliditeta. To je posebno značajno u manjim i ruralnim sredinama koje nemaju pristup zdravstvenim uslugama kao što je fizikalna terapija na svom području, a međugradski prijevoz i za opću populaciju je nedostatan dok prijevoza prilagođenog osobama s invaliditetom nema.

Udruge koje su u svojim sredinama gotovo „privredni subjekti“, koji imaju velike kapacitete i široko su razvile svoje programe, imaju mogućnost provoditi svoje usluge u zasebnoj organizacijskoj jedinici. Ukoliko se takve usluge pružaju za više od 20 korisnika, takva organizacijska jedinica treba imati voditelja koji vodi poslovanje i odgovorna je za zakonitost rada kao ustanova koja obavlja djelatnost socijalne skrbi. Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (NN, br. 40/14) kao i Katalog socijalnih usluga, definiraju minimalne uvjete prostora i opreme za pružanje usluga, vrstu, te minimalni sadržaj i opseg usluge u odnosu na pojedinu korisničku skupinu, strukturu i trajanje neposrednog stručnog rada s korisnicima, strukturu i trajanje ostalih poslova te uvjete i minimalni broj stručnih i drugih radnika za pojedinu uslugu. Prije početka rada treba ishoditi rješenje o ispunjavanju minimalnih uvjeta za pružanje socijalnih usluga (licencu). Ovome svakako prethodi ocjena o usklađenosti sa standardima socijalnih usluga, a za pružanje usluga u mreži socijalnih usluga Ministarstvo i pružatelj usluge sklapaju ugovor o pružanju socijalnih usluga.
Smatramo da udruge koje su se profilirale u kvaliteti i obimu određene usluge trebaju ići u smjeru osnivanja takvih zasebnih jedinica za pružanje socijalnih usluga, čime bi se po sklapanju ugovora s nadležnim ministarstvom osigurao kontinuitet i kvaliteta usluge, kao i financiranje.

3.17.1. Podrška radu udruga i provođenju aktivnosti

Sanus, klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti, Split, - izgradnja rehabilitacijskog centra Krasno

Ured Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom već dugi niz godina prati i podržava rad Kluba „Sanus“ koji provodi razne programe i projekte u cilju podizanja kvalitete liječenja djece oboljele od malignih bolesti. Značajan trud i napor je uložen kao i prepoznavanje uloge ove udruge u uređenju dječjeg odjela u bolnici u Splitu kao i u uređenje dječje dnevne bolnice u Splitu zajedno sa dječjom gastroenterologijom. Osim što je Klub „Sanus“ radio na poboljšanju prostornih uvjeta u bolnici u Splitu i u njihovom opremanju, zalagao se i za poboljšanje prostornih uvjeta onkologije i u Rijeci i Zagrebu. Također je za svaku pohvalu i trud uložen u zapošljavanje stručnih radnika kako bi djeci bila omogućena primjerena i stručna pomoć prilikom liječenja i njihovog daljnjeg oporavka, a sve u cilju da liječenje bude što manje stresno kako za djecu tako i za roditelje, koji zajedno sa djecom proživljavaju njihove bolove i traume liječenja. U cilju daljnjeg poboljšanja i podizanja kvalitete života djeci koja prođu teško razdoblje liječenja od malignih bolesti, Klub „Sanus“ je nastavio sa svojim radom radeći na projektu izgradnje Rehabilitacijskog centra za djecu oboljelu i liječenu od malignih bolesti u mjestu Krasno, a u kojem je mjestu od Grada Senja dobio i zemljište. Sukladno navedenom Ured podržava inicijativu i projekt izgradnje Rehabilitacijskog centra Krasno. Ujedno, smatramo inicijativu i sve dosadašnje aktivnosti i napore koje je Klub „Sanus“ poduzeo u cilju podizanja kvalitete života djece oboljele i liječene od malignih bolesti, potrebnim i nužnim i to ne samo za obitelji koje se trenutno nalaze u stanju potrebe nego i za, nažalost, buduće obitelji koje će se eventualno naći u jednoj takvoj, teškoj, životnoj situaciji. Od velike je važnosti da oboljela djeca zajedno sa svojim roditeljima od samih početaka imaju primjerenu skrb i adekvatnu pomoć prilikom i poslije liječenja, a što bi u svakom slučaju trebalo imati i pozitivniji učinak i na sam ishod liječenja.

Pismo potpore Udruzi za pomoć djeci s posebnim potrebama ADHD i JA

Roditelji djece s teškoćama u razvoju, volonteri, stručnjaci koji su radili s djecom, ali i cjelokupna javnost neosporno su se uvjerili u neophodnost i iznimnu važnost podrške koja je potrebna djeci s

ADHD-om, ali i drugim teškoćama s područja grada Dugog Sela i okolnih općina Brckovljani i Rugvica. Prema dosadašnjem radu vidljivi su rezultati koje je udruga postigla u samo nepunih 7 godina rada. Budući da na tom području Zagrebačke županije ne postoji udruga koja se bavi istim ili sličnim aktivnostima, dali smo podršku udruzi ADHD I JA koja svojim konkretnim rezultatima i iskustvima dobivenim, osim neupitne dobrobiti za djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji, omogućava dostupnost neophodnih programa podrške u ovom dijelu Hrvatske. Glavni zadatak Udruge je oformiti stručni tim sastavljen od stručnjaka logopeda, psihologa, psihijatara i defektologa koji bi radili terapije s djecom, koja redovito polaze predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski redoviti program. U radu s djecom rješavale bi se različite poteškoće. S obzirom na navedeno te na aktivnosti koje planira udruga ADHD I JA provoditi, na najbolji će se način implementirati i članci 7., 9. i 24. **Konvencije o pravima osoba s invaliditetom** (»Narodne novine – Međunarodni ugovori« br. 6/07, 3/08, 5/08) koji govori o obvezi države potpisnice da osigura puno i ravnopravno uživanje svih prava i temeljnih sloboda, u ovom slučaju djece s teškoćama u razvoju. Pismo potpore je koristila udruga prilikom javljanja na natječaje JLP(R)S te ministarstava.

Potpora projektu „Centar za informiranje i edukaciju osoba s invaliditetom“

Na području informiranja i edukacije slijepih i slabovidnih osoba, ali i osoba drugih oštećenja a posljedično i invaliditeta, vidljivo je da Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tiflotehnike, postiže sve bolje rezultate i korisna postignuća. Značajan doprinos u poticanju obrazovanja i osposobljavanja osoba s invaliditetom ogleda se u radu udruge, iako su velika postignuća vidljiva u informiranju slijepih i slabovidnih osoba o najnovijim znanstveno-tehnološkim spoznajama i dostignućima u primjeni i prilagodbi tiflotehničkih pomagala koja im olakšavaju život. Naglašavamo i doprinos Hrvatske udruge za promicanje i razvoj tiflotehnike i u procesima cjeloživotnog učenja i stjecanja socijalnih vještina - osobito u području prilagođavanja ne samo pomagala nego i načina prenošenja znanja prilagođenih mogućnostima slijepih i slabovidnih osoba. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dao je punu potporu projektu *Centar za informiranje i edukaciju osoba s invaliditetom* kojim Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tiflotehnike aplicira na natječaj Ministarstva socijalne politike i mladih dajemo punu potporu smatrajući da ovaj Centar može uključiti i ostale kategorije osoba s invaliditetom pomažući im u stjecanju znanja i vještina kojima ne samo nadograđuju svoja bazična profesionalna znanja, nego potiču neovisnost i socijalnu uključivost.

Prava pacijenata s inkontinencijom na pomagala, izrada i tiskanje priručnika

Mnogobrojni su uzroci inkontinencije, ali su jednako brojne neželjene posljedice koje itekako utječu na zdravlje i kvalitetu života osoba s invaliditetom. Mnogi ne znaju kakva pomagala pri inkontinenciji postoje, gdje i kako ih mogu nabaviti, gdje potražiti odgovarajuću pomoć, budući da se o ovom problemu nerado govori jer u većini izaziva nelagodu. Premda se problemi s inkontinencijom različito doživljavaju od osobe do osobe, često puta i blagi oblik inkontintinencije dovodi do socijalne izolacije, posebno u slučajevima kada osoba ovaj problem prikriva, kada joj izaziva neprijatnost i kada se neadekvatno liječi. Kad govorimo o ovom problemu, treba ukazati na još jednu značajnu poteškoću, a to je manjak specijalista, odnosno urologa za pojedina oštećenja, a osobito za osobe sa spinalnim ozljedama (u Zagrebu je trenutno samo jedna osoba). U pristupu urološkim problemima kod osoba s različitim teškoćama treba poštivati princip individualnosti, ali poznavati i specifičnosti pojedinih oštećenja kako bi liječenje bilo djelotvorno. Sredstva koja se izdvajaju za osiguravanje adekvatnih pomagala pri inkontinenciji predstavljaju značajan iznos koji često ovisi o raspoloživim mogućnostima onih koji trebaju osigurati ovu vrstu pomagala. Iako u današnjoj situaciji liječnik opće prakse ili obiteljski liječnik propisuje vrstu pomagala na osnovu preporuke specijaliste, i dalje imamo probleme jer pomagala nisu propisana sukladno individualnim potrebama. Inkontinencija je zdravstveno -socijalni problem, koji će u budućnosti zauzimati sve značajnije mjesto s obzirom da smo sve starije stanovništvo, a time će troškovi u ovom području biti rastući. Međutim, ako se bude ulagalo u prevenciju i informiranje pojedinaca, ali i cijelog društva, ti troškovi će biti daleko manji, a osobe s ovom vrstom problema sve zadovoljnije.

Sukladno navedenom Ured pravobraniteljice dao je podršku udruzi Koalicija u zdravstvu vjerujući da će ovaj projekt *Prava pacijenata s inkontinencijom na pomagala – izrada i tiskanje priručnika* doprinjeti pravodobnom informiranju osoba s invaliditetom.

Pismo podrške udruzi Spinalne ozljede Zagreb pri prijavljivanju programa „Vikend asistenti“

Udruga Spinalne ozljede Zagreb (dalje SOZ) prijavila je prijedlog trogodišnjeg programa pod nazivom *Vikend asistenti* na natječaj Ministarstva socijalne politike i mladih pod nazivom „Razvoj i širenje mreže socijalnih usluga koje pružaju organizacije civilnog društva“. Navedenim programom odnosno uslugama u zajednici, planira se osigurati pomoć članovima udruge osobama s visokim stupnjem invaliditeta, koja bi se ogledala u asistenciji pri zadovoljenju primarnih potreba tih osoba tijekom vikenda i praznika kada one ne mogu tu pomoć ostvariti kroz druge oblike asistencije. Trenutni pružatelji usluga nisu dovoljni i vrlo često se te osobe susreću sa nizom problema tijekom vikenda i praznika upravo zbog nedostatka podrške koja im je nužna kako bi funkcionirali u svakodnevnici.

Usluge bi pokrivale osobe koje same žive, ali i one koje žive neovisno koliko je god to moguće u vlastitim obiteljima i u ono vrijeme kada postojeći pružatelji usluga ne rade, s posebnim naglaskom na večernje sate i dane vikenda. SOZ je ovim programom želio postići uspostavu mreže osoba koje će biti podrška osobama s visokim stupnjem invaliditeta. Ovaj program smatramo hvalevrijednim jer doprinosi deinstitucionalizaciji, odnosno neovisnom življenju i ostanku osoba s invaliditetom u njihovim domovima čime upravo provodimo Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koja u odredbama *Neovisno življenje i život u zajednici* jasno ukazuje na potrebu poštivanja prava osoba s invaliditetom te pružanja podrške za život u zajednici prema vlastitom izboru. Ured pravobraniteljice je podržao udrugu u njezinom nastojanju u poboljšanju kvalitete življenja osoba s invaliditetom, članova udruge Spinalne ozljede Zagreb. *Sredstva za provođenje projekta nisu odobrena.*

Rad udruge obitelji starih i nemoćnih osoba te obitelji osoba sa duševnim smetnjama „Plemeniti“

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se **udruga obitelji starih i nemoćnih osoba te obitelji osoba sa duševnim smetnjama – *„Plemeniti“*** iz Zagreba, čiji su ciljevi između ostalih i okupljanje osoba s duševnim smetnjama i članova njihovih obitelji, aktivno zalaganje protiv svih oblika diskriminacije, socijalnog isključivanja, marginalizacije i institucionalizacije starih i nemoćnih osoba i osoba s duševnim smetnjama te zalaganje za uvođenje posebnih programa zapošljavanja starih i nemoćnih osoba i osoba s duševnim smetnjama.

Udruga *„Plemeniti“* je jedna od malobrojnih udruga u Republici Hrvatskoj koja se uopće bavi zaštitom i promicanjem prava osoba s invaliditetom - s mentalnim oštećenjem (psihičkom bolesti). Naime, osobe s duševnim smetnjama/psihičkom bolešću/mentalnim oštećenjem desetljećima su u Republici Hrvatskoj na samoj margini društva, obilježeni, stigmatizirani njihovom bolešću, napušteni od obitelji, bez potrebne podrške države, lokalne zajednice i društva u cjelini. Godinama su zatvarani u institucije, daleko od očiju svojih sugrađana. Predrasude prema ovoj kategoriji osoba s invaliditetom još uvijek su prisutne u našem društvu, više nego prema bilo kojoj društvenoj skupini ili kategoriji osoba s invaliditetom i krajnje je vrijeme da ih društvo počne otklanjati. Republika Hrvatska se ratifikacijom UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obvezala zajamčiti svim kategorijama osoba s invaliditetom jednakost i ravnopravnost, poduzimati mjere usmjerene na borbu protiv stereotipa i predrasuda, podizanje razine svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom, poštivanje njihovog urođenog dostojanstva. Kako bi osobe s invaliditetom, u ovom slučaju osobe s duševnim smetnjama mogle biti ravnopravne s drugim građanima u RH na jednakoj razini potrebno im je pružiti podršku, ali isto tako i šansu u različitim područjima od obrazovanja preko zapošljavanja i rada do društvenih aktivnosti u zajednici.

Upravo rad i planirane aktivnosti Udruge *„Plemeniti“* iz Zagreba sukladno programu i ideji koju imaju, a to je između ostalog zapošljavanje osoba s invaliditetom je vrlo važan segment kojim se potiče osobe s invaliditetom da steknu samopouzdanje, samopoštovanje i da se osnaže za uključivanje u zajednicu, prvenstveno kroz zapošljavanje i rad, a što će pridonijeti i prepoznavanju zajednice o sposobnostima tih osoba i uklanjanju predrasuda. Aktivnosti ove udruge također su iznimno značajne jer će pružati i potrebnu podršku obiteljima oboljelih osoba, koja ni na koji drugi

način kroz institucije istima nije dostupna. Rad Udruge „*Plemeniti"* iz Zagreba i predviđeni planovi s ciljevima pružanja podrške osobama s invaliditetom značajno će doprinijeti poboljšanju njihovog položaja, stoga pozdravljamo rad ove udruge i aktivnosti koje provode na korist osoba s invaliditetom u svrhu poboljšanja kvalitete njihovog življenja. *Preporuka je uvažena.*

Omogućavanje osobama s invaliditetom korištenja kreativnih i umjetničkih potencijala, promicanja svijesti o njihovim sposobnostima i uključivanje u život zajednice kroz aktivnosti udruge *Vrata otvorenih mogućnosti*

Osobe s invaliditetom jedna su od najisključenijih skupina u društvu, a posebno se to odnosi na osobe koje su izdvojene iz svojih zajednica i smještene u ustanove gdje žive nametnutim načinom života izolirane od ostatka društva. Šira društvena zajednica nema se prilike upoznati s njihovim kreativnim, umjetničkim i intelektualnim potencijalima što onemogućuje uklanjanje predrasuda i stereotipa o njima. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upoznata je s aktivnostima udruge *Vrata otvorenih mogućnosti* koja kroz Festival *Kazalište u srcu* na izuzetno inovativan i jedinstven način doprinosi ostvarenju obaveza koje je Republika Hrvatska preuzela potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom posebice u članku 30. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I ŠPORTU: 2*. Države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi omogućile osobama s invaliditetom razvoj i korištenje svojega kreativnog, umjetničkog i intelektualnog potencijala, ne samo za vlastitu dobrobit, nego također i za obogaćivanje društva.* Aktivnostima koje provodi Udruga na snažan se način ostvaruju i obaveze iz članka 8. PODIZANJE SVIJESTI: *1. Države stranke se obvezuju usvojiti žurne, učinkovite i primjerene mjere u svrhu:(a) podizanja razine svijesti u svim segmentima društva, uključujući i razinu obitelji, u svezi s osobama s invaliditetom, (…), (b) borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, (…) (c) promicanja svijesti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom.* Preporuka Udruzi je dana kako bi sva zainteresirana tijela i organizacije podržale navedenu inicijativu kako bi se nastavila razvijati i sukladno zacrtanim planovima Udruge širila kao primjer dobre prakse i izvan granica Hrvatske. *Postupak je u tijeku*.

Podrška Udruzi invalida rada grada Zadra

Jedan od značajnih vidova pomoći neprofitnim udrugama osoba s invaliditetom je oslobađanje od plaćanja najma prostora u vlasništvu gradova ili općina te oslobađanja od komunalne naknade, naknade za odvoz komunalnog otpada, te naknade za vode.

Budući da se Udruga invalida rada grada Zadra obratila pravobraniteljici, zatražili smo Grad Zadar da poduzmu odgovarajuće mjere da se navedena udruga oslobodi onih davanja o kojima grad odlučuje autonomno te nas izvijesti o poduzetom.

Grad Zadar je izvijestio kako su s Udrugom invalida grada Zadra sklopili Ugovor o korištenju poslovnog prostora u kojem se člankom 4. obvezala plaćati sve režijske troškove, komunalnu naknadu i sve ostale obveze prema Gradu Zadru s osnova javnih davanja. U skladu s navedenim, Udruzi je obračunata komunalna naknada po koeficijentu namjene 1,00 za prostor koji koriste neprofitne organizacije, a koju su po članku 22. Zakona o komunalnom gospodarstvu korisnici poslovnog prostora koji se nalazi unutar građevinskog područja naselja dužni plaćati. Također je napomenuto kako je Odlukom o komunalnoj naknadi Grada Zadra propisano moguće oslobađanje od plaćanja komunalne naknade za tri kategorije: obitelji poginulog, umrlog, zatočenog ili nestalog hrvatskog branitelja; invalide domovinskog rata (koji plaćaju umanjenu naknadu) te korisnike stalne socijalne pomoći. Grad Zadar smatra da iz svega navedenog nema zakonske mogućnosti oslobađanja ili umanjenja obveze plaćanja komunalne naknade za Udrugu.

Mišljenja smo kako bi Grad Zadar trebao sufinancirati ili u potpunosti financirati ovakvim udrugama plaćanje komunalne naknade jer oni nemaju stalan izvor prihoda osim članarina i ponekad sredstava (kroz projekte ili programe) iz proračuna gradova, županija ili ministarstava. Istaknuli bismo njihovu veliku ulogu u životu osoba s invaliditetom jer su oni nositelji aktivnih mjera očuvanja položaja i ostvarivanja konkretnih usluga, prava i povlastica osoba s invaliditetom. Bez takvih udruga Grad Zadar bi morao trošiti ljudske i financijske resurse za obavljanje svih ovih poslova koje udruge čine bez naknade. Upravo zbog toga smatramo da bi Grad Zadar trebao financijski pomagati ovakve udruge ili ih osloboditi dijela troškova, bilo plaćanja najma bilo komunalnih izdataka.

Prema saznanjima iz medija i temeljem upita novinarke lista Zadarski regional Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je obaviještena kako jedino članovima udruge invalida grada Zadra nije financiran ili sufinanciran prijevoz u gradu Zadru u odnosu na članove drugih udruga s područja grada Zadra. Budući da postoji sumnja da se radi o stavljanju članova jedne udruge u nepovoljni položaj u odnosu na članove drugih udruga, tražili smo Grad Zadar da nas informira na temelju koje odluke se donosi odobravanje financiranja ili sufinanciranja prijevoza osoba s invaliditetom, članova udruga; Koji su kriteriji za ostvarivanje ove povlastice; te koji je razlog za stavljanje u nepovoljniji položaj članova udruge invalida rada grada Zadra u odnosu na članove drugih udruga. Također smo naglasili kako je učlanjivanje u udruge dobrovoljno te da svaki od tih članova može, ali i ne mora (ovisno o svojim potrebama) biti član više udruga.
Grad Zadar istaknuo je kako su prvotno pravo na besplatan gradski prijevoz imali umirovljenici s mirovinama manjim od 2.500,00 kn i osobe starije od 65 godina koje nisu stekle pravo na mirovinu. Nakon javne rasprave predstavnici pojedinih udruga zatražili su da se i njihovim članovima također omogući besplatan javni prijevoz, na što se pozitivno reagiralo te su uvršteni u Odluku o besplatno javnom prijevozu. To su: Udruga roditelja poginulih hrvatskih branitelja, Udruge tjelesnih invalida Zadar, Udruga civilnih stradalnika Domovinskog rata i Udruge oboljelih od PTSP-a.
Napomenuli su kako je Udruga invalida rata tek nedavno, pet godina nakon donošenja Odluke tražila besplatan javni prijevoz za njihove članove te da je to trenutno nemoguće zbog sve lošijeg poslovanja prijevozničkog poduzeća „Liburnija“ d.o.o. Zadar, ali i zbog toga što je za očekivati da bi uskoro još neke udruge mogle tražiti isto pravo. Također ističu da bi donošenje nove Odluke o socijalnoj skrbi moglo utjecati na odbijanje zahtjeva udruge jer će prema toj Odluci većina prava iz sustava socijalne skrbi biti vezana za cenzus primanja pojedinca ili obitelji. Grad skreće pažnju i na statut Udruge invalida rada prema kojem „član udruge može biti svaka fizička osoba koja svojim radom, znanjem, stručnošću i sposobnostima može pridonijeti uspješnijem rješavanju pojedinih pitanja vezanih za invalide rada kao i pravna osoba koja djeluje na ostvarenje ciljeva udruge“, dakle uopće nije uvjet da član udruge bude osoba s invaliditetom.
Što se tiče osoba s invaliditetom koje su teško pokretne ili se kreću uz pomoć kolica, svi oni imaju pravo na besplatan javnih prijevoz posebno prilagođenim kombi vozilom bez obzira na njihova primanja ili pripadnost pojedinoj udruzi. Za kraj su istaknuli kako su u ovom trenutku bliži uskraćivanju prava na besplatni javni prijevoz udrugama koje su dosadašnjom Odlukom bile uvrštene, nego proširivanju tog prava na nove udruge.

Mišljenja smo kako bi sve udruge trebale biti u jednakom položaju i imati pravo na besplatni javni prijevoz, a prvenstvo se ne bi trebalo davati isključivo onima koje su to zatražile u trenutku donošenja Odluke jer su ostale udruge u tome mogle biti spriječene nedostatkom informacija ili bilo kojim drugim razlogom. Smatramo da bi članovi s invaliditetom svake udruge trebali imati pravo na besplatan javni prijevoz, a ne samo na kombi vozilo jer su ovako članovi jednih udruga povlašteniji u odnosu na članove drugih neovisno o njihovom materijalnom stanju ili invalidnosti, samo na temelju članstva u udruzi koja je dobila pravo na besplatni javni prijevoz.
Prema Zakonu u suzbijanju diskriminacije u navedem slučaju se ne radi o diskriminaciji jer članstvo u udruzi ne spada u jednu od taksativno navedenih osnova za diskriminaciju te se po pravu RH postupanje koje nije utemeljeno na tim osnova ne smatra diskriminacijom. Unatoč tome smatramo da u ovom slučaju dolazi do kršenja nekih temeljnih vrednota Ustava RH (članak 3.) poput jednakosti i socijalne pravde.

3.18. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

3.18.1. Kultura

Iako država financira programe i projekte koje provode organizacije civilnog društva u suradnji s institucijama, afirmirajući kreativne, umjetničke i intelektualne potencijale djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, sredstva koja se osiguravaju u tu svrhu nisu dovoljna. Učinjeni su značajni pozitivni pomaci od lokalne do državne razine kako bi kulturni sadržaji bili dostupni osobama s invaliditetom. Međutim, i dalje je sudjelovanje u mnoštvu kulturnih događanja izrazito otežano zbog različitih prepreka, prvenstveno neprilagođenosti prostora u kojima se održavaju različite radionice, predstave, i druge aktivnosti u kulturi, te izostanka potpora (prijevoz, asistencija, pratnja i sl.). Sve veći broj osoba s invaliditetom kod izjašnjavanja o najvažnijim objektima, odnosno prostorima gdje je neophodno osigurati pristupačnost, navode da su to prostorije i zgrade sa kulturnim sadržajima.

Tijekom 2014. godine Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uputila je zamolbu udruga osoba sa cerebralnom paralizom ''Srce'' Split, radi održavanja mjuzikla „Srce na sceni“ u Zagrebu. Udruga je tražila pristupačan prostor, s obzirom da su gotovo svi izvođači osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili smanjene pokretljivosti.

Istraživanje pristupačnosti kazališta osobama s invaliditetom

S obzirom na važnost uključivanja osoba s invaliditetom u javni i društveni život, *tijekom 2014. godine POSI je poslala upitnik na 148 umjetničkih organizacija i kazališta kako bi preispitala pristupačnost kulturnih sadržaja osobama s tjelesnim i osjetilnim invaliditetom. Ukupno 24 kazališta i 24 umjetničke organizacije i kazališne trupe su odgovorili na upitnike. Iz upitnika koje su kazališta dostavila POSI vidljivo je da je 10 kazališta pristupačno u cijelosti, 10 kazališta je pristupačno djelomično odnosno imaju samo pristupačan ulaz dok je 7 kazališta u potpunosti nepristupačno. Osim toga u 12 kazališta je scena pristupačna, dok u 12 kazališta scena nije pristupačna.* S obzirom da je najveći broj kazališta ipak na području Zagreba, u sljedećoj tabeli prikazujemo podatke prikupljene od 9 zagrebačkih kazališta.

Od kazališta su zatraženi podaci ima li ustanova osigurane najosnovnije elemente pristupačnosti osobama s invaliditetom sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13).

1.
   a) Je li ulaz u ustanovu pristupačan (npr. izgrađena rampa ili podizna platforma)?
   b) Mogu li osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica pristupiti prostorijama na katu (dizalo odgovarajuće širine i dubine da se u njega može ući invalidskim kolicima)?
   c) Je li sanitarni čvor prilagođen osobama s invaliditetom?
   d) Jesu li za slijepe osobe postavljene taktilne crte vođenja?

2.
   a) Ukoliko građevina u kojoj se odvijaju kulturna događanja nije pristupačna za osobe s invaliditetom, postoji li plan po kojem će se osiguravati pristupačnost i utvrđeni prioriteti za prilagođavanje (npr. prilagođavanje ulaza, ugradnja dizala, prilagođavanje učionica i wc-a, itd.)?
   b) Jesu li za tu namjenu predviđena sredstva u proračunu ustanove?

3. Na temelju Vašeg iskustva, potiče li Ministarstvo kulture mjerama iz svoje nadležnosti uključivanje osoba s invaliditetom u kulturna događanja (kao sudionike, glumce, pjevače i dr.)

4. Da li je u vašoj ustanovi pristupačna scena za osobe koje se kreću uz pomoć pomagala (npr. invalidska kolica)

S obzirom na navedena pitanja u tabeli se nalaze zaprimljeni odgovori:

Kazalište	1a	1b	1c	1d	2a	2b	3	4
HNK	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE

Gavella	DA	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE
ZKM	DA	NE	DA	NE	/	/	DA	DA
GD Histrion	DA	NE	DA	NE	/	/	NE	DA
Kerempuh	DA	NE	DA	NE	/	/	/	DA
Žar ptica	DA	NE	NE	NE	DA	NE	DA	DA
Mala scena	DA	/	NE	NE	/	/	NE	DA
Zagrebačko kazalište lutaka	DA	NE	DA	NE	/	/	DA	DA
Komedija	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE

Postavljeno je i sljedeće pitanje: *Molimo navedite ukoliko je Vaša ustanova učinila još neke prilagodbe u smislu uklanjanja arhitektonskih barijera, a koje nisu spomenute u prethodnom pitanju.*
Na navedeno pitanje **GD Histrioni** navodi kako osobama s oštećenjem vida pri uklanjanju arhitektonskih barijera pomaže prijemno osoblje (hostese na ulazu). **Kazalište Mala scena** rješava dodatne prilagodbe, kako bi se osobe s invaliditetom mogle smjestiti, pomičnim stolcima u parteru, dok je kazalište **Kerempuh** učinilo niz prilagodbi, u okviru svojih mogućnosti, te drže da više prilagodbi nije moguće izvesti s obzirom da je zgrada zaštićeni spomenik kulture.
Prema provedenoj anketi, većina zagrebačkih kazališta nudi pogodnosti za osobe s invaliditetom (npr. besplatan ulaz, jeftinije ulaznice i sl.) pa tako **Gavella u suradnji s udrugama** osoba s invaliditetom redovito daje gratis ulaznice, a imaju i popuste za osobe s invaliditetom. Kod **ZKM-a** osobe u invalidskim kolicima imaju besplatan ulaz (ulaznica se naplaćuje samo pratnji te osobe), a u **Kerempuhu** je potrebno predočiti invalidsku iskaznicu kako bi osoba ostvarila pravo na popust. 50% jeftiniju ulaznicu za osobe s invaliditetom nudi i **HNK**, iako je kazalište nepristupačno za osobe s invaliditetom (imaju mobilnu drvenu rampu). Slična je situacija s kazalištem **Komedija**, koje također nudi ulaznice s popustom, ali je zgrada kazališta nepristupačna tako da osobe s invaliditetom ulaze na sporedan ulaz. Ukoliko osobe s invaliditetom žele pogledati predstavu **GD Histrioni**, mogu „u nekim slučajevima“ očekivati besplatan ulaz, no popust od 20 kn se uvijek odobrava. Nadalje, postoje i neke pogodnosti u kazalištu **Mala scena** i kazalištu **Žar ptica**, no u anketi nisu naveli o kakvim je točno pogodnostima riječ. Nešto drugačiji vid pogodnosti dolazi nam iz **Zagrebačkog kazališta lutaka**, gdje osobe s invaliditetom svake godine imaju na raspolaganju besplatnu dvoranu za održavanje svojih predstava.

Na pitanje kazalištima o tome što bi iz perspektive njihove ustanove još bilo važno dodati vezano uz uključivanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u području javnog i društvenog života, **Kerempuh** drži kako treba posebno stimulirati kazališta koja se bave ili posvećuju pažnju osobama s invaliditetom. **ZKM** poziva Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport te Ministarstvo kulture na odvajanje više sredstava za financiranje kulturnih programa u kojima bi sudjelovale osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju, a koji bi se odvijali u gradskim kazalištima. U **Zagrebačkom kazalištu lutaka** priželjkuju uključivanje djece u rad njihovih radionica, a **Gavella** navodi važnost označavanja puteva i pristupa samoj zgradi kazališta. **Kazalište Mala scena** ovom prilikom pohvalilo se svojim dosadašnjim postignućima na planu uključivanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u području javnog i društvenog života: *„Prvo smo kazalište koje je integriralo slijepu glumicu u profesionalnu predstavu (Smješno čudovište), pas slijepe glumice boravi u prostoru da senzibilizira djecu na osobe koje ne vide, održavamo predstave sa simultanim prevođenjem na znakovni jezik za gluhe i gluhoslijepe osobe, radimo društveno angažirane predstave (o bulimiji, anoreksiji, epilepsiji)“.*

Većina kazališta nije odgovorila na pitanja postavljena u anketnom upitniku (2a i 2b), u kojima se propitkuje **postojanje eventualnog plana** po kojem će se osigurati pristupačnost i utvrđeni prioriteti

za prilagođavanje (npr. prilagođavanje ulaza, ugradnja dizala, prilagođavanje WC-a, itd.) kazališta, **te jesu li za tu namjenu predviđena sredstva u proračunu ustanove.**
Ukupno 5 zagrebačkih kazališta (ZKM, Kerempuh, Mala scena, GD Histrioni i Zagrebačko kazalište lutaka) nisu odgovorila na to pitanje, tri kazališta su odgovorila negativno (Gavella, HNK i Komedija) i na jedan i na drugi dio gore navedenog pitanja, dok je kazalište Žar ptica odgovorilo pozitivno na prvi dio pitanja, tj. da imaju plan, ali negativno na drugi dio, tj. da za tu namjenu nisu predviđena sredstva u proračunu njihove ustanove.
Preporuka
Kao što je vidljivo prema provedenoj anketi kazališta nisu dostupna u dovoljnoj mjeri kako bi osobe s invaliditetom mogle nesmetano biti sudionici – glumci, gledatelji ili možda zaposlenici. Stoga preporučamo nadležnom ministarstvu, osnivačima i vlasnicima prostora u kojima se nalaze kazališta, da iskoriste strukturne fondove Europske Unije te sredstvima navedenih fondova i dijelom iz državnog proračuna osiguraju elemente pristupačnosti kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom.

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom predstavljena je kazališna dvorana Scene Vidra koja je osigurala elemente pristupačnosti za osobe s tjelesnim i oštećenjima vida. Prilagodbe su: mobilna rampa (ona omogućava osobama u kolicima pristup dvorani te se koristi u slučaju potrebe), taktilna staza (reljefirana podloga koja slijepe osobe vodi kroz predvorje do ulaza u dvoranu) te oznake sjedala na brajici (na svakom sjedalu i u svakom redu nalazi se broj napisan na brajici, a odgovara broju na crnom tisku).

U 2014. godini, u organizaciji Društva tjelesnih invalida održan je trinaesti po redu **Festival jednakih mogućnosti.** Tijekom trodnevnog događanja nastupilo je više od 900 izvođača iz zemlje i inozemstva. Festival jednakih mogućnosti je tradicionalna međunarodna manifestacija urbane kulture čiji program izvode osobe s invaliditetom, zajedno s drugim glazbeno-scenskim i likovnim umjetnicima. Festival je poseban i po tome što u njegovoj organizaciji sudjeluje i 190 volontera sa petnaestak zagrebačkih fakulteta budućih stručnjaka koji se kroz ovaj program i educiraju o volonterstvu. "Ovdje svi sudionici pa tako i osobe s invaliditetom kojih ima oko 600, što iz Hrvatske, što iz susjednih zemalja, Bosne i Hercegovine, Slovenije, oni ovdje predstavljaju svoje kreativne sposobnosti. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom čestitala je organizatoru, svim suradnicima i izvođačima te pozvala građane da u što većem broju posjete ovo događanje jedinstveno takve vrste u Europi.

Manifestacije u **Međunarodnom tjednu Helen Keller** organizirao je Savez gluhoslijepih osoba Dodir. Prisjećajući se jedinstvene Helen Keller, gluhoslijepe osobe poznate po svojim iznimnim postignućima, njezinim primjerom pokazujemo da unatoč teškom senzoričkom oštećenju osobe mogu, uz podršku i vjeru okoline, ali i vlastitu upornost, razviti preostale sposobnosti i postići vrhunske rezultate na mnogim područjima djelovanja. U našoj sredini imamo preko 360 osoba s ovim vidom oštećenja i sustav i društvo trebaju prepoznati njihove sposobnosti i mogućnosti te im pružiti priliku kako bi razvili svoje potencijale.

Knjižnične usluge za osobe s invaliditetom
U Zagrebu je u organizaciji Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Komisije za čitanje, a u suorganizaciji knjižnice grada Zagreba- Gradska knjižnica održan tradicionalni 11. okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i drugim potrebama. Cilj skupa bio je razmotriti kako knjižnice u Hrvatskoj mogu pridonijeti implementaciji UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom za osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i osobe koje se iz bilo kojeg razloga ne mogu služiti standardnim (crnim) tiskom te kako mogu pridonijeti dostupnosti informacija i obrazovanju na isti i jednak načina za sve svoje korisnike. Uz međunarodne i domaće izlagače, izlagala je i pravobraniteljica na temu *Iskustva Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u praćenju Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. s osvrtom na područje kulture predstavila djelokrug rada s posebnim osvrtom na praćenje Nacionalne strategije - njezinim izazovima i preporukama za izradu buduće Strategije*. Nacionalna strategija

izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine je dokument Vlade RH kojim su na temelju međunarodnog i nacionalnog okvira propisane mjere u petnaest područja djelovanja, njihovi nositelji i sunositelji, aktivnosti, rokovi i indikatori provedbe te potrebna financijska sredstva. Jedno od područja djelovanja je i sudjelovanje osoba s invaliditetom u kulturnom životu. Nacionalna strategija predstavlja iscrpan i sveobuhvatan popis mjera kojima bi se u svim područjima djelovanja trebalo osigurati jednakost mogućnosti za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Međutim, upravo zbog te sveobuhvatnosti mjere nisu bile definirane dovoljno konkretno, predviđeni rokovi nisu bili realni pa je u znatnom dijelu izostala i njihova realizacija. Kroz izvještavanje o provedbi mjera koje je provodila Vlada bilo je teško ocijeniti učinak mjera na osobe s invaliditetom. Neki od ciljeva mjera u području sudjelovanja u kulturnom životu bili su: prilagoditi zakonske propise kako bi se učinkovitije provelo uključivanje osoba s invaliditetom u kulturni život i aktivnosti, omogućiti razvitak i afirmaciju kreativnih mogućnosti osoba s invaliditetom kao i omogućiti pristup osobama s invaliditetom ustanovama u kulturi te praćenje njihovih programa uz uporabu suvremenih tehničkih dostignuća. Dosadašnja iskustva u provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine potrebno je ugraditi u novu strategiju kako bi se povećala njezina provedivost, a time i stvarni učinak na ravnopravno uključivanje osoba s invaliditetom u sve aktivnosti pa tako i one kulturne.
U svrhu ispitivanja pristupačnosti knjižničnih prostora i knjižnične građe osobama s invaliditetom različitih oštećenja,pravobraniteljica je provela anketno ispitivanje o provedbi Konvencije i Nacionalne strategije u 60 nasumce izabranih narodnih knjižnica diljem RH. Prema zaprimljenim podacima od 60 ispitanih narodnih knjižnica, rezultati ispitivanja su pokazali da su knjižnice u većim gradovima u znatnom dijelu osigurale pristupačnost svojih prostora za osobe s tjelesnim oštećenjem koje se kreću uz pomoć pomagala, ukoliko oni nisu smješteni u zaštićenoj spomeničkoj baštini te osigurale potpornu tehnologiju koja omogućava korištenje knjižnične građe slijepim osobama. U manjim sredinama postoji veliki prostor za poboljšanja.
Ispitivanje su također provele i Knjižnice grada Zagreba i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu kojim su obuhvaćene 244 narodne knjižnice u RH. Odgovor je zaprimljen od njih 122. Više možete pogledati u prilogu 5.

S obzirom na rečeno, na 11. okruglom stolu doneseni su sljedeći zaključci koji su ujedno i preporuke za nadležna tijela kao i organizacije civilnog društva, a koje je podržala i sudjelovala u njihovoj izradi i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom:
1) U potpunosti primjenjivati Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (UNCRPD) u Hrvatskoj, u skladu s načelima:
- *socijalna inkluzija* osoba s invaliditetom koja omogućava samostalno življenje uz osiguranu podršku
- osnaživanje osoba s invaliditetom te povećanje svijesti društva o ljudskim pravima osoba s invaliditetom.
2) Izraditi strategiju usklađenu s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u knjižnicama u Hrvatskoj.
3) U potpunosti primjenjivati Europsku strategiju za osobe s invaliditetom od 2010. do 2020. poštujući europsko načelo 'Ništa o osobama s invaliditetom bez osoba s invaliditetom', jer negiranje jednakih mogućnosti predstavlja kršenje ljudskih prava.
4) Izraditi program primjene članka 21 UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja uključuje slobodu izražavanja i mišljenja, te pristup informacijama iniciranjem potpisivanja „Ugovora iz Marakeša za olakšavanje pristupa objavljenim djelima slijepim, slabovidnim i osobama koje se iz nekog drugog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom".
5) Izraz „osobe koje ne mogu čitati standardni tisak", termin je koji se primjenjuje u međunarodnoj knjižničarskoj zajednici, usvojen je i potvrđen u Ugovoru iz Marakeša i trebao bi se primjenjivati za osobe koje ne mogu čitati uobičajeni (crni) tisak te uključuje korištenje građe u formatima i pomoću medija dostupnim tom tipu korisnika (uvećani tisak, brajica, zvučna građa, građa lagana za čitanje, digitalni oblici i sl.).

6) Ugovor iz Marakeša namijenjen je osobama koje ne mogu čitati standardni tisak, ali i knjižnicama i društvima u cjelini kao pomoć da postanu više inkluzivni i pravedni te predstavlja prvi međunarodni zakonski instrument odobren od UN agencije koji može pomoći UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom da ispuni dio svoje zadaće u promoviranju poštovanja i dostojanstva osoba koje ne mogu čitati standardni tisak.
7) Potrebno je dopuniti Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske u članku 86. da se korištenje autorskih djela proširi i na osobe koje se iz nekog drugog razloga ne mogu koristiti standardnim tiskom (disleksija, ADHD, demencija i sl.), jer postojeći članak to pravo omogućava samo osobama s invaliditetom. Izuzeće od autorskog prava treba se odnositi na pravne subjekte (knjižnice za slijepe, različite udruge, neprofitne nakladnike) čija su djela u formatu dostupnom osobama koje ne mogu čitati standardni tisak.
8) Potrebno je unaprijediti zakonodavstvo, uskladiti ga s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom uvažavajući dostojanstvo i temeljna prava osoba s invaliditetom posebno u područjima od primarnog značaja: obrazovanju, zapošljavanju, mirovinskom osiguranju, socijalnoj zaštiti (što uključuje i socijalnu skrb) te pristupačnosti kao osnovnom preduvjetu za uključivanje osoba s invaliditetom u zajednici.
9) Izrada nove Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2015. do 2020. treba sadržavati sljedeće mjere:
- izraditi Nacionalnu strategiju knjižničnih usluga za osobe s invaliditetom,
- izraditi Priručnik o osiguranju razumne prilagodbe u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom, Hrvatskim savezom slijepih, Hrvatskom knjižnicom za slijepe i Hrvatskom udrugom za disleksiju,
- izraditi Program edukacije zaposlenih u knjižnicama od strane osoba s invaliditetom,
- izraditi Knjižnični vodič za osobe s invaliditetom za sve vrste knjižnica,
-potpisati sporazum sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) i partnerima za "inkluzivne knjižnice",
- izraditi program primjene članka 19. tj. neovisno življenje i uključenost u zajednicu UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u pogledu ravnopravnog pristupa osoba s invaliditetom knjižničnim uslugama, objektima i prostorima te izjednačavanje mogućnosti u lokalnoj zajednici,
- lokalna zajednica treba osigurati potpunu integraciju osoba s invaliditetom i osoba koje se iz nekog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom na svome području te sudjelovanje u političkom, javnom i kulturnom životu općine, grada i županije s osobitim naglaskom na korištenje knjižnica i knjižničnih službi i usluga,
- lokalna zajednica treba učiniti posebne napore u osiguravanju pristupačnosti objekata i kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom i osobama koje se iz nekog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom,
10) Potaknut će se pitanje izmijene naziva Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama Hrvatskoga knjižničarskoga društva na polugodišnjem sastanku međunarodne IFLA-ine Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama (IFLA Library Services to People with Special Needs Section) u Zagrebu tijekom 2015. godine. Navedeno uvažava terminologiju usvojenu 2003. godine iz Sheratonske deklaracije „osobe s invaliditetom" i „djeca s teškoćama u razvoju" te terminologiju „osobe koje ne mogu čitati standardni tisak" koja je u upotrebi od 2009. godine u međunarodnoj knjižničarskoj zajednici u okviru djelovanja IFLA-ine Sekcija za knjižnice za osobe koje se ne mogu služiti standardnim tiskom (IFLA Libraries Serving People with Print Disabilities Section, umjesto starog naziva IFLA Libraries for the Blind Section) te Ugovora iz Marakeša iz 2013. godine.

3.18.2. Sport

Specijalna olimpijada Hrvatske je nacionalni sportski savez koji se bavi provođenjem specifičnih sportsko – rekreativnih aktivnosti osoba s intelektualnim teškoćama prema načelima i pravilima

međunarodne organizacije Specijalne olimpijade (eng. Special Olympics international) i propisa Republike Hrvatske koji uređuju pitanja sporta osoba s invaliditetom.
Specijalna olimpijada Hrvatske je registrirana kao nacionalni sportski savez i član je Hrvatskog olimpijskog odbora. Osnovana je 22. travnja 1992. godine pod nazivom SPECIJALNA OLIMPIJADA HRVATSKE. Napominjemo da je Specijalna olimpijada Hrvatske dio svjetskog pokreta osoba sa intelektualnim poteškoćama – Special Olympics international koja uključuje preko 170 zemalja.

U svibnju 2014. su se u Zagrebu po prvi puta održale I. ljetne igre Specijalne olimpijade Hrvatske, gdje su natjecatelji između ostalog podsjetili goste na 27 osvojenjih medalja na Zimskim olimpijskim igrama u Južnoj Koreji. Također u Belgiji, Antwerpenu, od 9. do 21. rujna 2014. godine se održalo natjecanje sa više od 4.000 sportaša s intelektualnim teškoćama iz preko 60 zemalja Europe i Euroazije te je reprezentacija Hrvatske sudjelovala sa 20 natjecatelja i trenera u nogometu i plivanju.

U svibnju 2014. pravobraniteljica se sastala s predstavnicima Međunarodne specijalne olimpijade, Specijalne olimpijade Europe i Specijalne olimpijade Hrvatske, američke Zaklade Golisano i predstavnika Instituta za tehnologiju Rochester tijekom njihovog dvodnevnog posjeta Hrvatskoj. Specijalna olimpijada s navedenim partnerima usmjerena je na promicanje sposobnosti osoba s intelektualnim teškoćama kroz bavljenje sportom kao jednim od oblika uključenosti u život zajednice i načina uklanjanja predrasuda. S obzirom da je svrha njihovog dolaska u Hrvatsku zagovaranje prava i interesa osoba s intelektualnim teškoćama u bavljenju sportom te njihovo uključivanje u zajednicu, na sastanku se raspravljalo o važnosti prepoznavanja sportskih aktivnosti i rezultata osoba s intelektualnim teškoćama članova i natjecatelja Specijalne olimpijade, a raspravljalo se i o drugim mogućnostima za međusobnu suradnju prisutnih organizacija.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom promiče i štiti ljudska prava osoba s invaliditetom u svim područjima života pa tako i u sportu. Poziva na nediskriminirajuće postupanje i ravnopravnost između ostalog i kada je riječ o osiguravanju potrebnih razumnih, postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi u području sudjelovanja u sportskim aktivnostima te prilikom sudjelovanja u javnom životu.
U čl. 30. Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i športu u točci 5. navodi kako su *države dužne poduzeti odgovarajuće mjere s ciljem omogućavanja sudjelovanja osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima u rekreativnim i športskim aktivnostima, te razonodi : ...*
S obzirom da Specijalna olimpijada nije prepoznata u Zakonu o sportu, pravobraniteljica je uputila mišljenje i preporuku na prijedlog Zakona o dopunama Zakona o sportu navodeći kako podržava prijedlog Specijalne olimpijade Hrvatske na Nacrt prijedloga Zakona o dopunama Zakona o sportu, s konačnim prijedlogom Zakona, a koji je navedena organizacija iznijela 17.11.2014. u javnoj raspravi o ovome Nacrtu u formi Očitovanja u internetskom savjetovanju.

Preporuke su između ostalog obrazložene činjenicom kako u trenutno važećem i dosadašnjem Zakonu o sportu (Narodne novine, broj: 71/06, 124/10, 124/11, 86/12 i 94/13) nigdje nije prepoznata Specijalna olimpijada Hrvatske kao krovna sportska organizacija osoba s intelektualnim teškoćama, a čime nisu uvažene ni javne potrebe osoba s intelektualnim poteškoćama.
Sudjelovanjem u SO programu, osobe s intelektualnim teškoćama stječu veće samopouzdanje i bolju sliku o sebi. Kroz svoje aktivnosti rastu psihički, duhovno i socijalno te pokazuju beskrajnu hrabrost i entuzijazam. Da bi se moglo sudjelovati u Specijalnoj olimpijadi treba imati najmanje 8 godina, od mjerodavnih organa biti identificiran kao osoba s intelektualnim teškoćama, kašnjenjem kognitivnog razvoja ili značajnim problemima u učenju. U programu Specijalne olimpijade mogu sudjelovati svi pa i osobe s teškim invaliditetom kroz posebni program motoričkih aktivnosti (MATP) koji naglašava trening i sudjelovanje, a ne konkurenciju.

Osobe s intelektualnim teškoćama zbog specifičnosti oštećenja nisu u mogućnosti sudjelovati na natjecanjima i disciplinama namijenjenima sportašima s tjelesnim invaliditetom i slijepim osobama.

Kod gluhih i nagluhih osoba očuvan je u pravilu motorički status, ali se u izboru sportskih disciplina i natjecanja mora voditi računa o komunikacijskim preprekama. Sve osobe s invaliditetom mogu se uključiti u tri razine kineziološke aktivnosti: rehabilitacijski sport; rekrativne aktivnosti i vrhunski sport.
Sadašnji ustroj rekreativnih aktivnosti i natjecateljskog sporta u RH nije sukladan organiziranosti navedenih aktivnosti na međunarodnoj razini, zato je potrebno uvažavati međunarodni model sporta osoba s invaliditetom.
Želimo li puno sudjelovanje osoba s invaliditetom u životu zajednice, u tu svrhu potrebno im je kroz zakonodavstvo osigurati provođenje i promicanje njihovih prava te otklanjati sve prepreke kao i suzbijati diskriminaciju u odnosu na osobe bez invaliditeta.
Preporuke
-Iako su se programi i sportske aktivnosti kao i natjecanja sportaša s intelektualnim teškoćama financirali do sada iz različitih izvora, a prvenstveno kroz natječaje Ministarstva socijalne politike i mladih, smatramo da je potrebno i opravdano uvažiti prijedloge krovne organizacije za bavljenje sportom osoba s intelektualnim teškoćama Specijalne olimpijade Hrvatske te ih uvrstiti u zakonodavstvo.
-Iako navedeni prijedlozi nisu usvojeni u Prijedlogu dopuna Zakona o sportu, s konačnim prijedlogom Zakona predlažemo da se razmotre i usvoje u novom Zakonu o sportu za kojeg očekujemo da bi mogao biti donesen tijekom 2015. godine.

3.19. MEĐUNARODNA SURADNJA

Na području međunarodne suradnje u izvještajnom razdoblju na koje se odnosi ovo izvješće Pravobraniteljstvo za osobe s invaliditetom dodatno je učvrstilo svoju poziciju mjesta na kojem međunarodne institucije mogu dobiti relevantne podatke o stanju prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj i informirati se o dobrim praksama u zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom.

Kao i u prijašnjim godinama, razmjena međunarodnih iskustava realizirala se kroz sudjelovanja predstavnika Ureda pravobraniteljice na skupovima i edukacijama gdje su većinu troškova sudjelovanja snosili organizatori. Kroz suradnju s predstavnicima međunarodnih institucija realizirani su projekti podizanja svijesti o pravima osoba s invaliditetom kao i izdavačke aktivnosti Ureda na tom planu. I dalje smo u sve međunarodne aktivnosti uključivali same osobe s invaliditetom preko njihovih udruga koje smo konzultirali prilikom sastavljanja odgovora. U ovom izvještajnom razdoblju naročito je bilo naglašeno podnošenje paralelnih izvješća UN-ovim odborima, posebice rad na podnošenju Paralelnog izvješća u svojstvu nezavisnog mehanizma za praćenje provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Intenzivna aktivnost odvijala se i na području organiziranja skupova u svrhu razmjene međunarodnih iskustava.
Te i druge aktivnosti Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na području međunarodne suradnje opisane su u nastavku.

3.19.1. Podnošenje Paralelnog izvješća o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

Po završetku 12.-og zasjedanja UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom 7. listopada 2014. godine Odbor je između ostalih zemalja usvojio i Listu pitanja za predstojeći konstruktivni dijalog s hrvatskom Vladom o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. U svojstvu nezavisnog mehanizma za praćenje provedbe Konvencije sukladno članku 33. stavak 2 pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u kolovozu 2014. godine Odboru podnijela Paralelno izvješće o provedbi Konvencije.

U funkciji praćenja provedbe Konvencije Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom proveo je brojna anketna ispitivanja čiji su rezultati prikazani u godišnjim izvješćima koje Ured podnosi hrvatskom Saboru. Neki od rezultata tako provedenih istraživanja uključeni su u Paralelno izvješće. Pravobraniteljica je 2009. godine savezima udruga osoba s invaliditetom poslala upitnike s pitanjima o najvećim problemima po područjima definiranim Konvencijom. Nakon toga su održani pojedinačni sastanci sa svim savezima, a upitnik je ponovljen i pet godina kasnije u srpnju 2014. prilikom sastavljanja Paralelnog izvješća. U međuvremenu se održavaju redoviti sastanci na kojima se informiramo o aktivnostima i dogovaramo zajedničke zagovaračke pozicije, a održavaju se i sastanci s udrugama osoba s psihosocijalnim invaliditetom i udrugom za samozastupanje. Kroz obilazak ustanova u kojima su smještene osobe s invaliditetom i one dobivaju mogućnost da se i njihov glas čuje i da prestanu biti nevidljivi građani. U svrhu izrade Paralelnoga izvješća i imajući u vidu buduće formaliziranje suradnje, pravobraniteljica je održala konzultacije i zatražila doprinos članova akademske zajednice s kojima surađuje pri provođenju zakonom propisanog djelokruga rada. Pravobraniteljica isto tako sustavno surađuje s drugim nacionalnim institucijama koja promiču ljudska prava u zajedničkim promotivnim aktivnostima kao i u koordiniranju zagovaračkih nastojanja.
Komentari Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljice za djecu i Pučke pravobraniteljice također predstavljaju dio izvješća. Izvješće je također uključivalo prijedloge za listu pitanja i preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Konstruktivni dijalog s Republikom Hrvatskom vodit će se 30. i 31. ožujka 2015. godine.

Univerzalno periodično izvješće
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjelovala je u izradi izvješća u sjeni vezanog uz drugi Univerzalni periodični pregled ljudskih prava koje je predano UN-u u rujnu 2014. godine. Vlada RH je u prosincu 2013. objavila svoje međuizvješće gdje se očitovala i o provedbi preporuka pravobranitelja. Nositelj izrade izvješća u sjeni bio je Ured pučke pravobraniteljice u suradnji s pravobraniteljicom za djecu, pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova. Izvješće se temeljilo na ocjenama stanja ljudskih prava iz djelokruga rada ovih institucija proizišlih iz zaprimanja pritužbi građana, istraživanjima, suradnji s relevantnim društvenim dionicima te sadrži osvrt na Među-izvješće Vlade RH o provođenju preporuka iz prvoga UPR ciklusa. Tijekom priprema za izradu Izvješća održane su konzultacijski sastanci pravobranitelja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom izradila je poglavlje VII. Prava osoba s invaliditetom, dio poglavlja V. Diskriminacija (na osnovi invaliditeta) kao i preporuke u tim područjima.

Budući da će Odbor za ljudska prava Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima UN-a (HRC ICCPR) u ožujku 2015. godine raspravljati o Trećem periodičnom izvješću i Republici Hrvatskoj pravobraniteljica za osobe s invaliditetom očitovala se na Vladine odgovore na Listu pitanja. Odbor su posebno zanimali rezultati Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, reforma sustava skrbništva, broj osoba lišenih poslovne sposobnosti u psihijatrijskim bolnicama i ustanovama socijalne skrbi, kao i plan deinstitucionalizacije i transformacije posebice činjenica da plan i dalje obuhvaća manje ustanove kao odgovarajući oblik života u zajednici. Tražili su i očitovanje o razvoju alternativnih oblika liječenja poput službi za rehabilitaciju u zajednici i programa ambulantnog liječenja.
Pravobraniteljica je sudjelovala i na okruglom stolu u UN-ovom UPR mehanizmu ljudskih prava održanom u hrvatskom Saboru.

3.19.2. Skupovi u organizaciji POSI i sudjelovanje na međunarodnim skupovima

13. i 14. listopada 2014. održan je **seminar o zločinu iz mržnje nad osobama s invaliditetom** odnosno kaznenim djelima iz neprijateljstva prema osobama s invaliditetom. Seminar je organiziran

u suradnji između Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Europske mreže za neovisni život – European Network on Independent Living (ENIL) i Ureda za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju (OESS). Seminar je okupio oko 50 predstavnika osoba s invaliditetom, nadležnih institucija od centara za socijalnu skrb, policije, državnog odvjetništva, pravobraniteljskih ureda, Ministarstva pravosuđa, Ministarstva socijalne politike i mladih te ustanova u kojima su smještene osobe s invaliditetom.

Ciljevi seminara bili su podizanje razine svijesti o postojanju zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom i njihovoj prirodi razmjena iskustva iz Hrvatske, predstavljanje primjera dobre prakse suprotstavljanja kaznenim djelima motiviranih neprijateljstvom prema osobama s invaliditetom iz iskustva OESS-a i Velike Britanije te dogovaranje daljnjih koraka koje je potrebno poduzeti u svim nadležnim tijelima i udrugama osoba s invaliditetom.

11. prosinca 2014. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je stručni skup **Razumna prilagodba - preduvjet ravnopravnosti osoba s invaliditetom u obrazovanju, radu i pri zapošljavanju.**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je stručni seminar kako bi približila pojam razumne prilagodbe kao preduvjeta stvarnoj ravnopravnosti osoba s invaliditetom kroz primjere praksi i iskustva europskih zemalja koje imaju dužu tradiciju primjene ovog načela. Seminar je održan u hotelu Dubrovnik u Zagrebu. Shivaun Quinlivan, direktorica međunarodnog i komparativnog prava i politika za osobe s invaliditetom s Pravnog fakulteta pri Nacionalnom sveučilištu Irske govorila je o primjerima sudske prakse zaštite osoba s invaliditetom od diskriminacije kroz osiguravanje razumne prilagodbe. Florence Pondeville iz Međufederalnog centra za jednake mogućnosti iz Belgije predstavila je rad Centra na primjeni Direktive Europske unije o jednakosti pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a Joseph Whittaker predsjednik Saveza za inkluzivno obrazovanje predstavio je iskustvo Velike Britanije u primjeni ovog načela u praksi uključivanja učenika s teškoćama u razvoju. Na seminaru su aktivno sudjelovali predstavnici osoba s invaliditetom, Ministarstva rada i mirovinskog osiguranja, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, agencija, zavoda i drugih tijela koja se bave područjem zapošljavanja, rada i obrazovanja osoba s invaliditetom a bili su članovi radnih skupina koje su radile na izradi propisa u ovim područjima.

<u>Sudjelovanja na međunarodnim skupovima</u>

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjelovala je na konferenciji o pristupačnosti i univerzalnom dizajnu u sklopu **Projekta Zero - za svijet bez barijera**. Projekt Zero pokrenula je 2010. Zaklada Essel koju je osnovala Baumax grupa koja zapošljava 250 osoba s invaliditetom. Osnivači su prepoznali da nitko ne može uživati ljudska prava kojima ne može pristupiti i da je pristupačnost preduvjet ostvarivanju ostalih prava. Nepristupačni prijevoz je primjerice glavni razlog zbog kojeg nema uključivanja u obrazovanje i radna mjesta što dovodi do velikih ekonomskih i socijalnih gubitaka. Zbog toga se kroz Projekt Zero nastoje podržati i ojačati tisuće organizacija koje rade na unaprjeđenju pristupačnosti. U organizaciji ovogodišnje konferencije koja je okupila **450 sudionika iz cijelog svijeta** sudjelovali su i Vijeće za budućnost svijeta (the World Future Council) i Centar za europske zaklade (European Foundation Centre). Projekt Zero istražio je **69 inovativnih rješenja, inovativnih praksi i politika** za uklanjanje prepreka u izgrađenom okruženju, pristupu informacijsko-komunikacijskim tehnologijama i razne druge oblike osiguranja pristupačnosti za osobe s invaliditetom u pristupu obrazovanju, stanovanju, prijevozu, zapošljavanju, sudjelovanju u političkom i kulturnom životu i turizmu posebice u vremenima gospodarske krize. 50 tih rješenja predstavljeno je na konferenciji. Jedna od tema bila je i pristupačnost biračkog procesa, a u raspravi je posebno zanimanje izazvalo hrvatsko iskustvo ostvarivanja biračkog prava za osobe koje su lišene poslovne sposobnosti.

7. - 18. svibnja 2014. u hotelu Westin održana je europska konferencija "***Monitoring primjene UN KPOSI u praksi - Stajalište nacionalnih i europskih organizacija osoba s invaliditetom o Izvješću EU Ujedinjenim narodima*"** u organizaciji Europskog foruma za osobe s invaliditetom (EDF), krovne organizacije koja predstavlja 80 milijuna osoba s invaliditetom u zemljama Europske unije a čiji član je Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske koja je ujedno bila i domaćin ovog velikog i važnog događanja za osoba s invaliditetom. Teme događanja bile su zapošljavanje osoba s invaliditetom, položaj žena s invaliditetom te općenito razvoj nacionalnih zakonodavstava i uključivanje osoba s invaliditetom u donošenje odluka i općenito u zajednicu. U prvom danu održana je radionica Pravo na rad: Primjeri pravnih i socijalnih reformi za osiguranje jednakopravnog pristupa tržištu rada osobama s invaliditetom kojom je moderirao Alain Faure, član Odbora za upravljanje projektima EDF-a, dok su govornici bili Tena Šimonović Einwalter, članica Equinet odbora, zamjenica pučke pravobraniteljice RH s temom Predstavljanje prikupljenih primjera dobre prakse tijela za promicanje jednakosti Equinet-a o razumnoj prilagodbi, Albert Prévos, predsjednik CFHE (Francuskog nacionalnog vijeća) s temom *Evaluacija provedbe legislative o zapošljavanju osoba s invaliditetom*, Luis Alonso, izvršni direktor CERMI-a – *Zapošljavanje osoba s invaliditetom u javnim službama Španjolske* te pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Pravobraniteljica je sudjelovala na konferenciji **Poslovna sposobnost i život u zajednici u BiH.** Konferencija je održana u Sarajevu 29. i 30 svibnja u okviru projekta Person, kojeg financira Europska unija, a u organizaciji Saveza organizacija za podršku osobama s intelektualnim teškoćama FBiH–SUMERO**.** Svrha konferencije bila je iznalaženje mogućnosti uključivanja i većeg sudjelovanja organizacija civilnog društva u izmjenu zakonodavnog okvira vezanog uz poslovnu sposobnost osoba s invaliditetom, a u svjetlu provedbe Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom. Na konferenciji su sudjelovali brojni stručnjaci iz domaćih i međunarodnih organizacija koje se bave ovom tematikom te predstavnici udruga osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je održala prezentaciju o aktivnostima Ureda pravobraniteljice u području poslovne sposobnosti i skrbništva u RH. Program Konferencije bio je usmjeren na teme koje se tiču pravne regulative, rehabilitacije, istraživanja i statističkih podataka, te razmjeni iskustava predstavnika iz Irske, Velike Britanije, Turske, Makedonije, Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine. Uz pravobraniteljicu na konferenciji su iz Hrvatske sudjelovale Branka Rešetar, Pravni fakultet, Osijek te Branka Meić, savjetnica pravobraniteljice. Pravobraniteljica i njezina savjetnica posjetile su tom prilikom i *Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidne djece i omladine Pazarić* u Pazariću.

Konferencija se održala u okviru projekta PERSON koji partnerski implementiraju National University of Ireland, MDRI-S Srbija, RUSIHAK Turska, ISDY Kosovo, Sjaj Hrvatska i Savez Sumero FBiH.

Predstavnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala je u radu **Radnog foruma o provedbi Konvencije o osobama s invaliditetom u Europskoj uniji.** Radni forum jednom godišnje okuplja predstavnike osoba s invaliditetom, središnjeg mjesta u vladi i nezavisnog mehanizma iz svih 28 članica Europske unije kao i predstavnike institucija Europske unije: Europskog parlamenta, Europske komisiju, Europskog pravobranitelja, Agencije za temeljna prava i drugih organizacija koje djeluju na razini Europske unije. Tema ovogodišnjeg foruma bili su članak 12. i 13. Konvencije odnosno jednakost pred zakonom i pristup pravosuđu. Hrvatsku su predstavljali predstavnici Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske SOIH, Ministarstva socijalne politike i mladih, Ministarstva pravosuđa i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Predstavljen je i okvir za zaštitu, praćenje i promicanje Konvencije na razini Europske unije kojeg čine Europska komisija, Europski parlament, Europski pravobranitelj, Agencija za temeljna prava i Europski forum osoba s invaliditetom.

20 listopada 2014. u Zagrebu je održan okrugli stol **Život u zajednici za osobe s psihosocijalnim poteškoćama: implementacija modela utemeljenog u zajednici** u organizaciji Ministarstva socijalne

politike i mladih. Sudionici okruglog stola bili su ravnatelji i socijalni radnici domova za psihički bolesne odrasle osobe čiji je osnivač RH te domova drugih osnivača (ukupno 29 domova odnosno 58 sudionika) te savjetnice pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.
Izlagači na skupu bili su inozemni stručnjaci s dugogodišnjim iskustvom u području zaštite mentalnog zdravlja i razvoja službi podrške: John Trainor, član Global Health Advisory Commitee i predsjednik savjetodavnog odbora Mental Health Initiative koji je prikazao proces deinstitucionalizacije koji je u Kanadi počeo 50-tih godina prošlog stoljeća; Dr. Mahesan Ganesan – član upravnog odbora Global Initiative on Psychiatry i član savjetodavnog odbora Mental Health Initiative koji je opisao stanje u Shri Lanki te govorio o ulozi psihijatara u procesu deinstitucionalizacije i potrebi za njihovom edukacijom kako bi proširili polje djelovanja i izvan ustanova u kojima su zaposleni u cilju osposobljavanja za rad na terenu dok je iskustva u primjeni utemeljenog modela života u zajednici iznijela je Judith Klein. Između ostalog je naglašeno da nijedno društvo nije toliko bogato da si može priuštiti da se ne iskoristi radni i ljudski potencijal tako velikog broja njegovih članova. Zbog toga se u Kanadi naglašava važnost obrazovanja utemeljenog na osiguravanju razumne prilagodbe i kasnijeg zapošljavanja. Pri tome su kanadski zakonodavci osvijestili da se naknade s osnove invaliditeta ne smiju ukidati kako se oporavak ne bi ekonomski obeshrabljivao.

3.19.3. Studijske posjete Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Neovisna konzultantica za ljudska prava obratila se pravobraniteljici za osobe s invaliditetom s molbom za konzultacije oko planiranja studijskog posjeta **Ministarstva socijalne politike iz Turske.** Predstavnike Ministarstva socijalne politike Turske zanimao je rad i aktivnosti Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao i mišljenje pravobraniteljice o nastojanjima hrvatske Vlade na uvođenju Međunarodne klasifikacije funkcioniranja, invaliditeta i bolesti.

Pravobraniteljica se sastala s Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova Egipta
Pravobranitelj za ravnopravnost spolova je jedina pravobraniteljska institucija u Egiptu. Osnovana je 2002. godine donacijom Europske unije i još uvijek djeluje kao projekt. Ured zapošljava 13 osoba u središtu u Kairu i 5 djelatnika u različitim dijelovima zemlje. Zaprimaju pritužbe žena i upućuju ih na nadležno postupanje te im pružaju besplatnu savjetodavnu pomoć. Jedan od najvećih problema s kojima su suočene žene u Egiptu je rodno uvjetovano nasilje. Zastupljenost žena u parlamentu i u ministarstvima je mala, ali su žene bile vrlo aktivne u nedavnim demonstracijama i u velikom broju su sudjelovale u izborima. Tijekom trodnevnog boravka u Hrvatskoj egipatska delegacija sastala se s predstavnicima pravobraniteljskih ureda u Hrvatskoj kako bi se upoznala s našim radom i ustrojstvom ureda. Na sastanku s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom posebno se razgovaralo o položaju žena i osoba s invaliditetom u dvije zemlje. U Egiptu primjerice postoji obaveza kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom, međutim poslodavci samo formalno prijavljuju osobe s invaliditetom kako bi izbjegli plaćanje kazni. Najviše usluga potrebnih djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom osigurava se preko udruga osoba s invaliditetom.

Suradnja s Uredom Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) Hrvatska
Nakon 20 godina djelovanja u Hrvatskoj provedena je neovisna analiza doprinosa UNDP-a ciljevima razvoja za Hrvatsku. Kao jedan od partnera UNDP-a u projektima u sklopu cilja socijalno uključivanja svoj osvrt na dosadašnju suradnju i doprinos UNDP-a uključivanju osoba s invaliditetom dala je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom navodeći neke od primjera projekata koji su ostvareni u suradnji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i UNDP-a Hrvatska. UNDP je najvažniji vanjski partner Ureda koji financijski i stručno podupire aktivnosti Ureda na području podizanja razine svijesti kroz organizaciju stručnih skupova, ali i skupova kojima se želi utjecati na promjenu percepcije javnosti o osobama s invaliditetom kao kroz izdavačke aktivnosti Ureda. Između ostalog, važan je i doprinos UNDP-a na promicanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica je naglasila i doprinos UNDP-a razmjeni iskustava i dobre prakse s drugim zemljama kao i projekte

razmjene usmjerene na jačanje kapaciteta Ureda. I nakon ulaska Hrvatske u EU, UNDP će u Hrvatskoj nastaviti djelovati kao projektni ured. O aktivnostima UNDP-a u postizanju drugih ciljeva razvoja za Hrvatsku kao što su oni vezani uz energiju i okoliš, lokalni razvoj te pravosuđe i društvenu sigurnost govorili su predstavnici Vlade, javnih institucija i nevladinih organizacija s kojima je UNDP surađivao u ostvarivanju ciljeva za razvoj Hrvatske. Neovisni evaluatori ocijenili su doprinos UNDP-a vrlo visokim ocjenama.

Međunarodne institucije koje su kontaktirale Ured POSI prilikom sastavljanja svojih izvještaja u području stanja prava osoba s invaliditetom u RH

U ovom izvještajnom razdoblju Ured se kroz odgovore na pitanja uključio u izradu izvješća sljedećih institucija: Američko veleposlanstvo, EU Agencije za temeljna prava (Fundamental Rights Agency) preko Centra za mirovne studije, Human Rights Watch, MDAC i Zero project.

Kao doprinos Izvještaju o poštivanju ljudskih prava u Hrvatskoj za 2014. godinu koji je pripremilo **Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država** u Republici Hrvatskoj, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je i ove godine dostavio recentne podatke o položaju osoba s invaliditetom u RH.
Budući da Ured nema podatke o zaposlenosti osoba s invaliditetom u 2014. godini, Veleposlanstvo smo uputili na Hrvatski zavod za zapošljavanje. Za podatke o broju osoba koje su deinstitucionalizirane u 2014. godini kao i o projektu Otvorenog društva uputili smo ih na Ministarstvo socijalne politike i mladih. Istaknuli smo da je informacija o biračkom pravu osoba s invaliditetom bila novina u 2013. godini. Umjesto toga za 2014. godinu predložili smo navođenje Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Poslali smo i sažetke iz Paralelnog izvještaja o provedbi UN-ove konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH.

Organizacija **Zero project** zamolila je od pravobraniteljice za osobe s invaliditetom osvrt na Obiteljski zakon i Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Upućeni su na osvrte pravobraniteljice iznesene u Paralelnom izvješću o praćenju provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Organizacija **Human Rights Watch** konzultirala se s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom prilikom izrade podneska UN-ovom Odboru za prava osoba s invaliditetom. Prilikom posjete Hrvatskoj predstavnice HRW-a sastale su se s pravobraniteljicom i razgovarale o tijeku deinstitucionalizacije, otporu dijela skrbnika i roditelja, vrsti domova koji su obuhvaćeni planom deinstitucionalizacije te reformi skrbništva. Također su se s nama konzultirali oko podataka o broju ustanova koje pružaju smještaj osobama s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama kao i o broju osoba smještenim u privatnim domovima.

Mental Disability Advocacy Centar zatražio je informacije i mišljenje Ureda o postupku donošenja Obiteljskog zakona u dijelu koji se odnosi na institut skrbništva te je u tom smislu dostavljeno mišljenje.

Studijski posjeti i sastanci sa suradnim organizacijama

6. veljače 2014. pravobraniteljica i savjetnica pravobraniteljice su se sastale s izvršnom direktoricom **Europskog foruma osoba s invaliditetom** Carlottom Besozzi, savjetnicom za ljudska prava An-Sofie Leenknecht u EDF-u te Maricom Mirić izvršnom koordinatoricom projekata SOIH-a koji je ulaskom Hrvatske u EU postao punopravni član Europskog foruma osoba s invaliditetom. Na sastanku je bilo govora o tome kako EDF može pridonijeti ostvarivanju prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj preko institucija Europske unije. Govorilo se o sudjelovanju udruga osoba s invaliditetom u definiranju prioriteta za projekte koji će se financirati sredstvima iz Europskog strukturnog fonda, a dogovorena je i konkretna razmjena iskustva oko prakse pojedinih zemalja članica u području zaštite prava osoba s invaliditetom u radnom zakonodavstvu posebice kroz definiranje načela razumne prilagodbe.

Tijekom boravka na Radnom forumu održanom 22. i 23. listopada 2014. godine u Bruxellesu savjetnica pravobraniteljice sastala se s predstavnikom krovne organizacije osoba s invaliditetom u Belgiji: **Belgijskim forumom osoba s invaliditetom**. Forum je osnovan kako bi zastupao interese osoba s invaliditetom iz Belgije na razini Europske unije, a od stupanja na snagu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom uključio se u praćenje njezine provedbe. Članovi foruma su 18 organizacija koje zastupaju ukupno 250.000 osoba s invaliditetom. Članstvo je otvoreno svim organizacijama uz plaćanje članarine koja ej važan izvor financiranja aktivnosti.

Belgijski forum osoba s invaliditetom bio je osobno aktivan u izradi alternativnog izvješća o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Belgiji. Rad na izradi izvješća započet je 2011. godine. U 27 mjeseci održano je 30 sastanaka na kojima je sudjelovao po jedan predstavnik svake organizacije. Korišteni su upitnici na koje su odgovarali članovi udruga kako bi prikazali stvarnost osoba s invaliditetom. Odbor Foruma izradio je 21 opću preporuku. Izvještaj je podijeljen federalnoj i regionalnim vladama, političkim strankama, a održani su i sastanci s parlamentarnim odborima. Predstavnici Foruma sudjelovali su u konstruktivnom dijalogu Odbora za prava osoba s invaliditetom i belgijske Vlade.

Tijekom boravka na Radnom forumu održanom 22. i 23. listopada 2014. godine u Bruxellesu savjetnica pravobraniteljice sastala se s predstavnicima belgijskog **Međufederalnog centra za jednake mogućnosti.**

Centar ima daleko veći proračun od hrvatskih institucija tako da može provoditi promotivne aktivnosti izdavanjem brošura što sam, u potpunosti financira, kao što je npr. publikacija vezana uz razumnu prilagodbu u obrazovanju. U Centru je poseban odjel za edukacije čiji djelatnici provode edukacije o ljudskih pravima i podizanje razine svijesti o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom za primjerice suce. Prilikom izrade Paralelnog izvješća o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Centar je raspisao javni natječaj za izradu studije o položaju osoba s invaliditetom u Belgiji. Na natječaju je pobijedio konzorcij 5 sveučilišta koji su sukladno ciljevima istraživanja koje je postavio Centar osmislili način provođenja ispitivanja. Proračun projekta također je uključivao financiranje troškova sudjelovanja osoba s invaliditetom u fokus grupama u 11 belgijskih gradova. U njima je sudjelovalo preko 270 sudionika.

Jedna od preporuka Odbora za prava osoba s invaliditetom upućena Belgiji odnosila se na listu čekanja za usluge u zajednici kao i za smještaj u manje i veće institucije. Većina ustanova ima vanjskog ili unutarnjeg pravobranitelja kojem se mogu obratiti osobe koje su smještene u ustanovi i redovito ih kontroliraju inspekcijske službe. U Centru razmišljaju o sklapanju suradnje s tim pravobraniteljima kako bi im prosljeđivali pritužbe koje sami ne mogu riješiti.

Tijekom boravka na Radnom forumu održanom 22. i 23. listopada 2014. godine u Bruxellesu savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na **sastanku predstavnika nacionalnih okvira zemalja članica i Okvira za zaštitu, praćenje i promicanje Konvencije na razini Europske unije** kojeg čine Europska komisija, Europski parlament, Europski pravobranitelj, Agencija za temeljna prava i Europski forum osoba s invaliditetom.

Savjetnica je s kolegama iz drugih zemalja podijelila iskustva Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na području praćenja, zaštite i promicanja Konvencije i prikazala praktične slučajeve iz rada: rad na izradi paralelnog izvješća, prijedlog za ocjenu ustavnosti Zakona o socijalnoj skrbi, organizaciji seminara o zločinu iz mržnje prema osobama s invaliditetom. Kao prepreku u radu istaknula je nedostatak financijskih i ljudskih resursa za promotivne aktivnosti i aktivnosti praćenja. Na sastanku se razgovaralo i o mogućnostima suradnje među nacionalnim tijelima za praćenje Konvencije. Iskustva razmijenjena na sastanku pokazala su da se tijela za praćenje odnosno osobe s

invaliditetom na razini cijele Europske unije susreću sa sličnim teškoćama mada su one različitog intenziteta.

24. listopada održan je i sastanak s predstavnicima **Europskog foruma osoba s invaliditetom** (European Disability Forum –EDF). Na sastanku se razgovaralo o podršci EDF-a prilikom sudjelovanja u konstruktivnom dijalogu hrvatske Vlade s UN-ovom Odborom za prava osoba s invaliditetom povodom inicijalnog izvješća o provedbu UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. EDF uobičajeno organizirana zajednički sastanak predstavnika osoba s invaliditetom i nezavisnih mehanizama za praćenje s predstavnicima Odbora pa je dogovoreno da se slično organizira i za hrvatsku delegaciju.

Tijekom njihovog dvodnevnog posjeta Hrvatskoj, pravobraniteljica se sastala s predstavnicima **Međunarodne specijalne olimpijade, Specijalne olimpijade Europe** i **Specijalne olimpijade Hrvatske**, američke **Zaklade Golisano** i predstavnika **Instituta za tehnologiju Rochester**. Specijalna olimpijada s navedenim partnerima usmjerena je na promicanje sposobnosti osoba s intelektualnim teškoćama kroz bavljenje sportom kao jednim od oblika uključenosti u život zajednice i načina uklanjanja predrasuda. Na sastanku je pravobraniteljica predstavila rad Ureda s naglaskom na položaj i specifičnosti osoba s intelektualnim teškoćama. Gosti su pokazali poseban interes za navedenu temu, s obzirom da je svrha njihovog dolaska u Hrvatsku zagovaranje prava i interesa osoba s intelektualnim teškoćama u bavljenju sportom te njihovo uključivanje u zajednicu. Na sastanku se također raspravljalo o važnosti prepoznavanja sportskih aktivnosti i rezultata osoba s intelektualnim teškoćama članova i natjecatelja Specijalne olimpijade, a raspravljalo se i o drugim mogućnostima za međusobnu suradnju prisutnih organizacija. Institut za tehnologiju Rochester za svoje studente kojih je u Hrvatskoj trenutno 550 predviđa volontiranje kao sastavni dio studentskih obaveza kako bi naučili što znači biti odgovoran član društva. S tim u vezi zainteresirani su za mogućnost volontiranja u organizacijama osoba s invaliditetom.

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na **Stručnom sastanku o pravu osoba s invaliditetom da žive neovisno i budu uključene u zajednicu** koji je održan u Beču, 19. i 20. studenog u organizaciji Agencije za temeljna prava Europske unije (FRA). Tema sastanka 19. studenog bila je tipologija institucija u kojima su smještene osobe s invaliditetom u zemljama EU-a odnosno rasprava o rezultatima istraživanja koje je provela FRA. Tema sastanka 20. studenog bilo je identificiranje preliminarne grupe pokazatelja ljudskih prava vezanih uz članak 19 Konvencije. Cilj projekta je pružiti podršku utemeljenu na dokazima institucijama EU-a i zemalja članica kod poduzimanja mjera kojima će se definirati postupanja koja su u njihovoj nadležnosti kako bi ispunili pravo osoba s invaliditetom da žive neovisno i budu uključene u zajednicu.

U drugoj fazi projekta FRA će provesti istraživanje o zakonodavnim mjerama i mjerama na području javnih politika na razini EU-a i zemalja članica kako bi se identificirali jazovi u zakonodavstvu i javnim politikama na tom području kao i identificirale i promovirale dobre prakse. Podaci prikupljeni u toj fazi služit će za popunjavanje strukturnih i procesnih pokazatelja koji su identificirani u prvoj fazi projekta. Treća faza projekta uključivat će terensko istraživanje i istraživanja slučaja kako bi se razumjelo pokretače i prepreke tranziciji iz institucionalne skrbi u skrb utemeljenu u zajednici na lokalnoj razini. Podaci prikupljeni na taj način će također popunjavati procesne pokazatelje i pokazatelje ishoda za pokazatelje ljudskih prava u članku 19 KPOSI.

Uz savjetnicu pravobraniteljice, na sastanku je sudjelovalo 10-ak stručnjaka iz područja prava osoba s invaliditetom iz institucija EU-a i drugih međunarodnih organizacija, te predstavnika akademske zajednice i civilnog društva.

Tijekom boravka u Beču savjetnica pravobraniteljice je 18. studenog 2014. održala sastanak s načelnikom **Odjela za migracije, međukulturalno obrazovanje i jezičnu politiku** u kojem je i **Odjel za**

uključivanje djece s teškoćama kao dio šire slike uključivanja drugih podzastupljenih i manjinskih skupina u Austriji u redovni obrazovni sustav koji djeluje pri **Ministarstvu obrazovanja i ženskih poslova.** Razgovaralo se o mjerama koje Austrija poduzima na uključivanju djece s teškoćama u redovni sustav posebice velikim otporima koje takav zaokret izaziva.

3.20. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Podizanje razine svijesti i uklanjanje predrasuda u društvu predstavlja značajnu aktivnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Kroz promotivne aktivnosti osnažujemo same osobe s invaliditetom i njihove obitelji da se aktivno uključe u sve potpore društva u skladu sa svojim sposobnostima i mogućnostima.

Aktivno smo sudjelovali na nizu događanja na način da su pravobraniteljica i njezini suradnici održali predavanja i/ili interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te sudjelovali u raspravama. *Više možete pogledati u nastavku i u Prilogu 6.*

U svrhu podizanja razine svijesti pravobraniteljica i suradnici su održali **11** predavanja na **10** obrazovnih ustanova.

Prisutnost Ureda pravobraniteljice zabilježena je u ukupno **73** različitih medija. Ured bilježi **214** gostovanja u medijima ili davanja odgovora na upite novinara.

Uspoređujući podatke iz prethodnih razdoblja vidljivo je da je sve veća prepoznatljivost i prisutnost predstavnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u medijima.

Jedan značajan broj saveza i udruga osoba s invaliditetom izdaje godišnje, polugodišnje ili svaka tri mjeseca glasila kojima informiraju članove, njihove obitelji, ali i širu javnost o temama značajnim za njihove članove i općenito osobe s invaliditetom. U gotovo svim glasilima nalaze se i članci koji govore o djelokrugu rada, aktivnostima i/ili događanjima na kojima je sudjelovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kao i članci pravobraniteljice i savjetnika Ureda pravobraniteljice vezane uz teme važne za osobe s invaliditetom.
Na primjer, u Glasilu Udruge invalida rada grada Zagreba u rujnu 2014. objavljen je članak *Naknada štete i stjecanje bez osnove po novom zakonu o mirovinskom osiguranju.* U glasilu Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara br. 35-36 u lipnju 2014. objavljen je članak *Mobbing bez granica-bez milosti za zapošljavanje žena s invaliditetom.*

Jedna od glavnih uloga pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je podizanje razine svijesti i promicanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao i o socijalnog modela invaliditeta i pristupa utemeljenog na ljudskim pravima. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom provodio je i u 2014. godini tu svoju zadaću organiziranjem događanja, posjetima udrugama osoba s invaliditetom, obilascima gradova, sudjelovanjem na skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom i drugih institucija, sudjelovanjem u medijima, preko internetske stranice Ureda, te kroz druge aktivnosti koje će biti prikazane u nastavku.

3.20.1. Organiziranje događanja i posjeti županijama

Od događanja u čijem je organiziranju sudjelovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u svrhu promicanja prava osoba s invaliditetom i podizanja razine svijesti o njihovim mogućnostima i postignućima u ovom izvještajnom razdoblju želimo spomenuti *XIII. Državnu smotru radova učenika s teškoćama u razvoju koji se obrazuju za strukovna zanimanja.* Dana 19. svibnja 2014. pod

pokroviteljstvom Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Grada Zagreba, Ministarstava socijalne politike i mladih te znanosti, obrazovanja i sporta, a u organizaciji Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, u Centru za odgoj i obrazovanje Dubrava održana je XIII. po redu Državna smotra radova učenika s teškoćama u razvoju. Na smotri je nazočilo 82 sudionika-učenika i mentora iz 21 srednje strukovne škole u RH. Ova smotra je postala tradicija, što govori o potrebi i interesu predstavljanja vještina i sposobnosti učenika s teškoćama u razvoju. Većina prijavljenih škola imala je nekoliko zanimanja za koje se obrazuju učenici: slastičar, pomoćni kuhar, pomoćni vrtlar, krojač, pomoćni bravar, i drugi. Ciljevi smotre bili su promovirati učeničke znanja, vještina, odgovornosti i samostalnosti da kvalificirano obavljaju strukovna zanimanja za koja se obrazuju; promovirati primjere dobre prakse strukovnog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju; potaknuti zapošljavanje osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada te informirati javnost o profesionalnim i socijalnim kompetencijama osoba s invaliditetom. U suradnji s Veleposlanstvom Sjedinjenih Američkih Država u Hrvatskom saboru je održan scenski nastup kazališne grupe Skupina koja okuplja bivše učenike centra za odgoj i obrazovanje Dubrava. Sudionici Smotre obišli su Hrvatski sabor gdje ih je primio predsjednik Sabora.

Tijekom 2014. godine pravobraniteljica i njezini suradnici nastavili su posjete manjim sredinama Republike Hrvatske s ciljem približavanja Ureda osobama s invaliditetom koje često žive izolirane i isključene, bez mogućnosti pristupa informacijama o načinu ostvarivanja ili zaštite njihovih prava. Stoga je dio obilazaka uključivao i zaprimanje individualnih pritužbi osoba s invaliditetom na povrede prava i savjetovanje pojedinaca o načinu ostvarivanja njihovih prava.
Drugi cilj ovih obilazaka bio je utvrditi razinu usluga u zajednici za osobe s invaliditetom u manjim sredinama, senzibilizirati lokalnu vlast za potrebe osoba s invaliditetom i potaknuti ih na djelovanje kako bi se njihov položaj u toj zajednici unaprijedio.
Organiziranjem sastanaka s lokalnim udrugama osoba s invaliditetom stekli smo saznanja o njihovom položaju u lokalnoj sredini i teškoćama s kojima se susreću pri ostvarivanju svojih prava. O tako uočenim problemima smo potom razgovarali s gradonačelnicima gradova koje smo obišli i njihovim suradnicima, ukazujući im na dužnost poštivanja prava osoba s invaliditetom i poduzimanja mjera radi unaprjeđenja njihovog položaja. Upoznali smo ih sa značenjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i zaokretom u poimanju ljudskih prava osoba s invaliditetom te o obvezama društva koje proizlaze iz ovog međunarodnog pravnog dokumenta. Predstavnicima gradske vlasti ukazano je da prilikom donošenja programa, strategija, odluka i ostalih akata vezanih za funkcioniranje ili razvoj grada u svakom smislu uzmu u obzir potrebe osoba s invaliditetom i dužnost unaprjeđenja njihovih prava. Naročito je ukazano kako je ove okolnosti potrebno imati na umu kod odlučivanja o gradskom proračunu.

U travnju 2014. godine savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na radionicama strateškog planiranja u Puli i Varaždinu u sklopu projekta ***Koristi svoja prava! Ostvarimo jednake mogućnosti i suzbijmo diskriminaciju na lokalnoj razini*****.** Projekt u okviru programa IPA 2010 „Podrška organizacijama civilnog društva pri promociji i praćenju politika jednakih mogućnosti i antidiskriminacijske politike“ su provodili Hrvatski pravni centar, Društvo distrofičara Istre, Udruga Bubamara Vinkovci, Društvo, distrofičara, invalida dječje i cerebralne paralize i drugih tjelesnih invalida Grada Varaždina uz sufinanciranje Ureda za udruge Vlade RH i međufinanciranje Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Projekt se provodio od 3. travnja 2013. godine do 3. listopada 2014. godine u tri županije: Istarska, Varaždinska i Vukovarsko - srijemska.

Ured Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao je u projektnim aktivnostima kao vanjski suradnik. Cilj projekta bio je jačanje suradnje između udruga koje se bave zaštitom osoba s invaliditetom i tijela regionalne i lokalne samouprave u tri gore navedene županije u području suzbijanja diskriminacije i izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom.

Projekt je zamišljen tako da odgovori na nekoliko problema koji su civilnom društvu u Hrvatskoj ograničavali kapacitete u osiguravanju jednakih mogućnosti i nediskriminacije osoba s invaliditetom:

1) Nedostatak kapaciteta i znanja organizacija civilnog društva osoba s invaliditetom da korištenjem pravnih instrumenata osiguraju zaštitu osoba s invaliditetom od diskriminacije
2) Nedostatak kapaciteta i resursa za učinkovitu suradnju s lokalnim vlastima na razvoju i primjeni sveobuhvatne politike i aktivnosti ravnopravnosti i antidiskriminacije.
3) Nedostatak kapaciteta i resursa lokalnih vlasti za provedbu potpunog i sveobuhvatnog konzultiranja s dionicima
4) Medijima također nedostaje informacija o principima i praksi antidiskriminacije osoba s invaliditetom, njihovim ljudskim pravima i ravnopravnosti
5) Nedostatak podataka o obrascima diskriminacije osoba s invaliditetom što predstavlja ozbiljnu prepreku u formuliranju učinkovitih politika i aktivnosti.

U travnju 2014. godine su održane radionice strateškog planiranja u sve tri županije, a na temelju zaključaka tih radionica izrađeni su nacrti županijskih strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom koji su predani županijskim tijelima radi usvajanja i provedbe. Udruge osoba s invaliditetom trebale bi biti uključene u nadzor (*monitoring*) provedbe strategije, jednom kad budu usvojene

Na radionicama su sudionici pod stručnim vodstvom prof. Inge Perko-Šeparović, stručnjakinjom u području javnih politika, a nakon pregleda postojećeg stanja i dostupnih podataka o osobama s invaliditetom, zajedno napravili SWOT analizu i potom definirali ključne strateške ciljeve i dio aktivnosti koji iz njih proizlaze, te time postavili temelje nacrta županijskih strategija. Radionice je moderirala Heidi Eterović, stručna suradnica Hrvatskog pravnog centra, a na radionici u Puli i Varaždinu je sudjelovala i Branka Meić, savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Na temelju zaključaka radionice izrađeni su početni nacrti strategija, koji su potom poslani svim sudionicima radionice, kao i širem krugu nadležnih tijela i udruga osoba s invaliditetom na dodatno komentiranje. Konačni nacrti strategija proslijeđeni su nadležnim tijelima Istarske, Varaždinske i Vukovarsko-srijemske županije na finalizaciju koja će rezultirati usvajanjem tri županijske strategije. Udruge osoba s invaliditetom u sve tri županije aktivno su sudjelovale u izradi nacrta strategija, a sukladno dogovoru sa svakom pojedinačnom županijom, sudjelovat će i u nadzoru (monitoringu) njihove provedbe, po usvajanju.

Povodom završetka projekta, u suradnji sa Istarskom, Varaždinskom i Vukovarsko-srijemskom županijom u rujnu 2014. Godine **održane su tri medijske konferencije za novinare** (u Puli 4. rujna, u Vinkovcima 10. rujna i u Varaždinu 18. rujna) kojom prilikom su medijima predstavljeni rezultati projekta, a kao najbitniji rezultat izdvojena je izrada nacrta strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom u svakoj od te tri županije.

Izrađen je Priručnik o prepoznavanju diskriminacije osoba s invaliditetom i mogućnostima zaštite njihovih prava koji možete detaljnije pogledati na stranicama Hrvatskog pravnog centra:
http://www.hpc.hr/news.aspx?newsID=10&pageID=41

Neki od ciljeva koji su ostvareni provođenjem projekta u tri županije su: jačanje suradnje između institucija (na lokalnom i nacionalnom nivou) i organizacija civilnog društva osoba s invaliditetom s ciljem ostvarivanja nediskriminacije i jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom, razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva za korištenje pravne zaštite od diskriminacije osoba s invaliditetom, u nacionalnom i EU kontekstu, pružanje podrške organizacijama civilnog društva u aktivnom dijalogu s lokalnim vlastima s ciljem primjene i nadzora nad politikom, strategijom i aktivnostima jednakih mogućnosti, izrada izvještaja s rezultatima istraživanja obrazaca diskriminiranja na lokalnom nivou i prioritetnim aktivnostima za pojedinu županiju koji se koriste kao temelj za zagovaranje na lokalnom nivou te su integrirani u priručnik i korišteni za strateško i akcijsko planiranje. Objavljen je i

distribuiran priručnik za identificiranje i prijavljivanje diskriminacijskih postupaka u elektronskom obliku. Predstavnici organizacija osoba s invaliditetom iz tri županije prošli treninge kroz koje im je povećana sposobnost prepoznavanja diskriminatornih postupaka, povećan je kapacitet za korištenje pravnih mogućnosti za zaštitu i poboljšano razumijevanje sistema pravobraniteljstva u Hrvatskoj, povećano razumijevanje funkcioniranja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom čime je postao pristupačniji za uključene organizacija osoba s invaliditetom i njihove članove i provedene su kampanje zagovaranja na lokalnom nivou u svakoj od županija a teme od važnosti za osobe s invaliditetom pokrenute i stavljene u fokus javnosti

Ono što se pokazalo kao izazov u provođenju ovog projekta bio je izostanak spremnosti lokalne uprave da se uključi u izradu strategije odnosno da prepozna važnost aktivnosti koje su se provodile u sklopu projekta na način da delegira osobe koje bi zaista mogle dati kvalitetne doprinose i imale legitimitet kao i uključivanje drugih odjela budući da je politika prema osobama s invaliditetom multisektorska. Takav angažman i prepoznavanje važnosti teme u lokalnoj upravi je izostao. Županijske vlasti i dalje smatraju da su potrebe osoba s invaliditetom obuhvaćene drugim strateškim planovima koje moraju donijeti sukladno zakonu i da im još jedan strateški dokument nije potreban. Kao jedna od najvećih prepreka izradi strateških dokumenata na lokalnim i regionalnim razinama (što će se svakako odraziti i na nacionalnu razinu) pokazao se veliki nedostatak podataka o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju i njihovim potrebama.

Na radionici strateškog planiranja održanoj u Varaždinu 9. i 10. travnja prisutni su bili dogradonačelnici Ivanca, Lepoglave i Ludbrega, predstavnica grada Varaždinske Toplice pročelnica odjela za socijalnu skrb, ravnatelj Centra za odgoj i obrazovanje Tomislav Špoljar, stručna suradnica Srednje strukovne škole Varaždin predstavnica HZZ-a. Udruga distrofičara, invalida cerebralne i dječje paralize i drugih tjelesnih invalida grada Varaždina, tajnica Udruge slijepih Varaždinske županije, Udruga gluhih i nagluhih grada Varaždina i Varaždinske županije, Društvo multiple skleroze Varaždinske županije, Razvojne agencije, Crvenog križa, Centra za rehabilitaciju, Centar za socijalnu skrb (pripravnice), Grad Varaždin, gradski odjel za zdravstvo i socijalnu skrb. Takav sastav ukazao je na visoku svijest predstavnika gradova o potrebi odgovaranja na potrebe njihovih sugrađana osoba s invaliditetom.

U nastavku navodimo neke od problema koji su istaknuti u diskusiji kao prikaz položaja osoba s invaliditetom u ovom dijelu Hrvatske i to u većim i manjim gradskim središtima, kao i mjestima udaljenim od gradskih središta.
Centar za rehabilitaciju Varaždin provodi fizikalnu rehabilitaciju u kući, liječnici upućuju pacijente, postoji potreba i lista čekanja, ali nema dovoljan broj fizioterapeuta niti HZOO odobrava postupke prema indikacijama liječnika. Postoji usluga gerontodomaćice, ali ona se pruža samo starijim osobama koje su samci. Mlađe osobe u obitelji ukoliko ne ostvare pravo na osobnog asistenta, ne mogu ostvariti neki drugi oblik pomoći u kući ako nisu obuhvaćeni nekim od programa udruge.
Problem ruralnih sredina je u tome što su troškovi prijevoza osobe koja se upućuje u Zagreb preko 500 kuna zbog izrazito loše prometne povezanosti redovnim linijama koje ne samo da nisu prilagođene osobama s invaliditetom nego su rijetke i za opću populaciju.
Problem primarne zdravstvene zaštite u manjim ruralnim sredinama pogoršao se ukidanjem manjih domova zdravlja čime je primarna zdravstvena zaštita postala još nedostupnija.
Za osobe s psihičkim teškoćama nema udruga pa nema ni bilo kakvih oblika podrške za život u zajednici. Na području Varaždinske županije je 320 korisnika državnog doma za psihički bolesne odrasle osobe Jalžabet i privatnog doma. Očekuju da se deinstitucionalizacija odvija 'prirodnim odljevom', a primanja novih korisnika u ustanovu nema. Dosad je osnovana jedna stambena zajednica za 4 korisnika.
Prema informacijama Društva multiple skleroze Varaždinske županije 300 je osoba s MS na području županije od kojih ih je 100 članova društva. Udrugama i jedinicama lokalne i regionalne samouprave savjetovano je da istraže mogućnost da se radno sposobni primatelji socijalne pomoći koji su dužni

prema novom Zakonu o socijalnoj skrbi odraditi određen broj sati društveno korisnog rada (čl. 39, stav.5) angažiraju za pružanje podrške osobama s invaliditetom.
Srednja škola u Ludbregu oformila je razred za stjecanje zanimanja pomoćnog vrtlara, obavljaju praksu u Udruzi Ludbreško sunce, a treba im politička i praktična potpora županije kako bi se održali. Vezano uz pristupačnosti, vidljivi su pomaci: u OŠ Varaždinske Toplice ugrađeni su rampa i lift.
Na području grada Varaždina djeluje Udruga za ranu intervenciju, ali problem djece s teškoćama čiji roditelji imaju niska primanja time su ne mogu riješiti jer se usluge udruge naplaćuju. Postoji nedostatak stručnih djelatnika pa između ostalog nema dječjeg psihijatra u Općoj bolnici. Djeca u invalidskim kolicima iz prigradskih naselja ako ih roditelji ne mogu voziti u školu, nemaju prijevoza. Iz strukture odraslih osoba s invaliditetom ne zna se koliko osoba zapravo ne radi niti postoji uvid u to koliko njih ih želi i/ili može raditi. Srednje škole odbijaju djecu s teškoćama nakon što su sumjereni iz centra za profesionalno usmjeravanje (organizirana edukacija za ravnatelje srednjih škola u svrhu senzibiliziranja, ali je bio slab odaziv). Nisu zadovoljni podrškom Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, edukacije im nisu dovoljno konstruktivne (više oni moraju objašnjavati nego što nauče). Senzibilizacija javnosti i roditelja ne bi trebala biti zasebna aktivnost nego bi se treba provoditi provođenjem svih drugih mjera prvenstveno uključivanjem osoba s invaliditetom u zajednicu i djece s teškoćama u obrazovanje od najranije dobi.
Na području zapošljavanja trebalo bi razvijati socijalno poduzetništvo, a grad Ivanec razmišlja o otvaranju zaštitne radionice u sklopu tvornice Ivančica. Dugo se čeka na terapiju logopeda, u ruralnim sredinama usluge nema. Za fizikalnu terapiju osobe s invaliditetom se upućuje u toplice, a nemaju prijevoza.

Grad Lepoglava

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s gradonačelnikom Grada Lepoglave organizirala je sastanak za predstavnike regionalnih i lokalnih vlasti (Varaždinske županije, općina Bednja, Klenovnik, Donja Voća i Maruševec i Grada Ivanca), predstavnike institucija iz područja zapošljavanja, zdravlja, socijalne skrbi i obrazovanja te predstavnika civilnog društva i medija na tom području.
Sastanku su nazočili gradonačelnik Grada Lepoglave, dogradonačelnica Grada Ivanca, predstavnik općine Bednja, predstavnica Upravnog odjela za socijalnu skrb Varaždinske županije, ravnateljica Centra za socijalnu skrb Ivanec, predstojnica područnog ureda Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, predstavnica Doma zdravlja Lepoglava, predstavnica dječjeg vrtića i osnovne škole Lepoglava, Društva Crvenog križa, Društva za pomoć osobama s mentalnom retardacijom Sunce, Društva multiple skleroze Varaždinske županije, Društvo tjelesnih invalida.
Grad Lepoglava se u posljednje vrijeme zahvaljujući između ostalog uspjehu u iskorištavanju sredstava iz fondova Europske unije razvija i zamjetno poboljšava kvalitetu života svojih građana. Pri tome je vrlo važno što je vodstvo grada osviješteno da u aktivnostima kojima se poboljšava kvaliteta života trebaju biti uključeni svi građani pa se u svim aktivnostima razmišlja i o potrebama djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.
Predstavnica Centra za socijalnu skrb iz Ivanca koji obuhvaća područje gradova Ivanca i Lepoglave, te općina Bednja, Klenovnik, Donja Voća i Maruševec istaknula je napredak koji je ostvaren u skrbi o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Međutim, planiranje aktivnosti unaprjeđenja skrbi ne obuhvaća usluge podrške i planiranje skrbi za osobe s duševnim/psihosocijalnim invaliditetom usprkos njihovoj brojnosti.
Koliki je broj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju po oštećenjima? Koje im se usluge pružaju, a koje su potrebne? Postoje li procjene?
Što jedinice lokalne samouprave osiguravaju djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom i što bi prema analizi potreba trebale pružati? Npr. usluge rane intervencije, prilagođen prijevoz: kako se ostvaruje prijevoz teško pokretnih, nepokretnih osoba i djece odnosno onih koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica? Postoji li specijalno prilagođeno kombi vozilo, koliko ih ima, tko financira prijevoz i tko obavlja uslugu prijevoza?

Udruga za pomoć osobama s mentalnom retardacijom Sunce okuplja 50 osoba s intelektualnim teškoćama za koje organizira aktivnosti. Djeluje u skučenim prostorima, a ne sudjeluju sve općine u financiranju aktivnosti u koje su uključeni njihovi građani. Društvo tjelesnih invalida nalazi se u krizi i trenutno nemaju vodstvo pa niti ne provode aktivnosti.

Na koji načine vaša lokalna samouprava podupire rad udruga osoba s invaliditetom?

Zbog čega određene općine ne participiraju u financiranju socijalnih usluga koje udruge osiguravaju za stanovnike tih općina?

Koje praznine su vidljive na lokalnoj razini u skrbi i podršci koja bi se trebala osigurati s nacionalne razine? Npr. zapošljavanje stručnih djelatnika u vrtićima, osnovnim i srednjim školama.

Srednja škola u Ivancu je arhitektonski pristupačna i u svakoj generaciji je po jedan učenik/učenica koji se kreće uz pomoć invalidskih kolica.

Postoje li podaci o broju djece s teškoćama uključenim u vrtiće, osnovne i srednje škole i o vrstama njihovih teškoća? Koliko njih ima asistente u nastavi, tko financira asistente, da li i gdje provode edukaciju? Koji ostali oblici podrške se pružaju djeci s teškoćama? Jesu li škole u kontaktu s centrima za odgoj i obrazovanje npr. za djecu s oštećenjem vida i sluha koji pružaju podršku nastavnicima u prilagodbi škola za njihove obrazovanje u redovnom sustavu?

Što bi trebalo biti definirano i usuglašeno na nacionalnoj razini i razini zakona da bi se osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju osigura potrebna podrška u sredini u kojoj živi: pomoć u kući, fizikalna terapija i medicinska njega u kući, psihološka podrška? Koje se usluge nedostatno ili uopće ne pružaju na nacionalnoj razini?

Iz dječjeg vrtića su napomenuli da se djeca s teškoćama u uključuju u dječji vrtić bez neke posebne podrške jer ona nije osigurana. Poseban je problem što nema stručnih djelatnika.

Koliko se djece s većim teškoćama u razvoju upućuje u školovanje izvan mjesta stanovanja? Koje su njihove teškoće i što bi bilo potrebno osigurati da se mogu školovati u svojoj sredini?

Cilj je da se sva djeca bez obzira na vrstu i stupanj teškoća obrazuju u svojoj zajednici. Toliko dugo dok i jedno dijete mora u ranoj dobi napustiti svoju obitelj i svoju sredinu da bi ostvarilo svoje pravo na obrazovanje ne može se reći da se inkluzija djece s teškoćama u razvoju odvija uspješno uz izuzetak djece s težim teškoćama. Stupanj teškoće djeteta ne može biti opravdanje za kršenje njegovog prava na život u obitelji. Zabrinjava i izostanak stručne podrške inkluziji. Ukoliko ona ne postoji, dijete s teškoćama će možda i biti fizički prisutno u odgojno-obrazovnoj ustanovi, ali se ne može očekivati da će taj proces biti uspješan. Vrlo često se događa da se za neuspjeh takvog uključivanja ponovno okrivljuje dijete odnosno njegova teškoća, a ne izostanak primjerene podrške.

Centru za socijalnu skrb posebnu pozornost skrećemo na zapažanje djelatnika dječjeg vrtića o roditeljima koji ne prihvaćaju teškoće svog djeteta pa zbog toga odbijaju i skromne rehabilitacijsko-terapijske postupke koji su dostupni.

Postoje li podaci o broju djece koja nisu uključena u rehabilitacijsko-terapijske postupke i/ili roditelji odbijaju dijagnostičke postupke?

Društvo multiple skleroze Varaždinske županije tri godine je provodilo projekt domaćica kroz koji se njihovim članovima osiguravala pomoć u kući. Sredstva za nastavak projekta nisu odobrena pa je on prestao. *Kako se planira dalje provoditi ta usluga s obzirom na potrebe ne samo osoba s multiplom sklerozom, nego i drugih osoba s invaliditetom i starijih osoba?*

Jesu li potrebe osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju uključene prilikom donošenja proračuna? Što vaša općina čini za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, da li osiguravaju sredstva za neku od usluga koje su im potrebne? Postoje li podaci o broju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju na području vaše općine, vrstama invaliditeta i njihovim potrebama?

Iako je dopis poslan na adrese 4 općina i 2 grada, odgovor je stigao samo iz Centra za socijalnu skrb Ivanec. Općine Klenovnik, Donja Voća i Maruševec nisu ni sudjelovale na sastanku s pravobraniteljicom na kojem se između ostalog čulo da uglavnom i ne participiraju u financiranju socijalnih usluga koje za osobe s invaliditetom s područja tih općina organiziraju organiziraju udruge osoba s invaliditetom koje djeluju na tom području. Nameće se zaključak da te male i siromašne

općine nemaju ni financijske ni ljudske resurse koji bi im omogućili da se aktivno uključuju u rješavanje problema građana na svom području.
U ovom je očitovanju navedeno kako na području CZSS Ivanec ima veliki broj korisnika različitih prava iz sustava socijalne skrbi (653 osobe primaju doplatak za tuđu pomoć i njegu, 188 osoba osobnu invalidninu, 42 osobe naknadu do zaposlenja, 23 osobe pomoć u kući a za 20 osoba pružena je skrb izvan vlastite obitelji u ustanovama za osobe s invaliditetom ili u drugim specijaliziranim ustanovama).
Posebna je pozornost stavljena na korisnike do 21. godine koji su u procesu školovanja, na osposobljavanju za rad ili su se za isti osposobile, ali im nije pružena mogućnost da se aktivno uključe u zajednicu. Takvih osoba je trenutno 151 i radi se o osobama s tjelesnim oštećenjem, osobama s intelektualnim teškoćama te u manjoj mjeri osobama s oštećenjem vida ili sluha.

Iz odgovora je vidljivo da se o osobama s psihosocijalnim teškoćama niti ne vodi računa i da su vjerojatno prepuštene samo bolničkom liječenju bez ikakve podrške u zajednici ili su smještene u ustanove.

Djeca u procesu školovanja na navedenom području nemaju adekvatne pedagoško-psihološke timove te su primorana pohađati Centar za odgoj i obrazovanje u Varaždinu na način što su mlađa djeca smještena u udomiteljskim obiteljima u Varaždinu, a starija djeca putuju do Varaždina što znatno povećava troškove školovanja. Osim povećanih financijskih izdataka, učestalo odvajanje djece od roditelja predstavlja traumu za obje strane. Uz ranije navedeno, prisutan je i manjak vrtića (na području dva grada i četiri općine djeluju samo tri vrtića), što se pokušava premostiti suradnjom i dogovaranjem za svako pojedino dijete.
Osobe s teškoćama sluha i vida se uglavnom upućuju u specijalizirane ustanove u Zagreb što također dovodi do neravnopravnosti jer nemaju svi ljudi financijske i vremenske mogućnosti putovati do Zagreba. Za mali broj djece s oštećenjem vida koja su na redovitom školovanju organizira se dolazak tiflo defektologa iz Centra „Vinko Bek“ iz Zagreba, međutim u nedostatnom vremenu.
Nakon završenog školovanja javljaju se novi problemi prilikom zapošljavanja osoba s invaliditetom, tako da trenutno 42 osobe prima naknadu do zaposlenja u iznosu od 350,00 kuna koja nije dovoljna za normalan život. CZSS Ivanec se trudi smanjiti diskriminaciju na minimalnu mjeru te potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom sukladno Zakonu o zapošljavanju osoba s invaliditetom. Nedavno je uspio zaposliti jednu osobu u Općini Bednja, a druga je zaposlena putem javnih radova, radi rješavanja problema nastalih s Udrugom tjelesnih invalida.
S obzirom na to da nisu sve osobe s invaliditetom korisnici CZSS, prava predodžba o njihovu broju ne postoji. Tamna brojka posebno je izražena kod invalida domovinskog rata.
Glede dostupnosti socijalnih službi na ovom području osobe s invaliditetom su u nepovoljnijem položaju od onih u većim gradovima i bogatijim općinama s obzirom na to da mreža socijalnih službi koje su neophodne za svakodnevni život poput škola, bolnica i sl. nije adekvatno organizirana. Njihov položaj dodatno je otežan donošenjem Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja jer je CZSS Ivanec ranije na svom području imao Prvostupanjsko tijelo vještačenja. Donošenjem ovog zakona postoji bojazan da tijela vještačenja neće biti jednako dostupna osobama s invaliditetom.
Još jedan veliki problem predstavljaju neujednačeni standardi po pojedinim područjima po pitanju pružanja podrške osobama s invaliditetom. Sustav podrške teško je dostupan i veoma selektivan. Pomoć u kući i psihološka podrška pružaju se malom broju osoba zbog nedostatka stručnog kadra, a fizikalna terapija je teško dostupna jer je potrebno ići u središte županije za što nije omogućen adekvatni javni prijevoz. Posebno nedostaje poludnevni boravak za djecu s invaliditetom i oblik samostalnog stanovanja osoba s invaliditetom. Nedavno je u OŠ u Vrbovcu i Područnoj školi u Selinovcu odabrano tri pomagača u nastavi što će teretiti sredstva županije.
Pristupačnost zgradi CZSS tek djelomično udovoljava potrebama osoba s invaliditetom. Ona ima dva ulaza, jedan u prizemlju (no ima dvije stepenice), a drugi na katu koji je u potpunosti nepristupačan. S obzirom na nedostatak sredstava u sustavu Ministarstva socijalne politike i mladih, probleme

glede ulaza u prizemlju CZSS sam pokušava riješiti te se nada da će do 2015. godine i uspjeti. Po pitanju ulaza na katu u planu je izgradnja dizala. CZSS je uspio prikupiti sve potrebne dozvole za izgradnju, no one su u međuvremenu istekle te ih je potrebno ponovo prikupiti.
Grad Ivanec pokazuje volju za poboljšanjem položaja osoba s invaliditetom unatoč velikom nedostatku sredstava. Grad je prilikom građenja komunalne infrastrukture vodio računa o arhitektonskim barijerama, spustio sve rubnike te osigurao parkirna mjesta osobama s invaliditetom. Za potrebe prijevoza Grad se opskrbio kombi vozilom opremljenim podiznom rampom za osobe u kolicima. Tim se vozilom koristi i Udruga „Sunce“ te Udruga tjelesnih invalida. Prilazne rampe izgrađene su u zgradi PP Ivanec i zgradi Doma zdravlja u Ivancu u kojoj je također izgrađeno i dizalo kako bi svi imali pristup laboratorijima i zubnim ordinacijama koje se nalaze na katu. Također, prilikom dogradnje matične OŠ u Ivancu i izgradnji nove Područne škole u Selinovcu, inzistiralo se na poštivanju svih građevinskih standarda te sada obje škole nemaju nikakvih barijera.
Financiranje udruga osoba s invaliditetom uvršteno je u socijalni program Grada. Iako su sredstva nedostatna, grad podupire svaki projekt na koji se udruge javljaju i osigurava stručnu i pravnu pomoć, a po potrebi i logistiku. Na ovom području trenutno djeluju dvije udruge osoba s invaliditetom:

- Udruga „Ivanečko srce“ okuplja osobe s mentalnom retardacijom i provodi niz programa za osobe s mentalnom retardacijom. Ona sama predlaže programe, ukazuje na nedostatke i predlaže adekvatna zakonska rješenja nadležnim tijelima. Trenutno je u njoj okupljeno oko 50 osoba iz različitih gradova i općina. Pri njenom djelovanju problemi se javljaju zbog velikih troškova prijevoza kombijem koje financiraju Grad Ivanec i Grad Lepoglava te zbog neodgovarajućeg prostora. Problem prostora se trenutno razmatra te je Udruzi privremeno dano na korištenje prizemlje u braniteljskoj zgradi veličine 100 m2.
- Udruga ILO- za osobe s tjelesnim invaliditetom koja okuplja oko 300 članova ima veliku tradiciju na ovom području. U njezinom se djelovanju javljaju organizacijski problemi (velik broj članova jer su ranije svi imali pravo na članstvo, a ne samo osobe s invaliditetom, neodržavanje skupštine, nedostatak programa) koje se trenutno pokušava riješiti reevidencijom članstva te pripremom programa koji je prilagođen osobama s invaliditetom.

Grad Ivanec je osnovao Fundaciju „Pro vitae-za život“ čija je svrha pomaganje osobama koje se zbog narušenog zdravstvenog stanja nađu u situaciji da ne mogu same snositi troškove liječenja ili ih to dovodi u tešku materijalnu situaciju, pomaganje osobama s invaliditetom zbog povećanih potreba liječenja te pomaganje osobama koje su zbog iznenadne nesreće na imovini ili osobama iz obitelji nađu u teškoj financijskoj situaciji.

Grad Velika Gorica

U svibnju 2014. godine u organizaciji Povjerenstva za osobe s invaliditetom grada Velike Gorice održana je tribina – savjetovanje na temu *„Kako rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pomaže poboljšanju položaja osoba s invaliditetom Hrvatske“* na kojoj je gostovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Na savjetovanju su sudjelovale osobe s invaliditetom, predstavnici udruga, institucija te gradonačelnik sa suradnicima.
Uz različite teme koje su otvorene tijekom savjetovanja veći dio bio je posvećen zakonodavstvu u području zapošljavanja i rada gdje je iznimno zanimanje za to pokazao gradonačelnik i suradnici. Tijekom rasprave istaknuti su problemi nedostatka pružatelja usluga u zajednici – posebno vezano za pitanje socijalne skrbi i obrazovanja. Pojedinci su tražili savjet od pravobraniteljice pritužujući se na rad djelatnika javnih službi kao i nemogućnosti ostvarivanja prava, gdje se iščitao problem nedostatka podrške za potrebe osoba s invaliditetom posebice starije životne dobi. Osobe s invaliditetom su tijekom rasprave također istakle probleme vezano za nepropisno parkiranje i korištenje prava na znak pristupačnosti. Pravobraniteljica je istaknula aktivnosti Ureda u tom području te savjetovala pojedince o pravima, ali isto tako istaknula važnost da osoba s invaliditetom koja ostvaruje pravo na znak pristupačnosti krši pravo i svoje i druge osobe s invaliditetom ako to pravo odnosno iskaznicu za znak pristupačnosti daje svojim bližnjima na korištenje a da ju ona osobno ne koristi u tom trenutku, odnosno da nije u vozilu.

Pravobraniteljica je tijekom proteklih godina u više navrata posjetila grad Veliku Goricu te je konstatirala da je vidljiv pozitivan pomak posebno u prilagodbi objekata. Prije održanog savjetovanja, zajedno sa gradonačelnikom otvorila je novu pristupnu rampu na ulazu u Pučko otvoreno učilište, koje je ovom prilagodbom osiguralo osobama s invaliditetom mogućnost korištenja raznih sadržaja (kazalište, kino, čitaonica, radionice i dr.) koje će im zasigurno obogatiti kulturni život a i omogućiti edukaciju za lakše uključivanje u aktivnosti zajednice. Iako je navedeni primjer pozitivan pomak, još postoji niz praznina odnosno objekata kojima je otežan pristup – policija, sud i dr., za što predlažemo da se iskoriste različiti izvori financiranja te osiguraju elementi pristupačnosti.

Grad Velika Gorica je jedan od gradova u RH koji ima i lokalnu strategiju i povjerenstvo za osobe s invaliditetom te je po tome također jedan od pozitivnih primjera.

Gradonačelnik je tijekom razgovora s pravobraniteljicom naglasio kako: „ Jedna od novosti je da će krajem ove godine krenuti rekonstrukcija i policijske postaje gdje će se konačno izvesti rampa tako da će konačno i u taj objekt moći invalidi ulaziti. Grad je već uklonio arhitektonske barijere na svim križanjima u gradu i okolici, a uveli smo i semafore sa zvučnom signalizacijom. Evo, doprinosimo na bilo kakav način, bilo gdje, ali što više, što detaljnije, što modernije da srušimo arhitektonske barijere, odnosno da budemo grad prijatelj invalida...“

Grad Beli Manastir

U rujnu 2014. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i njezina zamjenica su prilikom obilaska Grada Belog Manastira sastale se s predstavnicima grada, općina s područja Baranje, te nadležnih institucija kao i predstavnika obrazovnih ustanova. Savjetovanje je održano u organizaciji udruge Baranjski Leptirići u svrhu upoznavanja s položajem i problemima djece s teškoćama u razvoju na području Baranje. Iako je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u više navrata bio u posjeti Belom Manastiru ovaj put je to bilo povodom teškog položaja djece s teškoćama u razvoju i problema s kojima se susreću njihove obitelji te kao potpora djelovanju i održavanju trenutno jedine aktivne udruge Baranjski leptirići koja je osnovana krajem 2012. godine, a bavi se unaprjeđenjem položaja djece s teškoćama i njihovih obitelji.

Ostali smo zatečeni saznanjem da više ne djeluje udruga osoba s invaliditetom Baranjsko srce čije su aktivnosti i rad kao primjer pozitivni prakse bili prepoznati i izvan regije.

Razmatrajući probleme i prijedloge sudionika sastanka, predložili smo da se zajedničkom suradnjom svih institucija na području Baranje identificiraju ključne potrebe djece s teškoćama i osoba s invaliditetom, donese plan načina njihovog rješavanja odnosno aktivnosti provedbe, imenuju nositelji i sunositelji određenih aktivnosti te rokovi i izvori financiranja u cilju poboljšanja položaja ove skupine građana.

S obzirom da na području Baranje sada postoji samo jedna udruga, smatrali smo potrebnim održati zajednički sastanak ključnih pravnih i fizičkih osoba, na kojem će se definirati modaliteti da se osnaži kapacitet ove udruge te da se iskoriste infrastruktura, oprema, a posebno kombi vozilo ugasle udruge Baranjsko srce, kako bi se osobe s invaliditetom mogle uključivati u zajednicu i baviti se raznim aktivnostima te ostvariti svoje pravo na mobilnost. Činjenica je da izvjesni broj osoba s invaliditetom koje se kreću jedino s invalidskim kolicima ne mogu koristiti javni prijevoz već samo prilagođeno kombi vozilo, osim toga javni prijevoz u Baranji nije prilagođen.

Također smo preporučili da u slučaju da je nemogućnost objedinjavanja članstva u udruzi Baranjski leptirići iz dviju udruga, a čime bi se trebao mijenjati i statut i plan aktivnosti postojeće udruge, tada je potrebno osnovati novu udrugu koja će obuhvatiti mlade i odrasle osobe s invaliditetom.

U razgovoru s voditeljima udruge Baranjski Leptirići i njihovim članovima saznali smo da udruga surađuje s gradom Belim Manastirom i okolnim općinama, ali se vrijednost njezinog djelovanja ne ogleda u osiguravanju potrebne podrške. Naime, udruga okuplja djecu s različitim teškoćama kojima su potrebne različite usluge - od fizikalne terapije, logopedske terapije, radne terapije, odnosno usluge rane intervencije. Budući da na području Belog Manastira ne postoje takve usluge, roditelji

djece s teškoćama u razvoju moraju odlaziti u druge gradove, npr. Slavonski Brod ili Zagreb. Osim što odlazak i terapije u drugim gradovima predstavljaju za te obitelji velike troškove i angažman, također i djeca kojima je ova terapija neophodna izložena su velikim naporima te se postavlja pitanje učinkovitosti rehabilitacije ako se ona provodi neredovito, nesustavno i u otežanim okolnostima.
Želimo li spriječiti odnosno prevenirati nastanak težih oštećenja, potrebna je rehabilitacija od najranije dobi. Tijekom sastanka istaknut je problem nedostatka odgovarajućih stručnjaka koji bi bili dio multidisciplinarnog tima. Također nedostaje pružatelja usluga.
U razgovoru s predstavnicima odgojno-obrazovnih ustanova naglašena je velika potreba za stručnjacima koji bi bili podrška djeci u školama i vrtićima (prvenstveno logopedi, rehabilitatori, pedagozi i drugi stručnjaci).
Slijedom navedenog uputili smo sljedeće preporuke:

- potrebno je osigurati zapošljavanje potrebnih stručnjaka suradnjom jedinica lokalne i regionalne samouprave, udruge, područnog ureda Hrvatskog zavoda za zapošljavanje uz osiguravanje financijskih sredstava iz više različitih izvora
- potrebno je osigurati provođenje prakse i osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa pripravničkog staža potrebnih stručnjaka (logoped, radni terapeut, fizioterapeut, rehabilitator)

Tijekom obilaska udruge Baranjski leptirići primijetili smo da nema označenih parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom ispred prostora udruge.
Iako postoji svijest o potrebi prilagođavanja objekata javne namjene osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti te osiguravanje označenih parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom preporučili smo da ispred udruge označe parkirno mjesto sukladno postotku odnosno prema Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13).
Pohvalili smo napore ravnatelja i nastavnog osoblja u vrtićima i školama koji su unatoč izostanku potrebnih oblika podrške djeci s teškoćama u razvoju koja pohađaju redovne programe uspjeli postići željene rezultate. Uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovne programe predškolskog i školskog odgoja i obrazovanja je njihovo pravo i najučinkovitiji način da razviju puninu svojih potencijala kako bi se pripremili za rad i stvaralaštvo.
Školska godina 2014./15. započela je s velikim problemima jer se nisu na vrijeme, osigurali asistenti/pomoćnici u nastavi čak niti onoj djeci koja su ovu vrstu podrške imala ranije. U tom smislu predložili smo da se razmotre sigurni izvori financiranja kako se ne bi desilo da dijete ne pohađa nastavu jer mu npr. nema tko pomoći da nosi knjige odnosno omogući savladavanje različitih prepreka tijekom nastave. Potrebno je osigurati potreban broj stručnih radnika za koje smo obaviješteni da nedostaju u obrazovnim ustanovama, ali i u dječjim vrtićima.

Također smo preporučili gradu i općinama da zajednički u suradnji sa nadležnim institucijama i osobama s invaliditetom, sukladno primjerima dobre prakse drugih sredina, izrade plan aktivnosti i mjera koje će poboljšati život djeci i odraslim osobama s invaliditetom. Premda primjeri drugih sredina mogu poslužiti kao poticaj, konkretne ciljeve potrebno je definirati u partnerstvu i suradnji sa samim osobama s invaliditetom – organiziranih u udrugu.

<u>Savjetovanje u udruzi osoba s invaliditetom Loco – Moto, Slavonski Brod</u>

U Slavonskom Brodu zamjenica pravobraniteljice i savjetnica su obišle udrugu osoba s invaliditetom "Loco-Moto" gdje su održale savjetovanje i susrele se s članovima udruge i predstavnicima grada Slavonskog Broda i institucija. Sastanku je prisustvovao zamjenik gradonačelnika, pročelnica službe za društvene djelatnosti, predstavnica Područne službe HZZ.
Aktualne teme o kojima se raspravljalo na sastanku bile su pitanje ne/osiguravanja pomoćnika u nastavi; osobito za učenike koji su tu vrstu podrške obrazovanju imali osiguranu prethodne školske godine te ističu problem sa projektnim financiranjem asistenata zbog prisutnosti straha od nedobivanja potrebnih sredstava. Mjere HZZ pretpostavljaju i sufinanciranje troškova asistenata, a Slavonski Brod u tom smislu nema velike resurse.

Naročiti interes članovi udruga iz Slavonskog Broda iskazivali su za promjene koje uvodi novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i pripadajući pravilnici; mogućnosti osposobljavanja i obrazovanja za odgovarajuća zanimanja te izmjene Obiteljskog zakona u dijelu skrbništva.

Savjetovanje u udruzi Vukovarski leptirići, Vukovar

Prilikom posjeta Vukovaru, savjetnica je obišla udrugu vukovarski leptirići gdje je održala sastanak s predsjednicom i članovima Udruge. Tijekom savjetovanja savjetnica je informirana o nezadovoljstvu roditelja djece s teškoćama u razvoju koji su se pritužili na izrazitu neljubaznost i nesusretljivost djelatnika Centra za socijalnu skrb Vinkovci. Često se događaju greške u stručnom radu, rješenja i postupanja se predugo čekaju. Kad se korisnici obraćaju Centru nailaze na netrpeljivost i neljubaznost. Također su informirali o problemima u rehabilitaciji/ranoj intervenciji/zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju. Rehabilitacijski postupci ne prate suvremene trendove, roditelj nije partner u postupku, ne ulaže se u edukaciju djelatnika i asistivnu tehnologiju koja se ubrzano razvija, nema dovoljno djelatnika. Stručnjaci prebrzo „dižu ruke“ od djeteta, smatraju da mu ne mogu pomoći, a za poboljšanja koja puno znače roditeljima kao što je bolja kvaliteta sna i umirenje nakon neurofeedbacka smatraju da nisu od medicinske važnosti. U posebnim školama se primjenjuju zastarjele metode i nema suvremenih didaktičkih pomagala. Roditelji koji su vrlo aktivni u rehabilitaciji svoje djece, povezali su se sa stranim udrugama i institucijama od kojih saznaju za brojne mogućnosti koje u Hrvatskoj nisu dostupne. Oni koji si to mogu priuštiti, odlaze na operacije u inozemstvo gdje nailaze na puno veću susretljivost medicinskog osoblja kao i njihove poznavanje specifičnih medicinskih stanja njihove djece.

3.20.2. Predavanja na obrazovnim ustanovama

U svrhu podizanja razine svijesti pravobraniteljica je održala jedanaest predavanja u području obrazovanja u sljedećim ustanovama: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Studijski centar socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu, Učiteljski fakultet u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Kineziološki fakultet, Medicinski fakultet u Zagrebu, Policijska akademija na Sveučilištu u Zagrebu i Centar za odgoj i obrazovanje djece i mladeži Karlovac, Centar za odgoj i obrazovanje Goljak.

Kineziološki fakultet

U okviru Kineziološkog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, studenti koji se opredjeljuju za modul kineziterapija slušaju nastavne jedinice u kojima je zastupljena cjelokupna problematika osoba s invaliditetom. Kao rezultat višegodišnje uspješne suradnje, Pravobraniteljica kontinuirano gostuje, te studente 5. godine, buduće profesore, trenere i dr., upoznaje sa specifičnostima i položajem djece s teškoćama i osoba s invaliditetom. Sadašnjim polaznicima – kojih je bilo tridesetak, predstavila je djelokrug rada Ureda, sposobnosti i mogućnosti osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na područja zdravlja, rehabilitacije i obrazovanja.

Učiteljski fakultet u Zagrebu

Zamjenica pravobraniteljice je održala predavanje studentima odgojiteljskog studija na Učiteljskom fakultetu. Na predavanju pred pedesetak studenata budućih odgajatelja naglašena je razlika između integracije i inkluzije, specifičnostima osoba s invaliditetom, upoznavanje s radom i iskustvima Ureda u području predškolskog odgoja te im je približeno zakonodavstvo u području obrazovanja djece s teškoćama u razvoju u svrhu ostvarivanja inkluzivnog obrazovanja te osiguravanja potrebne podrške ovisno o njihovim individualnim karakteristikama, interesima, sklonostima i potencijalima.

Studijski centar socijalnog rada

Na kolegiju „Socijalni rad s pojedincem“ pred tridesetak studenata druge godine pravobraniteljica je održala predavanje na temu antidiskriminatorne prakse, zagovaranja i samozagovoranja te osnaživanja osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je studente upoznala s najčešćim pritužbama Uredu u području socijalne zaštite gdje su vrlo često prisutne rečenice „socijalni radnici nam ne daju točne informacije“, „nisu nikad došli vidjeti kako živimo ja i moje dijete“, „nisu dostupni niti se javljaju kad ih zovemo“, „nisu upoznati s pravima iz drugih sustava“ i dr.

Tijekom diskusije studenti su postavljali pitanja pravobraniteljici i većina ih se odnosila na ulogu socijalnog radnika u svakodnevnici djece i osoba s invaliditetom te informacija o samim ovlastima pravobraniteljice. Kao zaključno, studenti su upućeni u važnost uloge socijalnog radnika u osnaživanju osoba s invaliditetom i njihovih obitelji kroz davanje potpunih informacija o pravima i uslugama, poticanje, organiziranje i provođenje aktivnosti sa svrhom spriječavanja socijalnih i osobnih problema te procijenjivanje potreba korisnika i planiranje pružanja socijalnih usluga. Socijalni radnik treba educirati sebe, educirati i poticati okolinu te osobe s invaliditetom i njihove bližnje, a sve u svrhu poticanja na aktivnost i uključivanja u zajednicu.
Predavanje je dio kontinuirane suradnje Studijskog centra socijalnog rada i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.
Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za stručne poslove, održala je dana 15.
travnja predavanje studentima 4. godine dodiplomskog studija na Studijskom centru socijalnog rada, u okviru kolegija "Socijalni rad i djeca s teškoćama u razvoju". Uz nazočnost četrdesetak studenata održano je predavanje gdje je prikazan rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na pitanjima važnim za dijete s teškoćama u razvoju i djetetovu obitelj – procedura i okvirni prikaz pojedinog slučaja. Predavanja studentima Studijskog centra socijalnog rada su nastavak dugogodišnje suradnje.

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Na temelju višegodišnje suradnje Pravobraniteljica je održala predavanja i radionice za četrdesetak studenata 1. godine preddiplomskog studija R*ehabilitacija* u okviru redovitog, odnosno razlikovnog kolegija *Uvod u inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju* i pedesetak studenata 3. godine preddiplomskog studija *Rehabilitacija*. Govorilo se o djelokrugu rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i iskustvima iz prakse, zaokretu u shvaćanju invaliditeta koji je unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i stanjem prava osoba s invaliditetom.
Studenti su pokazali izrazito zanimanje za aktivnosti koje provodi Ured i uvide koje je pravobraniteljica stekla kroz rad Ureda. Na drugom predavanju i radionici studenti treće godine preddiplomskog smjera rehabilitacije koji su se opredijelili za rad s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom iz prve ruke dobili su uvid u stvarno stanje na području zaštite njihovih prava posebice u svjetlu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Policijska akademija u Zagrebu

U organizaciji Policijske akademije provodi se specijalistički tečaj za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu obitelji i mladeži čiji su polaznici policijski službenici kriminalističke policije. U višegodišnjoj suradnji pravobraniteljica i savjetnica održale su predavanje na temu: „Institucija i nadležnost Pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom i suradnja s policijom“ pred tridesetak policijskih službenika koji djeluju u raznim policijskim službama diljem RH. Nakon održanog predavanja u kojem je pravobraniteljica informirala polaznike o instituciji pravobranitelja za osobe s invaliditetom, iskustvima Ureda u suradnji s policijom, specifičnostima i položaju osoba s invaliditetom u RH, te preporučila određena poboljšanja u radu policije u postupanjima kada su žrtve nasilja osobe s invaliditetom, otvorena je rasprava. Službenici su postavljali pitanja te iznosili svoja iskustva gdje se najviše istaknulo pitanje dokazivanja invaliditeta kod prvog uvida te relevantni dokument u tu svrhu. Cilj tečaja je specijalizacija policijskih službenika više i visoke stručne spreme za postupanje u predmetima maloljetničkog kriminaliteta, kaznenopravne zaštite djece i mladeži i nasilja u obitelji.

Fakultet političkih znanosti

U sklopu kolegija *Mediji i različitost* pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je predavanje studentima treće godine. Studenti su upoznati s invaliditetom kako ga definira Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, odnosno socijalnim modelom shvaćanja invaliditeta kao i vrstama oštećenja koja u interakciji s okolinom mogu onemogućiti sudjelovanje u aktivnostima. Kako bi budući novinari mogli bolje izvještavati o osobama s invaliditetom, govorilo im se o načinu na koji osobe s invaliditetom vide ulogu medija i kako one same osjećaju da ih se predstavlja.

Poseban naglasak stavljen je na čl. 8 Konvencije *Podizanje razine svijesti* koji govori o dužnosti borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom kao i potrebi promicanja pozitivne percepcije osoba s invaliditetom u društvu.
Nakon izlaganja pred tridesetak studenata, otvorena je rasprava te su nakon postavljanja pitanja oblikovali poruke za osobe s invaliditetom, društvo i novinare.
Poruke za osobe s invaliditetom:

- Jedini invaliditet su društvene barijere
- Vi možete sve
- Prepreke ne postoje, one su u vašoj glavi

Poruke za novinare:

- Kontinuirana edukacija ključna je za pravilno izvještavanje
- Bitno je izbjegavati senzacionalizam i predrasude te izvještavati objektivno i realno
- Iskrenost i prirodnost najbitniji su faktori u pristupu OSI
- Volontiranje – bitan rad kao stjecanje iskustva i približavanje informacije javnosti
- Novinari – educirajte se za izvještavanje o OSI

Poruke za društvo:

- Svi smo jednaki
- Društvo naglašava invaliditet
- Ne čini drugom ono što ne želiš da drugi čine tebi (nitko ne zaslužuje biti diskriminiran)

Predavanje je nastavak suradnje uspostavljene 2012. godine kada je predavanje na tu temu održano pred studentima koji su te godine pohađali kolegij *Mediji i različitost*.

Medicinski fakultet u Zagrebu

Nastavljajući prošlogodišnju suradnju, zamjenica pravobraniteljice je održala izlaganje polaznicima sveučilišnog diplomskog studija sestrinstva Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Uz zamjenicu pravobraniteljice, pred polaznicima, izlaganja su održali i predstavnici osoba s invaliditetom na teme Specifičnosti ostvarivanja primjerenog kontakta s slijepim osobama, osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, osobama s psihosocijalnim invaliditetom te osobama s oštećenjem sluha kao i o specifičnostima zdravstvene zaštite za te grupacije osoba s invaliditetom. Tom prilikom zamjenica je upoznala nazočne sa iskustvima Ureda u području zdravlja naglasivši problematiku nepoštivanja prava pacijenata, pritužbe, odnosno preporuke za poboljšanje odnosa medicinskog osoblja i osoba s invaliditetom te prava osoba s invaliditetom kao pacijenata sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i Zakona o pravima pacijenata.

Centar za odgoj i obrazovanje djece i mladeži Karlovac

Zamjenica pravobraniteljice održala je interaktivno predavanje pedagoškim i stručnim djelatnicima Centra za odgoj i obrazovanje djece i mladeži Karlovac na temu: Najčešća problematika vezana za učenike s teškoćama u razvoju prema iskustvima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.
U uvodnom dijelu pedagoški djelatnici Centra su upoznati s međunarodnim i nacionalnim dokumentima, temeljnim zakonima i podzakonskim aktima koji jamče pravo djeci s teškoćama u razvoju na inkluzivno obrazovanje prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Prikazom najčešćih pritužbi u području odgoja i obrazovanja zamjenica pravobraniteljice govorila je o sustavnim nedostacima ostvarenju inkluzije u obrazovanju, ali i višestrukim pozitivnim učincima u sredinama u kojima se provodi inkluzivno obrazovanje. Istaknula je važnost znanja i dugogodišnjeg iskustva posebnih ustanova odgoja i obrazovanja kakav je i Centar u edukaciji učitelja, nastavnika i stručnih suradnika redovnih odgojno obrazovnih ustanova. Pedagoški djelatnici su upoznali zamjenicu s teškoćama na koje nailaze postupajući u slučajevima kompleksnih i višestrukih teškoća kod učenika koje iziskuje koordinirano djelovanje s institucijama iz sustava socijalne skrbi i zdravstva.

Centar za odgoj i obrazovanje Goljak

Zamjenica pravobraniteljice je na poziv COO Goljak održala predavanje za roditelje i stručne djelatnike dajući pregled aktivnosti Ureda pravobraniteljice navodeći najčešće pritužbe koje roditelji djece s teškoćama ili udruge upućuju pravobraniteljici kao i područja u kojima se najčešće krše prava

djece s teškoćama, osobito prava na rehabilitaciju i školovanje najbliže mjestu stanovanja. Roditelji su iskazivali najveći interes za prava iz sustava socijalne skrbi pa ih je zamjenica upoznala i s aktivnostima koje pravobraniteljica poduzima u cilju unaprjeđenja zaštite djece s teškoćama u razvoju kroz prijedloge izmjena i donošenja propisa koji jamče veći standard prava djece i roditelja.
Po završetku izlaganja, zamjenica je odgovarala na konkretna pitanja roditelja i djelatnika.

3.20.3. Sudjelovanje ureda u medijima

U 2014. godini pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je izdala 23 priopćenja za medije.
Izjave pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prenijelo je 18 tiskanih i 55 elektroničkih medija. Članci vezani uz pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom najčešće su se objavljivali u In portalu.

Najčešće su se objavljivale teme vezane uz zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom, zatim teme vezane uz obrazovanje te diskriminaciju. Ostala područja o kojima se pisalo bila su djelokrug rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, nasilje, pristupačnost, prijevoz, prava osoba s invaliditetom, socijalna zaštita, osvještavanje javnosti, siromaštvo, hrvatski ratni vojni invalidi, problemi osoba s oštećenjem vida, djeca s teškoćama u razvoju, osobe s autizmom, osobe s mentalnim (duševnim) poremećajima te žene s invaliditetom.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sukladno čl. 6 Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br.107/07)(...) prikuplja informacije i obavještava javnost o stanju prava osoba s invaliditetom(...). U nastavku donosimo pregled tema vezano uz koje je u 2014. bilo najviše upita Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom kao i pregled priopćenja preko kojih se Pravobraniteljica obraćala javnosti upozoravajući na određene pojave sukladno djelokrugu rada Ureda.

Teme u vezi kojih je bilo najviše upita medija
Pohvalno je što su lokalni mediji u svim sredinama koje je pravobraniteljica posjetila izvijestili o njezinom posjetu i pitanjima osoba s invaliditetom u njihovoj sredini (tako je u Glasniku Samobora i Svete Nedjelje, objavljen članak „Izgubljeni u moru novih zakona i prava“ vezan uz savjetovanje osoba s invaliditetom koje je održala pravobraniteljica, a Zadarski regional prenosi izjavu pravobraniteljice „Najčešće su pritužbe na nedostupnost usluga zbog arhitektonskih i komunikacijskih prepreka. Najčešća tema medijskih napisa vezanih uz osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju u siječnju 2014. bile su objave vezane uz protestno okupljanje roditelja djece s teškoćama u razvoju (*Glas Slavonije, „Djeca s invaliditetom postala „svačiji problem, Večernji list, „Roditelji: ne štedite na našoj bolesnoj djeci, M. Opačić: Ne morate u školi sjediti 5 sati*“ pri čemu su prenosili i izjave pravobraniteljice. Novinari su također imali upite vezane uz Zakon o socijalnoj skrbi.
Izvještavanja o položaju djece s teškoćama u razvoju potaknute prosvjedom roditelja nastavila su se i u veljači: *Zadarski list, članak, „Djeca s posebnim potrebama plaćaju državne dugove,* a pravobraniteljica je sudjelovala u radijskim i televizijskim emisijama na tu temu.

Priopćenja pravobraniteljice vezana uz Međunarodni dan žena kojim se pozornost željela usmjeriti na položaj žena s invaliditetom smještenim u ustanovama socijalne skrbi nije privuklo pozornost medija pa je objavljeno uglavnom samo na internetskim portalima E- *Varaždin portal, priopćenje povodom Dana žena, http://www.evarazdin.hr/obiljezavanje-medunarodnog-dana-zena-za-zene-s-invaliditetom-u-varazdinu/*. Priopćenje vezano uz obilježavanje Nacionalnog dana invalida rada i Svjetskog dana Down sindroma imalo je nešto veću pokrivenost: (Glas Istre - „*Invalidima priznati veće sposobnosti“*. Kao i u ovom primjeru, čest je slučaj korištenja neodgovarajuće terminologije čak i kad se prenose izjave i priopćenja pravobraniteljice gdje se nazivi osobe s invaliditetom mijenjaju u invalidi.

U travnju su mediji prenijeli priopćenje pravobraniteljice kojim je upozorila na kršenje prava osoba s autizmom: *http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/anka-slonjsak-poduzmite-konkretne-aktivnosti-za-odgovarajucu-podrsku-osobama-s-autizmom---330025.html*
Večernji list, članak „Zar je isplativije biti na socijali nego zarađivati svojim radom?“, tema: prava iz sustava socijalne skrbi otežavaju uključivanje osoba s invaliditetom.
Jedini tiskani medij koji je prenio podatke iz godišnjeg izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu bio je *Glas Slavonije: Ozbiljna upozorenja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom – u siromaštvu živi čak 95 000 invalida, društvo za njih ne mari.*
U travnju se izvještavalo o uskraćivanju baterija za osobe oštećena sluha o čemu se priopćenjem oglasila i pravobraniteljica: *Večernji list- Za uređaje HZZO nagluhima nametnuo trošak od tisuću kuna godišnje*

City radio počeo je voditi emisiju *Jednake mogućnosti* u kojoj je redovito gostovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u travnju na temu pristupačnosti i obrazovanja, a u svibnju na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom i suzbijanja diskriminacije.
Poslovni dnevnik je u svibnju prenio izjavu pravobraniteljice na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom kojoj je posvetio više brojeva.
Glas Slavonije, članak Osobe s invaliditetom i dalje su „nevidljive“, tema: Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013.
U lipnju su mediji u većem broju izvještavali o raspravi u Hrvatskom saboru povodom podnošenja godišnjeg izvješća o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom *http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/125607-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-materijalni-polozaj-osoba-s-invaliditetom-iznimno-je-tezak.html.*
Mediji su u znatnoj mjeri popratili temu *Novi list, Glas Istre, Zadarski list - članak „Diskriminatorski popis odlazi na stručnu doradu“, Jutarnji list, članak „Zašto jedino u Hrvatskoj gluhi ne mogu biti kuhari“, tema: upis djece s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje, dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija,* Glas Istre - *Tko ne čuje dobro ne može biti kuhar.*

Pozitivno je što su lokalni mediji popratili osnivanje stambenih zajednica za osobe s intelektualnim teškoćama čime je počeo njihov povratak u zajednicu. Podravski list, „Uskoro useljenje u Sunčeve zrake“, 7 Plus Regionalni dnevnik, izjava, „Ludbreg dobio novu stambenu zajednicu za osobe s intelektualnim teškoćama

Mediji su i u srpnju nastavili pratiti temu ograničavanja upisa djece s teškoćama u razvoju u srednje škole: *Narodni list, članak „Nagluhost, slabi vid i drugi problemi nepoželjni za upis“, Večernji list, članak “Petra želi slikarstvo, a Ministarstvo je zbog slaba vida pušta samo u gimnaziju“.*

Pozitivno je i upozoravanje na situaciju osoba s autizmom u zatvorskom sustavu: *Slobodna Dalmacija, izjava „Zašto su mi autistično dijete strpali u zatvor“, tema: Moguće kršenje prava u zatvorskom sustavu.*

Pojedinačno su se i u rujnu pojavljivali napisi koji govore o drugačijoj slici osoba s invaliditetom odnosno o njihovim radnim sposobnostima i gubitku posla zbog gospodarske krize kao što je slučaj i s mnogim drugim građanima: *Jutarnji list, izjava „Jedini Hrvat s Downom koji je radio puno radno vrijeme dobio je otkaz“, tema: pravo na rad osoba s Down sindromom*

Regionalni mediji izvještavali su o provedbi projekta Koristi svoja prava! Ostvarimo jednake mogućnosti na lokalnoj razini: *Glas Istre, članak „Predstoji usvajanje županijske strategije za osobe s invaliditetom“, tema: Projekt Koristi svoja prava*! Ostvarimo jednake mogućnosti i suzbijmo diskriminaciju na lokalnoj razini
Dobro je medijski pokriven bio posjet pravobraniteljice Lepoglavi: 7 *plus Regionalni dnevnik, izjava „ Poslodavci ne žele zapošljavati osobe iz kojih ne mogu izvući maksimum, Varaždinske vijesti, izjava “*

U manjim mjestima skrb za invalide nije kao u velikima“, tema: Posjet pravobraniteljice gradu Lepoglavi

Jednako je tako bilo i s posjetom Baranji: *Glas Slavonije, članak „Invalidima i njihovim obiteljima sve teže“, tema: Posjet pravobraniteljice Baranji i press konferencija u Vinkovcima na temu Projekt Koristi svoja prava! Ostvarimo jednake mogućnosti i suzbijmo diskriminaciju na lokalnoj razini.*

Izuzetno važnu temu za osobe s invaliditetom o kojoj se vrlo malo zna u Hrvatskoj o zločinu iz mržnje popratio je hrvatski radio u emisiji Šesto čulo u listopadu povodom stručnog skupa kojeg je organizirala pravobraniteljica: HR, *Šesto čulo*, *emisija na temu: "Zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom".* Tu je temu obradio i *Glas Slavonije, članak „Mnogi se invalidi suočavaju s nekim oblikom nasilja ali ga ne prijavljuju*“.

U listopadu i studenom mediji su prenosili izjave pravobraniteljice vezane uz položaj hrvatskih ratnih vojnih invalida: http://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-s-predstavnicima-vojnih-invalida-novi-zakon-smanjuje-njihova-mirovinska-prava/779326.aspx, http://www.braniteljski-portal.hr/Novosti/Hrvatska/Pravobraniteljica-se-sastala-s-predstavnicima-HRVI.-Problemi-HRVI-I.-skupine-neosporno-je-zaista-postoje.

Teme vezane uz podršku inkluzivnom obrazovanju za djecu s teškoćama u razvoju i prosvjed HRVI I. skupine dominirale su i u listopadu i studenom: *HRT, gostovanje u emisiji Hrvatska uživo, tema: Asistenti u nastavi, HRT, gostovanje u emisiji Hrvatska uživo, tema: Prosvjed HRVI I. skupine, Jutarnji list, izjava „ Pravobraniteljica: Pomoć mora ući u Zakon“, tema: Podrška inkluzivnom obrazovanju za djecu s teškoćama, Slobodna Dalmacija, izjava „Slonjšak: Asistente u Zakon“, tema: Podrška inkluzivnom obrazovanju za djecu s teškoćama*

Pohvalno je što su manje radio postaje također posvetile prostor temama vezanim uz osobe s invaliditetom pa je tako Radio Našice intervjuirao pravobraniteljicu vezano uz položaj osoba s invaliditetom.

U studenom je novinarka Radio mreže intervjuirala pravobraniteljicu vezano uz temu *zapošljavanja osoba s invaliditetom. Emisija je emitirana u programu više radija: Radio Slunj, Radio Zelina, Megamix, Hvar, Radio Ogulin, Radio Borovo, Radio Narona, Radio Gorski Kotar, UNIDU (Radio Sveučilišta u Dubrovniku), Radio Martin, Radio Samobor, Radio Jaska, Radio Maestral, Radio Ploče, Radio Selnica, Radio Stubica, Radio Slunj, Radio Brač*.

Mediji su prenijeli priopćenja pravobraniteljice povodom međunarodnog dana osoba s invaliditetom i Dana ljudskih prava: vezano 03.12.2014. *http://www.ezadar.hr/clanak/pravobraniteljica-upozorava-na-neimastinu-invalidnih-osoba. In portal, priopćenje „Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama ne mogu živjeti samo od lijepih riječi“.*

Novi list i Glas Istre krajem godine su objavili članak povodom podnošenja Posebnog izvješća Hrvatskom saboru na temu „Zaštita prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra“: članak *„Plavi baloni za pranje savjesti“*.

Više o pregledu medijskih objava o osobama s invaliditetom i sudjelovanju pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u medijima može se pronaći u prilogu 7.

Priopćenja za javnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

veljača

Reakcija pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na izjavu gospođe Marine Lovrić Merzel, županice Sisačko-moslavačke županije u Središnjem dnevniku HRT-a od 2. veljače 2014. godine

Gostujući u Središnjem dnevniku HRT-a od 2. veljače 2014. godine županica Marina Lovrić Merzel izjavila je da "građani njezine županije nisu mentalno retardirani niti bolesni…" čime je iskazala svoj omalovažavajući i diskriminirajući stav prema osobama s intelektualnim teškoćama. Kako stoji u mailu koji je upućen pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, na taj način se invaliditet ove skupine osoba s invaliditetom koristio u pogrdnom kontekstu kad se željelo reći da su to osobe koje nemaju svoje stavove niti građanska prava da procijene nečiji rad u kontekstu boljitka za zajednicu. Zbog činjenice da se takvim javnim govorom izravno šire predrasude i stereotipi o osobama s invaliditetom i da su gledatelji doživjeli ovakav govor kao javno poniženje građana s intelektualnim teškoćama, očekujemo ispriku županice Lovrić Merzel njima i njihovim obiteljima.

8. ožujka

Povodom Međunarodnog dana žena pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak omogućila je ženama s invaliditetom smještenim u Centru za rehabilitaciju Varaždin da taj dan provedu u malim ženskim radostima na način koji će se razlikovati od drugih dana u godini. Time je željela ukazati na težak položaj žena s invaliditetom u institucionalnom obliku skrbi i skrenuti pozornost javnosti na žene koje su izložene nejednakosti, isključene iz društva i prepuštene nevidljivosti njihovih potreba i potencijala.

21. ožujka

Povodom obilježavanja Svjetskog dana sindroma Down i Nacionalnog dana invalida rada pravobraniteljica za osobe s invaliditetom željela je naglasiti potrebu većeg priznavanja sposobnosti obiju skupina osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na njihovom radnom potencijalu i sposobnostima.

2. travnja

Priopćenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom Svjetskog dana svjesnosti o autizmu - Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom već nekoliko godina upozorava na niz neodgovarujućih pa i protuzakonitih rješenja na području zaštite prava osoba s autizmom u Hrvatskoj. Nažalost, od prošlogodišnjeg obilježavanja Svjetskog dana svjesnosti o autizmu i dalje zaprimamo pritužbe roditelja u područjima dijagnostike, rane interevencije, nedostatne podrške roditeljima, primjerenih programa rehabilitacije te primjerenih prostornih uvjeta.

Pravobraniteljica je objavila *priopćenje vezano uz izmjenu Pravilnika o ortopedskim pomagalima* kojom su iz Popisa pomagala izbrisane baterije za slušna pomagala. Reagirala je kako bi upozorila da nema razloga zbog kojeg se ne bi osobama s navršenih 18 godina i nakon završetka redovnog školovanja i dalje osiguralo pravo na besplatne baterije za slušne aparate. Ovakvo postupanje predstavlja umanjivanje prava osoba s oštećenjem sluha i otežava njihovo pravo na rad i uključenost u zajednicu.

14. svibnja

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj (UNDP) i Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, organizirala je u Zadru *stručni skup Važnost i uloga tehničke struke u osiguravanju i ostvarivanju pristupačnosti - prava osoba s invaliditetom.*

lipanj

Pravobraniteljice je reagirala priopćenjem na dokument Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta kojim se djeci s teškoćama u razvoju ograničava mogućnost izbora obrazovanja za veliki broj zanimanja - Prema dokumentu nazvanom „Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole", gluhe osobe ili osobe s težom nagluhosti ili s teškoćama govora ne bi mogle raditi gotovo niti jedan posao.

rujan

U rujnu je pravobraniteljica priopćenjem reagirala na neosiguravanje asistenata/pomoćnika u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju - Gotovo svake godine s početkom rujna svjedoci smo uznemirenosti roditelja učenika s teškoćama u razvoju da djeca neće imati osigurane asistente/pomoćnike s početkom školske godine. Velika neizvjesnost roditelja oko toga kako će i hoće li uopće dijete moći krenuti u novu školsku godinu posljedica je činjenice da se ova kontinuirana potreba rješava ad hoc mjerama bez sustavnog uređenja. Zbog neuređenog instituta asistenta/pomoćnika u nastavi jedan broj djece ne dobiva odgovarajuću potporu inkluzivnom obrazovanju, stoga ne može ravnopravno sudjelovati u općem sustavu obrazovanja.

23. listopada

Pravobraniteljice se javnosti obratila *priopćenjem povodom prosvjeda članova Udruge hrvatskih ratnih vojnih invalida I. skupine.* Obavijestila je javnost o sastanku koji je održan na njezinu inicijativu na kojem su predstavnici Udruge HRVI I. skupine izložili probleme s kojima se svakodnevno suočavaju od kojih je posebno istaknut problem održavanja zdravlja, provođenja rehabilitacije te liječenje i sprječavanje nastanka rana – dekubitusa koji su za ovu populaciju opasni po život. Osim navedenog ukazali su i na nove izmjene Zakona o mirovinskom osiguranju koje zadiru u mirovinska prava ratnih vojnih invalida te učestale promjene Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji koje njihova prava neprekidno smanjuju.
U svrhu mirnog i razumnog rješavanja pitanja ratnih vojnih invalida apelirala je na predstavnike Vlade RH i nadležna ministarstva da se što hitnije sastanu s predstavnicima Udruge HRVI I. skupine.

3. prosinca

Priopćenje povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom: Siromaštvo i neimaština sve više pritišću osobe s invaliditetom - U državi u kojoj ekonomska kriza traje godinama, osobe s invaliditetom realno žive na rubu egzistencije. U takvoj situaciji potrebe koje proizlaze iz invaliditeta stavljene su u drugi plan. 2014. godinu godinu obilježilo je i jačanje svijesti roditelja djece s teškoćama u razvoju na pravo njihove djece da se obrazuju zajedno sa svojim vršnjacima. Zahvaljujući naporima Ministarstva socijalne politike i mladih povećao se i broj osoba s invaliditetom koje su ponovno počele živjeti u zajednici iz koje su godina bili izmještani i izdvajani.

11. prosinca

Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je stručni seminar pod nazivom *Razumna prilagodba - preduvjet ravnopravnosti osoba s invaliditetom u obrazovanju, radu i pri zapošljavanju.* U priopćenju je između ostalog navela kako pravo na obrazovanje kao i sva druga ljudska prava osoba s invaliditetom nisu odraz dobre volje pojedinca nego obveza države da pokaže poštovanje prema dostojanstvu svakog ljudskog bića kroz osiguranje razumne prilagodbe.

prosinac

Priopćenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom kampanje za predsjednika Republike Hrvatske**:** *Čak i kad se bore za svaki glas, predsjednički kandidati zaboravljaju da su njihovi birači i osobe s invaliditetom*

Pozitivna praksa povećanja medijske vidljivosti osoba s invaliditetom

Od pojava vezanih uz unaprjeđenje slike o osobama s invaliditetom u hrvatskom medijskom prostoru željeli bismo spomenuti pokretanje radija "92 FM" na području Slavonskog Broda. Između Agencije za elektroničke medije i Društva multiple skleroze Brodsko-posavske županije potpisan je ugovor o koncesiji na devet godina.

"Uz informativni program, u planu je i zabavni, obrazovni, kulturni, sportski i vjerski dio".
Ovo je prvi neprofitni radio u Hrvatskoj, ali i čitavoj Europi kojeg će voditi osobe s invaliditetom i iz ugroženih skupina. Zahvaljujući iskustvu Društva u korištenju fondova EU dobivena su sredstva za pokretanje radija čime su postali prva udruga ove vrste u Europskoj uniji koja je dobila sredstva iz tog izvora za pružanje medijske usluge neprofitnog radija. Projekt je za opremu i jednogodišnji rad financiran s gotovo 150 tisuća eura (Lot 3), a osam tisuća eura osigurava nositelj projekta. Partner u projektu je udruga osoba s invaliditetom Loco-Moto, Udruga distrofičara, invalida cerebralne i dječje paralize i ostalih tjelesnih invalida Slavonski Brod a suradnici su i Hrvatski zavod za zapošljavanje te Brodsko-posavska županija.

Cilj je obrađivati širok spektar tema s naglaskom na emisije koje će pratiti problematiku osoba s invaliditetom, projekte udruga te raditi na širenju svijesti sugrađana o problemima s kojima se susreću osobe s invaliditetom, nacionalne i vjerske manjine. Bit će tu i teme vezane za Europsku uniju, emisije o važnosti civilnog društva te ljudska prava. Nova radio postaja u gradu zaposlit će šest profesionalnih novinara i voditelja, te će, zahvaljujući sredstvima Europske unije, biti mirna prvu godinu rada. Nakon toga, plan je nastaviti borbu za opstanak u žestokom medijskom prostoru, uz potporu Udruge Radio 92 FM, koja bi sredstva trebala osigurati kroz brojne nove projekte i natječaje EU fondova . „Prvi radio-neprofitni radio“ bit će treća radio postaja u Slavonskom Brodu, koja se, zahvaljujući ogromnom entuzijazmu, ali i kvalitetno osmišljenoj programskoj shemi, ni malo ne boji za slušanost i čvrstu medijsku poziciju u gradu.

U sklopu 7. Dana elektroničkih medija koji su održani od 21. do 23. listopada u Opatiji održan je panel pod nazivom *Dostupnost audiovizualnih usluga osobama oštećena vida ili sluha u Hrvatskoj, stanje i perspektiva,* na kojem su izlagali tzamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, predstavnici Vijeća za elektroničke medije, Hrvatskog audio-vizualnog centra (HAVC), lokalnih TV-NUT, udruga osoba s oštećenjem vida i sluha te televizija HRT, RTL, Nova TV. HRT je prikazao film „Mirno spavaj moj anđele“ na znakovnom jeziku i teletekstu 'audio descriptio'. Zamjenica pravobraniteljice je tom prilikom između ostalog istaknula da dokle god elektronski mediji ne budu u potpunosti prilagođeni osobama s oštećenjem vida i sluha, ali uključujući i sve one koje zbog oštećenja nemaju mogućnosti primanja informacija vizualno, odnosno slušno, ne možemo govoriti o jednakoj dostupnosti sadržaja, odnosno usluga koje pružaju mediji.

Pristup informacijama putem internetske stranice posi.hr

Jedan od značajnih pokazatelja pristupa informacijama zainteresiranih građana je godišnja statistika koju prikazujemo u nastavku. Prateći pristup uočili smo da je nužno informirati građane na ovaj način jer su zainteresirani za teme koje se tiču djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.

Mjesec	Posjetitelji	Broj posjeta	Otvarane stranice	Klikovi	Promet
Siječanj	3,892	5,425	34,691	219,394	6.98 GB
Veljača	2,911	3,888	19,590	231,603	6.03 GB
Ožujak	1,136	1,339	1,790	187,789	3.60 GB
Travanj	2,370	2,415	2,576	80,795	1.15 GB
Svibanj	2,169	2,174	2,244	44,037	482.06 MB
Lipanj	266	266	287	10,295	231.52 MB
Srpanj	2,106	2,114	2,139	46,946	336.14 MB
Kolovoz	2,894	3,730	4,890	156,224	782.21 MB
Rujan	2,422	4,398	3,445	120,339	2.30 GB
Listopad	4,220	5,352	5,259	211,120	3.40 GB
Studeni	3,360	4,429	8,094	194,334	2.69 GB
Prosinac	6,188	7,280	21,898	255,789	5,20 GB
Ukupno	**33,394**	**76,744**	**106,903**	**1,761,665**	**33.18 GB**

3.20.4. Sudjelovanje na stručnim skupovima i događanjima

Pravobraniteljica je u svrhu podizanja razine svijesti i informiranja institucija, udruga i drugih pravnih osoba sudjelovala na nizu događanja njih **211** - uvodnim izlaganjem, održavanjem predavanja i/ili interaktivnih radionica te sudjelovanjem u raspravi. U nastavku navodimo neke primjere.

- *Obilježavanje Međunarodnog tjedna Helen Keller u sklopu kojeg se zajednica senzibilizira za problematiku gluho-slijepih osoba*

Manifestacije u tjednu Helen Keller organizirao je Savez gluhoslijepih osoba Dodir. Tjedan se održao od 30. lipnja do 6. srpnja na nekoliko lokacija u Zagrebu. 2014. godine je ujedno obilježeno i 20 godina od osnivanja Saveza Dodir na čemu je na Zrinjevcu okupljenim članovima Saveza, njihovim prevoditeljima i članovima obitelji u svom obraćanju čestitala pravobraniteljica. Prisjećajući se jedinstvene Helen Keller gluhoslijepe osobe poznate po svojim iznimnim postignućima, njezinim primjerom pokazujemo da unatoč teškom senzoričkom oštećenju osobe mogu, uz podršku i vjeru okoline ali i vlastitu upornost, razviti preostale sposobnosti i postići vrhunske rezultate na mnogim područjima djelovanja. U našoj sredini imamo preko 360 osoba s ovim vidom oštećenja i sustav i društvo trebaju prepoznati njihove sposobnosti i mogućnosti te im pružiti priliku kako bi razvili svoje potencijale. Nakon uvodnih govora krenula je povorka – Šetnja Helen Keller od Zrinjevca do Hrvatskog narodnog kazališta i natrag do Zrinjevca kako bi se javnost osvijestilo o specifičnostima gluhoslijepih osoba.

- *Radni vikend Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara*

Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara HUPT organizirala je Radni vikend/kongres od 12. do 14. rujna 2014. za i o osobama sa spinalnim ozljedama, koji je održan u Tuheljskim Toplicama. Teme kongresa su bile „Liječenje ozljeda kralježnične moždine“ i „Profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na profesionalnu rehabilitaciju koja nije u sustavu rehabilitacije spinalno ozlijeđenih“. Na skupu je sudjelovalo stotinjak osoba od toga više od 60 osoba s paraplegijom ili tetraplegijom koje se kreću u invalidskim kolicima. Uz domaće stučnjake iz zdravstvenog i socijalnog okruženja koji su aktivnim sudjelovanjem doprinijeli upoznavanju i većoj informiranosti sudionika, predavanje na temu „Osvrt na stanje u Hrvatskoj u zakonodavstvu“ održala je pravobraniteljica Anka Slonjšak. Održan je i okrugli stol na kojem su u raspravi stručnjaci odgovarali na postavljena pitanja sudionika iz područja zapošljavanja, rehabilitacije i zdravstvene zaštite.

- *Polic i ja - razgovori u društvu: Osobe s invaliditetom i policija u svakodnevnom životu*

U sklopu projekta Polic i ja – razgovori u društvu u organizaciji Policijske akademije na temu „Uloga policije u suvremenom društvu“ gostovala je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica je tijekom predavanja govorila o osobama s invaliditetom i policiji u svakodnevnom životu. Informirala je polaznike Policijske akademije i djelatnike MUP-a o instituciji pravobranitelja za osobe s invaliditetom, govorila o specifičnostima i položaju osoba s invaliditetom u RH te iskustvima Ureda u suradnji s policijom. Inače, Ured pravobraniteljice osoba s invaliditetom s policijom surađuje na raznim područjima. Prometna policija s Uredom surađuje na području sigurnosti na cestama i osiguranju parkirnih mjesta. Suradnja se razvija i u slučajevima suzbijanja svih vrsta nasilja, poput nasilja okoline, vršnjačkog ili obiteljskog, kao i u području izmjena novih propisa.

Pravobraniteljica se posebno osvrnula na problematiku vezanu uz policijsko postupanje prilikom intervencije u slučajevima koji uključuju osobe s invaliditetom te iznijela određene prijedloge poboljšanja u radu policije kad su osobe s invaliditetom žrtve nasilja.

Pravobraniteljica je naglasila kako policijski službenici danas moraju biti informirani, spremni educirati se i biti upoznati sa širokim dijapazonom problematike osoba s invaliditetom. Posebnu pozornost skrenula je na policijsko ispitivanje osoba s invaliditetom, osobito onih s intelektualnim teškoćama. Pravobraniteljica je upozorila na razlike između vidljivog i nevidljivog, tjelesnog i intelektualnog oštećenja, a osvrnula se i na zakone koji osiguravaju temeljna ljudska prava za osobe s invaliditetom i osnovni su preduvjet za uključivanje u život društvene zajednice.

- *3. nacionalna konferencija o rijetkim bolestima i 3. simpozij za rijetke bolesti hrvatskog društva za rijetke bolesti Hrvatskog liječničkog zbora*

Dana 27. i 28. veljače 2013. godine u Zagrebu je održana 3. nacionalna konferencija o rijetkim bolestima u organizaciji Hrvatskog saveza za rijetke bolesti, a pod pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske, Ministarstva zdravlja te gradonačelnika Grada Zagreba. Na konferenciji je nazočio zamjenik pravobraniteljice.
Ministarstvo zdravlja je u svibnju 2010. godine osnovalo Povjerenstvo za izradu i praćenje provedbe Nacionalnog programa za rijetke bolesti sastavljeno od predstavnika struke, udruga oboljelih, HZZO-a, Hrvatske agencije za lijekove i medicinske proizvode, Ministarstva socijalne politike i mladih i Ministarstva zdravlja. Povjerenstvo je izradilo Nacrt Nacionalnog programa za rijetke bolesti 2014 – 2019. godine u kojem su obuhvaćeni prioriteti određeni od stručnjaka i oboljelih, a koji su usklađeni s preporukama i europskim dokumentima.
Na temelju EUROPLAN-a 2012.-2015. (Europskog projekta razvoja nacionalnih planova za rijetke bolesti) EURORDIS (Europsko udruženje pacijenata koji boluju od rijetkih bolesti) u suradnji s EUCERD-om (Europskim udruženjem stručnjaka za rijetke bolesti) na 3. nacionalnoj konferenciji o rijetkim bolestima raspravljali su o daljnjim koracima potrebnim za implementaciju hrvatskog Nacionalnog programa za rijetke bolesti te su razmijenjena domaća i međunarodna iskustva pacijenata i stručnjaka vezano za implementacije nacionalnih programa.
Međunarodni dan rijetkih bolesti obilježava se svake godine krajem veljače u više od 30 europskih zemalja. Cilj obilježavanja je podignuti svijest javnosti o rijetkim bolestima te ukazati na probleme s kojima se oboljeli i članovi njihovih obitelji svakodnevno susreću.

- *Predstavljen projekt „Drugo lice invalidnosti“ u Zagrebu*

U organizaciji *Mreže udruga osoba s invaliditetom Dalmacije i Udruge za rehabilitaciju i edukaciju VISOKI JABLANI* iz Rovinja, a uz potporu sredstava iz Europskog socijalnog fonda i Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge, predstavljen je projekt **Drugo lice invalidnosti** i komunikacijska platforma www.drugo-lice-invalidnosti.org. S ciljem unaprjeđenja mogućnosti zapošljavanja za osobe s invaliditetom motiviranjem poslodavaca za zapošljavanje i pružanje podrške osobama s invaliditetom na slobodnom tržištu rada, projekt teži unaprijediti kapacitete samih osoba s invaliditetom i njihovih udruga za promociju talenata, kompetencija i sposobnosti osoba s invaliditetom da konkuriraju na slobodnom tržištu rada. U Zagrebu je provedena cjelodnevna kampanja „Pobjednici“ tijekom koje je prezentirana komunikacijska platforma i održana javna rasprava na kojoj su se uključili predstavnici institucija, udruga i osobe s invaliditetom. Na raspravi je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice gdje je na temelju zaprimljenih pritužbi nazočnima prezentirala rad i iskustva Ureda u području zapošljavanja osoba s invaliditetom. U svrhu podizanja svijesti javnosti, osobe s invaliditetom promovirale su svoje talente i mogućnosti kroz kulturno društvena događanja. Zagovaračka kampanja je započela 10. rujna u Osijeku, 23. rujna u Varaždinu, 2. listopada u Zagrebu, 5. studenog u Dubrovniku, 26. studenog u Puli te 19. prosinca u Splitu, gdje je održana završna svečanost.

3.21. RIZIČNE SITUACIJE I HUMANITARNA KRIZNA STANJA

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom („NN – Međ. ugo.“ br. 6/07., 3/08., 5/08.) u članku 11. propisuje: „Države stranke poduzet će, u skladu sa svojim obvezama proisteklim iz međunarodnog prava, uključujući međunarodno humanitarno pravo i međunarodno pravo koje obuhvaća ljudska prava, sve potrebne mjere za osiguranje zaštite i sigurnosti osoba s invaliditetom u rizičnim situacijama, uključujući situacije oružanog sukoba, humanitarnih kriza i prirodne katastrofe.“

Uslijed katastrofalnih posljedica uzrokovanih poplavama u svibnju 2014., stradalo je stanovništvo na području Slavonije. Svi sa tih područja su morali ostaviti svoje kuće, poljoprivredna zemljišta, stoku te ostalu imovinu kako bi preživjeli iznenadnu tragediju. Među njima su se nalazile i obitelji čiji su članovi osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju.

Predstavnici ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom posjetili su 9. lipnja 2014. osobe s invaliditetom s poplavljenih područja privremeno zbrinute u Županji i Gradištu. Također su posjećene tri obitelji. Jedna obitelj nije imala primjedbi na zbrinjavanje, druga obitelj (majka) spominje nesusretljivost Crvenog križa pri odabiru obuće za svoje dijete s teškoćama u razvoju, dok treća obitelj je navela problem neisplate pripadajućih naknada od strane CZZS Gunja.

Zdravstveno stanje evakuiranih osoba s invaliditetom tom tragedijom dodatno je ugroženo te su mnogima od njih bila potrebna ortopedska i druga zdravstveno-rehabilitacijska pomagala. Stoga smo uputili preporuku Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje da u suradnji s Udrugom osoba s invaliditetom Vukovarske-srijemske županije i drugim udrugama iznađu način da se osobama s invaliditetom osiguraju potrebna pomagala bilo izvanrednim odobravanjem pomagala ili stavljanjem na raspolaganje vraćenih pomagala koja se nalaze na skladištima u Vukovarsko-srijemskoj i okolnim županijama. U svom dopisu od 3. lipnja 2014. HZZO odgovorio nam je: *"…Svim osiguranim osobama omogućena je opskrba ortopedskim i drugim pomagalima kako redovito tako i izvanredno prije isteka roka uporabe uvažavajući izvanredne okolnosti. Zavod je od prvog dana uputio svoje djelatnike o načinu ostvarivanja prava i opskrbi ortopedskim i drugim pomagalima. Također, sve ugovorne ustanove/privatni radnici upućeni su da prilikom ispostavljanja računa za osobe iz poplavljenog područja koriste šifru oslobađanja od sudjelovanja, 44."*

Prilikom posjeta obavljeni su i sljedeći sastanci:
- sa predstavnikom Nacionalnog kriznog stožera iz Hrvatskog zavoda za hitnu medicinu;
Informirani smo da je zdravstvena situacija na poplavljenom području kao i području gdje su smještene osobe koje su poplavljene dobra. Nema pojava bolesti. Pružanje zdravstvene zaštite uspostavljeno je za sve osobe s poplavljenih područja, pa tako i one s invaliditetom. Posebnih zahtjeva od strane osoba s invaliditetom nije bilo.
- sa voditeljicom Crvenog križa Županja i predsjednicom Društva za pomoć osobama s invaliditetom „Golubovi" iz Županje;
Informirani smo da je Crveni križ Županja dnevno pripremao 2200 obroka za potrebite s poplavljenih područja. 70-ak obroka svakoga se dana nosilo na poplavljena područja i posluživalo starim i nemoćnim osobama. Viša medicinska sestra skrbila je o razvrstavanju i podjeli lijekova. Problem je što još nije bio određen status stradalih u poplavama. Obzirom na obim posla nisu bili u mogućnosti kontaktirati lokalne udruge vezano za probleme članova koji su stradali u poplavi pa se upućivalo udruge da se jave njima i na taj način rješavaju probleme.
- sa predsjednicom i tajnikom Udruge distrofičara, cerebralne i dječje paralize i ostalih tjelesnih invalida Županja;
Doznalo se da ih iz Crvenog križa Županja nisu kontaktirali vezano za pomoć članovima Udruge stradalim u poplavi.
- sa ravnateljicom Doma za starije i nemoćne osobe Svjetlost iz Gradišta;
Dom je pružio smještaj za 32 stradalnika poplave. Većinom je riječ o starijim osobama i osobama s invaliditetom, pretežno ženama. Svima je pružena odgovarajuća skrb i njega. Dvije su osobe radi zdravstvenog stanja smještene u stacionar Doma. Obišli smo Dom i razgovarali s osobama s invaliditetom s poplavljenih područja. Vrlo su zadovoljni pruženom skrbi i smještajem. Izražavaju želju za što skorijim povratkom kućama. Ravnateljica nema zahtjeva za pomoć od Ureda.

Na području Općine Gunja, djeluje jedina udruga koja okuplja članove s intelektualnim teškoćama, djecu i mlade, gdje su oni u svakodnevnim aktivnostima boravili, učili, izrađivali različite predmete i dr. Udruga je osnovana 2005., 2007. je započela radom, a od 2011. od strane Ministarstva socijalne politike i mladih odobren im je program poludnevnog boravka. U svibnju 2014. bilo je 20 korisnika sa tog područja. Između ostalog, Udruga je pružala podršku, osiguravajući asistente u nastavi. Prostori i oprema udruge su nakon poplave u potpunosti uništeni stoga je pravobraniteljica uputila u više navrata apele nadležnim institucijama, javnosti te međunarodnim organizacijama da svi zajedno u skladu s mogućnostima osiguraju i opreme udrugu te da se na taj način pomogne kako bi se aktivnosti udruge nastavile prema potrebama svojih članova.

Tijekom posjeta općinama Gunja i Vrbanja u rujnu pravobraniteljica se sastala sa gđom. Stjepankom Leporitz, predsjednicom udruge „Zvijezdice“, obišle su prostor udruge koji je bio u fazi obnavljanja, a zatim je pravobraniteljica upoznata da se udruga, zahvaljujući hrvatskoj vojsci, Općini Gunja i mnogobrojnim domaćim i stranim donatorima u zadovoljavajućem roku obnavlja. Općina je odlučila tijekom obnove dodijeliti udruzi i dodatne prostore što će u budućnosti omogućiti bolji i opsežniji rad udruge te mogućnost uključivanja većeg broja članova. Zahvaljujući prepoznatljivosti vrijednosti rada udruge mnogi donatori, institucije RH i Oružane snage RH omogućili su da je udruga ponovno otvorena 29. rujna 2014. godine.

Tijekom rujna 2014. pravobraniteljica je posjetila u Gunji i Vrbanji osobe s invaliditetom čiji domovi su bili potpuno uništeni tijekom poplave. Obitelji su u izuzetno teškim životnim uvjetima jer se domovi još uvijek obnavljaju. Mnogi su smješteni do daljnjega u ustanovama socijalne skrbi, kod svojih obitelji i prijatelja, međutim posebno u teškim okolnostima su one obitelji koje su ostale u svojim domovima. Razlozi su višestruki: vlažan stambeni prostor, nedostatak materijalnih sredstava, živežnih namirnica te zbog nepostojanja usluga prijevoza otežana dostupnost zdravstvenih i drugih usluga.
Prateći proces obnavljanja kao i povratka osoba s invaliditetom u poplavljena područja, do kraja ovog izvještajnog razdoblja imamo saznanja da je stanje i dalje vrlo teško i da unatoč obnovljenim prostorima mnogi se i dalje nisu vratili u svoje domove.

Iako su nadležna tijela, udruge kao i druge različite organizacije pomogle da se osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju zajedno s obiteljima smjeste u najpovoljnije oblike smještaja te se zbrinu, vidljivo je da je potrebno učiniti još više kako bi ova populacija građana s izrazito velikim potrebama bila zbrinuta i vraćena u svoje domove.

Sukladno navedenom preporučamo da se napravi analiza provedenih postupaka tijekom poplava u svibnju 2014. kako bi se što kvalitetnije razradili operativni planovi i planovi za civilnu zaštitu koji sadrže odredbe o evakuaciji i spašavanju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te da se u takvim nepredvidivim slučajevima ipak osiguraju unaprijed financijska sredstva koja bi omogućila jednoj od najosjetljivijih populacija građana mogućnost povratka u svakodnevne aktivnosti, što prije od trenutka nastanka nesreće.

4. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE UREDA

4.1. OPĆE POSLOVANJE U 2014. GODINI

Na dan 31.12.2014. godine u Uredu je bilo zaposleno 9 državnih službenika/ce (od navedenog broja 2 službenice rade na pola radnog vremena na mjestu administrativne tajnice, a jedna službenica je zamjena za službenicu za vrijeme rodiljnog dopusta) i 3 dužnosnika/ce.

Državni službenici u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom – 2014. godine

Službenici	DJELOKRUG RADA	Broj djelatnika
Služba za stručne poslove		
savjetnik pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	-pristupačnost, mobilnost, imovinsko-pravni poslovi, radno pravo Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnik pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	-mirovinsko osiguranje, opći i kadrovski poslovi Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1

savjetnica pravobraniteljice, dipl.soc.rad., VSS	-socijalna skrb, odgoj i obrazovanje, obiteljsko-pravna zaštita, organizacije civilnog društva Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	-zdravstvena zaštita, socijalna skrb, pravosuđe, obiteljsko-pravna zaštita, suzbijanje nasilja Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, prof., VSS	-odnosi s javnošću, međunarodna suradnja, suradnja s udrugama civilnog društva, suradnja na projektima, visokoškolsko obrazovanje, izdavaštvo i dokumentacija Predlaganje izmjena i donošenja propisa, pristup informacijama; po potrebi i druga područja	1
Služba za opće poslove		
Voditeljica računovodstvenih poslova, SSS		1
Tajnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, SSS		1

Premda bilježimo kontinuirani rast pritužbi, ali i brojnih aktivnosti u zaštiti ljudskih prava osoba s invaliditetom, čime je otežano izvršavanja zadataka iz djelokruga rada, od 2010. godine financijska sredstva Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom namjenjena za zapošljavanje nisu bila povećavana pa time nisu ni zapošljavani novi djelatnici – jedino kao zamjene. Upravo iz navedenih razloga mijenjan je 2013. godine Pravilnik o unutarnjem redu koji predviđa zapošljavanje većeg broja djelatnika posebno u stručnoj službi, međutim Pravobraniteljica nije imala mogućnost zapošljavanja jer nije imala na raspolaganju odobrena financijska sredstva.
Unatoč nalogu Državnog arhiva za vođenje poslova pisarnice i uredskog poslovanja, tek su proračunom u 2014. godini stvoreni neki od preduvjeta za isto. Tako je između ostalog izrađen programski sustav koji bi podržavao elektronsku obradu podataka koja je nužna za prikazivanje statističkih podataka, međutim on se i dalje ne koristi u punom opsegu jer nedostaje djelatnik za poslove pisarnice i arhive. Financijska sredstva za zapošljavanje potrebnog djelatnika nismo imali na raspolaganju u 2014., što je rezultiralo da svi postojeći djelatnici nisu koristili navedeni programski sustav u svakodnevnom radu.
Također je značajno za navesti da je pravobraniteljica obrazloženjem uspjela zadržati isti iznos planiranih financijskih sredstava koja su odobrena u državnom proračunu početkom 2014. godine, iako je bilo predviđeno smanjenje financijskih sredstava u proračunu tijekom preraspodjele u ožujku 2014. godine.

Godina	Planirana sredstva	Ukupni rashodi	Rashodi za zaposlene	Materijalni rashodi	Opremanje	Postotak
2008. 01.07.-31.12.	2.233.000	1.088.938	231.782	492.319	364.837	49,00%
2009.	2.924.732	2.712.434	1.846.625	814.250	51.559	92,74%
2010.	3.225.436	2.993.247	2.033.103	905.343	54.801	92,80%
2011.	3.364.748	3.296.496	2.187.679	975.802	133.015	97,97%
2012.	3.125.000	3.075.631	2.158.288	847.662	69.681	98,42%
2013.	2.970.849	2.947.017	2.065.697	862.869	18.450	99,20%
2014.	3.119.337	2.946.452	2.014.492	881.861	49.000	94,46%

4.2. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2014. godinu. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je osnovan i radi na temelju Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07).

Obrazloženje pojedinih skupina rashoda i izdataka

Administracija i upravljanje

Rashodi za zaposlene planirani su u iznosu od **2.096.704** kn, a potrošeno je **2.014.492** kn ili **96,08 %**.

Iznos na stavkama za materijalne izdatke u 2014. godini iznosio je **972.469** kn, a na stavkama za financijske rashode **1.164** kn.

Najveće stavke rashoda vezane za materijalne troškove su Intelektualne i osobne usluge, te Usluge tekućeg i investicijskog održavanja. Potrošnja na stavci Intelektualne i osobne usluge odnosila se na isplatu ugovora o djelu i ugovora studentskog servisa, koji su sklapani isključivo zbog obavljanja poslova radnog asistenta i medicinska njege, a sve u svrhu omogućavanja pravobraniteljici, osobi s najtežim stupnjem invaliditeta – tetraplegija, asistenciju prilikom obavljanja dužnosti. Na navedenim poslovima Ured nije u mogućnosti zaposliti djelatnika budući da sistematizacija navedenih radnih mjesta nije sustavno riješena u RH pozitivnim zakonskim propisima. Rashodi na stavci Usluge tekućeg i investicijskog održavanja predstavljaju plaćanje troškova vezanih za održavanje prostora u kojem Ured obavlja svoju djelatnost. Ukupna potrošnja sredstava namijenjenih za materijalne rashode iznosi **881.861** ili **96,08%**, a za financijske rashode **1.099** kn odnosno **94,42 %**.

Opremanje

Planirana sredstva za opremanje u 2014. iznosila su **49.000** kn, a koja su izvršena u **100%**-tnom iznosu sukladno planiranom.

Od planiranih sredstava u iznosu od **3.119.337** kn, ukupni rashodi iznose **2.946.452** kn ili **94,46%**. Sredstva su bila planirana prema predviđenim rashodima.

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Jednakost i nediskriminacija

Najviše pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta u 2014. godini jednako kao i u prethodnim izvještajnim razdobljima bilo je u područjima pristupa dobrima i uslugama, rada i radnih uvjeta, te obrazovanja i socijalne zaštite. Iako je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom razvio praksu zaštite osoba s invaliditetom od diskriminacije traženjem da se osigura razumna prilagodba, ni pet godine od stupanja na snagu Zakona o suzbijanju diskriminacije sudske prakse na ovom području nema. Kad se govori o diskriminaciji na osnovi invaliditeta gotovo uvijek će se raditi o propuštanju razumne prilagodbe kao obliku diskriminacije, a osobe s invaliditetom i sudstvo slabo su upoznati s tim načelom.

1.Potrebno je educirati stručnjake i osobe s invaliditetom o oblicima diskriminacije na osnovi invaliditeta te ih osnažiti za njezino prijavljivanje i procesuiranje.

2.Potrebno je veću pozornost svih sudionika usmjeriti na pokretanje postupaka strateške litigacije i osnaživati udruge osoba s invaliditetom za tu ulogu jer se samo tako mogu promijeniti trendovi o besmislenosti pritužbi na diskriminaciju koji ne ostavljaju nikakve posljedice kao i priprema/obuka cjelokupnog pravnog sustava o tome kako postupati u sudskim postupcima diskriminacije na temelju invaliditeta, uključujući i prepoznavanje neuspjeha u osiguravanju razumne prilagodbe osobama s invaliditetom, procjenu pretjeranog tereta dokazivanja i prebacivanja tereta dokazivanja.

3.Preporučujemo da prava s osnove invaliditeta budu jednaka za sve osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se plaćati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.

Osobna sloboda i sigurnost

Unatoč pozitivnim pomacima potrebno je osigurati financijska sredstva za zapošljavanje kadrova koji će moći zadovoljiti potrebe penalnog sustava te osigurati arhitektonsku i druge vrste pristupačnosti kao i provođenje zdravstvene zaštite za osobe s invaliditetom. Također je potrebno poštovati propise

koji obvezuju na pristupačnost svih prostora, a kada se vrše preinake ili izgrađuju novi objekti i oprema prostor, preporučuje se voditi načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe.

Žene s invaliditetom

I dalje nema pozitivnog trenda u obrazovanju žena s invaliditetom (77,5% nema završenu ili ima završenu osnovnu školu). Stoga je potrebno prilagoditi obrazovni sustav, osnažiti obitelji i poticati djevojčice i žene s invaliditetom na uključivanje od najranije dobi u obrazovanje, prepoznajući pravovremeno njihove potrebe i sposobnosti, a u skladu sa zahtjevima i prilikama na tržištu rada. Izrazito je težak položaj žena smještenih u ustanovama kojima je uskraćeno pravo na izbor i uključenost prema vlastitim sklonostima i željama. Osobe u ustanovi ne mogu birati niti imaju financijska sredstva da bi se mogle priuštiti nešto više osim primarnih potreba. U takvom okruženju vrlo je lako prestati se osjećati kao žena. One kao i ostale žene žele raditi i živjeti, za što posjeduju potencijale unatoč oštećenjima.

Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja

Kod utvrđivanja postojanja svih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom, naročito verbalnog odnosno psihičkog, potrebno je prilagoditi postupanje svih tijela. U RH je i nadalje slaba mogućnost adekvatnih oblika neovisnog života koji bi bili alternativa životu u nasilju i ovisnosti nasilnika, a zbog izostanka sveobuhvatne podrške za neovisno življenje, pristupačnog stambenog prostora ili skloništa, osobne asistencije i drugih programa utemeljenih na podršci u zajednici. Statističkih podataka o broju osoba s invaliditetom koje su žrtve ili počinitelji nasilja nema ili su manjkavi.

Zločin iz mržnje je dodatna kvalifikacija nekog od kaznenih djela koja su propisana Kaznenim zakonom pri čemu je počinjenje kaznenog djela prema osobi s invaliditetom otegotna okolnost. Poznavanje pojma zločina iz mržnje na osnovi invaliditeta je izrazito nisko kako među samim osobama s invaliditetom, tako i među stručnjacima koji rade s osobama s invaliditetom, policijom pa i sudstvom. Potrebno je upozoriti da djela nasilja motivirana neprijateljstvom prema osobama s invaliditetom imaju tendenciju eskaliranja od blažih oblika nasilja i uznemiravanja do sve težih djela. Zbog toga bi u zakonodavstvo trebalo uvesti pojam incidenta iz mržnje kojim bi zahvaćala takva djela čime bi se spriječilo da ona dovedu do težih posljedica.

Poštivanje doma i obitelji

Žene s invaliditetom koje i odluče postati majke gotovo uvijek su ovisne o potpori i pomoći svoje obitelji i bližih prijatelja. Država i nadalje ne osigurava pomoć u provođenju roditeljstva. Da li potpuno odsustvo bilo kakvih službi podrške roditeljima s invaliditetom u osnovi krije i stav da ako žena s invaliditetom nije spremna nositi se sa odgovornošću roditelja – nije trebala niti roditi? Takav neprihvatljivi stav najučinkovitije je suzbijati razvijanjem različitih oblika podrški roditeljima s invaliditetom u ostvarivanju njihovog roditeljstva. Osim navedenog, potrebno je i podizati svijest u društvu o pravu osoba s invaliditetom na brak i roditeljstvo, također je potrebno izdavanje literature na Brailleovom pismu, u zvučnoj tehnici, u obliku lako razumljivih i drugih pristupačnih materijala vezano uz područje spolnog i reproduktivnog zdravlja te pitanjima roditeljstva i odgoja djece.

Zdravlje

Loša gospodarska situacija u Hrvatskoj u bitnome negativno utječe na standard osoba s invaliditetom kako općenito, tako i na području dostupnosti zdravstvenih usluga i pomagala. Tako je Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima mijenjan 11 puta tijekom prošle godine i to većinom na štetu osoba s invaliditetom u smislu ukidanja prava na besplatna pomagala. U onom dijelu koji se odnosi na eventualna poboljšanja, učinjeni su minimalni pomaci. Sve je više pritužbi i na dostupnost zdravstvenih usluga, a koje opet zavise od materijalnog stanja države. Međutim, ukidanjem prava i postrožavanjem uvjeta za ostvarivanja usluga na području zdravstva, dugoročno ne znači uštedu budući da dolazi do pogoršanja zdravlja i skupih liječenja. Važno je osigurati cjeloživotno učenje i usavršavanje medicinskog osoblja kako bi na primjeren način pristupali osobama s invaliditetom uvažavajući specifičnosti pojedinih oblika invaliditeta poštujući dostojanstvo osobe s invaliditetom. Nadalje, potrebno je razvijati izvanbolničke oblike liječenja i podrške za osobe s mentalnim oštećenjem. Pojedina nastojanja ka uspostavi sustava psihijatrije u zajednici su vrijedni pokušaji stvaranja potrebne mreže izvaninstitucionalnih oblika liječenja i prihvata osoba s mentalnim

oštćenjima, ali su još uvijek na razini projekata što ne jamči niti kontinuitet, niti sigurnost, a niti dugoročnost.

Jednakost pred zakonom

Pozitivni pomaci u smjeru veće zaštite prava osoba s invaliditetom, pogotovo osoba s mentalnim i intelektualnim teškoćama, učinjeni su izmjenama skrbništva kao dijela novog Obiteljskog zakona, osobito napuštanjem potpunog lišavanja poslovne sposobnosti, ali je suspenzijom ovog zakona suspendirano i nastojanje približavanja načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Djeca s teškoćama u razvoju

Unatoč činjenici da Ministarstvo socijalne politike i mladih financira projekte usmjerene na osiguravanje usluga u zajednici, te da je posljednjih godina intenzivirana svijest o potrebi rane intervencije, još uvijek nema sustavnih rješenja koja bi osigurala ranu dijagnostiku i ranu intervenciju svakom djetetu u potrebi, neovisno u kojem dijelu RH živi.

Autizam

Zbog izostanka odgovarajuće dijagnostike, nedostupnosti usluga rane intervencije i izostanka odgovarajućih odgojno obrazovnih programa, te zapuštanja potreba odraslih, suočavamo se sa problemom socijalne isključenosti osoba s autizmom. Očekujemo ubrzavanje svih aktivnosti i procesa kako bi se u najkraćem mogućem roku uspostavio cjeloviti sustav skrbi o osobama s autizmom od najranije do odrasle dobi, dostupno za svako dijete/osobu na području RH.

Odgoj i obrazovanje

Normativno uređenje sustava predškolskog odgoja treba poboljšati, a isto tako i financijske, kadrovske i prostorne uvjete vrtića. Trenutno nisu definirani neki oblici podrške uključivanju djece s teškoćama u razvoju koje vrtići neformalno koriste – vanjska stručna podrška i suradnja s djetetovim rehabilitatorima, kao i uključivanje asistenta/pomoćnika koji kao i u sustavu obrazovanja, postaje sve potrebniji oblik podrške djetetu.

Najveći broj pritužbi u području osnovnoškolskog obrazovanja odnosi se na uslugu asistenta u nastavi – posebno 2014. godine uz neriješeno financiranje pojavio se i problem učestale fluktuacije asistenata. U osiguravanju pristupa obrazovanju potrebno je osigurati financiranje i kontinuitet pomoćnika u nastavi, ali i druge oblike podrške djetetu (educirani učitelj, individualizirani program, odgovarajuća pomagala, prilagođeni prijevoz i dr.).

Sustav srednjoškolskog obrazovanja također treba intenzivnije pripremiti za osiguravanje inkluzije učenicima s teškoćama u razvoju. MZOS o broju učenika s teškoćama u razvoju ne vodi evidenciju, stoga nema niti odgovarajućeg uvida u potrebe ovog, za učenike s teškoćama u razvoju, ali i društvo u cjelini, izuzetno značajnog sustava koji učenike s teškoćama u razvoju vodi u svijet zapošljavanja i rada. Učenicima s teškoćama u razvoju treba osigurati pravo izravnog upisa u srednju školu za koju sposobnost utvrdi nadležna služba za profesionalno orijentiranje.

Nužno je sustavno raditi na edukaciji stručnjaka u sustavu odgoja i obrazovanja – na temeljnom obrazovanju nastavnika i odgojitelja, cjeloživotnom učenju, sustavu stručne podrške stručnjacima u ustanovama odgoja i obrazovanja.

U području visokoškolskog obrazovanja pritužbe pravobraniteljici i dalje ukazuju na teškoće zbog nedostatka procedura kojima bi se studentima s invaliditetom pružala podrška, a institucionalne službe i stručna tijela za potporu studentima s invaliditetom na mnogim sveučilištima nisu kapacitirana. Većina fakulteta omogućava izravni upis osobama sa 60 i više posto invaliditeta, ali nedostaje sustav procjena potrebnih prilagodbi tijekom studija, kao i proces profesionalnog usmjeravanja prije izbora studija.

Profesionalna rehabilitacija, zapošljavanje i rad

U ovom području tijekom 2014. kao jedinu značajniju promjenu u odnosu na 2013. i prethodne godine vidimo u činjenici da je stvorena zakonska osnova kao nužnog okvira unutar kojega će se tek razvijati sustav profesionaolne rehabilitacije. Premda je Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom donesen u travnju 2014., tek nakon osnivanja centara za profesionalnu rehabilitaciju moguće je očekivati značajnije promjene u 2015. godini. Smatramo značajnim korakom proširivanje obveze kvotnog zapošljavanja, međutim ta je obveza otvorila druge probleme, a to je pitanje stvarne pripremljenosti osoba s invaliditetom za

potrebe gospodarstva i tržišta. Osim promjena koje se očekuju od osoba s invaliditetom kod kojih treba jačati svijest o potrebi obrazovanja, cjeloživotnog učenja, osobnog rasta i stjecanja onih stručnih kompetencija koje umanjuju negativne učinke invaliditeta, neophodno je paralelno otklanjati uvriježene predrasude kod poslodavaca da je invaliditet sinonim za nesposobnost, nemogućnost, česta bolovanja, radnu neučinkovitost i sl.
Preporučujemo nadležnim tijelima i poslodavcima da izmjene radno zakonodavstvo i usklade ga s antidiskriminacijskim zakonodavstvom.
Potrebno je informirati poslodavce o specifičnostima i potrebama osoba s invaliditetom kao i njihovim mogućnostima i sposobnostima.
Potrebno je osigurati učinkovitu zaštitu osobe s invaliditetom na radnom mjestu od mogućeg otkaza ili npr. mobbinga. Potrebno je osigurati veću zaštitu prava na radnom mjestu onih osoba koje skrbe o djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom kako bi se na taj način spriječilo pogoršanje njihovog zdravlja i prevenirala institucionalizacija.
Izmijeniti nomenklaturu zanimanja prilagođenih sposobnostima osoba s invaliditetom i potrebama tržišta rada, pri čemu se moraju definirati konkretni oblici razumne prilagodbe uz obveze, ali i dostupnost primjene potpornih tehnologija.

Pristupačnost, mobilitet i stanovanje

Kako bismo unaprijedili ova područja preporučamo slijedeće:
-veću suradnju s predstavnicima osoba s invaliditetom od lokalne do državne razine – uključivanjem u povjerenstva i radne skupine koje utječu da izvršene prilagodbe budu sukladne propisima i u korist stvarnih potreba osoba s invaliditetom
-evidentirati građevine javne i poslovne namjene na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini koje je potrebno prilagoditi, predstaviti ukupno stanje radi planiranja prostorne prilagodbe te izraditi operativne godišnje planove za provedbu pristupačnosti s jasnom definiranim i realnim rokovima
-educirati stručnjake o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.
-osigurati sudjelovanje samih osoba s invaliditetom u planiranju uklanjanja postojećih prepreka i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te utjecati na učinkovit inspekcijski nadzor i sankcioniranje u slučaju nepoštivanja propisa.
S obzirom da nije došlo do značajnih pomaka tijekom 2014. u osiguranju prijevoza preporučujemo prilagoditi željeznički, pomorski i cestovni promet te osigurati financijska sredstva za njihovo provođenje.

Stanovanje

Potrebno je prioritetno uvesti planirane kvote prilagođenih stanova te definirati politiku adaptacije/prilagodbe stanova i subvencioniranja prilagodbi na stanovima u privatnom vlasništvu.
Također je potrebno osigurati elemente pristupačnosti za stanovanje u skladu s načelima univerzalnog dizajna kako bi se omogućilo samostalno stanovanje osobama s invaliditetom.
Preporučujemo da se donese zakon o socijalnom stanovanju.
Preporučujemo jedinicama lokalne i regionalne samouprave da svojim sugrađanima osiguraju elemente pristupačnosti apliciranjem na natječaje strukturnih fondova EU.

Neovisno življenje i život u zajednici

Uočen je značajan porast pritužbi zbog povrede prava na pristup socijalnim uslugama – nedostaju pružatelji usluge rane intervencije i rehabilitacije na određenom području RH, a restriktivno je definirana usluga asistencije odnosno njege od strane člana obitelji (roditelj njegovatelj ili njegovatelj). Nužno je izmijeniti Zakon o socijalnoj skrbi u području socijalnih usluga, posebno prava na status roditelja njegovatelja – redefinirati pitanje težine invaliditeta djeteta ili člana obitelji, pitanje poludnevnog boravka djeteta, pitanje njegovatelja – drugog člana obitelji, odredbe o prestanku prava. Transformacija socijalnih ustanova jest značajan proces i početak zaokreta u shvaćanju skrbi o osobama s invaliditetom, ali zabrinjava nedovoljan razvoj mreže pružatelja usluga koje će podržati neovisan život osoba s invaliditetom, programa stambenog zbrinjavanja, zdravstvene skrbi, podrške radu i zapošljavanju i svih drugih oblika podrške neovisnom življenju i to na cijelom

teritoriju RH. Nužno je intenzivirati razvoj i širenje različitih usluga koristeći postojeće resurse kompatibilnih sustava. Potrebno je osigurati konkretnu i operativnu stručnu podršku domovima socijalne skrbi koji su u procesu transformacije.

Jedna od najznačajnijih usluga koje podržavaju neovisno življenje u zajednici je i usluga osobnog asistenta – ona direktno prevenira institucionalizaciju i omogućava neovisniji život osobi s najtežom vrstom invaliditeta u zajednici, u svojem domu ili na radnom mjestu, ali omogućava i lakše funkcioniranje i veću kvalitetu života obitelji. Nužno je stoga definirati uslugu asistencije kroz zakonske odredbe kao poseban zakon.

Primjereni životni standard i socijalna zaštita

Potrebna je izmjena odredbi Zakona o socijalnoj skrbi u dijelu koji se odnosi na iznose socijalnih naknada na način da osiguraju primjerenu kvalitetu života te priznaju dodatne potrebe osoba s invaliditetom. Potrebno je reformirati sustav prava i naknada na način da naknade budu ciljane, usmjerene na osobe u stvarnoj potrebi, u iznosima koji će osigurati socijalnu sigurnost najugroženijih osoba i obitelji. Također je potrebno redefinirati pravo na osobnu invalidninu i status roditelja njegovatelja – nove odredbe ne smiju stavljati u nepovoljniji položaj osobe s invaliditetom zbog njihovih obilježja – dobi, radnopravnog statusa, obiteljskog statusa i sl.

Preporučujemo sustavno raditi na kapacitiranju, edukaciji i stručnom usavršavanju stručnih djelatnika centara za socijalnu skrb, te podizanju kvalitete usluge u području zaštite osoba s invaliditetom.

Kako bi centri za socijalnu skrb mogli na kvalitetan način udovoljiti zahtjevima koji su pred njima, dužnost je društva osigurati im za to nužno potrebne uvjete.

Mirovinsko osiguranje

Jednu od najznačajnijih pozitivnih promjena novog ZOMO smatramo proširivanje čl. 69. koji djeci - osobama s invaliditetom korisnicima obiteljske mirovine, omogućuje pravo na rad.

Nasuprot tome kao nedostatke vidimo kontinuirane izmjene i dopune mirovinskih propisa o pravima i doprinosima koji uzrokuju pravnu nesigurnost građana jer ne znaju kada imaju, a kada gube neko pravo ili obvezu i koliko dugo, gdje također postoji problem s pogrešnim upućivanjem ili nedostatnim informiranjem stranaka od strane službenika HZMO-a.

Suradnja s organizacijama osoba s invaliditetom

Premda su udruge osoba s invaliditetom prepoznate od posebnog interesa, nemaju u smislu financiranja različitih programa neka dodatna jamstva što potencira nisigurnost u smislu održivosti programa koji izravno omogućavaju provedbu potrebnih usluga - često jedinih na nekom području. Preporučujemo da udruge koje su se profilirale u kvaliteti i obimu određene usluge trebaju ići u smjeru osnivanja takvih zasebnih jedinica za pružanje socijalnih usluga, čime bi se po sklapanju ugovora s nadležnim ministarstvom i drugim tijelima osigurao kontinuitet i kvaliteta usluge, kao i financiranje.

Preporuka jedinicama lokalne i regionalne (područne) samouprave

Unatoč teškom gospodarskom i ekonomskom stanju, preporučujemo da u razvojnim i operativnim programima poseban značaj se pridoda u lokalnim politikama javnih potreba građana od kojih potrebe djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom trebaju biti na prvom mjestu. Da bi se očuvali, zadržali i razvijali ljudski resursi kao najvredniji, potrebno je napraviti analize potreba pojedinih kategorija, odrediti prioritete u kojima bi ranjive skupine bile na prvom mjestu, te poticati razvoj usluga u zajednici – od prijevoza, prilagođene stanogradnje i drugih potrebnih resursa u njihovoj nadležnosti.

Podizanje razine svijesti

Ako prihvaćamo da osobe s invaliditetom imaju pravo biti jednake i ako shvaćamo njihove vrijednosti, onda ćemo puno više pažnje posvetiti svim oblicima podrške koje im kao društvo trebamo osigurati. Podizanje razine svijesti društva, borba protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka je nešto za što će se reći da će „doći s vremenom“, međutim država je potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom preuzela obavezu da poduzme učinkovite mjere i aktivnosti koje će doprinijeti punom uključivanju u društvo, nediskriminaciji i osiguravanju jednakih mogućnosti osoba s invaliditetom.

Svaka zakonska odredba, aktivnost ili mjera čiji ishod ne omogući neovisan i aktivan život osoba s invaliditetom ne doprinosi tom procesu.
Kampanja u cilju priznavanja znanja, sposobnosti, vještina i stvarnih vrijednosti osoba s invaliditetom nije bilo u dovoljnoj mjeri.
Prezentacije poslovnih uspjeha osoba s invaliditetom sporadično su dostupne javnosti.
Prigodom obilježavanja nekih važnih datuma za osobe s invaliditetom djeluje se na senzibiliziranje javnosti, ali često puta i ne sa ciljem promicanja njihove pozitivne percepcije, nego izazivanja društvene samilosti.
I na kraju, podizanje razine svijesti društva mora biti usklađeno razvojem razine svijesti samih osoba s invaliditetom o vlastitim pravima, ulozi i sposobnostima, u čemu vidimo veliku odgovornost stručnjaka i samih organizacija osoba s invaliditetom.

6. LITERATURA

Ustav Republike Hrvatske (NN, br.85/10.)
Konvencija o pravima osoba s invaliditetom UN-a s Protokolom (NN, MU br. 6/07, 3/08 i 5/08)
Konvencija o pravima djeteta („NN-Međ.ugo.“ br. 12/93.)
Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br.107/07)
Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br.85/08, 112/12)
Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanje u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi od 2006. -2015.
Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. (NN, br. 63/07.)
Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08., 86/09., 92/10., 105/10., 90/11., 5/12., 16/12., 86/12., 126/12-pročišćeni tekst.)
Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN br. 63/08., 90/10.)
Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br.23/91)
Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine.
Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama(NN, br.11/97, 27/98, 128/99, 79/02)
Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14)
Zakon o zaštiti prava pacijenata (NN, br.169/04)
Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji
Zakon o kretanju slijepe osobe uz pomoć psa vodiča (NN br.131/98)
Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br.151/05 i 61/07)
Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13)
Pravilnik o znaku pristupačnosti (NN, br.78/08, 87/14)
Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br.143/02, 33/05)
Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13, 152/14)
Pravilnik o utvrđivanju kvota za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN, br. 44/14)
Pravilnik o načinu i vođenju očevidnika (NN, br. 44/14, 97/14)
Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br.102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12)
Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br.157/13, 151/14)
Zakon o listi tjelesnih oštećenja (NN, br.162/98)
Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 79/07.)
Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 57/11)
Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 79/12)
Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 157/13)
Zakon o izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 152/14)
Obiteljski zakon (NN, br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07, 57/11, 61/11)
Obiteljski zakon (NN, br. 75/14)
Zakon o sportu (NN, br. 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13)
Ustavni zakon o Ustavnom sudu RH (NN, br. 49/02 – pročišćeni tekst)
Zakona o udrugama (NN, br. 74/14)
Zakon o registru birača (NN, br. 144/12)
Izvješće o osobama s invaliditetom u RH, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, veljača 2015.
Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2018. godine, http://www.mspm.hr/content/download/6087/47360/file/plan_DEINSTITUCIJALIZACIJE.pdf
Istraživanje "Poticanje učinkovitog uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada" u okviru programa EU za Hrvatsku IPA komponentu IV - Razvoj ljudskih resursa 2007. – 2013.

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.) http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/strategija_borbe_protiv_siromastva_i_socijalne_iskljucenosti_2014_2020

Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2011. godini
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2012. godini
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2013. godini
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2009. godinu
http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2010. godinu
http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu
http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2012. godinu
http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu
http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

7. PRILOZI

Prilog 1. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po pritužiteljima/cama.

Pritužitelji/ce		Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
Fizička osoba	Žene	11
	Muškarci	7
Grupne pritužbe		7
Nepoznato		
Inicijativa pravobranitelja/ice		1
Ukupno		**26**

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po prituženim osnovama diskriminacije.

Osnove	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
Rasa ili etnička pripadnost ili boja kože Spol Jezik Vjera	
Političko ili drugo uvjerenje Nacionalno ili socijalno podrijetlo Imovinsko stanje Članstvo u sindikatu Obrazovanje Društveni položaj	
Bračni ili obiteljski status Dob Zdravstveno stanje	
Invaliditet	26
Genetsko nasljeđe	
Spolna orijentacija	
Nema osnove	
Ukupno	**26**

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po prituženim područjima diskriminacije.

Područja	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
Rad i radni uvjeti	6
Obrazovanje, znanost i šport	3
Socijalna sigurnost, socijalna skrb, mirovinsko i zdravstveno	3
Zdravstvena zaštita	1
Pravosuđe i uprava	
Stanovanje	3
Javno informiranje i mediji	1
Pristup dobrima i uslugama	8
Članstvo u sindikatu, NVO, političkim strankama	
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo	
Diskriminacija općenito	1
UKUPNO	**26**

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po prituženim tijelima.

Pritužena tijela	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
Fizička osoba	1
Pravna osoba	7
Pravna osoba s javnim ovlastima	12
Tijelo državne uprave	
Pravosudno tijelo	1
Organizacija civilnog društva	4
Tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave	2
UKUPNO	**26**

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po oblicima diskriminacije.

Oblici	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
Izravna	5
Neizravna	7
Uznemiravanje i spolno uznemiravanje	2
Poticanje na diskriminaciju	
Propuštanje razumne prilagodbe	12
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	
UKUPNO	**26**

Prilog 2. PODACI ZAVODA ZA VJEŠTAČENJE, PROFESIONALNU REHABILITACIJU I ZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM

Godina	Broj poslodavaca	Broj osoba s invaliditetom
2006.	67	618
2007.	117	862
2008.	306	1924
2009.	391	2437
2010.	420	3226
2011.	352	1267
2012.	378	1297
2013.	408	1349
2014.	446	1345

U priloženoj tablici je iskazan broj poslodavaca korisnika poticaja i broj OSI za koje je tražen poticaj od 2006. do 2014. godine:
Redovni poticaji su kontinuiranoga karaktera i odnose se na: povrat doprinosa za osnovno zdravstveno osiguranje i doprinosa za zapošljavanje, naknada razlike radi smanjenog radnog učinka, sufinanciranje troškova osobnog asistenta. Ostali poticaji su posebni poticaji i koriste se kada za to postoji potreba.
Broj osoba s invaliditetom koje su u 2014. godini primale naknadu do zaposlenja prikazan je u tablici kako slijedi:

U razdoblju od siječnja do prosinca 2014. godine broj osoba s invaliditetom koje primaju naknadu do zaposlenja smanjen je za 6,69%, odnosno sa 3798 na 3544 osobe.
U Republici Hrvatskoj korisnicima naknade do zaposlenja ukupno je u 2014. godini isplaćeno 15.921.656,72 kn (izvršeni su povrati u iznosu od 64.460,33 kn iz čega proizlazi stvarni trošak naknada u 2014. godini u iznosu od 15.857.196,39 kn).

Mjesec	Broj OSI koje primaju naknadu do zaposlenja	Isplaćeni iznosi naknade do zaposlenja
PROSINAC 2013.	3798	1.365.514,21
SIJEČANJ 2014.	3788	1.373.715,29
VELJAČA 2014.	3796	1.373.448,03
OŽUJAK 2014.	3812	1.364.834,91
TRAVANJ 2014.	3762	1.364.393,71
SVIBANJ 2014.	3697	1.318.034,66
LIPANJ 2014.	3675	1.314.466,80
SRPANJ 2014.	3649	1.302.182,09
KOLOVOZ 2014.	3627	1.304.245,09
RUJAN 2014.	3578	1.281.171,04
LISTOPAD 2014.	3581	1.284.535,74
STUDENI 2014.	3544	1.275.115,15
	UKUPAN IZNOS:	**15.921.656,72**

Tablica 1. Isplata poticaj po županijama i pravnom obliku - broj osoba s invaliditetom i broj poslodavaca

Županija	Iznos poticaja	Broj poslodavaca	Broj OSI	D.D.	Broj OSI	D.O.O./ J.D.O.O.	Broj OSI	Grad/ Općina	Broj OSI	J.T.D.	Broj OSI	Obrt	Broj OSI	Odvjetnik /odv.ured / J.B.	Broj OSI	Privatna praksa	Broj OSI	Slobodna umjetnost / OPG	Broj OSI	Udruga / Savez	Broj OSI	Ustanova	Broj OSI	Zadruga	Broj OSI
I ZAGREBAČKA	377.476,72	22	30	1	1	12	20	0	0	0	0	7	7	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0
II KRAPINSKO-ZAGORSKA	186.898,39	6	17	0	0	2	13	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0
III SISAČKO-MOSLAVAČKA	805.761,01	27	42	0	0	5	7	0	0	0	0	13	16	0	0	0	0	1	1	6	16	2	2	0	0
IV KARLOVAČKA	463.467,41	13	53	3	37	3	5	1	2	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	5	8	0	0	0	0
V VARAŽDINSKA	831.720,18	9	30	0	0	4	16	0	0	0	0	2	2	1	1	0	0	0	0	0	0	2	11	0	0
VI KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	973.041,22	20	56	2	12	5	16	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0	7	21	2	3	0	0
VII BJELOVARSKO-BILOGORSKA	2.012.630,57	29	77	0	0	6	11	0	0	0	0	5	5	0	0	7	9	0	0	8	12	3	40	0	0
VIII PRIMORSKO-GORANSKA	616.909,52	30	43	3	10	15	19	0	0	1	1	5	5	1	1	0	0	0	0	2	4	3	3	0	0
IX LIČKO-SENJSKA	42.916,60	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	1	1	0	0
X VIROVITIČKO-PODRAVSKA	97.405,70	6	7	0	0	3	4	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0
XI POŽEŠKO-SLAVONSKA	312.778,87	5	20	0	0	3	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0
XII BRODSKO-POSAVSKA	224.755,14	8	19	1	8	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	1	1	3	7	0	0	0	0
XIII ZADARSKA	129.818,87	6	6	0	0	3	3	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0
XIV OSJEČKO-BARANJSKA	811.848,18	28	51	0	0	13	32	0	0	0	0	9	9	0	0	0	0	0	0	4	8	1	1	1	1
XV ŠIBENSKO-KNINSKA	303.114,25	3	5	0	0	1	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0
XVI VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	49.837,80	5	6	0	0	1	1	0	0	0	0	2	2	0	0	1	1	0	0	1	2	0	0	0	0
XVII SPLITSKO-DALMATINSKA	3.658.877,23	26	165	1	7	14	17	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	7	14	2	125	0	0
XVIII ISTARSKA	1.475.291,00	30	95	7	29	12	32	1	1	0	0	2	2	0	0	0	0	1	1	4	11	2	17	1	2
XIX DUBROVAČKO-NERETVANSKA	490.033,91	10	40	2	12	3	3	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	1	18	0	0	1	4
XX MEĐIMURSKA	928.364,74	16	52	1	27	8	13	0	0	0	0	4	4	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0	1	6
XXI GRAD ZAGREB	##########	145	528	2	4	77	134	0	0	1	1	25	27	4	4	4	5	0	0	23	49	6	295	3	9
	26.148.244,05	446	1345	23	147	191	366	4	6	2	2	84	89	10	10	14	17	5	5	79	180	27	501	7	22

www.posi.hr

Prilog 3. PRISTUPAČNOST CENTARA ZA SOCIJALNU SKRB

Županija	CZSS	2009. Nije pristupačno=1, Pristupačno=2, Djelomično pristupačno=3	2014. Nije pristupačno=1, Pristupačno=2, Djelomično pristupačno=3
BBŽ	*Bjelovar*	Pristupačno	1, CZSS nije pristupačan,ali koriste dvorišnu dvoranu koja je pristupačna i ima pristupačan sanitarni čvor
	Čazma	Postoji rukohvat i kosina, 3	3, pristupačan ulaz
	Daruvar	U izgradnji su nove poslovne zgrade, 1	2
	Garešnica	Prilagođen prostor, nova građevina, adaptirano u skladu sa propisima, 2	-
	Pitomača	-	-
	Grubišno Polje	Prostor je nepristupačan, 1	-
BPŽ	*Slavonski Brod*	Prostor je pristupačan, 2	2
	Nova Gradiška	-	1, ulazak u centar moguć, no osi koje se kreću uz pomoć kolica se primaju u čekaonici ili prizemlju ’
DNŽ	*Dubrovnik*	-	1
	Korčula	-	-
	Metković	-	2
	Ploče	-	2
IŽ	*Pula*	nepristupačan prostor, ali se stranke primaju u prizemlju (predviđen prostor) 1	1, međutim primanje stranaka se odvija u pristupačnom prostoru u prizemlju
	Rovinj	Nije pristupačno, prostor se nalazi na drugom katu, 1	1
	Pazin	-	2
	Labin	Prostor je nepristupačan, 1	1, postoji plan i sredstava u proračunu
	Buje	Pristupačan prostor, 2	-
	Poreč	-	3, pristupačan ulaz
KŽ	*Karlovac*	-	3, pristupačan ulaz
	Duga Resa	Novi prostor je prilagođen, parkirno mjesto, 2	3, pristupačan ulaz
	Slunj	-	2
	Ogulin	Prostor je pristupačan, imaju kosinu na ulazu, 3	3, pristupačan ulaz, prizemlje
KKŽ	*Đurđevac*	Prostor je pristupačan, novi objekt je u tijeku namještanja, 2	2*
	Koprivnica	Prostor je pristupačan, 2	2*
	Križevci	-	-

KZŽ	*Krapina*	Nepristupačan prostor ali se gradi novi, 1	2
	Donja Stubica	Postoji kosina, rukohvat, parkirno mjesto, 3	3, pristupačan ulaz, postoji plan
	Zabok *Podružnica Klanjec*	Postoji kosina, prostor je pristupačan, ograničena širina vrata, 3 -	3, pristupačan ulaz 3, pristupačan ulaz
	Zlatar Bistrica	Kosina, osigurano parkirno mjesto, ostvarena suradnja s Udrugom invalida Zlatar, 2	2
LSŽ	*Gospić*	Pristupačan novi prostor, 2	2
	Senj	-	2
	Korenica	Nepristupačan prostor, 1	1
MŽ	*Čakovec*	-	-
	Prelog	-	3, pristupačan ulaz i lift
OBŽ	*Osijek*	-	2
	Đakovo	-	-
	Našice	-	2
	Valpovo	Pristupačnost organizirana prema propisima, 3	3, pristupačan ulaz, postoji plan
	Beli Manastir	-	3, pristupačan ulaz
	Donji Miholjac	-	3, pristupačan ulaz
PSŽ	*Požega*	-	3, pristupačan ulaz i predviđena sredsta za postojeci plan
	Pakrac	Ima sve, samo nema parkirališno mjesto, 2	2
PGŽ	*Cres-Lošinj*	Nije pristupačan, mijenjat će lokaciju u 2010.g., 1	2
	Crikvenica	Prostor je nepristupačan, 1	1
	Krk	Prostor nije pristupačan, u 2009.g. započeta je gradnja novog prostora, 1	2
	Opatija	-	1, postoji plan
	Rijeka	-	-
	Rab	-	3, pristupačan ulaz
SMŽ	*Sisak*	Novo uređen prostor, 2	2
	Petrinja	-	2*
	Glina	Prostor nije pristupačan, 1	3, postoji sanitarni cvor
	Novska	Nije pristupačna, 1	2, imaju sredstva
	Hrv.Kostajnica *Podružnica Dvor*	Nije pristupačna, suradnici izlaze na teren, u izgradnji nova zgrada do veljače 2010.g., 1	2 1, postoji plan i predviden su sredstva
	Kutina	Postoji kosina, sanitarni čvor, parkirno mjesto, 3	2
SDŽ	*Split*	-	2 *
	Makarska	-	3, pristupačan ulaz i kretanje

	Podružnica Vrgorac	-	1
	Imotski	-	1, nista nije pristipacno, predvidena sredsta u proracunu no nije sigurna realizacija
	Omiš	-	1
	Sinj	-	1
	Trogir	Skučen prostor, zgrada je pod zaštitom UNESC-a, 1	-
	Supetar Brač	Ulaz pristupačan, 2	3, pristupačan ulaz
ŠKŽ	*Drniš*	Uvjeti rada loši, prostorije na drugom katu, suradnici odlaze na teren, 1	1
	Knin	Pristupačan prostor, 2	2
	Šibenik	Prostor je nepristupačan, 1	-
VŽ	*Varaždin*	-	3, postoji plan
	Ivanec	-	1, bilo je planirano ali je 2009. došlo do prenamjene sredstava
	Ludbreg	Novi prostor je pristupačan, osigurano parkirno mjesto, 2	2
	Novi Marof	-	-
VPŽ	*Slatina*	-	-
	Virovitica	Postoji kosina, sanitarni čvor, parkirno mjesto, 2	2
VSŽ	*Vukovar*	Prostor je nepristupačan, stručni suradnici koji imaju urede na katu, pomoć pružaju u prizemlju, 1	2
	Županja	-	3, pristupačan ulaz
	Vinkovci	-	2
	Ilok	Pristupačan prostor, 2	-
ZDŽ	*Zadar*	1	1
	Biograd na Moru	Prostor je nepristupačan, 1	1
	Benkovac	-	-
	Pag	-	-
Zagrebačka županija	*Samobor*	-	1, do kraja 2014. Czss će se preseliti u pristupačnu lokaciju
	Velika Gorica	-	2
	Dugo Selo	-	2
	Jastrebarsko	Pristupačan prostor, 2	3, pristupačan ulaz
	Zaprešić	Postoji kosina, dva parkirna mjesta, vozilo s rampom za prijevoz osoba, 3	3, postoji mobilna rampa na ulazu
	Sv.Ivan Zelina	Prostor je pristupačan, 3	3, moguc ulaz
	Ivanić Grad	Prostor je neadekvatan, u tijeku je izgradnja novog	-

		prostora, 1	
	Vrbovec	Prostor je pristupačan, postoje drvene rampe, 3	-
Grad Zagreb	*Trnje*	1	-
	Kumičićeva, Ured zajedničkih poslova	-	3, pristupačan ulaz i mogucnost korištenja lifta
	Črnomerec	-	3, pristupačan ulaz
	Gornji grad Medvešćak	-	1, moguce je doci na kat
	Pešćenica	-	3, prisupačan ulaz
	Sesvete	-	1
	Trešnjevka	-	3, pristupačan ulaz
	Donji grad	-	1
	Maksimir	-	1
	Dubrava	-	1

Prilog 4. ISTRAŽIVANJE NAPLATE PARKIRANJA OSOBA S INVALIDITETOM NA PARKIRALIŠNIM MJESTIMA

GRAD/OPĆINA	NAPLATA NA OZNAČENIM MJESTIMA ZA OSI	BEZ NAPLATE NA OZNAČENIM MJESTIMA ZA OSI	DODATNE INFORMACIJE
Tučepi		+	
Podstrana		+	
Vodice		+	120 minuta basplatnog parkiranja na svim ostalim redovnim komercijalnim parkirnim mjestima
Baška Voda		+	Ukupno 4 označena mjesta;moguće parkiranje uz važeći znak i na drugim mjestima maximalno 2 sata
Biograd na Moru		+	Ukupno 20 označenih mjesta koja su plave boje; osobe koje u vlasništvu imaju vozilo i važeće rješenje o inv. Mogu ishoditi besplatnu godišnju kartu na svim parkiralištima na području grada.
Vinkovci		+	Ukupno 35 označenih mjesta
Mali Bukovec		+	
Malinska		+	Ukupno 17 označenih mjesta-ako nema slobodnih označenih mjesta tada se može parkirati i na prvo slobodno mjesto besplatno
Čepin		+	
Novigrad Podravski		+	
Opatija	+	+	Ukupno 38 označenih mjesta na kojima grad Opatija ne naplaćuje parkiranje, međutim na 22 mjesta koja su unutar dviju javnih garaža vrši se naplata(nije pod gradom Opatijom već koncesionarima)

Magadenovac		+	
Rovinj		+	Za vrijeme turističke sezone postoji vremensko ograničenje besplatnog parkiranja na označenim mjestima u staroj jezgri.
Petrijanec		+	
Petrijevci		+	
Sveti Križ Začretje		+	
Vrpolje		+	
Nin		+	
Hrvatska Dubica		+	
Donja Stubica		+	
Zlatar		+	Ukupno 5 označenih mjesta
Supetar		+	Ako nema slobodnih označenih mjesta, moguće je besplatno parkiranje i na mjestima pod naplatom, ako osoba posjeduje valjani znak
Sinj		+	Ukupno 14 označenih mjesta
Brckovljani		+	
Pušća		+	
Bistra		+	
Koška		+	
Čakovec		+	Ako nema slobodnih označenih mjesta, moguće je besplatno parkiranje i na mjestima pod naplatom, ako osoba posjeduje valjani znak
Krnjak		+	
Nijemci		+	
Sunja		+	
Solin		+	Ako nema slobodnih označenih mjesta, moguće je besplatno parkiranje i na mjestima pod naplatom, ako osoba posjeduje valjani znak
Slavonski Brod		+	Ako nema slobodnih označenih mjesta, moguće je besplatno parkiranje i na mjestima pod naplatom, ako osoba posjeduje valjani znak
Vrbovsko		+	Ukupno označeno 9 mjesta
Štitar		+	
Drnje		+	
Bedekovčina		+	
Mače		+	
Zadar		+	Ukupno je označeno 72 mjesta, a pored toga OSI mogu kupiti po cijeni od 25 kuna povlaštene mjesečne karte za parkiranje na komercijalnim mjestima
Špišić Bukovica		+	
Biskupija		+	
Bol		+	Ukupno označeno 2 mjesta
Martinska Ves		+	
Đurđevac		+	Ukupno označeno 20 mjesta
Ivanić-Grad		+	
Delnice		+	
Zaprešić		+	
Blato		+	Ukupno označeno11 mjesta
Borovo		+	
Mali Lošinj		+	Ukupno označeno 70 mjesta
Orahovica		+	Ukupno označeno 20 mjesta
Virovitica		+	Ukupno označeno 72 mjesta
Plitvička Jezera		+	

Topusko		+	
Valpovo		+	Ukupno označeno 23 mjesta
Barban		+	Ukupno označeno 2 mjesta
Strahoninec		+	
Zabok		+	Također je besplatno parkiranje i na neoznačenim mjestima uz predočenje valjanog znaka
Skradin		+	Ukupno označeno 3 mjesta
Vukovar		+	Ukupno označeno 40 mjesta
Rijeka		+	Ukupno označeno 737 mjesta na otvorenim i zatvorenim parkiralištima; Na zatvorenim parkiralištima koja su pod upravljanjem privatnih vlasnika OSI plaćaju parkirna mjesta (neslužbene informacije)
Gospić		+	
Gornja Stubica		+	
Split		+	Ukupno označeno 180 mjesta
Pula		+	Ukupno je označeno 107 mjesta. Na neoznačenim mjestima osobe s invaliditetom od 100 %, mogu ostvariti besplatno parkiranje ukoliko su označena mjesta zauzeta, a osobe s invaliditetom s većim oštećenjem od 70 %, mogu ostvariti povlaštenu cijenu mjesečne karte za parkiranje na svim javnim parkiralištima pod naplatom, bez vremenskog ograničenja
Jastrebarsko		+	Ukupno označena 2 mjesta. Na neoznačenim mjestima moguće je ostvariti besplatno parkiranje ukoliko su označena zauzeta, uz važeći znak.
Križ		+	
Baška		+	Ukupno označena 2 mjesta. Na neoznačenim mjestima moguće je ostvariti besplatno parkiranje ukoliko su označena zauzeta, uz važeći znak.
Vrbovac		+	
Mošćenička Draga		+	Ukupno označena 2 mjesta.
Skrad		+	
Podturen		+	
Slatina		+	
Ludbreg			Ukupno označeno 8 mjesta.
Kloštar Ivanić		+	
Našice			Ukupno označena 34 mjesta.
Lekenik		+	
Hrv. Kostajnica		+	
Šibenik	+	+	U slučaju zauzetosti označenih mjesta postoji mogućnost parkiranja bez plaćanja naknade na 2 sata na mjestima koja nisu posebno obilježena, međutim na zatvorenim parkir.plaća se naknada za parkiranje OSI. Odlukom Grada je osigurano parkiranje unutar 2.zone po cijeni od 45kn/mj.
Zagreb			Ukupno 1250 označenih mjesta međutim u taj broj ne ulaze ona mjesta koja su obilježena na

			privatnim površinama npr. trgovački centri i dr. U slučaju zauzetosti označenih mjesta postoji mogućnost parkiranja bez plaćanja naknade na 2 sata na mjestima koja nisu posebno obilježena.
Desinić		+	

Prilog 5. PODACI IZ ISTRAŽIVANJA PRISTUPAČNOSTI NARODNIH KNJIŽNICA U RH

ZASTUPLJENOST OSOBA S INVALIDITETOM U NAR. KNJ.

1. Jesu li u vašu knjižnicu učlanjene osobe s invaliditetom i/ili djeca s teškoćama u razvoju?

(osobe s dugotrajnim tjelesnim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjima kao što su osobe oštećena vida, osobe oštećena sluha, osobe s deficitom pažnje/hiperaktivnim poremećajem, osobe s teškoćama u kretanju i sl.)

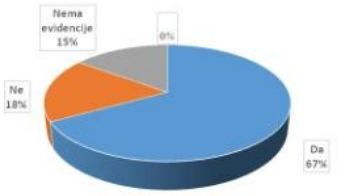

u velikom broju programa za evidenciju korisnika ne postoji rubrika u kojoj se bilježi da je korisnik osoba s invaliditetom

→knjižničari jedan dio odgovora pisali na osnovu osobnog kontakta s korisnicima i osobne procjene

PROSTORNA PRISTUPAČNOST

5. Ima li knjižnica sanitarni čvor za invalide?

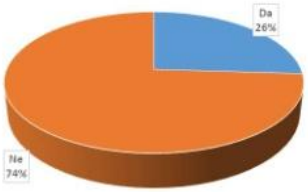

PROSTORNA PRISTUPAČNOST

6. Navedite koju opremu knjižnica posjeduje:

(višestruki odgovor)

Najveći broj knjižnica:

- **stolovi za čitanje i stolovi za računala različite visine, stolice s čvrstim naslonima za ruke**
- **kazetofon, CD uređaje za reprodukciju, DAISY uređaje za reprodukciju i ostalu opremu neophodnu za korištenje audiovizualne zbirke**

Navedena oprema predstavlja najmanji trošak za knjižnicu, pa je i najzastupljenija.

Računala prilagođena korisnicima s invaliditetom: 8 % knjižnica, kao i **računala opremljena čitačem zaslona, programima za čitanje s ekrana i povećanje ekrana** za osobe oštećena vida.

Pomični pult, stanica za samozaduživanje: po 1 knjižnica.

Ništa od navedenog: 17 % knjižnica.

Niti jedna knjižnica nema sve navedeno.

VRSTE MEDIJA

7. Zaokružite vrste medija koje Vaša knjižnica posjeduje:

(višestruki odgovor)

Najzastupljenije:

- zvučne knjige, zvučne novine i zvučna periodika kao i knjige lagane za čitanje
- e- knjiga i taktilne slikovnice
- video/DVD knjige s titlovima i/ili znakovnim jezikom.

U najmanjoj mjeri:

- knjige u uvećanom tisku, brajici te DAISY zvučne knjige.

Ne posjeduje ništa od navedenog: 14 % knjižnica.

USLUGE I KOMUNIKACIJA

8. Ima li knjižnica mrežnu stranicu prilagođenu osobama s invaliditetom?

(u skladu s W3C preporukama za pristupačne mrežne stranice - osigurati softver za uvećanje teksta, promjenu fonta i kontrasta, promjenu dužine redova, osigurati alternativne formate za .pdf i .doc odnosno neformatirani tekst .txt, zvučni zapis popratiti tekstom, slike opisati tekstom i dr.)

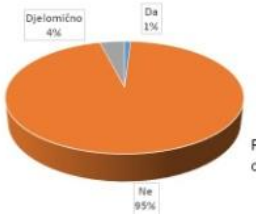

Problem:
cijena izrade prilagođenih mrežnih stranica

USLUGE I KOMUNIKACIJA

10. Pruža li vaša knjižnica informacije o svojim uslugama korisnicima s invaliditetom?

(brošure, istaknute obavijesti i sl.)

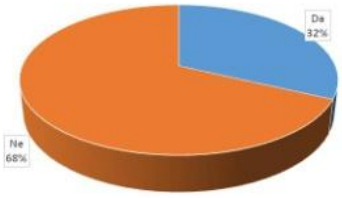

- istaknute obavijesti, na mrežnim stranicama, medijima, osobnim kontaktima, letcima i brošurama
- suradnja s udrugama

USLUGE I KOMUNIKACIJA

13. Rade li osobe s invaliditetom u vašoj knjižnici?

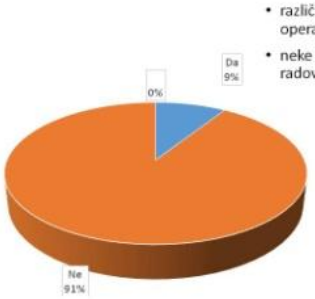

- različiti položaji - od voditelja knjižnice do operatera na centrali
- neke su zaposlene i preko programa javnih radova HZZZ-a i stručnog osposobljavanja

USLUGE I KOMUNIKACIJA

14. Volontiraju li osobe s invaliditetom u vašoj knjižnici?

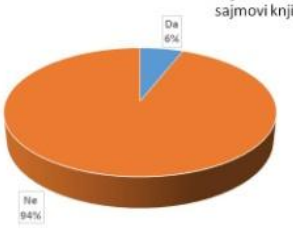

- širok raspon volonterskih poslova
- knjižničarski poslovi, manje zahtjevni poslovi, sajmovi knjiga, održavanje radionica

ZAKLJUČAK

- Narodne knjižnice diljem Hrvatskoj djeluju unutar različitih uvjeta u svojoj lokalnoj zajednici i trude se u skladu s potrebama te zajednice, kao i u skladu s financijskim mogućnostima i raspoloživošću kadra koji radi u njima osigurati osobama s invaliditetom jednake uvjete u pružanju svojih usluga.
- U nekim sredinama je to lakše izvedivo, a u nekima manje. U globalu, rezultati pokazuju osviještenost narodnih knjižnica za potrebe osoba s invaliditetom jer teže da svoje prostore, građu, medije i usluge učine što dostupnijim i prilagođenijim stvarnim potrebama osobama s invaliditetom.
- Zbog nedostatnih financijskih sredstava ti uvjeti često nisu onakvi kakve bi knjižničari htjeli, ali ljudski faktor i osobni angažman knjižničara su presudni za prevladavanje trenutnih nedostataka i za težnju boljem.
- Konvenciju je teško primjenjivati u cijelosti jer njezina primjena ovisi o lokalnim zajednicama.

Prilog 6. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Sudjelovanja na događanjima i skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom i drugih pravnih osoba

20. siječnja 2014. godine UNDP je u suradnji s Ministarstvom vanjskih i europskih poslova organizirao prezentaciju „Assessment of Development Results" koja je provedena od 2007. godine u Hrvatskoj. Na navedenom događaju sudjelovale su Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak i njezina savjetnica Branka Meić.

23. siječnja 2014. godine Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova organizirala je predstavljanje projekta „Uklanjanje staklenog labirinta – jednakost prilika pri pristupu pozicijama ekonomskog odlučivanja u Hrvatskoj" financiranog uz potporu Europske komisije. Cilj projekta je unaprijediti socijalne i političke prilike žena u tržišnoj utakmici te podići svijest o nedovoljnoj zastupljenosti žena na rukovodećim pozicijama, u svrhu implementiranja Direktive – 2012/0299. Na predstavljanju projekta sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice Branka Meić.

05. veljače 2014. godine SOIH je u suradnji s IDA-om i EDF-om organizirao trening u svrhu izrade Alternativnog izvješća vezanoga za provođenje KPOSI u RH. Na treningu su sudjelovale Pravobraniteljica za osobe s invaliditeom Anka Slonjšak i njezina savjetnica Branka Meić.

06. veljače 2014. godine Hrvatski paraolimpijski odbor organizirao je svečanost proglašenja najuspješnijih sportaša s invaliditetom RH za 2013. godinu. Ovo svečano priznanje svojom prisutnošću je uveličala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

18. veljače 2014. godine u Uredu predsjednika RH održan je sastanak na temu zajedničkog rješenja rada Udruge ADHD i ja. Na sastanku je nazočila Pravobraniteljica Anka Slonjšak.

03. ožujka 2014. godine Udruga Sanus – Klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti, organizirala je konferenciju za medije pod geslom „ZAJEDNO" kako bi odgovorili na raznolika pitanja iz zdravstvenih i socijalnih područja u svrhu zaštite prava djeteta oboljelog od malignih bolesti i njihovih obitelji. Na konferenciji za medije sudjelovala je Mira Pekeč Knežević, zamjenica pravobraniteljice.

03.- 07. ožujka 2014. godine Udruga invalida rada Zagreb imala je Dane otvorenih vrata na kojima su pružali razne informacije o ostvarivanju raznih prava i povlastica kao i razne radionice za posjetitelje. Na Danima otvorenih vrata navedene udruge sudjelovala je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

06. ožujka 2014. godine Vladin Ured za ravnopravnost spolova povodom Međunarodnog dana žena, organizirao je predstavljanje „Strategije za ravnopravnost spolova Vijeća Europe od 2014. do 2017. godine" na kojemu je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

07.ožujka 2014. godine Ured predsjednika RH u suradnji s Predstavništvom Europske komisije i Uredom za informiranje Europskog parlamenta u RH, organizirao je tribinu pod nazivom „Zastupljenost žena u politici i na vodećim funkcijama u gospodarstvu u Republike Hrvatske i Europske unije". Na navedenoj tribini sudjelovala je Pravobraniteljica Anka Slonjšak.

08. ožujka 2014. godine SOIH u suradnji s CŽS i MSU-om pozvao pravobraniteljicu Anku Slonjšak na obilježavanje Međunarodnog dana žena prema programu V-day, Bez rampe – STOP nasilju nad ženama i Eve Ensler: Vaginini monolozi na koju se rado odazvala i prisustvovala.

14. ožujka 2014. godine zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić sudjelovao je na obilježavanju Dana studija socijalnog rada u sklopu Sveučilišta u Zagrebu, Pravnog fakulteta te prisustvovao predavanju na temu „Social Work and Social Justice: Rediscovering Radical Theory and Practice in Times of Austerity".

18. ožujka 2014. godine Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj" pozvao je Pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom na prezentaciju Projekta: „Cjeloživotno slušanje" s ciljem povećanja integracije djece i mladih s komunikacijskim vještinama kao i prvog javnog prikazivanja promotivnog filma o Centru za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj" Zagreb. Pravobraniteljica Anka Slonjšak je sudjelovala na navedenoj prezentaciji.

20. ožujka 2014. godine u organizaciji Udruge invalida rada Zagreb, obilježen je „Nacionalni dan invalida rada" na kojoj je sudjelovao Boris Jakov Geričić, zamjenik Pravobraniteljice.

21. ožujka 2014. godine Srednja škola – Centar za odgoj i obrazovanje organizirali su Dane otvorenih vrata na kojima je prisustvovao zamjenik Pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

21. ožujka 2014. godine Hrvatski savez udruga invalida rada obilježio je „Nacionali dan invalida rada – 21. ožujak" koju je svojoj prisutnošću uveličala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

02. travnja 2014. godine Udruga za autizam Hrvatske, Udruga za autizam Zagreb i Udruga „Kišni čovjek" u suradnji sa Centrom za autizam Zagreb i Edukacijsko rehabilitacijskim fakultetom organizirali obilježavanje „Svjetskog dana autizma" u Zagrebu osvjetljavanjem znamenitosti plavim svijetlom. Na navedenom događaju sudjelovala je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

02. travnja 2014. godine u zajedničkoj organizaciji Policijske akademije, Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske i Veleposlanstva Republike Austrije u Zagrebu, organiziran je Okrugli stol na temu „Zajedno protiv nasilja u obitelji" na kojoj su domaći kao i stručnjaci iz Republike Austrije prezentirali svoja iskustva, dobru praksu i način rada u slučajevima nasilja u obitelji i nasilja nad ženama. Na navedenom Okruglom stolu sudjelovala je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

08. travnja 2014. godine Romsko nacionalno vijeće obilježilo je „Svjetski dan Roma" na kojemu je prisustvovao zamjenik Pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

11. travnja 2014. godine Savez društava distrofičara (SDD) organizirao je Završnu konferenciju Projekta „Zadruga Saveza društava distrofičara" na kojoj se predstavilo aktivnosti i rezultati navedenog Projekta financiranog u okviru IPA programa za Hrvatsku. Na konferenciji je sudjelovala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

22. travnja 2014. godine Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (URIHO), svečano je otvorila radni prostor za osobe s invaliditetom suvremeno opremljen i prilagođen osobama s invaliditetom. Na svečanom otvaranju prisustvovao je zamjenik Pravobraniteljice, Boris Jakov Geričić.

25. travnja 2014. godine udruga „OZANA" imala je Dane otvorenih vrata u svrhu prezentiranja sadržaja i rezultata rada te priliku svojim korisnicima da podučavaju zainteresirane posjetitelje usvojenim kreativnim vještinama. Na Danima otvorenih vrata udruge „OZANA" sudjelovala je zamjenica Pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević.

29. travnja 2014,. godine obilježili su se Dani škole, Osnovne škole Nad lipom, na kojima je sudjelovala zamjenica Pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević.

30. travnja 2014. godine Centar za rehabilitaciju Zagreb organizirao je III. Konferenciju u vezi provedbe EU Projekta „Centar za pružanje podrške pri zapošljavanju osoba s intelektualnim teškoćama" kojemu je cilj zapošljavanje osoba s intelektualnim teškoćama na otvorenom tržištu rada uz podršku i ostvarivanje prava na rad na jednakoj osnovi. Na Konferenciji je sudjelovala Branka Meić, savjetnica Pravobraniteljice.

04. svibnja 2014. godine u Zadru je organiziran „Wings for life world run", utrka za osobe s invaliditetom kojima je invaliditet uzrokovan ozljedom leđne moždine te je tim povodom organizirana utrka „Trčimo za one koji ne mogu". Na navedenoj utrci prisustvovala je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

05. svibnja 2014. godine Dnevni centar za rehabilitaciju djece i mladeži svečano je obilježio 5. godišnjicu Dnevnog centra Mali dom – Zagreb. Ovu svečanu proslavu svojim dolaskom je uveličala savjetnica Pravobraniteljice, Branka Meić.

05. svibnja 2014. godine Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize obilježio je Nacionalni dan osoba s cerebralnom paralizom održanim Okruglim stolom na temu „Osobe s cerebralnom paralizom na tržištu rada i mogućnosti zapošljavanja" na kojemu se predstavila aktualna pravna regulativa, mjere zapošljavanja OSI, iskustva u praksi i razne druge teme. Na okruglom stolu sudjelovala je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

06. svibnja 2014. godine Dom za djecu i odrasle – žrtve obiteljskog nasilja „Duga – Zagreb" organizirao je okrugli stol na temu „Sigurno do posla s `Dugom`" na kojemu se prikazao dosadašnji napredak kao i budući potezi te prezentiralo rezultati provedenog ispitivanja potreba žena obiteljskog nasilja za dodatnim pružateljima socijalnih usluga kao potpora u njihovom pristupu tržišta rada. Na navedenom Okruglom stolu sudjelovala je zamjenica Pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević.

07. svibnja 2014. godine Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske organizirala je predstavljanje rezultata istraživanja u sklopu EU Progress projekta „Uklanjanje staklenog labirinta – jednakost prilika u pristupu pozicijama ekonomskog odlučivanja u Hrvatskoj" na kojemu su predstavljeni rezultati istraživanja o zastupljenosti žena i muškaraca na upravljačkim i rukovodećim pozicijama na 500 najznačajnijih trgovačkih društva u RH nakon čega je uslijedio i Okrugli stol „Rodna uravnoteženost na upravljačkim razinama" na kojemu se raspravljalo o glavnim zaključcima i nalazima istraživanja. Na navedenom događaju sudjelovala je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

09. svibnja 2014. godine u zajedničkoj organizaciji Društva oftalmoloških medicinskih sestara/tehničara, Hrvatske udruge medicinskih sestara i Hrvatskim savezom slijepih obilježena je 5. godišnjica od osnivanja Društva u okviru Hrvatske udruge medicinskih sestara na kojoj je zamjenica Pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević sudjelovala te održala predavanje kojim je Društvo upoznala s radom Ureda za osobe s invaliditetom kao i potrebama osoba s invaliditetom.

09. svibnja 2014. godine Pravobraniteljica za djecu organizirala je raspravu „Cijepljenje djeteta u kontekstu prava na najvišu moguću razinu" povodom sve većeg broja roditelja koji odbijaju cijepiti svoje dijete iz straha od negativnih popratnih pojava cijepljenja ili osobnih uvjerenjima što potkrepljuju i praksom europskih zemalja, a u svrhu pružanja potpune i jasne informacije vezane za cijepljenje djece i europsku praksu. Na raspravi je sudjelovala zamjenica Pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević.

13. svibnja 2014. godine zajedničkom organizacijom Pravobraniteljice za djecu, Udruge Korak po korak te Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba, organiziran je Okrugli stol na temu „Prevencija seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece: postignuća i izazovi“ u svrhu unaprjeđenju sustava zaštite djece od seksualnog nasilja. Na Okruglom stolu sudjelovala je zamjenica Pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević.

15. svibnja 2014. godine Udruga OSVIT – Udruga ustanova, drugih pravnih osoba i građana koji provode profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom Hrvatske u suradnji sa Zavodom – Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i BBRZ-om Berufliches Bildungs und Rehabilitationszentrum Republik Osterreich organizirala je 10. Međunarodni stručni skup u Zadru s temom „Novi zakon, nove mogućnosti, novi izazovi“ na kojemu je sudjelovala Anka Slonjšak, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

16. svibnja 2014. godine Specijalne olimpijade Hrvatske svečano su otvorili 1. Ljetne igre Specijalne olimpijade Hrvatske na kojima je sudjelovala i podržala sportaše u njihovim naporima i uspjesima Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

27. svibnja 2014. godine Hrvatski paraolimpijski odbor povodom obilježavanja 50 godina sporta osoba s invaliditetom organizirao je „Noć paraolimpizma“ na kojemu je sudjelovala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

27. svibnja 2014. godine Društvo tjelesnih invalida svečano je otvorilo 13. festival jednakih mogućnosti (13. F=M) na kojemu su osobe s invaliditetom zajedno s drugim umjetnicima nastupale u glazbeno-scenskom, likovnom kao i edukacijsko-rekreacijskim i sportskim igrama u svrhu podizanja svijesti da i osobe s invaliditetom trebaju uživati ista prava poput drugih građana. Na festivalu je sudjelovala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

28. svibnja 2014. godine Hrvatski savez gluhoslijepih osoba – DODIR, organizirao je konferenciju „Dohvatimo neovisnost – inovativna mreža usluga za prevođenje gluhoslijepim osobama“ na kojoj su predstavljena izlaganja provedbe istoimenog projekta a zamjenica Pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević održala je također kratko izlaganje na temu razvijanja kvalitetnih mreža usluga i podrške osoba s invaliditetom.

28. svibnja 2014. godine Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida održao je svečanu promociju trogodišnjeg Programa „Zajedno u zajednici“ financiranog uz potporu Ministarstva socijalne politike i mladih, na kojoj se prezentirao trogodišnji Program te diskutiralo o aktualnoj problematici. Na promociji je sudjelovao zamjenik Pravobraniteljice, Boris Jakov Geričić.

28. svibnja 2014. godine obilježena je 23. godišnjica Dana Oružanih snaga Republike Hrvatske i Dan Hrvatske kopnene vojske na kojoj je sudjelovao zamjenik Pravobraniteljice, Boris Jakov Geričić.

28. svibnja 2014. godine Savez društava multiple skleroze Hrvatske organizirao je promociju brošure „ Poremećaji mokraćnog i reproduktivnog sustava u bolesnika s multiplom sklerozom“. Na promociji navedene brošure sudjelovala je zamjenica Pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević.

05. lipnja 2014. godine Hrvatski savez slijepih organizirao je „Dan otvorenih vrata“ na kojima su prezentirane postignuća, aktivnosti i projekti koji se provode u Savezu kao i način života slijepih osoba. Na Danima otvorenih vrata sudjelovala je Mira Pekeč Knežević, zamjenica Pravobraniteljice.

06. lipnja 2014. godine povodom obilježavanja Dana prava osoba s duševnim smetnjama u zajedničkoj organizaciji Klinike za psihijatriju Vrapče, Katedre za kazneno pravo Pravnog fakulteta u

Rijeci i Hrvatskog psihijatrijskog društva organiziran je simpozij „Novi zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama“ na kojemu je prisustvovala Mira Pekeč Knežević, zamjenica Pravobraniteljice.

07. lipnja 2014. godine Đakovačko-osječka nadbiskupija organizirala je 14. Nadbiskupski susret osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. Susret se održao pod geslom „Blago koje smo dali drugima nosimo sa sobom“. Na navedenom susretu prisustvovala je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak te svojim dolaskom pružila potporu obiteljima i osobama s invaliditetom.

12. lipnja 2014. godine održana je Svečanost dodjele priznanja Zaklade dr. sc. Jadranko Crnić za doprinos pravnoj struci i vladavini prava u Republici Hrvatskoj u 2013. godini. Na Svečanosti je prisustvovao zamjenik Pravobraniteljice, Boris Jakov Geričić.

12. lipnja 2014. godine Ministarstvo socijalne politike i mladih, UNICEF – Ured za Hrvatsku, Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu te Austim Speaks Foundation u zajedničkoj organizaciji su održali konferenciju pod nazivom „Osobe s poremećajima iz autističnog spektra kroz život – rana intervencija i podrška odraslima“ u svrhu podizanja svijesti o važnosti ranog otkrivanja, dijagnostike i intervencije za djecu s poremećajima iz autističnog spektra i njihove obitelji i raznih drugih tema te problematike. Na navedenoj konferenciji su sudjelovale zamjenica Pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević i savjetnica Vesna Mužina.

30. lipnja 2014. godine Pravobraniteljica za djecu organizirala je raspravu „Pravni položaj djeteta u novom Obiteljskom zakonu“ povodom novog Obiteljskog zakona koji je donio niz promjena i novih rješenja vezanih za ostvarenje zaštite prava i dobrobiti djeteta. Na raspravi je sudjelovala Mira Pekeč Knežević, zamjenica Pravobraniteljice.

02. srpnja 2014. godine Hrvatski savez gluhoslijepih osoba – DODIR obilježio je međunarodni tjedan Helen Keller s ciljem podizanja svijesti o gluhosljepoći i senzibiliziranja javnosti na kojemu je sudjelovala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

16. srpnja 2014. Udruga invalida Koprivničko-križevačke županije organizirala je obilježavanje 30 godina rada i 20. sportske susrete osoba s invaliditetom “Koprivnica 2014”. Na obilježavanju su prisustvovale Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak i savjetnica Branka Meić Salie.

25. kolovoza 2014. Hrvatski paraolimpijski odbor povodom povratka hrvatske paraolimpijske atletske reprezentacije sa IPC Europskog atletskog prvenstva za osobe s invaliditetom organizirao je tiskovnu konferenciju. Na konferenciji je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević.

05. rujna 2014. Hrvatski paraolimpijski odbor povodom obilježavanja 50 godina sporta osoba s invaliditetom u RH organizirao je svečanu akademiju hrvatskog paraolimpijskog odbora i humanitarnu utakmicu humane zvijezde hrvatske – legende riječkog sporta. Na događaju je prisustvovala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

07. rujna 2014. Udruga invalida Križevci organizirala je tradicionalni 14. susret osoba s invaliditetom Hrvatske “Križevci 2014.”. Na susretu je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević.

09. rujna 2014. U organizaciji Hrvatskog saveza udruga za osoba s mentalnom retardacijom održan je trodnevni kamp za članove u sklopu projekta Ministarstva socijalne politike i mladih “Kvalitetna edukacija udruga – put u nove izazove”. Na kampu je održala savjetovanje pravobraniteljica Anka Slonjšak.

18. rujna 2014. Ministarstvo pravosuđa organiziralo je stručni skup u suradnji s Nacionalnim timom za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji, kazneno-pravnu zaštitu djece i nasilja nad ženama

povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama. Na stručnom skupu prisustvovala je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

22. rujna 2014. Udruga za kulturu osoba oštećena sluha Hrvatske "Svijet tišine" održala je otvorenje izložbe "Projekt Most – Moja Priča" kojom je ispričala priče gluhih osoba koje su odlučile napraviti velik korak i započele graditi svoj uspijeh, u nadi da će one ohrabriti druge osobe koje su na sličnome putu. Na izložbi je nazočila zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević.

22. rujna 2014. Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske promovirao je hrvatsko izdanje " Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji" i novi "Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja". Događaju je prisustvovala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

23. rujna 2014. Udruga B.a.B.e u partnerstvu s udrugama ZvoniMir i Delfin te uz podršku Odbora za ljudka prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora organizirale su nacionalnu konferenciju "Ničiji ili svačiji problemi?" o uvjetima života i zaštiti ljudskih prava u županijama od posebne državne skrbi. Na konferenciji je sudjelovala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

25. rujna 2014. Hrvatski savez slijepih je organizirao konferenciju "VISAL – aktivni život s oštećenjem vida u starijoj dobi". Cilj konferencije je bio prije svega okupiti polaznike VISAL radionica, starije osobe s i bez oštećenja vida, predstavnike nevladinih organizacija koje djeluju u srodnim poljima, kao i stručnjake iz polja obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi te profesora i istraživače s fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na konfererenciji je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice Branka Meić Salie.

26. rujna 2014. Udruga invalida rada Zagreba je obilježila Dan Udruge invalida rada Zagreba. Događaju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

30. rujna 2014. Ured Predsjednika Republike Hrvatske organizirao je tematsku sjednicu Vijeća za socijalnu pravdu Predsjednika RH. Na sjednici je predstavljeno istraživanje o siromaštvu djece predškolske dobi koje je proveo UNICEF za Hrvatsku tijekom 2013. godine. Na sjednici je prisustvovala zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević.

02. listopada 2014. Grad Zagreb i Gradski ured za zdravstvo u suradnji sa Stomatološkim fakultetom predstavili su javnosti "Projekt za promociju oralnog zdravlja slijepih i slabovidnih osoba". Osnovni ciljevi projekta su poboljšanje orlanog zdravlja slijepih i slabovidnih osoba te osmišljavanje nastave koja bi studente medicine pripremila za rad sa slijepim i slabovidnim osobama. Na predstavljanju je nazočila savjetnica pravobraniteljice Branka Meić Salie.

03. listopada 2014. Institut za razvoj tržišta rada organizirao je okrugli stol "Potrebna podrška pri zapošljavanju osoba s invaliditetom". Na okruglom stolu su predstavljene nove usluga SILVER karijernog centra usmjerene na podršku osobama s invaliditetom. Na okruglom stolu je prisustvovala savjetnica Branka Meić Salie.

09. listopada 2014. Prigodom Međunarodnog dana svjesnosti o mucanju, Hrvatska radiotelevizija, Odjel Dokumentarna produkcija i Hrvatska udruga za pomoć osobama koje mucaju "Hinko Freund" iz Zagreba predstavili su prvi hrvatski dokumentarni film o mucanju i društvenoj percepciji osoba koje mucaju "Mikrofon je vaš". Na predstavljanju je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević.

17. listopada 2014. Centar za odgoj i obrazovanje Lug obilježio je Dan ustanove. Na obilježavanju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

20. listopada 2014. Ministarstvo socijalne politike i mladih organiziralo je okrugli stol pod nazivom "Život u zajednici za osobe s psihosocijalnim poteškoćama: implementacija utemeljenog modela u zajednici" s ciljem intenziviranja procesa deinstitucionalizacije i aktivnog uključivanja osoba s problemima mentalnog zdravlja u navedeni proces. Na okruglom stolu su sudjelovale savjetnice Andreja Makar i Branka Meić Salie.

24. listopada 2014. Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara obilježila je 15 godina rada. Svečanu proslavu svojim prisustvom uveličala je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak koja je tom prilikom dobila zahvalnicu za doprinos poboljšanju kvalitete življenja članova Udruge.

29. listopada 2014. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH sazvalo je konferenciju povodom srednjoročnog pregleda rezultata Programa partnerstva Vlade Republike Hrvatske i UNICEF-a za razdoblje 2012. – 2016. Na sjednici su se razmatrali ključni rezultati dosadašnjih aktivnosti UNICEF-a i Vlade Republike Hrvatske, sukladno petogodišnjem programskom razdoblju te konkretnim planovima rada potpisanim s glavnim partnerima u provedbi UNICEF-ova programa u Hrvatskoj. Na konferenciji je prisustvovala zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević.

11. studenog 2014. Gradska skupština Grada Zagreba u suradnji sa zamjenicom gradonačelnika, gospođom dr. sc. Sandrom Švaljek te Gradskim uredom za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom na čelu sa pročelnicom mr. Višnjom Fortunom organizirali su godišnje okupljanje predstavnike udruga povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom. Na okupljanju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

13. studenog 2014. Centar inkluzivne potpore održao je stručni skup "Od integracije do inkluzije" pod pokroviteljstvom Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te obilježio 20 godina rada na uključivanju djece s teškoćama. Na stručnom skupu je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

19. studenog 2014. Pravobraniteljica za djecu je svečano otvorila izložbu "25 godina Konvencije o pravima djeteta – Koliko je poznamo i poštujemo?". Izložba je predstavljala radove učenika Škole primjenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu vezane uz Konvenciju o pravima djeteta i zagovaranje dječjih prava. Na izložbi je prisustvovala zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević.

21. studenog 2014. Savez društava distrofičara Hrvatske organizirao je seminar za roditelje i forum mladih. Na seminaru su sudjelovali zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić i savjetnica Branka Meić Salie.

24. studenog 2014. Centar za odgoj i obrazovanje "Slava Raškaj" Zagreb održao je svečanu sjednicu Upravnog vijeća Centra povodom 130. godišnjice ustanove. Na sjednici je prisustvovala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

24. studenog 2014. Centar za rehabilitaciju "Zagreb" obilježio je 67. godišnjicu Centra. Na obilježavanju godišnjice prisustvovala je Vesna Mužina.

25. studenog 2014. Društveni centar Kostajnica organizirao je svečano otvorenje "Društvenog centra" u Hrvatskoj Kostajnici u okviru projekta Mreža podrške u zajednici osobama s invaliditetom. Svečanom otvorenju nazočila je savjetnica pravobraniteljice Andreja Makar.

27. studenog 2014. Društvo distrofičara Istre održalo je konferenciju za javnost povodom promocije brošure "Sigurnost i povjerenje" koja se održala u prostorijama Policijske uprave Istarske. Na konferenciji je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

01. prosinca 2014. Udruga osoba s cerebralnom paralizom Srce iz Splita izvela je mjuzikl pod nazivom "Srce na sceni" na kojem su prisustvovali predstavnici Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

02. prosinca 2014. URIHO – Zagreb uz potporu Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom te povjerenstva za osobe s invaliditetom Grada Zagreba organizirali su okrugli stol, izložbu radova te koncert i dodjelu priznanja u povodu obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i 68. rođendana ustanove URIHO – Zagreb. Na događaju su prisustvovali zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić i savjetnik Marko Gotovac.

03. prosinca 2014. Satiričko kazalište Kerempuh organiziralo je konferenciju za medije prilikom koje se predstavila prva kazališna dvorana Scene Vidra u Hrvatskoj, prilagođena svim kategorijama osoba s invaliditetom te se ujedno i najavio Međunarodni dan osoba s invaliditetom. Na konferenciji je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

04. prosinca 2014. Udruga za osobe s intelektualnim oštećenjem "Golubica" Vukovar povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom provela je projekt 3. VUFIS – Vukovarski festival igra i smijeha. Na svečanom otvorenju prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice Branka Meić Salie.

10. prosinca 2014. Ured GONG u cilju informiranja i osvještavanja lokalne zajednice i šire javnosti kreirao je inkluzivnu predstavu "Zaviri u moj film" koja prikazuje događaje iz života psihički obojelih u kojoj zajednički glume članovi Udruge za unaprjeđenje duševnog zdravlja "Vrapčići" i druge osobe iz lokalne zajednice koje imaju glumačkih afiniteta. Na predstavi je nazočila savjetnica Andreja Makar.

10. prosinca 2014. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske u suradnji s Uredom za informiranje Europskog parlamenta u Republici Hrvatskoj organizirao je panel "Povelja o temeljnim pravima" povodom Dana ljudskih prava. Na panelu je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

Prilog 7. SUDJELOVANJE U MEDIJIMA

31.12.2014. HR, Šesto čulo, izjava na temu: Osvrt na stanje OSI u 2014. te očekivanje u 2015.
30.12.2014 Novi list, članak „Plavi baloni za pranje savjesti", tema Posebno izvješće pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na temu „ Zaštita prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra"
30.12.2014 Glas Istre, članak „Plavi baloni za pranje savjesti", tema Posebno izvješće pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na temu „ Zaštita prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra"
18.12.2014. Večernji list City, Ritam grada, pravobraniteljica je ocijenjena pozitivno radi mišljenja o zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom u gradu Zagrebu
16.12. 2014. Međimurje, Čakovec, izjava „ O nasilju nad osobama s invalidnošću", tema: Nasilje nad osobama s invaliditetom
16.12. 2014. HR, Čakovec, izjava „ O nasilju nad osobama s invalidnošću", tema: Nasilje nad osobama s invaliditetom
16.12. 2014. ČKTV, Čakovec, izjava „ O nasilju nad osobama s invalidnošću", tema: Nasilje nad osobama s invaliditetom
15.12.2014. H-alter, članak na temu odrasle osobe s autizmom
12.12.2014. Večernji list, izjava „U Zagrebu radi samo 3540 invalidnih osoba", tema: Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom u gradu Zagrebu.

11.12.2014. In portal, priopćenje „Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama ne mogu živjeti samo od lijepih riječi“, http://www.in-portal.hr/pretraga/6840/anka-slonjsak-osobe-s-invaliditetom-i-djeca-s-teskocama-vise-ne-mogu-zivjeti-samo-od-lijepih-rijeci
10.12.2014. HINA, priopćenje, tema: Organiziranje seminara o razumnoj prilagodbi kao osnovnom preduvijetu obrazovanju, radu i zapošljavanju
09.12.2014. HINA, priopćenje na temu: Dan ljudskih prava
09.12.2014. Varaždinske vijesti, izjava „Zapošljavanje invalida još uvijek na vrlo niskoj razini“, tema: Novi zakonodavni okvir u području zapošljavanja i rada
08.12.2014. Novi list, izjava „Alisa Šimić: Država kažnjava one koji ostaju uz oboljele“, tema: Pomoć osobama oboljelim od moždanog udara- status roditelja njegovatelja.
08.12.2014. Unicef, gostovanje u emisiji Al Jazeera, na temu: Inkluzivno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju
05.12.2014. Međimurske novine, izjava „Prijavite svaku vrstu nasilja kojoj ste izloženi“, tema: Nasilje nad osobama s invaliditetom
05.12.2014. Lider, izjava „Otvaraju se vrata zaposlenicima s invalidnošću“,tema: Novi zakonodavni okvir u području zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom
03.12.2014. http://www.ezadar.hr/clanak/pravobraniteljica-upozorava-na-neimastinu-invalidnih-osoba
03.12.2014. BBR, gostovanje u emisiji Ravnopravnost na temu: Žene s invaliditetom
03.12.2014. HR Split, povodom Međunarodnog dana OSI, izjava
03.12.2014. Vinkovačka TV, gostovanje u emisiji "Aktualno" na temu: Stanje OSI u RH
03.12.2014. HRT, priopćenje povodom Međunarodnog dana OSI
03.12.2014. http://hop.hr/stalna-diskriminacija-gradana-uz-antidiskriminacijski-zakon/
03.12.2014. In portal, objava priopćenja povodom Međunarodnog dana OSI, http://www.in-portal.hr/pretraga/6756/anka-slonjsak-medjunarodni-dan-osoba-s-invaliditetom-obiljezavamo-u-teskoj-neimastini
02.12.2014. Dnevno hr, priopćenje povodom Međunarodnog dana OSI, http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/139240-pravobraniteljica-upozorava-na-neimastinu-invalidnih-osoba-sve-vise-traze-pomoc-jer-im-je-imovina-pod-ovrhom-ili-im-prijeti-delozacija.html
02.12.2014. HINA, priopćenje povodom Međunarodnog dana OSI
02.12. 2014. HR, Čakovec, izjava „ O nasilju nad osobama s invalidnošću“, tema: Nasilje nad osobama s invaliditetom
02.12. 2014. ČKTV, Čakovec, izjava „ O nasilju nad osobama s invalidnošću“, tema: Nasilje nad osobama s invaliditetom
02.12.2014. Radio Varaždin, izjava „Zapošljavanje invalida još uvijek na vrlo niskoj razini“, tema: Novi zakonodavni okvir u području zapošljavanja i rada
02.12.2014. VTV, izjava „Zapošljavanje invalida još uvijek na vrlo niskoj razini“, tema: Novi zakonodavni okvir u području zapošljavanja i rada
02.12.2014. Radio Antena, izjava povodom Međunarodnog dana OSI
28.11.2014. Glas Istre, izjava „Bolja komunikacija policajaca i invalidnih osoba“, tema: Brošura Povjerenje i sigurnost
28.11.2014. Radio Slavonski Brod, gostovanje na temu: Položaj osoba s invaliditetom
28.11.2014. http://www.brodportal.hr/tagovi/zletni%20cekin
28.11.2014. Slavonskobrodska televizija, izjava na temu: Rane intervencije
21.11.2014. HR Otočac, izjava na temu: Pristupačnost medijskih sadržaja osobama oštećenja sluha i vida
14.11.2014. City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: Izložba umjetnika koji slikaju ustima i nogama u Velikoj Gorici
13.11.2014. HRT, izjava za emisiju "Normalan život" na temu: Važnost radne terapije za OSI
10.11.2014. Radio Slunj, gost u emisiji Slobodno društvo na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.

11.11.2014. Radio Zelina, gost u emisiji Slobodno društvo na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
10.11.2014. Radio Hvar, Megamix, gost u emisiji na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
10.11.2014. Radio Ogulin, gost u emisiji Slobodno društvo na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
14.11.2014. Radio Borovo, gost u emisiji na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
11.11.2014. Radio Narona, gost u emisiji na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
14.11.2014. Radio Gorski kotar, gost u emisiji na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
11.11.2014. Radio UNIDU(Radio Sveucilista u Dubrovniku), gost na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
11.11.2014. Radio Martin, gost na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
12.11.2014. Radio Samobor, gost na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
12.11.2014. Radio Jaska, gost u emisiji na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
10.11.2014. Radio Maestral, gost u emisiji na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
10.11.2014. Radio Ploče, gost u emisiji na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
11.11.2014. Radio Selnica, gost u emisiji na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
14.11.2014. Radio Stubica, gost u emisiji na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
11.11.2014. Radio Brač, gost u emisiji na temu Zapošljavanje osoba s invaliditetom.
10.11.2014. Glas Istre i Novi list, članak „Važan alat za zapošljavanje“, tema: Specijalizirani oglasnik za osobe s invaliditetom
05.11.2014. Radio Našice, Tema: Položaj osoba s invaliditetom05.11.2014. HRT, gostovanje u emisiji Hrvatska uživo, tema: Asistenti u nastavi
05.11.2014. HRT, gostovanje u emisiji Hrvatska uživo, tema: Prosvjed HRVI I. skupine
05.11.2014. Jutarnji list, izjava „ Pravobraniteljica: Pomoć mora ući u Zakon“, tema: Podrška inkluzivnom obrazovanju za djecu s teškoćama u razvoju.
05.11.2014. Slobodna dalmacija, izjava „ Slonjšak: Asistente u Zakon“, tema: Podrška inkluzivnom obrazovanju za djecu s teškoćama u razvoju.
05.11.2014. In portal, priopćenje http://www.in-portal.hr/pretraga/6476/anka-slonjsak-hitno-treba-donijeti-zakon-o-asistentima-za-djecu-s-teskocama-u-razvoju
04.11.2014. http://cdn3.dalmacijanews.hr/clanak/2ojm-pravobraniteljica-zakonski-urediti-status-osobnih-pomocnika-u-nastavi
31.10.2014. Glas Slavonije, članak „Mnogi se invalidi suočavaju s nekim oblikom nasilja ali ga ne prijavljuju“, tema: Zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom
31.10.2014. Večernji list, objava „ Nema više hodanja po nalaz u bolnicu, čekat će kod liječnika primarne“, tema: Jedna od tema u članku je zahtjev prosvjednika udruge HRVI prve skupine
31.10.2014. Index hr, Braniteljski portal, In portal, objava na temu prosvjeda udruge HRVI prve skupine
http://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-s-predstavnicima-vojnih-invalida-novi-zakon-smanjuje-njihova-mirovinska-prava/779326.aspx
http://www.braniteljski-portal.hr/Novosti/Hrvatska/Pravobraniteljica-se-sastala-s-predstavnicima-HRVI.-Problemi-HRVI-I.-skupine-neosporno-je-zaista-postoje
http://www.in-portal.hr/pretraga/6421/vojni-invalidi-slucajevi-neprimjerenog-ponasanja-medicinskog-osoblja-prema-ratnim-veteranima
30.10.2014. Glas Slavonije, izjava „Jastreb: Ne dižite ruku na sebe!“, tema: zahtjevi prosvjednika udruge HRVI prve skupine
30.10.2014. Novi list, izjava „Riječki veterani zajedno s prosvjednicima u Savskoj“, tema: zahtjevi prosvjednika udruge HRVI prve skupine
30.10.2014. Slobodna dalmacija, članak „U izolaciji živi 8200 osoba s teškoćama“, tema: Život OSI u institucijama
30.10.2014- City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: položaj djece sa teškoćama u razvoju
22.10.2014. HR, Šesto čulo, emisija na temu: "Zločin iz mržnje prema OSI"

16.10.2014. City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: Dan bijelog štapa
13.10.2014. HR, Šesto čulo,izjava na temu: "Zločin iz mržnje prema OSI"
06.10.2014. In portal, intervju, http://www.in-portal.hr/pretraga/6174/intervju-anka-slonjsak-prituzbe-osoba-s-invaliditetom-na-novi-zakon-o-socijalnoj-skrbi
02.10.2014. City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: Dan nenasilja
24.09.2014. In portal, članak, http://www.in-portal.hr/pretraga/6053/alarmantno-sve-vise-amerikanaca-s-invaliditetom-zive-u-teskom-siromastvu-u-hrvatskoj-je-jos-i-gore
19.09.2014. http://www.posao.hr/clanci/vijesti/hrvatska/zapoceo-program-osposobljavanja-osobnih-asistenata-u-nastavi/6541/
18.09.2014. City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: asistenti u nastavi
12.09.2014. Glas Koncila, članak na temu asistenata u nastavi
11.09.2014. Glas Slavonije, članak „Invalidima i njihovim obiteljima sve teže“, tema: Posjet pravobraniteljice Baranji i press konferencija u Vinkovcima na temu Projekt Koristi svoja prava! Ostvarimo jednake mogućnosti i suzbijmo diskriminaciju na lokalnoj razini.
Vinkovačka TV, izjava, tema: Press konferencija u Vinkovcima na temu Projekt Koristi svoja prava! Ostvarimo jednake mogućnosti i suzbijmo diskriminaciju na lokalnoj razini.
09.09.2014. Glas Slavonije, članak „Pravobraniteljica danas u Baranji“, tema: Posjet pravobraniteljice Baranji
08.09.2014. In portal, priopćenje, http://www.in-portal.hr/pretraga/5864/anka-slonjsak-kako-osigurati-asistente-u-nastavi-za-djecu-s-teskocama-u-razvoju
06.09.2014. Jutarnji list, izjava „Jedini Hrvat s Downom koji je radio puno radno vrijeme dobio je otkaz“, tema: pravo na rad osoba s Down sindromom
05.09.2014. City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: Osiguravanje asistenata u nastavi
05.09.2014. Glas Istre, članak „Predstoji usvajanje županijske strategije za osobe s invaliditetom“, tema: Projekt Koristi svoja prava! Ostvarimo jednake mogućnosti i suzbijmo diskriminaciju na lokalnoj razini.
04.09.2014. http://www.glasistre.hr/vijesti/print/nuzna-zupanijska-strategija-za-osobe-s-invaliditetom-466511
02.09.2014. 7 plus Regionalni dnevnik, izjava „ Poslodavci ne žele zapošljavati osobe iz kojih ne mogu izvući maksimum“, tema: Posjet pravobraniteljice gradu Lepoglavi
02.09.2014. Varaždinske vijesti, izjava “ U manjim mjestima skrb za invalide nije kao u velikima“, tema: Okrugli stol u Lepoglavi
02.09.2014. VTV, Radiomegaton, Varaždinske vijesti, Lepoglava hr, članci na temu posjeta Pravobraniteljice gradu Lepoglavi
http://www.vtv.hr/aktualno/1-vijesti-dana/5850-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-anka-slonjak-posjetila-lepoglavu.html
http://www.radiomegaton.hr/novosti/regija/item/771-materijalna-prava-i-obrazovanje-najveci-problemi-osoba-s-invaliditetom.html
http://varazdinske-vijesti.hr/zivot/pravobraniteljica-osoba-s-invaliditetom-posjetila-lepoglavu.html
http://www.lepoglava.hr/Novosti/tabid/72/ItemID/2454/View/Details/Default.aspx
25.08.2014. Portal Forum, članak „Majka s djetetom nema obiteljski popust jer njih dvoje, bez oca, "nisu obitelj"“, tema: jednoroditeljske obitelji
25.08.2014. HR, gostovanje na temu: Upis djece s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje-dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija.
11.08.2014. In portal, priopćenje na temu:IIzmjena Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih OSI, http://www.in-portal.hr/pretraga/5603/izmjena-pravilnika
06.08. 2014. In portal, priopćenje na temu sastanka pravobraniteljice s upraviteljicom Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, http://www.inportal.hr/pretraga/5567/pravobraniteljica
03.08. 2014. Slobodna Dalmacija, izjava „Zašto su mi autistično dijete strpali u zatvor“, tema: Moguće kršenje prava u zatvorskom sustavu.
11.07.2014. HRT, gostovanje u emisiji "Normalan život", tema: iskustva Ureda POSI

11.07.2014. Narodni list, članak „Nagluhost, slabi vid i drugi problemi nepoželjni za upis“, tema: Upis djece s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje-dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija.
09.07.2014. Večernji list, članak “Petra želi slikarstvo, a Ministarstvo je zbog slaba vida pušta samo u gimnaziju“ , tema: Upis djece s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje-dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija.
09.07.2014. Večernji list, članak “ Za invalidska i dječja kolica ista stuba nije prepreka“, tema: Pristupačnost
08.07.2014. 7 Plus Regionalni dnevnik, izjava „Nova stambena zajednica za osobe s intelektualnim teškoćama“, tema: Deinstitucionalizacija i prihvaćanje OSI kao susjeda
07.07.2014. In portal, članak, http://www.in-portal.hr/pretraga/5335/anka-slonjsak-prituzbe-osoba-s-invaliditetom-na-prijevoz-u-putnickim-vlakovima
07.07.2014. Infozona, članak na temu jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija
07.07.2014. Podravski list, izjava „Uskoro useljenje u Sunčeve zrake“, tema: Deinstitucionalizacija
04.07.2014. 7 Plus Regionalni dnevnik, izjava, „Ludbreg dobio novu stambenu zajednicu za osobe s intelektualnim teškoćama“, tema: Deinstitucionalizacija
04.07.2014. Poslovni dnevnik, izjava „Jednake mogućnosti za osobe s invaliditetom moraju biti cijelu godinu“, tema: Festival jednakih mogućnosti
03.07.2014. Večernji list- Zagreb, članak „I mi bismo u dućan, ali u kolicima je teško ući“, tema: Nepristupačnost Ilice
03.07.2014. Večernji list -Varaždin, članak „Sunčeve zrake za ljepši život“, tema: Deinstitucionalizacija
02.07.2014. In portal, članak, http://www.in-portal.hr/pretraga/5281/anka-slonjsak-i-vesna-muzina-problemi-djece-s-teskocama-u-razvoju-u-sustavu-predskolskog-odgoja
30.06.2014. Jutarnji list, članak „Zašto jedino u Hrvatskoj gluhi ne mogu biti kuhari“, tema: upis djece s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje, dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija
30.06.2014. Portal srednja.hr, izjava radi jedinstvenog popisa zdravstvenih kontraindikacija
28.06.2014. Glas Istre, članak „Diskriminatorski popis odlazi na stručnu doradu“, tema: upis djece s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje, dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija
28.06.2014. Novi list, članak „Diskriminatorski popis odlazi na stručnu doradu“, tema: upis djece s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje, dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija
28.06.2014. Zadarski list, članak „Diskriminatorski popis odlazi na stručnu doradu“, tema: upis djece s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje, dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija
27.06.2014. Portal srednja.hr, izjava radi jedinstvenog popisa zdravstvenih kontraindikacija
25.06.2014. UIR ZAGREB, članak za glasilo na temu naknada štete po novom ZOMO-u
24.06.2014. Zadarski list, članak „Tko ne čuje dobro ne može biti kuhar“, tema: upis djece s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje, dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija
24.06.2014. Glas Istre, „Tko ne čuje dobro ne može biti kuhar“, tema: upis djece s teškoćama u srednjoškolsko obrazovanje, dokument Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija
20.06.2014. In portal, intervju, http://www.in-portal.hr/pretraga/5158/intervju-anka-slonjsak-prituzbe-roditelja-djece-s-teskocama-u-razvoju
20.06.2014. Glas Slavonije, članak „Osobe s invaliditetom i dalje su „nevidljive“, tema: Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu
19.06.2014. In portal, priopćenje, http://www.in-portal.hr/pretraga/5149/poziv-na-budjenje-tisuce-osoba-s-najtezim-invaliditetom-zive-ispod-donje-granice-siromastva
18.06.2014 City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: Izvješće o radu Ureda POSI za 2013.
18.06.2014. Dnevno hr, Narod hr, Večernji list, 24 sata, Republika EU, HINA
18.06.2014. http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/125607-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-materijalni-polozaj-osoba-s-invaliditetom-iznimno-je-tezak.html
http://narod.hr/zdravlje/slonjsak-materijalni-polozaj-osoba-s-invaliditetom-iznimno-je-tezak/
http://www.vecernji.hr/hrvatska/lokalna-samouprava-vise-brine-za-plazu-za-pse-nego-za-osobe-s-invaliditetom-945610

http://www.24sata.hr/politika/osobe-s-invaliditetom-jos-su-nevidljivi-ljudi-unatoc-zakonu-372005
http://republika.eu/novost/28380/osobe-s-invaliditetom-na-neki-se-nacin-kaznjava
18.06.2014. Zadarski regional, izjava „Nakon što je pravobraniteljica zatražila pojašnjenje – pročelnik Pešut lagao da opravda svoj nemar prema invalidima“, tema: odnos JLS prema udruzi invalidi rada
17.06.2014. In portal, priopćenje, http://www.in-portal.hr/pretraga/5130/anka-slonjsak-djeci-s-teskocama-ograniceno-obrazovanje-za-velik-broj-zanimanja
16.06.2014. Poslovni dnevnik, članak o zapošljavanju
06.06.2014. Glasilo HUPT-a, članak na temu: mobing nad ŽSI
06.06.2014. Glas Slavonije, članak „Odnos vladajućih i oporbe prema nama je – kriminalan“, tema: otvoreno pismo inicijative „Pomozimo djeci s invaliditetom“
05.06.2014. In portal, članak, http://www.in-portal.hr/pretraga/4970/pravobraniteljica-za-osi-anka-slonjsak-u-sarajevu-prezentirala-rad-svog-ureda
05.06.2014. City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: Dan osoba s duševnim smetnjama
04.06.2014. In portal, objava, http://www.in-portal.hr/pretraga/4946/inicijativa-pomozimo-djeci-s-invaliditetom-sramotan-odnos-vlastodrzaca-prema-pravobraniteljici-anki-slonjsak
30.05.2014. Vox tjednik, izjava „Isključuju iz društva tisuće ljudi koji si neće moći priuštiti te troškove“, tema: sufinanciranje baterija za osobe s oštećenjem sluha
29.05.2014. In portal, članak, http://www.in-portal.hr/pretraga/4864/anka-slonjsak-na-medjunarodnom-skupu-u-sarajevu-o-pravima-osoba-s-invaliditetom
27.05.2014. In portal, izjava, http://www.in-portal.hr/pretraga/4841/festival-jednakih-mogucnosti-osobama-s-invaliditetom-ista-prava-kao-i-ostalima
23.05.2014. Studentska TV, „Diplomski rad novinara Nevena Jurine Tomića“, intervju
22.05.2014. In portal, objava, http://www.in-portal.hr/pretraga/4780/predsjednik-sabora-rh-primio-ucenike-s-teskocama-u-razvoju
22.05.2014. City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: suzbijanje diskriminacije
22.05.2014. http://www.voxportal.hr/vijest/pravobraniteljica-anka-slonjsak-najcesce-su-prituzbe-na-nedostupnost-usluga-zbog-arhitektonskih-i-komunikacijskih-prepreka/32392.html
21.05.2014. Zadarski regional, izjava „Najčešće su pritužbe na nedostupnost usluga zbog arhitektonskih i komunikacijskih prepreka“, tema: stručni skup na temu nedovoljne pristupačnosti objekata osobama s invaliditetom
21.05.2014. Zadarski regional, izjava „Najčešće su pritužbe na nedostupnost usluga zbog arhitektonskih i komunikacijskih prepreka“, tema: stručni skup na temu nedovoljne pristupačnosti objekata osobama s invaliditetom
20.05.2014. Večernji list, članak „Učenici s poteškoćama traže pomagala koja će im olakšati praćenje nastave“, tema: senzibilizacija saborskih zastupnika o potrebama i pravima djece – polaznika srednjih strukovnih škola
16.05.2014. Zadarski list, članak „Kvotno zapošljavanje – Mrsić: Poslodavci će biti dužni zapošljavati osobe s invaliditetom!“, tema: Međunarodni stručni skup o zapošljavanju u Zadru
14.05.2014. In portal, priopćenje, http://www.in-portal.hr/pretraga/4683/anka-slonjsak-uloga-tehnicke-struke-u-ostvarivanju-pristupacnosti-za-osobe-s-invaliditetom
07.05.2014. HRT, Dnevnik, izjava, tema: zapošljavanje OSI
07.05.2014. HRT, emisija Pravilo 72, izjava, tema: zapošljavanje OSI
07.05.2014. Poslovni dnevnik, izjava, tema: zapošljavanje OSI
05.05.2014. HINA, Novi list, izjava povodom Dana osoba s cerebralnom paralizom, http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Obaveza-je-svakog-drustva-zaposljavanje-osoba-s-invaliditetom
02.05.2014. City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: zapošljavanje OSI
26.04.2014. In portal, članak, http://www.in-portal.hr/pretraga/4458/anka-slonjsak-prava-pacijenata-s-invaliditetom-i-djece-s-teskocama-u-razvoju
26.04.2014. http://www.index.hr/indexforum/postovi/135369/nove-antipoduzetnicke-mjere-zaposlite-invalide-ili-platite/1

25.4.2014. Večernji list, članak „Za uređaje HZZO nagluhima nametnuo trošak od tisuću kuna godišnje“, tema: jedna od tema je plaćanje baterija za osobe s oštećenjem sluha
24.04.2014. In portal, priopćenje, http://www.in-portal.hr/pretraga/4434/anka-slonjsak-grubo-krsenje-prava-osoba-s-ostecenjem-sluha
24.04.2014. City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: obrazovanje OSI
24.04.2014. Glas Slavonije, priopćenje „Ozbiljna upozorenja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom – u siromaštvu živi čak 95 000 invalida, društvo za njih ne mari“
23.04.2014. T Portal, izjava, tema: ukidanja baterija s popisa pomagala
21.04.2014. In portal, priopćenje na temu gostovanja u sklopu projekta „Polic i ja“, http://www.in-portal.hr/pretraga/4409/anka-slonjsak
21.04.2014. Narod hr, izjava na temu: Ukidanje poticaja za zapošljavanje, http://narod.hr/gospodarstvo/vladino-ukidanje-poticaja-za-zaposljavanje-osobito-ugrozava-osobe-s-invaliditetom/
16.04.2014. Novi list, članak „U Hrvatskoj svaka peta osoba s invaliditetom živi u siromaštvu“
10.04.2014 City radio, emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: pristupačnost
07.04.2014. Večernji list, članak „One mogu sve“, tema: rad udruge Mogu sve
05.04.2014. Večernji list, članak „Zar je isplativije biti na socijali nego zarađivati svojim radom?“, tema: prava iz sustava socijalne skrbi otežavaju uključivanje osoba s invaliditetom u svijet rada
02.04.2014. Index hr, Dnevno hr, HINA, Dnevnik hr, HRT, priopćenje povodom Svjetskog dana autizma, http://www.index.hr/vijesti/clanak/obiljezava-se-svjetski-dan-autizma/737405.aspx
http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/119312-pravobraniteljica-anka-slonjsak-uvazite-posebnost-autizma.html
http://ots.hina.hr/
http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/anka-slonjsak-poduzmite-konkretne-aktivnosti-za-odgovarajucu-podrsku-osobama-s-autizmom---330025.html
http://vijesti.hrt.hr/pravobraniteljica-uvazite-posebnost-autizma
31.03.2014. In portal, članak na temu: Izvješće o radu Ureda POSI za 2014., http://www.in-portal.hr/pretraga/4022/izvjesce-anke-slonjsak-sve-vise-osoba-s-invaliditetom-zivi-u-uvjetima-siromastva
31.03.2014. HRT, gostovanje u emisiji Hrvatska uživo na temu autizma
27.03.2014. City radio,emisija Jednake mogućnosti, gostovanje na temu: terminologija i pojmovnik OSI
26.03.2014. In portal, priopćenje, http://www.in-portal.hr/pretraga/3941/anka-slonjsak-dvojbe-oko-uvodenja-novog-sustava-vjestacenja-invaliditeta
23.03. 2014. In portal, objava, http://www.in-portal.hr/pretraga/3899/ukljucite-se-u-projekt-djelujemo-lokalno-ali-jasno-kompetentno-i-glasno
22.03. 2014. Glas Istre, priopćenje „Invalidima priznati veće sposobnosti“, tema: obilježavanje Nacionalnog dana invalida rada i Svjetskog dana Down sindroma
21.03.2014. Tportal i index hr, priopćenje, http://www.index.hr/vijesti/clanak/slonjsak-invalidima-treba-priznati-vece-sposobnosti/735301.aspx
http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/322770/Invalidima-treba-priznati-vece-sposobnosti-za-rad.html
21.03.2014. E- Varaždin portal, priopćenje povodom Dana žena, http://www.evarazdin.hr/obiljezavanje-medunarodnog-dana-zena-za-zene-s-invaliditetom-u-varazdinu/
18.03.2014. Dražen Prša, novinar, izjava radi stanja u Centru za rehabilitaciju Komarevo
08.03.2014. In portal, priopćenje povodom Dana žena, http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/3677/anka-slonjsak-ene-s-invaliditetom-su-nejednake-iskljucene-i-prepustene-same-sebi
25.02.2014. Slobodna dalmacija, članak „Invalidne osobe lišene prava na rad“, tema: stručni skup – novi Obiteljski zakon

19.02.2014. Zadarski regional, članak „Članovi udruge invalida: iz Gradske uprave trpimo poniženja i degradaciju!“, tema: odnos udruge invalida rada i JLS
11.02.2014. HKR, sudjelovanje u radio emisiji "Život duginih boja“ na temu: prosvjeda roditelja djece s teškoćama u razvoju
05.02.2014. HRT, gostovanje u emisiji "Hrvatska uživo“ na temu: prosvjeda roditelja djece s teškoćama u razvoju
03.02.2014. HRT, gostovanje u emisiji "Što vas žulja" na temu: osiguranja elemenata pristupačnosti OSI u Rijeci
03.02.2014. Zadarski list, članak, „Djeca s posebnim potrebama plaćaju državne dugove“, tema: prosvjed roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom
03.02.2014. portali Dnevno HR i Dalmacija news, reakcija na izjavu županice Lovrić Merzel, http://www.dalmacijanews.com/Hrvatska/View/tabid/77/ID/138584/Pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-ocekuje-ispriku-od-zupanice-Lovric-Merzel.aspx
http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/113811-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-ocekuje-ispriku-od-zupanice-lovric-merzel.html
02.02.2014. http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Djeca-s-posebnim-potrebama-placaju-drzavne-dugove?articlesrclink=related
30.01.2014. HRT, gostovanje u emisiji „Što Vas žulja“, tema: Isplaćivanje naknade štete
30.01.2014. In portal, reakcija na izjavu tadašnjeg ravnatelja HZZO-a g. Varge, http://www.in-portal.hr/pretraga/3296/anka-slonjsak-zasto-nisam-zadovoljna-zdravstvenom-zastitom-osoba-s-invaliditetom
29.01.2014. Glas Slavonije, „Djeca s invaliditetom postala „svačiji problem““, tema: prosvjed roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom
29.01.2014. In portal, komentar, http://www.in-portal.hr/pretraga/3285/anka-slonjsak-prijedlozi-za-ucinkovitu-zastitu-prava-osoba-s-invaliditetom
29.01.2014. Večernji list, „Roditelji: ne štedite na našoj bolesnoj djeci, M. Opačić: Ne morate u školi sjediti 5 sati“, tema: prosvjed roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom
28.01.2014. In portal, izjava na temu prosvjeda roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, http://www.in-portal.hr/pretraga/3266/anka-slonjsak-obitelji-djece-s-teskocama-u-razvoju-prepustene-su-same-sebi
28.01.2014. In portal, članak, http://www.in-portal.hr/pretraga/3250/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-sudjelovala-u-raspravi-o-programu-un-a-za-razvoj-hrvatske
22.01.2014. Monika Injac, Izjava za TV-student na temu: "pristupačnost javnih površina u ZG"
17.01.2014. Radio Split, izjava na temu: Zakon o socijalnoj skrbi
15.01.2014. Radio Quirinus, gostovanje u emisiji Znak jednakosti, tema: položaj OSI
13.01.2014. HRT, sudjelovanje u emisiji Društvena mreža na temu: "Trudimo li se razumjeti osobe s invaliditetom i kako promijeniti odnos prema njima"
13.01.2014. HR, sudjelovanje u emisiji Hrvatska uživo, tema: prosvjed roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom
10.01.2014. In portal, priopćenje, http://www.in-portal.hr/pretraga/3089/anka-slonjsak-nedopustiva-diskriminacija-branimira-utala-na-rtl-u
10.01.2014. Glasnik Samobora i Svete Nedjelje, članak „Izgubljeni u moru novih zakona i prava“, tema: savjetovanje osoba s invaliditetom članova udruge osoba s invaliditetom Samobora i Sv. Nedelje
08.01.2014. HR, Prvi program ujutro, gostovanje, tema: Zakon o soc. skrbi
07.01.2014. Nova TV, Emisija Provjereno, tema: status roditelja njegovatelja
07.01.2014. Glasilo Kaznionice Požega- "Labirint", intervju, tema: djelokrug rada Ureda POSI
01.01.2014. HR, emisija Šesto čulo, tema: osvrt na 2013.god. i očekivanja u 2014.

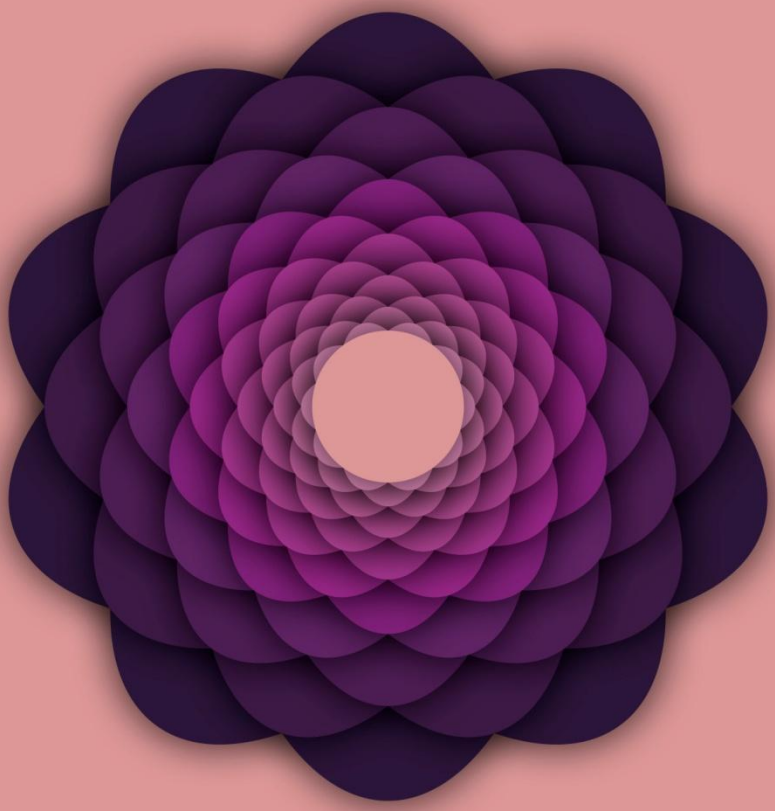

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb
tel.: +385 1 6102 170
fax: +385 1 6177 901
e-mail: ured@posi.hr
www.posi.hr